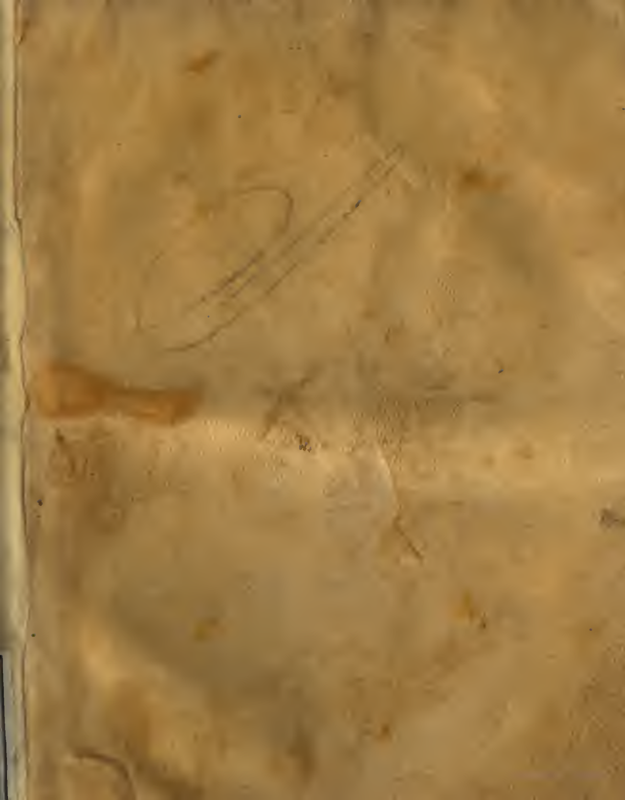

DANIELIS

SENNERTI.

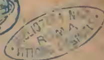
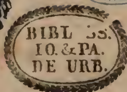
D. ET MEDICINÆ
IN ACADEMIA
VVITTEBERGENSI
Professoris publici,

PRACTICÆ MEDICINÆ

Liber Secundus.

Olim in Germania, iam secundò in Gallia Typis excusus multisque quibus scatebat erroribus repurgatus.

PARISIIS;

M. DC. XXXII.

Illustrißimo, ac Celcißimo Principi, ac Domino,

D. GEORGIO,
LANDGRAVIO
HASSIÆ, COMITI
CARTIMELIBOCI, DECIÆ,
Zygenhaynæ, & Niddæ, &c.

DOM. MEO CLEMENTISSIMO,

Salutem & Felicitatem perpetuam. P.

OR vitæ principium & caloris innati fontem esse, idémque primum viuere, postremúmque mori, & reliquas corporis partes ex eo vitam haurire, nec actiones suas obire, nisi vitali calore & spiritu per arterias ab eo transmisso perfundantur, in scholis Philosophorum & Medicorum notissimum est. Nam, vt Hippocrates, lib. de corde, *eleganter scribit*, αὗται πηγαὶ φύσιος ἀνθρώπου, καὶ οἱ ποταμοὶ ἐν ταῦτα ἀνὰ τὸ σῶμα, τοῖσιν ἄρδεται τὸ σκῆνος, οὗτοι δὲ καὶ ζωὴν φέρουσι τῷ ἀνθρώπῳ κἢν αὐανθέωσιν ἀπέθανεν ἄνθρωπος. Hi sunt naturæ humanæ fontes, hincque

flumina excurrunt, quibus corporis nostri tabernaculum irrigatur. Atque hæc vitam homini conferunt, & si exsiccata fuerint, homo perit. *Et Galen.* 6. de vsu part. cap. 7. ἡ καρδία τῆς ἐμφύτου θερμασίας, καὶ ᾗ διοικοῦνται τὸ ζῷον, οἷον ἑστία τίς ἐστι καὶ πηγή. Cor caloris natiui, quo animal regitur, quasi fons quidam & focus est. *Nimirum quod Sol est in maiore mundo, id cor est in minore. Vt enim Sol lumine suo vniuersum mũdum illustrat atq; exhilarat, & calore suo omnia viuificat, ac fouet: ita Cor calore suo & vitali spiritu totum corpus viuum & vegetum reddit, idq; fouet, conseruat, spiritúsq; vitales, tanquã radii quidam ætherei & viuifici, à corde in vniuersum corpus dimanant. Et, vt Arist.* 3. de par. anim. c 7. *scribit:* Cor est οἷον ἑστία, ἐν ᾗ κεῖσται τῆς φύσεως τὸ ζωπυροῦν, quasi focus, quo naturę fomites & primordia ignis natiui continentur. *Ac propterea etiã vt*, eodem in loco, *Aristot. scriptum reliquit, locum suum* ὥσπερ ἀκρόπολιν τοῦ σώματος, veluti arcem corporis *occupat, Conditor enim rerum sapientissimus ipsi in thorace, media corporis regione, qui maxima ex parte osseus est, locum dedit, atque antè sternum; à tergo spinam dorsi quasi munimenti loco constituit, quibus ex latere vtroque costas securitatis gratia adiunxit. Imò in dorso omoplatas seu scapulas, quas Celsus scoptula operta nominat, quasi scuta cordis, apposuit. Intus verò cor totum pulmonibus cinxit, quibus non solùm tanquam puluino incumbit, (vnde etiam Auicennas pulmones cordis culcitram vocauit) sed qui etiam respirationis organa sunt, quo calidum quod in corde est, conseruatur. Atque si hæ omnes corporis partes saluæ sunt, œconomia etiam corporis rectè administratur, & sicut in regno, cuius Princeps, cum iis, qui à secretis ipsi sunt consiliis & primariis administrationibus, valet & floret, omnia rectè atque ordine fiunt & administrantur.*

ita etiam, dum Cor in sua regione bene sese habet, calorem viuificum in omnia mēbra diffundit, eáque fouet, τὰ θάλλει πάντα καὶ λάμπει χαρίτων ἔαρ, omnia florent, & fulget ver Gratiarum, vt est in antiquo Ariphronis Sicyonii hymno; nisi pars aliqua priuato vitio teneatur: quod ipsum tamen faciliùs toleratur, si Cor hilaritatis auram aspiret. Contra verò sicut, dum Rex ęgrotat & de salute periclitatur, omnes subditi in mœrorem & squalorem coniiciuntur: ita etiam, Corde malè affecto, totius corporis salus simul in discrimen coniicitur; id quod non solùm in lipothymia & syncope, sed & in respiratione lęsa accidit, atque vbi illa caloris in corde ventilatio necessaria cessat, aëre, quem spiritu ducimus denegato, homo in presentissimum vitę discrimen coniicitur, vt in iis, qui angina laborant, vel quibus à re aliqua in orificium asperę arteriæ illapsa spiritus intercluditur, aut qui laqueo strangulantur, vel aqua aut carbonum fumo suffocantur, manifestum est.

Cùm ergo libro primo Practicę, quem anno superiore edidi, Capitis preter naturā affectiones cōplexus sim, secundo hoc libro morbos ac symptomata Cordis, & reliquarū thoracis partiū, quę gratiâ cordis inprimis factæ sunt, cōplecti libet.

Vt verò Illustrissimo nomini tuo, Princeps Celsissime, hoc quicquid est operis inscriberem, causas, vt opinor, non leues habui. Primò enim satis superq; notus est Illustriss. Celsit. T. erga bonas literas amor, & earum cultores incredibilis beneuolentia, quam cùm alia manifesta faciunt, tùm id, quod, insigni & Principe digna benignitate ac liberalitate Academiam Marpurgensem, bonarum literarum, virtutis & pietatis officinam Illustrē alit, fouet ac tuetur. Eum ergo Illustr. T. Celsitudinis in bonas literas affectum etiam hâc qualicunque Dedicatione posteris notum facere & commendare volui. Deinde quia scripta mea omnia iure quodam Illustrissimæ Domui Saxonicæ, vtpote in electorali

Saxonica Academia nata, debentur; cum ea verò illustrissimæ Domui Hassiacæ à multis annis fœderis sanctione contracta necessitudo, & Illustriss. T. Celsit. inprimis arcta intercedit cognatio & affinitas: hoc opus iure Illustriss. T. Celsitud. deberi existimo.

Accipe ergo, PRINCEPS ILLVSTRISSIME, *hoc quicquid est operis Medici, vultu beneuolo & fronte serena, atque eo affectu, quo aliàs bonarum literarum cultores, & qui quocunque modo ad Illustrissimam Domum Saxonicam spectant, complecti soles, & m.'s conatibus faue. Deus ter. Opt. Max. Illustriss. T. Cels. Saluam, incolumem, & omni ex parte beatam, felicémque præstet, ac tueatur. VViteberga, Cal. Augusti, Anno Christi M. DC. XXIX.*

Illustriss. Tuæ Celsitud.

Subiectissimus

DANIEL SENNERTVS, D. Serenisſ. Elect. Saxon Medicus, & Facultatis Medicæ ibid. Professor ac Senior.

INDEX CAPITVM
LIBRI SECVNDI
PARTIS PRIMAE,

De Oris ac Faucium, & partium in his contentarum ægritudinibus.

Cap. I.	DE labiorum tumoribus.	Pag. 3.
ii.	De labiorum fissuris.	4.
iii.	De labiorum vlceribus.	6.
iv.	De labiis vulneratis, leporinis, & curtis.	8.
v.	De tremore & peruersione labiorum, sanguinis fluxu ex iis, & labiis liuidis.	9.
vi.	De oris apertione læsa.	10.
vii.	De oscitatione.	11.
viii.	De oris distortione.	12.
ix.	De ptyalismo seu crebra sputatione, & saliuæ defectu.	16.
x.	De dentium morbis.	21.
xi.	De dentium dolore.	29.
xii.	De dentium stupore & algore.	47.
xiii.	De dentium stridore.	48.
xiv.	De dentibus nigris malè coloratis & sordidis, vt & de sanguinis è dentibus fluxu.	49.
xv.	De dente aureo pueri Silesij.	51.
xvi.	De gingiuarum affectionibus.	52.
xvii.	De morbis & symptomatibus maxillarum.	57.
xviii.	De oris vitiis & primò de eius inflammationibus & vlceribus.	60.
xix.	De fœtore oris.	68.
xx.	De gurgulionis laxatione.	70.
xxi.	De gurgulionis inflammatione & exulceratione.	73.
xxii.	De tonsillarum inflammatione & vlceribus.	77.
xxiii.	De iis, quæ in guttur vel gulã inciderunt, eximendis.	82.
xxiv.	De angina.	85.
xxv.	De strumis in collo, & bronchocele ac hydrope gutturis.	114.

LIBRI SECVNDI

PARTIS SECVNDAE,

De asperæ arteriæ, pulmonis, mediastini, diaphragmatis, & thoracis præter naturam affectionibus.

Cap. I.	De asperæ arteriæ morbis.	Pag. 125.
ii.	De Pulmonis intemperie.	130.
iii.	De pulmonis inflammatione, siue peripneumonia.	134.
iv.	De vasorum pulmonis & primò de asperarum arteriarum angustia.	146.
v.	De læuium pulmonis arteriarum angustia.	153.
vi.	De apertione vasorum pulmonis.	156.
vii.	De grādine, calculo & vermibus in pulmone genitis.	165
viii.	De tuberculis pulmonis.	167.
ix.	De hydrope & hydatidibus pulmonis.	170.
x.	De pulmonum cum latere coalitu.	ibid.
xi.	De pulmonis vulneribus.	172.
xii.	De vlceribus pulmonum & phthisi.	175.
xiii.	De mediastini inflammatione.	192.
xiv.	De diaphragmatis tumoribus, & primò de inflammatione.	193.
xv.	De vulneribus diaphragmatis.	195.
xvi.	De pleuritide, seu inflammatione pleuræ, & musculorum thoracis.	196.
xvii.	De thoracis vulneribus.	238.
xviii.	De fistulis thoracis.	242.
xix.	De empyemate.	243.
xx.	De hydrope pectoris.	251.
xxi.	De vertebrarum dorsi luxatione & gibbositate.	254.
xxii.	De fractura spinæ & vulneribus spinalis medullæ.	255.
xxiii.	De tabe dorsali.	ibid.
xxiv.	De vermibus dorsi.	258.
xxv.	De luxatione & fractura costarum.	260.
xxvi.	De mucronatæ cartilaginis prolapsu.	262.

LIBRI

LIBRI SECVNDI
PARTIS TERTIAE,

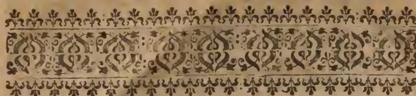
De symptomatibus, quæ pulmonibus & thoraci accidunt.

Cap. I.	De respiratione læsa in genere.	Pag. 27.
ii.	De asthmate & orthopnœa.	275.
iii.	De suffocatione seu strangulatione.	295.
iv.	De vitiis vocis & sermonis.	292.
v.	De tussi.	305.
vi.	De dolore pectoris.	518
vii.	De sputo sanguinis.	3[illegible]

LIBRI SECVNDI
PARTIS QVARTAE,

De Morbis ac symptomatibus cordis.

Cap. I.	De morbis pericardij.	Pag. 329.
ii.	De cordis intemperiebus.	331.
iii.	De reliquis cordis morbis.	337.
iv.	De cordis palpitatione.	338.
v.	De virium imbecillitate.	348.
vi.	De lipothymia & syncope.	352.

INDEX
QVÆSTIONVM.

i. AN ſaliua conglutinationem vulnerum labiorum remoretur? Pag. 8.

ii. An tortura oris & ſpaſmus cynicus differant? 12.

iii. An ſpaſmus cynicus ſit morbus vel ſymptoma? 16.

Ad cera dentibus carioſis commodè indatur? 22.

v. An cauteria tutò in dentibus carioſis adhibenda? ibid.

vi. An dens lupi geſtatus in dentitione puerorum aliquid præſtet? 47.

vii. An in tonſillarum inflammatione repellentia ſolùm intus applicanda? 79.

viii. An angina à cibis & medicamentis peculiari vi agentibus induci poſſit? 88.

ix. An cacochymia primam occaſionem præbeat anginæ? 98.

x. An in angina rectè à Chymicis vomitoria & antimonialia exhibeantur? 99.

xi. An pilulæ in angina exhibendæ commodè diſſoluantur? ibid.

xii. Quâ formâ repellentia in angina exhibenda? 100.

xiii. An omnis angina ſit ab inflammatione? 111.

xiv. An humor anginam excitans à cerebro & capite defluere poſſit? 112.

xv. An vera angina ſit, quæ ab eſu fungorum & ſimilibus venenatis rebus oriri dicitur? 112.

xvi. An nidus hirundinis aliquem in angina curanda vſum habeat? 113.

xvii. An laryngotomia tuta & vtilis sit? 114.
xviii. An bronchocele & struma in gutture sit idem morbus? 114.
xix. An strumæ & scrophulæ differant? 116.
xx. An strumæ à Mercurio seu aquis ex montibus metallorum feracibus scaturientibus & Mercurium in se continentibus oriantur? 117.
xxi. An vlcera asperæ arteriæ sint sanabilia? 130.
xxii. An in peripneumonia hæmorrhagia narium vtilis sit? 145.
xxiii. An dulcia in peripneumonia conueniant. ibid.
xxiv. Quænam sit causa hydropis, quæ læuium arteriarum obstructione laborantibus superuenire solet? 155.
xxv. Medicamenta grumos sanguinis in thorace dissoluentia quo tempore sint exhibenda? 161.
xxvi. Qualis aër in apertione vasorum pulmonis ab aëre frigido conueniat? 165.
xxvii. An vlcera pulmonis sint sanabilia? 190.
xxviii. An in phthisi cochleæ vtiles sint? 191.
xxix. Quæ pars afficiatur in pleuritide? 197.
xxx. An bilis, pituita vel melancholia sola pleuritidem generet? 198.
xxxi. Quales febres sint pleuriticorum? 199.
xxxii. Quæ vena in pleuritide & quo in latere aperienda? 209.
xxxiii. An in pleuritide ex vna vena aperta simul reuulsio & deriuatio fieri possit? 211.
xxxiv. Mulieribus mensium suppressione laborantibus, quænam vena sit secanda in pleuritide? 212.
xxxv. Quando secanda sit vena in pleuritide? 213.
xxxvi. Quantum sanguinis sit mittendum? ibid.
xxxvii. An in omni pleuritide detur inflammatio pleuræ? 222.
xxxviii. An in pleuritide sola pleura, an verò simul pulmo inflammetur? 222.
xxxix. Per quas vias materia in pleuritide ad asperam arteriam perueniat, & inde tussi eiiciatur? 224.
xl. Quæ vena in pleuritidis initio aperienda sit? 225.
xli. Per quas vias è thorace materia ad aluum & vesicam peruenire, & hinc euacuari possit? 235.

xlii. Qualisnam sit febris, quæ empyemati coniungitur? 249.
xliii. Quo in loco sectio thoracis in empyicis instituenda sit? 250.
xliv. An humor asthmatis causa hæreat etiam quandòque extra bronchia pulmonum? 290.
xlv. An asthma frequentius à catarrho, an vero ab humore crudo è venis in pulmones effuso excitetur? 291.
xlvi. An asthma semper sit sine febre? 292.
xlvii. An purgantia in paroxysmo asthmatico conueniant? 292.
xlviii. An ius galli decrepiti asthmaticis conueniat? 293.
xlix. An arsenicum suffimigiis in asthmaticis curandis rectè admisceatur? 293.
l. An virtus attenuans simùlque tenuis asthmaticis conueniat? 294.
li. An tussis sit solùm ab angustia tracheæ arteriæ? 316.
lii. An aliquid in pulmonem ex ore delabatur? 317.
liii. An in sputo cruento sanguis semper è brachio, an verò etiam è talo & cruribus, præcipuè in fœminis mittendus sit? 328.
liv. An lunatica passio dicta puerorum & infantium ex vermibus in pericardio ortis accidat? 330.

LIBER

LIBER SECVNDVS.
PARS PRIMA,
DE
ORIS AC FAVCIVM
ET PARTIVM IN IIS
contentarum ægritudinibus.

Procemium.

INTER Cranium & pectus, os, fauces, & collum interiacent. Os, Græcis Στόμα, *dicitur tota illa cauitas, inter labia & buccas, ac initium gulæ, & asperæ arteriæ contenta. Et proinde ad os pertinent Labia, Lingua, Dentes, Gingiuæ, Maxillæ, Columella, Tonsillæ, Fauces, quæ sunt illa oris extrema pars, vnde gula, & aspera arteria incipiunt. Itaque postquam morbos, & Symptomata, quæ capiti, & cerebro, ac sensuum externorum organis accidunt, explicauimus, antequam ad ægritudines Pectoris accedamus, ordo postulare videtur, vt de harum partium vitijs agamus.*

Dicendum ergo de Labiorum tumoribus, fissuris, &

vlceribus, de labijs malè conformatis, & curtis, de oscitatione, de Labiorum tremore, de eorumdem conuulsione, seu spasmo Cynico, de Ptyalismo; de linguæ asperitate, magnitudine nimiâ, inflammatione, & tumore, de Linguę fissuris, vulneribus, combustione, de Ranula sub Linguâ, de linguæ motu læso; de Dentium corrosione & carie, vacillatione, ordine, & numero vitiato; de dolore Dentium, de stupore, de colore eorumdem vitiato; De Gingiuarum inflammatione, excrescentiâ, cruentatione, putredine, carnis diminutione, vlceribus; de Maxillarum vitijs; de Oris vlceribus; de Oris fœtore; de Columellæ laxitate; de inflammatione eiusdem; de vlceribus Columellæ; de absumptione & erosione eiusdem; de Tonsillarum tumoribus & inflãmatione; de earumdem vlceribus; de ijs quę faucibus, & gutturi præter naturam inhærent, extrahendis; de Angina & colli vitijs.

CAPVT PRIMVM:

DE LABIORVM tumoribus.

Labiorũ vſus.

ABIORVM vſus multiplex eſt. Primò enim os claudunt, vt per nares ſolùm, niſi aliud neceſſitas poſtulet, fiat reſpiratio, ac ne, ſi illud perpetuò, vbi ſemel propter cibum, vel potum ſumendum, vel reſpirationem aperire neceſſe eſt, hians ac dilatatum maneret, omnis generis corpuſcula, muſcas, paleas, puluerem admittat, atque etiam dẽtes & gingiuæ frigore, ventiſque lædantur. Præterea ad formandum ſermonem ſunt vtilia, præcipuè ad efferendas litteras labiales, ita dictas, quod ad earum prolationem labia maximè ſunt neceſſaria. Seruiunt etiam ad potus faciliorem aſſumptionem, neque ſine iis potus commodè aſſumi poſſet. Vtilia quoque ſunt ad cibum in ore continendum iis, qui molaribus dentibus destituti, inciſoriis tantùm maſticare coguntur. Faciunt etiam labia, ad ſaliuam ex ore eiiciendam, vt & in ore detinendam, ne illa continuò ex ore profflueret, & inſignem turpitudinem pareret. Vtilia ſunt, & ad ſonos variandos tubicinibus: infantibus item ad ſugendum. Tandem per ſe ad ornatum multum faciunt. Monſtroſus enim omnino eſſet homo, ſi detruncatis labiis rictum irati canis oſtenderet. Contrà homo ſi labia lenia, rubicunda, magnitudine moderata, os debito modo claudentia obtineat, inſignis inde gratia, & ornamentum ipſi conciliatur.

Atque hæc omnia præſtant labia, ſi naturalem ſuam conformationem habeant: præſtare verò non poſſunt, ſi eam amittant, & vitia aliqua contrahant, de quibus iam dicendum.

Et quidem primò de Labiorum tumoribus, & magnitudine auctâ dicemus. Nam prima nonnumquam labia nimis craſſa, & magna ſunt. Et quidem in quibuſdam labrum ſuperius eſt magnum, & craſſum, & duplo ſæpè maius, vnde non tantùm deformitas oritur, verùm etiam vox, & ſermo aliquantum vitiatur, aërisque efflatio quadantenus impeditur. Quibuſdam verò labium inferius eſt nimis craſſum, & quaſi pendulum. Verùm hæc vitia cùm naturalia ſint, corrigi non poſſunt. Labiorũ Tumor. Natiuus.

Deinde interdum labia præter naturam intumescunt, quod fit ab apium, vesparum, muscarum venenatarum ictibus. Et tum decocto althææ cum aceto, vel lacte fouenda, aut succus plantaginis imponendus, vel etiã ratione veneni theriaca illinenda. Interdum etiam intumescunt post hausta venena, & tum cura ad venenum dirigenda. Refert etiam Guihel. Fabric. *cent* 4. *obser.* 36. cuidam Doctori, cùm fungos manibus tractasset, & iis illotis postea labia attigisset, ea supra modum intumuisse, sed aqua Stapediana, quæ in tract. nostro de febribus, *capite de Peste*, descripta exstat, apposita conualuisse. Ex quo patet in simili casu, & alia alexipharmaca adhiberi posse.

A venenis.

Tertiò, interdum etiam inflammantur ex iisdem caussis, à quibus aliæ partes, ex contusione, & humorum affluxu. Et curatio etiam vt in aliis partibus instituenda. Talia tamen medicamenta vsurpanda, quæ in oris inflammatione adhiberi possunt.

Labiorũ inflammatio.

Quartò, vidi etiam tumorem durum, ad modum steatomatis in labio inferiore cuiusdam nobilis, qui cùm discuti, nec ad suppurationem duci posset, sectione feliciter curatus est.

Labiorũ tumor durus.

Quintò; quandoque & Cancer labia occupat. Qui quas caussas habeat, & quomodo curetur, è doctrina de Cancro in genere petendum.

Labiorũ cancer.

Sextò, iuuenem quendam, qui ex Lue Venerea labia vlcerata, inflata, subnigra, tumida carcinomatis instar, habuit, Forestus *lib.* 14. *obs.* 2. curauit vniuersalibus ad morbum venereum, & hoc decocto, panno eo imbuto labiis apposito.

Labiorũ tumor ex lue venereâ.

℞. *Ligni Guaiaci* P. ij. Bulliant in *aq. solani*, deinde colentur. Add. *aluminis*, ℥. j. iterúmque semel ebulliant, & colentur.

Septimò, interdum etiam tumores aridi labia occupant. Ita in Oeniadis Phœnici, & Andreæ fratribus mala altera intumuit, & labium, quod ex anteriore parte malæ, & oculo respondet, neque quicquam intro spectanti comparebat, neque foris vllam puris significationem edebat, sed arida putredine intumescens marcescebat, & mortuus est. Eadem quoque alteri contigerunt. Mortuus autem est, & hic die septimo, neque epotum medicamentum quicquam profuit. Phœnici verò putredo in circulum excitata est, & vlcus ante mortem magna ex parte repurgatum fuit. Sed & hic mortuus, cùm diu vitam traxisset. Hippocrates 5. *Epid. sect.* 4. *in codice Foesij*.

Labiorũ tumores aridi.

Tumores autem isti vbi exulcerantur, ad caput de vlceribus pertinent.

CAPVT II.

De Labiorum fissuris.

CVTIS carni in labris connexa est tanta tenuitate, tanta subtilitate, ac teneritate, vt nisi labiis laceratis, cutem ab iis separare non possimus. Ac proinde labia cùm sint tam tenera, mollia, ac subtilia, facilè à caussis externis, ventis, frigore, vt & internis humoribus, & vaporibus vitiantur, finduntur, & scinduntur, vt interdum etiam sanguinem fundant. Et quidem non-

Fissura labiorum.

nullis sæpissimè finditur labium inferius in medio, vbi duæ musculorum extremitates desinunt. Græci hoc vitium ῥαγάδας, Latini fissuras, & scissuras labiorum nominãt. Partis enim affectæ nomen commodè additur. Aliàs enim vocabulum hoc commune est, & non tantùm labiis competit, sed & cuti, ano, vtero. Estque morbus in soluta continuitate Labiorum.

Caussæ.

Caussa. Caussa proxima est siccitas nimia, atque ista scissura labiorum est continuitas eorum soluta à nimia siccitate & tensione.

Siccitatem autem hanc inducunt vel caussæ externæ, frigus videlicet & calor, & præcipuè ventorum, imprimisque Boreæ flatus; venena item, vt cantharides, ephemerum colchicum, vt habet Nicander. Pertinet huc, & lac calidum, quod infantes sugunt. Vel internæ, vapores calidi & sicci, salsi & acres per œsophagum, vel asperam arteriam ex partibus inferioribus ascendentes, vel humores à capite ad labia destillantes. Vapores autem illi nunc ex Ventriculo, nunc ex intestinis, nunc ex pulmonibus, nunc ex hepate, & venis, nunc ex corde ascendunt, imò & ex vtero: & solet ista ex vaporibus labiorum, præcipuè inferioris, fissura feminis salacioribus ob vteri siccitatem esse familiaris. Vt enim Linguæ valde resiccantur ex atra fuligine & vtero, vt habet Hippocrates, 6. *Epid.* S. *Ct.* 5. *t.* 14. ita, & labia ob eandem caussam propter communem tunicam. Tandem etiam infantibus labia interdum finduntur, ob mammarum, quas sugunt, duritiem.

Differentiæ.

Differentiæ. Scissuræ labiorum differunt nunc ratione quantitatis, & aliæ sunt maiores, aliæ minores, aliæ plures numero, aliæ pauciores: nunc ratione subiecti, quod aliæ solùm vnum, aliæ vtrumque labium occupant.

Signa Diagnostica.

Signa. Affectus ipse per se oculis patet. Caussæ verò signis cognoscendæ. Si externæ illæ sunt, id ex ægri relatione cognoscitur: quæ si abfuerint, caussarum internarum id indicium est.

Et quidem si à vapore fissuræ accidant, sine pruritu, (neque enim vapores ita inhærent, vt humores) sine ardore, sine multa duritie sunt, neque adeò frequentes, neque profundæ. Quæ verò ex humoribus calidis est fissura, cum pruritu est, & profundior. Et si humor à Capite ad labia fluat, id etiam sensibus manifestum est.

Prognostica.

Prognostica. 1. Labiorum fissuræ non planè negligendæ. Nam & turpitudinem quandam pariunt, & si diu durent, in vlcera crustosa, callosa, & difficulter curabilia degenerant.

2. Rhagades à natiuitate contractæ non curantur: reliquæ non ita difficulter; nisi ad cancrosam materiam degenerent.

Indicationes.

Indicationes. Siccitas nimia corrigenda est humectantibus, & labiorum soluta vnitas vnienda. Caussæ verò, à quibus eæ pendent, tollendæ. Caussæ igitur externæ, si adhuc adsint, admouendæ. Si vitiosi humores adsint, euacuandi. Si vapores caussa sint, illi quoque tollẽdi, & hepati, vtero, vel etiam toti corpori, vnde illi proueniunt, succurrendum.

Curatio.

Curatio fissuræ à frigore. Si ergò à frigore externo fit fissura, solo vnguento Pomato albo labia inungere sufficit: vel paretur tale linimentum:

℞. *Pingued. gallin.* ℥.ij *Ceræ albæ*, ʒ. ij. Abluantur sæpè *aqua rosarum.* F. Linimentum. Vtile est & oleum ceræ, ac thuris.

Auicennas pinguedines, adipes, ac medullas cum oleo rosaceo, & cera miscet, & adhibet. Sint tamen pinguedines recentes. Si enim sint vetustæ, ac rancidæ, atque acredinem acquisiuerint, potiùs nocent, quàm prosunt. Idem pelliculas ouorum, & arundinum applicat.

à caussa calida. Si à caussa calida & sicca sint fissuræ, lintea tenera succo semperuiui, & solani madida imponantur. Vel ℞. *amyli*, *sacch. penid. Canariensis. Conf. ros.* an. ʒ. ß. Misc. Vtilis est etiam mucilago gummi cerasorum, cum aq. ros. extracta.

Si verò fissuræ altiùs penetrent, adeps anserinus, & caponis, aut medulla crurum bubulorum cum semperuiuo, & terebinthinâ adhibeatur.

Vel ℞. *mucilag. sem. cydon. Ol. mastich.* an. ℥. j. *adipis gallinæ*, *medulla pedum vituli*, an. ℥. ß. *vini albi subdulcis parum*, Cum *cera* fiat vnguentum, vel ceratum molle. Vel ℞. *Puluer. anther. rosar. q. v.* Cum *mucilag. tragacanth.* F. linimentum, Vel ℞. *Sacch. Penid. mucilag. tragachant. aqua rosar. extractæ. q. s.* Misc. Potest & aliquid amyli addi. Vel ℞. *Terebinth. butyri sine sale.* an. q.v. *Pulueris macis parum.* Misc. Vel ℞. *Ol. macis destillat.* ℥. j. *pulu. nuc. mosch.* ʒ. ß. *Mell. rosat.* ℥. ß. Misc.

Vtilis est & tragacatha, aquâ rosar. dissoluta, amyloque mista, & illita: vel cum cera virginea, melle, & oleo communi fiat vnguentum. Vel ℞. *Ol. rosar.* ℥. ß. *amygd. dulc.* ʒ. ij. *butyri sine sale, in aqua ros. loti* ʒ. iij. *terebinth.* ʒ. ij. *pingued. capon.* ʒ j. ß. *mellis* ʒ. iij. *succini* ʒ. j. *ceruss.* ʒ. ij. *ceræ albæ. q. s.* F. Vnguentum.

In omni caussa vtile est labium introuertere, & linguâ humectare, maximè si mastiche, & alia idonea medicamenta priùs masticata fuerint.

De seminis hyoscyami fumo vide caput sequens in fine, vt & Aëtium. *tetrab. 2. serm. 4. cap. 18.*

CAPVT III.

De Labiorum Vlceribus.

NOnnunquam & vlcera labia occupant crustosa, sępè etiam manantia, quæ ortum habent ab humoribus, siue tales sint naturâ suâ, quales sunt biliosi, & serosi, siue ex adustione, & putredine, vel acris humoris admistione, quomodo, & humores pituitosi, & melãcholici, & sanguis acres fieri possunt. Vlcera labiorum.

Atque talia vlcera sæpè per modum criseos in febribus tertianis, & acutis, & malignis contingunt, & febris solutionem indicant. Sæpè etiam absque crisi ab humoribus vitiosis ex reliquo corpore eò protrusis ortum habẽt. Sæpè quoque in morbo Gallico proueniunt. Ita & in peste nonnullis labia exulcerantur. 5. *Epid. sect.* 3. Caussa etiam esse potest contritio, & contusio musculi labij. Pertinent huc & venena, vt arsenicum, & similia vrentia, quæ etiam labia exulcerant. Caussæ.

Signa Diagnostica.

Signa. Et quidem talia vlcera oculis obuia sunt: Caussæ verò signis inuestigandæ. Si per crisim accidunt, febris adest. Si à morbo Gallico, is etiam suis signis se prodit. Si & febris, & morbi Gallici signa absunt, è latente in corpore cacochymia proueniunt.

Prognostica.

Prognostica. 1. Vlcera labiorum, quæ in febribus accidunt, plerumque bonum signum sunt, & febris vel perfectam solutionem, vel imminutionem significat, & per se facilè sanantur, si scilicet cum signis coctionis appareant. Hippocrat. 6. *Epid. sect.* 4. *t.* 41. Alioquin si cum viribus debilibus, & alijs malis signis os & labra exulcerentur, lethale, vt in Hermoptolemi vxore, 7. *epid. sect.* 15.

2. Difficiliora curatu sunt, & peiora, quæ à morbo Gallico proueniunt.

Curatio.

Curatio. Quæ in febribus fiunt vlcera labiorum, facilè per se sanantur, quæ à lue venerea ortum habent, quomodo curanda sint, è curatione morbi Gallici patet, & talium vlcerum curatorum exemplum habetur apud Forestum *l.* 14. *obseru.* 2. Si sine febre, & morbo gallico talia vlcera oriantur, vniuersalibus præmissis tale adhibeatur vnguentum.

℞. *Lithargyri, rament. plumbi, hyoscyami albi*, an. q. s. *ol. rosac. cera*, an. q. s. Misce in mortario plumbeo. Fiat Linimentum. Vel ℞. *Vnguenti rosati Mesue*, ℥. j. *Linimenti ex lithargy.* ℥. ß. M. Vel ℞. *Rosar. rubrar. mastich.* an. ʒ. j. *plumbi vsti* ʒ. ß. F. Puluis. Adde *resinæ, terebinth. mellis*, an. q. s. Fiat Linimentum.

Applicantur autem medicamenta commodissimè somni tempore. Ita enim rectiùs retinentur.

Ioh. Baptista Porta semina hyoscyami prunis inijcit, & fumum per infundibulum papyraceum excipere iubet. Illicò enim euanescere tumorem scribit, & glutinari fissuras numquam amplius redituras.

Diæta.

Vitet æger cibos salsos, acres, aromata, sermonem multum. Diæta.

Cancer.

Pertinet huc & cancer labiorum, cuius generatio, & curatio è generali de Cancro doctrina patet. Paræus tamen, *lib.* 6. *cap.* 19. peculiarem curandi rationem tradit. Cancrum suis vtrimque sursum, ac deorsum labijs acu filum ducente transfigere iubet, vt fili beneficio cancrum tanquam in manu sinistra regere, & tenere liceat, & totum manu dextra volsellis vnico ictu amputare possis; ita tamen, vt labri ipsius interior quædam, quæ dentes contingit, restet substantia (modò non ad intima vsque cancer radices agat) quæ regenerandæ mox carni, & implendæ cauitati, pro fundamento & basi esse queat. Hinc sanguine sufficienter effuso, vulneris oræ, dextra, & sinistra, interna, & externa parte, scarificatu profundiore erunt nouaculà pertundendæ, vt cùm mox futura ex acu filum ducente, rostris leporinis propria in vnum nodo ducere vulneris oras ipsas, & margines voluerimus, ipsam labri carnem magis sequacem, & trahenti acui, filoque obsequentiorem habeamus. Reliquum curationis eodem planè modo prosequendum, quo in rostris leporinis. Cancer.

CAP. IV.

De Labijs vulneratis, Leporinis, & curtis.

Vulnera labiorum. Vulnera labiorum ob sermonem, & locutionem, qua partes vulneratæ coniunctæ dirimũtur, & saliuam (de quâ postea in quæstione) quâ humectantur, tardiùs curantur.

Labia si vulnerentur absque carnis amissione, suenda, si opus, vel aliâs, & diligẽter coniungenda sunt, vt deformitas omnis vitetur, & medicamenta glutinantia extrà imponenda. Ab interna verò parte mel rosaceum, & syrupus de rosis siccis sæpè illinendus.

Si autem carnis aliquid amissum sit, digerendo, detergendo, carne replendo, & tandem consolidando, vt aliarum partium vulnera, labiorum vulnera curantur.

QVÆSTIO.

An saliua conglutinationẽ vulnerum labiorum remoretur. *An saliua conglutinationem vulnerũ labiorum remoretur?*

Plerique Practici id statuunt. Nicol. Glandorpius verò, *in speculo Chirurg. obs.* 17. id saltem concedit in homine malè temperato, vel lue Gallica affecto, vel aliquo morbo falso laborante: in sano verò id negat, in quo potiùs abstergat & mundificet vulnus saliua.

Cui etiam libenter assentimur, cùm videamus scabiem, serpigines, & similia mala ieiuni hominis saliuâ sanari, & proinde eam abstergendi, & mundificandi vim habere. Hoc tamen cauendum, ne nimium vlcus saliuâ humectetur. Quæ enim glutinari debent, non humida, sed sicca esse debent.

Labia Leporina.

Labia leporina. Si autem labia ob vitiosam conformationem non cohæreant, labia Leporina, nonnullis rostra leporina, German, *Hasenschart* nominantur, habéntque caussam plerumque imaginationem matris, quæ vel leporem, vel alium hoc malo laborantem adspexit. Aliam tamen etiam huius rei caussam refert Olaus Magnus, dum *lib.* 18. *cap.* 12. scribit, vnam infelicitatem plerumque mulieres Aquilonares vterum gerendo incurrere, vt vel esu, vel saltu super caput leporis facto, pariant infantulos oris leporini, inter os & nares diuisa labra perpetuò retinentes, nisi statim à principio assuant particulam pectoris tenerrimi pulli adhuc sanguinolenti. Verùm ex opinione vulgi hoc scriptum puto.

Præcipua verò curandi ratio à chirurgia pendet. Perficitur autem illa 1. dissitorum, & hiantium labiorum excoriatione. 2. Labiorum iam excoriatorum coniunctione, & sutura, quæ vbi facta sunt, reliqua naturæ, vt in aliis vulneribus, committenda: ita tamen vt aliàs fieri solet, vt vnguentis, & emplastris ad vulnera conglutinanda idoneis naturæ succurratur.

Labia curta.

Labia curta curandi ratio duplex. Curta verò labia, qua ratione curanda sint, *in Instit. lib.* 5 *p.* 1. *s.* 2. *cap.* 14. dictum, quibus tamen vt quædam addamus: Duplex curandi curta labia ratio est; vna fucata, altera vera. Fucatam descripsit Ioh. Thom. Minadous, *de humani corporis turpitudinibus, lib.* 3. *cap.* 40. is dum Damasci in Syria esset, Mercatorem quendam pannorum sericorum vidit, qui labrum superius factitium habebat, quod dum domi esset, vel edere,

edere, vel bibere vellet, deponere, & domi cum turpitudine ista viuere solebat, foris autem labrum factitium adaptabat hoc modo. Foramina ille carni sub naso reliquæ obducta iam dura cicatrice sibi parari curauerat, qualia nonnulli in auribus ad annulos gestandos fieri curant, quibus crebris vinculis portionem laruæ ad labri deficientis magnitudinem, & figuram conformatam adaptabat, cui ex humanæ barbæ pilis, mystacem gummi tragacanthæ agglutinauerat.

Veram autem curandi curta labia rationem Galenus, *lib.* 14. *M. M. cap.* 16. *&* 17. tradit, & post eum Paulus Æginetà, *lib.* 6. *c.* 26. Cornelius Celsus, *lib.* 7. *cap.* 9. Diligentiùs tamen eam recentiores, & imprimis Caspar Taliacotius, *in libello de curtorum Chirurgia*, tradiderunt. Veteres equidem non aliunde propaginem in curta inserendam petebant, sed à proximis curti partibus cute excisa & carne aucta. At Taliacotius non solùm è vicinis, sed & remotis partibus propaginem petit, qui, *allegato loco*. videatur.

CAPVT V.

De Tremore, & Peruersione Labiorum, sanguinis fluxu ex iis, & labiis liuidis.

PRæter enumeratos iam morbos, etiam quædam symptomata labiis & ori accidunt; labiis quidem tremor, & peruersio, color eorum mutatus, & sanguinis ex iis fluxus; ori verò apertio læsa, tortura, & Ptyalismus, seu crebra sputatio; de quibus iam dicemus.

Et primò quidem tremunt interdum labia: quod accidit in ira, & metu, interdum etiam ex neruorum debilitatione, sicut Francisco Viario Veneto, labium semper dum loqueretur, tremuisse scribit Alexandr. Benedictus, *lib.* 1. *cap.* 18. Tremit & in nausea labium inferius, vel ex humore mordaci, vel ex oris stomachi nimiâ agitatione ob consensum, qui hisce partibus per communionem membranarum intercedit. Labiorũ tremor.

Itaque cùm labium inferius tremit, nisi ab ira, vel metu sit, vomitum plerumque præsagit, teste Galeno, 3. *de Crisibus, cap.* 13.

Interdum etiam in cerebri aliquâ magnâ affectione labiorum tremor accidit. Ibi tenuior victus prodest, hîc quæ cerebro, & occipiti aliàs in neruorum affectibus adhibentur, conferunt.

Tremunt interdum etiam labia in summo frigore cum dentium stridore. Item à vermibus, vt seni illi, 9. *epid.* cui furiosum quiddam latens inerat.

Videtur interdum etiam motus quidam quasi conuulsiuus adesse, vt in Cydis filio, 7. *epid. sect.* 7. de quo Hippocrates, *sine conatur orè semiperfecta loquebatur, & os solutum, & maxillas, ac labia semper in motu erant quasi qui loqui cuperet.*

Pertinent huc & labiorum peruersio, de qua Hippocrates, 4. *aph.* 49. *In febribus non intermittentibus si labium, aut palpebra, aut supercilium, aut oculus, aut nasus peruertatur, si non videat, si non audiat, debili iam existente corpore, quicquid horum acciderit, mors in propinquo est.* Idem aphorismus habetur, 1. *Prognost.* 12. Labiorũ peruersio.

Causa. Causa proxima huius symptomatis est affectio neruorum tertiæ coniugationis. Fit verò ista cerebro grauiter affecto, & propterea malum hoc in febribus continuis, & vbi ex peculiari organorum vitio accidit, viribúsque iam debilibus, lethale signum est. Si verò virtus valida existat, eadem symptomata interdum sine periculo apparent, in criticis scilicet perturbationibus, per μετάστασιν materię ad caput: Vnde & 2. *Coac.* habetur labium contractum, alui biliosæ eruptionem significare.

Fluxus sanguinis è labijs. Interdum & sanguis è labiis effluit, quod in scorbuticis quandoque euenit, cùm humores acres, serosi, & salsi labia erodunt, & naturam ad excretionem stimulant. Idem interdum in fissuris labiorum accidit.

Labia liuida. Tandem etiam labiorum color mutatur, & liuida plerumq; fiunt, quod accidit in elephātiasi, morbo Gallico, qui color, curato illo morbo, cessat. Interdum etiam in febribus continuis fiūt labra liuida: quod signum lethale est, 2. *Coac.* & caloris natiui exstinctionem significat.

CAPVT VI.

De Oris apertione læsa.

Oris apertio læsa. Atque hi sunt morbi & symptomata, quæ labiis solis accidunt. Sunt verò & alia quædam vitia, quæ iis quidem etiam contingunt, non tamen solis, sed simul affectis vicinis partibus, imprimis musculis maxillarum, & faciei. Qualia sunt oris apertio, vel ablata, vel imminuta, oscitatio, oris tortura, ptyalismus: quæ propterea etiam subiungemus.

Causa. Et primò quidem oris clausuram seu apertionem denegatam quod attinet, aperire homines os nequeunt ob distentionem ceruicis ex vulnere neruorum, quia maxillæ veluti ossa rigescunt. Hippocrates, *lib. de diebus indicatoriis.* Ita Phœnici apud Hippocratem, *lib* 4. *epid.* posteriorum colli vertebrarum contentio aderat, ac circum dentes durities, quos distentus diducere conabatur. de eodem, 7. *epid.* inquit: Quod si caput commouere, aut dentes aperire conaretur, non poterat, vtpote admodum distentus.

2. Quando oris cardo, in quo gena vertitur, obrigescit, atque os strictiùs conniuet, quò minùs in rictu queat expandi, squalido terrenoque humore in iuncturam illam, & huius vincula altiùs imbibito. Id quod scorbuticis interdum accidit, *vt de scorbuto, cap.* 5. dictum.

3. Propter maxillam inferiorem adnatam capiti. Id quod rarius est. quod tamen Columbus, *cap.* 15. *de re anat.* refert, dum scribit, in summi Pōtificis penu esse caput Gigantis, in quo maxilla inferior capiti adeò adnata, & coniuncta est, vt omni motu prorsus careat, atque in viuente eo carere non potuerit.

4. Propter tumores circa iuncturā maxillarum: id quod sæpè inflammationibus maxillæ, & tonsillarum accidit, ob quas os diduci non potest.

Signa & curatio. Signa causarum, vt & curatio patet ex signis, & curatione morborum modò enumeratorum, ob quos os aperiri non potest.

Oris hiatus. Contrà interdū os nimium hiat. Id quod sæpè fit in febribus ardentibus, ob vapores calidissimos ex inferioribus ascendentes. Idem fit ob luxationem maxillæ inferioris, de qua postea dicetur. In lethargo

etiam ob læsam memoriam os claudere ægri obliniscuntur. Si nares etiam obstructæ sunt, os apertum ægri seruant, quò copiosiorem aërem attrahant. Idem fit in tumoribus faucium internis & angina. Nonnulli & ex mala consuetudine os hians perpetuò seruant.

Affectus autem iste per se patet. Causæ verò è signis, quæ è suis locis petenda, cognoscuntur.

Prognostica. Prognostica etiam inde petenda. In febribus autem acutis faucium sine tumore dolores, & pusilli, & strangulantes, & cùm os hiat, nec promptè adduci, & claudi potest, mentis amotionem portendi oportet. 1. *Prorrhet.* 11.

Curatio. Curatio pendet à causarũ, à quibus hoc vitium prouenit, remotione.

CAPVT VII.

De Oscitatione.

Oscitatio. PEculiaris verò oris præter naturam apertionis species est oscitatio, Gellio, *lib.* 4. *cap.* 20. oscedo. Est autem oscitatio vehemens oris diductio ab halituosis vaporibus in spatijs musculorum maxillæ inferioris, & buccarum collectis, vel infra ascendẽtibus, & copiâ potiùs, quàm acrimoniâ naturam ad excretionem stimulantibus, operantibus simul, & concurrẽtibus musculis thoracis, vnde pandiculationes sæpissime comites. Hinc & Hippocr. *de Prisca Medicina*, scribit, si pransi fuerint, quibus prandere non conducit, illi continuò graues totóque corpore, & mẽte segnes euadunt, cũ oscitatione, somnolẽtia, multáque siti. Cùm autem per istam vehementem diductionem auris meatus nonnihil comprimatur, vt aërem non satis admittat, hinc oscitantes minùs distinctè audiunt: quamuis forsan, & propter neruorum compressionẽ id fieri possit. Videtur tamẽ adhuc alius esse oscitationis modus, cùm nimirum aperto, admodúmque diducto ore aër primò affatim hauritur, rursúmque efflatur cum sono quodam, de quo Hippocr. *in lib. de flatibus*, scribit, quod oscitationes febres prædicant, cùm magnâ copiâ coaceruatus aër fuerit, confertímque ad superiora rumpens, tanquam machinatione aliqua os diducit, quò hâc ei facilius exitus pateat. Accidit interdum etiã oscitatio ab imaginatione, si quis alios oscitantes videat. Faciliùs tamen id accidit pigris, & quibus vapores aliqui in musculis illis hærent, quàm alijs. Oscitatio etiam crebra est in lethargo, ita vt os claudere ęgri obliuiscantur.

Signa Diagnostica.

Affectus ipse per se patet, & causæ eius quoque facilè innotescunt. Signa.

Prognostica.

1. Oscitatio si citra occasionem fit frequentior, præsagit morbos, & febrium incipientiũ pręludium est. Citra verò morbos pigritiæ signum est, vel ex imaginatione proficiscitur. Vnde puniebatur olim, si quis in iudicio clarè nimiùm, & sonorè oscitaret, tanquam illud indicium vagi animi foret, & allucinantis ac fluxæ, atque apertæ securitatis. Gellius, *lib.* 4. *Noct. Attic. cap. vlt.* Prognostica.

2. Ex nimia oscitatione maxilla inferior luxari potest.

3. Oscitatio in nixu lethale est, sicut sternutasse à coitu abortiuum. Gellius, *lib.* 4. *Noct. Attic. c.*16.

Curatio.

Itaque cùm oscitatio nihil noceat, Curatio.

nisi forsan ex nimia oris diductione luxatio maxillæ accidat, sed potiùs iuuet, ipsa per se nullam curationem requirit, sed potiùs vt morbo, quem præsagit, occurratur, admonet. Quia tamen ex nimia oscitatione, & oris diductione maxilla inferior luxari potest, reprimenda est nimia oris diductio, quæ aliàs etiam inciuilis habetur. Idque fit, si vinum cum pari portione aquæ exhibeatur, quod materiam importunè euaporantem discutit, modò corpus sit purum, & sine febre, vt est apud Hippocr. 5. *aph.* 56. & 3. *epid. sect.* 7. Assiduarũ etiam oscitationum longam spirationem medelam esse scribit Hippocr. 6. *Epid. sect.* 2. *aph.* 9. Auicennas etiam masticationem acori commendat.

CAPVT VIII.

De Oris Distortione.

Oris distortio.

CYnicus spasmus Græcis à distortionis figura, quæ rictum iratorum canum exprimit, appellationem habet Celso, *lib.* 4. *cap.* 2. Oris distortio, vulgò Tortura oris dicitur, & quidem rectiùs. Neque enim semper à spasmo est ista oris distortio. Interdum & risus Sardonius nominatur, ab herba Sardoa, quæ est species Ranũculi in Sardinia proueniens, & Apium risus dicitur, quæ vescẽtibus ora similiter rictu diducit, vt ridentium facie intereant.

Causæ.

Causas istius affectionis Aëtius in Parilysin musculorum *μασσητήρων* siue mandibularum refert, & Galenus, 4. *de loc. affect. ca.* 2. à Paralysi neruorum, & musculorum faciei hoc malum existere affirmat. In 3. *de loc. affect. cap.* 6. etiam conuulsionis meminit, dum labra sæpenumero conuelli scribit, item oculos, frontis cutem, totas mandibulas, & linguæ radicem, quod in Tortura oris etiam accidere solet.

Itaque Spasmus Cynicus, vel potius oris Tortura, est deprauata oris & faciei figura, orta, vel à conuulsione, vel à resolutione musculorum faciei, vnde in obliquum distorquetur os, nasus, vel oculus; & in summa dimidia plerumque faciei pars afficitur in hoc malo, vel dextra, vel sinistra, aliquibus verò omnibus sui partibus. Etsi verò aliquando tota facies distorta apparet:, dicitur tamen oris distortio, quoniam manifestiùs deprauatio illa figuræ in ea faciei parte deprahenditur, quæ labiorum ambitu est circumscripta. Si tamẽ accuratè rem æstimare velimus, distinguendum esse videtur inter oris tortuaram, & spasmum Cynicum. Hinc Platerus oris torturam appellat, quando oris parte deorsum tendente, vel sursum tractâ os obliquum, & intortum, vt in plorantibus apparere solet, redditur, siue id fiat ex paralysi, siue conuulsione. Quod si verò in vtroque latere labia cum buccis simul contrahantur, tum os transuersum diductum veluti in ridentibus hominibus, vel in canibus, cùm irati ringuntur, & hiant, conspici, idque spasmum Cynicum vocari scribit. Petrus Salius Diuersus, *in Annotationibus in Altimarum cap.* 15. inter Torturam oris, & Spasmum Cynicum etiam differentiã facit, Torturámque oris generaliùs accipi statuit pro omni figuræ oris deprauatione, eamque à duplici causa prouenire, quarum altera est Paralysis, altera conuul-

sio. Spasmum verò Cynicum, vt ipsa vox, si propriè sumatur, indicat, solùm ex conuulsione fieri statuit.

Verùm si has duas sententias coniungamus, differentia inter torturam oris, & Spasmum Cynicum rectè constitui potest. Tortura oris est vel à paralysi, vel à conuulsione. Conuulsio vel vnum tantùm latus occupat, vel vtrumque. Si vnum tantùm, conuulsio oris simpliciter, vel etiam nomine generis Tortura oris appellatur; si vtrumque propriè Spasmus Cynicus dicitur. Hęc enim conuulsio exactè irati canis rictum exprimit: non verò quæuis conuulsio oris rictum iratorum canum exprimit. Vnde etiam vocatur risus Sardonius. At ridentes non vnum tantùm latus diducunt, sed vtrumque. Quæ verò à paralysi prouenit oris Tortura; Spasmus Cynicus appellari non potest, cùm Paralysis non possit esse conuulsio.

Vsus tamen obtinuit, vt vocabulum spasmi non semper hîc propriè accipiatur, sed sæpè oris Tortura, & spasmus Cynicus confundantur.

Quia verò musculi faciei, qui maxillas inferiores, pinnas narium, & labia, ac buccas mouent, neruos maxima ex parte à tertia coniugatione cerebri accipiant; musculosa verò latitudo illa, siue μυῶδες πλάτυσμα, cuius Galenus, 4. *de loc. aff. c.* 2. *in fine*, mentionem facit, quodque mandibulas, & narium pinnas, & buccam vtramque mouet non à tertia coniugatione cerebri, sed à primis ceruicis vertebris neruos accipiat, & nonnullos etiam à quinta coniugatione cerebri: fons huius mali præcipuè quærendus est, vel in neruis à tertia coniugatione, vel in musculosa illa latitudinę.

Causæ verò remotæ Torturæ oris eædem sunt, quæ Paralyseos, & conuulsionis, cùm ab alterutra hæc affectio oriri possit.

Torturæ oris causæ remotæ.

Auicennæ tamen frequentiùs fit à conuulsione. Quando igitur Tortura oris à conuulsione existit, musculis faciei versus sua principia contractis, tunc pars sana ad læsam siue conuulsam trahitur, & latus, in quo distortio cernitur, locus affectus est, & musculi dextræ partis conuulsi versus sua principia trahuntur, ac sinistræ partis musculos sanos ad se trahunt, affectióque dextram ipsam partem occupat.

In Tortura verò oris ex Paralysi, pars faciei distorta, est sana; quoniam musculi sani actione sua fungentes trahunt resolutas partes ad se.

Paralysis & conuulsio iunguntur interdum.

Quod tamen, *lib.* 1. *part.* 2. *c.* 28. monuimus, Paralysin & conuulsionem interdum iungi, vt per vices, & alternatim affligant, ita vt pars modò conuellatur, modò resoluatur: id etiam hic quandoque accidere potest. Cuius generis affectus videtur fuisse, quem describit Anton. Beniuenius, *de abditis morbor. causis, & curat. cap.* 101. Cùm enim imperitus quidam Medicus cuidam mulierculæ è gena dextra tuberculum furunculo simile scalpello abscidisset, non habita ratione neruorum, ac venularum, illico subsecuta est inflammatio & dolor, quo mulier in κυνικὸν σπασμὸν incidit, quo temerario motu peruertebatur os, & facies, modò in dexteriorem, modò in sinisteriorem partem. Cùm enim facies modò in dextram, modò in sinistram partem distorqueretur, videtur fuisse mixtus affectus ex

paralysi, & conuulsione, vt scilicet alternatum os modò conuelleretur, modò resolueretur.

Resolutio neruorum. Resolutio neruorum: & inde secuta oris peruersio videatur apud Hippocrat. 2. *Epid. sect.* 2. propè finem.

Maxillæ fractura. Oris torturæ causa. Præter Paralysin tamen, & conuulsionem alia adhuc videtur dari causa oris torturæ, cuius mentio fit ab Hippocrate, *lib. de articulis*, malè scilicet curata maxillæ fractura. *Si rectè quidem*, inquit, *coaptata fuerit, & vt debet quieuerit maxilla, breui conualescet, ac dentes integri manent. Sin secus longior equidem tempore curatio accidit, eáque distorta, & dentes læduntur, ac inutiles existunt.*

Signa Diagnostica.

Signa. Tortura oris visui patet, quando os ægri ad alterum latus distorquetur, vt labiorum concinnus contactus, aut aliarum partium in facie consensus pereat. Præterea oculus alter ritè claudi nequit. Ac denique æger exsufflare, vel exspuere iussus, ex altero tantùm oris latere id præstare potest, & sponte etiam saliua oris profluit. Nonnunquam fit tortura oris non apparentibus in facie signis, neque spasmi, neque Paralysis. Atque tunc ægrum iubebis ridere, aut pronunciare O, literam. Hic animaduertetur, alteram oris partem liberè moueri non posse.

Quod ad causarum signa attinet, si malum hoc à conuulsione existit, pars affecta dura, & tensa trahit sanam, & plerumque dolor partis adest. Si verò hoc malum à resolutione oriatur, pars affecta laxa, & mollis trahitur ad sanam, & sensus in parte affecta obtusus est, & palpebra oculi inferior ea parte decidit.

Traditur, & hoc signum ex conuulsione malum esse, si pars distorta ad naturalem situm, & figuram restituatur per extensionem manibus factam; ex resolutione verò, si per retractionem.

In Paralysi etiam facies est extensa sine rugis, & inclinatio faciei continua est ad inferiora: in conuulsione rugosa est cutis in parte vna, & extensio eius in parte altera. Paucitas sputi & saliuæ est, præcesseruntque, vel adsunt causæ conuulsionis.

Cæterùm si causa Torturæ oris hæreat in musculo faciei, vitiosa figura solùm partem faciei, quæ ab illo musculo regitur occupabit.

Sin in neruo, & quidem secundùm eius principium, ita vt cerebrum altero latere sit affectum, dimidium etiam cùm faciei, tum totius corporis simul afficietur.

Si secundum progressum, & noxa sit in tertio pari neruorum cerebri, vitiosa figura occupabit dimidium faciei secũdùm omnes partes.

Vbi scilicet ramus aliquis maior afficitur. Aliàs enim tortura tantùm aliquas partes occupat. Si etiam tertia coniugatio afficiatur, magis laborat oculus: quia tertia coniugatio aliqua sui parte cum motoriis neruis oculorum per eadem foramina prominet.

Si qui in quinto pari, leuis erit noxa buccarum: quæ denique insignis erit, si in primis ceruicis vertebris, illarumque neruis: causa mali sedem habebit, & minùs tum laborabit oculus, nisi simul musculus temporalis affectus sit, in quem quinta coniugatio ramulum mittit. Tunc etenim per consensum laborat simul oculus, quia iuxta Columbum; in quibusdam etiam secunda coniugatio, quæ oculos mouet, eò ramu-

lum quendam mittit, vnde consensus musculi temporalis & oculi minimè laborat oculus, si nerui ceruicis afficiantur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Tortura oris superueniens spasmum aut Paralysin reliqui corporis, Apoplexiã vel Epilepsiam portẽdit.

2. Si Tortura oris fortis aduenit per spasmũ præcipuè, inter quatuor dies interficit, materia in cerebrum translata. Valescus de Taranta tamẽ vidit morientem die duodecimo.

3. Tortura oris, quæ vltra sex menses producitur, aut nunquam, aut difficulter curatur, teste Auicenna.

4. Quæ per Spasmum fit Tortura oris in febribus ardentibus, perniciosa phrenitide & morbis aliis acutis, lethalis est, teste Rhase.

5. In febre nõ intermittẽte, si labrũ aut supercilia, aut oculus, aut nasus peruertatur, imbecillo iam corpore, in propinquo mors est, 4. *aph.* 47.

6. Oris peruersiones, quæ nulli corporis parti consentiunt, celeriter aut sua sponte, aut ex necessitate sedantur. Hippocrates, *lib.* 2. *prædict.*

Curatio.

Curatio. Sicut Tortura oris aut à Spasmo est, aut à Paralysi: ita etiam curationem requirit diuersam. Ab vtra enim dispositione malum ortum habeat, ante omnia videndum est. Quod si ergo sanguinis copia adsit, vena secetur primùm cubiti, si sanguis in toto abundet, postea & quæ sub lingua Aut cucurbitulæ cum scarificatione primis vertebris, vel quod tutius est, scapulis affigantur. Nã sæpius appositæ ceruici tremores corporis afferũt, teste Auicenna, 1. *Canon. fen* 4. *cap.* 21. *de ventosis.*

Auicennas, Paulus Aëtius, ligaturam probant, qua tanquam capistro facies ad figuram naturalem reducatur; quod in tortura oris ex Paralysi locum habet.

Alij tamen etiam vtuntur ligaturis in conuulsione, ita vt primò tendatur cutis frontis ad inferiora, deinde ligetur cum fascia; donec tortura cessauerit omnino.

Probantur & frictiones extremorum ad diuertendum, factę manu sicca, vel intincta in aqua lauendulæ. In inueterato hoc malo, si alia non prosint, Auicennas cauterium applicat supra venam, quæ ponè aurem est lateris affecti; quod & in ceruice fieri potest.

Non tamen vbi conuulsio est in neruis ceruicis. Ita enim augeretur malum. Nisi fortè applicetur inter primam & secundam vertebram. Nerui enim, qui in faciem distribuuntur, à tertia, quarta & quinta vertebra originem habent.

Alij Sinapismo, & Phœnigmo, vel Dropace contenti sunt.

Medicamenta quod attinet, Auicennas vetat pergere ad fortia purgantia, vel digerentia ante quartum, vel septimum diem, propter cruditatem materiæ, nisi metus sit ab imminente Epilepsia, vel Apoplexia.

Post vniuersalem euacuationem prosunt 1. Errhina, 2. Apophlegmatismi & Gargarismi, & si sunt masticatoria, masticatio magis fiat in parte affecta. A principio autem & ante Errhina, Gargarismis Auicenna non vtitur, ne materia partis affectæ in faciem trahatur.

Idem crebro masticare iubet calamum aromaticum, nucem moschatam, & pyrethrum. Et de nuce moschata in ore tenẽda, Rhases quoque præcipit. Alij & castoreum sub lingua tenere iubent: quæ omnia vim

habent materiam resoluendi. Nux mosch. ita etiam neruos, & cerebrum roborandi: ideo etiam nux mosch. cum spec. diapliris exhiberi potest.

Vel fiat Gargarismus ex ruta, lauendula, saluia, primula veris, & locus affectus iungatur vnguento Martiato. Fiant inunctiones partis affectæ cum oleo lumbricor. de castoreo, terebinth. & aliis, quæ paralysi, & spasmo conueniunt.

Vapores etiam è fomentis conuenientibus in faciem recipiantur. Vel etiam capitis inunctiones, lotiones caput exsiccantes fiant in tortura oris ex Paralysi. Ex. gr.

℞. *Lixiuium è cineribus vitis*, in eo bulliant *stœcas Arabica*, *saliua*, *fol. lauri*, *ruta*, *saluia*, *&c.* Vel applicetur hoc cataplasma Bertrucij. ℞. *Radic. raphani contusas, & addito oleo laurino, rutaceo, de lateribus, & modico aceti, ac furfuris s. q.* F. Cataplasma.

Auicennas ex Indorum Medicorum sententia commendat carnes animalium siluestrium, vt leporis, vulpis, cerui, hirci siluestris, asini siluestris, quas elixatas parti affectæ & capiti applicat.

Possunt & interna medicamenta, quæ ad Paralysin, & conuulsionem descripta sunt, *suprà libro primo*, exhiberi, inter quas sunt aquæ duæ à Langio, *lib. 3. epist. 1. pag. 864. 865.* descriptæ.

Diæta.

Diæta sit qualis in paralysi, & spasmo. Auicennas, & Rhases ægrum iubent poni in loco obscuro, ne humores lucis præsentia agitati & fusi, ad neruos concurrant: Et deformitatem oris ab aliis tegant. Auicennas etiam vult ægrum assiduè intueri in speculum ex chalybe factum, vt animaduersa oris deformitate faciem totis viribus in pristinam naturalem figuram perducere nitatur. Valescus do Taranta tibiam inflare iubet.

QVÆSTIO.

An spasmus Cynicus sit morbus, vel symptoma?

Morbum esse negat Ant. Donat. ab Altomari, *de medend. hum. corp. mal. cap. 15.* Etsi enim ad eam sequatur morbus, figura scilicet viciata: tamen ipsum spasmum non esse morbum, sed symptoma facultatis motricis læsæ, ad quam sequatur morbus figuræ. Spasmus Cynicus an sit morbus, vel symptoma.

Verùm potius de nomine, quàm de re lis est. Spasmus enim Cynicus si concideratur vt altera torturæ oris differentia seu species, omnino morbus, viciata scilicet figura: si verò consideratur vt causa huius morbi, & motus vitiatus, seu conuulsio, symptoma est.

CAPVT IX.

De Ptyalismo, seu crebra sputatione, & saliuæ defectu.

PTyalismus, & πτυαλισμὸς Hippocrati & Geleno, est immoderata, & frequens saliuæ expuitio. Est enim inter excrementa corporis nostri etiam id, quod Græci σίαλον, & σίελον, & πτύαλον, & πτύσμα etiam nominant, Latini saliuam, & sputum: Vnde σιαλόχοι Hippocrati dicuntur, 2. *Epid.* qui multam saliuam ore effundunt. Ptyalismus.

Distingunt nonnulli inter σίαλον, & πτύσμα, seu saliuam & sputum, & σίαλον, seu saliuam appellant saltē Differentia saliuæ & sputi.

id oris

id oris excrementum, quod sine tussi, & exscreatione reiicitur. Sputum verò quod cum exscreatione ex thorace plerumque reiicitur, seu vt Etymologicum Græcum habet; πτύσμα est, quod κατ' ἀποπτύειν, exspuitur: σίαλον verò, quod αὐτομάτως fluit, vt ita affectio, de qua agimus, potius saliuatio, quàm crebra sputatio dicenda esset. Verùm quia saliuæ propriè dictæ sæpè sputum ita in specie etiam dictum permiscetur id, quod ore reiicitur, ab auctoribus, & sputi & saliuæ nomine appellatur: Vnde etiam Auctores, voces has non semper distinguunt.

Quid autem saliua sit, notissimum est, quomodo autem generetur, & qui eius sit vsus, explicandum est. Saliuam equidem excrementum esse, & ex ore tanquam inutile reiici, extra dubium est, & quidem aquea ista humiditas, qua lingua irroratur, & mandentibus præsto est, natura sua ἄποιος est, neque sapore, neque colore, neque viscidîtate excedit, quantitate etiam moderata est.

Cæterùm cùm omne excrementum coctionem aliquam præsupponat, materiam quidem huic excremento suppeditat partim coctio prima, quæ fit in ventriculo, partim tertia, quæ fit in cerebro: elaboratur verò in glandulis linguæ vtrinque assistentibus, quas tonsillas vocant: vnde Galenus, *in comm. in 1. prorrhet.* ἀδένας σιαλοχόους nominat. Vbi substátiæ modum, ac naturam suam, & nomen etiam accipit, consentientibus tamen, & cooperantibus etiam linguæ, & partium in ore calore. Etsi verò ex ore, & alia excrementa pituitosa reiiciuntur, & sæpè saliuæ permisceantur: tamen saliua propriè tantùm illud est, quod in tonsillis gignitur. Quod verò à thorace eiicitur, πτύελον, seu sputum est, sicut quod à cerebro defluit, μύξα & βλέννα, seu mucus appellatur.

Differentia saliuæ & sputi.

Quanquam verò saliua excrementum est: natura tamen id etiam ad certos vsus destinauit. Primò enim ad cibi in ore masticationem, & ad primæ coctionis præparationem vtilis est, quæ commodè non perficeretur, si os saliua destitueretur, sicuti in febribus sæpè apparet, cùm os siccum est, neque cibus saliua conspergitur. Imò in ipso ventriculo coctio difficilior fieret, si absque saliua esset, si is panem & reliquos cibos aridos ab ore acciperet. Deinde locutio perfici non posset, si lingua ac labra saliuâ non conspergerentur, quod quilibet, si lingua & labia saliuâ destituuntur, experitur. Tertiò etiam ad gustatum conducit saliua, & saporum quasi vehiculum est, & si lingua saliuâ destituatur, nullum vel obscurum admodum saporem percipit.

Verùm hæc omnia præstat saliua, si naturalem qualitatem, saporem, colorem, quantitatem obtineat. Sæpè verò à naturali constitutione deflectit, & pro insipida fit salsa, vel amara, vel dulcis, vel acida; color pro albo croceus, pro aquea & crassa & spumea, & tandé pro moderata in copia, copiosa vt opus sit, hoc excrementum cōtinuò ore reiici, quod Græcis πτυαλισμὸς, Latinis, crebra sputatio, vel saliuatio appellatur. Est videlicet Ptyalismus crebra & inuoluntaria sine tussi & screatu exputitio à nimia saliuæ copiâ prouemens.

Ptyalismus.

Etsi enim etiam ex mala consuetudine quasi nonnulli hanc exspuitionem familiarem sibi reddant, dura

inter loquendum & perorandum toties, quoties sententiam absoluerunt, exspuunt: & ex medicamentorum sputum prouocantium vsu, etiam hoc prouenire possit: tamen de ea hîc non est sermo, sed de præternaturali, cùm obiectum præter naturam, seu saliua copiosior ad exspuendum inuitat.

Causa.

Causæ. Fit autem saliua, seu sputum copiosius, dum pituitosus humor à capite ad os & fauces defluens saliuæ se commiscet, eámque auget, atque tunc ptyalismi, & catarrhi eadem generatio & causa est, & solet Ptyalismus, vt catarrhus, nonnunquam Epidemius esse, id quod An. 1565. accidisse refert Forestus, *libr.* 14. *obseru.* 13.

Eadem de causa cum columellæ luxatione plerumque sputatio multa coniuncta est. Accidit eadem etiam in inflammatione & vlceribus oris.

Deinde dum ex ventriculo humidiore & pituita abundante ea sursum in os exsudat & exurgit, sputóque se miscet, quod manè, seu ieiuno ventriculo accidere solet, idque sæpè post morbos chronicos accidit, ventriculo debilitato & non rectè concoquente. Neque tamen semper primariò è ventriculo aquosa illa pituita in os confluit, sed nonnunquam ex intestinis, vt in vermibus accidit, nonnunquam ex liene, vnde lienosi & scorbutici sputatores & saliuatores sunt, de qua re, *in Tr. de scorb. cap.* 5. *No.* 38. dictum.

In pectoris quoque & pulmonis affectibus excrementa illic congesta si in os propellantur, sputum augere solent. Tandem etiam ex hydrargyri inunctione molesta & continua sputi ex ore reiectio & saliuatio excitari potest. Interdum etiam infantibus saliuatio ob humores vitiosos in vtero cumulatos familiaris est. De quo Hollerius, *com. ad. aph.* 29. *sect.* 3. Nostris, inquit, pueris raro accidunt aphthæ, quia Gallicarum matrum & nutricum frigidus est lac & humidius: sed aphtharum loco pustulas habent & vlcera serpentia per totam faciem, per caput, post aures, & multam præterea saliuationem.

Signa Diagnostica.

Malum per se notum est, & qui hoc laborant, coguntur sine tussi, & exscreatione ob saliuam copiosius ad labia affluentem exspuere. Quænam verò copiosæ saliuæ causa sit, ex morbis qui præcesserunt, vel præsentes sunt, cognoscitur. Signa.

Post cibum si copiosa saliua excernatur, indicat ventriculum malè affici, vel ob propriam illius imbecillitatem, vel ob ciborum qualitatem, aut quantitatem. Indicat enim cibum corrumpi. Atque hæc saliuæ expuitio à Galeno, 4. *de loco affect. capite* 10. è Diocle inter affectionis Hypochondriacæ symptomata recensetur. De sputatione, quæ etiam scorbuticis familiaris est, videatur tract. de scorbuto, *capit.* 5. *num.* 38.

Prognostica.

1. Malum, prout morbus, à quo saliua copiosa prouenit, se habet, nunc grauius, nunc leuius est, & facilius, vel difficilius curatur. Prognostica.

2. Ptyalismus interdum à magnis morbis præseruat, imò magnos morbos tollit, & ac ita febre laborantes tandem Ptyalismo, & copiosa saliuę reiectione sanatos fuis-

se obseruatum est, cuius rei historiam habet Forestus, *lib.* 14. *obseruat.* 24.

Curatio.

Curatio. Etsi Ptyalismus à saliuæ copia proueniat, & proinde ipsa absumenda, & quæ resiccare, & partes illas saliuam suppeditantes, tonsillas putà, roborare possunt, exhibenda sint: tamen cùm causæ sint plures, à quibus copiosa saliua prouenit, vt scopo huic rectius satisfacere possimus, istę prius tollendæ sunt.

Itaque si à catarrho à capite labente, & saliuam augente est Ptyalismus, curatio ad catarrhum dirigenda. Si à ventriculi vitio suppeditatur, cùm generatio pituitæ ventriculi impedienda, genitáque expurganda, & ventriculus exsiccandus; quam ad rem imprimis aloë, & hiera picra, & aloëticorum medicamentorum vsus facit. Vtile est & thus ac mastice, cum vino sumpta, & sinapi cibis admixta. Item diagalanga, diatrion pipereon. Vtilis etiam est vomitus. Æger famem tolleret.

Si Lienis vitio proueniat saliua copiosior, illi succurrendum. Eodem modo & pulmonum affectus, si saliuam augeant, curandi. Si ab hydrargyri inunctione proueniat Ptyalismus, illi succurrendum, vt de curatione luis Venereæ dicetur: Et exemplum talis Ptyalismi curati habet Forestus, *lib.* 14. *obseru.* 24.

Quibus pro varietate causarum expeditis, & præmissis, tandem & ad os madidum exsiccandum, & tonsillas roborandas veniendum: decocta nimirum paranda ex fol. myrti, plantaginis, rosis rubris, saluia, nucibus cupressi, balaustiis, acacia, hypocistide, mastiche, ligno aloës, alumine: quæ decocta in ore solùm sunt detinenda, non verò gargarismi modò vsurpanda, ne plus pituitæ ad os attrahatur. Potest & spongiæ particula in ore detineri, quæ copiosiorem saliuam imbibat. Si tamen critica sit euacuatio, fluxus ille impediendus non est.

Saliuæ defectus.

Causa est materiæ defectus. Deficit autem materia, quia vel non generatur, vel generata absumitur. Non generatur ob siccitatem cerebri, ventriculi, linguæ & tonsillarum. Generata absumitur in febribus ardentibus, vt Phereeidæ, 7. *Epid.* oris inflammationibus, vigiliis, nimiis exercitiis, siti, longis sermonibus, à cibis calidis, & exsiccantibus, fumis metallicis, & similibus. Saliuæ defectus.

Signa Diagnostica. hic affectus non requirit, sed per se patet. Signa etiam causarum è præcedentibus, & præsentibus, & iis, quæ de linguæ siccitate, *libr.* 1. *part.* 3. *sect.* 5. *cap.* 1. dicta sunt, manifesta sunt. Signa.

Prognostica. etiam inde petenda, & desumenda sunt. Prognostica.

Curatio. vt rectè fiat, causæ à quibus pendent tollendæ sunt, & exsiccationi humectantibus resistendum. Quod fit remediis, quæ ibidem habentur. Curatio.

Lingua ipsa etiam ore continetur, verùm quæ de eius morbis & symptomatibus dici possunt, suprà, *lib.* 1. *part.* 3. *sect.* 5. proposita sunt. Linguæ vitia.

De Dentium affectibus.

CAPUT X.

De Dentium morbis.

DEntes soli ex ossibus quadam sui parte extra σάρκα, seu alueolos suos prominent, vt mastica-tioni ciborum, quod ipsorum, munus est, inseruiant. Secundariò verò sermoni & pronunciationi verborum suam operam præstant. Ideò & in masticatione atteruntur, attriti verò incrementum denuò accipiunt, & cùm toti exciderint in infantia, nonnunquam & aliis ætatibus, septenariis potissimùm annorum, noui gignuntur, ita vt quibusdam septuagesimo, octuagesimo anno dentes renatos fuisse compertum sit. Præsens enim est vsque ad mortem in maxillis vis πλαστικὴ, seu formatrix dentium, quæ ipsos producere potest ex idonea materia, peculiaribus in maxilla finibus recepta, quæ in osseam quandam duritiem excrescit. In ipsis etiam dentibus parte internâ semper aliquid humidæ mollitiei inest, qua nutriuntur, & fluxionibus opportuni fiunt. Eius rei exemplum occurrit nuper Reichenbachij, in Silesia. Scripsit enim ad me Dn. D. Georgius Titschardus viuere ibi honestam matronam ferè septuagenariam, viduam, quæ ante quadriennium, postquam scilicet climactericum magnum 63. annum superasset, omnibus dentibus ab ortu primo amissis, cœpit dolere caput & gingiuas tàm atrociter, vt moritura putaretur, & præ doloris immanitate insaniam metueret, eousque, donec elapsis aliquot diebus dentes, perinde vt in ætate infantili fieri consueuit, primores protruderet, ac tum dolores mitigari, meliúsque habere & viuere cœperit. Numerati autem sunt 20. Verùm iam olim etiam talia accidisse, patet ex Aristotele, *de histor. animal. lib. 2. c. 4.* Plin. *lib. 11. cap. 37.* Cardano, *de rer. variet. lib. 8. cap. 43.* Alexandro Benedicto, *de curandis morb. lib. 6. cap. 1.*

Dentes verò considerantur quatenus vel gignuntur, vel geniti sunt. Etsi dentes in ipso vtero materno formentur, vt in dissectionibus abortuum sæpè obseruatum: tamen sapientissimus rerum Creator extra alueolos eos statim eminere noluit, ne papilla matris iis læderetur, sed gingiuis obducti latent vsque ad quintum vel sextum mensem, vel etiam vltrà, ac tùm in infantibus cum dolore plerumque erumpunt: dum geniti sunt, variis morbis & symptomatibus affici possunt.

Morbos dentium quod attinet, Primò magnitudo perit, siue à violentia externa, siue à defectu alimenti, dum corroduntur & perforantur: Deinde interdum longiores, quàm par est, fiunt. Sæpe mobiles fiunt, & vacillant; interdum excidunt & deficiunt. Contrà sæpè plures numero sunt, quàm par est. Nonnunquam situs & ordo eorum non rectè se habet: Interdum tophis obducuntur, de quibus iam ordine dicemus.

De Dentium Corrosione & Carie.

Primò sæpè dentes corrumpuntur & corroduntur ab acribus humoribus ad ipsos defluentibus: à quibus etiam plerumq; dolor excitatur; vnde post frequentem dentium dolorem tandem eorum corrosio & caries sequitur, ita vt frangatur & frustillatim exci- Dentium corrosio & caries.

dant. Faciunt tamen etiam ad dentium corrosionem, aut certè eam augent cibi, vt Hippocrates, *lib. de Affectionib.* docet, præsertim si dentes iam antea caui sint, vt cibi in iis retineantur. Imprimis hoc præstant dulcia, & præcipuè saccharum, vnde qui saccharum sæpè gustant, plerumque corruptos dentes habent. Corrumpunt etiam dentes nimiùm calida assumpta. Vnde vulgatus versiculus:

Pulces feruentes faciunt corrumpere dentes.

Frigida contra idem præstant, & præsertim post nimis calida paruo interuallo assumpta. Vnde qui circa aquas gelidas habitant: corruptos dentes habent.

Dentes etiam lædunt fuci mulierum ex hydrargyro, vnde rarò mulieres, quæ fucis eiusmodi vtuntur, albos dentes habent.

Fistulæ etiam nonnunquam in dentibus oriuntur, è quibus humor corruptus, & sanies sensim exstillat. Et quidem hæc sanies nonnunquam in os cum fœtore defluit, cuius rei exempla duo habet Forestus, *lib.* 14. *obs.* 2. Nonnunquam verò per dentium radices, & maxillæ illa foramina, per quæ vasa in eas subeunt sensim extra effluit, & tubercula in mala vel mento excitat, quæ nullo modo curantur, nisi dens extrahatur. Etsi enim, vt aliquoties obseruaui, rumpatur illud tuberculum, & pus collectum effluat, & tuberculum inde subsideat, & probè curatum videatur: tamen post aliquod temporis internallum, ex sanie è dente carioso ad eundem locum affluente, aliud tuberculum excitatur, iterúmque rumpitur & pus effundit: idque toties accidit, donec dens cariosus extractus sit. Eo enim exempto tuberculum sponte euanescit.

Interdum etiam vlcus semper manet apertum, & continuò saniem stillat, nequitque claudi, donec dens cariosus extrahatur. Exstillat autem ista sanies, vt dictum, non per erosam maxillam, sed per foramina, quæ sunt in exteriore superficie maxillæ parte anteriore, per quæ vasa ad musculos, labium, & cutim eò loci deferuntur. Obseruationes hâc de re vide apud Anton. Beniuen. *de abd. morb. & sanat. caus. cap.* 22. Guil. Fabric. *cent.* 3. *obs.* 23. *&* 33. Tandem nonnunquam vermes in dentibus generantur, qui ipsos erodunt.

Curatio.

Illud quidem, quod corrosum & carie absumptum est, in dentibus resarciri, & reponi non potest: ne verò malum longiùs serpat, influens humor omni studio exsiccandus est, ac dum paucus est iste humor, topica sufficiunt: sin multus, capitis etiam prius ratio habeatur & totius. Curatio.

Postea humiditas putrida absumatur, & ne ab ea amplius dentes corrumpantur, detur opera: quod præstat decoctum Radic. cappar. pentaphylli, cyperi, tithymali, fol. saluiæ, menthæ, rorismar. sem. nigell. baccar. lauri in vino vel aceto. Aut Gallia moschata vel sola, vel cum cypero & mastiche mixta, in cauum dentis indatur ad prohibendam putrefactionem. Aëtius sulphur viuum lycio exceptum intrudit in cauitatem dentis, aut semen nigellæ torrefactum, & aceto acri affuso tritum.

Vel sequenti decocto os sæpius collatur.

℞. Cort. rad. cappar. ℥. vj. rad.

teuced. ℥.iij. *pyrethri*, ℥.ij. *zing.* ℥.j. *Sem.N gel.* ℥.j.ß. *mir.rub.*ß. *fl.rof.rub.* P.ij. Dec. *in aceti. vini.* q. s. ad tert. Col. ℞. ℥. ix. Admisc. *Syr. de ros. sic.* ℥.j. M.

Mizaldus commendat aquam rad. pyr. cum vino destillatam, qua os collui iubet. Nonnulli dentes erosos & cariosos camphorâ replent; alij radice peucedani, zingiberis & pyrethri. Alij easdem radices in aceto macerant, deinde coquunt & exsiccant, & eodem modo adhibent. Marcellus cauos dentes sanat imponendo iis cinerem muscerdæ, quo ossa cariosa restitui perhibet. Sunt qui sequentem aquam stillatitiam parant, qua dentem erosum sæpius fricant:

℞. *Alumin. facch.* ℔. ß. *Sal. ammoniac. gemmæ.* an. ℔. j. Puluerisata indantur retortæ lutatæ, & s. a. destillentur.

Arcet quoque corrosionem & cariem dentium sequens linimentum.

℞. *Paulu. myrrh.* ℈. ij. *Gummi iuniperi* ℈. j. *alumin.* ℈. ß. cum mellis q. s. F. linimentum, quo quotidiè dentes putres & erosi fricentur. Vel ℞. *Radic. filic. quinque fol. oxylapbath.* an. ℥. j. Coqu. in aceto vel vino austero ad tertiæ partis consumptionem.

Colaturâ os, qua parte dens cariosus est, colluatur; postea hoc puluere, quem Galenus, *5. de comp. med. sec. loc.* describit, dens impleatur, qui eius putrefactionem prohibet.

℞. *Melant.* ℥. j. *nitri* ℥. ß.

Simul torreſiant, & in aceto acerrimo extinguantur, terantur, & cauernæ dentis imponantur. Rondeletius aquam fortem in cauitatem dentis immittit: quod tamen vix tutum puto: cùm ab ea & vicinæ partes, & neruus dentis incertus facilè lædi possit.

Fricentur etiam dentes iis, quæ postea de dentium denigratione proponentur.

Et ne dentes cariosi amplius corrumpantur, vtile est, post cibum eos à cibis in iis retentis mundare; deinde os vino colluere, & denti mastichen, thus, cyperum imponere.

Nonnulli ceram indunt. Sed monet de ea Rondeletius, ne sola dentibus indatur: cùm habeat vim emolliendi, neruos præsertim. Ideóque suadet, si ea vti velimus, vt admisceamus alumen, vel aliud quod siccat, & adstringit, vel ceram viridem, quæ vehementer siccat ob æruginem. Cauteria etiam admittit Hollerius, *in Perioche 5. in librum de compos. medicament. sec. loca.* Verùm vix eorum tutus est vsus propter exquisitum neruorum sensum metuendúmq; ne partes aliæ & cerebrum ipsum in consensum trahatur. Granum etiam thuris vel myrrhæ denti inserere vtile est,

Sylua huiusmodi medicamentorum reperitur apud Galenum, *5. de Compos. medicament. sec. loc.* Aëtium, *tetrabibl. 2. sermon. 4. capite 33.* Paulum Æginetam Trallianum.

Si fœtor dentium simul adsit, aliquid de mirrha, aut de folio Indo, aut radic. ireos medicamentis misceatur. Vt ℞. *Myrrh. mastic. corall. rubr. rorismarini, ireos*, an. ℥.j. *Ceræ* q. s. pro incorporatione. Fiat Massa, de qua aliquid in dentem cauum immittatur. Vel ℞. *Pulu.*

mastich. ℥. ß. *corrallior. rubr.* ℈. j. *myrrh. rubr.* ℈. ß. F. Puluis, quo cauitas dentium repleatur. Vel ℞. *Flor. rosar. rubr.* M. j. *mastich.* ℥. ij. *radic. ires* ℥. j. *ligni cupress.* ℥. ß. Fiat decoctio in sufficiente vini quantitate. Colaturæ ℞. ℔. j. *Oxymel. scyll.* ℥. iij. Misc. & decocto dentes eluantur; deinde repleatur cauitas mastiche cum cera mistâ. Dentes etiam mundat & à putredine præseruat Sp. Vitrioli.

Si vermibus dentes erodantur, necare illos scribunt exceptum per infundibulum fumum de sem. hyosciami. Falsissimum tamen hoc putat Hollerius, *lib. 5. Periorb. in lib. Galen. de comp. medic. sec. loca*, scribitque aliquid vermiculorum semper de accenso illo fumo erumpere, omni tempore in aëre etiam, quando ad dentes corruptos non pertingit. Alij fumum ex fructu Halicacabi cũ cera mixto, & ferro candenti iniecto ore excipere iubent; Alij fumum adhibent de trochiscis ex semine hyosciami albi, succo cepæ vel porri & nitro cum seuo hircino formatis, aut fiat collutio oris ex decocto radicum chelidon. Crato commendat decoctum radicum fraxini vel vrticæ. Succus item foliorum centaurij minoris & persicæ arboris, aloë, myrrha, C. C. & alia, quę contra vermes vsurpantur, vtilia sunt. Quidam os spiritu vini colluere iubent. Si dens maxima ex parte cariosus sit, & dolorem pariat, aut fistula inde facta sit, vel tuberculum, aut vlcus in maxilla, de quo antea dictum, extrahendo tamen dente cautio adhibeatur, & non extrahatur, nisi vacillet, vt sine vi extrahi possit; aut si nerui subiecti, ne inflammatio & inde periculum immineat. Erasistratus, qui dentes temerè non extrahendos putauit, eius rei testimonium hoc adduxit, quod in templo Apollinis Ὀδοντάγρα, seu forceps dentarius plumbeus suspenderetur, quo innuebatur, non esse extrahendos dentes, nisi vacillarent, vt plumbeo forcipe & sine vlla vi extrahi possint. Si enim magna vi extrahuntur dentes, sæpe maiores dolores, & sanguinis fluxus sequi solet, vel maxillæ pars auulsa simul extrahi, aut alia pericula excitari possunt. Ita memini hîc puero incautè dentem extractum, & proculdubio in extrahendo neruum læsum fuisse, vnde postea fungus enatus fuit, qui totum os repleuit, ac quamuis abscinderetur, breuissimo tamen temporis spatio iterum succreuit; maiusque semper incrementum sumpsit, ac ægro tandem mortem attulit.

Vt autem dentes sine violentia euelli possint, quædam medicamenta adhibenda, quæ passim in Medicorum libris occurrunt. Vt, Ranarum viridium in arboribus degentium pinguedo & puluis, si dentibus affricetur; tithymali succus denti inditus, aut si ex eo & sale ammoniaco globuli formentur & cauitati dentis indantur, gummi hederæ impositum, radix cucumeris agrestis per triduum in aceto macerata, semen hyoscyami, & radix eiusdem assata radici dentis calida applicata. Alij hoc commendant.

℞. *Vrina canis, thuris, dentis canis*, an. q. s. Puluerisentur subtiliuissimè & cum vrina permisceantur,

& imponantur denti eximendo. Tabernæ Montanus hoc laudat.

℞. *Gummi ammoniacum dissolutum & cum sem. hyosciami.* Misce. F. vnguentum.

Monet tamen de hisce medicamentis Valescus de Taranta. 1. vt vicini dentes benè muniantur, ne & ipsi à medicamēto tangantur. 2. vt os apertum seruetur, & saliua effluere permittatur. 3. ne quid degluciatur.

Ne etiam dentes cariosi sub forcipe frangantur, ante extractionem tenui filamento replendus est dens cariosus.

Valescus de Taranta, *cap.* 72. non facilè admittit dentium extractionem; primò propter masticationem, secundò quia dente vno euulso sequatur fluxio ad alterum, & sic continuò dentes extrahendos esse, donec tandem homo ad solas offas & pulmenta redigatur. Verùm etsi hoc suo modo concedi possit in dolore dentium à fluxione, & vbi per vasa pluribus dentibus communia materia affluit: tamen in dentibus corruptis, & præcipuè vbi sanies ex iis exesis emanans in maxilla tubercula vel vlcus excitans, nulla alia curandi ratio est, quàm si dens extrahatur. Neque tum metus est, ne vicinus dens corrumpatur, cùm talis corrosio non fit à fluxione recenti, sed quæ iam diu sæpè præteriit.

De Dentium imminutione.

Dentium imminutio.

Non solùm dentes imminuuntur, dum intus corroduntur, sed etiam cùm breuiores fiunt. Fit autem hoc. 1. ob externas iniurias, casum scilicet, percussionem vbi pars aliqua dentis perditur. 2. Vbi nonnunquam in dentium putredine ij non solùm intus excauantur, sed etiam pars aliqua decidit. In adultis vix curabile malum est. In pueris quibus adhuc spes est dentes rursum renasci posse, sanationis spes est.

De Dentium elongatione.

Dentes nonnunquam etiam iusto longiores & prominentiores fiunt, præcipuè anteriores. Id quod accidit. 1. Iis vacillantibus, vel eorum radicibus laxatis, vel ex percussione aut casu, atque externa violentiâ, vt in attentatâ, sed non perfectâ dentis extractione. Deinde etiam citra laxitatem & mobilitatem, quando nimirum augentur & lōgiores fiunt. Id quod plerumque fit, si dens oppositus deest, teste Columbo, *lib.* 1. *capite* 10. Dentium elonga-tio.

Si à laxitate & vacillatione dentium fiat eorum elongatio, dentes iterum firmandi sunt, vt postea dicetur; aut si hoc non iuuet, limâ atterendi; quod etiam faciendum, si ex incremento longiores sint. De qua re vide Aëtium, *tetrabl.* 2. *serm.* 4. *cap.* 3.

De Dentium mobilitate & vacillatione.

Sæpè etiam accidit, vt dentes vacillent: & imprimis incisorij mobiles fiunt; quia vnâ saltem radice nituntur. Dentium vacillatio & mobilitas.

Vacillatio dentium fit vel à causa externa & euidente, vel interna.

Causa Externa est ictus vel casus. A Causa interna.

Internæ sunt defectus alimenti, vt in senibus, interdum etiam conualescentibus; vnde alueoli dentium ampliores redduntur: nimia humiditas laxans radices dentium, præsertim si peculiaris aliqua prauitas accedat, id quod in scorbuto, & in lue venerea ab inunctione hydrargyri accidit: Diminutio gingiuarum ab erodente succo prauo, quod & in lue venerea sæpe vsu venit. Mobiles etiam fiunt dentes erosâ corū radice.

Si ergo

A causa violenta. Si ergo à casu aut percussione dentes mobiles sint redditi, astringentibus & firmantibus vtendum. Vt ♃. *Rad. pentaphyll. bistort.* an. ℥. j. *cyperi* ʒ. ij. *flor. rosar. rubr.* M. ß. *sumach.* ℥. ß. Coqu. in aqua ferratâ. Collat. adde *Alum.* ʒ. ij. F. oris collutio. Vel ♃. *Coral. rubr. C. C. vsti prapar. rad. bistor. pentaphyll. mastich. rad. cyperi*, an. ʒ. j. F. Puluis, qui dentibus affricetur, vel cum Syrupo de rosis siccis in linimenti formam redigatur & dentibus illinatur.

♃. *Succi nasturt. aquat. express.* ʒ. iij. *syr. ex rosis. siccis* ℥. j. ß. Coqu. s. a. ad spissitud. Add. *rad. symphiti* ℈. j. *nuc. mosch. cupress. C. C. vsti pulu. prap. vel sang. dracon.* an. ℈. j. *alum. vsti* ℈. ß. F. l. a. Linimentum.

Si verò malum sit à defectu alimenti, dentium equidem tenuitati & exsiccationi nullum remediũ adhiberi potest. Dentium tamen relaxationi opitulantur adstringentia medicamenta, & quæ gingiuas roborant.

Dentium vacillatio à mobilis. Si à nimia humiditate, exsiccantibus & adstringentibus opus est. Vbi tamen seligenda ea, quæ dentes non denigrant, & quæ odorem gratum conciliant. Ea enim, quæ dentes denigrant, omittenda, vt cortices granatorum, balaustior. gallæ, vitriolum & calcitis.

Causa interna. Fiat nimirum decoctum ex rad. filicis maris, pentaphyll. bistort. lapathi, tormentillæ, cappar. fol. myrthi, lentisci, mespil. flor. rosar. rubrar. cupulis glandium in aqua vel vino austero, quibus si alumen, vel decocto, ol. Vitriol. vel Sulphur. guttæ aliquot addantur, efficacius decoctum redditur. Ad humiditatem simul educendam radix pyrethri addi potest, & ob odorem suauem rosmarinus, saluia, cinamomum.

Puluere etiam dantes in eundem vsum affricentur, quales postea de gingiuis laxis proponentur. Vt ♃. *Aluminis, mastiches*, an. ʒ. ß. *coral. rubr. C. C. vsti, eboris, sanguinis draconis, boli armeni, salis communis tosti*, an. ʒ. ij. *thuris, balaustior.* an. ʒ. j. *radic. ireos, bistorta, rad. cupressi*, an. ʒ. iij. *piperis, pirethri*, an. ʒ. j. *testarum sepia, pumicis*, an. ʒ. j. ß. F. Puluis. Vel ♃. *Corralior. vtriusque* an. ʒ. ij. *mastiches, tragacanthi, gummi arabici*, an. ʒ. j. F. Puluis.

Vel ♃. *Farina hordei* ℥. cxx. *folior. parietaria viridis q. s.* Contunde folia in mortario & cum farina Misce, vt fiat massa, quæ vratur in olla igne patente hor. 24. Massam exime & adde *mastich.* ℥. ij. *rad. ireos* ℥. j. *spicia Indica, folij*, an. ℥. ß. F. Puluis. Vel ♃. *Off. dactylor. oliuarum combustar. oculor. cancri vstor.* an. ʒ. ij. *sang. dracon. alum. vsti*, an. ʒ. j. F. Puluis. Vel ♃. *Flor. rosar. rubr. sumach, granor. myrt. cupul. glandium*, an. ʒ. j. ß. *cort. rad. mori* ʒ. iij. *cort. rad. cappar.* ʒ. j. ß. *radic, ireos. thuris*, an. ʒ. j. Coquant in vino astringenti pro collusione oris. Vel ♃. *Ros. rubr.* M. j. *C. C. vsti* ʒ. j. *serpentaria* ʒ. j. *radic. tormentill.* ʒ. ij. *alum. vsti* ʒ. ß. *nuc. moschat.* ℈. ij. *cortic. cass. lignea* ʒ. j. Coqu. in ℔. j. ß. *aq. Plantag.* Vel ♃. *Herb. auricula muris, serpentariç, tormentillç.* an. q. v. Coqu. *in aqua ferrata* ad consumptionem tertiæ partis pro oris collutione. Vel ♃. *Rad. pentaphyll. bistorta*, an. ℥. ß. *flor. ros. rubr. cupular. glandium* ʒ. ij. *spongiç ma-*

rin. ʒ. j. Caque in aquæ communis chalybeat. & rosar. part. æqual. ad tertias & colentur. Vel ℞. *Fol. myrtillor. sorbor.* an. M. ß. *fl. balaust. sarcocoll. aluminis*, an. ℈. j. *aceti scillit.* ℥. ij. *aquæ Plantag.* ℥. v. Bulliant ad tertias & colentur. Colaturæ admisce. *syr. myrt.* ℥. j. ß. Misc. Efficax est & hoc.

℞. *Gland.* ℥. j. *alumin. vsti* ʒ. j. *acaciæ.* ʒ. ß. *flor. rosar. rub.* M. ß. Coqu. *in vini rubri* ℔. ij. ad tertiæ partis consumptionem: decocto os sæpe colluatur. Vtilis quoque est sequens aqua destillata.

℞. *Fol. saluiæ, rorisinarini*, an. M. iiij. *menthæ, chamæpith.* an. M. ij. *schænanthi*, M. j. *cort. citri* ℥. j. *ligni aloës, cyperi rot.* an. ʒ. ij. Concisis affunde *aq. fl. prunell. periclymeni, rosar.* an q. s. *vini cidonior.* ℔. ß. Stent per triduum in infus. deinde destillentur in M. B. In fino adde, *moschi* ℈. ß. Possunt & tali linimento dentes mobiles fricari.

℞. *Diamori* ℥. ß. *dianuc.* ʒ. ij. *alum. vsti* ʒ. ß. Misce. Vel ℞. *Pulu. gummi iunip.* ʒ. ß. *alum. crudi* ʒ. j. *origani* ʒ. ß. *mellis* ʒ. vj. Cum *aceto scillitico*. Misce. Aqua pro firmandis dentibus, quæ & in dolore dentium vsurpari potest.

℞. *Herb. salu. vrtic. rorismarin. tormentill. rad. nuc. iugland. bene lotar. & contus.* an. M. iij. *flor. salu. rorismar. rosar. rubr. fol. prunell. plantag. summit. rubi, marrub.* an. M. ij. *sem. myrtill.* ℔. j. *Hypocist.* ℥. iij. *coriand. prep. cort. citri*, an. ʒ. ij. *cinamomi* ℥. iij. *nuc. cupress.* num. x. *boli armeni, mastich.* an. ʒ. ij. Incisa & contusa infund. in s. q. *vini nigri austeri*, stent per triduum in macerat. Postea exprimantur fortiter. Expressum indatur cucurb. vitreæ. Destillentur lento igne. In destillato ebulliant vase bene cooperto, *Aluminis* ℥. ij. Percolentur. Seruentur vsui. Alia.

℞. *Rad. tormentil. serpent.* an. ℥. ij. *plantag.* ℥. j. *prunell. cort. nuc. iugland.* ana. ℥. j. ß. *ligni guiac. contus.* ℥ iij. *sem. coriandri. prep.* ℥. ß. *portulac.* ʒ. vj. *myrtill.* ʒ. ij. *fol. myrtill.* M. j. *herb. plantag. marrub. vrtic. min. prunell.* an. M. j. ß. *rorismar. salu. min.* an. M. ij. *flor. rosar. rubr.* M. j. ß. *santali rubr. cort. citri, cass. lign.* an. ℥. ß. *nuc. cupress. nuc. mosch.* an. ʒ. iij. *pinear. rec.* num. iiij. *boli armeni. mastich* an. ʒ. ij. *cinamomi, myrrhæ*, an. ʒ. j. ß. *rasur. C.C.* ℥. j. ß. Præparata l. a. misc. & superfund. *vini rubri antiq.* ℔. xij. Stent per aliquot dies, postea per cucurb. vitr. destillentur.

Si ab imminutis & erosis gingiuis sit dentium mobilitas, illæ instaurentur, vt suo loco dicetur. Vt — Ab imminutione gingiuarum.

℞. *Alumin. scissil. vsti, flor. rosar. rubr. sumach.* an. ʒ. j. ß. *ligni aloës, radic. cyperi*, an. ʒ. j. F. Puluis, qui gingiuas roborat. & astringit. Vel ℞. *Corall. rubr. preppar.* ʒ. j. ß. *mastich. radic. cyperi.* an. ʒ. ß. *aristoloch. rotund. cass. lign.* an. ℈. iii. F. Puluis.

In lue venerea materia putrida & maligna prius abstergatur oxymel. scillit. in quo maceratum sit guaiacũ cum succo plantaginis, vel ol. Sulph. aut Vitriol. postea aspergatur puluis ex adstringentibus: tandem post detersionem dentes frequenter abluantur decocto ligni guaiaci parato cum vino, mastiche, plantagine.

Si à Scorbuto sit dentium mobilitas, cura ad scorbutum dirigatur; & adhibeantur ea, quæ postea de gingiuis laxis & corruptis proponentur.

Ementitur structuram firmã dentium alligatio cum filo aureo: Quia verò interdum hanc alligationem sequitur inflammatio, illa cautè instituenda.

Quibus dentes mobiles sunt, non multùm loquãtur, nec dentes digitis vel lingua moueant, nec aërem frigidum admittant, nec res duras masticent, sed iuscula sumant, oua sorbilia, vel alios cibos, in quibus forti masticatione non opus est.

De Dentium casu & manere deficiente.

Dentium casus. Dentes etiam sæpenumero deficiunt: quod accidit, cum vel violenter excutiuntur, vel spontè excidunt, quod malum dentium casus appellatur, id quod frequenter in infantibus accidit, & sæpè in iis dentes à nouis, qui emergunt, extruduntur, sed sine damno aliquo, cùm paulò post renascantur. Molarium tamẽ appendix non decidit frequenter: quia ita cum dentibus committitur atqne cohæret, vt ipsorum pars ossea videatur, nec facilè demi possit, Columbus, *lib.* 1. *cap.* 10. Molares proximos caninis nunquàm decidere vult Plinius; caninos elapsos nunquam renasci. *lib.* 1. *cap.* 37. Negat tamen hoc Fallopius *in librum Galeni de ossibus*, qui maxillares dentes à se in puero euulsos renatos vidit. Atque omnes maxillares dentes excidunt & renascuntur, præter genuinos, qui si exciderunt, nunquam regenerantur. Adultis verò quando id euenit, raro renascuntur; aliquando tamen id accidisse obseruatum est, vt historiæ à Schenckio, *lib.* 1. *obseru.* 48. allegatæ testantur.

Causa.

Causæ. Et ferè causas easdem habet hoc malum, quas vacillatio & mobilitas dentium, de qua antea diximus, sed grauiores. Quia enim dentes alueolis suis affiguntur, atque alueoli dentibus aptitudine respondent, præterea gingiuarum carni dentes adhærescunt: Si alueoli dentibus non respondeant, sed ampliores fiant, aut gingiuarum carni non firmiter adhærescant, mobiles primò fiunt, & deinde planè excidunt, siue id fiat ob inopiam alimenti, ob quam & alueoli & dentes ipsi exsiccantur, siue ob humiditatem nimiam radices dentium laxantem, siue ob humorum prauitatem, quod in Scorbuto & Lue venerea & vlceribus exedentibus, cuius rei exemplum est in puero apud Hippocratem, 4. *epid. sect. vlt.* & inunctione cum hydrargyro euenit, siue ob gingiuarum carnem imminutam & absumptam.

Signa Diagnostica.

Signa causarum quod attinet (vitium enim ipsum per se patet) ex alimenti inopia vix vnquam alicui dentes excidunt, præterquàm senibus, & dentium casus ex hac causa senectuti proprius & familiaris est. Si ex alimento vitioso & humoribus prauis id accidat, ex viuendi ratione, morbis, qui præcesserunt, ex destillationibus acribus, dentium dolore cognoscuntur.

Si ex humiditate nimiã, os saliuã abundat, gingiuæ sunt humidæ; Lues venerea, Scorbutus & vlcera etiam suis signis cognoscitur.

Prognostica.

Malum hoc non contemnendum est. Nam quia dentes masticationi inseruiunt, si dentes desint, masticatio non rectè perficitur; atque ita etiam coctio in ventriculo non rectè

fit. Deinde & turpitudinem aliquam pariunt, quæ in loquentibus, vi dentibus & oſcitātibus apparet; imò ſæpe inde ſermo vitiatur.

2. Dentium ab alimenti inopia vacillatio curari nequit, id quod ſenibus accidit. Quæ verò affectio flegmonæ ſimilis eſt, ex alimenti redundantia, ea iuuenes magis corripit. Galenus *5. de comp. medic. ſec. loca. cap. 8.*

3. Dentes in infantibus ſiue ſpontè ſiue ob violentiam aliquam excidunt, modò radices remaneāt, ſpontè renaſcuntur. Quamobrem cauendum, ne cum pueris dentes caſu atque aliquo ictu effringuntur, quæ reliqua eſt portio eruatur, ſed accuratiſſimè radix ipſa, quoad eius fieri poteſt, ſeruari debet. In ea enim, velut in ſemine quodam, ipſius dentis regenerandi ſpes reſidet, eáque radicitus euulſa dentes non amplius, vel rariſſimè renaſcuntur. Columbus, *lib. 1. c. 10.* In adultis verò etſi hoc aliquando accidat: tamen plerumque vbi radices ſeu appendices exactè coaluerint, ſi ita cum radice excidant, non regenerantur.

Curatio.

Curatio. Quæ dentium mobilitas ex humiditate nimia, vel humoribus prauis accidit, eodem modo curatur, vt dentium vacillatio & mobilitas; cùm eaſdem cauſas habeant. Dentes verò, qui ex alimenti defectu exciderunt, etſi reparari nequeunt: tamen quia deformitas aliqua inde oritur, præſertim in anteriore oris parte, vel qui exciderunt, modò non ſint carioſi, dentes arte fabrefacti ex ebore, & in amiſſorum locum arte inſerti, deficientium numerum ſupplere poſſunt. Cautè tamen hoc præſtandum, ne ex compreſſione gingiuarum, vel neruorum inde inflammatio gignatur, quod interdum accidiſſe obſeruatum eſt. Obſeruatum etiam eſt, quoſdam loco dentium multorum vnum os continuum habuiſſe, vt hiſtoriæ à Schenckio, *lib. 1. obſ.* annotatæ teſtantur.

De Dentium numero, & ſitu vitiato.

Prætereà numerus dentium præter naturam augetur, & plures, quàm ſecundùm naturam, dentes reperiuntur. Quoſdā enim dentium loco vnicum os habuiſſe refert Plin. *lib. 7. c. 16.* Plutarchus, *in Pyrrho*, & alij, quos citat Schenckius, *lib. 3. obſeru. de dentibus.* — Dentium ſitus, & numerus vitiatus.

Ita obſeruatum eſt, quoſdam duplicem, vel triplicem, ordinem dentium habuiſſe, quod incommodi aliquid, vel deformitatis ferè non habet, ſi ſitum ſaltem ordinarium obſeruent. Cuius rei hiſtorias collegit Schenckius, *lib. 1. obſ. 413.*

Interdum etiam dentium numerus imminuitur, & pauciores quidam, quàm vulgò homines ſolent, dentes habent, vt Valeſcus Taranta de ſeipſo teſtatur.

Nonnunquam verò dentes, ſiue numerum iuſtum obſeruent, ſiue eum excedant, ſitum rectum non obſeruant, ſed extra ordinem prominent, & ita quidem, vt interdum labia diducant, deformitatémque pariant, ac in maſticatione impedimento ſint. Et imprimis dentes inciſores non rarò duplices ſunt.

Quibuſdam etiam dentes in palato enati ſunt, cuius rei hiſtoria habetur apud Scheck. *lib. 1. obſeru. 415.*

Verùm cùm iſta mala omnia à conformatione vitioſa dependeant, emendari arte non poſſunt.

De connexione Dentium

Dentium connexio. Non verò tantùm in numero & situ, sed etiam in connexione sunt dentium vitia. Connexio præter naturam dentium fit, vel ob eorum inter se, vel cum maxilla.

Inter se connexi dentes interdum sibi cohærent, sicut in Persa illo, de quo Herodotus, *lib. 9*. Post pugnam enim ad Plateas, in qua multi Persæ ceciderunt, cùm cadauera comportarentur, inuenta est maxilla habens quidem distinctos dentes, verùm ex vno osse. Cuius rei hostiæ plures videantur apud Schenckiū *lib. 1. obser.*

Connexio autem cum maxilla est, quando dentes maxillæ non inserti tantùm, sed planè adnati sunt, & cohærent, ita vt euelli non possint, nisi maxillæ ossis frustū simul auellatur, quod obseruauit Columbus *lib. 15*.

De sordibus ac tophis dentibus accretis.

Dentium sordes. Tandem etiam dentibus sordes & lapides seu tophi, quo Græci πῶροι, appellant, annascuntur, atque obseruatum est, in quibusdam ita incrementum sumpsisse, & dentes ista lapidea materia ita obductos fuisse, vt nulla dentium distinctio amplius appareret, sed vnius tantùm ossis speciem præ se ferrent.

Generantur autem isti tophi ex lentis, & viscidis cibis, præcipuè caseo dentibus adhærente, & in iis, vt reliqui lapides in corpore, in hanc duritiem coagulatis. Tophi illi iam geniti scalpellis vel aliis instrumentis è ferro aut potiùs argento paratis à dentibus separandi sunt. Ne autem iterum generentur, dentes post cibum diligenter mundandi sunt, idque faciendum non ferro, & acie cultri, cùm dentes inde lædantur, sed dentiscalpiis ligneis vel osse firmo, ac flexili, ideoque in hunc vsum commodum lignum lent. cup. iunip. & huius generis alia; spinæ item piscium aliquæ: item ossicula, & tendines ossei gallinarum. Postea os abluatur, vel aqua, vel vino, & dentes à sordibus diligenter abstergantur, id quod fit commodissimè dentifriciis, & pulueribus ad dentes mundādos idoneis, qui postea de nigredine dentium curanda proponentur.

CAPVT XI.

De Dentium dolore.

Dentiū dolor. Atque hi sunt morbi, qui dentibus accidere solent. Symptomata dentium alia in actione læsa consistunt, vt quando dolore, stupore, vel algore afficiuntur, alia in qualitate mutata, dum stridorem excitant, & dum nigrescunt, & sordido lentore obducuntur, de quibus iam dicendum.

Et primò περὶ ὀδονταλγίας: Quæ appellatio à parte affecta, & à symptomate sumpta est, vt docet Galenus, *2. m. m. c. 2*. Dolent autem dentes, & quidem maximè molares (incisores verò raro numquam) etsi ossa sint, quia sensu non planè destituti, vt alia ossa. Nam vt Galenus, *16. de vsu. p. c. 2.* docet, dentes mollium cerebri neruorum participes sunt, quod extrinsecus occurrentibus calidis, frigidis, duris, aliisque nudi sunt expositi. Neruulus autem ille ad radicem dentis implantatur membranulæ cauitatē dentis intus succingentis: & qui-

dem ex tertia & sexta neruorum propagine, nerui qui dentibus implantantur originem habent.

Galeno tamen, *de comp. med. s. loc.* etiam corpus dentis sentit ac dolet, ex affectione scilicet phlegmonæ simili in substantiam dentis, vbi dolorem ex hac causa ortum discernit, à dolore inflammati nerui, qui radici dentis substratus est, & à dolore inflammatarum gingiuarum, quæ omnia suo experimento Galenus *ibid.* confirmat.

Causa.

Causa. Causa proxima doloris cùm sit solutio continui in parte sentiẽte, etiã hic dentium dolor excitabitur, quatenus & ipsi neruum participant, huiusque membranæ dentibus inseruntur. Solutionem autem continui hîc parit, vel intemperies, vel humor, vt vulgò docetur.

Verùm vix sola intemperies dolorem ciet, nisi forsàn algor sit, de quo postea, sed semper humor coniungitur: & intemperies illa, si quæ adest, humor inest.

Humor autem is est, vel frigidus & pituitosus, vel calidus, vel serosus, salsus & acris, id quod frequentissimè accidit: & qui dolores dentium à vapore à multis fieri docentur, eos potius ab humore seroso prouenire verisimile est. Interdum etiam illa materia in dentibus putrescit, & corrumpitur, vnde vermes geniti doloris in dẽtibus causa sunt.

Confluit autem illa materia, vel in membranas maxillarum & alueolorum dentium, vel ad neruulum in radice dentis & membranam huius internam nerueam, vel in ipsum corpus dentis è capite. Et quidem in superiorem maxillam per angulum oculi maiorem, in inferiorem per venas temporum. Et principium huius fluxionis plerumque est è capite, nonnunquam tamen & ex inferiore corpore materia affluit, ex hepate, liene, vtero. Cùm enim vitiosi aliqui humores, præcipuè serosi, in parte aliqua geniti in venis cumulantur, natura iis sese liberare cupiens, eos cùm ad alias partes, tum ad dentes protrudit: præcipuè si sint debiles. Id quod maximè accidit, cùm dentes sunt erosi.

Externæ causæ, quæ seu humores commouent, seu vt faciliùs recipiantur, faciunt: sunt ictus & casus, vsus ciborum nimis frigidorum aut calidorum, maximè si mutuò mox se consequantur. Acrium item, acerborum ac dulcium frequens vsus: contactus creber, qui fit ferro.

Signa Diagnostica.

Primò vt certi simus, an dolor sit in dente, vel gingiua, ante omnia inspicienda est gingiua, vtrum inflammata sit, tumida, corrosio seu putrefactio in ea appareat. Si nihil horum cernatur, causa doloris erit in dente ipso, vel eius neruo. In dente quidem, si dolor non ita profondus est, & secundùm latitudinem dentis extendatur, mutatio etiam quædam doloris in dente animaduertantur. Et fortassis dens tum cariosus est à verme intus obsessus: vbi etiam dolor interpolatus est ad motum ipsius vermis. In neruulo verò si dolor sit, profundior, & vehementior est, qui dente exempto nonnihil leuatur, quòd ob viam patefactam materia iam melius difflatur dolor etiam secundum gingiuas se extendit in latitudine, & ad aurem pertingit. Signa.

Signa causarum sic discernuntur. Humor, qui doloris causa est, suis

signis se prodit, ex doloris specie, ex sapore & habitu corporis. Sanguis cognoscitur, ex dolore pulsãte, sapore subdulci: pituita dolore distendente, sapore salso aut insipido: bilis dolore punctorio, sapore amaro: humor melancholicus, dolore profundo, & sapore acido: à sero dolor non est ita fixus, sed sæpè mutatur. Ac generatim à calido humore dolor est acerbior, à frigido remissior. Habent hîc & locum signa, quæ suprâ, *lib. 1. de Intemperie Capitis* cum materia sunt exposita.

Prognostica.

Prognostica

1. Dolor dentium maximis tormentis annumerati potest, teste Celso, *lib. 6. cap. 9.* Et vt Galenus scribit, *2. de comp. med. sec. loc. cap. 1.* nonnullis tantus fuit, vt mortem sibi impatientiâ consciuerint. Ita dolor dentium periculosior videtur esse, quàm dolor capitis, symptomatis scilicet ipsius ratione, non causarum: cùm causa dolorem capitis producens proprior sit cerebro, & proinde grauia symptomata, vt cœcitatem, apoplexiam, & similia afferre possit.

2. Dolor dentium pro causarum & loci affecti diuersitate faciliùs aut difficilius curatur. Ex sanguinis affluxu citiùs tollitur. Quanquam si inflammationem pariat, multùm sæuiat.

3. Atrociorem dolorem excitat humor tenuis, acris, salsus & serosus, sed citiùs desinit, ob materiæ illius mutationes subitas. Mitior dolor est à frigido, & pituitoso humore etsi diuturnior.

4. Si affectus fuerit in gingiuis, dolor non remouebitur dentis euulsione: si in neruo, dolor exempto dente interdum cessat, tum materia antea conclusa exitum iam habet, tensióque remittit, aliquando remanet, quando materia nimis crassa, & lenta neruo adhæret. Auicenn. *tert. Can. fen 7. tract. 3. cap. 5.*

5. In vehementi dentis dolore, si nullo prius affectionis vestigio in gingiuis apparente, tumor iam in iisdem aut in malis oboriatur, bonum est. Significatur enim materiam ab interna dẽtis cauitate ad externa verti ac deriuari siue naturæ robore, siue virtute medicamenti.

6. Dentium dolor cùm eorundem stridore, & febre ardente lethalis est quod si iis acciderit, quibus antea dentes stridere non consueuerunt commotionem mentis, maniam, epilepsiam aut conuulsionem portendit. Cùm enim stridor fiat ob conuulsos temporum musculos, argumento est, cerebrum affectum esse, cui si delirium coniungatur, mali confirmati est indicium, atque inde mors sequitur, vt Galenus, *ibidem in comm.* docet.

7. Quibus in dentium dolore de supercilio tenuia discedunt, his à pipere probè affricàto postridie crassiora discedunt, si stupefaciens prius adhibitum dolorem non sedarit, sed potius auxit, vt Ægesippi exemplo docet Hippocrates, *6. Epid. sect. 6.* Piper enim impactum à narcotico succum soluit, vnde dissipato eo mitigatio doloris sequitur.

8. Dolore dentium cessante interdum aures pus colligunt. Sic Athenæo puero sinistra parte dens inferior, dextrâ superior doluit. Huius auris dextra plus collegit, cùm non amplius doleret. Hippocrat, *4. Epid. sect. vlt.*

vel succus plantaginis, semperuiui, vel decoctum è rosis, lactuca, plantagin. acetos. salic.

℞. *Flor. ros. rub fol. malu. minor.* an M. j. Coq. in vino austero ad tertias. Colat. ℞. ℥. viij. Quibus admisce *ol. sulphuris acidi* ℈. ß. *croci* ℈. j. M. Vel ℞. *Fol. quercus, plantag.* an. M. i. *hederæ arbor.* M. ß. *Rad. tormentil.* ʒ. ii. *urticæ*, ʒ. iii. Coq. in vini Rhenani q. s. ad tertias, & colentur.

Rulandus aqua solani cum oleo vitrioli mixtâ vtitur.

Vbi verò gingiuæ simul sunt affectæ, acetum, monente Aëtio tanquam hostilis gladius vitandum est, ob mordacitatem, quâ gingiuas erodit. Alioquin in dolore dentium, citra gingiuarum inflammationem, siue corpus ipsum dentis doleat, siue neruulus eidem substratus, Galenus in aceto medicamēta præparare iubet, tam repellentia, quàm discutientia. 5. *de comp. med. sec. loc. c.* 9.

Etsi enim acetum per se dentibus nocet: tamen repellentibus rectè admiscetur: quoniam penetrando illorum vim auget: discutientibus etiam, quia præterquam quod penetrationem adiuuat: ipsum quoque incisoria vi suâ nonnihil ad discutiendum conducit.

Vel ℞. *Sem. Papau. albi. hyoscyami* an. ʒ. ii. *Rad. alth*æ, ℥. ß. *Flo. chamæm. rosar. rubr.* an. P. i. Coq. in aquæ, & aceti s. q. ad consumptionem tertiæ partis.

Vel radices oxylapath. Coq. in vino austero, & decoctum in ore detineatur.

Vel radices oxilapath. aceto maceratæ denti dolenti & cauernoso indantur. Efficax est & medicamentum decoctum radic. prunorum syluestrium ablato cortice exteriore. Vel ℞. *Limatura ligni guaiaci* ℥. ii. *cortic. interior. virid. quercus, Radic. Prunell.* an. ℥. ii. Coq. ad remanentiam ℔. i.

Extra inungatur maxilla vnguento Alabastrino. Monet tamen Langius, vt vnguentum Alabastrinum in materia calida misceatur cum frigidis, sicut in frigida cum calidis.

Vel ℞. *Pomor. dulc.* ℥. ii. Adde *furfuris* ℥. iii. *croci* ℈. i. *olei rosati* ℥. i. M. Fiat cataplasma extrà loco dolenti apponendum. Vel ℞. *Medulla pomor. assat.* ℥. ii. ß. *Stercor. gallin.* ℥. i. ß. *Ol. ros. omph.* ʒ. vi. M. exactè & fiat cataplasma.

In materia frigida Auicennas alumen vstum aceto extinctum cum salis pari portione miscet, eóque dentes fricat, & postea cum vino abluit. Resoluit simul vinum, in quo hyssopus & thymus coctus est. Vtilis est & collutio ex decocto origani, serpilli, sem. staphidis agriæ, rad. pyrethri, acori, ligni sancti, & similibus. Vt ℞. *Origani* M. i. *hyssopi* M. ß. *Cort. aurantior.* ℥. ß. Coqu. ℔. i. ad consumpt. tertiæ partis, & colentur. Vel ℞. *Fol. Betonicę, saluę, maioranę, rorismar.* ana M. ß. *Flor. stæchad. arab.* P. ii. *sem. nigellæ, Rad. Pyrethri*, an. ʒ. ii. Coq. in vino albo & aceto pari portione pro collutione oris. Vel ℞. *Origan. rorismar. saluię* ana M. ß. *rosar. rubr.* P. i. *Rad. pyrethr.* ʒ. iii. Coq. in ℔. ii. aqu. ad dimidium, Colaturæ adde *aceti rosacei* q. s. ad gratam aciditatem. Vel ℞. *Limatur. ligni guaiaci* ʒ. i. *Cort. inter virid. lign. querc. Rad. pyrethri, filicis*, an. ℥. ß. Coq. in *aquę pare* ℔. i. ß. ad ℔. i. remanentiam. Vel ℞. *Rad. pyrethri* ʒ. ii. *sarsaparilla* ʒ. iii. *rasura ligni guaiaci* ℥. ß.

pini ℥.iii. *fl. rof. rubr. ferpilli, origani,* an. P. i. *gran. iunip.* ℥. ß. *fem. carui* ℥. iii. Incifa contufa coq. in *aq. & vini Rhenani* ℥. xij. Ad tertias, Colentur, Colaturæ ℞. ℥. vj. In quibus diffolue *camph.* ℈ v. Vtile etiam eft decoctum gummi iuniperi cum vino paratum.

℞. *Gummi iuniperi* ℥. ß. *vini Rhenani* ℥. viij. Coqu. & Colentur. Colatura calida in ore detineatur.

Alij Camphoræ ℈. ß. in fpiritus vini ℥. ij. diffoluunt, & eodem modo vtuntur. Iuuat & fequens gargarifmus.

℞. *Rad. vrtic. ardent.* M. j. Lauetur ter in aqua; poftea ex vino; terantur optimè in mortario cum *Rad. pyreth. zingib.* an. ℥. j. Bulliant in *vini alb. opt.* ℔. iij. ad tertias pro gargarifmo, qui fæpius adhibeatur. Commendatur etiam fequẽs liquor odontalgicus.

℞. *Cortic. ligniguaiaci* ℔. ij. *maftich.* ℥. j. *vini bis deftillati* ℔. ij.

Digerantur in Sole per menfem bene agitando, donec rubefcant, poftea colentur & clarificentur. Huius effentiæ ℈. vj. vel vij. in ore detineantur.

Tedarum quoque & Pinearum decoctũ prodeft pro collutione oris.

Ipfi etiam denti dolenti applicentur Rad. oxylapath. aceto maceratæ, vt antea dictum; Vel fpongia madida decocto ftaphydis agriæ, mirrhæ cortic. radic. cappar. Vel ℞. *Rad. helenij, oxylapath. pyrethr. filicis, aluminis vfti* partes æquales. Contunduntur in puluerem & cum melle. Fiant pillulæ dentibus imponendæ. Vel ℞. *Rad. pyreth.* ℥. j. *ferpentar. filicis, oxylapath. alumin. vfti* an. ℥. ß. *mellis* q. f. Fiant pillulæ dentibus imponendæ. Trochifci de Pyrethro.

℞. *Rad. pyrethri* ℥. j. *biftort. hyofciami*, ana ℥. ß. *alumin. tragacanth.* ana. ℥. ij. *aceti vini acerr.* q. f. F. Latrofchifci.

Aut olei deftillati cariophyllor. gutta vna vel altera cum goffypio denti imponantur, cuius ℥. ß. aliq. camphoræ ℈. admifceri poffunt. Idẽ præftant olea deftillatæ fpicę, thymi, nuc. mofch. cinam. ligni iuniperi, ligni guaiaci, & fimilia.

Suffitus etiam per tubulos conuenientes ore excipi poffunt ex radic. bryon. pyrethri, cortic. radic. cappar. myrrha, thure in aceto & vino coctis.

Hodie fumum Nicotianæ ore excipere vulgatum eft.

Vfu fæpe à me compertum, & efficax in dolore dentium à quacunque ferè caufa eft remedium hæc oris collutio.

℞. *Rad. Filicis, pẽtaphyll.* ana ℥. iii. *biftort.* ℥. ii. *Fol. rutæ, falu. betonic. Flor. rofar. rubrar.* an. M. ß. Coqu. in vini rubri & aftringentis & aquæ communis, an. q. f. ad confumptionẽ tertię partis, pro collutione oris. Extra applicetur hoc cataplafma.

℞. *Rad. Maluæ* N. xij. Coqu. ad mollitiem. Adde *farinæ fænugraci. Sem. lini, Pulu, anethi Fl. chamęmeli,* ana ℥. j. *farinæ hordei* ℥. iiij. Incorporentur omnia fimul & in fine addatur *ol. chamæmel. vel aneth.* F. cataplafma.

Si ob doloris vehementiam aliquod periculum metuendum fit, narcotica vfurpentur.

E. G. Fiat oris collutio cum decocto rad. & fol. hyofciami, vt & fem. eiufdem, ac fem. lactucæ & papau. cum aceto parato, cum ℈. ß. opij. Vel fiat collutio oris ex aceto,

in quo opij grana aliquot sint dissoluta. Possunt & opii g̃. ii. cum æquali parte croci vel castor. bombace excepta in dentis cauernulam indi, si erosus sit: sin minus, opium & crocus in pauxillo lactis vel aq. papau. aut hyosciami dilui, & dentis dolentis radix eo fricari potest. Vel ℞. *Fl. Chamæm. anethi*, ana P. i. *Cort. rad. mandrag.* ʒ. i. *Sem. hiosçy. papau.* ana ℈. ii. Coqu. in *aq. solani, plantag. rosar.* an ℥. iii. Colentur. Colaturæ admisce, *aceti rosac.* ℥. i. *laudani opiati* g̃. iii. M. Vel indatur denti pilula de laudano opiato, vel pilula de *cynogl.* Vel ℞. *Laudani opiati* g̃. iii. *Sp. vitr.* gut. i. M. F. Pilul. & dentibus vna indatur. Vel Theriaca recens aut Mithridatium vel philonium romanum, aut sotirella parua in dispensatorio Augustano descripta, denti illinatur. Vel ℞. *Styrac. calamit. piper. albi, Cost. opij, Sem. hyosçyam.* an. ℈. ß. F. Cum vino. F. Pilulæ dentibus indendæ, vel indatur pilula vna de seqq.

Sem. apij, hyosçyami, ana g̃. iiii. *opij* g̃. iii. Cum *syr. de papau.* fiant pilulæ iiii. vel v. Vel ℞. *Philon. Romani* ʒ. i. *spir. ligniguaiaci* ℈. i. M. Vel ℞. *Rad. pyrethri, Sem. apii*, an. g̃. ii. *hyosçyami, opii*, an. g̃. i. Cum *syr. papau.* fiant pilulæ N. v.

Aut admoueatur cum gossypio oleum hyosçyami. Vel aliquid de sequenti mixtura cum bombace denti dolenti applicetur.

℞. *Philon. Rom.* ʒ. i. *opii* g̃. vi. *ol. vitrioli* g̃. v. M.

Balsamum ad dolorem dentium.

℞. *Opii Thebaic. Spec. diamb.* an. ℈. i. *camph.* g̃. iiii. *ol. nuc. mosch. expr.* ℈. ii. *caryoph.* gut. vii. vel q. s. F. balsamum.

Decoctum Langii.

℞. *Opii Thebaici* ℈. ii. *succi hyosçyami* ℈. iv. *cortic. mandragoræ* ℈. v. *fl. chamamel.* ʒ. i. ß. *pyrethri* ℈. v. *croci integr.* ℈. i. Infunde in *vini* ℔. i. *aq. rosar.* ℥. iv. & *aceti opt.* ℥. vii.

Bulliant in vase duplici ad tertiæ partis consumptionem, & cum panno intincto dentibus colatura applicetur.

Cautio tamen in narcoticorum exhibitione adhibenda: refert. n. Alexand. Benedict. *de cur. morb. l. 6. c. 13.* Iacobum Iustinianum, patritium Venetum, in dentis dolore oleo opiato imposito, Patauii sopore perpetuo extinctum fuisse.

Dolore sopito post opiatorum vsum os illico abluatur decocto saluiæ, rorismarini, maioranæ, hyssopi, vt noxa ab opio impressa, tollantur.

A proprietate etiam valere dicuntur sequentia: Suffitus ex canis mortui dente, aut vstus ille in fornace cum posca misceatur & imponatur; Senecta serpentis in aceto cocta, aut vsta eadem & trita, atque eum melle vel oleo ad mellis spissitudinem subacta, imposita. Dictamni quoque radix, & radix chelidonii, præsertim si vermes sint in dentibus.

Plinius plantaginis radicem in aceto coquere iubet. Decoctum etiã foliorum lappæ maioris cum sale in aceto commendatur. De Pastinacæ etiam marinæ radio scribit Plinius, *lib. 32 cap. 7.* si eo gingiuæ scarificentur, dolorem dentium sedare.

A recentioribus etiam, consentiente experientia, plurimum commendatur oleum ligni Heraclei per retortam destillatum, si gutta vna cum gossypio denti imponatur.

Nonnulla tamen horum ad manifestas qualitates reduci possunt, cùm vel repellant, vel discutiant, vel dolorem sedent.

Si his nihil proficitur, dens corrosus extrahatur. Præparatur autem ad extractionem vt suprà etiam dictum imponendo in foramen lactithymali, vel solum, vel cum puluere radic. mori aut cappar. mixtum. Aut, quo Galenus vtitur, rad. pyrethri 40. diebus in aceto maceratæ ac tritæ denti imponantur.

De pastinacæ etiam marinæ radio scribit Plinius, si tritus cum helleboro albo illinatur, dentes sine vexatione extrahi.

Facilè quoque cadit dens, si cum aqua ex sale armoniaco destillata tangatur.

Diæta.

Diæta. Diæta pro causarum diuersitate variet, & medicamentis respondeat. Imprimis tamen danda opera, vt dentes à corruptione præseruentur. Ideoque ratio imprimis ventriculi & capitis habeatur, ne crapulâ & cruditate infestentur. Lactis item & dulcium, vt ficuum, mellis, sacchari vsus frequentior cauendus. Raphanus [illegible] quoque & masticatione & euaporatione nocet, sicut & porrum, quod à proprietate dentibus nocere author est Auicennas. Vitentur quoque acerba valde & acida: prætereà solida & dura inimica sunt dentibus, ac stupefacientia, ac gelida, sicut & cæteris ossibus. Actu quoque vehementer calida præcipuè si frigida mox subsequantur. A cibo dentes diligenter mundētur, & ὠφέλιμον est, & vt dentes semper à cibo sale fricentur, & os vino eluatur.

Quod ad remedia præseruantia, commendatur sal theriacale, Galen. *in lib. de theriac. ad Pisonem, c. 8.* teste. A dolore dentium etiam præseruant collutiones oris ex iis quæ astringunt; imprimis si medius cortex fruticis berberis aqua maceretur, & aqua mane os colluatur. Lauentur etiam dentes bis singulis mensibus vino, in quo tithymali radix cocta sit, eodem Galeno docente, *1. de Euporist. cap. 10. & 2. cap. 16.* Quibus locis plurima huius generis medicamēta reperiuntur. Prodest etiam pro collutione oris aqua saluię, vel vinum decoctionis origani, & mentastri. Dentifricia etiam adhibeantur frequenter, de quibus postea, *cap. 13.* dicetur.

De Dolore Puerorum Dentientium.

Etsi, vt suprà dictum, infantes iam dum in lucem eduntur, dētibus præditi sint: tamen gingiuis tum teguntur, & postea demum erumpunt. Infantes autem, cùm dentes erumpunt, sæpè maximus dolor affligit. Etsi enim, & alia symptomata dentitioni infantium coniungantur: tamen de iis omnibus agere huius loci non est, sed dicendum de eo, *de morbis infantium*, vbi de dentitione in genere agendum erit. Dolor infantium dentientium.

Adest autem dolor maximus, cùm canini erumpunt, vnde etiam vulgatum est; Parentibus non esse gaudendum de liberis, donec hi dentes eruperint.

Cùm verò dolor ille ferè à densitate & duritie gingiuarum existat, hæ rarefaciendæ & emolliēdæ sunt. Oblinantur itaque lacte canino aut cerebro leporino, quod nonnulli crudum assumunt mellique permiscent. Sed Galenus, *in 11. de simp. med. fac.* & Auicennas cocto vtuntur, toto scilicet capite elixo.

Valent & cerebella pullorum & auium. Aut gingiuæ pinguedine gallina aut anatis recent. inungantur, aut butyro recenti non ſalito, eóque vel ſolo, vel cum melle, vel cum decocto lactucę permiſto.

Commendatur etiam ſuccus è cancris viuis contuſis cum aqua flor. cyani extractus, ſi eo gingiuæ abluantur.

Si dolor vehementior ſit, Auicennas ſuccum ſolani cum oleo roſarum calefacit & illinit. Alij malagmate vtuntur ex ſemine lini & althææ, & aliqua pinguedine, vel ſi febris adſit, ex ſemine lactucæ. Vel ℞. *Sacchari & butyri ſ. ſale, ſucci althææ*, an. ℥. j. *vitell. oui dimid.*

M. Ambroſius Paræus, *lib.* 23. *cap.* 67. ſuadet, vt, ſi infantes ob gingiuarum duritiem de vita periclitentur, ſcalpello gingiuæ aperiantur, atque eius rei periculum cum felici ſucceſſu in aliquot ſuis liberis ſe feciſſe ſcribit.

Nonnulli & quædam periapta commendant. Aëtius radic. colocynthidos ſylueſtris laudat, ſi canali argenteo includatur, & collo pueri appendatur. Alij dentem viperę maſculæ appenſum, iaſpidem item viridem & dentem lupi dextrum, de quo Plinius, *lib.* 11. *cap.* 37. Dens dexter caninus lupi in magnis habetur operibus. Quæri tamen hîc poſſet, an dens lupi id quod præſtat, geſtatus præſtet, an verò potius, quòd dum eum infantes ſugunt, & gingius admouent, eas hoc modo rarefaciat.

CAPVT XII.

De Dentium ſtupore & algore.

STupor dentium, Græcis αἱμωδία eſt moleſtia & dolor quidam dentibus accidens ab acidis & acerbis præcipuè rebus, qui ſenſu rectiùs percipitur, quàm verbis deſcribitur. Id malum ita occupat dentes exteriores, vt non ſolùm mandentes ex eo intoleranter doleant: verùm etiam ipſimet dentes digitis ſuis attingere præ dolore vix ſuſtineant. Quapropter non ſatis commodè ſtupor affectus ille appellatur, qui eſt abolitio ſenſus: ſed potius ad dolorem pertinet, vnde rectè Capiuaccius, *l. Pract. Medic. cap.* 53. hæmodiam dolorem dentibus proprium eſſe aſſerit. Dentium ſtupor.

Cauſa eſt ſapor acidus, temperiem dentium immutans. Id quod accidit à cibis quibuſdam huiuſmodi ſapore præditis. Idem euenit ab humoribus acidis & atra bile vomitu reiectis; id quod multis affectione hypochōdriaca laborantibus accidiſſe memini, qui tam acida vomitu reiecerunt, vt dentibus ſtupidis ita inde euaſerint, vt per integrum diem vix aliquid comedere potuerint. Quod quandoque etiam præſtant vapores acidi è ventriculo ad dentes elati. De quo etiam Hippocrates, *lib.* 2. *de morbis ſub. morbo nigro.* Aliquando & ipſis dentibus huiuſmodi materia alieno ſapore infecta innaſcitur, vel ad eos confluit. Cauſa.

Contingit etiam, vt ab imaginatione ſtupor eiuſmodi inducatur, quę

do alium res acerbas masticantem videmus, aut strepitum limarum, vel similium rerum audimus. Nam imaginatio occulto modo mouet humores in corpore, atque eos præcipiè, qui cum re, quam imaginamur, analogiam aliquam habent.

Curatio. Fracastorius tamen, & probabiliter, *de sympath. & antipath. cap.* 14. ad auditus organum affectum causam refert, dum scribit: *Similiter & si acutus valde sit sonus stridulus, applicatio vim patitur, quasi in angusto facta, tum & membrana auditus quasi icta offenditur, vnde contrahitur repentè, ac cum ea simul & neruuli quidam vsque ad radicem dentium, in quem locum subitò incidens nouus aer horrorem quendam circa dentes facit.*

Medetur huic affectioni portulaca masticata, cuius succus lentore suo dentibus adhærens affinitate quadam, humiditatem acidam & acerbam è dentibus extrahit, vt disputat Aristoteles, 1. *problem.* 38. Et si hoc alij ad proprietatem substantiæ referunt, quâ & in apostematibus lienis portulaca prosit, & affrictione verrucas tollat. Rhases & amygdalas amaras atque ceram masticatam commendat, quæ temperatâ sua qualitate, ac vnctuositate illam quasi congelationem remittunt. Salem item affricare iubet, qui materiam liquefaciendo acorem è dentibus extrudit. Alij panem calentem, vt è furno extrahitur, masticandum exhibent, aut radices vel succum glycirrhizæ aut pineas, auellanas, iuglandes. Alij caseum recentem commansum, & calidum oui vitellum commendant. Ægineta omphacinum inunctum, vt & amurcam vetustam in æneo vase coctam ad mellis crassitudinem inunctam laudat. Confert & frequens oris collutio cum vino calido.

Collutio quoque oris commoda est ex aqua saliuæ calente, vel decocto radic. aristolochiæ & baccar. lauri.

Cognatum stupori malum est, cuius Rhases meminit, *cap.* 44. quando dentes frigidi attactu imprimis offenduntur, quod malum Auicennæ est Eber dentium; ac dentes tum ita afficiuntur, vt neque frigidum neque calidum, neque durum quid tollerent.

Causa est debilitas dentium ex intemperie siue frigida siue calida, & eorumdem debilitas, seu vt aliis placet, nimia sensibilitas cum raritate texturæ. Plerumque verò ab intemperie est frigida. Ideo Rhases oleum excalefactum ore tenere iubet, & vitelli oui assatum calidum masticare, aut calentem panem. Auicennas Hierâ simpl. aut Theriaca dentes fricat, vel masticentur lauri baccæ, aristoloch. anethum. In calida materia Auicennas fricat dentes cum oleo rosaceo tepefacto, cui camphora & santali sint admixti: aut mucilaginem sem. psyllij; vel sem. portulacæ masticare iubet.

CAPVT XIII.

De Dentium stridore.

DEntes naturâ etsi moueantur, dum voci formandæ & masticationi inseruiunt: tamen motus ille fit sine sono. Interdum verò p. n. sonitus accidit, qui stridor dentium appellatur. Dentium stridor.

Causa eius est imbecillitas muscu- Causa.

lorum maxillæ à frigore, aut potius rigor quidam in ea accidens à frigore; vermes etiam per conſenſum cerebro affecto, vaporum multitudo, vt in paralyſmorum principiis.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Stridor dentium, minatur apoplexiam vel epilepſiam, Valeſcus de Taranta.

2. In febribus dentibus ſtridere, quibus à puero minimè eſt conſuetum, inſaniam & mortem ſignificat. Quod ſi iam deliranti id accidat, admodum id exitiale eſt. Hippocrates *πϱογνωστ.* Poteſt tamen delirium cum dentium ſtridore dupliciter coniungi. Aut enim præceſſit ſtridor, & ſecutum eſt delirium, vel contra. Si præceſſit ſtridor, maniam, & mortem prædicere poteſt Medicus; quia cerebrum ſimul afficitur. Si verò antecedat delirium, & ſequatur ſtridor, non ſemper exitiale malum denotat; quia prouenire poteſt à facultate imbecilla, non ſemper cerebro affecto.

3. Stridorem dentium etiam inter conceptionis ſigna refert Hippocrates, *de ſuperfœtatione.*

Curatio. Curatio ad ipſum ſtridorem dirigenda non eſt, ſed ad cauſas.

CAPVT XIV.

De Dentibus nigris, malè coloratis & ſordidis, & ſanguinis è dentibus fluxu.

Dentes ſordidi. DEntes natura ſua albi ſunt, quæ res vt naturalem dentium conſtitutionem indicat, ita ad decorem & pulchritudinem hominis etiam facit. Qui color ſi mutetur, quod ſæpè accidit, dum dentes à naturali ſuo candore ad flauum, liuidum, nigrum colorem deflectunt, vitium in qualitate mutata oritur, quod ſæpè in dentium corruptionem, & grauiora vitia degenerat.

Accidit autem iſta dentium fœditas ab humoribus vitioſis in ſuperficie illorum hærentibus, à vaporibus ſurſum exhalantibus, à frequenti dulcium eſu, à maſticatione fructuum nigrorum, vt myrtillorum, mororum, à cibis in vaſis cupreis aut æneis aſſeruatis, ab inũctione argenti viui in lue venerea, vel ab eadem in fucis & pigmentis faciei adhibitis, vnde feminæ, quæ ad faciem pingendam fucis ex Mercurio vtuntur, plerumque dentes malè coloratos habent. Interdum tamen etiam ab humoribus vitioſis & alimento prauo dentibus ſeſe inſinuante color eorum mutatur.

Ad dentium autem ſordes tollendas & colorem vitioſum emendandum, vſitatiſſima ſunt Dentifricia, parata ex iis, quæ ſordes abſtergere poſſunt; vt *oſſibus ſepię pumic.* præcipuè ſi igniatur & vino albo bis extinguatur, ac tertia vice ignitus ſpontè refrigerari ſinatur, & pulueriſetur; *Cornu cerui, corall. margarit. ocul. cancri, lapid. ſpongię, alabaſt. cochl. teſtis combuſtis, radic. ariſtol. teſtis ouorum, mandibul. lucij, ſilicibus combuſtis, arena abla, maſtiche, ſale, gummi iuniperi, tartaro, alumine.* Quibus ad ſuauem anhelitum conciliandum addi poteſt, *Cinnamomum, lignum aloes.* Radic. *ireos, roſmarinus, flor. lauendula, roſarum, moſchus.*

Vt ℞. *Alabaſtr. pumic.* an. ℥. ii. *ſalis* ℥. i. F. puluis. Vel ℞. *Oſſ. ſepiæ*

ʒ. ij. *test. ouor.* ʒ. i ß. *rad. ireos corall. ior albor.* an. ℈. i. *alum. roch.* ℈. ß. *mastich. rosar. rubr.* an. ℥. v. *mosch.* ℥. i. *Silic. alb. combust. vel aren. albiss. subtiliss. ad pondus omnium.* F. pulu. Vel. ℞. *Mandib. lucij. c. c. vsti prep. cor. prep.* an. ℥. ß. *aluminis vsti, radic. ireos.* an. ʒ. ii. *sal. gemmei.* ʒ. i. F. puluis. Vel. ℞. *Oss. sepia. corall. albor. margarit. praepar.* an. ʒ i. *c. c. vsti* ʒ. i. ß. *pulu. rad. ireos, gummi iuniperi* an. ʒ. ß. *aristol. rot.* ℈. i, *lig. aloës.* ʒ. ß. *mosch.* ℥. ii. F. puluis. Vel. ℞. *c. c. vsti praepar. cor. alb.* an. ʒ. ß. *margarit. praepar.* ʒ. i. *mastich. ireos.* an ʒ. i. *mosch.* ℥. iv. F. puluis.

℞. *Corall. albor. rubr.* an. ʒ. ii. *lapid. spong. oss. sepiae*, an. ʒ. i. *c. c. vsti praepar. rasur. eboris*, an. ʒ. ii. *mastich.* ʒ. iii. *gummi iuniperi* ʒ. i. ß. *sal. torrefact.* ʒ. ii. *mosc.* ℈. ß. F. puluis. Vel. ℞, *Pulu. crystalli* ʒ. ii. *corall. rubr. scobis c, c. albiss. & subtiliss.* an. ʒ. i. F. puluis. Vel ℞. *Pulu. ossis sepiae, lapid. silicis vsti, pumicis vsti,* an. ʒ. i. ß. *calaminar.* ʒ. ß. *rad. ireos,* ʒ. ß. F. puluis.

Anth. Boëtius puluerem osteocollae commendat. Potest & pulueribus saccharum, mel, vel oximel admisceri, & mixtura Electuarij instar parari, qua dentes fricentur.

Vt ℞. *Pulu. Corall. rubr. lap. crystalli*, an. ʒ. i. *oss. sepiae, lap. calaminar. myrrhae*, an. ℈. i. *alum. vsti, salis tosti, c. c. vsti, lap. pumicis*, an. ʒ. ß. *rad. ireos, calami odor. nuc. mosch.* an. ʒ. ß. *panis albi tosti*, ʒ. iii. *oxymel. scillit* q. s. M.

Hac mixtura dentes alternatim fricentur, postea lauentur oxycrato, vel aq. aluminosa cum aq. communi vel rosarum.

Alij solo melle rosato cum oleo vel spiritu vitrioli mixto vtuntur h. m.

℞. *Mellis rosati col.* ℥. i. *spir. vitriol.* ʒ. ß. M.

Secreti loco nonnulli commendant carbones & cineres stirpium rorismarini: quibus neoterici praeferunt, & pro certissimo experimento habent cinerem nicotianae.

Cardanus aq. & succum limonum ac citri commendat.

Vel ℞. *Summit. myrthi, lentisci, oleastri, saluiae, rorismarini*, an. M. i, *corall. rubr. eboris, dent. equorum*, an. ℥. iv.

In fictili vase simul vrantur, addendo *salis communis*, p. j. donec omnia dealbata sint, & reducantur in puluerẽ, cui adde: *Garyophyll. cinnamomi, rorismarini*, an. ʒ. iij. *moschi* ℈ j. F. puluis. qui etiam excipi potest oxymel. scillitico, vel mucilagine gummi tragacanthi, aut Arabici, & inde styli formari.

Loco puluerum etiam styli ad dẽtes mundandos fieri possunt.

℞. *Corall. rubr. praepar. pumic. prap.* an. ʒ. j. ß. *galliae mosch.* ℈. j. *sanguin. dracon. caryophyll. cinnamomi, mastich.* an. ʒ. j. *mosch. ambr.* an. ℥. ii. *Cum tragacanth, in aqua Rosar. dissol.* F. Styli. Vel. ℞, *Lapid. pumic.* ℥. ß. *corall. rub. alb. c. c. praepar.* an. ℥. ß. *sanguin. dracon.* ʒ. ij. *gummi Arabici in aqua rosar. dissolut. & albumin. ouor. q. s.* F. Styli.

In summa ne dentes malè colorati euadant, & corrumpantur, dentes à sordibus & cibis mundandi, verùm non acumine cultri, cùm dentes inde laedantur, sed dentiscalpus ligneis, vel ex osse firmo ac flexilli paratis, è spinis piscium aliquorum, ossiculis, & tendinibus osseis gallinarum, item ligno lentisci, myrthi

myrthi, lauri, iuniperi, cupressi, Os verò post cibum colluatur aqua salsa imprimis, vel vino. Commendatur ad dentes mundandos & hæc aqua:

℞. *Sac. bar.* ℔. ß. *sal.* ℥. iij. *alum. roch.* ℥. j. ß. Destillentur per alembicum. In aqua intingatur gossipium, & eo dentes fricentur: Vel ℞. *Salis ammoniaci, gemmei*, an. ℥. j. *alum.* ℥. j ß. *aq. ros. q. s.* Destillentur. Laudatur & sequens aqua.

℞. *Sacchari* ℔. ij. *alum. roch.* ℔. j. *vini albi generosi*, ℔. j. ß. Destillentur s. a.

Destillato liquore dentes sæpius fricentur & mundificentur. Chymici oleum sulphuris commendant, vt & aquam fortem cum aqua communi temperatam, cum penicillo denti oppositam. In ea nonnulli folia saluiæ macerant, eisque dentes fricant, qui postea vt glabri rursus fiant, melle rosato & sanguine draconis inungendi, osque eluendum. Sic enim statim dealbantur.

De sanguinis è dentibus fluxu.

Sanguinis fluxus è dentibus. Nec prætereundum hoc loco, quod Balduinus Ronssæus, *lib. de hominis primordiis & hystericis affectionibus refert. Nos*, inquit, *quod supra communem hominum fidem est; Furnis municipio Flandriæ mulierem nouimus, cui forte fortuna, cùm elisus esset dens molaris, soliti alioqui menses supprimerentur natura noxium illum, feculentúmque sanguinem propellente, singulis mensibus ex elisi dentis vulnusculo sanguineus quidem gurges, proportione purgationi respõdens, efflueret.* Scribit etiã Hollerius, *com. 2. in sect. 2. l. 2. aph. 18. Coacar. prædictionum*, se vidisse è loculo dentis longo tempore sanguinem profluxisse, qui nullis remediis cessit, ægrúmque tandem sustulit.

CAPVT XV.

De Dente aureo Pueri Silesij

Dens aureus pueri Silesij. HOc loco vbi de colore dentium mutato agitur, non videtur omittenda quæstio, de aureo dente pueri Silesij. Anno enim Christi 1593. circa F. pascatos rumor innotuit, puerum quendam annorum septem, Christophorum *Mullern*, in pago *Vveilsdorss* in Silesia, cùm ipsi dentes excidissent, vltimi molaris loco dentem aureum succreuisse; cuius rei historiam post anno Christi 1595. descripsit, & publicè edidit D. Iacobus Horstius, Medicinæ Professor in academia Helmstadiana, qui ipsum partim pro naturali, partim pro prodigioso habent, & solatij loco Christianis à Turca tum afflictis exhibitum esse statuit. Eodem anno 1595. eiusdem aurei dentis historiam edidit Martinus Rulandus, cui sese opposuit Ioh. Ingolstetterus anno 1597. contra quem suum iudicium eodem anno defendit Martinus Rulandus. De eodem aureo dente scribit etiam Andr. Libauius, *part. 2. Singular. Dissertat. 7.* qui disputationes illas, in partem vtramque habitas, recenset; quas vt huc afferam, operæ pretium esse non puto. Non entis enim nullæ sunt affectiones, & dens ille aureus nullus fuit, sed fucus merus, qui Vratislauiæ demum detectus fuit. Eius rei historiam ad me perscripsit Dn. D. *Michael Doringius*, sicut illam ex Dn. *Danielis Bucretij* Physici quondam Vratislauiensis relatione accepit, quæ talis est. Puer ille cùm Vratisslauiam deductus fuisset, & omnes nouitatis

istius miraculosæ (vt putabatur) cognoscendæ ac visendæ desiderio tenerentur, factum est, vt in Doctorum virorum conuentum ac concionem cui inter alios plures C L. D. *Christophorus Rhumbaumius* p. m. etiam interfuit, vocaretur. Acciti & admissi dentem sedulò contemplati sunt, qui splendore aurum Rhenanum repræsentauit. Adfuit simul aurifaber. Is ussus frictione lapidis Lydij dentem examinauit. Linea affrictione inducta existimabatur reuera esse aurum Rhenanum. Aurifaber igitur, rei veritatem penitius exploraturus, ipsi illeuit pigmentum aureum, & ecce linea illa absumpta disparuit. Protinus ergò de fraude suspicio concipitur. D. verò *Rumbaumius*, vt erat, dentem non integrum sed foraminulo pertusum conspiciatur. Spatula igitur ferrea admota numquid lamina aliqua orichalcea solùm denti esset inducta explorat. Rem ita se habere certissimè inuenit, & reliquis spectatoribus ostendit. Lamina enim illa per spatulam mouebatur, nihilque erat aliud, quàm medietas (& forsan inaurata) globuli, quales crumenis & marsupijs olim à feminis in Silesia gestari solitis appendi consueuerunt. Detraxisset prorsus à dente laminam istam. D. *Rhumbaumius*, ni deceptor restitisset, & se cum puero subduxisset. Fraudis enim hæc detectio pessimè habuit pueri istius circumductorem, vt pote qui nummos corrodendi occasionem sibi ereptam esse videbat: atque ita cùm aureo isto dente euanuit ac disparuit. Quæ historia omnes Naturæ scrutatores meritò monere debet, ne causas rei, & τὸ διότι, prius quærant, quàm τὸ ὅτι, sit manifestum, & de re ipsa planè constet. In qua re tamen non raro peccatur, dum de non Entis affectionibus & causis sæpè acritèr & magno conatu disputatur.

CAPVT XVI.

De Gingiuarum affectionibus.

Gingiuarum etiam affectiones p. n. variæ sunt, nimirum luxuries ipsarum, dum præter naturam augentur, vt dentes propemodum integant: deinde flacciditas, dum caro earum mollis euadit, & faciiè sanguinem fundit; quod vitium scorbuto familiare est: contra eorundem corrosio & absumptio: Inflammatio ad radicem dentis, quæ παρουλὶς, Celso παρυλὶς, (nisi mendum in textu est) abscessus παρουλίδα, sequens, qui si malè curetur, caruncula innascitur, ad intimos præcipuè molares, quæ ἐπουλὶς, dicitur, & aliquando cum adueso buccarum musculo coalescit. Nonnunquam abscessus in vlcera, cancrum & fistulas, degenerat; interdum & gangræna gingiuas corripit, de quibus iam dicemus. *Gingiuarum affectiones.*

De gingiuis excrescentibus, laxis, flaccidis, sanguinem fundentibus.

Gingiuarum caro ità sæpè luxuriat & incrementum sumit, vt dentes, præsertim molares obtegat, quod vitium ὑπερσαρκωσις, gingiuarum luxuries, excrescentia, & dentium superincarnatio nominatur. *Gingiuæ excrescentes & laxæ.*

Plerumque illa caro laxa sordida & flaccida & cruorem, si paulatim attingatur, de se fundit, & graueolet; id quod scorbuticis familiare est.

Atque accidit hoc vitium à sanguine seroso, vitioso, corrupto, copiosius ad gingiuas confluente; ad quam rem imprimis facit caro gingiuarum sua natura laxa, quę humores affluentes facilè suscipit.

Vt enim in vulneribus, vbi caro cute non tegitur, facilè luxuriat: ita etiam gingiuarum caro, quæ cute crassa non tegitur, facilè luxuriat.

Si luxuries ista carnis sit leuis, & sine putredine facilè reprimentium & astringentium vsu compescitur, vt collutione oris cum aqua aluminosa, cum decocto balaust. gallar. fol. pruni, cortic. mori, & aspersione puluer. ex balaust. radic. bistortæ, corall. rubr. & pauco alumine.

Si verò gingiuę putridæ sint, & grauem odorem spirent, fortiora requiruntur.

Commendatur hîc peculiariter Aquilegia, & vnguentum ex Aquilegia paratum in hoc malo vtile est. Imprimis verò efficax esse sequens linimentum, multo vsu compertum est.

♃. *Pulu. fol. aquileg. saluiæ, menth. crisp. nuc. mosch.* an. ℥. ß.

Nonnulli etiam rutæ, & myrrhæ tantundem addunt, *aluminis vst.* ℥. j. *mellis puriss.* ℥. iv. vel q. s. Mel leni igne despumetur. Despumato & calenti pulueres inspergantur. F. linimentum, quo gingiuæ inungantur. Vel ♃. *mellis opt.* ℥. ij. *aceti vini* ℥. j *fl. æris* ʒ. j. *alum.* ℈. j. Bulliant, donec rubefiant, adde, *pulu. sabinæ, nuc. mosch.* an. ʒ. ß. *C. C. prap.* ʒ. ß. F. linimentum.

Præstantissimum quoque hic est decoctum summitatum rubi Idæi: Vtile est, etiam gingiuas cruentas, & defluxione tentatas sæpius attingere, sale vst. Idem præstat puluis coralij rubri crudi, vt & antheræ rosarum, nec non collutiones ex vitriolo, alumine, myrrha, mastiche, & aceto scillitico paratæ.

Vtilis est & oris collutio cum aqua saluiæ, plantag. prunell. & nasturt. aquat. ♃. *Radic. tormentillæ, corr. rad. prunor. syluestr. hyperici, saluiæ acutæ*, an. manipulum. j.

Incisa coq. *in vini* ℔. ii. ad consumptionem tertiæ partis. Colaturâ os colluatur.

Efficax est & hæc aqua, & in omnibus vlceribus sordidis gingiuarum, tonsillarum, palati faucium, narium, & ozænis vtilis.

♃. *Mellis rosati*, ℥. ij. *sulfuris vini, aluminis crudi*, an. ℥. j. *alb. Græc. cinnar. sabin.* an. ℥. ß. *spong. sambuc.* ʒ. j. *Fol. hyperic. rorismar. plantag. rutæ, saluiæ. puleg.* an. manipulum. ß.

Coq. in vini & aquæ ℔ ij. ad consumptionem quartæ partis. Sub finem adde *æruginis æris* ℥. j. stent donec sponte refrixerint, postea colentur.

In colatura penicillum lana vel gossipio inuolutum intingatur, & locus affectus tangatur, vel gossypium aut stupa loco affecto imponatur.

Aëtius sumit *alumin. vsti, thuris, myrrhæ*, an. p. æ. quæ cum melle miscet & illinit, & postea os vino colluere iubet.

Eiusdem est quod efficaciter carnem corruptam gingiuarum absumit, & putredinem sistit.

℞. *Chalcitid. crudæ* ʒ. iij. *cadmiæ* ℥. j.

Cadmia in aceto ad æstiuum Solem aliquot diebus conteritur, deinde adiicitur chalcitis, & similiter cum ea teritur affuso sæpè aceto. Postea ambobus exsiccatis, tritis, & cribratis vtere siccis, sed cum cautione, ne quid ex pharmaco in os deglutiatur.

Vel ℞. *Alumin. scissil. flor. rosar. rubr.* an. ʒ. j. *sal. fossil.* ʒ. ij. *Croci* ʒ. ß. Vtere sicco aut cum melle cocto.

Mel etiam rosatum, si vnciæ vni ol. vitrioli guttæ ij. addantur, vlceribus gingiuarum, & oris vtile est.

Vel ℞. *Nuc. mosch.* N. j. *alumin. crud.* ʒ. ß. *alb. Græc. suc. rut. millefol. chærefol.* an. ʒ. ij. *mellis* ℥. Misce.

Vtilissimum est, si ante & post cibum os colluatur aqua è qua sal excoquitur.

De fluxu sanguinis è gingiuis.

Fluxus sanguinis è gingiuis. Interdum non solùm laxæ fiunt gingiuæ, sed etiam sanguis ex iis fluit. De quo Hippocrates, *in Coacis lib. 2. comm. 1. sect. 2. aphor. 14. sec. distinct. Hollerij.* Τὸ ἀπὸ οὔλων αἷμα ἰὸν κακὸν ὑγρῇ κοιλίῃ. *Sanguis de gingiuis, ab aluo liquida lethale.* Significat enim virtutis debilitatem in hepate & venoso genere & in ipso sanguine vitium, vbi scilicet is est acris & ἰχωρώδης: qualis in scorbuticis colligitur. Si ergo is per gingiuas effluit, & aluus symptomaticè soluatur, malum signum est.

Cui malo si curatio adhibenda sit, medicamenta, quæ ad gingiuas laxas conueniunt, vsurpanda. Interdum tamen eiusmodi fluxus criticus est, & non statim sistendus. Ita apud Donatum, *obs.* 14. Latomo ecthymatis laboranti sanguis è gingiuis erupit, quo represso ad vrinarios meatus delatus, ac cruenta vrina subsecuta est, quæ cùm reprimentibus talis esse desiisset, iterum ad gingiuas se contulit, nec fluxus cessauit, donec æger sanitati restitutus est.

Ita refert Amatus Lusitanus, *cent.* 5. *curat.* 5. quibusdam hominibus sanguinem è gingiuis effluxisse, qui, si fluxus non solito responderet modo in capitis dolorem inciderint, vt eum reuocare necesse habuerint. Et Iulius Alexandrinus, *in annot. ad cap. 11. lib. 2. method. med. Galeni*, scribit, socrui suæ per interualla quędam sanguinem è gingiua fluxisse, quasi venula aliqua inibi ex ἀναστομώσει aperta.

De Gingiuis carne denudatis, seu carnis gingiuarum consumptione.

Gingiuæ carne denudatæ. Vt gingiuarum caro aliquando luxuriat: ita contra nonnunquam imminuitur & absumitur, vt dentes nudi conspiciantur & laxentur, ac vacillent; quod accidit ex humore prauo & acri ad gingiuas confluente, eásque erodente.

Danda igitur opera est, vt caro regeneretur.

Ergo ℞. *Thuris, mastich. sarcocol. sanguin. dracon.* an. ʒ. j. F. Puluis, qui gingiuis aspergatur. Auicennas sumit, *thuris, mastich. aristolochiæ rotund. sang. dracon. farin. orob. rad. ireos*, an. ʒ. j. Puluerisata cum melle & aceto scilic. subigit, & eo gingiuas fricat.

Possunt tali etiam linimento inungi.

℞. *syr. myrthini, mellis rosf. col.* ana ℥. ß. *diamori, dianuc.* an. ʒ. 2. *puluer. mandibul. luc. pisc. rad. bistort. nuc. moschat.* an. ℈. j. Misc. Vel ℞. *Diel.*

rof. col. ℥ j. *pulu. mastich. mirrh. thuris, nuc. mosch.* an. ℈. j. Misc. Vel ℞. *rad. Cyperi* ʒ. ij. *arist. rotund. sarcocoll.* an. ʒ. j. *rad. ireos, terræ sigillatæ, rasuræ C. C.* an. ʒ ß. *myrthi, flor. rosar. rubrar.* an. P. j. *santal. albor. rubr.* an. ʒ. j. ß. *alumin. usti. balaust.* an. ʒ. ij. F. Puluis, de quo aliquid in qua fol. quercus ebulliant, & decocto os colluatur.

℞. *Cancros viuos N.* vj. *Radic. lappæ maioris* ℥. j. Contundantur in mortario ad pultis consistentiam. Diluantur cum *aq. flor. cyani* ℥. xvj. Exprimantur per pannum linteum, lauentur eo dentes & gingiuæ.

De Gingiuarum inflammatione, seu parulide, epulide, vlcere, cancro, fistula.

Gingiuarum inflammatio. Præterea etiam gingiuæ quandoque inflammatione cum dolore corripiuntur, apostema patiuntur, quæ in vlcera interdum cancrum, fistulas, gangrænam desinunt. Inflammatione, quæ Græcis παρουλὶς dicitur, gingiuæ corripiuntur à sanguine tenui, siue puro, siue cum aliis humoribus mixto, qui è capitis vasis in easdem defluit. Familiaria etiam sunt vlcera gingiuarum scorbuticis, de quibus in tractatu de scorbuto dictum.

Signa diagnostica.

Signa. Malum ipsum per se visui patet. Et quidem, si materia sit calidior & acrior, gingiuæ magis rubent & calent, dolórque & punctio vehementiùs affligit. Si verò sanguis sit frigidior, rubor, calor & dolor est remissior.

Prognostica.

Prognostica. 1. Inflammationes hæ, nisi statim reprimantur, in apostemata abeunt, quæ nunc citiùs, nunc tardius rumpuntur pro tumoris magnitudine & humoris natura.

2. Non contemnendum est hoc malum, cùm nisi maturis præsidiis ipsi succurratur, in apostema & vlcera diuturna nonnunquam & in fistulam abeat. Sæpe & in cancrum incurabilem, vbi materia melancholica sicca, & adusta fuerit, quandoque & in gangrænam abit.

3. Si gingiuarum inflammatio in gangrænam mutetur, insanabile plerumque malum est, vt aliquot exemplis demonstrat Guillelmus Fabritius, *cent.* 1. *obs.* 30.

4. Æstate in aurium inflammationibus quinto die eruptiones fiunt: est etiam vbi longiùs perdurant: sic & quæ circa gingiuas & nares suppurationes contingunt. Hippocrates. *6. epid. sect. 6. t.* 24.

Curatio.

Vniuersalia quod attinet, eadem methodo curanda hæc inflammatio, quâ aliæ inflammationes. Curatio. Vena nimirum aperiatur in brachio. Ita Melisandro apud Hippocratem, 7. *epid. sect. vltima*, cùm magno gingiuæ dolore corriperetur, & valde intumesceret, vena in brachio secta est. Potest & postea vena sub lingua aperiri; & cucurbitulæ collo admoueri. Nec Topica multùm discrepant; nisi quod gingiuæ, cùm carne sint præditæ molli ac raræ, fortia medicamenta non tolerant. Idcóque dum nondum putrescunt nec corrosæ sunt, conueniunt medicamenta, quæ asperitatis & mordacitatis sunt expertia. Nam acria insigniter nocent, & proinde in gingiuæ dolore ab aceto abstinendum. Et primùm quidem phlegmones generatio impedienda est,

& reprimenda institutis oris collutionibus & gargarismis ex decocto fol. quercus, nucum cupressi, balaustior. ros. rubr. aqua plantaginis, prunellæ, saniculæ, portulacæ, veronicæ, fragor. fol. quercus, cum succo vel rohob mororum in iis dissoluto, vel rohob nucum, ribes, berberum fragorum, syrupo granato cum violarum, rosarum siccarum, myrtino, oxysaccaro simpl. melle rosato. E. g.

℞. *Aq. plantag. prunellæ*, an. ℥. iij. *rosar. rubr.* ℥. j. ß. *diamori* ʒ. vj. *mellis rosati col.* ʒ. iij. *salis nitri præp.* ʒ. ß. Misce. Vel ℞. *Aq. semperuiui, plantag. centinod. min.* an. ℥. ij. ß. *mellis rosati* ℥. i. *nitri præ.* ʒ. ß. M. Vel paretur tale decoctum.

℞. *Herb. prunell. plantag.* an. m. j. *fol. ros. rubr.* P. iij. *balaustior.* ʒ. ß. *rad. glycirrh.* ʒ. j. *cerasor. exsiccat.* ʒ. ii. Concisa & contusa coq. in *aq. hord. simpl.* pro ℥ ix. In quibus dissolue *rohob. fragor.* ʒ. vj. *syr. violac.* ʒ. iij. *nitri. præp.* ʒ. j. ß. M.

Galenus, 5. *de comp. med. sec. loc.* c. 9. scribit gingiuis ex inflammatione dolentibus optimum remedium esse ol. lentiscin. temperatè calefactum in ore retentum, idque recens. Nam oleum quò vetustius, eò calidius. Habet illud oleum vim moderatè reprimendi & discutiendi. Aëtius ptisana gingiuas colluere iubet. In causa frigida aliquid de resoluentibus calidis admisceatur, vt de alum. vsto vel sale. Aut decoctum fiat ex sem. lini, fol. agrimon. cum exiguo alumine, pro collutione oris. Vel paretur tale decoctum.

℞. *Hord. integri* m. i. *fl. malu. arbor.* P. iij. *rosar. rubr.* P. ij. *rad. glycirrh.* ʒ. iij. *iuiubar.* N. vij. *caricar. ping.* N. iii. Coq. in s. q. *aq. fluuiatil* ad tertias. Colentur, *colaturæ* ℞. ℥. viii. In quibus dissolue *oxymel. simpl. mell. rosati collat.* an ℥i. *diamori* ʒ. ß. *lap. prunellæ* ʒ i. M. pro gargarismo. Alumen etiam vstum & tritum parotidas comprimit, teste Aëtio.

Si apostema ad maturationem tendat, gingiuæ butyro inungantur, Deinde apostema aperiatur decocto caricarum lini, fænugræci, & similium. Vel caricæ per medium discissæ imponantur. Si abscessus sponte non aperiatur, scalpello aperiri potest. Apertus abscessus hydromelite collutionis & gargarismi instar adhibito, mundetur. Tandem vlcus exsiccetur & claudatur.

Interdum verò apostema in vlcus desinit, & quidem nunc vlcus simplex est sine corrosione & putrefactione, nunc verò corrodendo serpere incipit, vt non tantùm & vnà gingiuarum fiat: quod accidit cùm humores salsi, acres aut praui affluunt. Curantes autem talia vlcera, si sint simplicia, exsiccantibus & adstringentibus medicamentis, collutione scilicet oris cum decocto agrimoniæ, rosar. balaustiorum, cupul. gland. aceto scillit. alum. myrrh. Vt.

℞. *Agrimon.* m. i. *balaust. rosar. rad. aristoloch. rotund.* an. ʒ. ii. Coquantur in vino Colat.

℞. lb. i. *acet. scillit.* ℥. ii. M. Vel. ℞. *Rad. aristoloch. rotund. balaust. ros. rubr.* an. ℥. ß. *myrrh. alumin.* an. ʒ. ii. *cinam. spic.* an. ʒ. i. F. Puluis, qui diuidatur in duas partes: vna cum melle redigatur in formam linimenti, quo dentes inungantur, puluis verò aspergatur vel affricetur.

Si vlcus in fistulam transeat, fortioribus vtendum, vt: ℞. *Gallar.*

cupul. gland. flor. rosar. balaust. cortic. granator. an. ℥. j. Coqu. In vino pro collutione oris. Ipsis verò gingiuis hic puluis insspergatur.

℞. *Gallar. sumach. gran. myrth. cupul. glandium. sem. plantag.* ana ʒ. j. *vitrioli albi, alumin. scissil.* an. ℈. iv. *anther. rosar.* ʒ. ij. F. Puluis. Vel ℞. *Mastich. gummi iuniperi, acaciæ: hypocistid.* an. ℈. ß. *tutiæ prepar.* ʒ. ß. *vitrioli albi* ℈. ij. F. Puluis.

Vtilissima verò & efficacissia est hîc aqua viridis, suprà de gingiuarum excrescentia & laxitate proposita.

Si in cancrum degeneret vlcus, Gordonius hoc vtitur.

℞. *Rad. bellebor. aristoloch. long. Tartari, aluminis vsti, gallar. balaust. p. æ.* & cum *succo fol. oliuæ. vel agrimon. & melle.* F. vnguentum, quo gingiuæ cariosæ illinantur.

Epulis. Si verò post inflammationem gingiuarum carnis excrescentia quędam emergat, iuxta dentes molares, quam Epulida vocant, quod accidit aliquando cum febre & vehementi dolore internæ mandibulæ, vtitur Aëtius medicamentis, quæ inflammationem soluunt, atque os colluere hydromelite, ptisana, decoct. semin. lini: iubet, totam item mandibulam contegere cataplasmate, ex hydromelite & semin. lini. Postea ad ipsam carunculam siccantia medicamenta admouet, quale est puluis alumin. vsti aspersus, aut, Recipe. Sulphur. *viui, piper. alumin. scissit. p. æ.* Efficax hîc est & vitriolum. Vel ℞. *Puln. gallar.* ℈. j. ß. *alumin.* ʒ. j. F. Puluis.

Vbi verò tardius consumitur, excedens apponit, quale est ærugo per se, vel cum æquali parte gallarum. Æger autem in æruginis vsu monendus, ne saliuam deglutiat. Exeditur etiam interdum aquâ forti, aqua regis, & oleo vitrioli.

Vtilis est hîc aqua viridis, cuius antea facta mentio. Si nec his tollitur epulis, forcipe correptam ferro excindit, & vlcus, vt par est curat. Debétque os post sectionem illam cum decocto myrrhæ & pauco sale collui.

CAPVT XVII.

De maxillarum morbis, & Symptomatibus.

Fungi maxillarum.

Maxillæ etiam suos morbos patiuntur. Inter eos autem primò sunt fungi dicti, qui etiam interdum è cerebro nascuntur, vt suprà, *lib. 1. part. 1. cap. 25.* dictum est, læsa proculdubio aliqua fibra neruea, aut membrana. Ita memini, cuidam puereo dentem ore extractum, & proculdubio neruum vel membranam nerueam substratam læsam esse, è qua fungus postea enatus est, qui penè totum os repleuit, & puero etiam mortem attulit. Maxillarum fungi.

Syderatio maxillarum.

Syderantur etiam nonnunquam maxillæ post dentium dolorem. Ita *5. Epidem.* Merrodori puero ex dentis dolore syderatio & supercrescens in gingiuis caro, ac moderata suppuratio contigit, & tum molares, tum maxilla ipsa deciderunt. Maxillarum syderatio.

Maxillæ cum Capite connexio.

Maxilla cum capite connexio.

Maxillæ inferior pars capiti per articulationem coniungitur, vt liberè moueri possit. Contrarium tamen exemplum, vbi maxilla inferior capiti planè connata & coniuncta fuit, suprà è Columbo, *anatomiæ lib.* 15. retulimus.

De maxillæ inferioris iunctura soluta.

Maxillæ inferioris iunctura soluta.

Aliis plerisque animalibus maxilla inferior ex ossibus duobus per symphysin iunctis constat, & in homine, etiam in infantibus bifida est, & cartilagine copiosa in medio mento iungitur: in adultis tamen ita coalescit, vt ne coctione quidem separari queat. Violentia tamen magna interdum hæc coniunctura solui, & ossa hæc separari possunt.

Prognostica.

Malum periculosum est, si in partem posteriorem os recedat. De qua Hippocrates, *in coacis. In neruorum distentionibus & in iis, quæ in posteriorem partem fiunt, dissolutæ maxillæ mortem afferunt.*

Curatio.

Quapropter curationem etiam tradit Hippocrates, *in lib. de articulis com.* 2. *t.* 33. *Si compago*, inquit, *maxillæ ad mentum dissideat, reponere os cuiuslibet hominis est. Quod enim eminet, admotis digitis ab exteriore parte introrsum propellendum: quod intra inclinatur, iniectis digitis repellendum extrorsum est. Id autem distentione prius adhibita sic vt ossa distent, faciendum.* Reposita maxilla postea, vt ibidem docet, deliganda est.

De maxillarum luxatione.

Maxillarum luxatio.

Luxationem etiam patitur maxilla inferior. Quod quidem non facilè accidit, cùm ob articulationis naturam, quæ vndique ossibus, circumuallata est, tum ob musculorum robur, quos plures & validos obtinet. Si tamen luxetur, tantùm in priorem partem propellitur & luxatur, vt Galenus, *comm.* 2. *in lib. de articul.* & Celsus, *lib.* 8. *cap.* 12. docent, & ex anatome patet. Ad posteriora cùm luxationem os impedit; ad dexteram sinistrum maxillæ caput; ad sinistram dextrum caput. Et quidem luxatur vel altera tantùm parte, vel vtraque. Vt autem luxetur maxilla, necesse est, vt processus rostro similis, acutus etiam dictus, qui sub iugali osse inseritur, ipso osse iugale humilior fiat, & extra os iugale feratur. Fit hoc non nisi maximæ oris apertione, vt in nimia oris in oscitando dilatatione, vel si aliquid magnæ molis ore apprehendatur.

Signa diagnostica.

Signa.

Si maxilla luxata sit, os claudi nequit, masticatio tollitur, locutio deprauatur, saliua ore ægro inuito profluit. Et quidem si maxilla ex parte vtraque sit luxata, os magis hiat, nec lingua ad loquendum liberè moueri potest, vndè fit balbuties, & maxilla inferior cum superiore non potest committi, sed maxilla inferior tota magis prominet, etsi ordo dentium inferiorum & superiorum respondeat, & canini sint sub caninis, molares sub molaribus. Processus etiam ossis rostrum referentis extra malas vtrinque eminentes apparet, & temporales musculi rigidi ac duri sunt. Si verò ex vna parte tantùm luxatio facta sit, à parte illâ in anteriorem maxilla magis prominet, & in aduersum ipsa & mentum inclinatur, & os distorquetur, nec ordo dentium inferiorum & superiorum sibi respondet, sed incisoriis sunt canini.

Prognostica.

Prognostica.

Prognostica. 1. Periculo nō vacat maxillæ luxatio, & propterea quamprimum reponenda est, priusquam musculi affecti cerebrum in consensum trahat propter neruorum ramos, qui à secundo & quinto cerebri pari orti in musculos maxillam mouentes inseruntur.

2. Si maxilla luxata suo loco non restituatur, periculum mortis imminet, & quidem plerumque circa diem 10. & febris continua excitatur, & dormiendi inexpugnabilis necessitas, & bilis sincera per aluum & vomitum reücitur.

3. Si ex vtraque parte maxillâ luxata sit, difficiliùs restituitur, quàm si ex vna tantùm; & propterea luxatio ex vtraque parte periculosior est, & omnia symptomata sunt vehementiora. Nam omnes quatuor musculi maxillam sursum trahentes, afficiuntur, & cum iis nerui inserti, vnde dolor exoritur, & ex dolore inflammatio & febris acuta, & per consensum neruorum etiam os ventriculi afficitur.

4. Si post maxillæ restitutionem duodecim dies elapsi sint, periculum relapsus non ita facilè amplius metuendum.

Curatio.

Curatio. Danda ergò opera, vt quamprimum maxilla restituatur, antequam dolor & inflammatio accedat. Si verò iam spatium aliquod temporis à factâ luxatione elapsum sit, vtendum prius medicamentis emollientibus & laxantibus, antequam restitutio tentetur.

Videndum verò primò, an ex vna, an verò ex parte vtraque facta sit luxatio. Si ab vna saltem parte, æger vel in sedili collocetur, vel resupinetur in puluinari, & caput eius immobile à ministro teneatur. Postea Chirurgus pollices lineis vel linteis vel fascijs subtilibus inuolutas in eius os immittat, & molaribus dentibus imponat, reliquâ manu extra maxillam ad mentum apprehendat, eámque deorsum trahat, deinde retrò versus guttur compellat, postea ad oppositum latus agitet, & simul rursum impellat, ægróque imperet, vt os claudat, atque hæc omnia vno ferè momento fieri debent, vt Celsus inquit.

Si verò ex parte vtraque sit luxata maxilla, eodem modo restituenda est, præterquam quod ad latera non est agitanda maxilla, ideoque primò maxilla deorsum trahenda ob musculos, qui processum acutum rostro similem trahunt, qui infra ossis iuguli processum trahi debet. Secundò retrò æqualiter propellenda, quia luxatio in partem anteriorem facta. Tertiò sursum & in locum suum compellenda. Maxilla in suum locum restituta, danda opera, vt in eo retineatur, & non iterum excidat. Itaque medicamenta ex oui albuminibus, & pulueribus astringentibus apponi debent, ac si dolor adsit, musculi oleo rosaceo inungendi. Fascia quoque mento apponatur. Hinc ad aures adducatur, & tandem in capitis vertice colligatur, vt maxilla restituta in suo loco retineatur. Videatur Hyppocrates, 2. *de articul.* & Galenus *in eum commentar.*

De Maxillæ fractura.

Tandem Maxilla aliquando frangi potest ictu, casu duodecim & similibus causis. Aliquando etiam in dentium extractione pars auelli potest. quod malum per se facilè patet. Maxillæ fractura.

Consolidantur autem ossa maxillæ facilè, & quidem 21. diebus, & celeriter callus increscit; cùm sint medullosa, & laxa: quod si non rectè reponantur, dentes vitiantur, atque inutiles redduntur.

Si verò quid de maxilla auulsum sit, id restitui non potest. Quomodo autem maxilla fracta componenda sit, docet Hippocrat. 2. *de artic.* qui ibi videatur.

De Maxillæ inferioris immobilitate.

Maxillæ inferioris immobilitas.

Symptoma etiam quoddam occurrit circa maxillam inferiorem. Cùm enim facta sit mobilis propter sermonem & masticationem: cùm illa mobilitas tollitur, præter naturam sese habet. Fit autem hoc in tumoribus circa articulum, cùm destillationes in articulum circa auriculæ radicem fiunt, & ibi tumores atque inflammationes accidunt. Idem accidit in fracturis, luxatione, maxillę cum capite coalitu. Pertinet huc & rigiditas illa genarum scorbutica, cuius, *in tract. de Scorbuto, cap.* 5. facta est mentio. Non absimilis videtur illa maxillarum rigiditas, cuius meminit Hippocrates, 5. *epid. cap.* 23. *in cod. Foesii*, in Eumelo Larisseo, cui crura, manus, maxillæ rigebant.

Signa & Curatio patent è morbis, à quibus immobilitas ista pendet.

DE ORIS VITIIS.

CAPVT XVIII.

De Oris inflammationibus, & vlceribus.

Sequuntur iam oris vitia. E morbis sunt, Oris inflammatio & vlcera. E symptomatibus; Oris fœtor, de quibus ordine dicendum.

Et primò quidem oris Inflammationem quod attinet, nonnunquam ex sanguine & calidis ac biliosis humoribus partes oris internæ, Palatum scilicet & fauces inflammantur. Interdum inflammationem excitanti sanguini etiam humores maligni coniunguntur, vt in Thaso accidit, apud Hippocrat. 1. *epid. sect.* 1. *statu* 1. Inflammationi etiam causam prębent inunctiones ex hydrargyro, è quibus sæpè inflammatio, gangræna & sphacelus excitatur, vt aliquot exemplis docet Guil. Fabric. *cent.* 2. *obseru.* 92.

Malum per se visui patet. Humoris etiam eam excitandis natura è suis signis cognoscitur. Signa.

Est autem inflammatio nunc periculosior, nunc minùs periculosa, pro humoris peccantis natura. Etenim inflammationes oris, quæ ex solo fiunt sanguine, sunt mitiores; difficiliores, quæ ex sanguine cum bile misto generantur. Perniciosiores etiam sunt oris inflammationes, quæ cum febre fiunt, quàm quæ sine ea sunt.

Curatio.

Vt in alijs inflammationibus; ita etiam hîc, si non in vniuerso corpore abundet sanguis, vena primùm aperienda; si alij vitiosi humores, purgatione vtendum. Hinc ad Topica veniendum.

Quod si neutrum horum affuerit, statim ad Topica accedendum. Requiruntur autem in principio quæ refrigerant, & repellunt atque astringunt; in incremento & statu post aliquid discutientium addendum.

Colluendum ergo os sero lactis,

in quo flores rosarum, summitates rubi vel vitis cocta sint: aut decocto plantaginis, prunellæ vel aquis inde destillatis, quibus diamorum, dianucum, syrupus violarum, & similia addenda. Ad discutiendum flores chamæmeli addi possunt.

Si tumor discuti non possit, sed suppuratio expectanda sit, adiuuanda ea & maturanda. Cui rei seruiunt caricæ appositæ. Vel coq. furfur in aqua, dum lentescat (commodum est etiam ficus addere) Colaturæ mel adde.

Eligenda autem semper sunt talia medicamenta, quæ neque sapore ingrata sunt, neque aliquam prauam aut venenatam qualitatem obtinent, qualia medicamenta Græci στοματικὰ, appellauerunt, & apud Galen. 6. *de compos. med. sec. loca.* describuntur.

Reliqua ex iis, quæ iam de oris vlceribus dicentur, patebunt.

De Aphthis, & Oris vlceribus.

Ἄφθαι, equidem dicuntur in specie superficiaria oris vlcera quæ infantibus præcipuè accidunt. Interdum tamen etiam latiùs hoc nomen ab authoribus extẽditur, & aliarũ etiam partium vlceribus tribuitur. Ita Hippocrates, *l. de natura mulieb. & de morb. mulier.* ἀφθᾶν τὰ αἰδοῖα, scribit, *& de Coacis pranot.* ἀφθώδεα ῥεύματα, in orificio vteri nominat. Et 2. *de morbis*, fistulam pulmonis aphtha, id est, vlcere feruido laborare dicit: & Galenus, 9. *de comp. med. sec. loca.* διδύμους ἀφθοῦντας, nominat. Verùm vt dixi, propriè aphthæ sunt exulcerationes quædam in summa oris superficie, igneæ quippiam caliditatis habentes, vt definit Galenus, 6. *de compos. medic. sec. loc. c.* 4. Hærent enim in summa cute, & serpunt in palatũ, gingiuas, linguæ latera, eiusque radicem. Interdum profundiùs sese demittunt, & palatum carnémque linguæ exedunt, cuiusmodi Gallicæ oris pustulæ esse solent, præsertim ab inunctione cum argento viuo. Galenus tamen, quæ putrescunt & exulcerantur, aphthas non amplius nominandas censet, sed erosiones potius, & oris vlcera, quæ & remedia planè peculiaria postulant. Itaque etiam de oris vlceribus postea seorsim agemus. Ita Auicennas Alcolas vocat, quæ oris vlcera esse dicit cum expansione & dilatatione, seu vt vulgus appellat, vlcera oris ambulantia. Mitius verò malum eidem est Bothor in ore, quæ pustulæ sunt non serpentes, sed tales, quæ facilè suppurantur & delentur, etsi nonnunquam leuiter eas suppurare contingat. Estque Bothor generalis appellatio etiam pustularum faciei, pulmonis & aliarum partium, & variolæ ac morbilli etiam Bothor ab Arabibus nominantur.

Affectio ipsa, cùm exulceratio quædam oris sit, ad solutam vnitatem pertinet cum intemperie. Pars affecta est os interna & summa sui superficie, ita vt malum etiam gingiuas, linguam & nonnunquam gurgulionem comprehendat.

Causæ.

Gignuntur aphthę interdum primario in ore, dum ibi praui humores collecti sunt, quos natura foras expellit; plerumque verò secundariò per consensum siue totius, siue alicuius partis. Totius, vt in febribus acutis, & præcipuè malignis, vbi acres & ferventes halitus, per fauces, venas, arterias, & occultos corporis meatus ad os eleuantur. Vnde etiam febribus malignis malum

hoc familiare est, atque in iis vlcecera hæc potissimum fauces occupant & sæpè tam sæua sunt, vt depascentia fiant, simúlque cum faucibus etiam asperam arteriam & gulam attingant. Partis, vt quando vel à capite acres: feruidi & erodentes humores in os defluunt, præsertim biliosi, pituitosi & salsi; Vel à ventriculo, vt postea de infantibus dicetur, pulmone, hepate, liene, vtero, eiusmodi halitus sursum mittuntur, à quibus primò pustulæ in ore excitantur, quæ sæpè postea in vlcera desinunt, pro corruptionis & materiæ in hac diuersitate. Cùm enim summæ oris partes carne constent molli & tenera, quam cuticula tenuis inuestit, facilè ab occursu acrium lædi possunt.

Non solùm verò ab internis hisce causis aphthæ oris existunt, sed etiam ab externis, vt ab acredine eorum, quæ comeduntur aut bibuntur, aut alio modo assumuntur. Ita in lactantibus infantibus aphtharum causa est aut lac nutricis nimis serosum, acri sua absterfione summas, easque molles admodum in ætate illa partes exulcerans, teste Galeno, 3. *aph.* 24. aut, vt in 6. *de compos. med. sec. loc.* addit, lactans ipse, si lac haustum non probè concoquat, vnde euaporatio acris vel putrida sursum è ventriculo attollitur: nam lac in ventriculis intemperatis facilè corrumpitur, vt biliosum, acidum, vel aliter deprauatum euadat.

In vtrisque, in adultis scilicet & infantibus adiuuant hanc malam affectionem constitutio aëris calida & humida, pluuiosa, humores putridos gignens, ita vt Epidemium nonnunquam hoc malum fiat. Hinc etiam in regionibus calidioribus, vt in Syria & Ægypto frequentiora sunt ista vlcera, inde etiam Ægyptiaca & Syriaca antiquitùs appellata, teste Aretæo. Cibi in ventriculo corrupti, esus fungorum & aliorum, quæ facilè corrumpuntur, ac malignitatem acquirunt.

Differentia.

Quod ad differentias aphtharum, Differentia. eæ ex Galeno, 6. *de comp. f. sec. loca cap. vlt.* & ex 3. *Epidem. comment.* 3. *aph.* 12. sic discerni possunt.

1. Tempore Aphthæ enim aliæ incipientes sunt, aliæ vigentes, aliæ inueteratæ, atque ita quædam leuiores, quædam deteriores.

2. Corporibus subiectis. Nam alia mollia infanti & puerorum corpora occupant, alia duriora adultorum.

3. Materiâ, eiúsque prauitate, Quædam enim inflammatæ sunt, eæque calidæ & rubicundiores ex sanguine; quædam igneæ, & flauiores ex bile; quædam non inflammatæ, minúsque feruidæ, ex pituita putrescente; quædam denique ex inueteratis atræ bilis malignitatem exurentem acquirunt. Vnde constat, aphthas ratione materiæ alias mitiores esse, alias, vt Galenus, 3. *Epidem.* nominat, κακοήθεις, quæ ex putridis & malignis humoribus ortum habent.

4. A parte affecta, quæ sumitur distinctio, est quod Aphthæ vel in palato hærent, vel in lingua, vel in gingiuis, vel in labiis, vel in faucibus & gurgulione. Quas partes vel superficie tenus vlcerant, vel profundius erodunt, latè serpendo pro malignitatis gradibus.

Postremò ratione accidentium & symptomatum, quædam, cum vehementi dolore sunt coniuncta, quæ-

dam absque eo sunt; aliæ cum febre sunt; aliæ febre carent: Alia sunt munda, alia sordida; alia sine crusta, alia cum crusta, & crusta aliquando alba, aliquando flaua, aliquando liuida, aliquando nigra.

Signa Diagnostica.

Signa. Aphthæ facilè cognoscuntur. Partes enim oris calidiores deprehenduntur, & hinc inde vlcuscula seu tubercula quædam conspiciuntur. Et pustulæ rubicundiores sanguinem præualere ostendunt; flauiores, atram bilem, albescentes, pituitam; liuescentes & nigrescentes, atræ bilis succum: quæ serpunt & vicina depascuntur, iis acredinem inesse significatur, & quidem malignitatis non expertem, si ad nigredinem tendant; si fœteant, putredo adest. Causæ externæ, vt eorum, quæ edantur & bibuntur acrimonia, atque alia ex ægri & astantium relatione cognoscuntur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Aphthæ recentes, præsertim in mollioribus infantium corporibus facilè curantur moderatè adstringentibus; quoniam ex mitiore materia oriuntur: ægrè sanantur, quæ diuturnæ sunt, & progressu temporis putredinosum quid acquirunt, quæ generis vocabula νομαὶ, à Græcis dicuntur. Galen. 6. *de compos. med. sec. loca cap.* 4.

2. Aphthæ antiquæ & exulceratæ longè periculosissimæ sunt in infantibus. Hos enim consumunt. In adultis verò idem periculum non est. Pueris enim, præsertim lactentibus, imperari remedium aliquod (ad gargarisandum imprimis) nequit, quemadmodum adultioribus. Celsus, *lib.* 6. *cap.* 11. Loquitur igitur Celsus de Aphthis infantium non recentibus & mitioribus, sed de inueteratis & malignis, quæ à gingiuis incipiunt, & deinde serpendo palatum totúmque os occupant, & ad gurgulionem faucésque descendunt. Hæ cùm validiora remedia postulent, quæ mollia puerorum corpora non ferunt, iisque vti ipsi per facultatis animalis in illa ætate imbecillitatem nequeant, malum ob has causas ita inualescere necesse est, vt ægri infantes tandem ab eo consumantur.

3. Aphthæ ex pituita minùs infestant, quàm ex sanguine aut bile; quæ verò ex bile atra ortum habent, vt malignitatis, ita nec periculi sunt expertes.

4. Aphthæ, præsertim inueteratæ, ideo quoque difficulter curantur: quoniam medicamenta vel ritè applicata, tamen à saliua facilè eluuntur, præterea malum breui inualescit ob loci naturam calidam, & humidam vnde putredo sequitur & vlcus ἐσθιόμενον. Pars quoque cùm valde sensilis sit, facilè ab acribus medicamentis, quibus tamen vti interdum cogimur, irritatur. Ac denique metus est, ne quid cum periculo de medicamentis acrioribus in fauces delabatur. Galenus, 6. *de compos. med. sec. loca.*

5. Quæ Aphthæ in pueris nigræ sunt, & veluti crustæ, pessimæ & mox lethales sunt. Paulus, *lib.* 1. *cap.* 10.

6. Quando Aphthæ adhibitis conuenientibus remediis non cedunt, sed putrescunt, & corrodendo profundè descendunt, malignæ sunt, & fortioribus medicamentis opus habent. Si autem mala symptomata alia coniungantur, & æger debilis, mortem nunciant.

7. Quando pustulæ nigræ per febres acutas & pestilentes in ore & lingua apparent, mortem breui secururam significant; teste Auicenna, ob materiæ malignitatem, & virtutis infirmitatem. Et Hippocrates inquit, 3. *prognost. aph.* 15. Fauces exulceratæ cum febre difficiles sunt, quia vt Galenus explicat, malitiam erodentis humoris indicat.

Indicationes.

Indicationes. Aphthæ ipsæ, quatenus vlcuscula sunt, in principio adstringentia & repellentia requirunt. In progressu morbi addantur ea, quæ adstringunt, & simul discutiunt. Si ad suppurationem tendant, maturantibus illa adiuuanda.

Sordidæ Aphthæ, extergendæ, & si putrescere, vel etiam serpere incipiãt, fortius adstringẽtia, & quæ escharotica sunt, adhibenda. Et quia in ore sapores percipiuntur, ingrata sapore medicamenta, quantum fieri potest, vitanda sũt. Deinde qui os ventriculo & pulmoni cohæret, vtendum iis, quæ sine periculo (si forte ita contingat) deglutiantur non cathæreticis aut septicis; aut si his vti necesse est: prouideatur ne per gulam ab ægro demittantur. In corporibus etiam, quæ duriora & ficciora sunt, medicamenta valentiora conueniunt, molliora verò mollioribus, vt puerorum, & fœminarium corporibus.

Curatio.

IN INFANTIBVS.

Curatio. In infantibus. Si Aphthæ sint ex vitioso nutricis lacte id, corrigatur iis, quæ acrimoniam vel salsedinem eius tollunt, bonúmque sanguinem gignunt. Sin infans lac malè concoquat, parciùs lactetur, & bona in ipso concoctio procuretur. Quando verò infans simul lacte nutritur & alio cibo vtitur, Galenus, 6. *de comp. med. sec. loc. Cap. vlt.* nutrici lentes præbet cum modico pane & medulla cerui aut vituli, quæ nutrix mansa, vel semimansa infanti exhibeat, vt ore ab ipso circumuoluta custula contingant.

Aliis quoque cibis à nutrice infanti masticatis, admiscet cydonia, pyra, sorba, mespila, corna. Quãdoque & lactucæ, portulacę, solani aliquid addit, si aphthæ inflammatæ ferueant.

Quod si infans mandere nondum possit, nutricem eiusmodi victu alit, eique simul de bona concoctione prospicit. Ipsi verò infanti linctus exhibeatur ex diamoro cum melle rosato, aut si opus videatur, cum oxymelite. Aëtius ex Asclepiade gallas contusas aqua decoquit, & cum decocto percolato parem portionem mellis permiscet, rursúmque decoquit, ad mellis crassioris spissitudinem, ídque vt maximum remedium aphthis puerorum illinit affricando, aut tormento lanæ purpureæ digito circumuoluto aphthis apprimendo.

Imprimis autem in medicatione considerandus est color aphtharum, vt stomachica hæc dicta medicamẽta pro varietate humoris, à quo aphthæ generantur, rectè administrari queant. Nam si subrubeant, primò moderatè astringentibus, deinde citra morsum discutientibus vtendum est. Qualia sunt syrup. è rosis siccis, de portulaca, de agresta, de succo granator. acetos. citri, diamorum, pulu. ex farina lentium, sumach, rosis. Collutiones ex decocto lentis. viol. rubi, vitis, rosar. plantag. balaust. santal.

sumach. acaciæ, admisto diamoro, rob ribes, rob nucum, suc. malor. puniç. vel vuæ acerb. cum melle.

Si subflauæ fuerint, iisdem vtendum, & magis etiam refrigerantibus, vt succo vel decocto solani, portulacę, acetosæ, semperuiui.

Pituitosis astringentia cum quadam caliditate & discutientia conueniunt, vt thus manna thuris, mastich. mentha, nux cupressi, erui farina, rad. irid. Illyr. rad. aristol. quæ plura simul, vel pauciora cum decocto fol. myrthi, misceantur, usque aphthæ illinantur.

Si denique liuidæ aut fuscæ fuerint, fortiora discutientia adhibeantur, illinendo passulas exacinatas & anisum tritum cum melle, aut puluere ex flor. chamæmeli, meliloti, anethi, fænigræci, cum melle, aut melle rosato mixtum; aut cum vino eadem coquatur, adiectis semper nonnullis astringentibus, vt syrupo myrtino, aut diamoro. Vel ℞. *Rob nucum* ℥. vi. *diamori*, *mellis rosati*, an. ℥. ii. *aquæ plantag.* ℥. ß. M.

Tanquam expertum commendatur in aphthis puerorum præsertim malignis, & epidemiis, ranulam viuam admouere ori pueri, quæ sugendo malignitatem attrahat, quâ lassatâ & mortua alia apponatur, atque iterum alia, donec virus omne sit extractum. Sed vtrum fœdum ac abominandum hoc remedium rectè admoueri possit, non immeritò quis dubitauerit.

In adultis.

In adultis. In aphthis adultorum eiusdem generis remedia conueniunt, paulûlum tamen fortiora, pro natura corporum. Antequam igitur ad topica veniamus, si sanguinis copia adsit, vena secetur cephalica in cubito, aut cucurbitulæ scarificatæ affigantur collo vel scapulis. Auicennas etiam sanguinem mittit è venis sub mento & extremitatibus labiorum. Pro euacuatione materiæ proximæ in partibus oris venæ sub lingua tandem aperiantur. Si vitiosus humor aliquis in toto abundat, is conuenienti modo euacuetur.

Vniuersalibus præmissis ad topica veniendum. Quanquam in mollibus corporibus & in aliis, dum malum recens est, etiam ante vniuersi euacuationem iis vti licet ad prohibendum mali incrementum. Sint autem topica & στομάτικα illa medicamenta, in principio moderatè astringẽtia & siccãtia, cuiusmodi sunt, quæ parantur ex rosis, sumach, myrth. foliis, cortic. gran. fol. vitis, rubi, pro collutione oris, in aqua vel vino astringente coctis, addito syrupo granat. acetos. vel diamoro. Fortiora sunt collutio oris ex succis vel aquis rosarum, lactucæ, plantagin. portulacæ, virgæ pastoris, solani cum pauco aceto; item decoct. gallar. maturarum, balaustior. santalorum, acaciæ, cum rob pyrorum, cornorum, sorbor. de ribes. Vt ℞. *Flor. rof. rubr. balaust.* an. P. i. *fol. plantag. portulac. solan. prunell.* an. M. i. *sem. cydon.* ℥. i. *sumach, cortic. granat.* an. ℥. ii. Coqu. in vini rubri astringẽtis & aquæ part. æqual. pro ℔. i. Colaturæ adde *diamor.* ℥. i. *Succ. maior. punic. acid.* ℥. ii. Misce pro collutione oris.

Cortex etiam aurantiorum cum melle & alumine mixtus vtilis est. Vel ℞. *Radic. tormentill.* ℥. ß. *fol. plantag.* M. ß. Coqu. in aqu. plantag. ad remanentiã ℔. i. ß. Colatu-

ræ adde *boli Armeni* ℈. i. *alum. roch.* ℈. xv. Misce. Vel. ℞. *Prunell. plantag. caud. equin. salu.* an. M. i. *rad. tormentill. acor. lut.* an. ʒ. iii. *stipit. vuular.* N. iii. *flor. maluæ arboresc. rosar.* an. M. ß. Coqu. in vino rubro & aqua ad remanent. ℔. i. ß. Colaturâ os colluatur. Vel ℞. *nucum viridium semimaturarum cum cortice contusarum q. v.* asperge aceto, destilla in balneo Aqua feliciter aphthas sanat, si in ea spongiola madefiat, quâ aphthæ illinantur, & aqua simplici, cui pars quarta vini admixta sit, abluantur.

In progressu ea misceantur, quæ astringendo simul discutiunt, vt cyperus, nux cupressi, folia oliuæ sicca, myrrha.

In fine addatur cortex nuc. mosch. cariophil. galla moschat.

Spiritus etiam vitrioli, si ejus gutt. ii. mellis. ℥. i. misceantur vtilis est. Vel ℞. *Vuarum immaturarum* ℔. ii. ß. *cortic. mali granat. balaustior. sumach.* an. ℔. i.

Macerentur in *aceto*, & destillentur. Destillationi adde *aluminis* ℔. ß. *vitriol.* ℥. i. ß. Iterum destillentur, & aquâ ista locus affectus illinatur.

Si aphthę ad suppurationem tendant, iuuentur illæ detento in ore lacte, pręcipuè asinino, vel mucilagine, semalt. hææ. lin. cydon. vel hordeum, aut passularum decocto.

Sordidæ Aphthæ abluantur aqu. saccharata, aut syrup. acetoso.

Vtile etiam est decoctum hordei cum melle rosato mixtum. Vel ℞. *Nuc. mosch.* ʒ. i. ß. *caryophyl.* ʒ. i. *radic. cyperi* ʒ. ß. *ireos, corallor. rubr.* an. ℈. i. *boli armen. caud. equin.* an. ℈. ii. *mell. rosat.* q. s. F. linimentum.

Fortius extergunt mel cum tartaro aut alumine mixtum, si spongia leniter affricentur,

Vel oliuæ muria conditæ masticatæ.

Si putrescere incipiant, vt Aphthæ amplius appellare oris vlceris non mereantur, sed in crustis & vlcera degenerent, fortiora requiruntur, & curatio, vt vlcerum iam instituenda.

Vbi tamen monendum, oris vlcera non semper aphthas sequi, sed etiam post inflammationes & per se, vt in aliis partibus, ex affluxu vitiosorũ humorũ ita fieri, vt & in Gallico morbo excitari. In quibus vt dictum, Stomaticis vtendum, quæ astringant, siccent & roborent, quæ pro vlceris natura sint mitiora vel fortiora, & curatio horum vlcerum ex iis, quæ postea de columellæ ac tonsillarum inflammationibus, vt & angina & hinc sequentibus vlceribus dicentur, patebit. Prodest ex Aëtio centaurij minor. vsti cinis illitus cum melle. Item nuc. cupress. vstæ.

Ad sordida oris vlcera vtilis est etiam aqua viridis Plateri.

℞. *Ærugin. æris* ʒ. i. *alumin.* ℥. ß. *vitrioli, minij,* ana ʒ. i. Coq. in *vini albi* ℥. iv. *aqua vitæ* ℥. i. & cum penicillo loca in faucibus tangantur, cauendo, ne quid deglutiatur. Postea lacte caprino, in quo calx ignitus extinctus sit, os colluatur.

Vel vsurpetur aqua viridis, seu gargarismus supra in ozænis propositus. Ad serpentes & depascentes Aphthas ac vlcera summè efficax est, teste Aëtio, radix fœniculi vsta per se aut cum melle illita, amurca in æneo vase ad mellis crassitudinē

cocta

cocta & illita. Alumen scissile tritum, & cum gallis & oleo exceptum illitúmque; Auicennas gallar. alum. balaust. p. æ. sumit, & puluerisata per se cum melle applicat.

Vsurpatur etiam à multis Vitriolum vstum & ærugo, & squamma æris cum melle illita. Et vnguentum Ægyptiacum in aqua plantaginis cum pauco aceto dissoluitur, adiecto melle rosato. Monet tamen Guillelmus Fabric. *Centuria* 3. *obser.* 92. cancrosis illud vlceribus esse verissimum.

Cauendum verò, ne quid de medicamentis erodentibus in fauces illabatur.

Ardor relictus mitigetur lacte in ore retento, vel aqua plantaginis, aut solani sæpius mutatâ.

In vlceribus Gallicis antiquis, interdum caro putrida tota præscindenda est, & ea parte præcipitati puluis admouendus, cum gossypio in aqua plantaginis prius infuso.

De Aphtharum curatione plura videantur apud Aëtium, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 39. 42. 43. 44. Et Oribas. *lib.* 4. *de loc. affect. curat.* c. 68.

Aqua fortis hausta ad hoc caput referenda & illa vlcera, quæ ex aqua forti incautè haustâ, aut veneno sumpto excitantur, quæ curantur lacte bibito, iusculis pinguibus, & mucilagine, sem. sydoniór. ac Psyllij, vt postea de morbis Oesophagi dicetur.

De vlcere magno & cancroso circa radicem linguæ, videatur Guillelmus Fabricius, *centur.* 4. *obs.* 20.

Diæta.

In infantibus lac nutricis corrigatur, cibis & potu laudabili & bona nutritio, ac alimenti in infante coctio procuretur. Expedit in cibis vti cydonijs, pyris, sorbis, mespilis, & si opus sit, lactuca vel portulaca. In adultis victus ratio vtplurimum declinet ad frigidum, vitentur acria salsa & acida, & quæ praui succi sunt & difficilis curationis.

De ossis palati corruptione.

Aliquando etiam os palati perforatur, & corrumpitur seu à vulnere, seu ab humore corrodente: id quod accidit sæpè in lue venerea. Quod vbi euenit, sermo vitiatur; cum aër, qui per os elidi debet, simul per foramen illud ad nares penetret, & per eas egrediatur. Ossis palati corruptio.

Si ex vulnere malum sit, & os sit purum, natura per carnem vel callum illud tandem, etsi tardè, claudere solet. Si verò os nigrum sit, prius radendum. Antequam verò foramen illud claudatur, vel si etiam planè claudi non possit, vt vitium illud sermonis tollatur, fabricanda est lamina aurea instar clypei, quæ in medio vmbonum, seu eminentiam habeat; cui spongiola sicca, foraminis magnitudini respondens, alligetur, atque ita foramini adaptetur. Vbi enim spongia humorem imbiberit, dilatatur, vt lamina firmiter hæreat, & foramen occludat.

Historiam talis morbi & curationis in instit. *lib.* 5. *part.* 1. *sect.* 2. *cap.* 11. Proposuit cùm enim studiosus quidam ad nasi radicem, internum què oculi dextri angulum cultro vulneratus esset, & cultri fracti pars ferè digiti longitudine, vulnere extrà consolidato, ibi remansisset, accidit, vt post menses quatuor cultri fracti pars illa sponte sua via facta in palato erumperet & eximeretur. Cùm verò in superiore parte palati

foramen inde apertum fuisset, præter prædicamenta abstergentia, exsiccantia, laminam auream, modo antea exposito, applicui: qua instructus etiam conciones habere potuit, sine sermonis impedimento. Sensim tamen illud foramen carne impleri vidi, & tandem etiam planè occlusum fuisse ad me relatum est.

Verruca in gutture & lingua.

Verruca in gutture & lingua. Nec prætereundæ hîc verrucæ in gutture & lingua. Marcellus Donatus, *de histor. med. mirab. lib. 3. cap. 5.* refert, quendam Iohannem Iacobum Fugacinam, ciuem Mantuanum, verrucis quàmpluribus guttur, fauces, & radicem linguæ occupantibus diu vexatum fuisse, quæ deglutitioni maximè officiebāt, vt & alterum quendam Attilium Malegnanum vniuersam linguam eiusmodi verrucis, sed longè minoribus conspersam habuisse. Fuisse autem ex illis, quas myrmecias vulgò appellant. Habent autem ortum ex iisdem causis, vt in alijs partibus, de quo suo loco dicemus.

CAPVT XIX.

De fœtore oris.

Symptomata postea oris quod attinet, pertinent huc oris apertio vitiata, dolor faucium & fœtor oris. Primò nimirum ad hunc locum referri posset oris clausura, idque aperiendi impotentia, vt & oris p. n. hiatus: verùm de istis suprà, *cap. 6.* dictum.

Pertinet deinde huc faucium dolor sine tumore, de quo Hippocrates, *lib. 1. prædict. & in Coacis*: *dolentes fauces cum labore & molestia absque tumore manifesto ac suffocatione praceps exitium minantur. Et fancium gracilium dolores suffocantes conuulsionem minantur.* Verùm quæ de his dici possent, è doctrina de angina patebunt. Ideóque hîc solùm de fœtore oris agemus.

Oris fœtor. Oris, seu anhelitus & animæ fœtor molestum, astantibus præcipuè, symptoma est, cuius quidem causa proxima est vapor, seu halitus fœtens ex ore egrediens. Verùm ille multis ex causis ortum habere potest.

Causæ. Primò quidem ex ventriculo, cùm scilicet cibi fœtidi, sumpti sunt vt allium, cepæ, & similes, quod & à vino & cereuisia copiosius hausto accidit. Deinde vbi quidem cibi, qui assumuntur, per se fœtidi non sunt, sed in ventriculo corrumpuntur, è quibus eiusmodi vapores fœtidi exhalant. Cæterùm non semper immediatè è ventriculo fœtidus iste vapor exhalat, verùm etiam ex aliis partibus halitus ille fœtens communicatur, vt ex vermibus in intestinis, ex vlcere intestinorum, vel ab ipsis intestinorum excrementis, cum scilicet orificium ventriculi inferius, quo in intestina sese aperit, non arctè, & vt secundùm naturam fieri debebat, clauditur. Tum enim fœtidæ excremētorum exhalationes per laxam hanc viam in ventriculum ascendunt, & fœtore suo anhelitum inficiunt, qui propterea etiam stercorosus percipitur: id quod præcipuè in iis euenit, qui crapulà continuâ orificium ventriculi inferius laxum & debile reddunt. Idem accidit ex humoribus prauis in ven-

mesaraicis; vel circa lienem contentis, ex vtero & fœtu mortuo in eo.

Secundò, fœtidus ille halitus ore egreditur, cùm in dentibus, corrosis & cauernosis, præcipuè gingiuis aut palato aliquid fœtidum continetur, cùm scilicet cibi, & caro præcipuè in dentium interstitijs hæret, atque ibi putredinem, & hinc prauum odorem acquirit; aut cum vlcera sunt in ore, vt in scorbuticis, aut cùm saliua fœtidis humoribus inquinatur, id quod interdum in catharris, febribus malignis, item lue venerea contingit.

Tertiò, idem halitus fœtidus exhalare potest etiam ex humore corrupto in osse colatori detento, vt & ex vlceribus nasi & partium palato vicinarum.

Quartò ex pulmonibus & pectore, vt in pectoris vulneribus, vlceribus, empyemate; vnde etiã ijs, qui gibbosi sunt, plerumque os fœtet.

Signa diagnostica.

Signa. Malum ab adstantibus facilè percipitur. E qua parte verò halitus ille fœtens attollatur & proueniat, facilè ex partium modò enumeratarum signis patet. Si à ventriculo sit, fœtor maior est ante cibum. Si ab osse colatorij, ore clauso aqua pleno etiam percipietur.

Prognosticum.

Prognosticum. Pro causæ ratione malum magis vel minus periculosum est. Si enim anhelitus fœteat in tabidis, vt plurimum lethale signum est.

Curatio.

Curatio. Cum halitus ille fœtens sit proxima fœtidi anhelitus causa, vitium hoc aliquo modo quidem corrigi potest, ijs adhibitis, quæ suauem odorem præstant.

Detinendi nimirum in ore cariophylli, nux moschata, zedoaria, rad. angelicæ, imperatoriæ, cyperi, ireos, ligni aloës, cortic. citri, fol. lauri, rorismarini cinnamomum, sem. anisi, fœniculi, coriandri, carui, myrrha, moschus, ambra. E quibus varia parari possunt medicamenta, quibus vel os colluitur, vel quæ in ore detinentur pilulæ & Troschisci. Vt ♃. *Caryophyl. nuc. mosch.* ana ℥. j. *rosar.* ℥. ij. *rad. ireos* ℥. ß. *cardamom. ligni aloës, cinnamomi*, an. ℈. j. *gall. moschat.* ℈. ß. Cum *melle rosato*. F. Pilulæ, vel cum mucilagine tragacanthæ aqu. ros. facta Trochisci in ore detinendi.

Sed cùm hoc modo fœtor odore suaui saltem obscuretur & causa etiam non tollatur, causa etiam tollenda est, quæ non vna est, vt suprà dictum. Si à cibis, qui grauem odorem spirant, si fœtor, anhelitus breui sponte euanescit. Si vitiosi humores sint in ventriculo, illi euacuandi, & vitium, vnde prouenlunt, corrigendum, ventriculúsque ipse roborandus. Imprimis hic aloë vtilis & pilul. aloëphang. vt & absinthium, vel vinum purgans cum absinthio.

Et ne cibi, præcipuè caro in ventriculo putrescat, facilè condiendi aromatibus, aceto & acetosis. Pani semen fœniculi, anisi & carui permisceatur. In fine mensæ sumantur, quæ ventriculum laxum claudunt, & suauem odorem spirant, vt cydonia, diacydonium, confectio semin. anisi, fœniculi, coriandri & similia.

Si à vermibus, vel aliis partibus fœtens vapor exhalet, partium illarum vitia corrigenda. Sidentes immundi sunt, mundandi, vt suprà

Si oris vlcera adsint, vel à causa alia saliua inquinetur, vitium illud corrigatur. Si tandem à thorace aut pulmone proueniat fœtens anhelitus, causa, quæ fœtidum anhelitum suppeditat, tollenda.

DE GVRGVLIONIS affectionibus

CAPVT XX.

De Gurgulionis laxatione.

Gurgulionis laxatio

FAuces Græcis φάρυγξ ea dicitur regio quæ, vt Galenus interpretatur ante stomachum & laryngem, hoc est, ante gulę & asperæ arteriæ extremitatem sita est. Nonnunquam tamen φάρυγξ pro Larynge, hoc est, summo asperæ arteriæ capite, vel ipsa quoque aspera arteria vsurpatur.

Et Suidas quidem, atque alij Grammatici Græci genere distinguunt, vt ὁ φάρυγξ, propriè fauces significet, ἡ φάρυγξ, verò Laryngem aut Tracheam. Sed Galenus indifferenter vtroque genere vocabulum φά. υγξ, de summo tracheæ capite & de ipsa trachæa accipit.

Eadem faucium regio etiam ἰσθμοι, nominatur per metaphoram, quod tanquam angustus terræ tractus inter duo maria veluti vtrinque posita exporrigitur. Hinc παρίσθμια, vocantur tonsillæ, siue amygdalæ: hoc est, glandulæ insignes ad radicem linguæ in faucibus oppositæ, saliuã, quã copiosam continet partes vicinas humectantes.

Inter tonsillas medius dependet gurgulio, Græcis γαργαρεών, particula scilicet carnosa à palato in os propendens, soli hominum auiumque nonnulli generi propria, ob vocis potissimum modulationem condita, vnde & πλῆκτρον τῆς φωνῆς, à Paulo Ægineta nominatur, *lib. 6. c.* 31.

Nomen Gurgulionis, vt & Græcum γαργαρεῶνος, factum videtur à sono, qui gargarisando fit ad illam oris particulam.

Atque hæc propria illius particulæ in summo ore appellatio est. Κίων, verò, siue κιονὶς & σταφυλὴ, affectionum præternaturalium eiusdem partis nomina sunt. Quando enim gurgulio præter naturam intumescens in longum æquali crassitudine extenditur columnæ instar, κίων, & κιονὶς, dicitur. σταφύλη verò, quando ima parte in rotunditatem crassescens, suprà qua dependet, gracilior efficitur, vt vuæ à pendiculo suo pendentis speciem præ se ferat. Aëtius, *tetrab. 2. serm.* 3. *c.* 40. etiam tertiam affectionem addit, quam ἱμάντα, id est, lorum appellat, quando ex suffitu, vt scribit, nimium ignitus gurgulio, hoc est, desiccatus gracilescit, & loco similis propendet. Accidit idem, cùm ob ἀτροφίαν eius partis, tùm ob paralysin (paralysis tamen vocem non propriè accipiendo) vt Aëtius *seq. cap.* docet.

Differt igitur, ἱμὰς ἀπὸ τῆς κιονίδος, quod in hac gurgulio non extenuatus est, vt in loro, sed crassitiem ex fluxione magnam est adeptus. Aretæus ἱμάντα, de membranarũ vtrinque circa gurgulionem in latum tanquam alarum vespertilionum explicatione, de qua mox dicetur, interpretatur, *de causis acutor. c.* 8. Frequentiora autem duo mala sunt, gurgulionis laxitas & inflammatio eiusdem. Illam τοῦ γαργαρεῶνος χάλασιν

hanc σταφυλὴν, nominant, de quibus iam dicemus.

Κίων ergo vel κιονὶς, absolutè & cum adiectione, κιονὶς χαλαρμός, est γαργαρεῶνος χάλασις, seu gurgulionis laxatio, quæ affectio vulgo casus columellæ appellatur, *der Zapffe. ist gefallen oder geschossen.*

Fit autem, quando gurgulio multo humore præter naturam perfusus citra inflammationem laxatur & elongatur, vt radici linguæ & faucibus incumbat; sicut in catarrhis continuis sæpè accidit. Humor plerumque pituitosus est cerebro demissus, partem illam nimirum humectans. Columella sic laxata mollis est, albicans & concolor palato sine dolore & calore.

Historiam gurgulionis mirè laxati describit Mercellus Donatus, *de hist. med. mirab. lib. 3. cap. 3.* ex Leonh. Bontallo eiusdem, cui repentè ex columella ita laxata fuerat, vt ad anteriores dentes protenderetur. Aretæus etiam, *loco citato*, miræ cuiusdam columellæ laxationis meminit, vbi scribit bicornem columellam reddi, geminis membranis hinc atque inde pendentibus, quæ ab vtraque parte iaceant quasi vespertilionum alæ.

Curatio.

Curatio eadem propemodum est, quę gurgulionis inflammati siue intemperiem frigidam & humidam rigentibus, de qua, *c. seq.* dicetur. Fiant igitur per venæ sectionem ac cucurbitulas, præmissa, si opus, purgatione capitis ac totius corporis diuersiones & euacuationes, vt decet: Capiti etiam prospiciatur errhinis, aliisque remediis humorem pituitosum absumentibus.

Topica autem initio sint astringentia & repellentia, postea etiam paululum dissoluentia, & exsiccantia. Imprimis verò & præ ceteris prodest decoctum & aqua plantaginis, caprifolij, myrti, rosarum, fol. rubi, rad. caryophyllatæ, origani, hyssopi, oxycratum, & acetum quæ interdum sola sufficiunt. Fit ergo gargarismus, vel collutio oris talis.

℞. *Aqu. plantag.* ℔. i. *diamor. vel dianuc.* an. ℥. i. M. vsurpentur leni gargarismo. Aut ℞. *Flor. rosar. rubr. balaust.* M. ß. *fol. acetos. plantag.* an. M. i. *galar. immat.* ʒ. ii. *alum. vsti* ʒ. ß. *sem. cydon.* ℈. iv. Coq. in s. q. aquæ ad tertias, pro ℔. i. Colaturæ adde *diamori* ℥. i. *aceti vini* ʒ. ß. M. pro gargarismo. Vel ℞. *Fol. plantag. mespilor. caud. equ. rosar. rub.* an. M. i. *fol. scabios.* M. ß. Colaturæ ℞. ℔. ii. adde *mel. ros. aut diam.* ℥. ii. *ace. ros.* ℥. ß. M. Vel ℞. *Fl. malu. arb. ros. rub. fol. prun. vtrorn. salu. vuln.* (quam ob signaturam nonnulli hîc commendant) an. M. ß. *Rad. torm.* ʒ. ii. *al. crudi mell.* ℥. ii. Coqu. omnia in aq. ℔. ii. & acet. ℥. viii. ad quartæ partis consumptionem. Colaturâ vtere pro gargarismo. Vel ℞. *Decoct. salu. hyss.* an. ℔. ß. *alum. sacch.* ℈. i. *diam.* ℥. i. *mell. ros.* ℥. ß. M. Vel ℞. *Aq. torm. plant. ros.* an. ℥. iii. *syr. de ros. sicc. myrt.* an. ℥. ß. *spir. vitr.* ℈. i. M. Vel ℞. *Aq. plantag. cent.* an. ℥. ii. *ros. prunell.* an. ℥. i. ß. *succ. gran.* ℥. i. *rob berberis* ℥. ß. M. Vel ℞. *Sem. sum.* ʒ. ii. *balaust.* ʒ. i ß. *ros. rub.* P. i. ß. *rad. tormen.* ʒ. i. *aqu. plantag. f l. quercus.* an. ℥. iiii. Ebulliant vnica ebullitione & colentur. Colaturæ admisce *Syr. de ros. sicc.* ℥. ß. *diamori* ʒ. iii. *essent. ros. rubrar.* ʒ. i. ß. *spirit. vitriol.* ℈. ß. M.

Vel ℞. *Rad. tormentill. & vuular.* an. q. s.

Coquantur in cereuisia & cum modico melle dulcorentur pro gargarismo. Commendatur & conserua rosar. vitriolata, aut fiat talis puluis.

℞. *Rosar. siccar. balaust. alum. scissil.* an. ʒ. ß. *piper. zingiber.* an. ℈. i myrr. Contusa & cribrata, per calamum insflentur, vel vt mox dicetur applicentur.

Galeni repellens & discutiens est ex *gallarum immaturar. alumin. scissil. & salis ammoniac. partibus aequalibus.*

Vel ℞. *Alumin. vsti, & boli armeni*, p. æ. quibus tritis, cochleariique, siue σταφυλοκαύστῃ, instrumento impositis columella contingatur.

Ad pulueres hos & similes columellæ rectè applicandos vtile etiam est cochleare & follis Guillelmi Fabricij, quæ descripsit, *cent. 2. obs.* 13.

Aëtius ad valdè laxatam & tumentem columellam hunc puluerem probat.

℞. *Piper. myrrh.* an. ʒ. i. *alumin. scissil gallar.* an. ʒ. i. Contritis vtere, è vestigio enim columellam firmat & resiccat.

Si malum diutius protrahatur, validè discutientia commisceantur, vt pulu. piper. trium generum zingib. cinamom. macis, galang. pyrethr. sal. ammon. sinapi, hyssopi, pulegij, origani, prassij, calaminthæ.

Vulgus initio solo piperis longi contactu columellam sanat, vbi scilicet materia pauca est, & caput excrementis non plenum.

Alias intempestiuus eius vsus noxius est. Addi potest aliquid aluminis & boli armeni, vel myrrhæ, vel myrobal. citrinorum. Nonnulli piperis loco zingiber vtuntur.

Quidam suturæ coronali applicant emplastrum confectum ex acacia cum aceto, aut ex gallis vstis cum aceto, quo columella eleuatur. Alij ouum recens coctum ad duritiem per medium dissectum, & thure vel zingibere conspersum calidè vertici imponunt. Alij folium quercinum melle inungunt, & vertici applicant. Potest & puluis olibani, succini, & ligni aloës admisceri.

Vel ℞. thus & gallas puluerisatas, & cum farina tritici, & melle virgin. in formam emplastri redigantur, & vertici imponantur.

Quidam nuces iuglandes cum spiritu vini contusas vertici imponunt. Alij fermentum vetus syncipiti imponunt, linteolo inductum, cui nonnulli admiscent puluerem succini albi. Alij matricariam recentem cum fermento contundunt & applicant, aut syncipiti illinunt axungiam leporinam. Ore verò excipere iubent suffitum ex succino albo, puluere caryophyllorum, ligni aloës, mastiches.

In non delicatis quidam vtuntur stercore albo canis ossa comedentis, siue pulueris forma, quo columella attollatur, addito pauco cinnamomo, siue cocto illo in vino cum fol. rutæ formâ gargarismi.

Vel ℞. *Pulu. capul. glandium* ʒ. i. *albi græci*, ʒ. ß. *pip. long. zingib.* an. ℈. i. M. Nonnulli etiã ceruici topica imponunt.

Si defluxio ita acris & salsa sit, vt columellæ erosionem efficiat, humore contemperato & euacuato, diuersionibúsque vsurpatis exulcerationi ipsi extergentia, astringen-

tia & tandem ſolidantia adhibeantur.

Paretur ergo gargariſmus ex aqua, melle ſimpl. aut melle roſato & diamoro. Poſt exterſionem partes eroſæ ſæpè tangantur ſpecillo lana obuoluto & intincto in hoc liquore.

℞. *Aq. roſ. plantag.* an. ℥. iii. *mellis deſpumati* ℥. iii. *licij* ʒ. ii. Ferueãt vnica ebullitione. Aut ℞. *Succi moror. rubi, moror. Celſi de cornis*, an. ℥. ß. *mellis deſpumati*, ℥. ii. Coq. ad iuſtam conſiſtentiam, poſtea in eo diſſolue *licij*. ʒ. iii. *alumin. ſciſſil.* ʒ. i. ß. Iterum leniter coq. pro columellæ eroſæ illinitione.

CAPVT XXI.

De Gurgulionis inflammatione & exulceratione.

Gurgulionis inflammatio & exulceratio.

ALiquando etiam inflammatur gulgulio, & Græcis κιονὶς φλεγμαίνων, nominatur & quidem interdum retenta ſui naturali figura, molæ tamen auctus, interdum alienam, vuæ ſcilicet à pediculo ſuo pendentis figuram acquirit, & tùm σταφύλη appellatur. Et quidem affectio quæ σταφύλην, ſeu vua dicitur, rarius gurgulioni accidit, frequentius verò is ita inflammatur vt naturalem ſuam figuram magnitudine tantùm mutata retineat. Galenus, *6. de compoſ. med ſec. loca cap. 30.*

Cauſæ.

Cauſæ.

Cauſa eſt defluxus humoris è capite ad gurgulionem, qui humor ſanguis imprimis tenuis eſt, aut pituita cum ſanguine mixta, de quo etiam Hippocrates, *2. de morb.* Arabes & à cæteris humoribus deducũt, qui colore & ſpecie doloris diſcernuntur.

Quod ſi materia acris aut ſalſa ſit, non ſolùm inflammationem, ſed & exulcerationem efficit, niſi maturè occurratur. Affectio ipſa cùm ſit inflammatio, morbus eſt intemperiei cum materia & magnitudine aucta, & ſi exulceratio ſequitur, etiam cum ſoluta vnitate.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Malum oculis eſt expoſitum, aperto ore & depreſſa lingua, adeſt tumor, dolor, ardor, & rubor cum deglutiendi, difficultate, & ſuffocationis quodam periculo, interdum & cum febre.

Et quod ſigna cauſarum attinet, ex ſanguine magis eſt affectio partis; ſi pars ipſa rubicundior ſit, & dolor in ea ſentitur pulſatilis; ex bile ſi colore ſit citrina, & dolor adſit punctiuus, atque ſic de cæteris.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quantò magis vuula eſt inflata in apoſtemate, & quantò magis elongata in relaxatione, tantò magis nocet operationibus, & tantò deterius eſt ſignum.

2. Gurgulionem inflammatione laborantem incidere, aut ſcarificare, aut vrere periculoſum eſt, præſertim quamdiu rubicundus, tumidúſque fuerit. Sequitur enim ſanguinis fluxus, qui facilè ſedari non poteſt, & à quò ſuffocationis periculum imminet ob decubitum ad pulmones. Vicinarum quoque partium inflammatio metuenda eſt, ratione doloris attrahentis. Hippoctates 3. *progn. aph.* 31. Ideò ad exſciſionẽ non ſtatim feſtinandũ eſt, ſed extrema prius remedia tentãda ſunt.

3. Contractas & rotundas vuas, & ſanguinolentas, aut ſubnigras Chirurgia aggredi non decet, ſed tenues & oblongas, & ſumma parte

imminutas & resolutas, & non valdè sanguinolentas, sed albicantes: hæ enim inflammatione carent, cùm venæ extenuatæ sint, & sanguine destitutæ, Paulus, *lib. 6. cap. 31.*

4. Quibus gurgulio totus exscinditur, vel eroditur, rarò, clarè & distinctè loquuntur. Obseruauit tamen Bauhinus vt, *in theatro anatom.* refert, vt & Guillelmus Fabricius Hildanus, *Cent. 2. obs. 21.* aliquos quibus columella fuit erosa, distinctè & articulatè locutos fuisse. Si etiam gurgulio totus exscinditur, periculum à φθίσει imminet, cùm particula iam deficiat, quæ impetum irruentis frigidi aëris auertere, & aliquid de cerebri destillationibus excipere, & à pectore auertere solita est.

Curatio.

Vt in aliis inflammationibus, ita & in gurgulionis inflammatione primùm vniuersalia præmittenda, & si plethora adsit, venæ sectio, imprimis cephalicæ, instituenda, postea etiam vena sub lingua aperienda, aut cucurbitulæ cum scarificatione ceruici aut scapulis affigendæ. Fiant etiam diuersiones per clysteres, frictiones & ligaturas extremorum & similes. Sin vitiosi humores abundent, ij euacuandi.

Topica remedia initiò sint repellentia, quæ forma gargarismi & pulueris vsurpentur, atque vbi moderata est fluxio, austera illa sint, vbi vehementior, acerba quæ fortiùs adstringunt & repellunt, docente Galeno, *6. de compos. med. sec. loca, c. 3.* His mel additur, ne exasperando dolorem pariant, fluxionémque irritant.

Moderata ergo sunt diamorum succus ex moris cum melle. Diluantur hi succi cum aquis, aut decocto rosarum, plantaginis, prunellæ, myrtillorum, rubi, sumach. balaust. gall. hordei pro gargarismo, vel collutione potius. Nam valida, & multa gargarisatione plus materiæ ad locum affectum attrahi potest.

Vt ℞. *Diamori*, ʒ. vi. *vin. granat.* ℥. ß. *decoct. rosar. balaust. sumach.* ℔. ß. M. pro collutione oris. Vel ℞. *Aqu. plantag. equiset. prunellæ*, an. ℔. i. *flor. rosar. rubrar.* M. ß. *balaust.* p. i. Ebulliant vnica ebullitione, adde *diamori*, ℥. iii.

Aut ℞. *Fol. plantag. portulac.* an. M. i. *flor. ros. rubr. fol. myrt.* an. M. ß. *cortic. granat.* ʒ. ii. Coq. in s. q. aquæ, pro ℔. i. ß. Col. adde *succ. malor. granat.* ℥. i. *acet. rosar.* ℥. ß. *rob nucum* ℥. ii. ß. M. pro gargarismo vel collutione oris. Vel ℞. *Aq. fragor. prunellæ*, an. ℥. i. ß. *nymph. plantag. ros.* an. ℥. i. *syr. cerasor.* ℥. ß. *rob ribes* ʒ. iii. *diamori* ʒ. ii. *nitri præp.* ℈. ii. M. pro gargarismo.

In primo principio, vbi exigua est fluxio, sufficit gargarismus ex posca vel vino granat. vel sine gargarisatione liquor resupinato capite in ore teneatur, immutando quando incalescit.

Fortiora sunt rob de ribes, rob nucum viridium, syrup. de agresta, succus cornor. & sorbor. acacia, hypocist. melle etiam hæc subacta: Decocta item myrti, & baccar. eius fol. tenerorum quercus, mespillor. vitis, capular. glandium, sumach. balaustiorum.

Pulueris forma conueniunt rosæ, balaustia, cortic. granat. hypocist. gallæ; & prius enumeratarum plan-

tarum

tarum folia exsiccata.

E. g. ℞. Pulu. spong. sambuc. ʒ. j. summit. centinod. prun. an. ℈. j. flor. rof. rub. ʒ. ß. F. Puluis.

Applicantur cum cochleari aut speculo concauo, siue σταφυλοκάρτῳ, instrumento, vt Paulus nominat, vel instrumento à Guillel. Fabricio depicto, cent. 2. obseru. 21.

Æger etiam sepius lambat mel rosatum, vel rob nucum, quod multùm commendat Galenus, 6. de compos. med. sec. loca cap. 1. Ex narratione de Hortulano.

Vel ℞. Fol. plantag. bdellij minor. an. m. j. prunell. m. ß. flor. rof. rubr. p. j. passular. maior. cum acill. contusar. ℥. j. sem. cydon. ʒ. j. Coq. in suffic. quant. aq. Colat. ℞. ℔. j. mell. rosar. diamors an. ℥. j. ß. Vel ℞. Flor. rof. rubr. p. ij. balaust. sem. sumach. ʒ. j. ß. fol. plantag. prunell. an. p. iij. cup glandium ʒ. j. alumin. ℈. j. Coq. in s. q. aq. ad tertias, colentur. Colat. ℞. ℥. ix. in quibus dissolue rob nucum, moror. syr. myrtini, an. ℥ ß. ol. ⊕. ℈. ß. M. pro gargarismo. Vel ℞. Fol. quercus, alchimill. plantag. an. p. ij. hyssopi p. j. cort. granat. nuc. cupress. balaustior. an. ʒ. j. sem. rad. glycyrrh. ʒ. ij. alum. roche ʒ. ß. Coq. in aq. plantag. ℔. j. ß. ad medietatem. In colatura dissolue mellis rof. colat. syr. fl. etiam. an. ℥. ß. de rof. sic. myrtini, an. ʒ. ij phlegm. aluminis ʒ. ß. M. pro gargarismo.

Atque hæc ferè in principio conueniunt.

Postea repellentibus admisceantur nonnulla moderatè discutientia, cuiusmodi sunt flor. chamæmeli, meliloti, anethi, sem. fœnigræci, folia althææ, maluæ, radix iridis, cyperi, hyssopi, ficus, thus, myrrha: Vt ℞. Prunell. hyssop. an. m. j. flor. violar. hord. an. m. ß. glycyrrh. ʒ. ß. vuar. passar. exacinat. ℥. j. caricar. N. v. Coqu. in aq. simp. Colat. ℞. ℔. j. oxymell. simpl. mell. rosat. diamori, an. ℥. j. Vel ℞. Rad. maln. altæ. an. ʒ. iij. fl. violar. purp. hord. mundi, an. p. j. sem. malu. althææ, cydonior. an. ʒ. j. 4. fig. maj. an. ʒ. ß. Coqu. in aq. comm. puræ s. q. colaturæ ℞. ℥. iij. in quibus dissolue diamori ℥. j. nitri trochisc. ʒ. j. M. pro gargarismo: Si fluxio fuerit frigida.

℞. Piper. ʒ. ß. radic. irid. ʒ. ij. succ. glycyrrh. ʒ. j. ß. sacchar. cand. ℥. ij. mell. rosat. collat. ℥ j. M. F. Lohoch, quod calidè æger sumat.

Rondeletius in muliere, quæ penè suffocabatur, feliciter vsus eclegmate Scribon. Largi ex pipere, myrrha & melle, cuius vsu maximam pituitæ quantitatem, quæ circa columellam & fauces collecta erat, reiecit.

Sæpe etiam, vt monet Galenus, 6. de comp. med sec. loca. cap. 3. in principio quippiam ex discutientibus addendum est, quando scilicet corpus ægri prauis humoribus refertum est, & particula affecta sua natura debilis.

Si verò simul dolor vhemens adfuerit, mitigantia dolorem quoque misceantur, quale est contusa glycyrrhiza cum mellis & aquæ pari mensura, cocta & gargarisata, lac gargarisatum, vel emulsio seminis papaueris, vel ptisana.

Quod si inflammatio, in duritiem vertatur, (quod tamen rarius fit, quoniam locus affectus est calidus humidus, & materia tenuis ac fluxilis) emollientibus, vtendum, vt radicibus & fol. althææ mucilag. sem. lini, fænigræci: postea discu-

tientia addantur, vt glycyrrh, radix irid. puleg. origan. calaminth.

Si ad suppurationem tendat, maturetur decocto caricarum cum aqua mulsa, aut cremore ptisan. hord. vel auenæ cum decocto passul. decocto glycyrrh. aut furfur. tritic. lotura calida. Vel ℞. *Rad. glycyr.* ℨ. ij. *fl. malu. arboresc.* p. ij. *furfuris triticei in petia ligati* ℨ. ß. *caricar. ping.* N. iv. *iniubar.* N. v. Coqu. *in aq. comm.* pro ℥. ix. in quibus dissolue, *mellis passul.* ℥. j. ß. *cremor. ptisanæ, auenæ* ℥. j. M. pro gargarismo.

Si non succedat, ferro aperiatur. Post puris effusionem extergentia & desiccantia vsurpentur, vt aqua mulsa, aqua hordei cum melle rosato. Item succus agrimon. aut caulium succus cum melle.

Si columella putrescere & in gangrænam transire incipiat, tali gargarismo vtendum. ℞. *Origan. hyssop.* an. m. iij. *scabios.* m. *j. glycyrrh.* ℥. ß. Coqu. in aqu. pro ℔. j. Colat. adde *oxymell. s.* ℥. iij. M.

Si vlcus vuæ putrescat & serpat, chalcantho & similibus metallicis vtendum est. Et vtilis etiam hîc est aqua viridis supra posita, & aqua viridis Plateri.

Ad vlcera Gallica conuenit aqua fortis benè diluta, vel aqua, in qua decoctum est sublimatum, adhibita simul vniuersali morbi Gallici curatione. Mitius est hoc.

℞. *Vnguenti Ægyptiaci* ℥. ß. *aluminis* ʒ. ß. *mellis rosati colati* ℥. j. ß. M. pro linimento, quo vlcus contingatur.

Si remediis hisce malum curari non possit, ad Chirurgiam veniendum, vt Paulus monet, *lib. 6. cap. 3.* ne ex assiduis irritationibus tussis & vigiliæ, aliquando & suffocatio sequatur.

Itaque vuula corrupta & marcida, quæ non amplius tumet, nec rubicunda est, atque ita sanguine & vita destituta, abscindenda eo modo, quem monstrat Paulus *ibid.* & cuius Aëtius meminit, *tetrab. 2. cap. 41.* qui forcipe obtorquere, & prius illaqueare vuulam iubet, vt stupida effecta minus sanguinis profundat. Sed hæc Chirurgica operatio periculo non caret; refértque Valescus de Taranta, *lib. 3. cap. 3.* historiam cuiusdam presbyteri, cui pletorico cum vula fuisset abscissa, sanguinis fluxus in tanta quantitate ad pectus secutus est, vt inde maxima pectoris angustia & respirationis difficultas oborta, ægérque cum amplius sanguinem è pectore eiicere non posset, suffocatus sit. Ideóque ipse octo canones in vuulæ abscissione instituenda obseruandos proponit. 1. est, vt vuulæ abscissio non tentetur, nisi corpore prius euacuato, vt & monet Hippocrates, *3. prognost. aph.* 21. 2. ne fiat affluxu humorum adhuc durante. 3. nisi vbi alia remedia non satisfecerint. 4. nisi tumor ille valdè lædat & molestus sit. 5. instituendam esse in aëre lucido. 6. ante vuulæ abscissionem, & post eam vsurpanda esse gargarismata astringentia. 7. ne nimis rubra & tumida abscindantur, sed solùm alba & versus radicem angusta. 8. non abscindatur, nisi quantum magnitudinem naturalem excedit.

Vbi etiam incisione opus est aliquid, si fieri possit, relinquatur, necessarij vsus gratia.

Ad vuulam tamen commodè & sine periculo abscindendam peculiare instrumentum inuenit Guil-

lelmus Fabricius, idque depinxit, *cet. 2. obseru. 21.* Etsi fluxus sanguinis metuatur, & putrefactio aliqua adsit, cauterium actuale commodissimum est, quod quomodo adhiberi debeat, docet Paulus, *loco alleg.*. Et peculiare atque ad hanc rem idoneum instrumentum descripsit Guillelmus Fabricius, *loco allegato.* Hieron. Fabricius ab Aquapend. *de operat. Chirurgicis, titulo de vuachirurgia*, præcisione facta, quam forficulâ instituit, exiguum ferramentum in cochlearis formam factum bene calefactum non ignitum admouet.

Diæta.

Victus ratio talis sit, qualis in aliis inflammationibus præcipitur, imprimis quies & inedia in principio morbi competit. Vsurpentur in cibis, quæ leniter astringunt, vt succus cydonior. granator. moror. vuarum immaturarum. Masticet æger tenera mori vel quercus folia. Vitet laboriosas deglutitiones, respirationes, loquelam.

CAPVT XXII.

De tonsillarum inflammatione, & vlceribus.

Tonsillarum inflammatio.

GLandulæ duæ vtrinque ad radicem linguæ paulò supra laryngem positæ sunt, quæ Latinis tonsillæ, vulgo à figura amygdalæ, Græcis ἀντιάδες, & παρίσθμια, vocant, cùm quod inter se oppositæ, tum quod circa isthmum oris sitæ sint. Galeno autem, 3. *de sympt. caussis cap. 4. & in lib. de tumoribus p. n. cap. vlt.* ἀντιάδες sunt illarum glandularum tumor aut inflammatio, παρίσθμια inflãmatio eorum, quæ circa isthmum sunt locorum, hoc est, partium, quæ os & gulam interiacent.

Tonsillæ igitur cùm conditæ sint, vt congregata saliua laryngem & trachæam rigent, sæpe humore nimio ex frigidâ destillatione oppletæ intumescunt, sed sine inflammatione, ita vt colorem suum naturalem retineant, & dolore careant.

Interdum verò eas occupat inflammatio cum rubore, ardore ac dolore & siti, & cum quadam deglutitionis ac respirationis difficultate. Quâ inflammatione in abscessum degeneratione pus intra fauces effunditur, vnde sæpe vlcus sordidum graueolens relinquitur.

Fiunt tamen ibidem vlcera citra inflammationem ex destillatione salsâ vel acri, molles illas partes exedente, aut tali halitu eo ascendente, quod lue Gallica infectis familiare est. Tonsillarum vlcere.

Nonnunquam maligna & serpentia vlcera in iis partibus oriuntur, tempore imprimis verno & pestilente aëris constitutione, teste Aëtio, *tetrabibl. 2. serm. 2. cap. 46.* Siue ex præcedente inflammatione efferata, siue ex quauis alia causa, vt ex aphthis in pueris & adultis, qui prauis humoribus abundant.

Interdum etiam tonsillæ planè indurantur, vnde Mercurialis, *de morb. pueror. lib. 2.* Paulum Æginetam sub tonsillis etiam scrophulas, seu tumores duros & scirrhosos complecti, scribit. Vide etiam historiam tumoris eiusmodi cancrosi apud Guillelmum Fabricium, *centur. 3. obser. 84.*

Causæ.

Causæ. Causæ eædem sunt, quæ inflammationis gurgulionis. Concitatur scilicet inflammatio tonsillarum ex affluxu humorum ad illas; qui cum calidi sunt, partes illas calidas & humidas inflammant, in iis præcipuè, qui multo sanguine abundant; cùm copiosi, tumefaciunt: cùm acres & salsi, erodunt.

Et quidem tonsillæ magis obnoxiæ sunt inflammationi, quàm gurgulio, propter mollitiem & laxitatem substantiæ & temperamenti proprij, ac loci caliditatem ac humiditatem.

Inflammatione etiam tonsillarum magis laborant, qui sanguine magis abundant. Priuatim verò, vt Aëtius scribit, *lib. modo citato cap.* 45. pueris hoc malum frequens est ob teneram corporis texturam, & ob ἀδηφαγίαν, & lactantibus è lactis vitio & praua qualitate.

Puellis quoque vsque ad menstrua purgationis tempora hoc malum frequens est, Aëtius, *lib.* 1. *cap.* 9. In adultis verò generatur hoc malum ex nimia meri potatione, ac multâ & auidiore deuoratione ciborum, maximè acrium & asperorum. Ita cerasa auidius comesta facilè aciditate sua tõsillarum inflammationem, & gurgulionis laxitatem efficere perhibentur.

Signa Diagnostica.

Signa. Tonsillis tumefactis foris sub maxillas tumor tactu visúque deprehenditur, & intus seu frustulum quoddam faucibus adhærescẽtem o-le sua premit, obstátque, ne facilis fiat deglutitio, idque sine siti & ardore.

Inflammatis iisdem præter degluttiendi, & quod Paulus addit, *lib.* 6 *cap.* 30. respirandi difficultatem, dolor adest, rubor, ardor sitis, interdum & febres.

Maligna tonsillarum vlcera partim alba sunt maculis similia, partim cinereo colore, aut similia crustis, quæ ferro inuruntur. Accidit ergo siccitas in deglutiendo, & suffocatio confertim incidit, maximè cùm rubor subit mentum, aut vbi hæc acrimonia præterit, νομὴ, loca illa infestans succedit, & cum hac putrefactio, vt docet Aëtius, *tetra. bibl.* 2. *serm.* 2. *cap.* 46.

Prognostica.

1. Tonsillarum inflammatio morbus acutus est, & sæpe suffocationis periculum minatur. Prognostica.

2. Tumor autem vel resoluitur, vel suppuratur, vel induratur.

3. Tonsillæ in febribus denigratæ & arefactę mortem imminere portendunt.

4. Vlcera tonsillarum quædam familiaria sunt & mitia, quæ scilicet sunt munda, exigua, non altè descendentia, nec inflammata, nec dolorem excitantia: quædam aliena & pestifera, quæ lata sunt, caua, quodam concreto humore albo, aut liuido, aut nigro sordentia, quę aphthæ etiam nuncupantur. Quod si concreta illa sordes altius descenderit, eschara gignitur: quam rubor insignis, inflammatio & venarum dolor circumsidit, sicut in carbunculo. Exigua quoque & rara exanthemata oriuntur, quibus superuenientia alia in vnum vlcus coalescunt, latúmque vlcus efficiunt. Id si interius in os depascendo serpit, columellam exedit, & linguam quoque & gingiuas ac alueolos dentium occupat, vnde dentes labefactantur & nigrescunt. In columella etiam

phlegmone erumpit; atque non multis post diebus phlegmone, febri, fœtore, inediáque consumpti intereunt.

5. At si in pectus per trachæam id malum inuadat, eodem illo die strangulat, pulmo enim & cor neque talem odoris fœditatem, neque vlcera, neque serosos humores sustinent, sed tussis ac spirandi difficultas enascitur. Aræteus, *libr. 1. capite 9.*

6. Tonsillarum vlcera sine febre securiora sunt.

7. Tonsillarum vlcera æstate suborta peiora sunt, quàm quæ aliis oriuntur temporibus. Citò enim serpunt.

8. Serpentia circa fauces vlcera, quæ magnam molestiam exhibent, & acuta magis sunt, vt plurimum spirandi difficultatem adferunt. Videantur plura eiusmodi prognostica apud Hippocrat. *lib. de dentitione.*

9. Glandulæ istæ facilè indurantur, & in scirrhum degenerant, qui nunquam aut rarò curantur.

10. Aliquando tonsillarum tumores suppurantur & abscessus extrà erumpunt, & ægri sanantur: cuius rei exemplum est apud Dodonæum, *in obseruat. cap. 16.*

Curatio.

Curatio. Si leuis sit inflammatio, circa initia gargarismi adhibeantur astringentes, cauendo, ne mel multùm admisceamus, quod suâ acrimoniâ malum irritaret, vt monet Aëtius, *loco citato, cap. 45.*

Remittente autem inflammatione, rectè & vtiliter illud admiscetur. Vt ℞. *Aqu. plan. ag.* ℔. j. ß *flor. rosar. rubr.* m ß. *sem. cyd on.* ʒ. j. f. Semel ebulliant; Colaturæ adde *diamor.* ℥. j. ß. *dianuc.* ℥. ß.

M. pro gargarismo, quo tepidè interna oris colluantur. Nam inflãmata neque frigus tolerant, neque multum calorem. Aut ℞. *Fol. plantag.* m. j. *flor. rosar. rubr.* P. j. *cortic. granat.* ʒ. iij. *gallar. immatur.* N. iij. *fol. prunell.* m. j. *nuc. cupress.* ʒ. ij. Coqu. in s. q. aqu. pro ℔. Colat. adde *dianuc.* ℥. ij. ß. Misce pro gargarismo.

Vbi vehemens est inflammatio, vt periculum sit à suffocatione, statim cephalica secetur, repetita sanguinis detractione in magna plethora; aut primùm basilica, postea cephalica aperiatur.

Vbi venæ sectio locum non habet, aurium scarificatio vtilis. Cucurbitulæ etiam venæ sectionis vicariæ esse possunt.

Frictionem longam in carpo rusticis familiarem esse, scribit Rondeletius, *lib. 2. cap. 4.* Prodesse autem reuera ob diuersionem.

In feminis, vbi opus, vena tali primò incidatur. Ad euacuandam postea materiam coniunctam prodest secare venas sub lingua. Si cum sanguine vitiosi humores simul redundant, clysteres & pharmaca leniter purgantia exhibeantur.

Deinde ad topica veniendum est, quæ primùm sint repellentia, vt decoctum ex rosis, balaustiis, fol. plantag. vitis, rubi, sorbis, cornis, mespilis, gallis, sumach, fol. & bacc. myrti ac similium, quorum formulæ antea sunt propositæ. Repellentia autem practici ferè omnes solùm intrà applicant. Ab iis tamen & vulgata consuetudine dissentit Rondeletius, qui, *alleg. loco*, non vult astringentia solum in parte interna, & relaxantia in externa applicari, sed ea intus & extrà adhibet. Cum enim

partes laxæ ſint, non amplius eſſe laxandas cenſet, cùm defluit materia, ſed cùm conſiſtit fluxio, vt materia ad exteriora trahatur. In principio verò aſtringentia extrà etiam apponit in lateribus arteriæ ſub maxilla inferiore. Quod in ſeipſo expertum eſſe ſcribit, & anginam & defluxionem ad fauces prohibuiſſe, & multos à ſcrophulis incipientibus ſanaſſe. Verùm omninò hîc cautione opus eſt, & videndum, quæ materiæ affluentis ſit copia. Si enim corpus adhuc plenum ſit & affluxus magnus, nulli author fuerim, vt repellentia extrà apponat: cùm facilè fieri poſſit, vt materia ad interiora repulſa periculoſam anginam excitet. Sempérque tutius materia ad exteriora, quàm interiora fertur.

Poſt repellentia ptiſanæ ſuccus gargariſetur, in quo decoctæ ſunt paſſulæ vel iuiubæ, aut furfur. decoctio, aut decoctum glycyrrhizæ, ficuum & hyſſopi. Lac tepidum gargariſatum acrium collutionum mordacitatem temperat.

Extrà etiam illinatur guttur oleo amygdalarum dulcium, liliorum alborum, chamæmeli, aut fomento cum ſpongia ex decocto chamæmeli, meliloti, althææ, maluæ, ſcabioſæ, ſem. lini, fænigræci: aut cataſplaſma ex iiſdem paratum cum farina hordei, ſem. lini, fænigræci, althææ, hordei, ol. chamæmel. amygdalar. dulcium, butyro recenti, aut cataplaſma ex pane albo & melle apponatur, vel emplaſtrum de meliloto. Soluetur ita tumor, & quod reliquum eſt, diſcutietur.

Poſt cataplaſmatis, de quo dictum ablationem, partes circa mentum tegantur, circumpoſita lana molli oleo nardino irrigata, ne partibus illis refrigeratis materia introcedat.

Interdum natura ſponte ſua materiam ad externa conuertit, natis vtrimque in collo infra aures tumoribus, vel ſpontè, vel ſcalpello apertis pus effluit, atque ita tonſillæ abſceſſu liberantur, ſicut & in angina fieri conſueuit, teſte Hippocrate, *6. aphor. 37.*

Si tonſillæ inflammatæ in abſceſſum tendant, quod deprehenditur augeſcente inflammatione & exacerbationibus circa veſperam fortioribus factis cum horrore & inæqualitate, nonnunquam & cum febre, vt docet Aëtius: tunc ſuppuratio ſine mora adiuuetur gargariſmis ex aqua mulſa calente, decocto caricarum & hyſſopo cum glycyrrh. vel decocto caricarum in lacte, vel decocto paſſular. vel iuiubar. cum viol. & malua.

Vel ℞. *Farinæ triticeæ in petia ligatæ* ℥. j. *Caricar.* ℥. iij. *radic. maluæ.* ℥. j. ß. *aqu. communis* ℔. ij. Coq. ad conſumptionem quintæ partis. Deinde colentur. Fiat gargariſmus.

Foris cataplaſma applicetur ex farina hordei, tritic. & fœnigræc. cum decocto ea caricis, rad. althææ, & melle, vel emplaſtrum diachylon.

Vt ℞. *Fol. maluæ*, *violar.* an. m. j. Coqu. ad mollitiem, & per ſetaceum traiiciantur. Adde *farinæ tritici* ℥. j. ß. *croci* ℈. ß. *butyri ſ. ſalc. q. ſ.* F. cataplaſma.

Celſus vaporem aquæ calentis ore excipere iubet. Confecto pure, quod ex dolore & tumore remittente cognoſcitur, abſceſſus collutionibus acrioribus rumpatur, ex

hyssopo, pulegio, thymo, calaminrha in sapa aut mulsa coctis & gargarisatis, aut ferro aperiatur eo modo, quem Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 2. *cap.* 45. & Paulus, *lib.* 6. *cap.* 30. tradant, aut deuoratis maioribus frustis panis. Rupto abscessu aqua mulsa gargarisetur primùm per se, postea admixta lenticula & rosis, vel plantagine, quibus immorandum est, donec vlcus ad cicatricem perducatur.

Si ex longo valdè refrigerantium & repellentium vsu, vel aliàs etiam tonsillæ indurescant, quod fieri solet non præmissa phlebotomia, vel purgatione, ante topica gargarismi emollientes & resoluentes conueniunt, vt.

℞. *Rad. althææ mund. lilior. alb.* an. ℥. ß. *fol. violar. maluæ*, an. m. j. *scabios. prunell.* an. m. ß. *extremit. sambuc.* ʒ. ij. *hord.* P. j. *ficus*, N. iij. *sem. fenigræc. maluæ*, an. ʒ. j. *nidi hirund.* ʒ. ß. Coq. in s. q. aqu. addendo in fine. *sem. cydon. lini*, an. ʒ. ß. *aq. scabios. caprifol.* an. ℥. ii. pro ℔. ij. Colaturæ adde *mell. rosat. colat.* ℥. iij. *diamor.* ℥. j. Misce pro gargarismo.

Si tonsillæ induratæ deglutitionem & respirationem impedientes, medicamentis emolliri nequeant, Celsus & Paulus ad Chirurgiam accedunt, tonsillàque extrahere conantur. Sed Chirurgia hæc neque facilis est, neque tuta. Qua de re videatur Hieron. Fabric. ab Aquapendente, *de operationibus Chirurg. titulo de tonsillis.*

Ad nomas siue serpentia vlcera tonsillarum, præmissa venæ sectione, corporis euacuatione & diuersionibus, conuenit diamorum ex aqua mulsa, insperso puluere flor. rosſ. rubr. vel sumach. Paulus succum exprimit ex malo punico dulci cum cortice catulo, cuius partes æquales sex miscet cum vna parte mellis, & ad mellis spissitudinem cocta illinit. Vtilis est & hic gargarismus suprà propositus, cuius hactenus aliquoties facta est mentio. Possunt etiam aristolochia & iris & chalcitis adhiberi cum melle, aliquando & Andronis & Musæ pastilli. Mirabiliter Aëtio crustas aufert stercus caninum cum melle illitum, & vstarum hirudinum cinis cum melle, & centaurij minor. cinis cum melle.

Expertum quoque in vlceribus tonsillarum malignis linimentum ex cineribus centaurij minoris, & ex puluere stercoris canini, si cum melle ad iustam spissitudinem misceantur. Addi potest aliquid de puluere radicis iridis. Vide Galenum, 10. *de simpl. med. facult. cap. de stercore canino.* Tabernæmontanus cõmendat tanquam experimentum, decoctum radic. morsus diaboli.

Omnia autem oris vlcera vehementioribus exsiccantibus & astringentibus gaudent, quàm externa vlcera, cùm ne amplius serpant, tùm quia semper à saliua fiunt humidiora, vnde & medicamentorum vis infringitur.

Post irritationes ab acrioribus hisce medicamentis factas gargarisetur decoctum glycyrrhizæ; quod paratur ex vino nigro dulci, ex mastiche, myrrha, croco, deinde etiam addito amylo, & tragacantha. Cohibito iam vlcere depascente, lac gargarisandum cùm terra Samiâ mixtum. Crustis sublatis & purgato vlcere hoc conuenit.

℞. *Flor. rosſ. rubr.* ℥. ß. *croc.* ʒ. ij. *bal. laust. myrrh.* an. ℈. j. *nuc. pinear.* ʒ. j.

Tritis & subactis cum melle vetere ad illitionem. Progressu temporis addi possunt, *amyli* ℈. ij. *alumin. scissil.* ℈. j. Vide plura huius generis apud Actuum, *loco citato capite 46.*

Diæta.

Abstinendum ad acribus, à fumo, à Solis æstu, à vino, ab exercitio & motu corporis, atque animi nimio, præsertim ab ira, balneo, & omnibus, quæ affluxum humorum augere possunt.

CAPVT XXIII.

De iis, quæ in guttur vel gulam inciderunt, eximendis.

Illorum, quæ in gulam inciderunt, exemit.

ACcidit nonnunquam, vt siue dormientibus siue vigilantibus etiam per incuriam aliquid in guttur vel fauces illabatur, quod suffocationis metum & alia pericula afferat. Quæ res qua ratione eximendæ sint, dictum quidem in Institut. *lib. 5. part. 1. sect. 2. cap.* 10. Addere tamen quædam libet.

Sunt autem, quæ in guttur vel fauces incidunt, alia animata, alia inanimata. Ex animatorum genere sunt primùm hirudines, quæ vel natationem in stagnis, ore imprudenter excipiuntur, vel vna cum aquis minutissimæ ipsæ adhuc hauriuntur, & faucibus vel gulæ affixæ attracto sanguine grandescunt. Adhærent verò vel palato versus superiorem nasi partem, & tum sanguis sine screatu egreditur, vel gutturi, vbi sanguis cum screatu excernitur: & quidem si in initio sit tracheæ, tussis continenter affligit; vel gulæ, & tum deglutitio impeditur, vomitúsque concitatur: vel denique ipsi ventriculo sunt affixæ, atque tunc nullum impedimentum in deglutitione sentitur, adest verò vomitus, cum quo sanguis reiicitur.

Hirudinum nonnullæ venenatæ sunt, quæ & grauiora symptomata accersunt, vt syncopen, tremorem cordis, febrem acutam, & vlcera deniq; maligna. Agnoscuntur quod magna habent capita, corpore sunt lanuginoso, colore nigræ aut virides, maculis, vel lineis variis distinctæ, quemadmodum eas describit Auicennas, 1. *canon. fen 4. doct. 5. capite 22.*

Vbicumque verò hirudo ore concepta hæret, titillationis sensum obscuro suo motu efficit, punctio quoque sentitur, dum sanguinem sugit, & sanguis ex ore tenuis ac paucus per interualla exspuitur, quoniam ab exilibus seu capillaribus venis hirudo sanguinem allicit. De quo Hippocrates, 2. *prædict. Quibus fauces sanguine frequenter & noctu & interdiu replentur, cùm neque capitis dolor prægressus fuerit, neque tussis, neque vomitus, neque febris prahenderit, neque pectoris aut dorsi dolor tenuerit, in his nares & fauces inspiciendæ, num quid vlcus in eo loco aut hirudo compareat.*

Quando igitur hirudo in ore ita hæret, vt oculis conspici queat: Chirurgus eam idoneo instrumento apprehēdat, & caput eius fortiter stringat: ne si medio fortè corpore præscindatur, pars eius anterior cum capite intus affixa remaneat.

Vbi verò hirudo profundius latet, vt chirurgiæ locus non sit, medicamentis res peragenda erit.

Itaque Rhaſes gargariſmos præcipit ex acerbis & amaris, quibus offenſa hirudo ſponte ſeſe retrahat, vel quibus enecetur, qualia ſunt ſinapi cum aceto gargariſata, aut ſal cum aceto, aut cepæ ſuccus. A proprietate valere creditur ſuccus ſalicis. Iubent & nigellam ac ſinapi tritum gutturi inſufflare. Enecant etiam abſinthium, abrotanum, lupini, menthaſtrum, naſturtium, ſem. ſanctum, aloë, hiera, agaricus.

Amotam vel enecatam hirudinem æger ſcreatu, tuſſi, vel vomitu reiicere conabitur. Si educta hirudine exſpuitio ſanguinis perſeueret, venulis adhuc hiantibus, vnde hirudo ſuxit, non ſtatim ille ſupprimendus eſt ſed permittendus, monente Auicenna, vt moderatè effluat, ne retentus venenoſitate ſua, quam ab hirudine contraxit, noceat. Eadem quoque venenoſitas corrigatur exhibita theriaca aut mithridatio, aut terra ſigillata cum Zedoaria, dictamno, tormentilla & ſimilibus.

Poſtea ſiſtatur ſanguis gargariſmis ex decoctione cortic. mali granatis, balauſtiorum, & ſumach, vel puluere inſufflato ex balauſtijs, thure, ſangu. draconis, amylo.

Quod ſi hirudo ſtomacho inhæreat, medicamenta Rhaſes exhibet, quibus vermes enecantur & eiciuntur, aut ægrum in balneum ſiccum, ſiue Laconicum ducit, vbi ſiti vehementi contracta, poſtea aquam frigidiſſimam æger ore contineat, ſemper eam permutando, ſi incaluerit vt hirudo æſtu etiam afflicta, prorepat in os ad reficiendum ſeſe frigida, qua alioquin naturaliter delectatur. Probatur & hoc.

℞. *Farin. lupinor. pul. turbith. agarici, ſem. nigell.* an. ℥. ii. Incorporentur cum ſucco abſinthij & fiant trochiſci pondere ℥. j. abluatúrque vlcus in decoctione ſem. nigellæ, detúrque vnus ieiuno ſtomacho.

Interdum animalia alia dormientibus in os irrepunt, quod de lacertis ac ſerpentibus compertum eſt. Hæc eodē modo in balneo ſicco cum aqua frigida ore retenta proijciātur, aut appoſita ad os ægri vaſe lactis calentis pleno, cuius nudeſiti etiam vexatum animal prorepit; præſertim ſi vas illud ita diſpoſitum ſit, vt ſplendentis ſolis radios excipiat. Oportet autem ægrum prono capite in ventrem incumbere. Quidam & affatim hoc bibere iubent ad vomitum vſque: vt ſimul cum lacte animal redditum quod ingreſſum eſt, excutiatur.

Inanimata, quæ vel caſu vel ſpontè deglutita in gutture aut gula ſubſiſtunt, ſiue mole ſua inhærentia, vt bolus panis, vel carnis non maſticatus, annulus, moneta grandior, nucleus pruni: ſiue acumine ſuo ſe infigentia, vt fragmenta vitri, acus ſpina piſcis, os acutum, & ſimilia, ſuos etiam modos habent, quibus eximantur.

Et quidem ſi craſſum quid deglutitum inhæreat, niſi immiſſo idoneo inſtrumento apprehendi & eximi queat, ægri ceruix aliquoties pugno concutiatur, ita vt depreſſa illam teneat humerúſque eleuatus, qua concuſſione res in gula hærens ad ventriculum delabatur; aut ſi propè fauces hæreat, tuſſi per os reijciatur. Iuſcula etiam carnium pinguia, vel cum butyro parata liberaliter & affatim hauriantur; vel ptiſana cum melle aut oleo amygdalarum

dulcium, vt lubrica reddita gula, faciliùs, quod illapsum est, in ventriculum descendat, aut vt vomitus saltem istis pinguibus prouocetur.. Rhases quoque ægrum in balneum aquæ tepidæ se dimittere iubet vsque ad mentum, vt viæ in gula emolliantur & laxentur.

Si his nihil proficitur, candela cerea mediocriter crassa, vel stylus plumbeus nonnihil incuruatus sumi potest, quo melle vel oleo oblito & in gulam demisso res ibi subsistens in ventriculum detrudatur.

Si acutum est, quod infixum hæret, neque oculis ita patet, vt forcipe prehendi possit, tussis excitanda, oxymel continuò lambendo, aut sternutatio quoque si locus affectus propior sit tracheæ arteriæ, vel ipsa etiam sit trachea. Vehementi enim hac corporis concussione, spiritus simul expulsionem adiuuante, res obhærens excludetur.

Si obsessa est gula, aqua mulsa crebrò gargarisetur, oleum etiam & pingues sorbitiones & albumina ouorum cruda & lubrificantia alia bibantur.

Vtilis est & continuus vsus eclegmatum emollientium, vt quod paratur ex mucilagine, semine maluæ radic. althææ, ficubus, passulis, iuiubis, sebesten & similibus cum syrupo violarum. Tandem magni boli deglutiantur, vel ficus siccæ integræ, quo impetu id, quod subsistit, in ventriculum simul detrudatur.

Quod si his modis nihil perficitur, Rhases instrumentum commendat ex plumbo factum, quod foraminulis multis exilibus pertusum est instar retis, quorum vsus est, vt dum instrumentum vertitur retrahitúrque, res gulæ infixa illis foraminulis implicetur, simúlque educatur, & vt respiratio per illa non impediatur. Quem imitatus est procul dubio Guil. Fabricius in fabrica sui instrumenti, quo ad res gulæ & faucibus infixas extrahendas vtitur, quodque *centur.1. obseru.* 36. delineauit. Qui etiam videatur *eadem cent. obseru.* 31.32.33.34.35.

Si nec hoc modo suo loco moueri res immissa possit, naturæ & tempori negotium totum committendum. Progressu enim temporis calor naturalis coquendo & alterando rem illam mutat (si eius natura talis sit) & imminuit. Et vt maturius id fiat, natura in coctione adiuuanda medicamento ex radicibus althææ, ficubus, farina sem. lini, fœnigræci, hordei, aut mucilagine ex iisdem paratis, flor. cassiæ, butyro, oleo amygdalar. dulc. chamæmeli, lilior. albor. pingued. gall. & similibus.

Quod & faciendum, si officulum, vel simile quid inflammationem in œsophago excitet. Hac enim ad suppurationem perductâ & abscessu rupto æger ab angustia & dolore liberatur. Exemplum de spina gulæ infixa habet Dodonæus, *in obseru. cap.* 17.

Compertum est ab Arculano, officulum acutum gulæ infixum post bimestre spatium per cutem in collo aperta spontè via exiisse. Beniuenius deuoratã acum decẽnio post perforato stomacho extrusam vidit. De acubus cum vrina emissis meminit Iohan. Langius. *lib.* 2. *Epist.* 40. De acicula per aluum cum grauissimis symptomatibus deiecta videatur Guil. Fabricius. *allegata centuria* 1. *obseru.* 34. Quod si tale quid na-

turam moliri videmus, ne ventriculus vel intestina lædantur, exhibendus cremor hordei, iuscula pinguia, lac amygdalarum dulcium, oleum amygd. dulcium, cassia.

CAPVT XXIV.

De Angina.

ANgina Latinis ab angendo, quæ vox à Græco ἄγχω, id est, suffoco, & strangulo deducitur; Græcis Συνάγχη & Κυνάγχη, & masculina terminatione, Hippocr. *lib. de loc. in homine*, & 4. *de rat. vict. in acut. aph.* 30. vsurpatur Σύναγχος & Κύναγχος, eodem etymo, à suffocando scilicet, dicitur. Etsi enim, vt postea in differentijs dicetur, posteriores Græci inter Græcas voces dum per σ Συνάγχη & per κ Κυνάγχη, scribitur, differentiam quadam constituerint, & κυνάγχην, quam à canibus ita appellari censent, seu quod canibus familiaris sit, seu quòd ægri hiante ore, & exerta lingua spiritum ducere cogantur, canum per æstum sitientium more, pro grauiori affectu habeant; συνάγχην, verò, quam dictam putant, quod sues ea frequenter corripiantur, pro leniore malo: tamen Galenus 3. *prognost. text.* 18. hanc de literis contentionem tanquam inutilem contemnit, quod & 4. *de vict. rat. in acutis, text.* 30. facit.

Etenim & συνάγχη & Κυνάγχη, apud Hippocratem, & antiquissimos Medicos Græcos generale nomen est, quale apud Latinos angina, quod in genere sumptum, omnem faucium & gutturis affectionem, spirationem nullo in thorace vel pulmone vitio existente, difficiliorem reddentem, & deglutitionem impedientem, seu meatuum, per quos spiritum attrahimus, cibúmque & potû assumimus, angustiam, spiritum difficilem reddentem, & deglutitionem impedientem significat. Etsi enim per morbos thoracis, pleuritidem, peripneumoniam & alios respiratio læditur; tamen affectus ille angina non dicitur, cùm illæsis faucibus fiat. Hippocrat. tamen interdum distinguit inter faucium inflammationem & anginam. Ita 6. *epid. sect.* 8. *t.* 1. inquit. *Quibusdam verò faucium inflammationes aderant, alijs angina.* Vbi procul dubio anginam intelligit inflammationem musculorum laryngis, quæ respirationem difficilê valdè reddit & viam spiritus intercludit: inflãmationem verò faucium, partium aliarum vicinarum; quæ spiritus & cibi viam non ita intercludit. Possunt enim & tonsillæ & musculi ossis hyoidis, & musculi in radice linguæ inflãmari, vt postea dicetur, quæ partes omnes etiam in faucibus sunt: quia tamen harum partium inflammatio à gutture longiùs distat, anginam per se non parit. Anginæ ergo in genere ita sumpta causa erit, quicquid spiritus cibique & potus viam angustiorem reddere, & hoc modo vtriusque meatus capite & principio quasi occluso respirationem difficiliorê reddere, & deglutitioni cibi ac potus impedimento esse potest, quod cùm pluribus de causis fieri possit, duplex angina statuitur, vna propriè dicta & exquisita, quæ est ab inflammatione summarum gulæ & gutturis partium, sanguine è venarum iugularium ramis in partes illas effuso,

altera notha, quę prouenit à frigida & pituitosa destillatione, è capite in fauces & ceruicis ac colli musculos decumbente, & tumorem οἰδηματώδη, sine febre, rubore ac dolore excitante; etsi dum primò fluxio concitatur, quidam inæqualis calor & horror sentitur, qui tamen paulò post desinit.

Posset tamen & illa in faucibus inflammatio, quam Hippocratem ab angina discernere diximus, forsan angina notha appellari, & ita duplex angina notha constitui, vna ratione causæ, altera ratione subiecti. Nam & harum partium inflāmatio sępe etiam respirationem & deglutitionem non parum lædit.

Quò etiam referri potest angina illa, quæ fit à luxatione vertebrarū ceruicis, versus anteriora vel latus, siue à causis externis, siue ab humore frigido affluente fiat, idque citra inflammationem.

Si enim inflammatio accedat, vel ab inflammatione luxatio ortum habeat, ad exquisitam anginam pertinet, & acutissima angina est, vt postea de differentiis dicetur. Videatur etiam infrà Quæstio.

De Angina exquisita.

Angina exquisita. Angina ergo exquisita est angustia summarum gulæ & gutturis partium, seu faucium, ab inflammatione earumdem ortum habens, difficilem respirationem reddens, deglutitionémque lædens. Seu est inflammatio in facibus & summo gutture, angustiam earumdem partium & hinc difficultatem spirandi inferens, ac deglutitionem impediens. Seu, vt Galenus breuiter definit, 4. *de rat. vict. in acut. text.* 20. & 2. *ad Glaucon. cap.* 1. est φλεγμονὴ τῶν φαρύγγα μερῶν. Per fauces autem intelligitur pars, quæ gulæ & gutturi præiacet, & duo dictorum meatuum ostiola comprehendit. Imò, vt suprà dictum, φάρυγξ etiam pro larynge & summo asperæ arteriæ capite accipitur, vt ita, dum Galenus anginam per inflammationem φάρυγγος seu faucium definit, non solum intelligēda sit ea pars, quæ gulæ & gutturi præiacet, sed ipsa etiā larinx eiusque musculi. Et quamuis simul vicina complecti soleat inflammatio, vt glandulas vtrinque circa radicem gutturis ad latera tracheæ positas, & musculos ossis hyoidis, musculos item in radice linguæ, & glandulas, quæ tonsillæ dicuntur, & quæ sub auribus & inferiori maxilla consistunt: tamen partium harum à gutture longius distantium inflammatio anginam non parit, nisi malum faucibus, id est, parti ex gutture & gulâ constitutæ, communicatum respirandi impedimentum afferat.

Dodonæus etiam anginam statuit ex inflammatione pulmonum fieri, de qua postea in differentiis de cynanche dicetur.

Causæ.

Causæ. Ergo causa vt aliarum inflammationum, ita & huius in angina est sanguis, seu purus, seu biliosus, pituitosus aut melancholicus. Et iis quidem è venarum iugularium ramis in has partes effusus. Nam frequentissimè fit hoc malum per viam fluxionis, rarè per viam congestionis.

Affluit autem sanguis vel per modum attractionis, si fauces & guttur vehementer caleant & doleant; vel per modum transmissionis, si loca illa imbecilla sint, laxa, & ad suscipiendum fluxionem idonea;

pleonexia verò humorum adsit siue in toto, siue in capite, ac imprimis circa fauces. Vbi enim sanguis vel copiosus in corpore adest, vel impurus, atque is ad caput fertur, cerebrum verò robustum est, id eum non recipit, sed maximam partem per easdem venas ad subiectas partes retrudit, vnde inflammationes earum variæ gignuntur, parotides, ophthalmiæ, anginæ & similes. Hinc etiam iuuenes senibus angina crebrius corripiuntur, quò multo biliosóque sanguine, qui aptissima huius mali materia, abundant, & qui habitu corporis sunt crasso, ac multo sanguine, præsertim in capite, abundant. Viros quoque frequentius quàm fœminas anginâ corripi, ex Cælio Aurelio statuitur; idque videtur obseruasse Hippocrates, *6. epidem. sect. 7. tom. 1.* vbi epidemicam sui temporis constitutionem describens, quá angina, tussis, peripneumoniæ vagabantur, paucissimas fœminas ægrotasse scribit. Aliam tamen causam non reddit Hippocrates eo ipso in loco, quàm quod non perinde atque viri in publicum prodibant, & ita aëris externi iniuria sese non obiiciebant. Id tamen, quod dicitur, fæminas minùs ex sua natura anginæ esse obnoxias, quàm viros, de vera & exquisita angina intelligendum. Habent enim fœminæ sanguinem frigidiorem, & præterea laryngem minorē, ac gutturis partes & venas angustiores exilioréſque, sanguinem non ita facilè admittunt. Interim tonsillarum, columellæ, ac laxarum in faucibus partium inflammationibus, quæ minùs exquisitam, seu notham anginam, quam Hippocratem, *loco allegato*, simpliciter faucium inflammationem appellare, & ab angina distinguere diximus, gignunt, ob partium laxitatem, & excrementitiorum humorum abundantiam magis obnoxiæ sunt quàm viri. Ad pleonexiam etiam humorum, quæ anginam excitat, cumulandam faciunt hæmorrhoides & menses suppressi, victus ratio multo & calido sanguini generando apta, potus vini meracioris.

Sæpe quoque angina accidit in febribus, vbi materiæ pars ad locum depellitur, vt ita febris tùm potius comitata sit, quam appellant, quàm symptomatica; talesque anginæ sunt ferè epidemiæ, quæ nonnunquam publicè grassantur, qualis fuit illa, quæ anno 1517. multos sustulit, vt annotauit Forestus, *lib. 6. obseru. 2.* atque illa, quæ anno 1544. & 1545. plurima Germaniæ inferioris loca Rhenique accolas vexauit. Sunt enim quandoque etiam anginæ, vt pleuritides, peripneumoniæ & similes morbi epidemiæ. Nam etsi humores qui morbos epidemios excitant, præcipuè si non pestilentes sint, & imprimis à fluxionibus prouenientes, à manifestis aëris alterationibus, frigiditatisque & caliditatis ac humiditatis excessu proueniant: tamen occultæ etiam qualitates ab astrorum influxu pertinentes miscentur. Atque hinc accidit, nunc ad laryngem, & fauces, vt nunc ad pleuram, nunc ad pulmones humores fluant, ibique subsistant, nunc ad aluum perueniant.

Externæ, causæ sunt, quæcunque fluxiones humorum ad istas partes

concitare valent, quales sunt pluuiosa anni constitutio & imbres assidui, vt est 3. *Aphor.* 16. ἀνχμοὶ item quæcunque caloris & frigiditatis in aëre & ventorum flatibus, quorum hæc comprimendo expellit humores ad guttur & fauces, illa laxando facit, vt humores ad fauces affluant. Præterea subita à magno æstu refrigeratio, haustus plenus potus frigidissimi, lotio capitis intempestiua pleno corpore, nimia capitis tectura vel nulla, vocis nimia intensio, denique ictus capitis, ceruicis aut locorum prope fauces, infixæ in faucibus, vel gula spinæ vel ossicula, vt & vertebrarum ceruicis luxatio, si nimirum non solùm ipsa angustiam in locis istis pariat, sed & inflammationē excitet.

Quidam etiam à cibis quibusdam & medicamentis peculiari vi & proprietate anginam induci statuunt, vt cerasis, fungis quibusdam, andacocha, vt habet Auicennas, quæ trifolij species est, quæ scilicet in se vel vim suffocandi, vel qualitatem aliquam laryngi & faucibus occulto modo aduersam habent, eas quæ sanguini inflammationem excitaturo suscipiendo aptas reddūt, aut quocunque modo has partes vellicant & offendunt, & sanguinis ad eas affluxi occasionem præbent: sicut cantharides vesicæ peculiari modo aduersæ sunt. Verùm de hoc dicetur infra, *quæst.* 2. Nonnulli huc etiam referunt eam suffocationem, cuius Aretæus, *lib.* 1. *passion. acut. c.* 7. memini, quæ accidat ex spiritus ad calidissimum & siccissimum conuersione, quod aliqui de aëre illo crasso, qui è carbonibus accensis & musto ac cereuisia feruente attollitur, explicant. Verùm vt postea in *quæstione* 1. dicetur, non loquitur Aretæus de causa extrinsecus aduenìente, sed intrinsecus hærente, vbi vitium præcipuè est in pectore. Non tamen ista suffocatio huc pertinet, sed ad respirationem læsam, vt postea dicetur. Neque enim omnis suffocatio angina dicenda est; aliàs enim & catarrhi suffocatiui ad aginam reducendi essent, sed ea saltem, vbi nullo in pectore vitio existente (quod tamen in suffocatione illa ab Aretæo descripta accidit) ob faucium inflammationem suffocationis periculum imminet. Vnde nec ardor in faucibus ardentibus percipitur, & vulgò *die Breune* nominatur, cum scilicet fauces & lingua exsiccantur, exasperantur & denigrantur, angina nominandus est.

Differentiæ.

Differentias anginæ quatuor recētiores Græci vt ex Galeno, 4. *de loc. affect. cap.* 3. & Paulo Ægineta, *lib.* 7. *cap.* 2. & Tralliano, *lib.* 4. *cap.* 1. videre est, recensent. Inflammantur enim seu φάρυγξ, id est gulæ musculi; seu laryngus, id est, gutturis seu capitis tracheæ arteriæ: sæpè etiam, quæ vtramque hanc partem connectunt. Has ergo differentias vt recentiores Græci etiam vocabulis distinguerent, generica illa vocabula συνάγχη, & κυνάγχη, cùm aliàs specierum nominibus destituerentur, certis defferentiis accommodauerunt.

Prima differentia nomine generis συνάγχη, ita dicta, vt authoribus placet, quod suibus sit familiaris (quæ tamen differentia linguæ Græcæ analogiæ non respondet, ideóque potiùs à propositione σὺν & ἄγχω nomen hoc deductum videtur) nomi- Defferentiæ.

natur, vbi interni faucium musculi vel ambitus faucium interior inflammatur, ceruice quoque ad linguæ radicem simul comprehensa: & tumore foris ac intus apparente.

Secunda παρασυνάγχη, vbi externi faucium & colli musculi linguam & os hyoides contingentes, & qui œsophagum firmant ac retrahunt, sunt inflammati, tumore sese nonnumquam etiam ad pectus diffundente.

Tertia κυνάγχη, ita dicta, quod canes eâ frequenter corripiantur, aut quod homines eâ laborantes veluti canes sitibundi linguam exerant, cùm inflammatio in internis laryngis seu gutturis musculis delitescit, & neque intus, neque foris in ceruice tumor apparet, vnde etiam latens angina appellatur, tantúsque est dolor, & spirandi difficultas tanta, vt æger erecta ceruice & ore hiante, ac linguâ exertâ, canum sitientium more, spiritum trahere cogatur.

Cuius generis & illa est angina, quam describit Galenus, 4. *aphor.* 35. cùm, inquit, nullo neque ore multùm aperto in faucibus, neque extrinsecus tumore apparente æger deglutire non potest. Symptoma n. perniciosum est ob inflammationem musculorum gulæ substratorum, interdum verò gulæ ipsius morbum. Est enim partibus illis per neruos & ligamenta commune quid & societas cum spinali medulla & membranis ipsum ambientibus, ac postea hisce extrinsecus adiacentibus vertebrarum ossibus. Cùm itaque ad partes inflammatas ligamenta & nerui tenduntur, vertebras quoque vel intrò, vel ad latus trahi necesse est. Nam si in altero tantùm neruorum exortu tensionem fieri contigerit, ad latus: si vtroque, intro fiet vertebrarum distorsio.

Desferetrix:

Hoc loco facienda est mentio anginæ, quam describit Remb. Dodonæus, *cap.* 18 quam etiam latentem appellat, in qua circa laryngem & asperam arteriam talis dolor fit, vt nec contingi, quantumcúmque leniter, citra grauissimum dolorem queant, sed nec moueri sursum, nec attolli. Quamobrem non spiritus tantùm cum difficultate trahitur, sed & cibus & potus ægerrimè, aut non dimittitur. Inflammari autem statuit Dodonæus per huiusmodi anginam non interiores ac latentes laryngis musculos (id quod sectione se deprehendisse scribit) sed pulmonem.

Verum enim verò nulla est angina propriè dicta sine musculorum circa laryngem inflammatione. Itaque morbus, quem describit, vel non fuit angina, sed peripneumonia, quæ tamen ob communem membranam laryngem & vicinas partes in consensum trahit, vnde respiratio & deglutitio fuit læsa; vel fuit angina, quæ tamen subitò in peripneumoniam grauissimam mutata est.

Quarta est παρακυνάγχη, vbi externi præcipuè gutturis musculi inflammantur; tumor tamen intus manifestè conspicitur, ore deducto & lingua depressa. Et cùm hæc quarta differentia, nisi medicamentis occurratur, facilè in κυνάγχην, degeneret, & si affectus augeatur, etiam interni tandem musculi inflammantur, Galenus, 4. *de loc. affect. cap* 3. in differentia tam externas quàm internas gutturis partes affici scribit.

Verùm istam accuratiorem nominum distinctionē à posterioribus Græcis introductam Galenus, *loco modò allegato 3. prognost. aph. 58.* non magnifacit, cùm omnis angina sit faucium, id est, partis ex gutture & gula constitutæ, inflammatio: & Hippocrates vno κυνάγχη, nomine omnes istas differentias complexus est. Non prætereundum tamen, Hippocratem, *lib. 3. de morbis*, etiam in nominibus quandam differentiam obseruare, & duas anginæ species ponere: κυνάγχην, quæ sit angina grauissima, & παρακυνάγχην, quæ mitior sit.

Præter enumeratas istas quatuor anginæ differentias Galenus, 4. *de loc. affect. c. 3.* addit quintam *ex 2. epid. sect. 2.* ex luxatione vertebrarum ceruicis, quæ tamen potius ad anginam notham referenda est, nisi inflammatio ipsi coniungantur. Fit autem, vbi ceruicis vertebris ad anteriora luxatis fauces comprimuntur, cauo ponè in ceruice apparente. Quod accidit vel à causis externis, ictu, casu, vel ab affluxu humoris pituitosi vincula vertebrarum laxantis, & vertebrarum internodia lubrica reddentis, aut copia sua vertebras sede sua deiicientis; vel à vicinis musculis inflammatis, quibus vertebræ ad anteriora trahuntur. Atque vbi anginæ coniungitur inflammatio, vera angina est, dolorque etiam fortis ad contactum in ceruice sentitur. Vide Hippocrat. 2. *epid. sect.* & Galenum, 4. *de locis affect. cap. 3.*

Aëtius, qui quatuor illas differentias in tres contrahit, hanc vertebrarum ad anteriora luxationem quartam numerat, eamque propriè κυνάγχην, à veteribus appellatam, aut quoniam lingua à luxata vertebra iuxta radicem suam à proprio loco de pulsa æger hiante ore ac exertâ linguâ spiritum ducere cogitur, canum per æstum sitientium more.

Sunt & aliæ quædam anginæ differentiæ, quod scilicet inflammatio alia maior, alia minor est; vnde etiam magis vel minus periculum expectandum: & quod alia est à sanguine puro, alia à sanguine cum aliis humoribus mixto: vt & quædam epidemia est & maligna, alia malignitatis expes.

Signa Diagnostica. Signa.

Anginam exquisitam ex iis, quæ hactenus dicta sunt, cognoscere non ita difficile est. Verùm cùm sit morbus periculosus & peracutus, qui celeri suo motu sæpe omnem Medici diligentiam superat, vtile est, etiam imminentis signa cognoscere, vt omni modo eius incrementum præcaueatur.

Si quis ergo sine manifesta causa collum vix mouere & vix deglutire potest, ac difficulter spirare incipit, & dolorem ac calorem insuetum circa fauces percipit, anginam imminere suspicio est, præsertim si tempus vernum & pluuiosum ac humidum sit, aut angina aliàs populariter grassetur.

Præsente autem angina, in quacunque etiam parte sit, adsunt imprimis duo: primò difficilis respiratio citra aliquod thoracis ac pulmonis vitium, ita vt sæpe & suffocationis periculum immineat. Vnde Plautus in Mostellaria, *act. 1. 3. vers. 61.*

In anginam ego nunc me velim verti, vt veneficæ illi Fauces prehendam & enecem.

Deinde

Deinde deglutitio difficilis, adeò vt nonnullis potus per nares resiliat. Neque enim deglutitio solùm œsophagi ministerio perficitur, sed etiam musculi duo à larynge exorti, œsophagici dicti ac circulatores, quod suis fibris transuersis semicirculum imitātibus œsophagum complectantur, cibi & potus deglutitionem atque ad inferiora detrusionem adiuuant, dum laryngem deglutitionis tempore sursum trahunt, vt descendenti cibo locum concedat: præterea etiam musculi faucium, dum ad suum principium contrahuntur, cibum ad œsophagum detrudunt. Hi ergo musculi cùm in angina afficiantur, non mirum est deglutitionem lædi. Postea dolor circa guttur & fauces percipitur, rubor item & calor, plerumque & tumor, febris adest continua. Lingua ipsa intus tumet & rubet, & quodammodo coarctata est, vnde etiam eius motus impeditur.

Signa.

Etsi enim in angina notha, quæ fit ab humore pituitoso fauces occupante, febris non semper adest; in angina tamen exquisita febris continua semper adest, seu vt symptomatica ex inflammatione generetur, seu sit primario, cui angina accedit.

Differentiæ quoque non difficulter patefiunt. In synanche est minor respirationis difficultas, deglutitionis verò maxima, vt etiam liquida vix transire possint, sed potus ferè per nares reiiciatur. In parasynanche inter omnes differentias respirationis difficultas minima est, & rubedo foris in ceruice conspicitur, dolórque percipitur, si locus contrectetur: cùm inflammatio foràs vergat. Interdum etiam pectus rubet, quia ibi prorepunt duo musculi ad cartilaginem scutiformem. In cynanche verò neque in faucibus intus, neque extra in ceruice quicquam ruboris vel tumoris apparet, & tamen fauces vehementer interdū dolent cum metu strangulationis, ita vt æger erecta ceruice & aperto ore spirare cogatur; lingua est liuida & nigra, & vt scribit Hippocrates, 4. *de rat. vict. in acut.* inflexa vel retorta, ob summam venarum circa linguam repletionem, adest quoque febris acuta. Seu vt Hippocrates 3. *de morb.* describit: ex angina dicta homo suffocatur, & fauces magis occupare videtur, vt neque saliuam, neque aliud quicquam deorsum trahat, oculi affecti sunt, & veluti ijs, qui strangulantur, prominenti & per eos contentè intuetur, neque eos conuertere potest, crebrò se iactat & exilit, fauces & facies incenduntur, ac etiam collum. His verò, qui intuentur, nihil mali habere videtur, & visus atque auditus hebescit, nihilque præ suffocatione intelligit, neque quid dicat, aut audiat, aut faciat, sed iacet ore hiante saliuam effundens. In paracynanche respiratio non est tam difficilis, nec dolor tantus, & rubor ac tumor aliquis intus circa fauces deprehenditur. Si ex luxatione fit angina, plerumque id accidit è causis euidentibus & violentia. Postea etsi sit ab inflammatione & affluxi humorum, deprehenditur ex inspectione ceruicis. Ceruix enim circa primam & secundam vertebram, excauatur ob depressam vertebram, & difficilis redditur respiratio ob angustiā faucium ex compressione. Videatur

L

etiam hyppocrat. 2. *epid. sect.* 2. vbi incipit: ἐν δὲ τῶν κυναγχικῶν τὰ παθήματα τάδε, &c. Egregiè enim & prolixè eo loco describit Hippocr. eam anginæ speciem, quæ ex vertebrarum eo ... , inclinatione & perversione oritur: quem locum propterea Gal. *l.* 3. *de lo. aff.* c. 5. dignum iudicauit, vt commentario cum explicaret. Videatur etiam *libro secundo Prorreth. commentario secundo.*

Signa causarum & humorum ex aliis locis patent. Sanguis abundans ex habitu corporis aliisque signis cognoscitur, adest maior distensio, calor faciei est rubicundus, faciésque ruborem & calorem habet insignem. Si adsit bilis, ardor & dolor maior est cum siti, oris amaritudo, & morsus circa guttur. Si ex pituitoso sanguine fit, dolor minor est, febris exigua, tumor citra insignem ruborem. Et vt Galenus, 4. *aphor.* 34. & 4. *de rat. vict. in acut. t.* 30 docet sanguis biliosus plerumque laryngis prius musculis quàm faucium, seu gulæ inflammationem parit, sicuti pituitosus sanguis potius faucium seu gulæ inflammationem, & glandularum, quàm laryngis excitat. Cùm enim laryngis venæ sint exiles, in eas non nisi sanguis tenuis penetrat; crassius verò, qui eas penetrare non potest, in faucibus potius & glandibus subsistit. Anginæ etiam biliosæ maximè æstate & autumno proueniunt: quod in æstate bilis generatur & in autumno retinetur, quæ æstate genita est. At pituitosa ferè fit ex pituita hyeme genita.

Prognostica

Prognostica 1. Angina teste Galeno, 1. *aph.* 12. & 2. *aphor.* 19. Tralliano, *lib.* 4. *c.* 1. Celso, *lib.* 4. *cap.* 4. pestiferũ acutumque malum est, quod celeriter ad finem properat, ac periculo non caret, ægrósque laquei modo strangulat & suffocat. Etsi enim pars absolutè princeps non afficiatur: ea tamẽ pars afficitur, sine qua cor, membrum nobilissimum saluum esse non potest; quæ scilicet destinata est respirationi, & simul deglutitioni inseruit, quorum neutro homo carere potest. Adest simul febris continua, quæ & cordis & ipsius corporis vires labefactat, ideóque Galenus, 1. *aph.* 12. hoc modo laborantibus salutis spem in virium robore consistere scribit. Et suffocatur plerũque æger, vel quia tumor eò vsque creuit, vel tãta facta est vertebrarũ colli luxatio: vt faucibus coarctatus spiritus planè percipiatur, vel quia rupto tumore pus in pulmones ruit eósque implet.

2. Et quidem quo maior est fauciũ & gutturis angustia, eò periculosior est angina, præsertim si febris & ipsa sit acuta. Atque ita κυνάγχη à posterioribus Græcis in specie descripta omnium periculosissima est & grauissima, quæ intra vnam diem plerumque intra 4. iugulat, de quo Hippocrates, 1. *aphor.* 34. *Si febrem habenti suffocatio repentè superueniat, nullo tumore in faucibus existēte lethale est.* Et 3. *progn.* 16. & *in Coac. Anginæ grauissimæ sunt & celeriter interimunt, quæcunque nihil conspicuum faciunt in faucibus neque ceruice, plurimũ verò dolorem inferunt, atque orthopnϾã. Hæc enim in eodem die, & secunda, tertia, & quarta strangulant.* Neque enim tum paruitas mali significatur, quod nihil conspici sese prodit, sed quia magnus dolor adest, & summa

respirandi difficultas, significatur tumorem in internis gutturis partibus hærere, ibique conclusum spiritui aditum præcludere, atque ita subitò strangulare. Aliàs si respiratio & deglutitio nõ valdè lædatur, neque magnus dolor adsit, paruitas mali significatur. Idem tamen Hippocrates 3. *de morb.* κυνάγχῃ, ad nonum diem protrahi posse docet.

3. Παρακυνάγχη, paulò minori cum periculo coniuncta est, & potest diutius protrahi, de quo Hippocrates 5. *prognost.* 17. *Quacunque verò dolorem alioquin alteri similem inferant, in faucibus verò tumorem & ruborem excitant, valdè quidem lethales sunt, recedentibus verò diuturniores, si magnus rubor adsit*, quia tandem in synanchen transit. Sic mortua quinta die Phytonis vxor, 3. *epid. sect.* 2. *t.* 7.

4. Minus periculi autem adhuc est à συνάγχῃ, in qua plus læditur deglutitio, quàm respiratio. Homo enim sine cibo & potu aliquantisper viuere potest, non verò sine respiratione, præsertim cùm febris coniuncta est, eáque acutior. Et tumor ad interna vergens euocari longius & medicamentis digeri potest.

5. Leuissima est, & omnium minimè periculosa Parasynanche; quia inflammatio longius à gutture abest; Hinc Hippocrates, 6. *aphor.* 37. *Angina correpto, si tumor in collo appareat bonum. Foràs enim morbus fertur.* Et 7. *aphor.* 49. *Ab Angina detento tumor & rubor in pectore superueniens bonum*; quia extra morbus fertur. Et 3. *prognost.* 18. *quibus verò fauces & ceruix simul rubent, hæ sunt diuturniores, & maximè ex ipsis liberantur, quibus ceruix & pectus ruborem contraxerit, nisi erysipelas intro recurrat.* Et *aphorism.* 20. 3. *prognost. Securissimum est, si rubor quàm maximè foras, in ceruicem scilicet & pectus feruntur.* In his nimirum duabus differentijs neque dolore nimirum vexatur æger, neque difficultate spirandi tenentur. Etenim cùm partes hæ sint glandulosæ, molles & laxæ, affluentem humorem sine magna difficultate recipere, & quia laryngis musculi non inflammantur, respirationis via nõ intercluditur. Easdem sententias iisdem ferè verbis tradit Hippocr. *lib. de Coac. prænot.* Historias autem & euentus differentiarum 6. *Epidem sect.* 7. vbi de signis anginæ epidemiæ loquens tandem concludit: *In summa, qui solùm deglutire non poterant, his valdè mites, & toleratu faciles erant: pessimè verò his, quibus vnà spiritus sublimis erat.*

6. *Angina laborantes nisi celeriter cocta exspuant, malè habent.* Hippocrates *in Coacis.*

7. Angina biliosa periculosior pituitosa; quia & dolorem maiorem & febrem, & maiorem respirandi adfert difficultatem.

8. Si in angina tumore, & rubore intùs in faucibus apparente, rubor die non critico euanescat, remaneat verò tuberculum sine dolore, quod nec naturæ nec artis beneficio suppuratur, mortem vel ruboris recidiuam minatur, ex 3. *progn.* 19 Mortem quidem, quia relicta foris crassa materia tenuior & feruentior intrò ad guttur conuersa est: ruboris recidiuam, quia materia calidior ex accidente aliquo intrò repulsa est, non autem discussa.

9. Si in angina tumore & rubore foris apparente ista subitò intrò

euanuerit, malum: quia materia ad interiora recurrens suffocationem parit, ex *6. aph. 25.* Nisi tamen criticè discussa, aut aliò depulsa materia hoc fiat, atque æger melius habeat.

10. *Si febre detento repentè collum intorqueatur, ac vix deglutire queat, nullo tamen tumore intùs vel foris apparente lethale est 6. aph. 25.* ob luxationem scilicet vertebrarum.

11. Pueris angina ferè accidit ex vertebrarum ceruicis intrò luxatione, *3. aph. 26.* Huius curationem Paulus Ægineta, *lib. 9. cap. 27.* non aggreditur: cùm nullam, vti censet, illa recipiat: quod tamen intelligendum est non de luxatione, quæ ex crudorum humorum affluxu paulatim facta euenit, quæ antequam planè perficiatur, curati potest: neque etiam ex crudo tuberculo, modò vertebras non planè suo loco deiecerit: quales fuisse videntur anginæ, quas Hippocrates, *2. epidem. sect. 2.* describit ex vertebrarum colli luxatione facta, quorum tamen neminem, qui tùm laborarunt, mortuum fuisse refert: sed quæ fit ab inflammatione, vertebras distendendo violenter suo loco dimouente. Hæc enim omnino incurabilis: cùm quia ipsa inflammatio reductionem vertebrarũ prohibet, tùm quia respiratio & deglutitio valdè læditur.

12. *Quibus ex Angina in pulmonem fit conuersio, intra septimum diem moriuntur: si verò hos effugiant, ἔμπυοι,* id est, purulenti, *euadunt, 5. aph. 10. & 3. prognost. 20. Si anginæ materia in pulmonem conuertatur, desipientiam affert, & ægri magna ex parte ἔμπυοι, fiunt.* Ἔμπυοι, enim fiunt abscessu reputo & in pulmonem effuso: vapores verò calidi sursum exæstuantes delirium excitant.

13. *Si strangulatis & suffocatis, ita & anginosis, spuma circa os appareat, lethale signum est, 3. aphor. 43.* Extremam enim cordis angustiã significat, feruorémque summum, à quo materiam agitante spuma illa excitatur.

14. Quando in angina magna fit spirationis angustia, & spuma iam in ore apparet, nulla sanitatis spes relinquitur, nisi æger adhuc viribus valeat, & nutrimentum appetat. Quando verò infirmo ægro febris inualescit, & facies ægri fit viridis & sinus oculorum denigrantur, extremáque frigent, & lingua nigra ac crassa cernitur, lethale est. Nam in forti febre multa inspiratione opus est, quam angina negat, teste Auicenna *capite proprio.*

15. *In anginosis subarida sputa gracilium mala*, Hippocrates, *in Coac.* Angina enim talis est periculosa, sine tumore in collo & faucibus, vti *prognost. 2.* dictum, quo plerumque ægri suffocantur. Et licet, quod rarissimè fit, suppuretur: si tamen sputum sit subaridum, febrilem calorem maximè indicat, quo sputum glutinosum & crassum redditur. *Qui enim vt ibidem*, habet Hippocrates, *anginosi non celeriter expuunt cocta, lethaliter habent.*

16. Qui in angina tumores faucium sine vlla ratione repentè euanescunt, lethales sunt, *in Coac.* Etsi enim aliquando præcedente euacuatione, vel repellentium vsu tumor subsideat: tamẽ si sine his, atque ita præter rationem id fiat, malum periculosum est, cùm non soluantur morbi manẽtibus iis, quæ eas faciũt,

causis. Significatur enim materiæ ad interiora recessus, vnde periculosior in partibus internis morbus excitare potest, vel quod interdum accidit, ad partem vndè discedit, repentè iterum delata subitò suffocationem inducit.

17. *In anginis sine signis dolores in caput conuersi, lethale, in Coac.* Etenim cùm fiant sine crisi, aut materiæ translatione, & manente eadem gutturis & faucium, angustia, ac difficili respiratione; malum non imminui & tolli, sed diffundi, & cerebro communicari significant. Eodem modo si in hypochondriis, vel cruribus dolor excitetur, & angina non soluatur, morbi augmentum & humoris vitiosi etiam alias partes occupantis redundantiã significat.

18. Qui vehementer suffocantur, narium pinnas exspirando contrahunt, inspirando verò dilatant. Galenus, 3. *epidem. 2. comm. text.* 4. Cùm enim ob extremum suffocationis periculum, aut caloris vehementiam membranarum respirationi inseruientium motus necessitati satisfacere non possit, natura ad cartilagines illas diducendas sese conuertit, quasi aliquod commodi inde perceptura.

19. Soluitur autem angina vel tumoris *διαφορήσει*, causa eius reuulsa distracta; euacuata aut discussa: aut tumoris maturatione, puris ex illo aperto euacuatione, aut materiæ ad aliam partem translatione quod ex doloris & tumoris subita cessatione, pulsúsque mutatione cognoscitur. Optimum autem est, materiam discuti, vel tumoris maturatam materiam euacuari; aliò eam transferri periculosum, vt iam dictum.

20. Transfertur autem materia vel ad cerebrum, vbi statim dolor capitis grauis, deliria & phrenitis sequitur, vel ad musculos colli, vbi dolor & tumor, interdum & conuulsio excitatur; vel ad pulmones & pleuram, vnde dolor pectoris, tussis, difficilis respiratio oritur; vel ad cor, vnde tremor eius, syncope & pulsus obscuritas excitatur.

Indicationes

Quas aliæ inflammationes habent indicationes, eædem & in angina obseruandæ, saltem partis affectæ habita ratione. Nimirum sanguis & materia, quæ adhuc affluit, aut affluxura est ad partem affectam, reuellenda, deriuanda: quæ verò iam affluxit, adhuc tamen in paruis venis consistit, vel in parte fluctuat, ne in partem recipiatur, atque in eo consistat, repellenda, & in parte affecta forâs protrudenda per astringentia: quæ verò extra venas effusa est in partis spatia, & repelli non potest, insensibiliter discutienda est per digerentia, quod tutissimum est; vel si digerentibus non cedat, & ad mutationem tendat, maturatio adiuuanda, & diligenter simul cauendum, ne adstringentibus & refrigerantibus foris quocunque tempore applicatis materia intrò repellatur, sed relaxantia potiùs extrinsecùs abhibeantur, quibus materia forâs euocetur, periculúmque suffocationis auertatur.

Indicationes.

Curatio.

VENÆ SECTIO.

Curatio. Venæ sectio.

Cùm ergo angina sit inflammatio, & quidem eius partis à qua præsens periculum suffocationis imminet, & à sanguine vel solo, vel cum alio humore mixto ortum habeat: in omni angina sanguinis missione

& euacuatione opus est. Estque venæ sectio optimum, præsentaneum & compendiarum in hoc morbo remedium. Ideoque vt sanguis ad fauces ruens reuellatur & euacuetur, periculúmque maximè vrgens auertatur, venæ sectio statim & sine omni mora instituatur, præmisso, scilicet clystere.

Et quidem aperiatur in cubito cephalica aut mediana, aut vtraque si magna adsit plethora. Hoc enim Modo & vena in brachio aperta, & vniuersum corpus promptius euacuatur, & non parùm sanguinis à parte affecta auertitur. Et primò quidem mediana, hinc cephalica aperiatur, si vtriusque sectione opus. Et si inflammatio alteram partem magis affligat, vena in oppositum primùm brachio reuulsionis gratia, postmodum in latere eodem aperienda, aut si semel saltem venam aperire liceat, vena in eodem latere secetur. Si verè nullum lateris discrimen sit, aut dubitetur, vtra pars magis affligatur, sanguis ex dextro brachio emittatur, cùm hepar sit plerumque pars mittens.

Si menses vel hæmorrhoides suppressæ sint, quæ vena primò aperienda sit, authores dissentiunt. Alij enim saphenam, alij venam in cubito primò aperiendam censent. Verum distinctione hic opus videtur. Etenim si periculum non vrgeat, ex poplite vel talo sanguinis missio primùm instituenda, vt menses suppressi reuocentur, & sanguis ad partes distantes reuellatur; imprimis si purgationis tempus instet. Et si malum augeatur, mox vespere aut sequenti die cephalica aperienda; non tamen neglectis reuulsionibus, quæ in cruribus institui possunt. Si verò morbus vrgeat, & periculum instet, quod plerumque fieri solet, mox vena in cubito aperienda. Periculosum enim est, neglecta cephalica cum affecta parte communicante in distantissima parte venam secare. Vena autẽ brachij aperta postea vena in poplite aut talo secare licet. Sic enim & vrgenti affectioni, ac celerem reuulsionem & euacuationem requirenti, & suppressæ euacuationi satisfit. Imo sunt optimi Medici, qui in angina periculosa non solùm in suppressis mensibus venam primò in brachio secandam censent, sed etiam fluentibus mensibus. Et tali in casu, dum sanguis per venas superiores euacuatur, cucurbitulas femoribus affigendas censent, vt minor fiat sanguinis versus superiora retractio.

Euacuetur autem sanguis maiore vel minore copia pro eiusdem abundantia, magnitudine ipsius affectus & virium robore. Etsi verò fuerint, qui in angina etiam vsque ad syncopen sanguinem euacuandum censuerint, persuasi sententia Galeni, qui *aphor.* 54. scribit, in ardentissimis febribus, in maximis inflammationibus & vehementissimis doloribus, vsque ad animi deliquium sanguinem detrahendum esse: tamen Græci, Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *c.* 47. Paulus Æginета, *lib* 4. *cap.* 37. Trallianus, *lib.* 4. *cap.* 1. vt & Arabes plerique, item Cælius Aurelianus, *lib.* 3. *acut. cap.* 4. & posteriores Medici plerique, sanguinem non semel atque confertim, sed sæpius & repetitis vicibus euacuandũ censent; ne, si confertim euacuetur, animi deliquio superueniente, suffocatio, quæ antea vrget, augeatur, ægerque suffocetur. Quanquam enim ipsa inflamma-

tio, si sit magna, tale præsidium requirere videatur: prohibet tamen id respirationis difficultas, & imprimis suffocationis periculum. Respiratio enim cùm sit actio vitæ valdæ necessaria, quâ ne exiguo tempore viuus homo carere potest: plus valet hîc prohibendo difficilis respiratio, quæ ex animi deliquio succedente ad largam sanguinis effusionem ita augeri possit, vt illico suffocatus æger interiret, quàm magnitudo inflammationis eam indicando. Itaque vbi minor est spirandi difficultas, copiosius, si inflammationis ratio postulet, sanguinem mittere licet, vt inflammatis faucium musculis. Si autem respirationis difficultas valdè vrgeat, id quod accidit, inflammatis laryngis musculis, cauendum est à larga sanguinis missione, quæ animi deliquium inducere posset, sed tum paritis vicibus, quatuor vel quinque horarum interuallo sanguinem euacuare commodius est. Et repetita venæ sectio plus reuellit, quàm vna larga sanguinis euacuatio. Præterea cùm sæpe accidere soleat, vt ad partem affectam nouus affluxus fiat, repetita venæ sectio etiam humores iterum affluentes auertit. Videndum tamen, ne nimis parcè prima vice sanguis euacuetur, ne antequam alteram aut tertiam sectionẽ adhibere possimus æger interim moriatur.

Et quidem primò in opposita parte vena aperiatur, deinde in brachio lateris affecti. Et si malum fert inducias, manè vna vena aperiri potest, vesperi vel sequẽti die alter. Foramen non fiat nimis angustum, ne crassior sanguis intus remaneat, nec nimis amplum, ne spiritum magna copia dissipetur.

Grauidæ etsi sanguine emisso interdum abortiant, tamen in morbo tam periculoso necessitas postulat, vt sanguis, sed minore copia detrahatur. Et plurimæ grauidæ ita sanguine abundant, vt venæ sectionem sine abortus periculo tolerare possint. Imò compertum est, nonnullas fœminas, nisi sanguis iis detrahatur, abortire aut in alia mala periculosa incidere. Fiat autem sanguinis euacuatio ex vena cubiti.

Si phlebotomiam vires non ferant, aut saltem repetitam sanguinis euacuationem non tolerent, cucurbitulæ cum scarificatione apponantur cruribus, vel supra renes, postea etiam in brachiis, non in collo. Nam si statim in principio cucurbitulæ parti in loco affecto propinquæ applicantur, maior ad partem affectam fluxus concitabitur, malúmque augebitur. Postea verò in loco propinquo applicari poterunt; sicut venas sub lingua secare licet, vt postea dicetur. Simul etiam alia adhibeantur, quæ repellere possunt, vt lotiones, & frictiones, ac ligaturæ extremorum, & cucurbitulæ in partibus remotioribus vt modò dictum.

Purgatio.

Venę sectione peracta mox instituẽda purgatio, præcipuè si bilis in corpore abũdet, vt illa pharmaci irritatione motus humorũ fiat κατάῤῥοιαν. Purgationem.

Cùm autem anginæ coniungatur febris, de purgatione initio anginæ instituenda authores dissentiunt, dum alij & plerique omnes Græci ac Arabes summum periculum attendentes, mox in principio purgandum esse cẽsent, alij verò, inter quos præcipuus est Massarias, ad crudita-

tem humorum respicientes purgationem in principio prohibent.

Verùm febris natura hîc attendenda. Nam, quod plerumque fieri solet, si febris vel præcedat anginam, vel simul cum ea inuadat, & materia peculiari naturæ motu humores vitiosos extrudere conantis ad fauces depellatur, atque ita humores turgentis materiæ conditionem referant, & errabundi quasi à natura è venis expellantur, nondum immobiles sint, & licèt ad certam partem ferantur, vagabundi tamen adhuc quasi sint, & tales, qui etiam ad aliam partem mox moueri possint, sicut sæpe angina in pleuritidem & peripneumoniam mutatur, ad turgentem materiam meritò referuntur, & propterea ex consilio Hippocrat. 1. *aphorism.* 22. statim euacuandi sunt: Id quod etiam à doctissimis Medicis hactenus cum commodo ægrotorum factum fuit, & ipse Hippocrates præcipit, *lib. de locis in hom. & lib.* 3. *de morb.*

Et omninò sunt in ea sententia, & si angina sit inflammatio, (quod & pleuritide, peripneumonia, parotidibus & similibus affectionibus intelligendum) primam tamen occasionem ei præberi à cacochymia, (nisi causa externa sanguinis affluxum excitet, vt spinæ vel ossicula gulæ infixa, vel vertebrarum luxatio.) Natura enim irritata à prauis humoribus, os ad partes corporis externas detrudit, ad latera, tonsillas, fauces, post aures, ad inguina, & alias partes. Verùm vt in hæmorrhagiis narium criticis, quæ in febribus acutis à natura sæpe instituuntur, non præcipuè sanguinis, sed cacochymiæ causa ea euacuatio à natura instituitur: ita & hîc natura quidem vitiosos humores expellere conatur, non tamen eos sine sanguine extra venas protrudit, sed cum sanguine permixtos extra venas in spatia partium effundit, vnde inflammatio excitatur. Et ipsi tales humores è venis effusi, acrimonia & prauitate sua naturam stimulantes, maiori sanguinis affluxu occasionem præbent.

Si autem inflammatio præcedat, neque ea ex humoribus vitiosis à corpore protrusis ortum habeat, & postea febris sequatur, non adeò multum commodi ex purgatione prouenit, nisi forsan metuatur, ex affluxu humorum vitiosorum inflammationem augeri posse.

Et quidem maturè statim in initio instituenda purgatio. Narratque Alexander Trallianus, *lib.* 4. se eodem die sanguinem misisse & purgasse, his verbis: *Post missionem sanguinis, si nullus laxitatis sensus oriatur, sed cibi & aetis transitus adhuc impediatur, etiam venas linguæ subiectas incidere ne graueris, neque in crastinum differre, sed eodem die facito. Ego sanè memini, me, cum vsus valdè vrgeret, venam manè aperuisse, diluculo linguæ subiectas secuisse, & vesperi ex cremore ptisanæ extractum scammonij exhibuisse, atque ita laqueum ex inflammatione ortum vix potuisse dissoluere. Imò alium quendam noui me, post quam brachiorum duorum venas in cubito secuissem, repurgasse, sequenti die non expecto.* Et omninò affectus grauitas sæpe purgationem ita vrget, vt statim instituenda sit, nec tempus matutinũ expectari possit. Etsi enim & ad venæ sectionem, & ad

& ad purgationem horæ matutinæ sint commodissimæ, tamen vtraque etiam tempore vespertino institui potest, si quid mali impediat, vel vt venæ sectio vel purgatio maturetur, vrgeat. Itaque si suffocationis periculum vrgeat, manè instituta venæ sectione, vesperi exhiberi potest purgans. Sic non solùm Trallianus, vt modò diximus, vesperi purgauit, sed & Galenus, 14. *M.M. cap.* 8. in quodam, cui lingua tumefacta erat, vt ore contineri non posset, purgans vesperi exhibuit.

Eligantur autem purgantia, quæ febrim non augeant, nec humores valdè agitent, cassia, manna, tamarindi, syrupus rosar. & violar. sol. rhabarbarum, electuarium diasebesten, diacatholicum. Si humor pituitosus admixtus sit, fortiora vsurpare licet. Vt ℞. *Syrup. rosar. solut.* ℥.ij. vel iv. *Aqu. cichory* ℥.ij. M. Vel ℞. *Mannæ* ℥.j.ß. vel ℥.ij. Dissolue in iusculo pulli, vel decocto prunorũ, iterum colentur. Exhibeatur horis duabus ante prandium. Vel ℞. *Rhabarb. elect.* ℈. iv. *cinamomi* ℈. ß. Infunde in *decocti communis flor. & fruct. vel aqu. endiu.* ℥. iij. *vel* ℥. iv. In colatura dissoluatur *mannæ* ℥. j. *vel* ℥. i. ß. Colatura exhibeatur, postea detur seri lactis caprini ℔. j. vel ℔. j. ß. Ita enim purgatio sine insigni calefactione perficitur. Vel ℞. *Electuar. de psyllio* ℥. ß. Dissoluatur supra ignem in decocti florum vel fructuum, vel pectoralis, vel aqu. cichor. ℥. iij. ß. In colat. dissolue *mannæ* ℥. j. Iterum coletur. Adde *syrup. violar.* ℥. ß. M.

In humore pituitoso addatur agaricus. In melancholia admixta sena & manna exhibeatur. Sena enim & manna in actionis modo & tempore valdè conueniunt.

Recentiores Chymici hîc etiam vomitoria & antimonialia exhibent, sed nulla euidenti ratione adducti. Neque ea tutò in morbo, qui aliàs suffocationem minatur, exhiberi possunt. Ita refert Trincauellius, *lib.* 5. *cap.* 7. *de ration. curand. part. corporum affect.* fœminam quandam sumpto medicamento purgante, & quidem cassia saltem, excitato vomitu, statim strangulatam interiisse.

Verùm quia facultas deglutiendi plerumque est impedita in angina, frustra sæpe præscribuntur purgantia, quæ æger deglutire non potest. Rondeletius equidem pilulas dissoluit. Verùm vix hoc tutum est, propter abominandum enim saporem facilè vomitus excitari posset, qui in hoc affectu minimè tutus. Et modò æger liquida deglutire possit, facilè alia purgantia concinnari possunt, vt pilulas dissoluere opus non sit. Vbi verò planè purgantia sumere æger non potest, clysteres acriores ex emollientibus & cholagogis, & quidem, si febris acuta coniuncta sit, clementioribus constantes iniiciendi, & iterum atque iterum deinceps reiterandi sunt. Vt ℞. *Maluæ, parietar. mercurial. centaurij minoris*, an. m. j. Coqu. in aqu. simpl. Colat. ℞. ℔. j. adde *electuar. diacathol. de succo rosar.* an. ℥. j. ß. *mellis rosat. collati* ℥ j. *ol. violat* ℥. ij. *salis* ℈. ß. F. Clyster. Vel ℞. *Decocti emollient.* ℥. ix. in quibus dissolue *elect. diasebestẽ.* ℥. j. *diaphœnic.* ʒ. iij. *ol. violac.* ℥. j. ß. *sal. gem.* ℈. ß. M. F. Clyster. Vel ℞. *Decocti fl. & fr.* ℥. ix. in quibus dissolue, *elect. lenitiui.* ʒ. vj. *de psyllio* ℥. ß. *syr. rosf. Sol.* ℥. j. *sal. gem.* ℈. j. M. F. Clyster.

Repellentia.

Repellentia. Statim post primam sanguinis missionem purgantia vsurpanda sunt, ne inflammatio augeatur. Debent autem repellentia solùm intus in faucibus, non verò extrà adhiberi, ne materia magis ad interiora & versus fauces repellatur.

Vsurpanda verò sunt repellentia forma gargarismorum & collutionum oris, vel linctuum. Etsi enim quidam & suffumigij formâ talia exhibeant: tamen cùm omnia, quæ in fumum resoluta ore & faucibus hauriuntur, guttur & fauces exasperare & suffocationem augere soleant, à plerisque hic modus reiicitur. Et quidem forma gargarismorum, seu collutionum vtilissima est. In infantibus tamen, qui gargarisare non valent, sæpe linctibus vtendum est.

Quatuor medicamenta à Galeno. In Medicamentis autem inueniendis hîc non solùm ad commumen, quæ ex natura inflammationis sumitur, indicationem respiciendum, sed etiam ad partis affectæ conditionem. Nam cùm, vt Galenus, 1. *de comp. medic. sec. loc. cap.* 1. docet, non solùm rarior & mollior sit superficies tunicæ oris, quàm est cutis, quæ totum corpus ambit, & præterea ex medicamentis aliquid facilè in ventriculum vel pulmonem defluere possit, sint illa talia, quæ omnis acris & malæ qualitatis, quæ vel fauces lædere, vel deglutita nocere possunt, expertia. Et cùm diutius in ore, vbi gustus sedes est, detinenda sint, quantum fieri potest ingrato sapore careant, ne nobis accidat, quod Medico illi seu imprudenti seu imperito accidit, qui cùm referente *ibid.* Gal. gargarisma ex atramento sutorio constans adhibuisset, magnum cum insuauitate nocumentum gulæ & asperæ arteriæ extremitati, ac ventriculo & pulmoni intulit.

Commendatur à Galeno, 6. *de comp. med. sec. loc. cap.* 1 quatuor medicamenta, quod ex musto, quod ex moris, & quod ex nucum corticibus viridibus cum melle, quod insuauitatem & nimiam astringendi vim, quæ est in his succis, temperat, conficitur.

Primùm ex musto fit, iniiciendo ad decem musti heminas, tres heminas rhois coriariorum, aut eius, qui obsoniis inspergitur; vel ex vtriusque parte æquali, Cuius quidem plures aliæ descriptiones ibidem leguntur. Alterum ex moris ita fit: ℞. succi mororum heminas vj. ad strigmentitiam spissitudinem coquito. Deinde tritas croci ʒ. j. myrrhæ ʒ. ij. omphacij ʒ. j. alumin. sciss. obol. iij. mellis heminam vnam addito. Vel ℞. croci ʒ. ß. alum. ʒ. ij. ß. iniiciatur, & passi hemina vna, & vini maris expertis austeri hemina vna. Coctura autem fit vsque ad compagem melleam. Tertium fit ex mororum rubi succo, eodem modo, vt ex succo mororum. Quartum denique fit ex nucum corticibus viridibus, si eorum succus exprimatur, per linteum excolet ur, coquatur, & tandem mel, veluti in eo: quod ex moris, fit, admisceatur. Inter hæc autem medicamenta primum est mitissimum, secundum fortius, tertium adhuc fortius, quartum fortissimum, quod etiam præcipuè à Galeno commendatur. Hoc enim vim astringendi cum substantiæ tenuitate habet, atque ita profundiùs penetrat, cuius

rei argumentum eſt, quod ſuccus ille manibus tractatus ita altè inficit, vt facilè abſtergi non poſſit. Vario autem modo, vt Galenus ibidem docet, ad diuerſa morborum tempora eiuſmodi medicamenta parantur. Si enim in ipſis aſtringens qualitas præualeat, principiis conueniunt. Si verò mitigatoria & laxatoria ac concoctoria, in doloribus & vigoribus inflammationum. Imò ſi vnum ſaltem horum medicamentorum præſto ſit, id ipſum per aquam ſimplicem ſolui, & per additionem parabilium cuiuis tempori & ſcopo accommodatum reddi poteſt. Sunt autem parabilia ex aſtringentibus, roſæ, & myrti baccæ, & myrtus, & lentiſcus, & rubus caninus, & galla omphacitis appellata, & Ægiptiæ ſpinæ fructus, omniáque aluminis genera. Poſt hæc parabilia ſunt rhus culinarius & coriarius, & ſuccus, qui ex Syria affertur: atque hic quidem per ſe admiſcetur, culinarius autem & coriarius rhus aqua prius decocti, vtiles miſturis fiunt. Eſt autem & glaucium ex parabilibus, & omphacium, & cytini, & balauſtia. Ex diſcuſſoriis autem parabilia moderata ſunt caricarum & furfurum decoctum, & aqua mulſa, in qua origanum, aut hyſſopum, aut thymus, aut calamintha, aut pulegium, aut mentha odora, quàm hedyoſmum vocant, ſint incocta: fortiora autem ſunt etiam hæc, ſi diutius coquantur, amplius autem & nitri ſpuma, aut ipſum adeò nitrum vſtum: fortius verò his eſt ſulphur viuum. Vtilis eſt & ſuccus malorum, citriorum, & rob cornorum, ac ſorborum, ſyrupus granatorum, myrtillorum, de ſuccis, diamorum vt & decocta & aquæ prunellæ, plantaginis, polygoni, agrimon. maluæ arboreæ, folior. rubi, myrti, radic. pruni ſylueſtr. ſumach, ſemen roſarum, balauſtia, cortices granatorum, hypociſtis, acacia. Atque ex his eligantur fortiora vel mitiora, prout maior vel minor fuerit inflammatio, humorúmque affluxus, & prout corporum natura ſeſe habet. Mollioribus enim & fœminarum corporibus mitiora, fortiora durioribus adhibenda. Ita etiam in laryngis inflammatione primò mitiora adhibenda medicamenta, ne dolor & ſymptomata fortiorum vſu exaſperentur. Ideóque præcipuè illa valida aſtringentia, gallæ, balauſtia, ſumach, hypociſtis, vix ſola vſurpanda, ſed modicè ſaltem; vbi opus eſt, reliquis admiſcenda. Monendum & hoc, in angina, quæ à ſpina vel oſſiculis, vel aliis rebus acutis gulæ inhærentibus, fit, aſtringentia locum non habere. Talis enim inflammatio citò ad ſuppurationem duci poſtulat. Ab aſtringentibus verò tum dolor intenditur. Cùm enim talia corpus acutum infixum magis parti impingant, dolorem intendunt.

Attendendum & hoc, pro humoris inflammationem excitantis varietate medicamenta etiam varianda eſſe. In ſanguine enim & bile refrigerantium & repellentium vis intendenda; in pituita autem reſoluentium; in melancholia emollientium.

Succi vel illinuntur faucibus, vel diſſoluuntur in decoctis aut aquis, iiſque os colluitur potius, quàm vt gargariſmus fiat, ne nimia gargariſatione affluxus augeatur,

Eædem collutiones oris ex aquis destillatis & decoctis plantarum modò enumeratarum parantur.

In principio ergo sequens gargarismus vel oris collutio vtilis est.

℞. *Hord. integr.* P. ij. *fol. vitis, plantag.* an. m. ß. *flor. rosar. rubr.* P. ij. *balaustior.* ʒ. ß. *fragor. sebest.*. ʒ. j. ß. *sem. acetos.* ʒ. j. Coq. in *aqu. comm.* pro ℔. j in qua dissolue *Succi cort. nuc. ingland. virid.* ℥. j. *syr. gran.* ℥. j. ß. m. Vel ℞. *Rad. althae*, ℥. ß. *fol. rubi*, m. j. *alum. vsti*, ʒ. ij. *sac.* ℥. ß. Coq. in *aqu. comm.* pro ℥. x. In quibus dissolue *mell. rosat. colat.* ℥. ij. ß. *succi myrtillor. recent.* ℥. j. M. Vel ℞. *Aq. plant. prunel. rosʃ.* an. ℔. ß. *aceti ros.* ℥. ß. *succi granat.* ℥. j.

In quibus dissoluatur, *diamori, rob nucum*, an. ℥. i. ß. pro oris collutione. Vel ℞. *Aq. radic. althaeæ*, ℔. j. Coq. in ea *flor. malua arborea*. Colat. adde *syr. de succo cydonior.* ℥. iii.

Vel colluatur os lacte, in quo lens palustris cocta sit.

Aliàs si dolor non vrget, sola repellentia vsurpanda.

Vt ℞. *Fol. plantag. prunell.* an. m. ß. *flor. rosar. rubr. malua arbor.* an. P. ii. *balaust. sem. cydon.* an. ʒ. i. Coqu. in aqua hordei, ℔. ß. ad tertiæ partis cõ umptionem. Colaturæ adde *diamori*, *dianuc.* an. ℥. i. M. Vel ℞. *Summitat. rubi*, m. i. *balaust. cortic. granator.* an. ʒ. i. Coqu. in aqua simpl. Colaturæ ℔. i. adde *diamori. rob nucum*, an. ʒ. i. M. Vel ℞. *Agrimonia, plantaginis* an. m. i. *rosar. rubr. cortic. granator. sem. acetosæ*, *portulacæ*, an. ʒ. ii. Coq. in *aq. s.* ad ℔. i. Adde *diamor. dianuc. succi granator.* an. ℥. i. ß. F. gargarismus. Vel ℞. *Aq. prunell, acetosæ*, *rosʃ. rubr.* an. *q. s. diamor. rob sambuci*, an. cochlear. i. M. Linctus etiam prosuut ex diamoro cum succo granatorum, vel ex syrupo de iuiubis, myrtino, diamoro.

Si dolor sit vehementior, admiscenda sunt medicamenta, quæ dolorem leniendi vim habent, & præcauent, ne fauces exasperentur. In quem vsum lac vtilissimum, possuntque in eo coqui summitates rubi, reliquis etiam addi glycyrrh. iuiubæ passulæ.

Recentiores hîc laudant sal prunellæ, siue nitrum præparatum in oris collutionibus.

Deinde ex Conradino, *lib. de feb. Vngar. cap.* 119. hanc aquam.

℞. *Semperuiuæ mai.* q. v.

Contundatur succúsque exprimatur, & singulis ℔. addatur *Salis ammoniaci*, ℥. ß. reponantur in loco humido, donec sal liquiescat. Postea aqua destilletur, qua fauces colluantur. Si verò hæc aqua in promptu non sit, sumatur aqua semperuiuæ vulgaris, & in eius libra vna dissoluatur salis ammoniaci, ʒ. i. ac modo dicto adhibeatur. Vel. ℞. *Cancros viuos* viii. *sed maior.* m. iv. Contundantur, & succus exprimatur, quo fauces colluantur.

Vel ℞. *Aq. semperu. mai.* ℔. i. ß. & admisc. succum ex quatuor cancris viuis expressum.

Verùm ista etsi in angina etiam suum locum habere possint: tamen ab authoribus horum medicamentorum inuenta & vsurpata sunt ad linguæ ardorem, siccitatem & nigredinem in febribus ardentibus, quod malum vulgò *die Breune* nominatur, quod ab angina differre supra diximus. Istud enim faucium & linguæ incendium & siccitas febrium acutarum symptoma est, neque

ab eo tam subitò suffocationis periculum, vt in angina, imminet.

Valdè etiam in hoc affectu prodest cassia extracta cum aq. plantag. dissoluta, & collutionis loco adhibita, vt & decoctum cortic. ligni berberum, vel cortic. interioris coryli. Vt & decoctum auenæ rubescens, item decoctum fol. & cymarum cerasi arboris. Pauperiores vtantur aquâ fabrorum, vel aquâ & aceto inuicem mixtis, vel aquâ hordei.

Notandum autem hîc in vniuersum, quæcunque in calidæ valdè & sanguineę anginę incremento & statu imponuntur, eadem pituitosæ initiis præscribi posse: Et quæ declinantibus illis, eadem vigentibus his debent adhiberi.

Deriuantia.

Deriuantia. Postquam venę sectio in cubito & purgatio est instituta, etiam venæ narium, & quæ sub lingua sunt, aperiantur, aut hirudines venis narium, frontis, post aures & ceruici applicentur. Nonnulli & scarificationes aurium adhibent. Trallianus, vt suprà dictum, eodem mox die, non expectato crastino, venas linguę subiectas incidit Sed Galenus, neque sine ratione, in principio anginæ venam in cubito secat, vt reuellat, quod influit; post principium autem venas sub lingua, vt quod in parte affecta vel locis vicinis collectum est, euacuetur, *in lib. de cur. rat. per sang. miss. cap.* 9. *&* 4. *de rat. victus in acut. aph.* 30. Si tamen morbus admodum velox esset, primo die venam sub lingua cum Tralliano secare liceret.

Digerentia.

Digerentia. Malo procedente & augescente, quod secundo, & tertio die accidere solet, præpositis repellentibus digerentia admiscenda. Monéntque hîc doctissimi Medici plerique, in angina rarissimè solis repellentibus, & non nisi cùm imminet inflammatio, aut vbi primùm incepit, vtendum esse, & contra solis discutientibus vix etiam vnquam vtendum esse, atque in eo differre curationem anginæ ab aliarum partium inflammationibus, in quibus in principio sola repellentia vsurpantur: post statum verò repellentia omitti possunt: idque ob partis affectæ naturam. Cùm enim partes, quæ in angina afficiuntur ferè sint laxæ & molles, citóque inflammationem admittant, etiam in principio discutientium aliquid addendum, ne humor qui influxit, nimio refrigerantium vsu impactus hominem suffocet; in fine etiam aliquid astringentium addendum, vt partes roborentur & ne solo discutientium vsu in parte laxa & molli maior, vel nouus humorum affluxus concitetur. Vbi ergo morbus augmentum sumpsit, gargarismis vtendum discutientibus ex decocto thimi, pul. calam. hyssop. orig. beton. glyc flor. cham. melil sem. lin. fœn. & similibus.

Vel ℞. *Glycyrrh. rec.* ℥. i. *passul. mundat.* Par. x. *dactyl. caricar.* an. P. iv. *sem. alth. fænig.* an. ʒ. ij. *hord. integ.* P. j. *fl. viol. cham.* an. P. ß. Coq. Col. adde *mell. ros. col.* ℥. ij. *ciner. hirund.* ʒ. ij. *croci* ℈. ß. F. gargarismus.

Vel ℞. *Hyssopi, puleg.* an. m. ß. *betonic.* P. ij. *rad. glycyrrh.* ʒ. iij. *passul. minor.* ℥. j. Coq. in s. q. *aq. fluuiat.* pro ℥ ix. In quibus dissolue *oxymel. simpl.* ℥. j. *diamors* ʒ. iv. M.

Vel ℞. *Aq. althææ*, ℔. ß. *hyssop.* ℥. ii. *syr. de betonic.* ℥. j. ß. M. Vel

℞. *Fol. plantag. prunell.* an. m. ß. *balaust. flor. rosar. rubr. cham.* an. P. j. *caric. ping.* N. iij. *hordei* m. ß. *sem. lini . fœn.* an. ʒ. j. Coq. in aq. simpl. Col. ℞. ℔. j. Cui adde *mellis rosacei col.* ℥. j. *dianuc.* ℥. j. ß. F. gargarismus.

Commendatur & aqua è fol. & flor. periclimeni. In statu augeantur discutientia & emollientia. Galenus consistente fluxu crocum & myrrham addit, quæ concoquere & discutere valent, crocúsque similiter lenienter astringit, Vt.

℞. *Fol. prunell. violar.* an. m. j. *scabios. malu. arbor.* an. m. ß. *flor. chamæmel. melilot.* an. P. j. *glycyrrh. ras.* ʒ. iij. *sem. fœn.* ʒ. ij. *caric. pingu.* N. iij. *passul.* ℥. ß. Coq. in aq hordei f. ad tertiæ consumptionem.

Colaturæ ℞. ℔. j. in qua dissolue *cassiæ recens. extract.* ℥. ß. *myrrh.* ʒ. i. *croc.* ʒ. ß. *mell. rosat. colat.* ℥. j. Misce pro gargarismo.

Ad dolorem leniendum valet succus ex pane albo in aqua vel lacte cocto expressus, item cremor ex furfuribus tritici expressus, vt & mucilago semin. lini, cydonior. althææ, succus ptisanæ, lac amygdalarum dulcium, & sem. 4 frigid. maior. item cassia cum parte æquali olei amygdalarum dulcium mista.

Declinante tandem morbo coquitur aliquid de nido hirundinis, aut dissoluitur in colatura cinis combustarum hirundinum & cochlearum combustarum: Vel, quod nonnulli pro secreto habent, cancrorum combustorum, aut cribratum album canis, aut gallinæ. Illinire etiam licet faucibus illa stercora melle excepta.

EXTRA ADHIBENDA.

Exsiccantia, & resoluentia.

Dum hæc intùs faucibus adhibentur, tentandum omni modo, vt inflammatio exteriora versus trahatur, & discutiatur, in quem vsum multa passim ab authoribus proponuntur, vt oleum dulce amygd. dulc. chamæmeli, anethi, lilior. alborum, quorum aliqua spongia vel lana succida applicari possunt, succus cucumeris syluestr. melle subactus, & huius generis alia. Inter quæ tamen ab initio, vbi corpus non satis euacuatum fuerit, mitiora eligenda, ne humoribus attractis malum augeatur. Externa.

In principio ergo & prima statim die anterior colli pars illinatur, oleo chamæmelino, amygdal. dulcium, vel liliorum alborum.

Vel ℞. *Ol. lilior. alb. amygdal. dulc. violac.* an. ʒ. ij. *pingued. capon.* ʒ. j. *empl. de meliloto q. s.* M. F. linimentum. Vel ℞. *Mucilag. gummi Arabic. tragacanth. sem. cydonior. aq. ros. extr.* an. ʒ. ij. *butyri recentis insulsi, pingued. porcin.* an. ʒ. i. *stercor. hirund.* ʒ. ß. *ol. irini, chamæmel.* an. *q. s.* M. F. linimentum. Præstantius est vnguentum Varandæi.

℞. *Paulu. nidi hirund. stercor. canis iciuni macerati, columbi*, an ℥. j. *rad. ireos. flor. chamæm.* an. ʒ. ß. *pingued. gallinar.* ℥. ß. *ol. lilior. alb.* ℥. j. ß. *ceræ flauæ parum.* M. pro vnguento, quo collum & partes tumentes inungendæ.

Vel parentur cataplasmata ex farina vel cremore sem. lini, fœnigræci, althææ, maluæ, hordei, flor. chamæm. meliloti, & similibus.

Vel ℞. *Farinæ hordei, pulpæ passul.* an. ℥. ij. *pulu. rad. althææ*, ℥. j. Cum *ol.*

amygd. dulc. Fiat cataplasma. Hoc etiam vtile est.

℞. Farin. hord. ℥ j. mucilag. sem. lini & althaeae. cum aqua maluae facta, an. ℥. ß. pulu. flor. chamamel. ʒ. iii. Cum oleo chamæmel. amygdalar. dulc: an. q. s. Fiat cataplasma.

Nidum etiam hirundinis cataplasmatis modo foris applicandum admisceri vulgatum est, idque cum commodo ægrorum fieri vsu deprehensum; de quo postea quæst. 3. dicetur.

Vt ℞. nid. hirundin. N. i. fol. maluae, violarum an. m. i. flor. chamemel. meliloti an. m. ß. rad. althaeae, ʒ. vj. lilior. albor. ʒ. ii. ficuum, N. iv. Coquantur ad mollitiem contusis adde farin. sem. lini, fœnigraec. hordei, an. ʒ. iii. butyri recent. ℥. ß. olei amygdal. dulc. chamæmel. viol. an. q. s. F. cataplasma ad interiorem colli partem.

Vel. ℞. Nidum hirundinis, Coq. in decocto radic. althaeae, ad pultis consistentiam. Adde Ol. amygdal. dulcium, anethi, an. ℥. ii. croci ʒ. i. cassiae, ℥. i. ß. Fiat cataplasma. Vel ℞. Farin. tritic. ℥. ii. sem. lini, faenigraec. an. ℥. i. caricar. ping. ℥. ß. nidi hirundin. contusi, ℥. i. Cum oleo lilior albor. Fiat cataplasma.

Vel ℞. Stercor. hirund. ℥. i. farin. fabar. ℥. ii. oleum chamaemel. liliorum alborum an. quantum satis Fiat cataplasma.

Paratur & tale emplastrum vel cataplasma ex nido hirundinis.

℞. Nidi hirundinis, ℥. ii. vnguenti dialthaeę. œsipi an. ℥. i. ß. rad. iridis ʒ. ii. ol. irini, lilior alb. an. ℥. ß. ceræ flauæ q. s. Fiat emplastrum.

Cataplasma de nido hirundinis. D. Pauli Lutheri.

℞. Pulu. nidi hirundin. ℥. iii. radicis alth. chamæmeli, an. ʒ. iii. fænigraec. ℥. ß. mucilag. ficuum cum aq. chamam. expr. ʒ. i. ol. chamam. lilior. alb. amygd. dulc. an. ℥. ß. Fiat l. a. cataplasma.

Aliud emplastrum ex nido hirundinis.

℞. Nidor. hirundin. N. i. Coq. in aq. malu. ℥. vi. Postea colentur & exprimantur fortiter. In colatura coqu. Rad. malu. bryon. altheae, an. ℈. ii. sem. lini, ʒ. i. nigell. ℈. i. herb. violar parietar. an. ʒ. ii. ol. lilior. chamam. axung. porcin. an. ʒ. iii. cera, ʒ. ii. F. l. a. emplastrum.

Aliud ex cineribus hirundinum & albo gręco paratur h. m.

℞. Ciner. hirund. stercor. canis per ieiunium emaciati an. ℥. ß. pulu. croci, florum spicae, an. ʒ. i. benzoës ʒ. ß. mellis ℥. iii. F. cataplasma.

Vtile est etiam cataplasma ex medulla cassiæ cum oleo chamæmeli, & vnguento dialthææ, & emplastrum de meliloto.

Vel ℞. Sem. cumini ℥. i. absinthij viridis contusi, farinae hordei ℥. ß. albi graeci, ℥. iii. Cum melle fiat Cataplasma.

Vel. ℞. Furfuris tritici, albi graeci, an. q. v. Cum melle fiat cataplasma.

Laudatur etiam epithema ex aquæ scabiosum ℔. i. & spiritum vini ℥. j. loco affecto admouendum.

Fortiora fiunt emplastra, si aliquid fermenti, vel cæpa sub cineribus cocta addatur. Nonnulli etiam mel anacardinum & vesicatorium applicant. Notãdum etiam, vt medicamenta ista semper calida actu applicentur.

Si materia rebellis digerentibus non cedit, etiã in parte affecta, vel ei

vicina cucurbitulas affigere licet, sub mento scilicet, si tumor circa fauces & maxillas existat, in collo verò inter 2. & 4. vertebram, cùm affectis internis musculis tumor foris non apparet. Et si materiam ad externa vergere videmus, adiuuandus est motus materiæ appositis cerulei cucurbitulis cum scarificatione, vt sanguis ad circumferentiam extrahatur.

Maturantia.

Matu- rantia. Si verò malum discutientibus non cedit, indicio est, ad suppurationem tendere, quod plerumq; quarto vel quinto die contingere solet. Quod si animaduertatur, adiuuanda est maturatio, tum externis, cum internis medicamentis.

Intus quidem vtile est frequenter cassiam extractã, seu medullam cassiæ in ore tenere, vt paulatim liquescens in gulam descendat. Lenit enim maturat & resoluit. Gargarismi verò & collutiones fiunt ex lacte tepido cum sacchare, vel ex decocto radic. althææ, maluæ, lilior. alb. caricarum, dactylorum, iuiubarum, passularum.

Vel ℞. *Flor. malu. violar.* an. m. i. *scabios. summitat. meliloti.* an. m. ß. *nidi hirundin.* ℥. ß *caricar. pinguium*, N. v. *passular.* ℥. ß. *semin lini.* ʒ. ii. *cydon.* ʒ. i. Coq. in aqu. hordei simpl. Colat. adde *sapæ* ℥. ii. F. gargarismus.

Vel ℞. *Passular. exacinat.* ℥. i. *glycyrrh.* ℥ ß. *caricar. ping.* N. v. *sem. althææ* ʒ. ii. *cydenior.* ʒ. i. Coq. in hydrom. vel aqua pro gargarismo.

Vel ℞. *Dactylos* N. ii. *caricar. pinguium* ℥. ß. *chamæme.* p. i. *sem. lini, fænigræci*, an. ℥. i. Coq. in aq. s. ad medietat. consumpt.

Colat. ℞. ℔. i. in qua dissolue *sapæ* ℥. ii. M. fiat gargarismus.

Extrà verò applicari possunt emplastra maturantia, ex farina & remanentiis decocti sem. lini & fœnigr. cum butyro non salito, adipe gallinæ, & oleo lilior. alb. & quæ antea fuerunt proposita, ex nido hirundinis.

Vt ℞. *Nidi hirund. puln.* ℥. ß. *sem. lini, fœnigræc. radic. althææ.* an. ℥. ß.

Coqu. ad formam pultis, & addatur *ol. chamæmel.* ℥. i. Fiat cataplasma.

Vt autem faciliùs rumpatur abscessus, aliquid nitri, vel cineris hirundinis, vel stercoris canini addi potest.

Vel ℞. *Sem. sinapi*, ʒ. i. Coq. in hydromel. ℔. i. Pro gargarismo.

Nisi spontè abscessus rumpatur, æger vt screatu & leni tussi, vel vt id præstet conetur. Nonnulli præcipiunt, vt æger spongiolam filo alligatam, aut carnem salsam semicoctam deglutiat, vt filo attracto abscessus rumpatur. Alii panis crustam deglutire iubent. Verùm cùm liquidus cibus vix deglutiri possit, multò minus solida deglutientur. Commodum ergo ceream candelam oleo amygdal. dulc. illitam in œsophagum immittere, vt ita rumpatur abscessus. Alii hiante ore linguam deprimunt, & cultro ligneo acuto, vel scalpello tumorem, si conspiciatur, aperiunt. Quæ omnia tamen cautè peragenda, ne in periculum suffocationis æger coniiciatur.

Abscessu rupto, ne pus in pulmones aut gulam influat, id prono capite exspuat æger. Postea vlcus extergatur collutione vel gargarismo

cum

cum hydromelite vel aqua saccharata, vel decocto hordei adiuncto melle. Et si post puris euacuationem vlcus quiddam sordidum, vel putridum præ se ferat, fortius detergentia & putredinem inhibentia vsurpanda, qualia suprà in vlceribus oris proposita sunt.

Vel ℞. *Fol. scabios. agrimon.* an. M. j. *nucum cupressi*, ʒ. j. *radic. aristoloch. longæ*, *iridis Florentinæ*, an. ℥. ß. *flor. rosar. rubr.* p. ii. *myrrhæ*. ℈. i. Coq. in hydromelite ad ℔. i.

Ad consolidandum vsurpetur linctus ex bolo Armeno cum syrupo vel melle rosato; aut puluis ex thuris, myrrhæ, rosarum, boli armeni æqualibus partibus. Qui si melle excipiatur, forma linimenti exhiberi potest. Interdum tamen accidit, vt angina neque resoluatur, neque etiam intus tumor rumpatur, idque cum summo ægri periculo. Cùm enim, vt suprà etiam dictum, detur anginæ species, eáque deterrima, in qua nullus tumor, nulla rubedo intus vel extra apparet, ægróque tamen suffocationis periculum imminet, cuius Hippocrates *in Prognost.* Galenus 4. *de loc. aff. c.* 3. Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 47. meminerunt, in qua aliis remediis nihil proficitur: in vltima desperatione sub maxillis & supra collum altioribus plagis scarificationem nonnulli instituerunt, & ægrum à suffocatione imminente liberarunt, nonnunquam pure, nonnunquam sanguine effluente, ægroque ita leuato vt postea reliquis præsidijs locus esset. Qua de re scribit Anton. Beniuenius, *de abdit. morb. causs. cap.* 38. *Angina laborabat Nicolaus Rota, sed nullus tamen rubor, aut tumor, vel intus in gula, vel extrà videbatur, & ipse nihilominus vix spiritum trahens, quicquid præterea edendum sumeret, per os statim & nares reiiciebat. Quare cùm arescente corpore pallente iam facie, ac vertentibus oculis spes omnis sublata esset, & Medici, quibus cura demandata fuerat, ægrum non amplius adirent, me licet iuniorem connocant, ægrum ostendunt, & quæcunque acta fuerant, exponunt. At ego cùm & ægrum ipsum ad mortem tendere, & Medicos, quęcunque opportuna fuerant, præsidia adhibuisse intelligerem, cœpi mecum ipse cogitare, satiúsne esset, ęgrum ipsum Deo, & naturæ, vt cæteri Medici incuratum dimittere, an aliquid, licèt insolitum, vtile tamen auxilium experiri: Verùm adhortantibus his, qui ægro assistebant, consilium capio, & locum altioribus plagis sub ipsis maxillis, ac etiam supra collum incido, ex quo cum sanies multa prorumperet, adeò morbus leuatus est, vt faucibus ipsis spiritum simul, & cibum capientibus, facilis deinde ad bonam valetudinem ægro ipsi daretur regressio.*

Hoc etiam in curatione anginæ animaduertendum, semper vsque ad morbi declinationem aliquid detergentis medicamenti admiscendum esse, sicut in omnibus inflammationibus, quæ tenui cute teguntur; per quam semper aliquid resultat, id quod in angina copiosissima sæpe sputi reiectio monstrat. In quem finem mel commodè adhibetur.

Atque vt vsum topicorum hactenus propositorum in summam contrahamus: in principio vtendum repellentibus, & nonnihil abstergentibus in augmento abstergentibus & repellentibus parum digerentium admiscendum: in augmenti

fine & circa principium status abstergentia cum æquali quantitate digerentium & adstringentium permiscenda; in declinatione tandem ferè solis digerentibus vtendum, & paululum saltem roborantium & adstringentium admiscendum.

Specifica medicamenta.

Specifica. A proprietate prodesse traduntur fungus sambucinus coctus & bibitus, & foris etiam impositus. Lignum quoque hederæ à proprietate valere dicitur ad apostema gutturis. Vnde Ioannes Marquardus *in practica* scribit, quod comedens ex cochleari de ligno hederæ, vel bibens ex vase hederaceo, nunquam vel rarò in apostema gutturis vel vuulæ incidat. Commendatur & ad tumores faucium rumpendos, si in decocto radicum althææ & ficuum cum pauco Zingiberis, addita vini quarta parte maceretur, & decoctum diu in faucibus teneatur.

Commendant etiam tanquam expertum lupi guttur, seu asperam arteriam, si angina laborans per eam bibat. Laudatur & hirundinum puluis, si sale aspersi vnà cum pennis in fictili comburantur, & cinis melle mixtus illinatur, Galenus, 6. *de compos. med sec. loc.* Et Celsus, *lib.* 4. *cap.* 4. scribit: *Vulgo audio, si quis pullum hirundinis ederet, anginâ toto anno non periclitari, seruatumque eum ex sale, cùm is morbus viget, comburi, carbonémque eius contritum in aqua mulsa, quæ potui datur, inspergi & prodesse.*

Laudant & filum sericum purpura tinctum, quo vipera strangulata sit, collo circumligandum, Galenus, 6. *de simp med. facult.* Vaniguana, *l.* 7. *de cur. morb. cap.* 1. Commendantur & exuuiæ serpentis in oleo amygdal. dulc. coctæ; si in oleo illo linteum tingatur, collóque circumponatur. Stercus item canis ossa comedentis, vt & cochlææ cum testis vstæ, & cancri vsti. Item rasura dentis castorei ℈. j. vel ʒ. ß. pondere in aqu. scabiosæ propinata; vel rasura dentis apri, si eius ℈. j. cum ol. amygdal dulc. recent. ℥. ß. misceatur, & cum saccharo cando albo dulcoretur ac assumatur.

Reiicit tamen hæc à proprietate substantiæ medicamenta Petr. Paulus Pereda ideò, quod angina est morbus manifestus, non occultus. Et non abs re est, medicamentorum quorundam, quæ à proprietate substantiæ hîc prodesse creduntur, rationes reddi posse. Ita stercus hirundinis & canis, vt & cochlææ & cancri combusti proculdubio vi exsiccandi & discutiendi, quàm à sale imprimis habent, hîc prosunt. Si quæ verò sunt medicamenta, quorum causa facilè reddi non potest, illa proculdubio causæ anginæ opponuntur, in qua aliquid maligni & occulti inesse potest. Qua ratione forsan filum purpura tinctum, quo vipera strangulata fuit, prodest. Refert etiam Cardanus, *lib.* 7. *de varietate rerum cap.* 25. quod rubeta cocta & pro emplastro imposita adeò anginosis prosit, vt quendam hoc auxilio iam iam moriturum liberarit; creditque & filum, quo rubeta suspensa interit, conferre. Vide etiam Plinium, *l.* 30. *cap.* 40.

ΛΑΡΥΓΓΟΤΟΜΙΑ.

Si extremum suffocationis periculum immineat, & metuendum sit, ne antequam materia discutiatur, vel maturetur, homo suffocetur, vt λαρυγγοτομία.

æger seruetur, λαρυγγοτομία, quæ φαρυγγοτομία, à Paulo Ægineta, *lib.* 6. *c*:30. nominatur, seu incisio tracheæ sub larynge inter duos annulos tertium & quartum & quintum tentanda. Quod antiquum iam ab Asclepiade & Anthillo vsurpatum est remedium, vt ex Paulo Ægineta, *loco citato*, & Cœlio Aureliano, *lib*. 3. *c*. 4. videre est: de quo postea *quæst*. 4. dicetur. Modus operandi in Institut. *l*. 5. *p*. 1. *s*. 2. *cap*. 7. propositus est.

Diata.

Aër sit temperatus. Sedeat aut decumbat æger erecto corpore, & omninò ea figurâ, quâ se leuari senserit. Victus sit tenuissimus, cremor ptisanæ, & in nostris regionibus ius pulli & carnis, ac, si vires requirunt, oua sorbilia. Vtilia quoque sunt pruna & passulæ cum saccharo decoctæ, & iuscula cùm lactuca, portulaca, & semen quatuor frig. maior. alterata. Potus sit aqua hordei, syrupo violato, vel syrupo de succo citri dulcorata, vel aqua mulsa: vel cereuisia tenuis. Vinum, & omnia, quæ fluxionem humorum commouere & febrem augere possunt vitentur.

Quod si æger planè deglutire non possit, nonnulli cannulam intra gulam immittere iubent, ac deinde liquidum alimentum per eam infundere, modo inflammatio ad illas partes non pertingat. Alij fistulæ bubulam vesicam alligant, sicut in clysteribus fieri solet, eámque succo nutriente implent, eiúsque extremitatem initio gulæ apponunt, vesicámque comprimunt, vt liquor in œsophagum descendat.

Quæ omnia si frustra tententur, ad clysteres nutrientes confugere licet, de quibus in Institut. dictum. Perfecta equidem nutritio inde sperari non potest; iuscula tamen talia bene nutrientia & facilis coctionis, si in tenuiorem quandam chyli substantiam conuertantur corpus nonnihil reficere possunt, donec via iterum alimentis per os assumendis pateflat. Nonnulli etiam odore panis & carnium vaporis ægrum reficiendum censent.

De epidemia angina anni 1565. vide Dodonæum, *obseru. cap*. 18. Et de cynanche, quæ intra 10. horas ingulauit, Antonium Brassauolam, *in comment. aph*. 10. *sect*. 5. Et de alia, quæ horis 12. iugulauit, Antonium Brassauolam, *lib*. 4. *de victus ratione in acut*. & Fernelium, *lib*. 5. *patholog. cap*. 9.

De Curatione Anginæ ex vertebrarum colli luxatione.

Vnica hîc indicatio est, vertebram è suo loco remotam in suum locum restituere. Ergo cucurbitula ceruicis parti, qua fouea apparet, affigenda, vt vertebra suo loco restituatur; aut quod tutius est, comprimatur per anteriora colli iuxta latera asperæ arteriæ vertebra, illa, atque extra, & in sedem naturalem pellatur.

De Angina notha.

Angina, quæ notha appellatur, oritur à pituitosa & frigida materia è capite in fauces, aut ceruicis & colli musculos decumbente, & tumorem οἰδηματώδη efficiente. De ea loqui videtur Hippocrates, 2. *de morbis*, dum scribit: *Oritur autem angina, cum pituita in capite agitata deorsum confertim fluxerit, & in maxilla ac citra ceruicem constiterit*. Abéstque in angina notha inflãmatio, Angina notha.

quæ anginam verâm constituit. Itaque etsi etiam à melancholia anginam fieri posse postea ex. Heurnio dicetur: tamen ea non est notha angina, sed quia melancholiæ admiscetur sanguis, parit veram anginam. etsi non puram.

Signa.

Signa. Cognoscitur ista angina, quod inflammatio, calor, rubor, febris abest, dolor est exiguus aut nullus. Atque cùm à materia in externis colli musculis hærente excitetur, minus periculosa est hæc angina. Diuturnior contrà est, ita vt dolores sæpe longo tempore durent.

Curatio.

Curatio. Eædem ferè indicationes hic sunt propositæ, quæ in angina vera. Nam humor qui affluit, euacuandus est, reuellendus, repellendus, qui affluxit, discutiendus, vel maturandus, & deinde euacuandus. An ergo venæ sectio vsurpanda sit, docebit habitus corporis & plenitudo. Etsi enim humor anginam istam producens venæ sectionem non requirit: tamen ne à sanguine affluente morbus augeatur, si abundet, venæ sectione imminuendus & reuellenlendus est. Humor pituitosus per clysteres acres & medicamenta conuenientia euacuetur.

Vsurpentur etiam alia reuulsoria auxilia, vt vincula, frictiones, lotiones extremorū & cucurbitulæ, cum scarificatione cruribus & dorso supra renes impositæ.

Gargarismus primò die talis vsurpetur.

℞. *Fol. plantag. prunell. flor. rosar. rubr.* an. M. j. *balaustior.* ʒ.j. Coqu. *in hydromelite.* Colaturæ ℞. ℔. j. *mell. rosar. colat. rob nucum,* an. ʒ.vj. Fiat gargarismus. Sequētib⁹ diebus.

℞. *Nucis cupress.* ℥. ß. *balaust.* ʒ.ij. *mast.* ʒ.iij. Coqu. *in hydromelite.* Colaturæ. ℞. ℔. j. Adde *rob nucum* ℥. j. *mel. ros.* ℥. ß. *alumin.* ʒ. ß. *myrrhæ, croci,* ana ℈. ij. F. Gargarismus. Malo procedente talis vsurpetur.

℞. *Passular.* ℥. j. *caricarum* nu. vj. *sem. lini, fœnigræc.* ana ℥. ß. *sinapi, radic. pyrethri,* ana. ʒ. j. In colaturæ ℔. ij. dissolue *myrrhæ, croci,* an. ℈. ii. F. Gargarismus.

Celebre fuit apud antiquos medicamentum Diabelasa, id est, ex ruta syluestri dictûm, quod descripsit Galenus, 6. *de comp. med. sec. loc. c.* 1. Quod quia hirundines recipit, appellatur etiam ab Aretæo Diachelidonium.

Si dolor vrgeat citra statum talis fiat Gargarismus.

℞. *Sem. maluæ, caulis* an. ℥. j. *ficus* num. iv. Coqu. *in decoct. glycir.* ℔. j. ß. Adde *butyri recent. sine sale,* ℥. ß. F. Gargarismus. Ad maturandum talis vtilis est.

℞. *Caricarum pinguium, dactylor.* ana num. vj. *passularum, iuiubar.* an. ℥. ß. *fol. hyssopi* M. j. *myrrhæ* ʒ. j. *croci* ʒ. ß. Coq. *in hydromelite* pro gargarismo. Potest etiam addi puluis hirundinum.

Paratur autem puluis hirundinum hoc modo.

℞. Hirundines, trūcentur capite, & sanguis supra plumas exstillare permittatur, deinde pauco sale conspergantur, & in fictili comburantur. Puluis hîc gargarismis addi, vel etiam melli ad discutiendum admisceri potest. Puluis hirundinum

Extrà collum inungatur oleo chamæmelino, amygdal. dulcium, lilior. albor. vnguento dialthææ. Postea imponatur cataplasma ex farinâ hordei, semine. lini, fœ-

nigræc. ficubus & ſiminibus. In ſtatu.

℞. *Maluæ cum radicibus, althææ, meliloti* an. M.i. Coquatur ad mollitiem. Contuſis adde *farinæ ſem. lini, fænigræc.* an. ℥. ß. *pingued. porci ſine ſale* ℨ. x. *ol. amygdal. dulcium, chamæmel.* an. *q. ſ.* F. Cataplaſma. Vel ℞. *Nidi hirundinis* ℥. i. ß. *emplaſtri de meliloto* ℨ ii. *medullæ caſſiæ* ℥. ß. Cum *ſ. q. ſapæ* F. Cataplaſma.

Angina à melancholia. Cæterùm 'annon merito adhuc alia conſtituenda ſit nothæ anginæ differentia, quæ ab humore melancholico & atro proueniat, lectori indicandum relinquo. Facit eius mentionem Heurnius, *de morbis pectoris.* Oritur autem ea maximè in fœminis melancholis, quibus menſes non fluunt, & ſæpè in cancrum degenerat. Vidit talem ter Heurnius, bis in duabus puellis, & ſemel in nupta fetè ſeneſcente. Nigredo quædam ad epiglottida ferè apparuit. Nupta deglutiendi difficultate periit. Atque exeſus œſophagus ac muſculi ſternohyoides, ita vt cibus per interiora, profluerer ac exeſis iugularibus hæmorrhagiâ interiret vna, altera ſenſim contabeſceret.

QVÆSTIO. I.
An omnis Angina ſit ab inflammatione.

An omnis angina ſit ab inflammatione. Angina per inflammationem vulgo, & quidem ex Galeni doctrina, 4. *de rat. victus in acutis text.* 20. *&* 2. *ad Glaucon. cap.*1. definiri, ſuprà diximus Galenus tamen, 4. *de loc. affect. cap.*5. addita Hippocratis, *ex* 2. *epidem.* ſententia, etiam inter anginæ ſpecies recenſet eam, quæ ex vertebrarum ad interiora luxatione & peruerſione fit. Et Aretæus, *lib.* 1. *cap.* 7. aliam, quæ fit ſolius ſpiritus praua conuerſione ad calidiſſimum & ſicciſſimum mutati vitio, nulla capitis per ſe inflammatione laborante, addit.

Verumenimverò non omnis ſuffocatio, multò minus reſpiratio læſa eſt angina. Equidem ſi vocabulum anginæ ſpectes, quod ab ἄγχω, deducitur, omnis ſuffocatio angina dici poſſet: vſus tamen obtinuit, vt propriè & in ſpecie illa ſuffocatio ſaltem dicatur angina, quæ ſaluo thorace à faucium & gutturis, & partium huc pertinentium læſione prouenit. Et quidem cùm vulgatiſſimè à partium harum tumore & inflammatione accidat, angina etiam harum partium inflammatione determinatur. Luxatio verò vertebrarum ceruicis, etſi eandem ſuffocationem inducere poſſit: tamen cùm rarius accidat, & à cauſa externa pendeat, inter anginæ quidem in genere ita dictæ differentiãs referri poteſt; tamen alterius curationis, quàm ea, quæ ab inflammatione prouenit. Angina verò, cuius Aretæus mentionem facit, vix ad anginam commodè referri poteſt, ſed potiùs ad ſuffocationem læſam, de qua parte ſecunda dicetur, pertinet: cùm, ſicut ipſe Aretæus ſcribit, in pectore vitium, ſi, vbi ſpirandi initium ponitur, quódque hominem celeriter eadem die iugulet. Neque tamen, vt nonnulli exiſtimant, de ea ſuffocatione loquitur hîc Aretæus, quæ ex aëre craſſo & denſo, qualis è carbonibus accenſis exhalat, originem habet. Expreſsè enim ſcribit Aretæus, cauſam mali non extrinſecus aduenire, ſed intus excitari. Sed ſi ea, quæ tradit Aretæus, diligenter perpendamus, de acutiſ-

ſima aliqua pulmonis inflammatione, aut certè de æſtuoſiſſima & acutiſſima febre, qua ſpiritus calidiſſimus redditur, loqui videtur. Heurnius anginam hanc fieri exiſtimat ob inflammationem nerui qui enatus è colli vertebris, ac per pericardium elatus etiam diaphragmati implantatur. Videatur etiam Hippocrates, 1. *de ratione victus in acut. text.* 21. *& ſeqq.* & Galenus, *in commentario.* Et fortaſſis talis fuit angina, cuius mentionem facit Dodonæus, *in obſeruat. cap.* 18. qui in diſſectis talibus ægris demortuis pulmones purulentos fuiſſe deprehendit. Scribit autem eò loci Dodonæus, diſtillante à cerebro humores aſperæ arteriæ ramos primò repletos fuiſſe. Deinde eodem ad alia vaſa tranſmiſſo liberari quidem arteriam, pulmonis autem malè affecti partes à dolore occupari. Tale quid Polemarchi vxori, 5. *epid. ſect.* 61. accidit, quæ cùm primùm angina teneretur, ſanguine miſſo faucium ſuffocatio deſiit, ſed humore ad pulmones proculdubio decumbente ſeptimo mortua eſt.

Qværstio II.

An humor Anginam excitans à cerebro & capite defluere poſſit.

An humor anginā excitans à cerebro defluat.

Docet id expreſsè Hippocrates, dum 4. *de rat. victus in acut. text.* 30. ſcribit, anginam fieri, dum hyeme & vere fluxio multa & viſcoſa ad iugulares defluxerit venas: Id quod ex capite fieri, Galenus, *in comment.* rectè docet.

Videtur tamen huic opinioni aduerſari id, quod angina eſt tumor calidus à ſanguine ortum habens: in hyeme verò, quæ pituitæ eſt metropolis, frigidi & crudi humores cumulantur, & inde excernuntur, vt in catarrhis & coryza fieri videmus. Deinde quod excrementa cerebri per nares & palatum præcipuè euacuentur, per quas vias in ſpatia illa, in quibus angina generatur, pertingere non poſſunt.

Verùm ſciendum, excrementitios humores, qui in cerebro colliguntur, præcipuè ea parte, vbi venæ & arteriæ primùm in eius ſubſtantiam inſeruntur, non omnes per palatum & nares euacuari; ſed in vaſa regurgitant, atque hinc, ſi poſt aures defluxerint, parotidas, ſi per iugulares ad faucium & gutturis venas, anginam excitant, vt iſtos varios defluxionum modos Hippocrates, *in lib. de locis in homine & de glandulis* explicauit. Vnde etiam iſti humores non ſoli & ſeparatim, vt dum per palatum & nares fluunt, in fauces irruunt, ſed quia per venas feruntur, ſanguinem ſeu comitem ſeu vehiculum adſciſcunt vnde inflammatio excitatur, ſed huius vel illius humoris particeps.

Qværstio III.

An vera ſit angina, quæ à fungorum eſu & ſimilibus venenatis rebus oriri dicitur.

An vera ſit angina à fungorū eſu, &c.

Cognata quæſtioni præcedenti eſt & illa iſta, an illa ſuffocationis ſpecies, quæ à fungorum eſu & ſimilibus venenatis infertur, ſit angina. Etenim ſupra in cauſis anginæ diximus, à nonnullis etiam inter cauſas anginæ recenſeri fungos & ſimilia. Etenim fungi quidam pariunt quaſi ſuffocationem, id quod Pauſaniæ puellæ accidiſſe refert Hippocrates, 7. *epid.* Idem accidit ab helleboro albo & aconito, & vnctor apud Harpalidem, *lib.* 7. *epid.*

ex esu medicamenti purgantis suffocationem quasi incurrebat. Herba bella donna dicta similem qualitatem habet, de qua Heurnius: *Ioci causa*, inquit, (verùm in talibus iocus locum ita tutò non habet) *scrupulus de radice derasus maceretur in vini* ℥. i. ß. *horis ad summum duabus & deinde percolato, ac digitis presso id vini recensis additur, quod poculum repleat. Totum potandum parasitis prabetur. Tu inde, vt paulò post, qui biberint, nihil prorsus edere possint magno spectantium oblectamento. Discutitur fucus à vsu acetopotui dato. Id enim præsentissimum antidotum.* Idem habet Ioh. Baptista Porta, *lib.* 14. *Magiæ naturalis.*

Verùm sciendū talia venenata, si saltem angustiam quandam & quasi suffocationem sine inflammatione inducant, ad causas anginæ referri non posse, patétque latius suffocatio quàm angina. Si verò occasionem præbeant, vt sanguis ad fauces confluat, atque inflammationem excitet, inter causas anginæ meritò referunt.

QVÆSTIO IV.

An nidus hirundinis aliquem in angina curanda vsum habeat.

An nidus hirundinis aliquam vim habet. Vulgatum esse apud Practicos, vt nidus hirundinis topicis medicamentis ad digerendum & discutiendum in angina admisceatur, supra dictum. Aliqui tamen id improbant. Reprehendit primò vsum nidi hirundinis Mercurialis, scribitque Practicos plerosque malè consilium veterum intelligentes existimare, hanc vim inesse nido hirundinis, cùm tamen eam habeat auis. Nam hirundo ad anginam commendatur, de quo Celsus, *lib.* 4. *cap.* 4. *Vulgò audio, si quis pullum hirundinis ederet, angina toto anno non periclitari, seruatúmque, eum ex sale, cùm is morbus viget, comburi, carbonémque eius contritum in aqua mulsa, quæ potui datur, infricari, & prodesse.* Et puluisculus ex hirundinibus etiam gargarismis admiscetur. Verùm etsi vim aliquam peculiarem ipsa auis in hoc morbo haberet: tamē vsu deprehensū iā est, etiam nidum prodesse, atque vis illa proculdubio nido inest, ob excrementa pullorum hirundinum, eáque sale multo abundantia, sicut & vis stercoris canini, si biduo vel triduò tantùm ossa comederit, proculdubio à sale proficiscitur. Deinde Petr. Paulus Pereda etiam vsum nidi hirundinis hîc improbat, quòd terra repellat. Verùm non omnes terræ æqualem vim repellendi habent, nec ipse negare potest, stercus hirundinis digerere. Ideóque si quis omnino metuat vim repellendi in terra, ea maxima ex parte, vbi stercore hirundinum destituitur, separari potest, vt vis resoluendi, & attrahēdi quæ est à stercore, fiat fortior. Neque enim existimo nidum hirundinis, præcipuè ob terram, quæ ei inest, adhiberi, sed potius ob stercus hirundinum, quod, vt Galen. 10. *de simp. med. fac.* & 6. *de comp. med. sec. loc.* docet, acre & discussorium est; id quod ex historia Tobiæ patet, qui ex stercore hirundinis calido ipsi in oculos illapso excæcatus est. Quam acrimoniam cùm admixta terra temperet accommodatissimum discutiendis tumoribus, præsertim faucium & gutturis, est remedium, imprimis si hirundini aliqua peculiaris vis contra anginam inest.

QVÆSTIO. V.

An laryngotomia tuta & vtilis sit.

An laryngotomia tuta & vtilis sit.

Equidem nonnulli laryngotomiam planè improbant, vtpote quæ periculosa sit, cùm primò ossa, & cartilagines, è quibus & trachea pulmonis arteria costat, coalescere nequeant, ex sententia Hippocratis, *6. aph.* 18. atque ita ægro interitus afferatur. Deinde metuendum sit, ne sanguis è vulnere effluens in pulmones ruere, ægrúmque suffocare possit. Tertiò etiam Aretæus & Aurelianus fide experientiæ hanc operationem destitui existimant.

Verùm vulnera tracheæ planè insanabilia non sunt, sicut exemplo docet Albucasis Chirurg. *lib. 3. c.* 43. atque aliquot etiam Schenckius, *lib. 2. obs.* 40. collegit. Atque ipse etiam arteriam ita vulneratam, vt vulnus in cauitatem eius penetraret, sanatam fuisse bis vidi. Et quamuis ipsa cartilago non coalescat: tamen carnis duræ & veluti calli interuentu, & membranæ, qua iungun tur annuli asperæ arteriæ, conglutinâtur. Neque etiam de fluxione sanguinis in pulmones metus est, si sectio rectè instituatur. Nullum enim insigne vas est eò loci. Iis verò, qui experientiæ fidem in dubium vocant, meritò ea exempla, quæ passim apud Medicos occurrunt, opponenda, quæ Schenckius *l. alleg.* collegit. Refértque etiam Ant. Mussa Brassauolus, *in comm. in 4. Hipp. lib. de vict. rat. in acut.* se suis manibus, cùm chirurgus quidam imperitus id non auderet, angina laboranti morti propinquo guttur dissecuisse, quod & aliàs pluries cum felici successu se tentasse scribit.

CAPVT XXV.

De Strumis in collo & bronchocele, ac hydrope gutturis.

Strumæ.

TAndem inter colli vitia meritò etiam strumæ dictæ explicandæ; Strumæ autem, quæ Græcis χοιράδες, dicuntur, seu ἀπὸ τῶν χοιράδων, id est petris é mari promientibus, seu ἀπὸ τῶν χοίρων, id est, scrophis, vnde & vulgò scrophulæ dicuntur, quod scrophis, id est, quibus frequenter in collo oriuntur, etsi in genere pro omnibus induratis tumoribus & peculiari membrana conclusis, qui in glandulis, in collo, sub axillis, in inguinibus, vt & mammis oriri solent, accipiuntur, vt ex Celso *l. 5. c.* 28. & Aëtio, *tetrab.* 4. *serm.* 3. *cap.* 5. videre est: in specie tamen à nonnullis struma pro tumore in gutture accipitur, de quo agere huius loci est: de reliquis huius generis strumuis de tumoribus in genere dicendum.

QVÆSTIO.

An bronchocele, & struma in gutture sit idem morbus.

An bronchocele & struma in gutture sit idem morbus.

Verùm cùm tumorum horum natura & curatio rectè explicari & tradi non possit, antequam hæc quæstio expediatur, eam, quæ alias postponenda esset, huic capiti præmittere libet. Fecit autem huius controuersiæ iam mentionem Ioh. Langius, *lib. 1. epist.* 243. vbi scribit bronchocelem, seu herniam gutturis

gutturis longè diuersum à struma fuisse veteribus tumoris genus. Celsus scilicet, *lib. 5. cap.* 28. strumam esse tumorem, in quo subter concretæ quædam ex pure & sanguine quasi glandulæ oriuntur: id quod in ceruice, alis, inguinibus, in lateribus & mammis quoque accidat: bronchocele verò fit pendulus circa guttura tumor à bocij, ventricosi poculi similitudine bocium appellatus, inter cutem & asperam arteriam: in quo modò caro pituitosa, modò humor aliquis melli aut pulti similis membranulis includitur, interdum etiam pili minutulis ossibus mixti reperiantur. Verùm consuetudo sit dicendi magistra, parùm referre putat bronchocelem & chœrades strumas quoque appellari.

Verùm etsi forsan hæc ita sese habeant, & strumæ vocabulum pro tumore, in quo subter concreta quędam ex pure & sanguine oriuntur, quæ febres mouent, atque alio tumore, quàm qui hodie hoc nomine appellantur, (strumæ enim hodie nothæ febrem non excitãt) & forsan pro apostemate aliquando scirrhoso acceperint: tamen de hoc etiam adhuc quæstio est, an strumæ hodie notæ differant à bronchocele. Nam video & hac de re etiam inter authores discrepantiam. Alij enim bronchocelem sub strumis comprehendunt, & bronchocelem statuunt esse strumam in gutture; alij verò eos tractatione seiungunt & separant. Hieron Fabric. *de oper. chirurg.* hanc differentiam constituit, quo bronchocele sit tumor non in glandula aliqua, sed supra arteriam asperam obortus, struma verò in collo sit tumor in glandula aliqua ex iis, quæ asperæ arteriæ adiacent, potissimùm in iis, quæ sub larynge statim hinc inde ad asperæ arteriæ latera ponuntur, atque ita bronchocelem sumit pro abscessu aliquo penitiori membranæ incluso ad βρόγχον, id est, asperam arteriam enato, strumas verò sumit pro glandularum in collo tumoribus. Idem statuit etiam Franciscus Peccettius, qui *lib.* 1. *chirurgiæ cap.* 23. strumas glandularum tumores esse scribit bronchocelen verò tumorem seu abscessum magnum, mollem & rotundum inter cutem & asperam arteriam: Et ex Guidone scribit, si huiusmodi tumor in capite oriatur talpariam seu talpam dici, in collo bocium, in testiculis herniam (carnosam scilicet) Distinguit etiam strumas, & bronchocelem Platerus, etsi alio modo, vt postea dicetur. Vt ergo, quæ vtriusque sit natura, videamus seorsim de vtroque affectu dicemus.

De Strumis in gutture.

Strumæ ergo in gutture sunt tumores in glandulis, quæ asperæ arteriæ adiacent, orti è pituita lenta & crassa, aliquando etiam peculiari carne geniti, peculiari membrana conclusi. Strumæ in gutture.

Hippocrates *in Coacis lib.* 2. *tertia sect. aphor.* 2. *ex distinct. Hollerij*, ab anno 14. & 42. strumas fieri docet; ab ea verò ætate ad annos tres & sexaginta strumas fieri negat. Quod procul dubio verum est, vbi ab interno humorum vitio strumæ fiunt; cùm ea ætate materia amplius deesse videatur. Interim non videtur impossibile, etiam post 42. annum strumas fieri posse ab aquarum vitiosarum potu, quod illis accidit, qui ad Alpinos populos veniunt. Tumores enim hi quibusdam locis endemij sunt scribitque Hieron. Fa-

bricius ab Aquapendente, tales tumores frequentes esse in quadam Bergomensis agri parte, vbi cùm viri tum mulieres ferè omnes anteriùs in collo gestant tumores magnos, molles, mobiles, & pendulos, doloris expertes. Idem morbus & Allobrogibus & Alpinis, ac Carinthiæ Styriæ Alpinæ inhabitatoribus, & Hispaniæ quibusdam locis familiaris est.

Tumores hi, vt diximus, & strumæ & scrophulæ dicuntur. Platerus tamen inter eos talem facit differentiam, & strumas illos tumores in gutture appellat, qui sunt magni & penduli, & sæpè cum gutturi profundè incumbunt, raucedinem vel dyspnæam aliquam efficiunt; scrophulas verò eos saltè tumores, cum vna simplex glandula vel ex duabus, tribúsque nonnunquam instar vuæ complicata prominet, appellat. Nam etiam scrophis, seu porcis tumores hi saltem prominet, non dependent.

Causæ.

Causæ Oriuntur autem strumæ hæ imprimis ex humore crasso & lento, quem vulgò pituitosum esse statuunt, cui interdum etiam melancholicus admiscetur. Platerus tamen non sine causa hîc monet, non satis rectè vulgò statui, ex sola pituita, aut melancholia hos glandularum tumores deduci. Ex his enim si strumæ & eiusmodi tumores alij ortum haberent, non tam diuturni essent, sed putredini & corruptioni obnoxij, & in pus mutarentur, vt alij ex humoribus simpliciter excrementitiis orti tumores. Ipse verò è succo nutriente hos tumores oriri statuit. Cùm enim glandulæ, quàm aliæ carnes crassiore succo nutriantur, si is quantitate, & qualitate moderatus sit, eas in suo naturali statu conseruat; si verò qualitate & imprimis quantitate excedat, tumores varij excitantur. Etenim si aliquid humorum planè excrementitiorum admisceatur, tumores eiusmodi citiùs in abscessum abeunt. Si verò succus ille nutriens solus sit, sed copiosior, quàm vt parti omnis apponi possit, in eiusmodi tumores degenerat. Naturaliter enim talis humoris non plus in corpore generari debet, quàm vt partibus illis nutriendis sufficiat. Si verò plus eius generetur, tantum tumorū causa est. Natura enim vt vitiosos humores alios ad alias partes protrudi, vt in scabie, erysipelate, bubonibus, arthritide videre est: ita etiam quod in alimento est ignobilius, non partibus nobilibus apponit, sed glandulis, vnguibus, capillis. Quapropter etiam si talis ignobilis, feculenti, & crassi alimenti plus generetur, natura rectè agens ad illas partes, cum quibus conuenientiam habet, glandulas scilicet protrudit, ex quo proinde etiam carnem, aut carni quid simile generare tentat. Vnde etiam Author definitionum Medicarum strumas dicit carnem siccam, & Aëtius ex Leonida carnem subalbescentem facilè augescentem. Et quidem peculiari membranæ strumæ includuntur, quæ & ipsa à facultate formatrice, quæ omnibus partibus viuentibus insita & nunquam otiosa est producitur. Dum enim ab affluēte humore superfluo membrana distenditur, & forsan etiam rumpitur, natura nouæ quasi membranæ texturam aggreditur.

Platerus his causis addit etiam semen & facultatem formatricem in vtero, & scrophulas has, vbi sunt alicui loco familiariores, à parenti-

bus in liberos propagari potius, quã cibi vel potus alicuius peculiari causa euenire, statuit. Quod vt non rarò verùm esse existimamus; ita potum & causas ante propositas reiiciendas non censemus: cùm obseruatum sit, eos, qui sani in talia loca peruenerunt, si aliquandiu ibi degant, strumas tales contrahere.

Habet autem humor ille ortum è cibis crudis & crassis, vnde etiam ætati puerili, quæ tales humores cucumulat, malum hoc familiare esse ex Hippocrate modò dictum est, imprimis ex potu aquarum crudarum & niualium: Qua de causa, qui Carinthiam & Styriam, & alia ibi loca Alpes versus incolunt, plerique bronchocele laborant. Langius equidem *lib. 1. epist.* 43. *& lib.* 3. *epist.* 4. qui eò loci videatur, in hydrargyrum, seu aquas ex montibus metallorum feracibus scaturientes, & Mercurium in se continentes causam huius rei refert. Et omnino negandum non est argentum viuum peculiari modo pituitam ad fauces & glandulas ibi protrudere, ita vt etiam extrà inunctus saliuationem excitet & dentium vacillationem pariat: Quia tamen in Hungaria & Transsyluania, atque alibi etiam in magna copia Mercurius prouenit, vbi tamen morbus ille epidemius est: malo simpliciter ex aquar. crudarum, & ex niue liquescente resolutarum potu fieri, quas Hippocrates *lib. de aëre, aquis, & locis* ὕδατα ψχημυατωδέσατα & βρογχωδέσατα nominat.

Signa Diagnostica.

Signa. Affectus ipse per se patet. Apparet enim tumor rotundus, pendulus, propriæ membranæ inclusus, qui propterea ad tactum mobilis est, & à cute separari potest.

Prognostica.

1 Strumæ hæ vt omnes difficulter curantur, in pueris tamen facilius curantur, quàm in adultis. Prognostica.

2. Liberæ ac nulli vasi implicatæ strumæ curantur faciliùs, quàm quæ vasi implicatæ sunt.

3. Excisione sine periculo vix curantur, propter neruos recurrentes eò loci latentes, qui si læduntur, vox perit: quod cuidam accidisse refert Galenus, 1. *de loc. affect. cap.* 5. qui cùm strumas in profundo in collo incumbentes exscinderet, & inter secandum quoddam vas non specillo secaret, sed vnguibus euelleret, imprudens ob ignorantiam simul neruos recurrentes distraxit, atque hoc pacto puerum liberauit à strumis, sed mutum reddidit. Ideòque strumæ, quæ in anteriore colli parte sunt, periculosiores sunt, quam quæ in posteriore.

4. Nisi folliculus radicitus exscindatur, malum reuerti solet.

Curatio.

Materia tumoris causa tollenda est, & si quæ materia affluat, ea etiam euacuanda. Quod fit; dum vel insensibiliter absumitur ac discutitur, vel in pus mutatur, vel exscinditur. Curatio.

Primò ergò, si adhuc vitiosi humores, præcipuè pituitosi, qui causæ antecedentis rationem habeant, in corpore abundent, ij tollendi, & corpus conuenienter euacuandum, cùm per vniuersalia, tùm per ea quæ caput purgant.

Deinde corpore euacuato ea medicamenta exhibenda, quæ materiam strumarum absumunt, absor-

bent & exsiccant. In quo genere primò est radix scrophulariæ, quæ nomen inde habere videtur, quod scrophulis medeatur, item radices vrticæ mortuæ, filipendulæ, gladioli, Laudatur & radix rusci, cuius efficaciam sibi quoque compertam esse testatur Fallopius, si eius in puluerem redactæ drachma vna singulis diebus cum vino assumatur. Vel ℞. *Rad. rusci* ʒ. ß. *iridis* ℥. ix. Cum vino dulci vel mulsa inhibeatur diebus 40.

Plurimùm etiam commendatur spongia, ac sequens medicamentum vt secretum in multis probatum commendatur.

℞. Spongiam nouam, crudam non lotam, quæ calculis & nodulis sit refertissima. Infundatur tota in s. q. cereuisiæ, ita tamen, vt aliquandiu decoctum sufficiat. Coque cum cereuisia, vt absumatur quantitas duorum transuersorum digitorum. De eo bibat æger vesperi, cùm cubitum itur, haustum calidè. Sin autem assumi illa potio præ nausea nequit, addi possunt aromata pro libitu, aut radix polypodii querni.

Arnoldus de Villanoua hunc puluerem laudat, vtpote à quo omnes infra vigesimum quintum annum infallibiliter curentur.

℞. *Cineris spong. marinæ & paleæ marinæ, ossis sepiæ, piperis longi & nigri, zingiberis, cinamomi, salis gemmæ, pyrethri, nucum cupressi, gallarum quercus, rosar.* an. ʒ. ii. Fiat Puluis De quo æger sæpius de die & nocte in ore aliquid teneat, & paulatim deglutiat. Idem & cibis inspergi poterit.

Idem & alios pulueres proponit. Valdè etiam cõmendatur hic puluis.

℞. *Rad. aristoloch. rotundæ, raphani, spatulæ fœtidæ* an. ʒ. j. *fol. pimpinellæ, pilosellæ, rutha maioris*, an. ʒ. ij. *scrophulariæ, filipendulæ*, an. ℥. ß. *sem. anisi* ʒ. ij. *zingiberis* ʒ. i. *turbith. opt. fol. senæ elect.* an. ʒ. ij. *sacch. albiss.* ℥. iiij. F. Puluis, de quo sumatur singulis diebus cochlear vnũ cum vino albo vel aqua genistæ. Vel ℞. *Lapidis spongiæ* ℥. iiii. *sal. gemmæ* ʒ. ij. *salis tartari* ʒ. j. Fiat Puluis Sumatur à quadra vltima quotidie ex vino ʒ. ß. vel ℈. ii. Alius puluis contra strumas.

℞. *Spong. marin. pilæ marin. corall. rub. vst.* ʒ. ii. *papyri tenuiss. & albiss. & omnium combust.* an. ℥. ß. Quibus cineribus admisc. *rad. scrophular. mai.* ʒ. iii. *oss. sepiæ, sal. gem. gallar.* an. ʒ. ij. *nuc. mosch. piperis long. & alb. zingib.* an. ʒ. i. *cinamomi* ʒ. i. ß. *sacchari* ℥. i. ß. M. F. Tragema.

Ex pulueribus istis cum syrupo betonicæ vel alio conueniẽte fieri possunt etiam electuaria. Vel talis paretur potio.

℞. *Rad. scrophulariæ, filipendulæ*, an. ℥. ß *fol. agrimoniæ, pilos. pimp.* an. m. i. *flor. betonicæ, rorismarini.* an. P. i. Coq. in vino albo vase clauso. Colatura dulcoretur saccharo, & addatur *aq. cinamom.* ʒ. ß. pro duabus vel tribus dosibus.

Tertiò topica vsurpanda, & primò quidem danda opera, vt materia tumoris causa insensibiliter discuti & absumi possit. Et adhibẽtur ferè medicamenta, quæ scirrhis applicari solent, & primo quidem emolliẽtibus, incidentibus & discutientibus vtendum. & imprimis ea eligenda, quæ strumis priuatim prodesse compertę sunt, vt scrophularia & similia, atq; vt corpus mollius vel durius, tumor recentior, vel antiquior fuerit, ita fortiora, vel mitiora vsurpanda. Vt ℞. Topica emollientia & resoluentia.

℞ *Rad. althææ* ℥. i. *mucilag, sem, lini, f[o]eni-græci*, an. ʒ. vi. *pingued. gallin. humanæ*, an. ℥. i. *ol. amig. dulc.* ℥. ß. *croci* ʒ. ß. *ceræ q. s.* F. vnguentũ. Vel ℞. *Rad. scrophulariæ autũno effossæ & purgatæ* q. v.

Contundantur cum s. q. butyri recentis, inq; fictile operculo clausum loco humido reponantur per dies 15. Deinde lento igne calefiãt & colentur. Linimento hoc strumæ illinantur. Vel ℞. *Folia cupressi*. F. Puluis.

Puluis hic vino conspergatur & in massam vnam redigatur. Hoc medicamento strumam illines, & tertio die denuum solues, tum locum exprimas, quem contractum inuenies. Denuò medicamentum induces, atque iterum obligabis per triduum, donec struma euanescat.

Et talia plurima passim à Galeno, Paulo, Celso, Rhase, Auicenna & aliis describuntur, quæ omnia hîc cumulare opus non est, præsertim cùm plurimi diffidãt huic curationi in antiquis strumis. Quanquam enim Galenus & alii curãdas hoc modo strumas esse præcipiant, ac Valescus de Tarãta in strumis vnius anni talibus resoluentibus cum felici successu se vsum esse scribat: tamen si sint antiquiores & perfectæ ac membranis conclusæ, hoc modo integra curatio vix superari potest.

Suppurantia. Itaque vbi per emollientia & resoluentia tumor discuti non potest, ad maturationẽ & suppurationem veniendum. Vt ℞. *Rad. lilior. albor. althææ viridis*. Coqu. ad mollitiem.

Deinde adiecta farina triticea & oleo dulci, vel liliorum alborum, ac pinguedine anserina vel gallinacea fiat Cataplasma.

Vel alia maturantia applicentur, quæ passim nota sunt. Insistendum autem tamdiu vsui suppurantium, neq; locus antè aperiẽdus, donec tota materia intus conclusa in pus mutata fuerit, Vomicâ enim adhuc conclusâ calor etiam conclusus manet, atque reliquum etiam materiæ faciliùs in pus vertit. Quod si vomica citiùs aperiatur, cũ humoribus etiam spiritus & calor effunditur, quo exspirante reliqua pars materiæ postea tardius & cum difficultate suppuratur. Cui & hoc accidit, quod pars materiæ suppurata facit, vt & reliquum faciliùs in pus mutetur.

Vbi verò struma fuerit in pus mutata, aperienda est vel medicamento, vel ferro aut cauterio. Apertio. Apertâ vomicâ pus euacuandum, deinde sinus expurgandus vnguento Apostolorum, medicamento de apio, vel simili, hinc sinus carne implendus & cicatrice claudendus. Imprimis verò hoc vnguentum ad strumas suppuratas & apertas commendatur.

℞. *Olei laurini* ℥. i. *cerussæ puluerisatæ & cum aqua viva læuigatæ* itidem ℥. i. *aluminis rochæ* ℥. ß. *salis communis* ʒ. ii. F. Vnguentum. Vel applicetur Emplastrum diachylum compositum. Vel ℞. *Rad. iridis* ℥. iij. Coq. in *aceti & mellis* ℥. vi. Contundantur minutim & addantur *terebinthinæ, vnguenti dialthææ*. an. ℥. iii. *pulu. cumini, f[o]enigræci*, an. ℥. i. *ceræ. q. s.* Fiat Emplastrum. Vel ℞. *Galbani, bdellii* an. ℥. i. *ammoniaci* ℥. ii. *sordis alueariorum apum, æsypi*, an. ʒ. ii. *terebinthinæ, picis liquidæ*, an. ℥. i. ß. *baccar. lauri, staphidis agriæ, cumini, pyrethri*, an ℥. ß. *stercoris caprini, ouilli, anserini* an. ʒ. iii. *axungiæ porci, seui caprini, ceruini, vrsini*, an. ℥. i. *ol. chamæm. lilior. albor. ceræ*, an. *q. s.* F. Emplastrum, quod potenter resoluit. Vel ℞. *Rad. bryoniæ, cyclaminis, cucumeris agrestis, ireos* an. ℥. ii. Coq. in vino albo & teratur.

Deinde adde *ammoniaci aceto dissoluti, bdelii, opopanacis in oleo sesamino dissoluti*, an ℥ j. *stercoris columbini, caprini*, an ℥. ß. j. *ladani, styracis. calamita*, an ℥. ß. *picis naualis q. s.* F. Emplastrum. Vel ℞. *Emplastri de meliloto* ℥. j. *bdelij aceto scillitico dissoluti* ℨ. ij. *castorei pinguis* ℥ j. ß. *pulu. radic. ireos, gal. cupressi*, an ℨ j. *ol. cham. mel. liliorum albor. amygdalar. amar.* an. *q. s.* F. Emplastrum.

Sectio. Quod si nec hoc modo curatio sperari potest, extrahenda est struma: quod quidē fit primò sectione, quæ quomodo peragenda sit, in Instit. *lib. 5. part. 1. sect. 2. c. 13.* dictum.

Septica Quod si æger ferrum non admittat, alius modus superest strumas tollendi per medicamenta, seu caustica & corrodentia, seu septica & putrefacientia. Hâc autem in re diligenter obseruandum, ne partes vicinæ à medicamentis his lædantur & inflammentur. Ideò muniendæ sunt vnguento refrigerante Galeni, rosato Mesue, & similibus. Perficitur, autem hæc res duobus modis. Alij scarificationem præmittunt, & strumam in minutissima scarificant, deinde inspergunt puluerem paratū ex *morsus diaboli siccat. in vmbra* ℥. i. *arsenici rubri, vitrioli, lithargyri, auri pigmenti*, an. ℨ. i. Pulueri impone emplastrum diachylum, quod post 24. horas demum deme & vide, an struma sit castigata. Nisi fuerit, aufer scalpello cutem mortuam, denuóque insperge puluerem, & emplastrum imponito. Post 24. horas castigatæ scrophulæ illinatur locus butyro & vitello oui mixtis in formam linimenti. Et ita singulis 24. horis linimentum mutabis, donec caro mortua deciderit.

Alij sine scarificatione mox medicamenta caustica & septica adhibēt: alij tamen alia. Fallopius in corporibus rusticis vtitur trochiscis de minio, quos describit Iohan. de Vigo, *lib. 8. cap. 13.* vbi & similia medicamenta plura reperiuntur, pro quibus ille, vt mitiores hos substituit.

℞. *Auripigmenti, arsenici crystallini*, an. *q. s.* Misce cum pasta ex farina triticea, & F. trochisci. Pro quibus etiam in apertam vomicam hoc medicamentum imponit.

℞. *Arsenici rubri, sandaracha Græcorum*, an. ℨ ii. *axungiæ suillæ q. s.* M. fiat vnguentum.

Et plurimi quidem censent, arsenicum hac in re primatum obtinere. Verùm cautione opus est, & non temerè admouendum. Nam supra modum vehemens ac virulentum est, febres excitat, & plurima alia praua symptomata inducit, & in minima etiam quantitate multa præstat. Ideóque vltra quantitatem dimidii grani triticei non adhibendum, & quidem in corpore robusto, & loco à membris nobilibus remotiore. In corporibus verò mollioribus & iuxta membra nobilia minor quantitas adhuc adhibenda, sempérque præstat minimam quantitatem vna vice applicare, & postea idem medicamentum, si opus sit, repetere, quàm nimia quantitate ægrum lædere. Et cùm per dies tres duret operatio eius, eo tempore æger semper vt febricitans aliquis regendus, & contra malignitatem muniendus. Itaque cùm non sine periculo arteriæ applicetur, præstat lapide caustico, quo fonticuli appliquari solent, quémque in Instit. *lib. 5. cap. vlt.* descripsimus, vti.

Quando glandula iam corrupta &

absumpta fuerit, crusta inducta à sana parte remouēda butyro loto cum farina triticea & axungia suilla. Crustá dempta si quid adhuc vitio si reliquum fuerit, illud etiam per medicamenta erodentia, vt vnguentum Agrippæ & similia, tollendum, & tandē vlcus, vt fieri solet, sanandum.

Est tamen adhuc alius modus strumas sanandi, quæ ab exili radice pendent. Illas enim serico filo, aut setis equinis versus radicem constringere licet, & quidem in dies arctiùs, donec resiccatæ fuerint, & spontè deciderint. Potest etiam medicamento exsiccante actio vinculi promoueri & adiuuari.

Curatio strumarum à contactu Regis Galliæ.

Tandem de curatione strumarum non prætereundū vulgo ferri, Reges Galliæ solo attactu sanandi strumas vim habere. De quo etsi alij aliter sentiant, & alij in imaginationem, alij in aëris mutationem & motum corporis causam huius rei reiiciant: vana hæc esse facilè patet. Cùm autem hæc vis à Clodoueo primo Galliæ Rege profecta sit, atque inde ad successores per traducem, nullo respectu familiæ habito, translata sit, procul dubio donum est supernaturale diuinitus concessum. Nam cùm dictus Clodoueus primus Galliæ Rex esset idolorum cultor, Clotildis vxoris monitu & precibus persuasus est, vt Christi nomen profiteretur. Cùm ergo à Remigio Rhemēnsi Archiepiscopo, baptizatus & chrysmate vnctus esset, ab eo tempore hanc vim strumas sanādi accepit, & quasi per traducem in omnes suos successores deriuauit. Solent autem passim è vicinis & peregrinis locis quotannis strumis laborantes affluere, quibus Rex manum imponit, & hæc verba Gallico sermone profert. *Le Roy te touche, & Dieu te garit: Rex te tangit, & Deus te sanat*, atque apposito crucis signaculo, ab vno & trino Deo vim eam deriuari, publice profitetur. De qua mirabili strumas sanandi vi, solis Galliæ regibus Christianissimis diuinitus concessâ, peculiarem librum conscripsit Andreas Laurentius, qui videatur.

De Bronchocele.

Bronchocele.

Bronchocelen verò definit Celsus, *lib. 7. cap. 13.* quòd sit tumor in ceruice seu collo inter cutem & asperam arteriam quo modò caro hebes, modò humor aliquis melli aqueve similis includitur, interdum etiam minutis ossibus pilis immixti.

Quæ autem & de causis eius & de curatione vulgò traduntur, parum ab iis, quæ de causis & curatione strumarum dicta sunt, differunt. Ideóque ea etiam non repetemus. Hoc verò non prætereundum, Felicem Platerum aliam planè & à vulgata opinione diuersam de generatione & curatione bronchoceles sententiam habere, quam proponere libet.

Ille autem statuit, bronchocelem seu gutturis herniam esse tumorem in colli anteriore sede, seu gutture amplo spatio extuberantem, qui tensus est admodum, vt cùm pulsatur, sonum edat, & cùm premitur, sicut vter cedat, sed mox iterum attollatur; quibus à struma facilè secernatur.

Causam autem huius mali statuit esse flatum sub cutem membranámque generalem cuti substratam, adnexámque in colli anterioribus irrumpentem. Collectionis autē aëris eò loci causam esse statuit luxationē, seu auulsionem cutis cùm

membrana illa, quæ eò loci crassior est & rubicundior, quàm alibi, à subiectis asperæ arteriæ musculorúmq; colli anteriorum sedibus, spatiúmq; illic efficiētis, in quod ob fugam vacui aër, seu flatus è vicinis locis irrũpens illud non solùm implendo, cutem membranámque in tumorem eleuat, sed & continuatione distendens in vniuersum adauget, vnde nomen rectè acceperit tumor, quod bronchocele, quasi ruptura seu hernia gutturis, appelletur.

Causam autem auulsionis membranarum statuit esse conatum vehementem, qui fit, dum spiritu retēto excrementa vel fœtum in partu excludere nituntur, aut buccas vehementer inflant.

Verumenimverò etsi facilè concedimus, causam principalem esse auulsionem cutis & membranæ illius à partibus vicinis: tamen verò vix simile videtur, solum flatum, vtpote mobilem, nec facilè vno in loco hærentem, malum tam diuturnum procreare posse, & tangenti aliud etiam facilè deprehendere est. Ideóque mihi probabile videtur, in vacuum illud spatium, præcipuè mēbranis extensis, succum aliquem & nutrimentum crassius effundi, è quo natura carni quid simile formet. Vnde etiam, vt ipse Platerus statuit, nisi malo huic maturè occurratur, vix dum amplius abigi posse, sed toto vitæ curriculo permanere illic, quo p. n. excrescit, sese circa vicina vasa implicante, & iis pertinaciùs adhærescente.

Curatio.

Curatio ergo, vt ex Plateri sententia rectè instituatur, principio, ne tumor incrementum sumat, astringentia sunt applicanda, vt emplastrum ad rupturam, & quæ in hydrope solent adhiberi, vt membranarum illa contiguitas soluta iterum iungatur. Curatio.

Idem tamen etiam interna quædam astringentia & siccantia exhibet, commendátque puluerem aluminis vsti ʒ. ß. pondere exhibitum. Possunt & alii pulueres antea de strumis propositi exhiberi.

Si verò tumor iam incrementum sumpserit, discutientia antea in strumarum curatione proposita etiam hîc locum habere possunt.

De hydrope gutturis.

Non prætereunda hîc rara affectio gutturis. Solent enim interdum partes quædam priuatæ ab aqua intumescere, non solùm internæ, vt pulmo & vterus, sed etiam externæ. Et vidi semel atque iterum, & idem annotauerunt alii, toto corpore saluo, manum tantùm intumuisse tumore aquoso pertinacissimo. Idē in gutture factum in puella, vidit Montanus, qui etiam hydropem illam gutturis per incisionem curauit. Hydrops gutturis.

LIBRI

LIBRI SECVNDI PARS SECVNDA,

DE

ASPERÆ ARTERIÆ, PVLMONIS, MEDIASTINI, DIAPHRAGMATIS, THORACIS
preter naturam affectionibus

PRÆFATIO.

Summam tractandorum continens.

POSTQVAM hactenus morbos & symptomata, quæ partibus inter caput & thoracem intermedijs accidunt, explicauimus, vt ad vitia thoracis, & partium in eo contentarum accedamus, ordo postulat. Hâc ergo secundâ libri secundi parte dicemus de affectibus præternaturam asperæ arteriæ, de pulmonis morbis, putà eius intemperie, inflammatione, seu peripneumonia, obstructione, de grandine & calculo, ac vermibus in pulmone genitis, de hydrope pulmonis; de pulmonis cum thoracis

membranis coalitu, de ruptura & erosione vasorum pulmonis; de mediastini inflammatione; de diaphragmatis inflammatione; de pleuritide seu inflammatione pleuræ & musculorum thoracis, de vulneribus & fistulis, de empyemate, de hydrope pectoris, de vertebrarum dorsi luxatione & gibbositate, de fracturis costarum, & earum ad interiora compreßione. Hinc dicendum de symptomatibus, quæ inde proueniunt, putà de respiratione læsa, asthmate, suffocatione; vocis & locutionis læsione, tussi, dolore lateris & pectoris, sputo sanguinis, & grandinis, ac calculorum & vermiculorum è pulmonibus reiectione.

CAPVT PRIMVM

DE ASPERÆ ARTERIÆ morbis.

Asperæ arteriæ morbi.

FAVCIBVS & gutturi succedit arteria, Græcis, τραχεῖα, dicta ad differentiam earum, quæ è sinistro cordis ventriculo in vniuersum corpus distribuuntur: Item βρόγχος, quod ex bronchijs, id est, annulis cartilagines constet. Habet ea naturalem constitutionem suam, vt passim ab Anatomicis describitur; à qua si deflectat, varij morbi in ea oriuntur.

Morbi intemperiei.

Intemperies. Et primò quidem morbis intemperiei corripitur, quam inducit imprimis aër, quem inspiramus, vt & quem exspiramus, qui si frigidior fuerit asperam arteriam refrigerat; si calidior calefacit, si humidior, humectat; si siccus exsiccat. Possunt idem præstare etiam cibus & potus. Hinc ab aqua frigida vel potu alio congelato, aut glacie refrigerato aspera arteria refrigeratur. Eadem tamen intemperies accidere potest ab humoribus & materia, quæ eam præterlabitur, siue à capite ad eam confluat, siue à pulmone & thorace reuciatur. Possunt etiam intemperies partium vicinarum tracheæ intemperiem aliquam inducere. Ita œsophagus inflammatus calidam intemperiem arteriæ asperæ communicare potest.

Cognoscuntur autem istæ intemperies à causis antecedentibus scilicet vel calefacientibus, vel frigefacientibus, vel humectantibus, vel siccantibus, item ex vocis mutatione, oris ariditate vel humiditate, caliditate vel frigiditate, deglutiendi difficultate, vel facilitate, vt & iuuantibus ac nocentibus.

Si verò intemperies à materia in corpore contenta inducatur, arguunt eam tussis, sensus grauitatis, dolor, anhelitus difficultas. Materia autem & humoris natura etiam intemperiei speciem indicat.

Simplices autem intemperies & qualitates, siccitatem si excipias, facilè sanantur, remotis, quæ eam induxerunt, causis, & contrariis adhibitis; difficiliùs verò intemperies sanantur, quæ à materia fouentur.

De curatione autem in genere hoc tenendum, cùm partes è quibus aspera arteria cõstat, sint frigidissimę & exangues, in refrigerantium vsu

cautus esse debet Medicus. Cùm etiam pars hæc sicca sit, & à cerebro defluentia excrementa subinde recipiat, audaciùs siccantibus vti licet; exasperantium tamen vsus vitandus.

Intemperies autem simplices saltem remotionem causæ eam inducentis & contraria medicamenta indicant.

Si adsit materia eam fouens; illa remouenda.

Si nimirum intemperies sit *calida*, alteretur frigidis, *syrupo violarum, rosarum, cucurbitæ, mucilagine semin. psyllij*, & similibus.

Si *frigida* sit intemperies, conueniunt *species & rotulæ diaireos, diacalimen hæ, diabyssopi, syrupus de hyssopo, de betonica.* Extra inungatur collum *oleo irino, costino*, & similibus.

Si temperies sit *humida*, vtile est *decoctum ex aqua hyssopi cum melle, species diaireos, diacalaminthe.*

Si intemperies sit *sicca*, vtendum *syrupo violarum, iuiubino, de glycirrhiza, lacte, emulsione seminis papaueris, amydal. dulc. pinearum.* Extra collum inungendum *oleo violar. amygdal. dulc.*

Si cum materia sit intemperies, ea cura requiritur, quæ in catarrho ad pectus labente proposita est.

Asperitas.

Asperitas. Deinde arspera ateria patitur morbum superficiei, cùm scilicet, quæ intus & secundùm tunicam interiorem naturaliter lęuis esse debet, aspera redditur & inæqualis.

Causa. Quod si à rebus acribus immodicè detergentibus & erodentibus, vt salso & acri catarrho, rebus acidis, oleo, quod licèt alias partes lenire & læuigare possit, asperam tamen arteriam & oculos exasperat præcipuè si sit, rancidum, vel frixione tale euaserit, rebus item oleosis & rancidis aliis, vt nucibus & similibus: puluere item & fumo vaporibúsque acribus, quos cum aëre inspirando attrahimus, accidit. Longa etiam oratio & vocis intensio asperam arteriam reddunt; humores item maligni, vt in lue Gallica; item vapores acres in febribus malignis ex inferioribus partibus eleuati.

Signa. Asperitas asperæ arteriæ cognoscitur ex causis, quas modo enumerauimus, & ex vtilitate, quam præbent lenientia & damno, quod oritur ex acrium & acidorum vsu. Imprimis autem ex effectu cognoscitur, nimirum ex raucedine vocis, quæ ex asperitate arteriæ huius excitatur.

Cura. Asperitas autem asperæ arteriæ cura lenientia & lęuigantia remedia, & emplastica morsu expertia postulat. Cuiusmodi sunt *amylum, tragacantha, bolus armenus, amygdalæ dulces, nuclei pinei, dactyli, ficus, lac, vinum dulce, diapenidium, diatrag. frig. syrupus de iuiub. diacod. syr. de glycirr. lohoch de psyllio, de papauere, succus & extractum glycyrrhizæ.* Imprimis hîc prosunt hypoglottides, ac pilulæ & trochisci sub lingua tenendi, vt *pilulæ bechiæ, trochisci bechij, oleum amydal. dulc. cum saccharo cando.*

Arteriaca medicamenta. Atque omninò huius loci sunt arteriaca dicta medicamenta, quod membranæ arteriam asperam succingenti prosunt. Composita talia ex antiquis multa proposuit galenus, 7. *de compos. med. secund. loca.* Verùm cùm, vt idem Galenus, *ibid. cap.* 1. ait, omnium simplicium

medicamentorũ vires exquisitè nosoporteat eum, qui compositum quodnam sit facturus, simplicia arteriaca hîc proponere libet.

Est autem illorum triplex genus. Primùm completur lenientia, quæ sine omni mordicatione læuigant, qualia sunt, *butyrum recens s. sale amylum, lac mustum dulce decoctum, passulę, dactyli, iuiubæ, amygdalæ dulces, pinei recentes, glycirrhiza, tragacantha, gummi Arabicum, cremor ptisanæ hordeaceæ & triticeæ, mucilago, sem. psyllij cydoniorum, emulsio seminum quatuor frigidorum maiorum.*

In secundo genere sunt, quæ abstergunt simul nonnihil, citra tamen rosionem. Et possunt etiam in hunc finem vsurpari medicamenta ex priore classe, si quæ sunt huius generis propria adduntur. Sunt autem talia, *saccharum, mel, saccharum penidium, caricæ, syrupus violarum iuiubinus.*

In tertio genere sunt paulò acriora, quæ exsiccant, abstergunt, & discutiunt, vt *hyssopus, thymum, radix ireos, semen vrticæ, cinnamomum, amygdalæ amarę, spica, thus, myrrha, terebinthina, farina orobi, spec. diaireos Salomonis.*

Etsi verò pluribus modis talia exhiberi possunt, vt syruporum, linctuum: tamen commodissimè ferè in hypoglottidas, seu trochiscos sub lingua tenendos, qui paulatim liquescant, conformantur. Hærere enim necessum est.

Composita multa talia, vt dictum apud Galenum, 7. *de compos. med. sec. loca* extant. Vnum atque alterum saltem addemus.

℞. *sem. cydon. psyll. spec. tragacanthi frig.* an. ʒ. i. Fiat nodulus, qui madefiat in decocto passular. & glycyrrhizæ. Vel ℞. *Glycyrrhisæ rec. in taleolas secta* q. s. *pass. min. cass. extr. sacch. cand. sem. cydon.* Ebulliant parùm & pro vsu seruentur. Vel ℞. *Rad. altheæ* ℥. i. *glycyrrh. brancæ vrsinæ* an. ℥. ß. *pass. mund. iuiubar. sebesten*, an. N. x. *flor. viol. maluæ* an. P. i. *sem. 4. frigid. maior. cydon.* an. ʒ. iii. *hordei mund.* P. i. Fiat decoctio, an ℔. i. dissolu. *syrup. violar.* ℥. viii. *iuiubini*, ℥. i. M. pro tribus dosibus. Vel coquantur ad spissitudinem & addatur saccharum penidium. Fiat lohoch.

Angustia asperæ Arteriæ. — Angustia asperæ arteriæ. Causæ.

Tertiò patitur aspera arteria morbos cauitatis, seu angustiam, quæ fit à rebus extra comprimentibus, laqueo, manu, similibúsque causis asperam arteriam extrà coarctantibus; ab inflammationibus item & tumoribus asperæ arteriæ incumbentibus; bolis item grandioribus deuoratis, vel rebus aliis duris deglutitis in œsophago subsistentibus, & arteriam, quæ à posteriore parte gulæ adiacet; comprimentibus, luxatione vertebrarum ceruicis. Quò etiam referri potest natiua pectoris angustia, item nimia obesitas, vnde arteriæ comprimuntur, & angustiores redduntur. Obstruitur à rebus extrà in eam illapsis, humoribus crassis & glutinosis confertim à cerebro in eam illabentibus, vel pure ex rupto pulmonis abscessu, vel etiam abscessibus in faucibus ruptis, seu grumis sanguinis vndecumque in eam illapsis; grandine item & calculis in pulmone genitis; & tandem à carne quæ post vulnera vel vlcera arteriæ in ea nata eius meatum claudit.

Asperæ autem arteriæ angustiam *Signa.* patefaciunt causæ cùm externæ, tum

internæ, quæ aptæ sunt canalem hunc comprimere, vel obstruere. Monstrant eadem effectus, respirationis difficultas, & imminens suffocationis metus modò maior modò minor, pro angustiæ, à qua prouenit, ratione tussis item, præsertim si extrà illapsa sit causa angustiæ.

Et quidem inter morbos asperæ arteriæ angustia grauissimus & periculosissimus est, qui suffocando & spiritus intercipiendo hominem iugulat, siue id fiat à laqueo, siue à catarrho confertim in pulmones illabente, siue à sanguine in tracheam influente, siue à rebus aliis in eam illapsis. Cuius rei historias collegit SchencKius, *lib.* 2. *obs.* 14. Pro causarum etiam ratione malum nunc faciliùs, nunc difficiliùs curatur. Angustia enim asperæ arteriæ, quæ ob gibbum ex asthmate fit ante pubertatem, non curatur. Hippocrates, 6. *aphor.* 46.

Ad prognostica pertinet & hoc, quod ea, quæ in asperam arteriam illabuntur, interdum magno conatu in ipsum pulmonem detruduntur; quæ postea tamen interdum tussi reiiciuntur, interdum vomicam ibi excitant. Ita Alex. Benedictus, *lib.* 3. *cap.* 18. annotauit, Lucretiæ cuidam cùm nucem ponticam dentibus frangeret, oborto risu, nucem in arteriam delapsam, & ancipiti conatu ad interiora propulsam, vbi ruptis venulis vomica in pectore exorta est, quâ tandem sanata obsessis meatibus vox rauca semper percepta est. Sic anno 1620. cùm hic vir quidam cerasa comederet, nucleus cum maximo suffocationis periculo & tussi maxima in guttur, & tandem in ipsum pulmonem illapsus est. Vnde suffocationis periculo cessante in eam venit opinionem, illum suffocationis metum non à nucleo, sed catarrho, præcipiti, cui aliàs valdè erat obnoxius, prouenisse. Verùm durauit per interualla tussis ista tribus septimanis, & dolorem quendam grauantem in dextra thoracis parte sensit. Tandem cùm nocte quadam vehementer integram horam tussiuisset, nucleū illum pituita abductum tussi reicit, & ab ea liberatus est.

Curatur autem angustia asperæ arteriæ, causæ quę eam excitant, ablatione. Si extrà quid arteriam comprimat, illud tollendum. Si etiam extra quid in eam illapsum sit, tussi reiiciendum. Si verò causa obstruens interna sit crassus & viscidus humor, is incidendus, attenuandus & extergendus, vt faciliùs tussi euci possit, *syrupo* scilicet *de hyssopo, capill. veneris, de prassio, glycyrrhiza, oxymelite cum mulsa, vel decocto aut aquis hyssopi, capilli Veneris, prassij, loch. de pino, de scilla*, & similibus, quæ postea in obstructionibus pulmonis proponentur. Si superiore parte œsophagi quid hæreat, ac asperam arteriam etiam coarctet, tum conquassatis pugno dorsi, vel intra scapulas vertebris quibus gula adiacet, impacta in ventrē detrudūtur, quò tandē larynx & dilatari, & liberiùs aërē admittere possit. Curatio.

Vulnera & vlcera asperæ Arteriæ

Tandem etiam morbos solutæ vnitatis patitur aspera arteria, vulnera scilicet, quæ præcipuè à telis, gladus, vel aliis causis externis inducuntur. Quandoque etiam à tussi violenta, & magna vocis intensione, vt in pulmone, ita in aspera arteria vasa rumpuntur. Causa.

Exulcerationem verò inducunt acres humores & erodentes, præcipuè salsi & nitrosi, vt appellat Hippocrates, 4. *de rat. vict. in acut.* à cerebro defluentes, vt & humores acres & venenati in lue Venerea.

Signa. Vulnera autem externa asperæ arteriæ sensui patent, & ægri vel adstantes referunt, quæ causæ ea induxerint. Et si dubitetur, an vulnus ad cauitatem arteriæ penetret, id facilè manu, candela, vel alia re vulneri admota, dum æger loquitur, & omninò ex aëris per vulnus egressu cognoscitur. Ruptura autem vasorum ex tussi nimia, vt & vocis intensione, quæ præcessit, ac præcipuè sanguinis sputo, quod sequitur, innotescit.

Prognostica. Interna autem exulceratio patescit è causis quæ præcesserunt, vel adsunt, catarrhis salsis, medicamentis acribus, lue venerea, vt & iis que exulcerationem consequuntur, dolore, tussi, sputo sanguinis in principio quidem puro, hinc purulento, aut materiæ purulentæ, & sordidæ, vt & crustularum, quas Græci ἐσχάρας, vocant reiectione. Interdum etiam bronchia & cartilagines asperæ arteriæ tussi reiiciuntur, quod tamen ex pulmonibus frequentiùs accidit, rarò ex aspera arteria, quæ durior est, quàm vt viuente homine tantam corruptionem pati possit. Symptomata equidem, quæ vulneribus & vlceribus arteriæ superuenire solent, recenset Hippocrates, 2. *de morb.* Verùm, vt mihi quidem videtur, non agit eò loci Hippocrates de aspera arteria extra pulmones vulnerata vel exulcerata, de qua nunc nobis sermo, sed de eius ramis iam per pulmonis substantiam dispersis; cùm inter cætera expressè scribat, in vulneribus eiusmodi tandem βρόγχια, pulmonis reiici.

Vulnera autem asperę arterię periculosa sunt, & plerumque insanabilia, præcipuè si substantia ipsa cartilaginea sit vulnerata, præcipuè per transuersum dissecta, quæ vix coalescit. Interdum etiam inflammatio accidit, & hinc gangrona & sphacelus, quæ ægrũ subitò iugulãt.

Aliquando tamen sanantur, præsertim si vulnus inter duos annulos, atque ita membranam cartilaginem connectentem incidat, cuius rei exempla collegit Schenckius, *lib. 2. obseru.* 40. Et ipse bis vulnera arteriæ asperæ penetrantia sanata vidi. Si autem moriatur æger, iugulatur, vel statim sanguinis effusione, qui in arteriam illapsus ægrum suffocat, vel lentè, quod post aliquot septimanas factũ vidi, cùm aliquid carunculæ vulneri succrescit, quod ægrum tandẽ suffocat.

Vlcera, quæ internam asperæ arteriæ partẽ occupant, difficilia quidem curatu sunt, ob partium situm & naturã, cui difficulter & non omnis generis medicamenta applicari possunt. Plerumque tamen sanantur, modò non sint profunda, & cartilagines exedantur & putrilago accedat.

Vulnerum asperæ arteriæ curationem quod attinet, cutis labia distantia coniugenda, & deinde emplastris conuenientibus extrà adhibitis vulnus, vt moris est, conglutinandum. In ore verò, vt & intus conglutinatio iuuetur, continuò aliquid medicamenti detinendũ, quod liquatum sensim per viam asperæ arteriæ delabatur; id quod faciliùs fiet, si æger supinus iaceat, vt Cura.

rotulæ diatragacanth. frigid. diacodiũ, & similia. Vel. ℞. *Spec. diatragac. frigid.* ʒ. i. *gummi Arabici, boli Armeni.* an. ʒ. ß. *rad. consolidæ sub cineribus coct.* ℥. i. *syr. myrtin. q. s.* Fiat electuarium. Vel ℞. *Conseru. rosar. rubr. rad. consolidæ maioris,* an. ℥. i. *boli Armeni, spec. diatragac. frigid. gummi Arabici,* an. ʒ. ß. *syr. de rosis siccis* q. s. Fiat electuarium

Potest etiam exhiberi lohoch sanum & expertum,

Æger verò non multum loquatur, & omnia quæ tussim excitare possunt, præcaueat.

Vlcera quoque curantur detergentibus, siccantibus, id quod amissum est regenerantibus, & cicatricem inducentibus. Detergunt *mulsa, mel rosatum cum aqua hordei.* Siccant & glutinãt *bolus armenus, thus, mirrha, radix aristolochiæ puluerisata,* & cum melle in formam eclegmatis redacta. Et si ab humoribus acribus & salsis vehementer detergentibus vlcera eiusmodi ortum habeant, lac commodissimum est, cuius solius vsu humorum acrimonia temperatur, sordes deterguntur, ac quod deest, restituitur: Imprimis si lac debito modo præparetur, & eas, quas debet, conditiones habeat, de quo vide Galenum, *5. meth. med. cap. 12.*

QVÆSTIO.

An vlcera asperæ Arteriæ sint sanabilia?

Vlcera asperæ arteriæ an sint sanabilia.

Galenus equidem, 5. *meth. med. cap.* 12. vbi ex professo de curatione vlcerum asperæ arteriæ tractat, & propterea hac de re videri potest, scribit se non paucos eorum, qui hoc morbo laborarunt, curasse, quod & Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 64. se factitasse testatur. Marcellus Donatus tamen, *de historia medica mirabili, lib.* 3. *c.* 1. recenset historiam cuiusdam, qui omni diligentia à Medicis adhibita, nihilominus hoc morbo periit. Et omnino non simpliciter affirmandum, esse sanabilia hæc vlcera, vt etiam de vulneribus dictum. Etenim cùm sanies non nisi tussi reiici possit, facilè fit, vt isto conatu partes vlceratæ lacerentur. Quibus accedit & hoc, quod aspera arteria non carnosa est, cuiusmodi partium vulnera & vlcera facilè sanantur, sed dura & cartilaginosa. Præterea cùm membra vlcerata siccatione indigeant, etiam hac de causa asperæ arteriæ vlcera difficilius sanantur, cùm continuò humiditas quædam, præcipuè è vicinis tonsillis, destillet: & imprimis, cùm aspera arteria natura sua sicca sit, & vehementiùs siccari postulet.

Et omninò ista rationi consentanea sunt. Quapropter statuendum, vt & Auicennas, 3. *can. fen* 10. *tr. cap.* 18. docet, si vlcus in principio sit, & saltem externam superficiem asperę arteriæ occupet, sanabile esse: si verò vlcus penetrauerit, & ipsas cartilagines asperę arteriæ eroserit, tale vlcus vel planè insanabile esse, vel omninò difficulter curari.

CAPVT II.

De Pulmonis intemperie.

Pulmonis intemperies.

Aspera arteria in ipsum pulmonem tendit & inseritur. Ideóque proximum est, vt de eius morbis

bis dicamus. Quæ autem naturalis sit constitutio pulmonis ex Anatomicis petatur. A qua cùm deflectit, varios morbos patitur. Inter eos sunt, primò morbi intemperiei, cùm pulmo vel nimis calefit, vel refrigeratur, vel humectatur, vel siccatur; & quidem nunc sine materia, nunc cum materia.

Causæ.

Causæ. Morbum intemperiei sine materia inducunt causæ simili qualitate prædita, imprimis aër, quem spiritu ducimus, quique ad pulmonem parùm alteratus defertur, præcipuè in ijs quibus columella deest. Quamcumque enim qualitatem aër habet, eam pulmoni imprimit. Hinc qui tempore hyberno per loca niuosa, aut ventis frigidis exposita iter faciunt, iis, pulmones refrigerantur. Idem interdum euenit à potionibus nimis frigidis, imprimis quæ glacie refrigeratæ sunt, quarum portio aliqua, licèt exigua, per asperam arteriã in pulmones defluit. Pertinent & huc, quæ tota substantia pulmonibus aduersa sunt. Quanquam enim talia occultis qualitatibus præcipuè pulmonibus noceant: tamen & ipsæ sæpè vnà qualitatum manifestarum excessus habent, quos & ipsos pulmonibus imprimere possunt. Extrà quoque applicata thoraci medicamenta pulmonem alterare possunt. Ita refert Galenus, 10. *meth. medic. cap.* 9. quod quidam imposito præcordiis refrigerante medicamentoo difficultate respirandi laborauerit, alter verò tussierit. Afficiuntur etiam & alterantur pulmones à vicinis quibusdam partibus, vt corde hepate, liene. Hæ enim partes si incalescant præternaturam, plerumque etiam pulmoni intemperiem illam communicant.

Intemperies autem cum materia fit; vbi ea in pulmone vel sensim, seu ob facultatis concoquentis, seu expellentis imbecillitatem colligitur, vel aliunde confertim affluit. Imprimis autem à capite ad pulmonem materia transmittitur in catarrhis sæpè à gutture & faucibus, quarum partium inflammatio nonnunquam in pulmonem conuertitur. Frequentissimè autem ab ipso hepate, imò per hepar à toto venoso genere, seu multo sanguine, seu vitiosis humoribus repleto transmittitur. Nonnunquam etiam à thorace materia, vt pus & sanies, pulmoni & communicatur; quod interdum quoque à membrana costas succingente, vt à costarum musculis inflammatis, accidit. Nec extra culpam semper est vterus, à quo etiam sanguis ad thoracem conuertitur, teste Hippocrate: nisi quis malit à venoso genere, antequam ad vterum feratur, ad pulmonem mitti sanguinem.

Signa Diagnostica.

Signa. Calida pulmonis intemperis cognoscitur ex causis, quæ præcesserunt, irâ nimia & diuturna vocis intensione, motu nimio, inspiratione aëris calidi, medicamentis & cibis nimis calidis intemperie vicinorum viscerum calidã; è rubore genarum, qui prouenit à fumis calidis ascendentibus, siccitate linguæ & faucium, siti ingenti, quem potus non sedat, & frigida aëris inspiratio, è magnitudine, celeritate & frequentiã anhelitus, vt & pulsuum

differentia simili, languore corporis, & quod æger causis, quæ calorem augendi vim habent, offenditur, iuuatur ab iis, quæ refrigerant.

Frigidæ pulmonis intemperiei signa sunt causæ refrigerantes, quæ præcesserunt, imprimis mora in aëre frigido, & locis ventis borealibus expositis, imprimis si corpus & præcipuè os non muniatur aduersus hãc aëris iniuriam, potus frigidus, imprimis qui glacie refrigeratus est, aut antea frigore congelatus fuit. Respiratio est tarda, parua & rara, pulsusque similis, expiratio est frigidior. Æger frigidorum vsu offenditur: commodum ex calidis, præsertim aëre calidiore percipit.

Signa pulmonis humidi petuntur à causis humectantibus, quæ præcesserunt, à vocis raucedine, anhelitu frequenti cum sibilo & stertore, sputo multo: & læsione ab humectantibus & commodo ab exsiccantibus.

Sicca intemperies tandem cognoscitur, quod causæ exsiccantes præcesserunt, motus & vocis intensio diuturna & nimia. Morbo hoc imprimis aurifabri & Chymici, ac qui circa metalla occupantur, infestantur, à quorum valde exsiccantibus halitibus cum aëre, quem inspirant, attractis pulmones exsiccantur. Morbo hoc affecti paulatim contabescunt, & si mortuorum pectus aperitur, nullum vlcus in pulmone apparet, sed pulmones veluti fumo exsiccati conspiciuntur. Respiratio est parua & frequens, sitis continua, sputum paucum. Exsiccantibus æger læditur, ex humectantibus emolumentum percipit.

Intemperis verò cum materia innotescit ex humorum in corpore redundantium notis, quæ alibi, & quantùm pulmones spectat, postea proponentur.

Prognostica.

1. Intemperies sine materia, (siccâ exceptâ, quæ plerumque incurabilis est) quàm quæ cum materia committitur, faciliùs curatur, nec suffocationis periculum coniunctum habet. Prognostica.

2. Periculosior verò est intemperies cum materia. Nam grauiora inde excitantur symptomata, atque ob visceris situm medicamenta difficiliùs eò penetrant, & maius & minus periculum coniunctum habet morbus, pro virium robore & debilitate, & ipsius materiæ conditione, quæ coctionem vel faciliùs vel difficiliùs recipit, & facilè vel difficulter excernitur.

3. Si pulmonis intemperiei catarrhus coniunctus sit, curari ea non potest, nisi catarrhus priùs tollatur & sistatur.

Indicationes.

Si simplex intemperies sit sine materia, indicat contraria alterantia, si cum materia, etiam ea, quæ materiam à pulmone reuellunt & euacuant. In frigidis tamen adhibendis cautè agendum, nec nimis frigida exhibenda, quorum vsu pulmo offenditur, ac tussis inde & alia mala interdum excitantur. Indicationes.

Pulmo autem euacuatur commodissimè per tussim: cum per arterias per ipsam dispersas quæ in vnã magnam tandem coëunt, materia rectissimè euacuetur. Licèt autem per vrinam & aluum etiam aliquando ista euacuatio fiat: tamen hoc rarissimè accidit. Etsi verò tussis à materia concitetur, expultrice ex- Pulmo quomodo euacuatur.

citatâ ad eiiciendum ea, quæ molesta sunt; ars tamen naturæ subsidio venit medicamentis, quæ bechica & tussim excitantia appellãtur.

Sunt autem ea, quæ facilè per asperam arteriam in pulmonem destillant, & crassam & viscidam materiam incidunt atque extenuant, & ob acrimoniam aliquam, qua prædita sunt, naturam ad tussim stimulant.

Medicamenta autem, quæ pulmoni adhibentur, vel interna sunt, vel externa. Interna quæ per os sumuntur, alia per asperæ arteriæ latera in pulmonem sensim destillant; alia verò statim in ventriculum descendunt, & per viscera reliqua ad pulmones transeunt. Priora ita sint comparata, & talia eligenda, quæ nec pulmonem offendunt, nec nimis liquida sunt, statim in ventriculum defluant, sed talia quæ mediocrem crassitudinem habent, qualia sunt eclegmata siue lambilia, vel si sint duriora, talia tamen, vt in ore detenta sensim liquescere & in pulmonem destillare possint. Posteriora, & quæ mox ad ventriculum perueniunt, quod attinet cùm circuitus, viaque, per quam ad pulmones talia medicamenta perueniunt, longus sit, & longæ ambages, medicamenta ea validiora sint, & maiora copia, & frequentiùs exhibeantur, vt vbi ad pulmones peruenіant, vires adhuc morbo curando sufficientes obtineant.

Externa pectori applicantur extrà, quod cùm sit maxima ex parte osseum, vt validiora ea sint, oportet. Cauendum autem hîc, ne refrigerantia, repellentia & adstringentia valida pectori applicemus. Nam & frigus pulmoni inimicum, & vitiosos humores talia medicamenta in pulmonem ab externis partibus compellunt.

Curatio.

Calidum ergo pulmonem refrigerant medicamenta *ex violis, endiuia, papauere, hordeo, nympæa, syrup. violar. decoct. hordei, loch. de psyllio.* Extrà inungatur thorax *oleo violarum.* Vel fiat epithema ex decocto lactucæ, violar. endiuiæ. Curatio. Pulmones refrigerantia.

Diæta medicamentis respondeat. Aër, quem spiritu trahimus, sit actu frigidus, qui nisi talis sit natura, arte comparetur, vt alibi dictum. Potus sit aqua hordei simplex, vel cum iulepo violarum. Æger à vino abstineat. Cibi quoque refrigerandi vim habeant, & condiantur endiuia, lactuca. Vigilias nimias æger vitet. Quies mortui præferenda; cùm motus calorem augeat, vt & silentium sermoni. Vitanda est ira & excandescentia.

Frigidam verò pulmonis intemperiem corrigunt *hyssop. prassium capillus veneris, helenium, thymus, calaminthæ, tussilago nicotiana, radix ireos, crocus*, quem nonnulli pulmonis animam nominant, qui & ex ouo sorbili, vel cum alijs medicamentis sumi potest, & cum linimentis misceri. Et ex his parata decocta & aquæ. *Syrupi* item *capill. veneris de hyssopo, de glycyrrhiza, de prassio, de calamintha, species diatragacant. calid. diaireos Salomonis, diaprassium,* vt & *suffitus aromatum.* Pulmones calefacientia.

Extrà illinatur pectus *oleo irrino, amygd. amarar. rutaceo, anethino.*

Diæta medicamentis sit similis. Aër sit calidus, & nisi talis sit natura, vt antea comparetur. Potus sit vinũ & mulsum. Cibus sit carnes ani-

malium aromatibus conditæ. Vtilis est pulmonis & totius corporis exercitatio, quæ calorem viscerum excitat.

Pulmones siccantia.

Humidam pulmonum intemperiem corrigunt medicamenta calida modò enumerata. Habent enim eadem etiam vim siccandi, vt & decoctum ligni guaiaci, & sassafras.

Extrà pulmonem exsiccant aquæ salsæ, sulphureæ, bituminosæ, vt & sacculi milio ac sale pleni pectori impositi.

Aër sit siccus vel sua natura talis, qualis est maritanus & montanus, vel suffitu herbarum calidarum & siccarum modò enumeratarum, vt & aromatum, & lignorum calidorum suaueolentium, vt & styracis, thuris, myrrhæ, benzoes, aris redditus. Suffitus etiam ad exsiccandum pulmonem ore excipi potest. Diæta medicamentis consentiat. Potus ergo sit vinum hyssopo, marrubio, helenio, vel aromatibus conditum. Cibus etiam vim siccandi habeat: quales sunt aues montanæ. Vtilis est etiam corporis ac imprimis pulmonis exercitatio, quæ fit multo sermone & locutione.

Siccos pulmones humectant *cassia, glycyrrhiza, violæ, iniuba, passulæ, amygdalæ dulces, semen melonum.*

Extra conuenit aquæ dulcis tepidæ balneum & oleum amygdalarum dulcium. Imprimis verò ad siccitatem pulmonum corrigendam vtilis est diæta.

Aër sit humidus naturâ, vel arte talis factus. Potus & ipse vim humectandi habeat, qualis est vinum album dulce, decoctum hordei, emulsio seminis melonum & amydal. dulc. In cibis conueniunt oua sorbilia, carnes hædinæ, vitulinæ, pullorum gallinaceorum, pisces saxatiles, caro gammarorum & cancrorum ac testudinum: lac imprimis recens. Vtilis est & somnus, quies & animi tranquillitas.

CAPVT III.

De Pulmonis inflammatione, siue Peripneumonia.

Pulmonis inflammatio.

POst intemperies pulmonis de inflammatione eiusdem agere libet, vt intemperie cum materia. Etsi enim & magnitudo aucta accedere possit: tamen magis lædit intemperies. Vlcus verò, quod interdum accedit, ad solutionem continui pertinet, de qua infra.

Περιπνευμονία autem, ἢ πνευμονία Celso, *lib.* 4. *cap.* 7. morbus peripneumonicus, vulgò pulmonia (est enim hic morbus ex eorum genere, qui à parte affecta nomen acceperunt) est phlegmone pulmonum cum febre acuta, spirandi difficultate & tussi.

Morbus est primò intemperiei cum materia, quia sanguis p. n. ad pulmonem affluxit, deinde in magnitudine aucta, quia est tumor parenchymatis pulmonum, quibus interdum & soluta vnitas & accedit. Pars affecta est pulmo interdum secundum vnum vel alterum lobum, interdum totus.

Oritur autem hic morbus ex sanguine, vt aliæ etiam inflammationes omnes, vel solo, vel bilioso, vel pituitoso. Et plerumque, (interdum enim solam plethoram huius inflammationis causam esse impossi-

bile non est) vt etiam supra dictum, in talibus inflammationibus humores vitiosi in venis cumulati prima mali occasio sunt, quibus cùm sese natura exonerare cupit, simul eos cum sanguine ad partem aliquã corporis protrudit & deponit. Sanguis autem semper præualet, etsi motui primam occasionem alius humor præstare possit. Aliàs non esset inflammatio.

Infunditur autem sanguis in pulmonem è dextro cordis sinu per venam arteriosam. Nonnunquam aliis morbis succedit peripneumonia, vt anginæ, pleuritidi, dum è faucibus & lateribus humor κατ μετάστασιν, repentè in pulmones irruit. Etsi enim à pleura ad pulmonem nullus sit vasorum ductus: tamen quia pulmones cum pleura communem membranam habent, quæ omnes thoracis partes inuestit, per eam malum hoc vicinis partibus & pulmoni communicari potest, de quo postea de pleuritide dicitur. Accidere tamen etiam potest, vt humores ad fauces, aut pleuram ruentes in venas recurrant, quos cùm natura iterum aduersus thoracem pellere conatur, eos per venam arteriosam in pulmones trudit, vnde tum pleuritidis in peripneumoniam degenerat, causâ antecedente, quæ pleuritidem auctura erat, ad pulmones conuersâ. Potest enim, vt Galenus 7. *aph.* 11. docet pleuritis in peripneumonia mutari & degenerare, potest & pleuritidi peripneumonia superuenire.

Degeneratio fit, cùm priore cessante morbo alter succedit; superuenire verò, cùm priore permanente alter accedit.

Sanguinis in pulmonem effusi pars aliqua in arteriæ asperæ ramos impulsa ichore primùm, hinc cruore sputum imbuit, tandem mutatus & coctus per tussim copiosiùs eiicitur, illæsâ pulmonũ substantia. Hæc enim si lædatur, phthisis succedit.

Causæ autem, quæ faciunt, vt materia ad pulmones fluat, ferè omnes sunt, quas postea in pleuritide recensebimus, vehemens scilicet exercitatio post quietem lõgam & corpore repleto, clamor & vocis intensio nimia. Ira etiam sanguinem commouere potest, vt ad pulmonem confluat. De quo Hippocrat. *6. epid. com.* 5. *t.* 8. præceps atque acerba iracundia cor & pulmonem in sese, & ad caput calorem & humorem trahit.

Aër frigidus & aquilonius australem præcipuè sequens, aër enim frigidus pulmoni est inimicus, qui faciliùs pectus afficit, si ab aëre tepido partes thoracis laxatæ sunt. Facit huc & aquarum lacustrium & stagnantium vsus tempore hyberno: vnde Hippocr. *de aere, aquis & loc.* scribit, in regionibus lacustribus & paludosis frequenter obseruari pulmonias, Hyeme scilicet. Aqua enim eiusmodi non glaciata potiùs inferioribus partibus nocet, atque ipse Hip. per æstatem alui profluuia, intestinorum difficultates, lienes magnos, hydropem adesse scribit; de aqua verò glaciata scribit, 5. *aph.* 24. frigida, veluti nix & glacies, pectori inimia tusses mouent, venarum ruptiones & destillationes efficiunt. Cùm enim tales aquæ non defluant, sed aquæ pluuia noua semper infesatur, tempore æstiuo, cùm sol eas vrit, corrumpuntur, hyeme verò glaciantur, & frigidæ ob niuem & glaciem euadunt.

Pertinent huc & medicamenta venenata, & præcipuè lepus marinus qui peculiari vi pulmones exulcerare, & hinc inflammationem eius excitare solet. Nonnunquam & in constitutionibus epidemiis talis est humorum malignitas, quæ peculiariter pulmones lædere apta nata est. Hinc obseruatæ sunt epidemiæ peripneumoniæ quibusdam annis, siue solæ, siue cum pleuritide coniunctæ, in quibus tempestiuè, id est, primo, secundo, aut tertio detractus sanguis profuit, quarto aut quinto die nihil iuuit, ægro septimo vel octauo die extincto: qualis fuit ea quæ anno 1564. & 1565. inferioris Germaniæ & Rheni accolas inuasit. Vide Dodonæum *in obseruat.*

Rariùs ad catarrhum & asthuma sequitur peripneumonia. Notham tamen seu spuriam quandam esse volunt, quando tenuis & acris destillatio è cerebro confertim in pulmones illapsa, ardore p. n. accenso febrem cum tussi & spirandi difficultate infert, qua & sensim æger conficitur sine vlcere, & cruoris expuitione. A pituita tamen è capite in pulmonem delapsa in pulmone putrescente faciliùs lædi, & tussi superueniente pulmo concuti potest, vt sanguinem inflammationis causam attrahat, vnde vera peripneumonia generatur: Et tum catarrhus peripneumoniæ occasio potiùs est, quàm causa.

Causa verò proxima inflammationis pulmonis est calor putrescentis pituitæ, ob quem attrahitur sanguis copiosior, & antea calidus facilè incalescit.

Magna autem est inter peripneumoniam & pleuritidem cognatio, imò sæpissime coniunguntur. Differunt verò præcipuè loco affecto. Galenus equidem, 4. *de caus. pulm. c.* 12. respiciens ad diuersitatem compositionis, vel structuræ partium pulmonis & pleuræ, inter peripneumoniam & pleuritidem sic discernit, quòd pleuritis à tenui & bilioso, peripneumonia verò à pituitoso & crassiore sanguine ortum habeat, cùm tenuis & biliosus sanguis in rara & laxa pulmonum substantia non adhærescat. Sed commodissimum erit saltem loco affecto hos duos morbos distinguere, ita vt si soli pulmones afficiantur, & pleura non sit affecta, peripneumonia, pleuritis verò excitetur, cùm pleura vel sola, vel cum pulmonibus inflammatur. Causam communem esse posse, & humorem qui producit pleuritidem, peripneumoniam quoque gignere posse, & contra vel ex eo patet, quod angina & pleuritis sæpè in peripneumoniam mutantur, & cum pleura plerumque pulmones simul afficiuntur. Et sanguis etiamsi biliosus, nihilominus in substantia pulmonis p. n. eò effusus hærere potest. Quamuis enim laxa & mollis sit pulmonis substantia; talis tamen est: vt non minùs tenues in ea humores, quàm in spongia aqua contineri possint. Imò maiorem quantitatem tenuis humoris recipere posse videtur pulmo, quàm crassi. Crassa enim poros citò obliniunt seu obstruunt. tenuiora verò penitiùs sese insinuant. Neque ipse Galenus alibi id negat, vbi phlegmonē hanc ἐρυσιπελατώδη esse statuit.

Differentiæ.

Dantur etiam aliquæ peripneumoniæ differentiæ. Prima est à par-

tæ affecta. Afficitur enim vel totus pulmo, vel eius pars & quidem dextra vel sinistra. Secunda à causis. Sanguis enim qui inflammationem pulmonis excitat, vel purus est, vel biliosus. Vnde Hippocrates, *lib. de intern. affectione* etiam erysipelate pulmonem affici posse scribit. Verùm Hippocrates non solùm eam, quæ à bile multa admixta fit, inflammationem erysipelas hîc appellat, sed illam, quæ à sanguine; quæ verò à pituita, bile, & sanguine permixtis, inflammationem, vt videre est, *lib. 1. de morb.* vbi de erysipelate pulmonis inquit, quòd sanguis plurimus è venis magnis trahitur, & *lib. de intern. affect.* hunc tumorem potissimum è sanguine oriri scribit. Contrà de inflammatione pulmonis, *lib. de morb.* inquit, hanc fieri, cùm pulmo commotam & humectatam pituitam & bilem ad se traxerit, & *in lib. de intern. affect.* pulmonis inflammationem fieri, cùm ad sese pulmo sanguinem, aut pituitam salsam traxerit, & paulò post morbum hunc ex pituita suam originem habere asserit.

Verùm forsan Hippocrates illam differentiam hîc intelligit, quæ ex causa & generationis modo diverso prouenit, cuius etiam suprà facta est mentio. Aliquando enim causa inflammationis à venis magnis, id est, è vena arteriosa è dextro ventriculo cordis affluit: qui sanguis cùm sit calidor, inflammationem erisypelati similem excitat; aliquando verò pituita è capite defluens inflammationi huic occasionem prebet. Hanc enim vbi pulmo natura sua rarus imbibit: atque ea calorem concipit, inflammatio excitatur. Aliquando verò sanguis est pituitosus, vel melancholicus. Tertia à modo inuadendi. Accidit enim peripneumonia vel per se, & à principio, nullo alio morbo præcedente, vel aliis affectibus, vt anginæ & pleuritidi, superuenit.

Signa diagnostica.

Etsi peripneumonia plurima signa cum pleuritide habeat communia, quibusdam tamen distinguitur. Difficultas enim spirandi maior est, quàm in pleuritide, & cum periculo suffocationis, vt æger erectus spiritum ducere cogatur. Etsi enim ægri in supino decubitu libenter permanerent, vt virium debilitati conuenientiori: tamen ad erectum corporis situm ipsos cogit respirationis difficultas & angustia. Hoc autem situ thorax faciliùs dilatatur, quippe qui decumbentibus in se concidit, eò quod pectoris partes in spinam declinant, qua erecta thorax etiam simul fertur non amplius seipsum grauans, vt Gal. 4. *de loc. affect. cap. 7.* docet. Interdum, nec bibere nec loqui commodè possunt ob respirationis angustiam. Nam maior refrigerandi cordis necessitas vrget, cùm inflammatio sit cordi vicina, quàm in pleuritide, vt pulmo inflammatus humore plenus, etsi plurimùm distendatur: aërem, vt opus excipere non possit. Itaque æger erectâ ceruice & confertim respirat, crebra anhelatione vexatur, intumescit, nares extendit, non secus ac equus post cursum, & linguam crebrò exerit, pectus ei sonum edere videtur, & grauitas inesse quam pectus capere nequit. Hippocr. *lib. 3. de morb.* Difficilem hanc peripneumonicorum respirationē sub- Signa.

limem vocat Hipp. 3. *epid. sect.* 2. *comm.* 4. scribens; in ea summum moueri thoracem ad operta scoptula vsque. Et quidem principio peripneumoniæ, præsertim biliosæ, respiratio est frequens & magna, quæ tamen breui, ob virium debilitatem & instrumenta spirandi affecta, in paruitatem mutatur, & frequentia augetur. Suspiratio est calida, & vbi plurimùm efflant, alleuationem sentiunt, & multum aërem frigidum attrahere cupiunt. Cordis enim calor temperatur non solùm refrigeratione, quam præstat aër inspiratus, sed etiam expulsione fuliginum, quæ exspiratione perficitur, quæ fuligines cùm in peripneumonia ob magnum incendium copiosissimè colliguntur, ad earum subitam expulsionem, vehementem exspirationem æger molitur, ac sæpè tam magnam vt exsufflationis nomen mereatur.

Pectoris angustia adest cum dolore, dolórque non est pungens, sed grauatiuus, spinam attingens, vbi membranæ pleuram ambientes sustentantur, isque dolor remissior est, nisi membrana simul inflammata fuerit. Nam deprehensum est in dissectis peripneumonia mortuis, sępè membranam pulmones ambientem simul inflammari, & aliquoties, vt dictum, simul cum pulmone pleuram quoque inflammatione corripi, vbi dolor acutior, & punctorius est; vbi verò ipsæ membranæ primariò non afficiuntur, sed visceribus quæ ambiunt inflammatis extenduntur, dolor tantùm grauis excitatur.

Febris acuta est, & quidem acutior, quàm in pleuritide, ob cordis vicinitatem. Adest etiam anxietas & iactatio, vt Hippocrates, *de morb.* habet, ægríque situm & figuram decubitus sæpè mutant, quod fit ob febris vehementiam summam respirandi difficultatem, & virium debilitatem. Ob summam enim respirandi difficultatem & angustiam ægri sese frequenter erigunt, & sedere conantur, ex corporis hac erectione aliquam alleuationem sperantes, ob virium tamen imbecillitatem erecti diu sedere non possunt, ideóque situm iterum mutare coguntur. Pulsus est magnus ob vehementem arteriæ percussionem, & vsum vrgentem: languidus tamen ob virtutis imbecillitatem.

Facies rubet ob vapores calidos ad caput exhalantes, & sanguinem simul secum rapientes, malę imprimis, vbi cutis est tenuior, & propterea sanguinis color ibi euidentiùs efflorescit. Eadem de causa oculi & venæ temporum tument, lingua flaua est, vel lentore multo obducta, tandémque nigrescit, sæpè accidunt deliria, sitis magna adest & potus frigidi, imprimis verò aëris frigidi appetentia ob linguæ & faucium à calidis vaporibus ex inflammato pulmone exhalantibus inductam siccitatem, quæ ori ventriculi ob communem tunicam communicatur: vnde pulmones etiam membrum siticulosum appellantur.

Signa differentiarum quod attinet, ac primò ratione subiecti, quia intersepimento quodam pulmo in partem dextram & sinistram diuiditur, prout hæc vel illa afficitur, ita dolor & grauitas in dextro vel sinistro latere magis percipitur. Si verò vtraque pars sit inflammata, in toto pectore is dolor sentitur. Idem quoque ex altera clauicula,

vel

vel hypochondrio condolente æstimari potest. De qua re videatur Hippocrates, *Coacis text.* 400. in codice Foesij, vel *comm.* 1. *in lib.* 5. *sect.* 2. *aphor.* 47. in Hollerio: *In pulmonis inflammationibus, si lingua tota fiat alba & aspera, vtraque pulmonis partes inflammatione laborant: quibus vero dimidia lingua qua parte id apparet, inflammatio affligit. Et quibus quidem ad vnam clauiculam dolor fuerit, iis vna superior pulmonis ala laborat: quibus verò ad ambas clauiculas dolor extenditur, ambæ superioris pulmonis alæ laborant: quibus ad mediam costam, media, quibus verò ad septum transuersum, inferior, quibus verò vna tota pars laborat, quæ ei parti respondent, omnia ægrotant. Si quidem igitur suspensæ vtrinque pulmonis partes aerta dictæ tanta inflammatione detineantur, vt ad latus adhæreant, illa corporis parte resolutionem patiuntur, quæ morbo respondet, & ad costam liuores fiunt, quos veteres* βλήτους, *ictos vel sideratos vocabant. Quod si tanta non est inflammatio, vt adhæreant, dolor quidem totum occupat, neque tamen resolutionem sentiunt, neque liuores habent. Quibus vero totus pulmo, vnà cum corde inflammatur, vt procedat in latus, resoluitur totus æger, iacet frigidus & sine sensu. Moritur autem secundo & tertio die.* Hæc Hippocrates.

Resolutionem autem seu paralysin, quæ ex pulmonis inflammatione fit, quod attinet, triplicem eius causam reddit Desid. Iacotius *in comment.*

Paralysis in inflammatione pulmonis. Prima est, quia primi inter costales recipiunt à pulmone noxam & tumore premuntur. Quoniam autem ab illis ad brachia deriuantur nerui, ideò fit, vt eiusdem lateris brachium sensu & motu bene destituatur. Deinde quia musculorum thoracem mouentium calor internus resoluitur & facultas motrix labefactatur, cuius defectus resolutio est. Postremò quia extincto calore cordis & suffocato, morte repentina, citra syncopen tamen, veluti attoniti affecti moriuntur, denegata subitò vi mouendi. Verùm commodissimum est statuere, fieri hoc ob consensum spinalis medullæ & arteriarum & intercostalium. Etenim si pulmones tanta inflammatione laborent, vt sanguis etiam in arteriam magnam copiosè irruat, ita vt etiam arteriæ intercostales repleantur & tumeant, & hinc etiam ramuli illi, qui per foramina vertebrarum thoracis in spinam penetrant, fit inde, vt & nerui è spinali medulla ibi progredientes comprimantur, atque ita paralysis partium, in quibus nerui illi resoluuntur, excitetur.

Tussis molesta est, ob pulmonem primò affectum, cum qua sputum redditur sanie primùm tenuiore, mox cruore, aliàs alio colore tinctum, nonnunquam spumosum. Et ipsum sputum & hinc sequens stertor quasi quidam peripneumoniam à similibus affectionibus discernit. Cuius rei exemplum est apud Hippocrat. *lib.* 5. *epid. Larissæ*, inquit, *Hipposthenes pulmonis inflammatione Medicis deserti, falsò tamen, videbatur. Principio quidem luctæ se exercens duro in loco supinus cecidit, super incidente ei aduersario, & lanit frigida, exnam sumpsit, & grauior sibi videbatur. Postridie verò febris & tussis siccior, ac spiratio crebra tenuit. Quinto autem die cruentum paucum screauit, & delirare cæpit. Cùm tussis vrgeret, tum dolor pectus & dorsum*

infestabat. Sexto postquam sternutasset, sanguis ex naribus effluxit ad quatuor ferè heminas. Sub vesperam neque loquebatur, neque quid fieret, aut quid diceretur, sentiebat. Vndecimo mortuus est. Quinque autem diebus quandoque bene sentiebat, quandoque verò minimè, febre liber erat. Sputum verò nullum excernebatur, neque stertor detinuit, quoniam sputum non aderat.

Signa differentiarum. Signa differentiarum ratione causæ quod attinet, patent ea ex notis humorum in corpore redundãtium. An autem per venas sanguis affluxerit, an verò catarrhus malo occasionem præbuerit, etiam facilè patet. An suppressa aliqua euacuatio vel lochia retenta mali causa sint, etiam latere non potest. Et quæ purgationes in puerperio retentæ sequantur symptomata, docet Hippocrates, *de morb. mulier. lib.* 1.

Diuersitatem autem humorum inflammationem excitãtium ex sputi colore & substantia cognoscimus; aut si æger non exspuat, ex aliis humorum signis.

Prognostica.

Prognostica. 1. Peripneumonia vehemens & acutum malum est, quod plus periculi, quàm doloris habet, vt Celsus, *lib.* 4. *cap.* 7. ait, paucique eâ correpti euadunt.

2. Estque peripneumonia periculosior, quàm pleuritis; quia pulmo præstantius viscus est; cordique vicinius, & soluta continuitas in hoc non facilè coalescit.

3. Cùm vna salus pleuriticorum & peripneumonicorum consistat in virium robore, teste Galeno, 3. *prorrhet. aph.* 4. & 10. *meth. med. cap.* 5. si magna adsit virium debilitas, valdè periculosa peripneumonia est.

4. Periculosior est peripneumonia, in qua nihil expuitur. Arguitur enim humoris contumacia & naturæ infirmitas, 3. *epid. comm.* 1. *aph.* 4. ac in ipsa peripneumonia, vt & pleuritide sæpe plus iuuat facilè & copiosè exspuere, quàm ipsa coctio, ac plerique ex defectu exspuitionis moriuntur.

5. Screatio flaua, & multùm permixta sanguine, si in peripneumonia inter initia excernatur, salutis indicium est; si septimo die tardiúsue, minus securè, Hippocrates, 2. *prognost. aph.* 50. Nam in longius tempus morbus protrahitur. Interim verò multa ægro aduersa accidere, atque imprimis vires deiici possunt. Quo quidem aphorismo non probatur sputum, vel quatenus flauum vel rubrum est. Screatio enim flaua sincera improbatur, 2. *progn.* 46. & rubra tanquam cruda improbatur à Galeno, 1. *aph.* 12. sed quatenus ex flauo & rubro mixtum conspicitur. Tunc enim aliquod coctionis signum exhibet, quæ si statim primis, tertio scilicet vel quarto, diebus appareat, morbum non vltra diem centesimum duraturum significat.

6. Sputum quandocunque dolorem non tollit, malum: quod verò soluit, bonum. Hippocrates, *in Coacis*.

7. Si lingua initio nigrescat, celeriores sunt liberationes, postea verò tardiores. Hip. *l. de dieb. iudicatoriis.*

8. In pulmonis inflammatione quibus circa initium vrinæ crassæ sunt, deinde ante quartum diem tenues euadunt, mors impendet. Hippocrates *in coacis.*

9. Sudores circa ceruicem & caput oborti, mali sunt, nisi vrinæ multæ & crassæ proruperint, & sputa cocta prodierint. Hi enim su-

dores mali sunt ex suffocatione, impetu & violentiâ. Hippocrates, *de ratione victus in acutis.*

10. Iudicatur autem peripneumonia breuissimè in septem aut nouem diebus, longissimè octodecim, vel viginti diebus. Vbi æger vigesimum diem trasgreditur, non moritur peripneumoniâ, sed tussit & pus exspuit, & pectus dolet. Empyicus enim fit, nisi in diebus criticis pulmo expurgetur. Hippocrat. 2. & 3. *de morbis in libro de internis affectionibus.* Etsi enim, vt *prognost.* 2. dictum, peripneumonia periculosior morbus est, quàm pleuritis, & pauci ex ea euadunt, ac propterea etiam, vbi lethalis est, citius interimit, quàm pleuritis: tamen quæ mitior est, & salutis spem præbet longiore indiget tempore, vt integrè indicetur. Nam vt ex iis, quæ Galenus, 7. *aphor.* 31. tradit, colligi potest, in morbis pulmonis periculosis morituri breui moriuntur; qui verò euadunt, non nisi longiore tempore euadunt.

11. Si lethalis futura sit peripneumonia, vigilia adest continua, aut somnus leuis, à quo delirium, ægerque morbi vehementiam non sentit, frigent extrema, vngues liuidi curuantur; hi quarto aut ad summum septimo die moriuntur. Aëtius, *tetrabibl.* 2. *serm.* 4. *cap.* 66. Si verò ad salutem permutetur, sanguinis è naribus fluxus fit, aut alia perturbatio, biliosis multis exeuntibus cum signis coctionis & in die critico. Vnde infrà *quæst.* 1.

12. Si inflammatio in pus conuertitur, si per vrinam & aluum excernuntur, liberantur ægri. Per quam autem viam id fiat, dicitur de pleuritide. Si autem in pulmones irruat, aut suffocantur ægri, aut ad tabem deducuntur. Aëtius, *loco allegato.*

13. Pleuritide & peripneumonia detento, diarrhæa superueniente, malum, 6. *aph.* 16. quòd tamen solum verum est, cùm non ab ingestis ea oritur; sed ob magnitudinem morbi etiam ventriculus & hepar afficiuntur, vt ventriculus nec cibum concoquere, nec hepar chylum attrahere possit. Aliàs & in mitiore peripneumonia bonum indicium est diarrhæa, cùm coctionis signis antecedentibus criticæ euacuationis loco fit. Itaque tutior & vtilior tum est diarrhæa, quæ fit in morbi principio, quàm quæ fit in fine vel statu. Illa enim causam antecedentem vtiliter tollit; hæc verò hec antecedentem, nec coniunctam, sed vires potiùs prosternit.

14. Quibus ex angina in peripneumoniam fit mali conuersio, intra septem dies moriuntur; sin hos effugiunt, purulenti euadunt, 5. *aph.* 10. Membrum enim nobili ac principi inseruiens ac vicinum, materiam vitiosam talem tolerare diu non potest, sed id efficit, vt morbus cito, vel ad bonum, vel ad malum terminetur.

15. Qui empyi fiunt ex peripneumonia, si natu maiores sint, id est, inter senes & ἀκμάζοντας medij, potiùs intereunt, quàm natu minores; cùm expultrix facultas in iis languida fit, vt pus reiici satis nequeat, quo retento & pulmonem exedente, frustra curatio instituitur, 2. *progn.* 99.

16 A pleuritide peripneumonia malum, 7. *aph.* 11. quoniam translatio fit ab exterioribus ad interiora, &

à minùs nobilius ad nobiliora, cordíque propiora. Sed cùm *in coacis* contrà scribatur, peripneumoniam, quæ post pleuritidem fit, mitiorem esse; sciendum ex Galen. *in comm.* 7. *aph.* 12. aliud esse, morbum alium in alium transmutari; aliud verò, morbo morbum superuenire. Nam transmutatio vnius morbi in alium fit, quando priore cessante alius aduenit; superuenit verò morbus alius, quando altero manente alter superuenit. Ideóque cùm, vt Galenus explicat, *loco alleg.* loquatur de peripneumonia superueniente pleuriti, omninò ea periculosa est. Arguit enim humoris excitantis pleuritidem tantam copiam, vt in plura affecta totus contineri non possit, sed in pulmonem redundet. Si pleuritidis in peripneumoniam ita mutetur, nullum pleuritidis signum remaneat, paucitas omninò humoris indicatur, quæ etiam peripneumoniam adeò periculosam excitare non potest.

17. Contrà à peripneumonia pleuritis bonum, quia ex morbo periculoso minùs periculosus excitatur, quamuis id raro accidat, vt Galenus, 7. *aph.* 11. docet.

18. A peripneumonia phrenitis malum, 7. *aph.* 12. Factâ enim materiæ calidæ à pulmonibus ad caput translatione, si ad interiora capitis feratur, phrenitim excitat, quæ periculosa est. Aliàs etiam ad peripneumoniam delirium sequi solet, non cum tanto periculo calidis vaporibus ad caput ascendentibus, & cum spiritibus mixtis.

19. Quibus vrina in peripneumonia crassa & cocta apparet, circa quartum verò attenuatur, lethale est. Hippocrates, *in coac.*

20. Quibus in peripneumonia abscessus fiunt ad aures, aut ad sedes thoracis inferiores, & in longum exeunt, seu in fistulam abeunt, vt materia euacuari queat, item abscessus ad crura omnes vtiles sunt: optimi verò sunt, qui fiunt signis coctionis in sputo apparentibus. Criticæ enim expulsionis huiusmodi abscessus soboles sunt. Hippocrates, & Galenus, 2. *progn. aph.* 64. 65. & *in coac.*

21. Grauedines & sternutamenta per omnes morbos, qui in pulmone sunt, preuenire & superuenire malum est. Hippocrates, 2. *progn.* 49. Etsi enim, vt Galenus, *in comment.* docet, per se grauedines peripneumonicis non officiunt, cùm humor inde ad pulmonem non descendat: per accidens tamen dupliciter malæ sunt, vt signum scilicet & vt causa. Vt signum, quia monstrant adeò magnam esse pulmonum affectionem, vt capiti etiam communicetur, idque repleat; vt causa, quia sternutatio, quæ grauedinem comitatur, thoracem concutit, pulmonémque inflammatum lædit.

22. Peripneumonia, vt ex dictis patet, quinque modis finitur. 1. Coctione & sputi excreatione, qui modus tutissimus est. 2. Crisis quâ deriuatio & euacuatio fit materiæ per hæmorrhagiam narium, fluxum mensium, hæmorrhoïdes, sudores, aluum, vrinam 3. Abscessu post aures, vel in cruribus. 4. suppuratione, ex qua empyema fit, aut phthisis. Et quidem post suppurationem rupto apostemate duo modi ad salutem, duo ad mortem tendunt. Si nimirùm pus per sputum vel vrinam, vel aluum excernatur, æger conualescit; ad mortem fertur suppuratio,

si propter copiam puris æger vel suffocetur, vel phthisis exulcerato pulmone sequatur. 5. Morte, ægro per sputi suppressionem strangulato. Nam vbi spirandi difficultas adest magna, vt ægri ferè suffocari videantur, febrísque est vehemens, & sputi nihil vel parum reiicitur, virésque sunt debiles, lethalis morbus est.

Indicationes & curatio.

Indicationes & curatio. Cùm peripneumonia sit inflammatio, etiam aliarum inflammationum modo indicat, vt materia, quæ ad pulmonem fertur, auertatur, quæ affluit, euacuetur, vt postea de pleuritide pluribus dicetur. Est enim eadem ferè peripneumoniæ, quæ pleuritidis, curandæ ratio.

Curatio autem peripneumoniæ omninò maturanda est, ob summum periculum, & in id omni studio incumbendum, vt materia resoluatur & discutiatur, ac materiæ suppuratio præcaueatur. Aut si id fieri nequeat, vt sputum & pus quàm citissimè educantur, ne pulmonem corrumpant.

Itaque si vires & alia permittant, vena basilica eiusdem lateris, in qua inflammatio percipitur, aut vtriusque, si pulmo secundum vtramque partem inflammatus sit, aperiatur. Sanguinis enim missione venis exinanitis sanguis non solùm affluens ad vacuum implendum introcedit, sed etiam ille, qui iam in parte affecta est, succedit. Euacuetur autem sanguis eâ copia, quam sanguinis plenitudo indicat ac vires permittunt. & liberalius quidem, ob subitum, quod morbus minatur, periculum. Vires tamen nullo modo liberaliore sanguinis missione deiiciendæ sunt; cùm in hoc præcipuè morbo, ob maximam respirationis angustiam, ex virium debilitate non mediocre periculum immineat. Præstat potiùs, si vires id ferunt, venæ sectionē in altero brachio repetere. Et si peripneumonia sit sanguinea, copiosiùs sanguis educatur, si biliosa, parciùs, si pituitosa, adhuc parciùs.

Si verò peripneumonia alteri morbo, qui iam aliquandiu durauit, succedat, & vena iam antea ægro aperta sit, videndum, quid vires ferant. Si enim vires ferunt, sanguis moderatè adhuc euacuari potest. Si verò metuendum sit, ne venæ sectione vires deiiciantur, brachiis & thoraci cucurbitulas scarificatas applicare licebit, quæ à profundo thoracis ad cutem & partes externas sanguinem trahunt.

Primò tamen brachiorum musculis adhiberi cucurbitulas vtile est, vt aliquo modo sanguis euacuetur, & à pulmonibus auertatur, postea & scapulis vel pectori, si id carnosum sit. Etsi enim locus vicinus esse videatur: tamen à pulmonibus aliquatenus distat, & ab interioribus ad exteriora trahitur. Et cùm adhibentur cucurbitulæ, tum vel antea venæ sectio præmissa est, vel vires ob debilitatem venæ sectionem non ferunt. Ideoque non tanta plethora dum adesse potest, ob quam attractio ad partem affectam metuenda sit. Quem in finem & ligaturæ, frictiones ac cucurbitulæ sine scarificatione extremis adhibendæ.

In eundem etiam finem & clisteres infundere decet, & medicamentis aluum mouentibus primis diebus & materiæ impetum à pectore auertere, & humores vitiosos, si congesti sint, ac in corpore abundent, euacuare. Cauendum tamen, ne fortioribus

medicamentis humores nimiùm agitentur, febris incendatur, viresque deiiciantur: sed sufficiunt mitiora, quæ aliàs pectori amica sunt; vt syrupus rosarum solut. de cassia cum manna, diaprun. simplex, quibus tamen rhabarbar. agaric. & similia benigniora purgantia addere licet. Vt ℞. *Decocti pectoral.* ℥. iii. in iis dissolue, *mannæ* ℥. j. vel ℥ .j. ß. Colat. adde *syrup. rosar. sol.* ʒ. vi. M.

His peractis omni studio laborandum, vt materia per sputum è pectore eiiciatur, quod iis medicamentis fit, quæ postea de pleuritide proponuntur. Valentiora tamen illa sint hîc, & eorum vsus frequentior. Vtilia hîc sunt, *carica cum hyssopo coctæ*, *hydromel.* in quo *hyssopus*, *scabiosa*, *pulmonaria*, *saluia*, *radix iridis & similia* sint decocta, item *oxymel.* Pro humoris tamen peccantis ratione delectu quodam medicamentorum opus est. Si enim materia sit calidior, vsurpentur *violæ*, *iniubæ*, *sem. 4. frigid. maior. hordei*, *rad. althææ*, *syrupus violar. iniubinus.* In frigidiore materia conueniunt *aqua mulsa*, *hyssopus*, *capillus Veneris*, *origanum*, *Oxymel.* in vtraque causa hîc locum habet.

℞. *Rad. glycyrrh.* ℥. ß. *capill. Veneris*, *hyssop.* an. m. ß. *scabios. flor.* *papau. errat.* an. p. ii. *iniubar. sebesten.* an. N. 10. *ficus* N. iv. *sem. malu. melon.* an. ʒ. ii. *passular.* ℥. i. Coqu. in aq. suffi. Colat. dulcoretur saccharo cando. Vel ℞ *sum. Mariæ card.* ʒ. ii. *sem. 4. frig. maior. excort.* ℥. ß. *pinear. mundat. amygdal. dulc. excort.* an. ʒ. iii. *aqu. scabios. capill. Veneris*, *endiu. papau. erratic.* an. ℥. iii. F. Emulsio, quæ dulcoretur saccharo cando, vel iulepo violatum. Vel ℞. *Spec.* *diatrag. frigid.* ʒ. ii. *diair. simpl.* ʒ. ß. *sacchar. penid.* ℥. ß. Cum *syrup. papau. erratic. & violar.* F. Loch.

Si validioribus expectorantibus & incidentibus opus sit, quando scilicet sputum crudum & tenax est, oxymelite. loch de caulibus, tussilagine, prassio vti licet.

Topica quoque eadem ferè, quæ in pleuritide, conueniunt, quæ scilicet feruorem pectoris ac pulmonis nonnihil lenire ac mollire & digerere ac discutere possunt, sed omnia calidè applicata. Fortiora tamen hîc requiruntur & quæ ad interiora penetrent. Eam ad rem etiam forma medicamenti aliquid facit. Nam profundius penetrat vis ceroti & emplastri, quàm vnguenti. Cerotum tale fieri potest.

℞. *Butyri recent. adip. anser.* an. ʒ. ii. *ol. rutac. amygdal. dulc. amar.* an. ℥. ß. *pulu. irid. Florent. hyssopi, marrub.* an. ℈. ii. Ceræ q. s. F. Cerotum.

Aut omissâ cerâ eadem excipiantur terebinthina lota cum aceto forti, & emplastrum conficiatur.

In peripneumonia biliosa parentur fomenta ex aqu. violar. cum modico aceti. Inunctiones fiant ex ol. viol. chamæmel, amygdal. dulc, & similibus.

Diæta.

Diæta quoque eadem ferè est, quæ in pleuritide. Cibi non sint salsi, neque acres, neque austeri, neque aluum astringentes, sed potiùs extenuantes. Hinc commendatur ptisana cum mel. Plerique etiam dulcia commendant, de quo postea, *quæstione* 2. dicitur. Diæta.

Postquam verò cessante defluxione

ſputum laudabile iam apparere incipit, iuſcula pinguia, monente Celſo, exhibere conuenit. Laudatur etiam decoctum hordei vel ſimplex, vel cum paſſulis & glycyrrh. hydromeli. in quo fol. hyſſopi cocta ſint, vel oxymel dilutius, vel hydroſacchar. ſ. ex aqua pura. Aut tale.

℞. *Aquæ pur.* ℔. iv. *ſacch. cand. glycyrrh.* ʒ. iii. *ſem. aniſi* ʒ. i. *cinamomi* ʒ. ß. Coq. ad tertiæ partis conſump. Colat. adde *iulepi viol.* ℥. ii.

Omnis autem potus paulatim ſumatur, nec frigidus ſit. Abſtineat æger ab omni motu, præſertim ſermone multo, & vocis intenſione & clamore.

Reliqua ex doctrina de pluritide patebunt.

QVÆSTIO. II.

An in peripneumonia hæmorrhagia narium vtilis ſit?

An in peripneumonia hæmorrhagia narium ſit vtilis.

Etſi Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 66. ſcribat; ſi ad ſalutem perueniat morbus, hæmorrhagia narium copioſa ſolui; tamen Galenus, 3. *de criſ. cap.* 3. ſcribit contingere interdum, vt per ſanguinem fluentem è naribus pleuritis ſoluatur; non tamen lethargus aut peripneumonia fluxum ſanguinis amat. Præſuppoſuit proculdubio hîc Galenus peripneumoniam, vt & lethargum ſimpliciter à ſanguine pituitoſo fieri; cùm tamen, vt ſupra dictum, peripneumonia à ſanguine, & ſæpe etiam bilioſo, fieri poſſit, hæmorrhagia narium tum vtilis eſt.

QVÆSTIO III.

An dulcia in peripneumonia conueniant.

An dulcia in peripneumonia conueniant.

Hippocra. 2. *de morb.* in peripneumoniæ curatione primis diebus dulces ſorbitiones exhiberi iubet, vt, quod pulmonibus inhæret, eluatut. Et alias etiam dulcia pectori amica ſunt. Verùm alij dulcia improbant, vtpote quæ calida & facilè bileſcentia febrem augēt, & ad iecoris ac lienis inflammationem nocent. Et cùm Hippocr. vbi de pleuritidis curatione agit, acidas potiones exhibeat, quo ſputum faciliùs proueniat, eadem quoque peripneumoniæ competere videntur, cùm eadem fere ſit cura pleuritidis & peripneumoniæ.

Verumenimverò ſciendū; dulcia non vnius eſſe generis: alia enim ſunt calidiora, alia potiùs temperata, imò nonnulla aquoſa, è quibus poſteriora non facilè nocere poſſunt. Et quæ ſunt calidiora, non per ſe & ſola, ſed iis, quæ impediant, ne facilè bileſcant, diluta exhibentur. Et quamuis dulcia magis hepar offendere poſsūt, quàm pulmonem, cùm ad hepar integra & parum mutata perueniant; ad pulmonem verò exigua eorum portio proximè pertingat, tutius omninò eſt, dulcia minus calida eligere, & aliis permixta exhibere. Et ſi humores, qui in pulmone continentur, craſſiores ſint, acidis admixtis vis incidendi & extenuandi intendi poteſt. Vnde oxymel medicamentis thoracis affectibus conuenientibus admixtum ad viſcidorum exſpuitionem accommodatiſſimum eſt remedium, 3. *de rat. vict. in acut. comment.* 2.

CAPVT IV.

De vasorum pulmonis, & primò de asperarum Arteriarum angustia.

ASperæ arteriæ, quæ per pulmonem disperguntur, cùm & aërem, qui inspirando attrahitur, admittere & fuliginibus exitum præbere debeant, cauæ eâ de causâ factæ sunt, nullúmque humorem vel aliud quicquam in se continere debent. Quæ naturalis earum constitutio si lædatur, morbum in cauitate seu angustia patiuntur.

Causæ.

Causæ. Fit autem hæc angustia, vel ab obstructione, vel à compressione, vel ab exsiccatione.

Obstructionem efficiunt humores crassi in bronchiis pulmonis hærentes, siue ibi sint geniti (quod tamen rariùs accidit, cùm pulmones nutriantur sanguine tenui, & puro, è quo successus facilè colligi non potest) siue à capite transmissi, vt & à venis & reliquo corpore. Idem præstat crudum tuberculum, vapor crassus, calculi & grandines in pulmonibus geniti, carunculæ item & vesiculæ, vt & vermes in pulmone procreati. Sanguis item, qui ex gutture, œsophago, ore, pulmone, thorace vulnerato eò effunditur, vt & pus post ruptum partium vicinarum abscessum in pulmonem illapsum, aut è thorace in pulmonem imbibitum.

Comprimendo asperas arterias angustiores reddunt eædem ferè causæ, si in arteriis læuibus & vena arteriosa ac substantia pulmonis consistant, asperá que arterias comprimant; humores nimirum crassi vel in pulmone geniti, vel per venam arteriosam in eum effusi, crudum item tuberculum extra arterias asperas consistens, easdémque comprimens, calculi, vermes. Neque enim semper (quod de asthmate & catarrho suffocatiuo notandum) materia per asperam arteriam tantùm in pulmones defluit, & bronchia pulmonis obstruit, sed sæpè etiam per venas in pulmones effunditur.

Idem accidit in hydrope pulmonis, in hydrope pectoris, in empyemate, quando humores seu in pulmone seu in thorace consistentes asperas arterias comprimunt, in inflammationibus pulmonis, septi, transuersi, mediastini, in gibbositate & luxatione vertebrarum dorsi, in lienis, tumoribus, ventriculi, hepatis.

Tandem si asperæ arteriæ validè exsiccentur, angustiores redduntur, nec satis dilatari possunt ad aërem hauriendum. Quam siccitatem imprimis auras & vapores metallicos inducere posse, atque ideò Chymicis & aliis qui metalla tractant, familiarem esse, suprà dictum. Ita refert Heurnius *de morbis pectoris*, typographo cuidam adeò siccatos fuisse pulmones, vt aridum pomum retulerint.

Signa diagnostica.

Signa. Angustia bronchiorum pulmonis in genere ex effectis cognoscitur, respirandi nimirum difficultate vt & plerumque tussi.

Pulmo repletus. Hippocrat. *lib. 2. de morbis*, etiam pulmonis repleti mentionem fecit, ciusque

eiusque symptomata describit hoc modo: *Si pulmo repleatur tussis, difficultas spirandi quæ fit erecta ceruice, & anhelatio detinet, linguam exerit, pustulis velut ex igne rubentibus impletur, pruritus occupat, dolor acutus pectus & scapulas vexat, neque sedere, neque recumbere, neque stare potest, sed infirmis est viribus. Hic quarto ferè die moritur, quem si superauerit, spes plerumque superest, sæpè tamen etiam septimo die periculum subit, quem si effugerit, conualescit.* Verùm inflammationē potius quandam pulmonis & acutum malum, quàm simplicem obstructionem describere videtur.

Causas verò quod attinet, obstructio cognoscitur ex causis, quæ præcesserunt, nimirum catarrhis & humoribus pituitosis è capite in pulmonem delapsis apostemate aliquo partium vicinarum è quo rupto pus in pulmonē effunditur; empyemate & pure in thorace contento, pulmonis & thoracis substantiam penetrantibus, vt & partium vicinarum vulneribus, è quibus sanguis in thoracem effunditur. Respiratio est difficilis cum sonitu, quandoque etiam cessat, & remittit, vbi pituita excernitur. Speciem materiæ, id quod tussi eiicitur, indicat. Si crudum tuberculum adsit, seu obstruendo, seu comprimendo angustiam pariat, difficilis est respiratio & assidua, nec citra stertorem & strepitum, nec vlla ante fuit destillatio, malum sensim gignitur, & æger aliàs benè habens de difficili respiratione conqueri incipit, quæ in dies augetur, tussis, quæ coniungitur, sicca est, adestque maxima pulsus inæqualitas.

Si humores vitiosi in læuibus arteriis, & pulmone hærentes comprimendo angustiam pariant, catarrhus abest, & vitiosorum humorum vel in hepate, vel toto corpore redundantium signa adsunt, respiratio est difficilis, tussis abest, de quo posteà dicetur.

Calculos & grandines in pulmone cognoscere, difficile est, & vix aliter cognosci possunt, nisi ex sputo præcedente & symptomatibus sequentibus. Si quis nimirum sputum crassum & viscidum valdè exspuat, postea verò eiusmodi sputum cesset, & respiratio absque sonitu difficilior reddatur, suspicio est, materiam in calculos, vel grandines conuersam esse.

Vermes etiam non facilè cognoscuntur, nisi vbi tussi reiiciuntur, & præcessit plerumque tussis diuturna, quæ nullis remediis vinci potuit.

Tumores pulmonum, diaphragmatis, mediastini, pus in thorace è suis signis cognoscuntur.

Si ex pulmonis & asperarum arteriarum exsiccatione proueniat, angustia cognoscitur ex defectu sputi, macie totius corporis, ac præcessit causa, quæ talem siccitatem in pulmonibus generare potuit.

Prognostica.

1. Angustia asperarum arteriarum pulmonis nunc plus nunc minus periculi coniunctum habet, pro causarum, à quibus illa pendet, varietate. Quò enim causa vehementior & pertinacior est, eò etiam plus periculi est metuendum. Simul tamen respiciendum ad respirationem læsam, tussim, pulsum, & alias actiones læsas, quæ magnitudinem morbi determinant. Ergo Prognostica.

si obructio fit à multis crassis, crudis & viscidis humoribus, vel subito suffocationis periculum imminet, vel morbus diuturnus expectandus.

2. Angustia, quæ fit ex humore viscido & crasso, vel crudo tuberculo in lævibus arteriis consistente, cùm pulsus magna æqualitate, solet cordis palpitationem, respirandi difficultatem, ac tandem suffocationem & mortem afferre, vt Antipatri Medici casus docet, de quo Galen. 4. *de loc. affect. c. vlt.*

3. Angustia vasorum pulmonis à siccitate plerumque incurabilis est, & tandem lenta morte hominem enecat. Reliqua ex ijs, quæ de aliis, pulmonum morbis dicentur, patebunt.

Indicationes.

Indicationes. Materia, quæ angustiæ bronchiorum pulmonis causa, seu obstruendo, seu comprimendo id præstet, tollenda: quod fit si materia viscida attenuetur, detergatur, expectoretur. Crudum tuberculum attenuantibus & exsiccantibus absumatur. Grandines, calculi, vermes tussi eiiciantur, partes tamen materiam ad pectus mittentes simul euacuandæ & roborandæ sunt. Siccitas pulmonis emendanda est, vt supra de intemperie sicca pulmonum dictum.

Curatio angustiæ Arteriarum pulmonis ab humore frigido & crasso.

Curatio interius. Vt igitur materia crassa commodè euacuari possit, primò præparanda est incidentibus & detergentibus medicamentis, è capillo Veneris, hyssopo, prassio, pulegio, radic. enulæ, iridis & similibus, quæ postea proponentur.

Vt ℞. *Capill. Veneris, hyssop. scabios. prassy* an. M. ß. *rad. belen. ireos*, an. ʒ. ii. *sem. anis*, *fœnicul.* an. ʒ. i. *passular. glycyrrh.* an. ℥. ß. *ficuum*, N. vi. Coqu. in aqu. s. ad remanentiam tertiæ partis. Colaturæ adde *Syr. capill. Veneris*, *de hyssopo*, an. ℥. j. *oximel. scillit.* ℥. ß. M. pro duabus dosibus, & portio hæc bis, vel ter iteretur.

Vel ℞. *Rad. fœnicul. glycyrrh. ireos, belen.* an. ℥. ß. *capill. Veneris, tussil. scabios. hyssop. prassy, saturetæ* an. M. ß. *iuiubar. Sebesten.* an. N. xx. *caricar.* N. vi. *passular.* ℥. ß. *sem. anisi, fœniculi, malua* an. ʒ. i. Coq. in s. q. aquæ puræ. Col. ℞. ℔. j. adde *oxymel scillit. syr. de prass. de glycyrr.* an. ℥. j. ß. *Aq. cinamomi* ʒ. ii. M. pro 4. dosibus.

℞. *Syr. de prassio, de hyssopo, de glycyrrh.* an. ℥. j. *oximel. s.* ℥. j. ß. *Aq. scabiosæ, veronicæ, hyssopi*, an. ℥. iii. M. pro 3. dosibus.

Præparata materia euacuetur. E. g. in decocti suprà secundo loco parati suff. quantitatem. *agarici trochiscati*, ℥. j. *sem. carthám.* ʒ. vi. Ebulliant: ita aluum simul mouebit.

Vel ℞. *Pil. de agaric.* ℈. ii. *assaiereth*, ℈. i. *cochiar.* ℈. ß. Cum *oxymel. scillit.* F. Pilulæ xxiv.

Nonnulli frequenter ad purguandum in obstructione pectoris ab humore crasso vtútur trochiscis de violis, à Mesue, *cap. de asthmate*, descriptis; quos tamen reprehendit Alexander Massarias, eâ de causa, quod non sit compositio satis artificiosa, nec diagrydium satis correctum. Verùm potest diagrydij loco sumi extract. scammonij. Possunt etiam sine scammonio hoc modo parari.

℞. *Flor. violar. Martiar. non ni-*

mium exiccatorum. ℥. iii. *turbith elect.* ℥. j. ß. *agaric.* ℥. j. *succi glycyrrh.* ℈. ii. ß. *mannæ,* ℥. i. ß. Cum *syrupo violarum.*

Fiant trochisci, quorum ℥. ii. vel iii. in decocto pectorali, vel liquore conueniente exhibeantur.

Vinum medicatū tale fieri potest.

℞. *Rad. helen. ireos*, an. ℥. ß. *turbith. electi*, ℥. ii. *scab. carduiben.* an. P. ii. *sem. anisi*, *cinamomi*, *galangæ*, an. ℥. i. Affundatur *vini mensura* vel ß.

Sumat æger manè iusculum galli, & superbibat haustum vini. Imprimis commendatur ius galli decrepiti purgans, in quo radix ireos & semen carthami coctum sit. Vel paretur hoc modo.

℞. *Gallum antiquum euisceratum*, in ventre eius contusa imponantur, *sem. cartham.* ℥. i. *rad. polypod.* ℥. vi. *passular.* ℥. i. ß. *ficum* ℥. j. *fæmic.* an. ℥. ii. *agar. rab.* ℥. ß. *turbith. elect.* ℥. j. ß. *zingiber.* ℥. ii. Coqu. donec caro ab ossibus separetur.

Vel ℞. *Gallum decrepitum euisceratum*, ventrémque eius sequentibus reple.

℞. *Passular. ficuum*, an. ℥. i. ß. *glycyrrh. hyssop. satureiæ, thymi,* an. ℥. ß. *sem. fæniculi* ℥. i. *cartham.* ℥. ß. *turbith. elect.* ℥. ii. *agarici trochisc.* ℥. ß. *zingiberis* ℥. i. Coq. in aq. pura.

Decocti detur manè haustus, qui si non satis aluum moueat, addatur mannæ aliquid.

Quanquam autem purgantia talia humorē saltem in vniuerso corpore euacuare videntur: tamen hoc modo reuellunt & humores ad pulmones tendentes retrahere possunt. Ideóque nec reuellentia & deriuantia omittantur, vt vomitus, clysteres, & diuretica. Auicennas tamen fortia diuretica improbat, quod subtile extrahant relicto crassiore.

Corpore toto euacuato, danda opera, vt continens seu proxima causa è pulmone tollatur. Ideóque ad materiam crassam, & viscidam attenuandam, incidendam & detergendam adhibeantur, *capillus Veneris, hyssop. prassium, puleg. calamintha, scabiosa, rad. ireos, pimpinel. helenij, sem. anisi, fæniculi, scilla, ammoniacum, millepedes vsti, sulphur, & hinc composita, syrup. capill. veneris, de hyssop. de prassio, scabiosa, oxymell. s. composit. scillit. extr. ireos, helenij, spec. & rotulæ diaireos s. diair. Salomon. loch. de caulibus, scilliticum.*

Videndum tamen, ne nimia medicamentorum caliditate humores, exsiccentur, & magis crassi ac lenti reddantur. Ideóque vtile est attenuantibus & incidentibus humectantia permiscere, vt glycyrrhisam, passulas, caricas, iuiubas, pineas, maluam, althæam.

Vt ℞. *Passul.* ℥. j. ß. *sem. fænicul.* ℥. ß. *hyssopi, saluiæ acutifol.* an. M. ß. *capill. Veneris* P. j. *iuiubar. sebesten.* an. N. xii. *dactylor. sine nucleis, ficuum*, an. N. iv. *glycyrrhisæ rasæ, sem. anis. cinam.* an. ℥. ii. *rad. helenij*, ℥. ß. Conscindenda, conscindantur & coq. in ℔. iii. aq. in vase duplici, Colatura dulcoretur *sacch. albi* ℥. v. Fiat potio clara.

Vtile est & hîc ius galli decrepiti, si in eo thoracica medicamenta coquantur.

Vtile est & oxymel, quod à Cratone, *consc.* 79. commendatur.

℞. *berb. hyssop. veronic. scabios. marrub. origan. pulegij, carduibened.*

an. M. j. *Rad. ireos*, ʒ. vi. *zingiber.* ʒ. ß. *agar. alb.* ʒ. ß. Infunde in *aceti* ℔. j. ß. *Aq. veronic. carduib.* an. ℔. ß.

Stent in vase vitreo obturato loco calido per triduum, deinde ebulliant lento igne & colentur.

℞. Colaturæ ℔. i. ß. mellis, ℔. ß. Coqu. ad syrupi formam, qui aromatizetur cinamomo, calamo aromatico, de quo sumat æger manè cochlearia duo vel tria.

Vel ℞. *Glycyrrh. rasæ* ℥. ii. *sem. anisi contusi, fœniculi*, an. ʒ. ß. *spir. vini* ℔. vi. Stent in vase vitreo bene obturato Macerentur dies duos. Postea adde *mellis* ℔. ii. *ambræ grysea* ℈. xii. *moschi*, ℈. x. *sacch. alb.* ℥. ii. *solutionis perlar.* ʒ. i. Stent per dies x. quotidie agitando, postea clarum separetur. Dosis ℥. ß. cum ℥. ii. lactis caprilli ieiuno stomacho.

Valdè etiam commendatur terebinthina, quæ non solùm pulmones abstergit, sed & hepar, lienem, renes, simúlque aluum citra noxam soluit: vt & oleum amygdalarum dulcium recens expressum ad ℥. vi. cum saccharo sumptum, quod pulmones & pectus relaxat, & detergendo humores viscidos per aluum euacuat.

Imprimis hîc commendantur eclegmata; seu loch vulgò dicta vt loch de caulibus, de prassio, de pino, passularum, de hyssopo, de scylla, sanum & expertum, & quod ad asthma dicitur.

Nonnulli diabutyrum commendant, hoc modo paratum.

℞. *Caricar. pingu. dactil. passular.* an ℥. ii. Contusa in aqua mulsæ, ℔. iii. per diem infundantur. Hinc coquantur & exprimantur.

Colaturæ expressæ adde butyri recentis aquâ fontanâ diligenter loti, & non salsi ℥. iv. Iterum coquantur, & colentur. Postea adde *amyd. amarar. pinear. mundatar. contusar.* an. ℥. ii.

Et omnia simul in mortario misceantur, addendo paulatim *Succi glycyrrh.* ℥. ß. *pulu. tragacanth. sem. vrtic. hyssop. ireos, thymi, satureiæ, prassij* an. ℥. ß. *cinamom. zingiberis, pyreth*, an. ʒ. ii. *caryop. galang. piperis nigri, anisi, carui, cardamomi* an. ʒ. ß. *ligni aloes*, ℈. j. *pulmon. vulpis* ℥. ij. M. Galenus *in fine lib. 6. de comp. med. s. l.* Aliquot ex veterum scriptis medicamenta recenset, atque inter ea, & hoc.

℞. *Succi scillæ crudæ, mellis part. æquales*, Coq. lento igne. Dosis ʒ. ii. ante & longe post cibum. Vel ℞. *sulphuris viui* (flores commodiores essent,) *sem. rutæ sylnestr. aristol. absynth. abroton. ammoniac.* an. ℥. ß. Terantur & fiant cum aceto trochisci magnitudine fabæ, quorum manè & vesperi tres exhibeantur cum liquore conueniente.

Cùm internis medicamentis & externa çoniungenda. Illinatur nimirum pectus. *Ol. amydal. dulc. chamæmel, anethino, lilior. albor. cheirino, additis mucilaginibus & pinguedinibus emollientibus.* Externa.

Vt ℞. *Ol. amygdal. dulc. lilior. albor. rutacei*, an. ʒ. vi. *adip. gallin. anser.* an. ʒ. ß. *mucilag. sem. fænigræc. cum aq. scabios. factæ* ʒ. iii. *pulu. rad. ireos beleny, croci*, an. ℈. i. *Ceræ* parum. F. linimentum.

Interea non ommittantur diuersiones, & si catarrho malum foueatur omnia illa, quæ suprà de catarrho diximus, hic locum habent. Fonticuli etiam in brachijs excitari possunt; quibus materia auertitur.

Pectore expurgato danda opera, vt exsiccantibus, & absorbentibus reliquiæ in pulmone absumantur, In quem vsum medicamenta pleraque ad humorem crassum expectorandum hactenus proposita adhiberi possunt. E quibus tamen fortiora eligenda.

Vt ℞. *rad. helen. ari scyllæ, sulph. benzoe, & similia.* Vt *Rad. ireos*, ℥. ii. *helen. ari*, an. ℥. i. *angel. scill.* an. ℥. ß. *glycyrb.* ℥. i. *hyssop. satureiæ, puleg. marrub. calaminth.* an. M. i. *sem. fœnicul.* an. ʒ. ii. *vrtic. erucæ, cartham.* an. ℥. i. ß. Coq. cum melle. Fiat syrupus.

Cui sub finem adde *croci*, ʒ. ß. Commendatur & syrupus de Nicotiana.

℞. *Nicotianę siccæ* N. iii. *capill. Veneris, scabiosę*, an. M. i. *hyssop. marrub. calaminth.* an. M. ß, *caricar. dactylor.* an. N. x. *rad. angel. fœnicul.* an. ℥. ß. *sem. fœnicul. anisi*, an. ʒ. iii. *vrtic.* ℥. ß. *rad. ireos*, ʒ. x. Coqu. in aqu. ℔. iv. & addito melle & saccharo. Fiat syrupus.

Est & efficax decoctum ligni guaiaci, & sarsæ parillæ, si pectoralia addantur.

Laudatur & ros Solis, si ei cum sem. botryos, glycyrrh. & marrubij sp. vini affundatur. Est & vtilis aqua cinnamomi.

In senibus & pituitoso ac frigido temperamento præditis, efficaces sunt aquæ pectorales dictæ, quæ humores crassos coquunt, eósque ac flatus dissipant, vires roborant, & sputum faciliùs reddunt.

Vt ℞. *Rad. ireos, helen. fœnicul. glycyrrh. tussilag.* an. ℥. ß. *morsi diabol.* ʒ. iii. *veronic. scabios. hyssop. saluiæ, marrubij, capilli Veneris* an. M. ii. *cinnamomi, granor. iuniperi*, an. ℥. ß. *sem. fœnicul. anisi, scyllæ prępar.* an. ʒ. ii. *ficuum*, N. x. *amygdal. amarar. pinearum*, an. ℥. ß. *croci*, ʒ. ß. Affunde spir. vini optimi q. s. Stent in infusione diebus 14. postea destillentur.

Hoc loco de aquis pectoralibus eiusmodi monendum, etsi multa in iis sint, quæ destillato vires suas communicant: tamen multa etiam sunt, quæ per alembicum non eleuantur, vt glycyrrhiza, amygdalæ, pineæ, ficus, passulæ, & similia. Quare commodius esset, talia in spiritu vini, vel aquis eiusmodi macerare, & liquorem istum postea aquæ pectoralis loco vsurpare. Aquæ pectorales.

Vel ℞. *Spir. vini optimi*, ℥. iv. *aqu. cinnamomi*, ℥. ß. *vngul. caballin. scabios.* an. ʒ. iii. *sacch. candi*, ℥. ii. Misce. vel fiat eclegma.

℞. *Amm. acet. scill. diss.* ʒ. ii. *sem. vrt. maluæ.* an. ʒ. i. *fl. sulp.* ℈. iv. *croc.* ℈. ß. *cum mell. scill.* F. lohoh. Vel F. hic puluis.

℞. *Rad. glycyrrh. ireos, helen.* an. ʒ. i. *ari*, ℈. ii. *cinnamomi*, ʒ. ii. *sem. vrtic. nasturtij* an. ʒ. i. *pulmon. vulpis prępar.* ʒ. ii. *croci* ℈. i. *fl. Sulph.* ʒ. i. *benzoës* ℈. ß. *sacch. candi*, ʒ. vi. F. puluis.

℞. *Flor. sulphur.* ʒ. i. ß. *benzoës*, g̃. vi. *ammon.* g̃. iii. *croci*, g̃. iv. *margar. prep.* ℈. i. *mosch.* ℈. ß. Fiat puluis, de quo quantum cuspide cultelli capi potest, detur vesperi in ouo sorbili, vel oxymelite scilit. vel aqua scabiosæ.

Pueris datur semen fœniculi in lacte coctum.

Vel ℞. *Flor. sulphuris*, ʒ. i. ß. *benzoës*, ℈. i. *rad. helenij*, ʒ. ß. *ireos*, ʒ. i. *croci*, ℈. i. *sacch. cand.* ℥. ß. F. puluis.

℞. *Ammon.* ʒ. i. ß. *croci*, ℈. ß.

flor. benzoes, vl. sacchari candi, succ. glycyrrh. q. s. F. pilulæ xxx. sumantur vna vice vi. vel vij.

Vel ℞. *Flor. sulphur.* ʒ. i. *extr. helen.* ℈. i. *sacch. alb. in. aqua scabiosæ diss.* ℥. iii. *ol. anisi*, gutt. iv. Fiant rotulæ. Vel ℞. *Spec. diair. s.* ʒ. i. *diatragag. calid.* ʒ. ß. *balsam. sulphur.* ℈. ß. *sacchar. in aq. scabios. dissolut.* ℥. iv. vel v. Fiant rotulæ.

Diæta.

Diæta ab humore frigido. Aër quem spirando æger attrahit sit calidus, siccus, attenuans & liber. Ideóque in conclaui, in quo æger versatur, suffumigia ex styrace, thure, myrrha, benzoë, moscho, ambra. Vitetur aër frigidus & crassus.

Cibus easdem qualitates habeat, ideóque condiatur hyssopo, thymo, fœniculo, baccis iuniperi, cinnamomo, & imprimis croco. Vtiles sunt passulæ, amygdalæ, pineæ, pistacia, & imprimis commodum est ius galli decrepiti cum thymo & croco. Militi quoque cibi non inutiles sunt, si æger aliàs eos ferat. Vitentur verò astringentes & crassi succi, vt pisces, caro suilla, lac & similes. Potus sit vinum tenue & subdulce, vel melicratum aut mulsum, in quo thoracica medicamenta cocta sint. Possunt & cereuisiæ medicatæ fieri cum saluia, hyssopo, roremarino & similibus. Vtilis est & potus ligni guaiaci. Æger sitim non ferat, sed sæpiùs, verùm moderatè bibat: quia humectatione opus est, ad eam, quæ iam incisa & detersa est in pulmone, materiam tussi eiiciendam. Somnus sit nocturnus moderatus, capite & pectore nonnihil eleuato.

Curatio angustiæ arteriar. pulmonis à reliquis causis.

Curatio angustiæ à reliquis causis. Si à spiritu aut flatu crasso obstructa sunt vasa pulmonis, is discutiendus & dissipandus est medicamentis flatus discutientibus, quæ alibi proponuntur, è quibus thoracica eligenda, vel hæc iis admiscenda, & danda opera, ne flatus iterum generentur.

Si tuberculum est causa angustiæ, danda opera, vt attenuantibus & exsiccantibus absumatur, qualem facultatem aromata habere, Gal. 7. *de compos. med. sec. l. in fine* scrib.

Sunt etiam vtilia hic ammoniacum, sulphur, benzoe, theriaca, mitridat. sales chymici, & similia enumerata.

Si à grandine & calculo sit angustia, locum habent millepedes & aselli, si nimirum in olla comburantur, donec albescant & melle excipiantur. Potentiùs fit medicamentum, si adiiciatur semen milii Solis.

Si à sanguine, extra venas effuso proueniat angustia, fluxus sanguinis cohibendus, vt postea de curatione sputi sanguinis dicetur; qui verò in vasis pulmonis, præsertim asperis arteriis hæret, si concretus sit, per poscã, oxymel, coagulũ leporis, mumiam & similia dissoluendus, & per sputum ac tussim eiiciendus.

Si à siccitate pulmonis proueniat angustia, lac amygdal. dulc. & sem. melon. detur, syrupus de pomis, violis, borr. iuiubæ, dactyli, ficus, passulæ, lac & similia, vt suprà, *de intemperie pulmonum sicca* dictum.

CAPVT V.

De angustia læuium pulmonis arteriarum.

Angustia læuium Pulmonis arteriarū.

ETsi modò, vbi de causis angustiæ asperarum pulmonis arteriarum dictum fuit, etiam læuium arteriarum eiusdem facta sit mentio: quia tamen hæ etiam obstrui & angustiores reddi possunt, vt asperas arterias non comprimant in specie, & peculiariter de læuium arteriarum in pulmone angustia aliquid dicendum est, imprimis cùm hæc tractatio doctrinæ de asthmate non parùm lucis allatura sit, & affectus ipse cognitu necessarius sit, cùm hominem sæpè subitò in vitæ periculum conijcere possit, etsi ante nec de difficultate respirationis, nec de dolore & grauitate pectoris nec de tussi conquestus sit. Cuius rei memorabile exemplum recenset Gal. 4. *l. aff. c. vlt.* Locum, quia notatu dignus est, interdum adscribere libet. *Ea*, inquit, *quæ Antipatro medico acciderunt, nemo est, qui nesciat, vtpote qui Medicam artem publicè apud Romanos professus est. Agebat hic ætatem sexaginta quidem annis minorem sed quinquaginta iam annos excesserat. Is correptus aliquando febre, quadam ephemera, idque ab euidenti causa, declinante iam febre, vt, quid sibi facto opus esset, intelligeret, pulsum ipse suum tangere aggressus est. Cùm igitur omne inæqualitatis genus in arteriarum motione inueniret, in primis quidem territus est, deinde verò, cùm sese non febrire planè sentiret, illico balneum subiit: quippe laboribus ac vigiliis corpus fatigauerat. Atque tenui quoque victu, donec diem tertium præteriisset, vsus est, quo cùm nulla appareret febris, ad solida negotia pertractanda prodiit: atque arteriam in extrema brachij sui parte tangens admiratus est perseuerantem in pulsibus inæqualitatem. Occurrens itaque mihi, extendit manum ridens, iussitque pulsum tangere. At ego subridens, quid, inquam, portendit hoc quod proponis ænigma? ille iterum ridens obnixè orauit, vt tangerem. Igitur inter tangendum omnigenam in pulsu inueni inæqualitatem, non solùm in multarum pulsationum cumulo, quam systematicem (id est congregatricem) vocant, verùm etiam in vna arteriæ distinctione. Proinde miratus, quomodo adhuc viueret, cùm talem haberet pulsum, interrogaui, num difficilis esset ei respiratio: illo verò nullam se sentire respondente, obseruaui equidem, an aliquando mutaretur, quippe sex mensium spatio assiduè arteriam tangebam. Cúmque ab initio interrogaret, quænam corporis dispositio mihi videretur posse huiusmodi pulsum efficere, atque per quem modum, idque citra febrim: ad eam quæstionem respondi, in commentariis de pulsibus iam declarasse me huiusmodi inæqualitatem. Námque ob magnarum in pulmone arteriarum angustiam id euenire putant: angustiæ, verò causam esse dixi visceris inflammationem. At tibi hanc ob causam id nunc accidisse impossibile est, quippe febre fuisses affectus. Relinquitur ergo; vel obstructionem ex liquidis & crassis & viscidis humoribus, vel crudi cuiuspiam tuberculi ortum in huiusmodi te dispositionem induxisse, tum ille respondens, oportunissi-*

(inquit) me suspiriosa orthopnœa laborare. At ego probabilia: inquam, ipsum dicere, sed à veritate aberrare: quippe fieri nonnunquam huiusmodi orthopnœam, quam diximus causam: id verò cùm in asperis, non in lœuibus arteriis crassus & lentus humor cumulatur. Proinde omnem ei victus rationem, atque medicamenta quoque haud aliter, quàm asthmaticis, adhibere iussimus: deinde sex (vt dixi) mensibus elapsis, leui quadam spirandi difficultate affectus est, accedente simul cordis palpitatione, inprimis quidem semel, deinde bis, atque ter, postea quater, ac sæpius quoque aucta simul spirandi difficultate ad quindecimum vsque diem: post quem difficillima derepentè oborta spiratione, resolutus statim obiit aliorum quorundam exemplo, qui cordis affectibus laborant.

Causæ.

Causæ. Causa autem huius angustiæ est duplex: obstructio & compressio. Obstructio fit à crassis, viscidis & pituitosis humoribus, qui quidem vel in pulmone, ex eius coctione vitiosa generantur, vel aliunde transmittuntur, id quod sæpè fit ex hepate, dum illud crudo & pituitoso sanguine scatet, cuius pars aliqua per venam arteriosam in pulmones transfunditur, & quidem sæpè certis interuallis, vt infra de asthmate dicetur. Non verò materia huius obstructionis crassa è capite defluit. Hoc enim si fieret, prius à bronchiis pulmonis reciperetur, & difficultas spirandi ac tussis excitaretur. Deinde eadem obstructio fit à crudo tuberculo, de cuius generatione postea dicetur.

Comprimuntur verò hæ leues arteriæ itidem à crudo tuberculo, si illud in pulmone generatum extrà læuibus arteriis incumbit. Idem fit ab inflammatione pulmonis, vt etiam Gal. l. all. innuit.

Signa diagnostica.

Deprehenditur hoc mâlum è sola pulsus inæqualitate, nimirum tam systematica, quàm quæ est in vna pulsatione, qui nunc est paruus, nunc magnus, celer, tardus, rarus, frequens, vehemens, atque inter pulsationes aliquæ decurtantur, aliquæ intermittunt, aliquæ intercidunt. Cùm enim natura fuligines ob angustiam harum arteriarum non possit satis expellere, fit lucta quædam, & natura causæ morbificæ sese opponens, vi, quod molestum est, expellere conatur. Vbi autem natura hunc suum finem assequi non potest, aut dimidia facta est obstructio, syncopes aut suffocationis periculum imminet. Aliàs nihil molesti percipitur, nec difficultas respirandi, nec tussis, nec dolor, aut grauitas. Vbi tamen malum incrementum sumit, tandem ipsis arteriis communicatur, & tunc, quæ antea non aderat, difficultas spirandi superuenit, tandémque etiam palpitatio cordis, syncope & suffocationis metus. Signa.

Causarum signa quod attinet, si à crassis humoribus sit obstructio, pulsus est durus per tensionem; si per tuberculum, durus per tensionem & siccitatem. Si ab humore sit obstructio, pulsus magis variabit: si à tuberculo, inæqualitas magis erit vniformis, vtpote à causa magis fixa prouenieus. In obstructione æquales plures simul adesse possunt: at in tuberculo plures sunt inæquales.

Vbi tandem malo incrementum sumente & materia asperis arteriis commu-

communicata accedit difficilis respiratio, si malum sit à crassis succis, difficultas respirandi non est vniformis, sed nunc maior, nunc minor pro causæ ratione, si verò sit à tuberculo, vniformis est difficultas respirandi, nisi forsan causa aliqua externa accedat.

Si malum sit ab inflammatione, ea ex febre & aliis signis supra propositis cognoscitur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Malum hoc longè periculosum est, à quo homo sæpè accedente syncope, vel suffocatione subitò perimitur.

2. Quò in pulsus inæqualitate plures sunt magnæ, vehementes, celeres, intercidentes & æquales pulsationes, eò minus malum est: quo autem plures sunt languidæ, paruæ, decurtatæ, intermittẽtes & crebriores, eò maius periculum indicatur.

3. Quò minus actiones cordis læduntur, minórque est in syncopen propensio, eò malum minus est: quò verò hæc maiora, eò maius periculum imminet.

4. Quæ à crassis & viscidis humoribus est obstructio, non ita difficulter, curatur, præsertim si recens fuerit; quæ autem angustia prouenit à tuberculis, curatu difficillima est, vt postea de tuberculis pulmonis dicetur.

5. Quò maior cachexia coniuncta est, eò periculosius est malum, cuius rei causa postea in quæstione dicetur.

Indicationes.

Indicationes. Causa angustiam pariens est tollenda. Ideóque si humores crassi & viscidi sint, attenuandi, extergendi & euacuandi sunt. Crudum tuberculum, seu has arterias obstruat, seu comprimat, attenuandum & resiccandum. Inflammatio si adsit, ea debito modo curanda.

Curatio.

Curatio. Crassi autem & viscidi humores quomodo præparandi & euacuandi sint è pulmonibus, capite præcedente iam dictum est, vt ea hic repetere opus non sit, & dicetur de eo etiam in asthmate. Nam eius curatio ab huius causæ sublatione pendet. Vnũ saltem hîc moneo, quod etiam in curatione asthmatis repetendum, nonnullos paroxysmo asthmatico ingruente vomitum præcipere. Quę res etsi alicui à veritate aliena videri posset: aliquoties tamen vidi, vomitu sponte superueniente à paroxysmo liberatos fuisse. Quærenda ergò huius rei causa: quæ nulla alia videtur, quàm quod materia, quæ ab hepate ad pulmones ruit, ad ventriculum cõuertitur. De quo postea in quæstione dicetur.

Crudum tuberculum quomodo curandum sit, dicetur postea *cap.* 8.

Inflammatio pulmonis quomodo curanda sit, iam antea *cap.* 3. dictum.

QVÆSTIO.

Quænam sit causa hydropis, quæ læuium arteriarum obstructione laborantibus superuenire solet.

P. Salius Diuersus *de aff. partic. cap.* 21. censet ideò hoc fieri, quòd perseuerante malo calor innatus, quoniam non sufficienter euentatur languescat, atque inde hepar debilitetur, cuius ratione postea aliqua hydropis species succedat. Hydropis in obstructione læuium arteriarum causa quænam.

Verumenimverò, cùm sæpè satis maturè sese cachexia prodat, vbi cor adhuc satis bene valere deprehenditur, & hepar nihil à pulmonibus, sed pulmones potius ab hepate,

accipiant, credibile est, vel à pulmonibus refrigeratis hepar refrigerari, vel quod vero similius videtur, primam mali causam in hepate hærere, quod cùm si debile, sanguinem pituitosum & frigidum generat, qui cùm necessariò ad dextrum ventriculum cordis mittatur, porrò etiam ad pulmones peruenit, & huius mali causa est. Cùm enim vena arteriosa & arteria venosa per totam substantiam pulmonis in munitissimos ramulos diuisæ dispergantur, & multis anastomosibus coniungantur, facilè ex vena arteriosa in arteriam venosam humores transferri possunt.

CAPVT VI.

De apertione vasorum pulmonis.

Apertio vasorum pulmonis. ANgustiæ vasorum pulmonis opponitur eorum apertio, & proinde de hac post illam meritò agitur. Ad morbos enim pulmonis, **Quatuor modis pulmonis vasa aperiuntur.** & quidem meatuum vitia & illi pertinent, cùm vasa sanguinem continentia in pulmone, quæ clausa esse debent, aperiuntur. Id quod, vt in alijs etiam partibus, fit quatuor modis, ἀναστομώσει scilicet, διαπηδήσει, ῥήξει & διαβρώσει.

Ἀναστομώσεως Causa. Ἀναστόμωσις, seu osculorum in venis vel arteriis apertio fit primò à causa externa euidente, quæ proximè & solæ orificia vasorum aperire potest, medicamentis scilicet abstergentibus & orificia vasorum aperientibus, qualia sunt aloë & similia, vel causis nimis laxandi vim habentibus. Deinde à causa interna, quæ vel est proxima, sanguis scilicet vasorum orificia aperiens; vel antecedens, sanguis scilicet aut copia peccans, aut calidus, aut acris, à quo facultas irritatur; quibus & motus sanguinis ad superiora addi potest. Vt enim à sanguine orificia vasorum in pulmone aperiantur, causa non semper primario in pulmone hæret, sed sæpè ad pulmonem ab alijs partibus transmittitur.

Procatarcticæ causæ sunt, quæ vel sanguinem cumulant, vt suppressa eiusdem consueta per nares, hæmorrhoides, menstrua, euacuatio, & aliæ plethoræ causæ, vel calidiorem reddunt, vt corporum motus, vehemens aër, cibus, potus, medicamenta calida; vel ipsum ad pulmones & superiora commouent, vt motus nimius.

Διαπήδησις. Διαπήδησις, id est, transcolatio siue transsudatio fit ob vasorum & tunicarum in iis raritatem, cuius causa est sanguinis tenuitas & serositas.

Ῥῆξις à causis externis. Ῥῆξις, id est, ruptio vasorum fit primò à causis externis euidentibus, quæ proximè vasa in pulmonibus rumpere valent, vt lapsu ab alto, vel percussione & contusione pectoris, ira cum clamore, intensione vocis subitâ & magna ac vehementi, non à leniore quasi per gradus ascendente, tussi nimiâ, conatu magno graue pondus attollendi, vel loco mouendi, saltu, imprimis post balneum, vbi vasa & totum corpus rarius redditum, cursu, lucta, retentione, spiritus in conatu excrementa excernendi, & fœtum excludendi. Hinc Hippocrates, 3. *Aphor.* 29. scribit: iuuenibus sanguinis expuitiones, sicut & phthisin esse familiares: Et 5. *aphor.* 9. eadem ab anno 18. ad 35. frequentiùs accidere. Id quod Galenus non tam ætatis **Iuuenibus phthisis cur familiaris.**

ratione accidere docet, quàm propterea, quod in ea ætate constituti in vita & victu errores committunt. Etenim iuuenes pugnare, aliísque exercitijs vti solent, sæpe frigori nimio se exponunt, cibo & potu supra modum se replent. Quibus causis omnibus facilè vena iis, præsertim in pectore, rumpi contingit, vnde sputum sanguinis primò oritur, quod nisi tempestiuè curetur, phthisis subsequitur. Præterea sanguinem calidum & biliosum cumulant, qui non solùm rupturam, sed & reliquas causas, quæ vasa in pulmone aperiunt, inducere potest. Easdem ob causas viri etiam frequentiùs apertionem vasorum pulmonis patiuntur quàm fœminæ, Galenus, 4. *de loc. affect. cap. 5.*

A causis internis. Deinde rumpuntur vasa pulmonis à causa interna, eáque vel proxima, quæ est sanguis pulmonis vasa distendens; vel antecedens, sanguinis abundantia seu sola, seu cum spiritu flatulento; vel procatarctica, quæ scilicet vel sanguinem auget, vel ad pectus commouet; vt motus corporis nimius, animi pathemata vehementiora, & ira imprimis.

Et præcipuè causæ istæ vasa rumpunt, cùm vasa extensioni resistunt ob frigus externum. Tum enim illorum tunicæ frigore contractæ & induratæ ad rupturam promptæ & paratæ sunt. Hinc Hippocrates, 6. *epid. sect. 3.* τὰ ψυχρὰ φλεβῶν ῥηκτικά. quod etiam habetur 6. *aphor.* 24.

Frigus verò ipsum per se vas aliquod frangere non potest, sed vel potum aliquem, vel plenitudinem accedere necesse est, de quo Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* ita scribit: *Frigus ipsum per se rupturas non facit, sed quia venarum tunicas frigiditate sua duras & ad extensionem contumaces reddens, vt rumpantur, paratiores efficit: ruptionis verò causa est aut vehemens motus, aut humorum abundantia.*

Διάβρωσις verò seu erosio fit ab humoribus acribus & salsis, seu à capite destillantibus, seu aliunde ad pulmonem fluentibus. Quò faciunt acrium & prauorum ciborum vsus, inedia acres humores coaceruans, & similia. Διάβρωσις.

Signa Diagnostica.

Si ἀναστόμωσις vasorum pulmonis sit, præcesserunt causæ vasorum orificia aperientes, quæ modò enumeratæ sunt. Et sanguis è vasorum orificiis apertis exit mediocris copiâ & sine dolore. Signa.

Si διαπήδησις adsit exit sanguis serosus, paucus & sine dolore.

Si à ῥῆξις, seu ruptura vasa pulmonis aperiantur, præcessit plethora, & causa aliqua rumpens antea proposita; & sanguis statim copiosus exit.

Si fit erosio, præcesserunt salsæ è capite destillationes, sanguis est acris, & propter humoris acris admixtionem malè coloratus apparet: percipitur sapor salsus & acris, præcesserunt causæ acres humores cumulantes, & primò quidem sanguis purus exspuitur, progressu verò temporis & erosione auctâ copiosior, tandémque sputum puris sequitur. Quæ signa confirmantur, si nulla causa violenta præcessit.

Præterea an à copia sanguinis, quæ tam ἀναστομώσεως quàm ruptionis causa esse potest, vt suprà dictum, an verò ab acrimonia eiusdem proueniat vasorum pulmonis apertio, ex eo quoque dicernitur: quod si

à copia sanguinis, quæ naturæ oneri erat, ea proueniat, sanguinis, copiâ euacuatâ is sponte subsistit, signáque redundantis sanguinis adsunt; si verò acrimonia sanguinis proueniat, sanguis ita facilè sisti non potest.

Prognostica.

Prognostica. 1. *Διαπήδησις*, minimè omnium periculosa est, & adstringentibus facilè sanguis sistitur.

2. Post hanc minus periculosa est *ἀναστόμωσις*, ob quam si sanguis reiicitur, is sponte sæpè copiâ nimiâ euacuatâ subsistit, osculis spontè iterum sese occludentibus. Obseruatúmque sæpius in consueto sanguinis, hæmorrhagiæ narium, hæmorrhoidum, mensium fluxu suppresso sanguinis superabundantem copiam absque vllo damno è pulmone, osculis vasorum reclusis, euacuatum fuisse: quod etiam Fernelius, *lib. 5. de part. morb. & sympt. c.* 10. annotauit. Et Ludouicus Duretus de seipso scribit, *in comment. super Coac. Hippoc. aphor.* 46. sibi, cùm olim familiaris fuisset narium hæmorrhagia, & quidem cum commodo valetudinis vsque ad annum ætatis quinquagesimum, tùm ea suppressa, nec tamen *ἀναδρομῆ*, statis temporibus quiescente, quasi data porta proruisse per *ἀναστόμωσιν*, vasorum pulmonis, atque quidem sæpe & multum; quæ tamen sedata nullam pulmonis offensionem reliquerit, præter summam corporis infirmitatem. Si tamen oscula vasorum vel nimium dilatata, vel motu continuo impulsa iterum conuenire nequeant, interdum ex summa sanguinis profusione mors sequitur. Aut si sanguis effusi portio in pulmone retineatur, illic putrescens pulmonem corrumpere potest.

3. Periculosior est ruptura vasorum. Nisi enim intra tertiū & quartum diem ruptura consolidetur, inflammatio facilè accidere potest, à qua, cùm tussi pus expectorādum sit, vulnus in dies maius efficitur. Et quamuis callus vlceri obducatur: tamen leui de causa, vt vocis intensione, vel risu immoderatiore iterum rumpitur. Galenus, *meth. med. cap.* 14. Celsus, *lib. 4. cap. de Tussi.*

Admodum etiam periculosa est vasorum pulmonis apertio, quæ fit in vulneratione, percussione & contusione thoracis.

4. Periculosissima verò est *διάβρωσις*, seu erosio vasorum. Etenim vlcus sordidum, quod tum inducitur, non facilè consolidatur; & vt vitium humoris corrigatur, longiore tempore opus est.

5. Si ruptura & erosio vasorum pulmonis sit recens, & antequam phlegmone accedit, non ita difficulter curatur. Si verò phlegmone accedat, exigua sanationis spes superest, ea præcipuè de causa, vt dictum, quod pus & saniem tussi & pectore expurgare oportet, quâ vlcus semper maius & deterius efficitur. Hinc Galen. 5. *meth. med. cap.* 13. & 14. scribit; se omnes curasse, qui è pulmone sanguinem expuētes mox primò die ipsius opera vsi fuerant; Qui verò post biduum aut triduum ipsius opera vsi essent, horum aliquos sanatos esse, quos autē phlegmone sic occupauit, vt iam febricitarent, eorum sanè nullum perfectè restitutum fuisse.

6. Morbus reuersionē faciens ma-

gis, quàm ab initio vrget, Hippocrates, *de intern. affection.*

Indicationes.

Indicationes. Apertum vas quocunque modo apertio facta fuerit, claudendum est. Modus verò id prętandi varius est pro causarum diuersitate. Si nimirum ab ἀναστομώσει, fit apertum vas, orificium vasis apertum obturandum & astringendū est. Si à διαπηδήσει, densantia & incrassantia requiruntur. Si à ruptura, ruptum vas vniendū atque agglutinandū. Si ab erosione, sarcotica primùm, quibus quod deperditum est, regeneretur, & hinc consolidantia requiruntur.

Præterea si vitium sit à causa interna, eáque adhuc duret, aut vasorum agglutinationem impediat, ea tollenda. Sanguis nimium ad pulmones affluens reuellendus & auertendus, copiosus imminuendus; calidus & acris refrigerandus & mitigandus, humores biliosi & acres alterandi & euacuandi sunt.

Curatio.

Curatio. Cùm à vase in pulmone aperto sequatur sanguinis effluxus & hinc sputum sanguinis, vas apertum claudi non potest, nisi prius sanguis sistatur, & si forsan sanguis concretus circa vasa hæreat, is priùs tollatur. Ideóque siue per ἀναστόμωσιν, siue per rupturam, siue per erosionem apertum vas in pulmone fuerit, commodissimè instituitur venæ sectio quæ ferè plerisque scopis satisfacit. Etsi enim, vbi causa rupturæ amplius non adest, vt dum à contusione, lapsu vel clamore nimio vas apertum est, sanguis saltem sistendus sit, & hinc vas claudendum & vniendum; vbi verò causa adhuc adest, id quod in plethora accidit, vbi à copia sanguinis vasa aperiuntur, non solùm sanguis sistendus, & vas apertum claudendum sit, sed præterea etiam copia sanguinis minuenda: tamen his quoque omnibus satisfacit venæ sectio. Etenim dum sanguinem aliò auertit, eius fluxum sistit, dum verò eius copiã imminuit, causã morbi tollit.

Aperienda autem est vena in cubito. Si tamen consueta aliqua euacuatio suppressa sit, vena in pede etiam aperiri potest, vt ad remotiora fiat reuulsio, deinde vena in cubito aperiri potest, vt in inflammatione pulmonis dictum. Qua in re tamen distinctione opus est, vt infrà, *part. 3. cap. vlt.* in quæstione dicetur. Et quidem, si necessitas id requirit, bis vel ter eodem die vel spatio bidui sanguis mittendus, si virium lapsum timeamus. Si enim venæ apertio sæpius repetatur, & in plures vices sanguinis missio distribuatur, efficacior fit reuulsio, viresque minùs deiiciuntur. Et quidem conuenientius sanguis mittendus, vbi copia sanguinis proxima & primaria apertionis vasorum causa est, in plethora scilicet, & vbi consueta aliqua sanguinis euacuatio suppressa est, sanguísque est calidior.

Si verò à prauitate humorum, qui vel orificia vasorū aperiunt, vel vasa erodunt, apertio vasorum proueniat, atque in iis, vt Galenus, 5. *meth. med. cap.* 14. scribit, qui parum sanguinis habere videbuntur, ad quandam succi probitatem redactis humoribus detrahere aliquid sanguinis poteris, tum rursum reficere eosdem etiam rursum purgare, atque rursum reficere, denique si res suadeat, sanguinem mittere, potissimum quibus veluti

limus vitiosus & crassus totus sanguis est. Atque qui validi sunt, multique sanguinis, iis statim ab initio sanguis mittendus.

Quod si vires non ferant venæ sectionem, cucurbitulæ cum scatificatione partibus inferioribus reuulsionis gratiâ applicandæ, vel etiam hepati, si à plethora sit ruptura. Hirudines etiam, præsertim si sanguinem antea fundere consuetæ sint, hæmorrhoidibus applicari possunt.

Et omnino danda est opera, vt si consueta aliqua euacuatio, vel mensium vel hæmorrhoidum suppressa sit, ea reuocetur; sed per ista, quæ diximus, media. Nam menstrua per medicamenta menses mouentia hic mouere non licet. Cùm enim sint calida, & sanguinem vehementer mouere, & venas aperire possũt.

Nec omittendæ aliæ reuulsiones, quæ fiunt cucurbitulis sine scatificatione, frictionibus, ligaturis & aliis, quæ citra euacuationem & virium deiectionem sanguinem reuellunt. Si defluxio sit à capite, ea reuulsio instituenda, quę catarrhis debetur, vt suo loco dictum.

Deinde si sanguini vitiosi humores permisceantur, quæ qualitate sua vitiosa vasorum apertionis caussa sint, & qualitas illa vitiosa corrigenda, vitiosi humores euacuandi. Ideóque & tum exhibenda alimenta boni succi, quæque acrimoniam sanguinis mitigant, vt ptisana, amylum, tragacantha, succus granator. syrup. de portulaca, borragine, iuiubis & similia.

Ad purgationem exhibenda pulpa tamarindor. syrup. ros. solut. myrobal. manna, rhabarbarum. Scammonio cautè vtendum. Videndum enim, ne purgantibus fortioribus exhibitis sanguis magis agitetur, & fluxioni aptior reddatur.

Tertiò danda opera, vt grumi sanguinis in pectore ac pulmone dissoluantur, cùm non solùm glutinationem vasorum impediant, sed & retenti grauia symptomata excitent, & pulmones corrumpant. *Grumos sanguinis in pectore resoluentia.*

Exhibendum autem oxicratum, seu posca, id est, mixtura ex aqua & aceto ℥. vi. vel ix. mens. Sit autem posca, vt Galen. *5. meth. med. c. 8.* tradit, ista mixta, vt potu sit iucunda, & ne ob acetum copiosius tussim excitet. Ita enim & concretum sanguinem dissoluit, & ad glutinandũ nonnihil facit. Detur autem non frigida nec calida, sed tepida, & quidẽ bis vel ter de die, vel etiam trium aut quatuor horarum interuallo. Græci recentiores, vt Paulus Ægineta, Aëtius, Oribasius, commendant coagulum cerui, hædi, leporis imprimis, quæ vt dissoluta coagulant, ita coagulata dissoluunt, vt docet Dioscor. *lib. 2. cap. 26.* Et quia acredinem non obscuram obtinent, vix magnitudine ciceris exhibent ex aquâ calidâ astringente, aut oxymelite. Galenus tamen, 10. *de simpl. med. fac. tit. coagulum*, propter acrimoniam formidat coagulũ dare ad reiectionem sanguinis in thoracis affectu, scilcet adstrictionẽ requirente. Poscæ igitur vsus tutissimus. Forestus ad sanguinem congelatum exhibuit mumiam & sperma ceti. Donatus post poscę assumptionem commendat puluerem seq.

℞. *Rhabarb.* ℨ. i. vel. ℈. iv. *mumiæ* g̃. v. vel vii. *rubiæ tinctor.* g̃. iv.

Detur cum vino rubro, aut aqua plantaginis exiguo aceto coniecto,

Langius, *l. 2. epist. 31.* hunc puluerem commendat.

℞. *Rad. angelic.* ℈. ij. *coagul. lepor.* ℈. ß. *succin.* ʒ. ß. *far. orob. rubr.* ℈. ii.

Exactè contusa cribro excernantur, ac de illius pulueris farragine ʒ. j. dissoluatur in *stillatitii cerafolii aut gingidii liquoris* ℥. iii. ß. *& oxymel.* j. F. haustus.

De medicamentis verò grumos sanguinis in thorace dissoluentibus aliquid difficultatis oritur, quo scilicet tempore exhibenda sint, cùm si iis vtamur, vasa non claudantur, sed potius aperiantur. In ista autem re perpendendum, an plus vrgeat sanguinis impetus, quàm sanguis concretus. Nam si ruptura sit in pulmonis vasis, & metus sit, ne inflammatio excitetur, aut fluxus sanguinis augeatur, malique aliquid afferatur, statim sistendus est. Vbi autem iam ex parte aliqua impetus sanguinis cessat, vt ex eo cognoscitur, quod iam minus fluit, & colore non est amplius admodum florido, grumos dissoluentibus vti, & postea agglutinantia exhibere licet: imò medicamenta ex vtrisque composita, exhiberi possunt: exempli gratiâ, oxymel & syrup. de portulaca cum bolo Armeno. Si verò ruptis vasis pectoris exspuatur sanguis & ex eo tantum periculū phthiseos immineat, primo eum expurgare & dissoluere, postea conglutinare licet. Idem faciendum, sanguisque concretus statim dissoluendus, si is è pulmonibus tantùm per ἀναστόμωσιν exeat, cùm tum tantum inflammationis periculum non adsit.

Si catarrhus à capite defluens apertionis vasorum pulmonis causa sit, & vasa aperta conglutinari non possint, nisi catarrhus desinat, danda opera, vt primùm catarrhus sistatur, de quo supià *lib. 1. part. 2. cap. de catarrho* dictum.

His ita peractis, & omnibus, quæ consolidationem vasorum impedire possunt remotis, danda opera, vt vas ipsum statim consolidetur, dum adhuc malum recens est, & præcipuè in ruptura & erosione vasorum, antequam phlegmone accedat, vt *prognost. 5.* dictum. In vasorum autem apertorum conclusione procuranda quædam pro causarum diuersitate occurit varietas. Si enim διαπήδησις, astringentibus vtendum, sanguisque si sit tenuior, crasso victu emendandus, modò non adsit inflammatio, vt in pleuritide, vbi astringentibus abstinendum, & potius screatus promouendus. Ἀναστόμωσιν, & rupturam curandi ratio ferè eadem est. Adhibenda nimirum astringentia, emplastica & glutinantia medicamenta. Astringentia hîc vtilia sunt *portulaca*, quæ quocunque modo sumpta apertionem vasorum pulmonis & sputū sanguinis inde proueniens curat; succus tamē eius efficacior est, *plantago, polygon. millefol. germina, & fructus rubi, cynosbat. myrti, tenera quercus folia, rosæ, rad. symphit. maior. sumach. cortic. granat. balaustia, lapid. hæmatit. corallia, crocus martis.*

Emplastica sūt *bolus Armenus, terra sigillata, sanguis draconis, gummi Arabic. tragacanth. thus, mastich. amylum*

Glutinant hîc *millefol. symphitum maius, lysimachia.* Et quia medicamenta pleraque plurimis prædita sunt facultatibus, ita vt quædam astringant, condensent, conglutis

nent, etiam Medico modò ad hanc modò ad illam classem ea referunt. Et cùm talia medicamenta non facilè penetrent, sed sibi ipsis potius viam quasi præcludant, admiscendum aliquid medicamentorum quæ calore & tenuitate partium prædita ἀνάδοσιν, ac distributionem cęterorum medicamentorum adiuuant. In quem vsum commodissima sunt & vehiculi vicem præstant mel & saccharum.

Ex his varia fiunt medicamenta, atque in vsu potissimum sunt *trochisc. de terra sigillata, de carabe cum & sine opio, troch. ramich. spec. diatrag. frigid. syrup. de portulaca, de succ. plantaginis, de rosis sicc. de papauere, myrtin. loch. de portulaca, conseru. rosar. rubra. antiq. de fol. quercus, syrup. de corall.* vt & *opiata*, quam descripsit Fernelius, *consil.* 21.

℞. *Boli Armeni, aqu. rosar. lot.* ʒ. ii. *sem. portulac. lactuc.* an. ʒ. ß. *gummi tragacanth. Arab.* an. ℈. ii. *amyli, sem. nasturt. torrefact.* an. ʒ. ß. *rosar. rubr.* ℈. ii. *sacch. cand. rosat. tabul.* an. ℥. i. Cum *syrup. myrtillor.* Formentur trochisci qui in ore detineantur.

Vel ℞. *Conseru. rosar. antiq.* ℥. iii. *boli Armeni, terræ sigillat.* an. ʒ. ii. Cum *syrupo de portulaca.* F. Electuariū. Vel ℞. *Conseru. rosar. rubr. antiq. symphyt. maior.* an. ℥. i. ß. *boli Armeni, terræ sigill.* an. ʒ. i. *lapid. hæmatit.* ℈. iv. *cum syrup. de portulaca.* F. electuarium.

Vel ℞. *Tragacanth. gummi Arabici, sanguin. dracon. boli Armeni, amyli, spod.* an. ʒ. i. *lapid. hæmatit. sem. papauer. hypocist.* an. ʒ. iii. Cum *syrup. de succ. plantagin. & rosarum.* F. electuarium sensim deglutiendum.

Vel ℞. *Syr. de portulac.* ℥. i. *iuiubin.* ℥. ß. *boli Armeni, aqu. rosar. prępar. syr. myrtini q. s.* F. lambile. Forestus in rupta vena tale præscribit decoctum. *lib.* 16. *p.* 25.

℞. *Rad. consolid. maj.* ℥. i. *bursæ pastor. portulac. sanicul. pylosellę, polygon.* an. M. i. *Sem. endiu. acetos. portulacæ, vrtic.* an. ʒ. i. F. decoctio vt artis est in. *aqu. communi. pro* ℔. i. Colaturæ addendo ℥. iv. *syrup. myrtil.* Clarificentur. Puluis, qui Iulio Cæsari Scaligero & medicis Parisientibus in vsu fuit, sed è Serapione *cap.* 25. *tract.* 2. desumptus est.

℞. *Spod. rosar. rub. boli Armeni, terræ sigillat. hæmatit.* an. ℥. ß. *gummi Arabici, tragacanth.* an. ʒ. ii. *sem. paupauer. portulcæ, rosar. rubra. arnogloss. c. c. vst, amyli torrefact.* an. ʒ. iii. F. puluis.

Descriptio pulueris huius nonnihil apud Hollerium *exercit. Valesij in caput* 27. talis habetur.

℞. *Spodij, ros. rubr. bol. Armen. terr. sigill. hæmatitis*, an. ʒ. v. *corall. rubr. carab. margaritar. non perforat.* an. ʒ. ii. ß. *gummi Arabici, tragacanth.* an. ʒ. ii. *sem. papau. portulacæ, ros. rubr. arnogloss: cornu. cerui combusti*, an. ʒ. iii. *acacia. succi barbæ hircinæ, glycyrrh.* an. ʒ. ii. *amyli torrefacti*, ʒ. iii. Terantur, misceantur, F. puluis, cuius dosis sint ʒ. iii. Datur cum aqua pluuiali.

Vel ℞. *Syr. myrtin. de portulac. de rosis siccis*, an. ℥. i. *boli Armeni, lapid. hæmatit. c. c.* an. ℈. ii. *aq. portulac. plant. bursæ pastoris*, an. ℥. iii. F. potus pro duabus vel tribus dosibus.

Vel ℞. *Spec. diatrag. frigid.* ʒ. i. *conseru.*

conseru. rosar. antiq. ℥. j. ß. *rob. berberis.* ℥. ß. *pilul. de cynogloss.* ℈. ij. *syr. de port.* q. s. F. lambile. Vel ℞. *Syr. myrt. de portulaca*, an. ℥. i. ß. *conseru. rosar. rubrar. antiq. fol. quercus*, an. ʒ. vi. *tragacanth. amyli* an. ℈. ii. *rad. symphyt. terræ sigillatæ. boli Armeni*, *lap. hæmatit.* an. ℈. i. F. eclegma.

Interim & post sanguinis auersiones (ante has enim topica apponere tutũ non est, ne ab astringentibus sanguis intrò compellatur, & venæ, quæ in alto sunt, repleantur, vt & si ab externi aëris frigore vehementi sanguis intrò ad pulmones pulsus sit) nec topica ommittantur, pectúsque inungatur oleo myrthino, mastichino, rosatum, quibus addi possunt pulueres astringentes. Vel F. talcataplasma.

℞. *Fol. plantagin. portulac. polygon.* an. m. i. *rad. symphyt. maior.* ℥. i. *cortic. granator. farin. hord.* an. ℥. ß. *cydon. siccor.* ʒ. iii. Coqu. in vino astringente ad mollitiem. Contusis adde *Thuris, mastich. boli Armeni*, an. ʒ. iii. *corallor. rubr.* ʒ. i. *ol. rosat. & myrtin.* an. q. s. F. Cataplasma.

Si refrigeratio rupturæ vasorum pulmonis occasionem præbuit, Ganus, 5. *meth. med. cap.* 13. calefaciens ceratum ex thapsia pectori adhibet ad tollendam eam intemperiem. Sed si adhibendum est, diu tamen ibi non relinqűẽdum, ne multum calefaciat, malum augeat, ipsámque mortem inferat cum magna Medici ignominia, qalem historiam recenset Forestus, *lib.* 16. *obs.* 16. *in scholio.*

Possent forsan etiam; vt in hæmorrhagiis periapta, vt iaspis, vmbilicus marinus, & similia vsurpari.

Si vulnere pectoris in pulmones vsq; penetrante sit facta apertio vasorum, vulnus curandum & conglutinandum, vt cap. sequenti dicetur.

Erosio autem vasorum pulmonis difficilùs curatur, vt suprà dictum. Statim autem initio (vt & in anastomosi ex sanguine bilioso) etiam bilis purganda, nec purgatio procrastinanda, ne dum studemus acrimoniam humoris corrigere, ille acrimonia sua maius malum inducat. Neque hîc concoctionem expectare opus est; cùm humor non sit putridus, seu crudus, & præterea tenuis, qui ductum medicamenti purgantis facilè sequitur. Validiora tamen & calidiora purgantia vitanda, ne humorem magis agitent & acriorem reddant, vt & aloë, vtpote quæ venarũ orificia aperire solet.

Peculiaris autem hîc offertur indicatio regenerandi partem erosione deperditam. Id quod præstant alimenta boni succi, vt ptisana, lac & quæ ex lacte conficiuntur, iuscula gallinæ & carnes, & medicamenta carnem gignentia, qualia sunt thus, mastiche.

Catarrhi cum sputo sanguinis curatio.

Si verò catarrhus adhuc adsit, qui è capite ad pulmones defluit, is primùm cohibendus. Id quod triplici medicamentorum genere effectum dedit Galenus. 1. purgatione peccanti humori conueniente. 2. medicamento diaspermato, quod somnum conciliat, sensum doloris tollit, tussim sedat, & siccandi vim habet, cuius loco vti possumus theriaca recente, pilulis de cynoglossa, & similibus. 3. cerato ex thapsia, vel stercore columbino capiti imposito, vt catarrhi defluentis impetus prohibeatur, quod & alia huius generis medicamenta & cauteria præstare

V.

possunt. Postea ægrum reficit cibis boni succi, frictione, in ambulatione, balneo. Imprimis verò lac exhibet, quo neglecto malum vix sanatur. Neque interim sanguinis missionem negligit, sed eam vel statim, si abundet, vel si paucior sit & prauus, vbi ægrum cibis boni succi refecit, eam instituit.

Curationem hanc Galeni reprehendit quidem Trallianus, *lib. 7. cap. 1.* verùm quid de ea sentiendum sit, supra *lib. 1. cap. de catarrho* dictum.

Inter medicamenta autem, quæ vas erosum claudunt, Trallianus, *allegato loco*, commendat lapidem hæmatitem, in subtilissimum puluerem tritum, quem ℈. iv. pondere circa principium si magna sit sanguinis reiectio: in succo mali punici, vel succo polygoni, sin minor, cum sola aqua tepida exhibet.

Vel suspendatur lapis hæmatites tritus in linteolo in aqua, & nodulus exprimatur, vt aqua rubescat, addatúrque syrup. de portul. vel myrtinus. Exsiccat enim vlcus & prohibet ne pus generetur. Vtilis etiam est bol. Armenus & terra Lemnia. Vt

℞. *Boli Armeni* ʒ. ii. *spec. diatrag. frig.* ʒ. i. *sacch. in aq. port. diss.* ℥. iii. F. rotulæ, de quibus per interualla sumantur sex vel plures. Vel ℞. *Conseru. rosar. rub.* ℥. ii. *rad. consolid. maior. coctar. vel cons. earum* ℥. i. *bol. Arm. mastich. thur.* an. ʒ i. *hypocist.* ʒ. ß. Cum *syrupo de portulac.* F. electuarium.

Diæta.

Diæta. Aër sit temperatus, aut moderatè ad siccum & frigidum declinet. Calidus verò vt alia incommoda habet, de quo posteà in quæstione dicetur, ita etiam sanguinis profusiones inuehit. Victus sit tenuis primis diebus, & vim astringendi habeat vel emplasticam. Vnde conueniunt sorbitiones ex ptisana, pultésque ex oryza, auena, farina hordei, tritici & amylo cum lacte coctæ, quibus si libet, addi potest cons. ros. antiqua. A nonnullis commendatur caro suilla vt glutinosa. Et recitat Suidas historiam Daminij Philosophi, qui cùm sanguinis sputo laboraret, oraculum de medicamento consuluit, à quo responsum accepit vt carne suilla vesceretur, quam quoties comedebat, sanguinem non reiiciebat, vbi abstinebat, sanguinis fluor redibat. Lac etiam hîc optimum alimentum est, refértque Trallianus, se solius lactis vsu plures curasse. Nec inutilis est caseus recens, non salsus. Ex oleribus conueniunt lactuca, acetosa & præcipuè portulaca, mala aurantia, granata. Abstinendum verò à cibis flatulentis, salsis, acribus, & aromatibus. Aceti quoquè vsus præsertim acris non conuenit.

Potum quod attinet exhibeatur aqua hordei cum melle vel saccharo, vbi abstergendum, vbi verò glutinandum, aqua hordei chalybeata. Vel bibatur cereuisia tenuior, aut lac amygdal. dulcium, vt & lac acidum ebutyratum. A vino verò abstinendum. Æger non moueatur, sed quiescat, non clamet, non excandescat, & quantum fieri potest, dormiat. In obesioribus tamen somnus sit interruptus, ne sanguis nimius in thorace collectus dormientem suffocet. Videatur Hippocrates, *lib. de intern. affect.* mox ab initio.

QVÆSTIO.

Qualis aër in apertione vasorum pulmonis aëre frigido proueniat.

Qualis aër in apertione vasorum pulmonis ab aëre frigido conueniant.

Equidem principium est in methodo medendi, contraria contrariis curari; ac proinde etiam rationi consentaneum videtur, vbi ab aëre frigido vas aliquod in pulmone ruptũ est, aërem calidum adhibere. Contra, quia calidus aër dilatat, non tutum esse videtur, vase aliquo aperto eum adhibere.

Verumenimverò etsi plura in ruptura vasorum pulmonis sint indicantia: tamen quod maximè vrget, est sanguinis fluxus: qui non solùm sinæ vitæ detrimento largius effluere non potest, sed & dum fluit, facit vt vas claudi non possit, & quò diutiùs fluit, eò magis vas dilatat. Quapropter æger potius in aëre frigido quàm calido, qui laxat, detineri debet. Etsi enim adhuc adsit aliqua intemperies frigida, quæ tussiculam aliquam excitare possit: tamen spiritus retentione facilè sedari potest. Et ipse aër frigidus, in quo æger domi conclusus degit, non est tam frigidus, vt ad rupturam vasis aliquid facere possit. Et ipse, vt suprà dictum, aër frigidus vasa non rumpit, modo plenitudo sanguinis dempta sit, & æger ab omni motu violento cesset, nullum ab eo periculum est. Aër tamen ille moderatè sit frigidus. Et quod in ruptura vasorum pulmonis in principio calida non conueniant; etiam vbi aëre frigido est ruptura, exemplo etiam docuit Gal. 5. *meth med. c.* 13. in iuuene, qui ex refrigerato pectore sanguinem exspuebat; cui intrò nihil calidi adhibuit.

CAPVT VII.

De grandine, calculo & vermibus in pulmone genitis.

RES planè alienas quandóque in pulmone generari obseruatum est, grandines, calculos, imò ossa & vermes, quæ non solùm angustiam vasorum pulmonum parere possunt, sed & aliis modis præter naturam sunt, & à plerisque ad morbos numeri referuntur, de quo iam non disputamus, cùm ea de re dictum sit *in institution.*

Galenus, vt 4. *de loc. affect. cap.* 8. refert, quendam vidit, qui grandines erui magnitudine è pulmone eiecit. Ipse idem in quodam viro docto & olim Professore huius Academiæ obseruaui, qui grandines colore albo & duros è pulmone eiecit, tandem phthisi correptus ac mortuus est. Si materia illa sit copiosior, & in maiorem molem concrescat, calculi inde fiunt, id quod Trallianus, *lib.* 5. *cap.* 4. Paulus Ægineta, *lib.* 5. *cap.* 81. & alij authores annotarunt, quos allegaui Institut. *lib.* 2. *part.* 2. *cap.* 9.

Ossa pulmonibus impacta vidit Columbus, vt annotauit, *lib.* 15. *Anatomiæ.*

Carunculas etiam & vesiculas piscium vesicis similes interdum è pulmonibus eiici obseruatum, vt eius rei historias collegit Schenckius, *lib.* 2. *obs.* 50.

Tandem quoque vermiculos; & quidem non vnius figuræ, è pulmonibus eiectos obseruatum à Medicis,

vt apud eundem Schenckium, *lib.2. obs.* videre est.

Causæ.

Causæ. Galenus, *loco allegato*, ex lento humore, qui antea tussi reiiciebatur, retento, siccato, induratóque grandines generari statuit. Et reuera humor crassus & viscidus calculorum in pulmonibus est materia, facitque ad concretionem etiam exsiccatio & pulmonum caliditas. Vnde Fernelius, *lib. 5. de part. morb. & sympt. cap.* 10. inuenit in dissectis grandines a[illegible]s veteris casei consistentia incipientes, alios gypseæ pituitæ duritie. Verùm etiam interna vis ad coagulandum tendens, quæ in aliarum partium calculis generādis concurrit, & hîc admittenda est de quo alibi diximus.

Vermium quoque causa, quæ in aliarum partium vermibus concurrit, vt in Institut. diximus, etiam hîc locum habet.

Signa diagnostica.

Signa. Calculus & vermes in pulmonibus hærentes; difficulter omninò cognosci, diximus *capite præcedente*, & vix certò cognoscuntur, nisi tussi reiiciantur. Præcedit tamen plerumque hæc mala tussis diuturnior, quæ nullis, etiam efficacissimis, remediis tollitur.

Prognosticum.

Prognosticum. Rarò autem hisce mali, correpti conualescunt, sed plerumque pulmones à calculis & vermibus, tum à conatu in tussi, quæ ad ea reiicienda requiritur, læduntur; vnde phthisis & tandem mors sequitur, vt ex historiis antea allegatis videre est.

Curatio.

Res istæ cùm sint toto genere præter naturam, à corpore emotionem indicant, quod quomodò fieri debeat, porrò videndum. Quo modo enim qui grandines & calculos è pulmone reiiciunt, curandi sint, Galenus & Alexand. Trallianus dissentiunt. Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 8. medicamentum in potu dedit, quod asthmaticis exhibetur, vnde æger minorem quidem grandinem exspuit, atque in longiore, quàm anteà, interuallo post plures tandem annos mortuus est. Trallianus verò, *loco allegato*, Galenum reprehendit, quod refrigerantia neglexerit, & calida adhibuerit, Mithridatium, Athanasiam, theriacam, & similia acria & extenuantia medicamenta. Verùm in eo quidem fallitur Trallianus, quod scribit, Galen. Mithridat. Athanasiam, & theriacam illis, qui grandines reiecerint, exhibuisse; cùm ad vlcus pulmonis ea adhibuerit, ad grandines verò ea quæ asthmaticis coueniunt. Rem tamen ipsam quod attinet, ea, quæ simpliciter calefaciunt, non adeò conuenire videntur in grandine & calculo iam facto in pulmonibus cùm exsiccando duriorem efficerent; nisi peculiarem vim calculum frangendi habeant, præsertim si adhuc materia in iis contineatur, quæ calefacientium & exsiccantium vsu potiùs indurari possit. Sed solùm conueniunt materiæ grandinem & calculos facturę, modò non iam concrescere incipiat. Dodonæus, vt *obser. med. cap.* 43. docet, feliciter vsus est syrupo hoc modo parato. — Curatio grandinũ & calculorum pulmonis.

℞. *Adianti veri, adianti albi, id est, rut. murar.* an ℥ i. ß. *glycyrrh.* ℥ *rad. rusci, asparag.* an. ℥. i. *sem. melon.* ʒ. ii. *aq. pur.* ℔. iv. Coqu. ad

remanentiam ℔. ii. Colat. adde *Sacchari* ℥. xii. *mell. aq. hyssop.* an. ℥. iv. Coq. ad syrupi consistentiam.

Curatio caruncularum & vesicularum in pulmone genitarũ. Si carunculæ & vesiculæ è pulmonibus reiiciantur, exhibeatur loch sanum & expert. de pulmon. vulpis cum flore vel lacte Sulphuris.

Vermiũ. Ad vermes in pulmonibus genitos vtilis est succus marrubij cum melle mixtus, quem æger sæpiùs lambat.

Pulmonis morbi in humore deficiente. *Morbi pulmonis in numero deficiente.*

Aliquando vnus pulmo deest, idque vel ab ortu, vt obseruauit Columbus, *lib. 15. anat.* vel vbi post abscessus & vulnera corrumpitur. Verùm mala hæc incurabilia sunt.

CAPVT VIII.

De tuberculis Pulmonis.

Tubercula pulmonis. PRæter inflammationem pulmonis, de qua suprà dictum, quæ fit ex materia in pulmonis substantiam imbibitâ, & in totum viscus dispersâ, etiam tubercula in pulmone generantur ex materia collecta in vna parte, & inde extuberante, de quibus agit Hippocrat. *lib. 1. de morb.* & hoc loco agendum videtur. Sunt autem illa tubercula alia cruda, quorum *cap. 4.* etiam mentio facta est, quæ ex materia, quæ nunquam suppuratur, generantur, quorum meminit Hippocrat. *lib. 3. de artic. text. 9.* & Galenus, *in comment.* & *4. de loc. affect. cap. vlt.* in historia Antipatri, & *6. aphor. 45.* quæ nunquam ad suppurationem deducta & nulla febre comitante sola magnitudine, cùm ad- (Cruda.) modum adaucta est, exclusis in totum spiritus viis, ægrum interimunt: alia quæ suppurantur, de quibus præcipuè, *allegato modò loco* Hipp. agit. (Suppurata.)

Causæ. Generantur autem ista dupliciter: vel per affluxionem materiæ, vel per congestionem: & per congestionem rursum dupliciter, dum materia in vna aliqua parte solùm, sed & sine vesicula conclusa colligitur, aut materia in cisti peculiariter efformata coaceruatur. Materiam verò tuberculorum in pulmone Hippocrates duplicem statuit, bilem & pituitam, id est, humores calidos & frigidos. Proueniunt verò præcipuè ab externa aliqua violentia, vt Hippocrates, *lib. de salubri diæta* docet his verbis: *Quibuscunque autem dolores fiunt ex visceribus, siue ex exercitiis, siue ex aliquo alio labore, his quiescere conducit cibis abstinentes: potatione autem vtantur, quæ quàm paucissima in corpus assumpta plurimum vrinæ ducat, quo venæ visceribus insita non distendantur repletæ. Ex talibus enim tubercula oriuntur & febres.* Hæc Hippocrates. Etenim siue ex causa interna siue externa venæ violenter distendantur, progerminant, & simul materiam loco distento subministrant, seu sanguinem naturalem seu humores vitiosos, è quibus formantur tubercula.

Absurdum tamen non videtur, etiam sine externa violentia à causa interna talia tubercula fieri posse. Si enim tumores alij maiores, in quibuscúnque corporis partibus, nulla externa violentia concurrente, excitari possunt, cur non etiam tubercula hæc eodem modo generari possunt.

Signa Diagnostica.

Signa. Tubercula hæc cognitu sunt difficilia. Sic affecti tamen sublirido ferè sunt faciei colore, iisque lingua lentore quodam est oppleta, maximè cùm longè à cibo absunt, & corporis agitatione, aut potu cibóve calidiore vrina facilè tingitur, & pulsus citatur, citra tamen vllam spirandi difficultatem. Interdum verò post concitatiorem corporis motũ pilulæ paruæ & globuli instar pisi exigui redduntur è pulmone membranula inclusi, qui contriti digitis pus reddunt interdum fœtidissimum. Aliàs tubercula cruda, & quæ non suppurantur, cognitione difficilia sunt, & non nisi, cùm ad tantum incrementum peruenerint, vt spirationem lædant, cognoscuntur. Reliqua quod attinet, si hæc tubercula sint in arteriis læuibus, vel in parte arterias læues comprimente, mutantur pulsus in ordine, & inæquales in magnitudine, celeritate & frequentia fiunt; quæ inæqualitas, indies pro ratione augmenti tuberculi augetur, vt quandoque pulsus intermittentes intercidat. Si fiant in pulmonum substãtia, tussim siccam & leuem quandam spirandi difficultatem excitant, quæ prout tuberculum augetur, & ipsa augetur. Si in arteriis asperis tuberculum tale generetur, statim tussis molesta & spirandi difficultas excitatur, ac pro morbi incremento tussis fit grauior & spirandi difficultas sæpe tanta, vt æger erecta ceruice respirare cogatur, & suffocatio impendeat, tandémque æger suffocetur.

Præterea si tubercula sint vel in asperis arteriis, vel in externa pulmonum superficie protuberantia, dolor quidam læuis ægros continuò affligit, & imprimis, vbi vehementiùs & concitato motu mouentur, vbi & spirandi difficultas simul inualescit.

Si autem tuberculi sint vel in arteriis læuibus, vel in pulmonis substantia, nullus dolor percipitur.

Si verò res iam eò redeat, vt suppuratio expectanda sit, febris accidit, nisi materia tuberculi proprio folliculo sit inclusa: tum enim putridi vapores ad cor exhalare, & febrem accendere nequeunt. Inualescente iam putredine, omnia accidentia fiunt maiora, dolores maiores, tussis vehementior, quæ non amplius sicca, sed humida, resudante aliqua materiæ particula. Et quidem dolores sunt vel antè vel retrò, prout tuberculum vel anteriorem, vel ad posteriorem partem vergit. Nam dum tubercula ista fiunt, & suppurari incipiunt, in membro sensum non habente dolorem non pariunt: dum verò suppuratione facta extrà prominent, & membranam pulmonis distendunt, dolorem excitant.

Pertinet huc & locus Hippocratis, *lib. 2. de morbis. Si tuberculum*, inquit, *in pulmone exortum fuerit, tussis detinet, spirandique difficultas, quæ non nisi erecta ceruice obitur, dolor acutus pectus & latera occupat, & ad decimum quartum diem ita afficitur. Plerique enim tot diebus inflammationem concipit, sed & caput, & palpebras dolor vexat, videre nequit, corpus subfuluum euadit, & pustulis velut ex igne rubentibus completur.*

Tubercula autem, quæ folliculo suo includuntur, cognoscere difficile est: quia febris hîc nulla exci-

tatur; cùm materia in folliculo suo conclusa ad cor vapores mittere non possit. Quo pertinet aphorismus Hippocrat. 41. *sect.* 6. *Quibus suppuratio in corpore abdita non innotescit, ob crassitudinem vel puris vel loci se non prodit.* Hinc interdum nonnulli, qui nulla febre laborarunt, disrupto tali tuberculo, vel sani euaserunt, pure salubriter reiecto, vel à pure erumpente statim suffocati sunt.

Prognostica.

Prognostica. 1. Vt æger ex hoc malo conualescat, quinque conditiones requirit Hippocrates, *loco allegato*, 1. est, vt suppuratio citò fiat, vt facta suppuratione pus citò erumpat, 3. vt non ad inferiora, sed ad superiora erumpat, & per tussim reiiciatur, 4. vt totum pus euacuetur, 5. vt venter, id est, cauitas illa, in qua pus continebatur, perfectè agglutinetur.

2. Si verò aliqua ex hisce conditionibus desit, æger non conualescit. Si enim pus non erumpat, æger tandem præcedentibus doloribus vehementibus, media, tussi, febri vt plurimum interit. Si verò tardè erumpat, ægrique viribus iam deficientibus, iisdem de causis æger moritur. Si verò pus non per tussim reiiciatur, sed ad inferiora conuertatur, morbus fit vel difficilis vel lethalis. Dum enim tuberculo rupto pus in pulmonem & supra septum transuersum effunditur, si à natura id euacuetur integrè, & locus, in quo in pulmone pus continebatur integrè coalescat, euadunt quidem ægri, sed cum difficultate. Si verò pus non statim euacuetur, vel ægrum suffocat, vel dum supra septum transuersum moram agit, id praua qualitate inficit, & tandem corrumpit atque exulcerat, vnde mors sequitur. De quo Hippocrat. 7. *aphor.* 8. *à tuberculi intus eruptione exolutio, vomitus & animi defectio fit.* Si enim tuberculum subitò rumpatur, vapores ex pure subitò ad cor penetrant, vnde fit leue animi deliquium, & hinc vomitus vel syncope. Vomitus quidem, si pus extra prorumpit & excernitur (per vomitum enim intelligit omnem per os subitò factam euacuationem) syncope autem, si ad interiora pus vergat, & ad ea corruat. Si verò pulmo non exactè sanetur & cauitas, in qua pus continebatur, non agglutinetur, vlcus paulatim inde generatur, & tandem fit phthisis.

Curatio.

Cùm spes salutis vnica in hoc morbo sita sit in puris citâ & perfecta euacuatione & pulmonis agglutinatione: id partim fit à natura, partim ab arte. Suppuratio & puris per tussim reiectio quidem à natura instituitur; vt autem pus totum & perfectè expurgetur, naturæ ars succurrere potest. Ita etiamsi agglutinatio pulmonis naturæ opus sit: tamen & hîc ars naturam adiuuare potest, & quidem iis medicamentis, quæ postea *de vlcere pulmonis* proponentur. Vt autem pus sursum vel deorsum erumpat, id prouenit ex situ tuberculi, quâ in re ars naturam nihil iuuare potest.

CAPVT IX.

De hydrope & hydatidibus pulmonis.

Hydrops pulmonis.

NOnnunquam, & forsan sæpius quàm vulgò putatur, aqua in pulmone colligitur, quod malum hydrops pulmonis appellatur, quod descripsisse putatur Hippocrat. 2. *de morb.* his verbis: *Febris & tussis tenet, & acervatim respirat, & pedes tument, & ungues contrahuntur, & patiuntur talia, qualia is, qui suppuratus est, sed debilius & diutius. Etsi quia infundas, aut fotum, aut suffitum adhibeas, pus non sequitur, atque ex hoc sanè cognoveris, non pus, sed aquam intus esse. Et si multo tempore aure ad latera adhibitâ audire tentaveris, ebullit intus veluti acetum, & hoc quidē aliquando patitur, postea erumpit ad alvum, & statim quidem sanus esse videtur ac à morbo liberatus. Verùm progressu temporis alvus incenditur eadémque illa patitur, & adhuc amplius. Aliqui etiam intumescunt, ventre, scroto & facie.* In quo loco hoc notandum, etsi in editionibus omnibus legatur ὄζει, olet, & ita etiam Foësius hunc locum verterit: quia tamen odor aure non percipitur, rectè vertit Ian. Cornarius, bullit intus, & legendum procul dubio ζεῖ. Verùm pulmo vix solus hydropem patitur, sed hydrops pulmonis & thoracis ferè concurrunt, atq; hic ipse locus Hipp. quem pro hydrope pulmonis allegāt, potius de hydrope pectoris loqui videtur. Ideoq; mali huius hoc loco saltē mentionē facere voluimus. Postea verò de hydrope pectoris seu thoracis plura hac de re dicetur.

Hydatides pulmonis.

Hydatides pulmonis.

Cognatum hydropi malum sunt hydatides pulmonis, vesicæ scilicet aqua pleræ, quæ externam eius superficiem occupant, quæque oriuntur ex seroso & tenui humore, qui raram pulmonis substantiam pertransit, & sub membrana eius, quæ densior est, hæret & subsistit. De quo Hippocr. *l. de intern. affect. Fit enim hydrops, si tubercula in pulmone fuerint, enata repleta & in pectore rupta. Quod autem fiat à tuberculis hydrops, testimonium habet in bove & in cane & in sue. In his quadrupedibus maximè fiunt tubercula in pulmone, quæ aquam habent. Si enim dissecueris, citò cognosces. Nam fluet aqua.* Hæc Hippocr.

CAPVT X.

De Pulmonum cum latere coalitu.

Pulmonum cum latere coalitus.

NOnnunquam etiam pulmones cum membrana costas succingente coalescunt. Hipp. vel quicunque author fuerit, pulmonis ad latus prolapsum appellat, & de malo hoc agit, *lib. 2. de morb.*

Causa.

Causæ.

Ortum habet hoc vitium à causa vel interna vel externa. A causa interna interdum à primo ortu & mala conformatione hoc accidit: interdum postea membranæ thoracem investienti pulmo agglutinatur, cum pituita aliqua viscida & tenax inter pulmonis lobos & thoracis mēbranā inhæret partesque has duas infarciēs īplicat, ac veluti colligat.

Interna.

Externa.

A causa verò externa malum ortum habet cum confosso aut

vulne-

vulnerato thorace, aut epyemate per sectionem curato, pulmo membranæ huic agglutinatur. Quod etiam post pleuritidē fieri impossibile non est. Vt enim aliæ partes vulneratæ, vel exulceratæ, si non rectè tractentur coalescere possunt; ita & pulmo membranæ thoracem inuestienti agglutinari potest. Hippocrates, *de locis in homine* addit exsiccationem à siti, dum scribit: *Lateralis morbus sicut citra fluxionem oritur, cùm ex vehementi siti pulmo admodum resiccatus fuerit, gracilis euadit & impotens redditur, & latus præ impotentia inclinatur, ipsumque contingit, eóque contacto cùm humidum existat, ei adhærescit, & morbum lateralem facit.*

Signa Diagnostica.

Signa. *Si*, vt Hippocrates habet, *pulmo ad latus prolapsus sit, tussis tenet, & erecta ceruice spiratio.* (nam pulmo non integer, sed ex altera tantùm parte liberè moueri potest) *& saliua tussi reiicitur alba* (nam pituita peccat, iisque humor solùm ad asperas arterias residet) *& dolor ad pectus aut dorsum emergit, & incumbens pulmo impellit, & graue quid in pectore incumbere videtur, & dolores acuti pungunt* (nam ex pulmonis motu ea parte, qua pulmo membranæ cohæret, dolor percipitur, & membrana reliqua huic membranæ consentit, dolórque is propter membranam affectam est pungitiuus) *& sanguis stridet veluti pellis, & spirationem prohibet.* (sanguis nimirum in vasis thoracis existens commotus edit sibilum illum, quem lora emollita & aquâ macerata excitant, sanguísque ad intra ex difficili respiratione commotus, & in angustias redactus, sibilum quendam edere videtur, qui tamen non nisi ab ipso ægro percipitur.) *Et ad effectum quidem latus decubitum sustinet, non autem ad sanum, verùm veluti graue quiddam ipsi de latere dependere videtur, & per pectus se transpirare putat.* Etenim dum æger in latere affecto decumbit, pars affecta in proprio loco quiescit, dum autem in oppositum se conuertit, quasi pars affecta distrahitur, & pulmo à latere, cui cohæret, quasi auellitur, vnde veluti pondus quoddam ex eo latere dependere videtur.

Prognostica.

1. Malum hoc etsi lethale non sit; tamen molestiam & dolorem non paruum exhibet. Prognostica

2. Si à primo ortu sit, incurabile est.

3. Coalitus ex siccitate periculosus non est. Intra septimum diem enim coalescit. Hippocrates, *de loc. in homine.*

Curatio.

In hoc affectu curando, si malum ab interna causa, pituita scilicet, ortum habeat, ea præparanda & euacuanda, vt *cap.* 4. dictum. Reliquam curationem quod attinet, Hippocrates, *loco alleg.* tria instituit. 1. est, vt materia concoquatur & leniatur, qua de causa bis de die calida multa lauare iubet. 2. Pituitam & materiam, quæ pulmones cum costis connectit, exsiccat & absumit, in quem finem à balneo vinum album modico melle admixto, & dauci & centaurii minor. seminibus tritis additis exhibet. 3. Vt pulmo cohærens lateri laxetur, & à membranis thoracis separetur, vesicam bubulam aquâ tepidâ semiplenam lateri apponit & alligat. Quia tamen idem Hippocrates, 6. *epidem. sect.* 8. *text.* 48. eum qui apex he- Curatio mali à causa interna.

patis complicatus erat, concussione corpori sanauit: eadem & hic, vt pulmo à latere separetur, vsurpari potest. Alimenti verò loco ptisanæ succum tepidum & vinum aquosum suprabibendum præbet.

A causa externa. Si verò à causa externa hoc malum proueniat, aut cùm quis purulentus factus fuerit. Hippocrates mox duplici auxilio vtitur. Primò inter os vulneris immittit vesicam fistulæ alligatam, quà per flatum immissum possint prædictæ partes separari: Deinde penicillum stanneum indit, ac vlterius propellit quò pulmo à cohærente membrana separatur.

CAPVT XI.

De Pulmonis vulneribus.

Pulmonis vulnera. SI thorax, de cuius vulneribus postea dicetur, à re aliqua secante vel proferente vulneretur, ita vt vulnus ad interiora penetret, sæpe pulmo simul cum suis vasis vulneratur.

Signa diagnostica.

Signa. Vulnerati autem pulmonis signa, vt Celsus *lib. 5. cap. 26.* & Paulus Ægineta, *lib. 6. cap.* 88. docent, sunt, si cum penetrante thoracis vulnere adsit respirationis difficultas, tussis assidua, & spumans ex ore sanguinis cum tussi reiectio, & ex pectore rubens spumánsque sanguis sine dolore effluat. Ceruicis venæ turgidæ sunt, linguæ color mutatur, facies modò rubicunda, modò pallida apparet, & si profundum sit vulnus, tandem pallida remanet.

Signa vasorum pulmonis vulneratorum. An verò vasa an potius substantia pulmonis sit vulnerata, etiam signis quibusdam cognoscitur. Vasorum vulneratorum signa sunt sanguis spumosus, interdum niger, rubicundus, interdum effluens, perpetua tussis, sicca vel humida, nisi virium imbecillitas aut pulmonum oppressio, à sanguine adsit, aut nisi superficiarium ac leue sit vulnus.

Signa carnis pulmonum vulnerata. Cùm caro pulmonum vulnerata est, nec cruenta expuitio, nec tussis vlla vrget, quia sanguis in cauum thoracis destillat: sed respiratio est difficilis, vicissitudo caloris & frigoris propter halitus è corde, qui statim discutiuntur, crebra faciei characteris mutatio.

Historia vulnerati pulmonis. Post signa hîc meritò recenseo historiam sequentem, quæ de viis etiam, quibus materia è pectore euacuatur, cogitandi ansam præbet. Studiosus quidam anno 1623. mense Iulio noctu vulnus accepit in pectore, gladio non lato in dextra parte circa costam tertiam propè alam in pectus adacto, & è regione propè spina exeunte, vt de læso pulmone nihil dubitatum fuerit, cùm & spiritus cum sono magno è vulnere exierit, & maxima sanguinis copia è vulnere effusa fuerit. Conquerebatur simul de dolore summo & contra contractione abdominis, quæ procul dubio à conuulsione partium membranosarum abdominis erat, orta à consensu membranarum thoracis cum membranis abdominis, & procul dubio à tendinibus musculi thoracis quarti læsis. Accedebat & hoc, quod inter musculos & cutem, præcipuè circa diaphragma, magna sanguinis copia colligebatur, imò collum etiam occupabat, vt manifestè intumesce-

ret. Primo die sanguis satis copiosus è vulnere effluxit, postea verò nullus: post octo dies tamen è vulnere dorso pus satis copiosum effluxit aliquot diebus. Tussijt verò nihil, neque sanguinem per tussim alicuius momenti eiecit: per dies tamen aliquot sputum album satis copiosum, cum screatu potiùs, quàm tussi; vnde tumor in collo euanuit. Tumor ille, qui ad musculos erat circa diaphragma, vbi humoris sub cute collecti fluctuatio etiam digitis percipiebatur, supra & infra diaphragma cataplasmatis discutientibus adhibitis euanuit. Primis diebus semel atque iterũ etiam aliquid sanguinis per aluum deiectum est. Ex quibus apparet, ad humorum translationem non semper viis manifestis opus esse, sed sufficere etiam Hippocratis occultam ξύρρυαν.

Prognostica.

Prognostica. 1. Magna pulmonis vulnera, & præcipuè si vasa magna & bronchia læsa sunt (cùm tum sanguis vix sisti possit) plerumque lethalia sunt.

2. Parua verò, & vbi insignia vasa non sunt læsa, etsi satis periculosa sint, sæpe tamen curantur, cuius rei obseruationes passim extant. Et ille Studiosus, cuius modò mentionem feci, integrè ante finem mensis potionibus ex plantis vulnerariis & pectoralibus, aliisque conuenientibus medicamentis conualuit, & nunc etiam anno 1629. bene valet.

3. Refert etiam Andr. à Cruce, *lib.* 4. *Chirurgic. sect.* 1. *capit.* 4. etiam pulmonum lobis, qui per thoracis vulnera prominebant, abscissis, ægrum sanatum fuisse.

4. Si pulmonis vulneri accedit inflammatio, exigua spes est de eius curatione; quia pus, quod generatur, sine tussi expurgari non potest, qua vulneris conglutinatio impeditur.

Indicationes & curatio.

In pulmonis vulneribus danda opera, vt primùm sanguinis profusio, quæ ob insignia pulmonis vasa accidere solet, sistatur, & inflammatio, cui pulmo obnoxius est, sistatur, tandémque vulnus glutinetur; sanguis verò, qui in cauitatem thoracis effusus est euacuetur. Itaque vt inflammatio præcaueatur, nisi antea nimia sanguinis profusione vires deiectæ sint, vena aperienda. Si vulnus sit angustum, vt sanguini exitus non pateat, scalpello ampliandum. In operatione verò æger spiritum emittat, quo pulmones collabantur. Indicationes & curatio.

Deinde medicamenta adstringentia & emplastica adhibenda, quæ & sanguinem sistunt, & inflammationem prohibent & vulnus glutinant.

Sunt autem illa medicamenta alia topica, quæ in cauitatem thoracis induntur & infunduntur; alia interna quæ ore sumuntur.

Topica autem eligenda talia, quæ minimè mordicant, neque malignã aliquam qualitatem obtinent. Atque ob id metallica ferè omnia & salinas qualitates obtinentia, etsi aliis vulneribus commoda sint, in vulneribus pulmonis omittenda.

Commoda ergo hîc sunt: *bolus Armenus, terra sigillata, thus, mastiche, balaustia, acacia, tragacantha, gummi Arabicum, & alia*, quæ nullum visceribus internis damnum inferunt.

Fiat ergo puluis ex thure, mastich. & bolo Armen. part. æqual. qui vulneri, seu per cannulam inflетur, seu

vino nigro austero, aut decocto plantag. rosar. rubr. misce, dissolutus immittatur. Postea verò puluis pulm. vulnerato applicetur, iubendum vt æger spiritum attrahat, quo pulmones inflentur, spiritúmque eo vsque contineat, quo puluere vulnus conspersum sit.

Est & hoc in pectoris vulneribus vtilissimum:

℞. *Rad. consolid. maior. caryophyl.* an. ℥. ß. *rosar. rubr.* M. ß. *mastich. fol. oliuę*, an. ʒ. ii. *myrrh. aloës*, an. ℥. i. Coq. in aq. hordei Colaturæ ℞. ℔. i. *syr. myrtin. de rosis siccis*, an. ℥. j. *mellis rosati colati*, ℥. ii. M.

Interna autem, & per os exhibentur, parantur ex herbis vulnerariis dictis, atque è quibus potiones vulnerariæ parari solent, de quibus in Institut. dictum: è quibus eligantur ea, quæ simul thoraci, pectori & pulmoni parata sunt, aut hæc iis misceantur.

Parantur nimirum ex *fragaria, veronica, scabiosa, alchymilla, virga aur. sanicula, & alijs huiusmodi.* E. g.

℞. *Fragar. sanic. scabios. pulmonar. vtriusque* an. M. ß. *alchymill. flor. rosar. rubr. scabiosæ*, an. P. ij. *iniub.* N. x. Coq. in s. q. aquæ hord. s. Colaturæ ℞. ℔. i. adde *iulebi rosar.* ℥. ii. Misce.

Vel ℞. *Achilleiæ, peruinca, veronicæ, fragar. pulmonar. Gallic. tussilag.* an. M. i. *fol. labri Veneris, prunell. agrimon. scab. aster. Attic. sanic. arnog.* an. M. i. *rad. ang.* ℥. i. Concisa infundantur in *vini albi aqu. scabios. tussilag.* an. ℥. xxxii. *facch. fini*, ℥. iii. Coq. in vase duplici oris, vi. Colentur. Dosis ℥. ii. manè & vesperi.

Vel hoc, quod etiam in sclopetorum vulneribus commendatur.

℞. *Pulmonar.* M. iii. *artemisiæ, consolid. acuta*, an. M. i. Adde *sacch. opt.* ʒ. iii. Coq. in *vini* & *aq.* ℔. ß. in vase duplici.

Vel *Hordeimundi*, M. i. Bulliat. ad crepaturam. Postea adde *Herb. tussilag. veronic. scabios. pulmonar. maculosæ & querc.* an. M. ß. *sanguisor. consolid. Saracenic. alchymill.* an. P. ii. *cinamomi*, ʒ. iii. *iniubarum* N. vi. *pass. vino ablut.* ℥. ß. Coq. & colētur.

Commendatur in hunc vsum etiam medicamentum, quod diaspermaton appellatur, & Galeno frequenter in vsu fuit in vulneribus pectoris, *5. meth. med. cap. 8. & 13.* Verùm quale illud fuerit apud Galenum reperire non potui. Etiamsi enim apud antiquos quædam diaspermaton descriptiones exuant, tamen huic scopo non planè satisfaciunt. Quia verò Galenus id medicamentum exhibuit, vt somnum conciliaret, & sensum doloris leuaret, nonnulli eius loco electuario Diacodion vtuntur, vtpote quod, vt Galenus *lib. 7. de comp. med. sec. loc.* docet, in his, qui somno indigent, & quibus à capite in asperam arteriam fluxiones fiunt, vtile est. Sed quia medicamēti diacodium variæ exstant descriptiones, hanc huic affectui magis conuenire experientia comprobauit.

℞. *Capit. papauer. albi*, N. x. *nigri*, N. v. *iniub. sebest.* an. N. v. *sem. lact. malu.* an. ʒ. i. *scariol.* ʒ. ii. *cydon.* ʒ. i. ß. Contusa infundantur, in aq. ℔. ß. vel s. q.

Hinc coq. ad tertiæ partis consumptionem. Colaturæ adde *Myrr. croci, hypocist. acaciæ*, an. ʒ. ß. Atque iterum coqu. ad tertiæ partis consumptionem. Postea adde *Diatragacanth. albi*, ℥. ii.

Tandémque add. vel mellis ℔. ß. & coqu. ad mellis consistentiam ac colentur, fiátque eclegma, vel decocto colato & ad mellis consistentiam cocto add. facchari q. s. & fiat confectio in rotulis.

Æger in latere affecto decumbat, vt sanguis, qui in thoracem effusus est, per vulnus effluat commodiùs.

Si aliqua pars pulmonis è vulnere emineat, & liuescere ac nigrescere incipiat, atque ita corruptionis notas exhibeat, ea ferro abscindenda.

Diæta.

Diæta. Victus primò sit tenuis, vt bona nutritio, etiam in pulmone procuretur. Abstineat æger ab acidis, acribus, salsis, pinguibus. Vtatur cibis boni succi, qui mediocrem vim adstringendi & emplasticam habent, ex ptisana, oryza, amylo, cydoniis, amygdalis. Vinum parum commodum est, nisi forsan virium debilitas id requirat. Æger tussim, quantum fieri potest, præcaueat, nec multùm loquatur, nec magna respiratione vtatur, nec rideat. Etiam sanatus motum vehementem caueat, & propterea non statim vel curru vel equo vehatur, vitet iram, clamores, Venerem.

CAPVT XII.

De vlceribus Pulmonum, & phthisi.

CVM post vasorum pulmonis apertionem, vt & vulnera pulmonis sæpè vlcus pulmonis sequatur, restat tandem, vt inter morbos pulmonis de eius vlceribus dicatur. Quæ autem de vlceribus pulmonis dici possunt, plerique in capite de phthisi tradere solent; cùm vlcera pulmonis phthisis ferè sequi soleat. Quapropter & nos hoc capite aliquam phthiseos mentionem facimus. Etsi enim ipsa phthisis non pulmonis, sed totius corporis affectio sit, causa tamen eius à pulmone prouenit.

Φθίσις, quam Latini Tabem appellant, vocabulum in genere pro omni totius corporis extenuatione, & imminutione, quacunque de causa, & occasione orta accipitur, ita vt sub ea comprehendatur non solùm ea corporis extenuatio, quæ ab vlcere pulmonis prouenit, sed & ἀτροφία, in qua corpus non satis nutritur, ob alimenti defectum, & σύντηξις, hoc est, colliquatio totius corporis, quæ in febribus quibusdam ardentibus, vt & hecticis diuturnis accidit; vt & μαρασμὸς, seu immodica corporis totius ariditas & consumptio. Imò Celsus, *l. 3. c. 4.* ad tabem in genere dictam etiam refert Cachexiam. Nam etsi in hac corpus vniuersum laxum & humidum conspicitur, & propterea non extenuari, sed potius augeri videtur tamen in ea verum augmentum non est, sed potiùs musculosarum partium ab humore aquoso & pituitoso repletio, partes enim ipsæ secundùm suam essentiam alimento bono destituuntur. Vnde etiam vbi tandem malum in hydropem degenerat, partes superiores extenuantur etsi abdomen aqua repletum tumeat.

Phthisis. Verùm vsus obtinuit apud Medicos, vt in specie & frequentissimè φθίσεως vocabulum de ea corporis totius extenuatione sumatur, quę ab vlcere pulmonis prouenit, & Græ-

cis aliàs *ἰσῶς*, & propriè *φθίσις* vt ex Galeno 7. *aphor.* 16. *& definit. medic.* apparet, vt & *φθόη* nominatur, vt Aretæus 1. *de caus. & sign. diuturn. cap.* 8. scribit. Quomodo phthisin definimus, *quod sit totius corporis extenuatio & macies, à febre putrida & lenta, quæ ab vlcere pulmonis prouenit, ortum habens.*

definitio.

Subiectū phthisis.

Occupat nimirum hoc malum totum, & phthisis totum corpus subiectum est, quomodo à priuata quarūdam partium extenuatione differt.

Phthisis causæ.

Extenuatio autem hæc prouenit à febre putrida, lenta & randem etiam interdum hectica, quæ concoctionem alimenti in toto corpore impedit, & calore illo præternaturali id, quod concoctum & appositum est, absumit. Febris autem ea ortum habet à putridis vaporibus ex vlcere pulmonis ad cor continuò exhalantibus, calorémque præternaturalem in eo accendentibus, qui per arterias cum sanguine & spiritibus in totum corpus diffusus totum corpus calefacit. Febris hæc continua est, lenta & putrida, id quod cùm alia, cùm vrinæ satis testantur. Accidere tamen potest, vt cum lenta ista febre aliæ febres complicentur aliàs erraticæ, aliàs tertianæ modo inuadentes. Nam humores intra venas contenti à calore febrili à pulmonis vlcere excitato accensi, putrescentes sui generis febrem sæpè excitant, vnde etiam deliria ante mortem aliquoties obseruauimus, & pro cacochymiæ reliquum corpus occupantis ratione, paroxysmis quibusdam interdum ex interuallis, seu certis, seu incertis redeuntibus, phthisicorum febres exacerbantur. Id quod etiam in epidemiis constitutionibus accidere potest, vt ex Hippocrat. 1. *Epid. comm.* 1. in fine videre est. Febres enim, quæ tanquam populares ex cæli statu, quem ibi describit ortum habuerunt, tabidos non minus, quàm alios homines corripuerunt. Accidere tamen etiam potest, vt calor ille lentus tandē hecticū sibi adsciscat & inducat.

Vlceris pulmonū causæ.

Vlceris verò pulmonis, de quo hîc agere præcipuè propositum, causæ sunt, quæcunque vel acrimonia vel putredine pulmonis substantiam erodere & corrumpere possunt. Præstantque hoc causæ vel proximæ vel mediatæ, internæ vel externæ. Interna & quidem proxima causa est humor acris seu natura sua, scilicet biliosus & serosus: vel ratione acquisitæ putredinis talis, sanguineus nimirum vel humor pituitosus putrescens. Etsi enim si pituita sit dulcis & non nimis copiosa, in pulmone facilè non putrescit, sed in sputum naturale abit: tamen si maiore copia ad pulmonem defluat, & bronchia pulmonis obstruat, ipsiúsque substantiam humidiorem reddat, atque ibi diutius hærens ideò non satis ventilari possit, putredinem & acredinem concipit: imprimis si natura iam aliquid acredinis participet.

Proxima.

Materia ista vel in ipso pulmone colligitur & gignitur, vel aliunde influit. In ipso pulmone ortum habet, cùm aut in eo humores vitium contrahunt, aut è vase eius seu rupto seu eroso, seu vulnere aperto & omninò post sanguinis sputum sanguis effusus putrescit, vnde Hipp. 7. *aph.* 17. scribit: *à sanguinis sputo, puris sputum malum est*: aut à peripneumonia aut pulmonis vomica introrsum rupta, aut à variolis vlcus in eo relinquitur.

Interdum verò aliunde in pulmonem influit, cùm ſcilicet ex vicinis partibus, inflammatis, pleura, mediaſtino, diaphragmate, aſpera arteria materia eò fertur, vt & dum in empyemate pus pulmonem corrumpit, de quo Hippocrates, 5. *aphor*, 15. *Qui ex pleuritide empyj fiunt, ſi à ruptione empyematis intra dies quadraginta repurgantur, liberantur, alioquin tranſeunt in tabem.* Imprimis cùm à capite catarrhi frequenter ad pectus defluunt, quorum materia nunc naturâ ſua acris eſt, nunc cùm in pulmonibus corrumpitur, acrimoniam acquirit, de quo Hippocrates, 7. *aphor*. 38. *destillationes in ventrem ſuperiorem ad ſuppurationes perueniunt intra dies viginti.*

Pertinet hunc pulmonis à primo ortu vitioſa conſtitutio, quando pulmonis ſubſtantia vitio ſeminis parentum mollis eſt, ad corruptionem propenſa, vt ſenſim ætatis decurſu flacceſcat & ſpõtè corrumpatur. Nam vt liberi parentibus ſimiles ſunt quoad externa lineamenta; ita & quoad partes internas. Vnde in quibuſdam familiis tanquam morbus hæreditarius graſſatur phthiſis, nulla etiam humori ad pulmones deſtillatione aut tranſmiſſione accedente. Et Galenus, 4. *de loc. affect. cap. vlt.* ſcribit nonnullos citra manifeſtum pulmonum vlcus phthiſicorum more deceſſiſſe, qui primùm flaua quædam non acria, deinde purulenta, tandem etiam pulmomis particulas expuerunt, ſine omni cruore, aut hoc admodum exiguo. Hos ſimili affectu laboraſſe cenſet, qualis in externis partibus aliquando conſpicitur, vbi cum putreſcẽte humore pars corrumpitur & pus aut ſanies ab ea emittitur, nullo cruore mixto. Etſi enim in talibus neque vas vllum ruptum ſit, neque aliunde etiam humor in pulmonem affundatur: tamen ob innatam debilitatem acris humor colligitur in eo, qui tandem pulmonis ſubſtantiam corrumpit, & vlceri ſimile quid inducit, vnde meritò ad phthiſin hic effectus refertur. Hos Hippocr. φθινώδεας & ἐκπυώδεας, appellat 3. *epid. text.* 70. de quibus poſtea dicemus.

Inter cauſas externas, quæ proximæ & ſolæ pulmonem corrumpere & in eo vlcus excitare poſſunt, eſt primò contagium; vnde rectè ab Ariſtotele, 7. *problem.* 4. & à Galeno, 1. *de differ. febr. cap.* 2. phthiſis inter morbos contagioſos refertur, nec tuta ſatis cum phthiſicis conuerſatio habetur, cùm μιάσματα illa, quæ phthiſici exhalant, ab aliis cum aëre in pulmonem attracta ſimilem in eo diſpoſitionem inducant, & hinc vlcus ac phthiſin excitare valeant. Deinde lepus marinus, & ſi quæ ſunt alia venena, quæ occulta proprietate pulmonibus aduerſa ſunt, eóſque exulcerare poſſunt. Externa.

Reliquę cauſæ omnes ſiue int. ſiue externæ mediatę & remotiores vlcer. pulmonis cauſæ ſunt. Inter mediatas ſeu antecedentes vlceris pulmonis cauſas, ſunt humores vitioſi in corpore collecti, qui vbi poſtèa vel à capite, vel aliunde ad pulmones confluunt, vaſa in iis aperire pulmonéſque exulcerare valent. Pertinent huc & menſes ſuppreſſi, de quibus Hippocrates, *lib.* 1. *de morbis mulier. Nonnullis mulier. cùm ſint menſes duorum menſium ſpatio in vteris exſtiterunt,* Mediata Interna.

vbi intercepti fuerint ad pulmonem feruntur, eademque omnia bis contingunt, quæ in tabe dicta sunt. Quò facit corporis constitutio ad phthisin procliuis, qualis est illorum, quos Hippocrates, φθινώδεις & πτερυγώδεις, appellat 3. *epidem. comm.* 3. *text.* 70. qui vt Galenus *in comment.* & 1. *epidem. comm.* 1 *text.* 18. & 2. *de temperam. c.* 6. explicat, adeò angusto sunt pectore ac restricto, vt à tergo in morem alarum promineant operta scoptula. Præsertim. si ob substantiæ molliciem & hæreditariam constitutionem vitiosam, de qua antea diximus, plurimum in ipsis excrementi colligatur. Sunt etiam ad phthisin procliues, quibus caput facilè impletur, quódque ad spiritus organa multas destillationes demittit. Atque hæ duæ causæ si in vnam coëant, thoracis scilicet figura & capitis imbecillitas, eò faciliùs iis, quibus obtigerunt, tabem inducunt.

Externa. Externæ sunt aër vel nimis calidus, resoluens materiam acrem in capite, vt ad pectus defluat; vel frigidus constringens & exprimens, aut vasa pulmonis densando & angustiora reddendo, ea ad rupturam aptiora efficiens, aut etiam tussim vehementem, qua vasa pulmonis rumpuntur, excitas. Imprimis verò aër autumnalis, qui sua inæqualitate frigoris & caloris acutas & salsas destillationes mouet, & ad phthisin propensos insigniter offendit. Vnde Hippocrates, 3. *aph.* 10. scribit: *Autumnum tabidis noxium esse, & ibidem aph* 13. *Aestate sicca & aquilonia, autumno pluuioso & australi vehementes capitis dolores in hyemem & tusses & raucitates & grauedines, nonnullis etiam tabes expectanda:* & 22. *autumno æstiuos etiam multos morbos & febre quartanas & erraticas, aquam inter cutem, phthisin fieri.* Quò pertinent & regionum constitutiones, quæ frigidæ & humidæ, huius effectus germanæ sunt, vt Aretæus, *lib.* 1. *de sign. & caus. diuturn. cap.* 8. loquitur; fumi metallorum, & mora in specubus subterraneis. Deinde cibi potúsque acres & salsi, & qui caput vaporibus eiusmodi replent, & alia omnia, ob quæ excrementa acria in capite generantur & pulmoni communicantur. Præterea causæ omnes quæ vasa pulmonis rumpere & aperire possunt, thoracis contusio, vocis nimia intensio & similes, thoracis vulnera penetrantia. Vnde Hippocrates, *lib. de aere & aquis & loc.* tabem etiam frequẽter à partu contingere scribit. Violentiâ enim, rupturis & vulneribus prehenduntur.

Pertinent huc aphorismi Hippocratis, 3. *Aphorism.* 29. νεανίσκοις *sanguinis exspuitiones tabes, febres acutę, aliique morbi, sed præcipuè nunc dicti.* Per νεανίσκοις autem & adolescentes & iuuenes intelligit, vt ipse 5. *aph.* 9. explicat, dum scribit: *Tabes iis maximè ætatibus fit, quæ sunt à decimo octauo ad trigesimum quintum.* Non quidem, vt Galenus, *in comment.* explicat, secundùm ætatis naturam, sed ex accidenti ipsius quopiam, quia scilicet vel vulnus acceperint, vel contusi sint, vel saltauerint, vel vehementiùs & contensiùs vociferati vel refrigerati fuerint, vel humi cubauerint, vel plenitudine nimia aut eiusmodi occasione aliqua in sputum sanguinis inciderint. Ad sanguinis verò sputum tabes consequitur. Quibus & hoc addi potest, quod hac ætate sanguis

guis abundat & à calore funditur, humoresque acres cumulantur, vnde sanguis abundans & calidus vasa rumpere, & humores acres à capite in pulmones elapsi eos erodere possunt.

Differentia.

Differentia phthisis.

Differentias tabis quod attinet, eas quidem nonnulli plures recensent: verùm propriè & in specie dictæ tabis, de quâ hîc nobis sermo, tales differentiæ non sunt, quæ omnem corporis contabescentiam, extenuationem & siccitatem, à quacunque causa profectam, comprehendit. Ob curationem tamen non prætereunda videtur differentia, quod phthisis alia ortum habet à catarrho à cerebro ad pulmones defluente, alia citra hunc ex vasorum pulmonis ruptione, erosione, vel pulmonis aut pleuræ inflammatione suppurâta.

Signa Diagnostica.

Signa phthisis incipientis.

Signa & notas huius mali quod attinet, cū vlcus pulmonis & phthisis saltem in principio curationem suscipiat, confirmata verò & inueterata non curetur, & incipientis notas & perfectæ ac desparatæ phthiseos perspectas habere vtile est. Incipientis autem phthisis signa sunt, tussis diuturna & sputum rotundum diutius apparens, quod materiam crassam à calore excedente in pulmone condensari indicat, quæ temporis tractu acredine acquisitâ pulmonem exulcerat, vt ex Galeno, *6. epidem. comm. 3. t. 36.* videre est. Interdum aliquid cruenti reiicitur, & hoc subsistente sordidum & purulentum aliquid. Corpus totum extenuatur, & nullum post cibum sumptum corpori robur accedit, febris adest lenta & continua. Quæ signa omnia confirmantur, si φθινώδης, illa corporis dispositio, de qua suprà dictum, adsit, aut familia illa phthisi obnoxia sit, parentésque vel fratres aut sorores phthisi perierint. Præcesserunt causæ, quæ pulmonem exulcerare possunt, sputum sanguinis, destillatio acris & salsa diu perseuerans, & aliæ causæ suprà propositæ.

Signa phthisis perfectæ.

Perfecta autem Phthisis ex iisdem signis cognoscitur, sed iam euidentioribus & augmentum sumentibus. Si quis enim vel plebeius hominem viderit pallentem, imbecillem, tussientem, macie confectum, hunc vera phthoë laborare pronunciat, vt Aretæus *1. de sign. & caus. diuturn. cap. 8.* scribit. Cognoscitur nimirum perfecta phthisis ex pulmonum vlcere, febre lenta, continua & hinc sequente totius corporis macie & extenuatione, ac difficili respiratione.

Signum vlceris pulmonis.

Vlceris autem pulmonis signum est pus per tussim reiectum. Vlcere enim serpente ac sordescente pus excernitur, ac sputa sordida reiiciuntur, quorum vt Aretæus, *loco alleg.* loquitur, *infinita propè sunt species, liuidorum, acrorum, purorum ac sincerarum, aut pallido albóque, aut albo & viridi mixtorum, latorum, rotundorum, durorum, glutinosorum, aut rarorum diffluentium, aut odore carentium aut fœdè olentium.* Quia verò pituita crassa & ipsa puri similis est, imò catarrhi interdum in pectus delapsi, præsertim in iuuenibus, deducuntur ad quandam consistentiam puri similem, vnde ob putredinem fiunt febres, & corporis macies sequitur; phthisis tamen reuera non est, cùm caro aliqua regeneretur: affectus hic à vera phthisi discer-

nendus est. Vulgò docetur, pituitam à pure duobus discerni primò, quòd pus vel per se vel certè igni & carbonibus iniectum fœtidum odorem reddat, qui in pituita non deprehendatur. Deinde quòd pus in aquã tepidam proiectum descendat, quod pituita cruda non facilè faciat; agitatum quoque facilè dissoluatur, quod à pituita è capite delapsa, & in pectore concocta non accidat, quæ ob lentorem non facilè dissoluitur.

Verùm Aretæus, *loc. alleg.* hanc explorationem non ita necessariam esse existat, scribitque, *Quicunque aut igne, aut aquâ humiditates hic explorat, ac notat, hunc videri haud ita multum phthoen dignoscere.* Nam, vt addit, visio quolibet alio sensu certior est, non modò iis, quæ reiiciuntur, intuendis, sed ægrotantis specie consideranda. Si quis enim, vt antea dictum vel plebeius hominem viderit pallentem, imbecillum, tussientem, macie confectum, hunc reuerà phthoe laborare pronunciat, Neque vt in alijs etiam partibus, omne pus fœtidum est, sed in visceribus saltem sordidis. Ideòque Hippocrates non omni phthisi sputum grauiter olens tribuit, sed lethali saltem ac perniciosæ, 5. *aphor.* 11. Sunt tamen graueolentiæ quidam gradus. Rarò omnis fœtor à vera phthisi abest, quod vel anhelitus fœtidus testatur, ipsique ægri exspuentes ferè grauem odorem percipiunt: maior tamen est graueolentia in lethali phthisi. Febris est continua, lenta, putrida, vt supra dictum, quæ tamen noctu exacerbatur & emicat. Totum corpus absumitur & extenuatur. Quibus accedunt & alia: Tussis est molesta, quâ qualia memorauimus reiiciuntur. Respiratio est difficilis, non solùm ob facultatis imbecillitatem, sed & quia bronchia pulmonis obstruuntur, tum ob puris copiam, quæ ab vlcere in ea transmittitur, tum ob multa excrementa, quæ in pulmone debilitato colliguntur. Quibus accedit quod ipsum viscus vlcere debilitatum & sæpè magna ex parte consumptum materiam collectam satis reiicere non potest. Pulsus inæqualiter sese habent, modò sunt languidi, modò sunt celeres, nunc duri, nunc molles: molles quidem ob materiam humidam arterias humectantem, duri autem vbi calor exsiccauit. Sæpius etiam subdunt phthisici, ob facultatis naturalis debilitatem, quæ & naturales humores & excrementitios retinere nequit. Malo tandem confirmato inueteratóque pus in dies magis fœtidum redditur, & sæpè putrjs pulmonum portio, & bronchiorum ac vasorum pulmonis ramēta aut crustulæ quædam tussi reiiciuntur. Fauces, vt Hippocrates, *lib. de intern. affect.* habet, sono implentur & veluti per arundinem sibilum reddunt. Tandem capilli defluunt, ob alimenti corruptionem & penuriam. Vngues incuruantur, absumpta carne, quæ in summis digitis existebat, vnguésque firmabat. Malæ liuescunt, nisi quod post sumptum cibum fit, vaporibus sursum eleuatis, rubescant. Pediculi copiosè generantur ob alimenti corruptionem. Extrema & pedes calore languescente intumescunt. Superuenit denique his omnibus diarrhœa ex retentricis ventriculi & intestinorum imbecillitate, imò & humorum corruptione.

Nonnulli etiam ante mortem mente vacillant, sed sine aliqua furoris commotione. Atque ita tandem ob febrem, sudores, alui profluuium, consumpto toto corpore, sputóque ob virium imbecillitatem retento, mors sequitur.

Prognostica.

Prògnostica. 1. Omnis Phthisis grauis & periculosus morbus est, tum ob causam, vlcus scilicet pulmonis, quod curatu est difficillimum, tum ob symptomata & quæ id consequuntur, febrem, totiúsque corporis consumptionem. Est verò vlcus pulmonis curatu difficile, non tam ob pulmonum motum continuum, quàm quòd sanies & pus in molli & spongiosa illa carne hærens citra tussim expurgari nequit, quâ pulmones in dies magis læduntur. Quibus accedit, quod medicamenta integris viribus tanto interuallo ad pulmones non perueniunt. Reddit quoque febris adiuncta & hanc sequens corporis consumptio curationem difficilem. Febris enim & macies corporis humectantia requirunt, quæ vlceri nocent: contrà vlcus detergentia & siccantia postulat, quæ adiunctæ febri & corporis consumptioni non conueniũt. Hinc Galenus, *5. meth. med. cap. 8.* concludit, quòd rupto in pulmone vase, nisi statim, antequam phlegmone accedat, vlcus sanetur, exigua sanationis spes supersit. Licèt enim diligentiâ adhibitâ vlcus interdum siccetur, & labris eius nonnihil induratis, & quasi callo obductis spes aliqua affulgere videatur: tamen leui occasione callo decedente malum recrudescit, vt idem *4. de l. aff. cap. 5.* docet.

2. Etsi verò phthisis, si vlcus sit profundum & diuturnum, planè incurabilis, quæ verò ab vlcere paruo & non diuturno prouenit, & ipsa curatu difficilis est: non tamen planè incurabilis est, si maturè ei conuenientia remedia adhibeantur, & passim exempla curatorum phthisicorum à medicis annotata reperiuntur, quorum aliqua collegit Ioh. Schenck. *l. 2. obseru.* 144. 145. 146. de qua re infrà in quæstione dicetur.

3. Est præterea phthisis sæpe malum diuturnum & quod in multos annos protrahitur. Refértque Auicennas, *lib. 3. ferm. 10. tract. 5. cap.* 18. se vidisse mulierem phthisicam vixisse circiter viginti-tres annos: & Matth. de Gradibus, *in 9. Rhas. cap. 54.* aliam mulierem phthisicam, quæ circa furnum & ignem quotidie occupabatur, plus viginti octo annis vixisse scribit. Cuius rei exempla alia apud alios medicos occurrunt.

4. Phthisis ex vlcere, ex orosione in pulmone facto, ferè insanabilis est. Nam longiore tempore ad hoc vitium corrigendum opus est, vt Galenus, *5. meth. med. cap. 8. & 24.* docet. In tempore autem longo alterum duorum fiat necesse est. Vel enim, si vlcus vehementer exsiccare conamur, antequàm acrimonia humoris satis obtusa sit, id non consequimur; vel si humoris acrimoniã corrigere studemus, sordidum interea fiet vlcus & incurabile.

5. Hippocrates, *2. prorrh.* sex signa proponit, quæ in conualituro apparere debent. Eum, inquit, qui probè liberari volet, oportet facilè sputum per tussim reiicere, idque album & æquale eiusdem coloris

& ἀφαίγματα. Quod verò à capite defluit, oportet ad nares conuerti, (ne scilicet malum ex affluente in pectus humore augeatur.) Febrem autem non inuadere (putridam scilicet noctu) quæ cœnam prohibeat; neque sitim faciat. Aluus autem quotidie deiiciat, & id, quod egerit, durum sit, (seu consistentia mediocre non fluidum) copia iis, quæ assumuntur, respondens. Hominem verò ipsum quàm minimè extenuari conuenit. Pectus autem quadratum & hirsutum, cuiusque cartilago exigua & admodum carnosa est. In quo hæc omnia inueniuntur, maximè superstes erit: Qui verò nihil horum habet, interitui proximus est.

6. Nimirum sputum, quod phthisici expuunt, vel per se, vel carbonibus iniectum grauiter olet, & capilli defluunt, periculosum signum est, 5. *aphor.* 11. quod magnam corruptionem in substantia pulmonis, & alimenti penuriam vel corruptionem significat. Superueniente autem alui fluxione tabidi moriuntur, & in propinquo mors est, *ibid. aph.* 12. quam & facies Hippocratica dicta, 1. *progn.* descripta denotat.

Quod idem docetur, *lib.* 2. *de morbis. Siquidem*, inquit, *autumno, iam capilli ex capite huic defluunt, caputque velut ex morbo nudatur, & super prunas exspuenti sputum grauiter olet, hunc intra breue tempus periturum asserito, & ex alui profluuio periturum. Vbi enim iam pus circa cor computruit, id prunis impositum nidorem exhalat, & vna incalescens cerebrum salsuginem emittit, quæ aluum ciet; cuius rei indicium est, quod capilli è capite defluunt. Hunc, cùm ita habuerint, non curato.* Cuio loco Author fluxus alui phthisicis superuenientis vnicam causam ponit humorem salsuginosum è capite defluentem; Verùm frequentior huius symptomatis causa est virium naturalium summa imbecillitas, & interdum etiam acris sanies è pulmonibus vlceratis resultans.

7. A puris sputis phthisis & fluxio: cùm verò sputum retentum fuerit, moriuntur, 7. *aph.* 16. Tandiu enim, vt Galenus, *in comm.* addit, phthisici viuunt, quamdiu extussire, & per sputa pulmonem expurgare possunt. Vbi verò intus ipsa remanent, respirationis obruentur viæ & ægri suffocantur.

Indicationes.

Cùm ergò phthisis malum tàm periculosum sit, maturè ei occurendum. Et quamuis incurabilis plerumque videatur, tamen ægri sine auxilio non sunt relinquendi: cùm non solùm, quod Auerroës dixit, quandoque monstra in Medicina fiant, & qui desperati videbantur, sanitati restitutos fuisse, sed etiam nonnullos, licèt non planè conualuerint, adhibitis idoneis medicamentis, vitam diu protraxisse, historiæ medicæ passim annotatæ testentur. Indicationes

A tribus autem hîc Indicationes sumuntur, ab vlcere pulmonis, à febre, quæ coniungitur, & à corporis totius macie & consumptione. Indicatio autem præcipua in phthisi ab vlcere pulmonis, vt fonte & causa huius mali, petitur, quo sanato & febris euanescit, & corpus iterum incrementum sumit. Vlcus autem abstergendum, substantia pulmonis regeneranda, tandémque vlcus consolidandum. Febris refrigerantia & humectantia indicat. Corpus tandem exsiccatum

& extenuatum humectandum & nutritione instaurandum. Quæ indicationes cùm sint contrariæ, ita moderandæ, ne dum vni attendimus, alterum negligamus. Et quidem si spes sanandi vlceris adhuc supersit, cura præcipuè ad vlcus dirigenda. Quod si res iam planè deplorata & nulla spes vlceris curandi amplius supersit, humectantibus solùm, refrigerantibus & nutrientibus corpus extenuatum reficiendum. Sic enim vita aliquandiu protrahitur. Quo in casu etiam medicamenta, quæ vlceri conueniunt, & corpori extenuato prosunt, ita misceri & temperari possunt, vt medicamenta vna parte vlcus purgent, abstergant & siccent, altera verò corpus reficiant.

Curatio.

Curatio. Primò ergò vlceris curationem quod attinet, etsi plerumque hunc scopum, vt difficiliorem minus accuratè persequuntur: tamen cùm reliqua curatio, febris putà & corporis extenuati instauratio, fieri non possit, nisi vlcus sanatum fuerit, omninò de vlceris curatione diligenter dispiciendum. Etsi autem vlceris consolidatio naturæ opus sit: tamen Medicum remouere oportet impedimenta, quæ naturam in opere suo remorari possunt.

Primò nimirum humores siue in toto corpore, siue in capite consistentes & ad pectus affluentes, sunt euacuandi, & corpus à cacochymia liberandum. Si enim cacochymia in toto adsit, & humores affluentes malum augeant, & foueant, febrémque ipsam grauiorem reddant, tabésque ipsa nondum confirmata sit, lenia purgantia, quæ simul thoraci & vlceri prodesse, & fluxionem humorum auertere possint, exhibenda. Tale medicamentum est *Rhabarbarum cum infusione rosarum & sero caprino* datum. Item *rhabarbarum cum passulis maioribus* sputum, aut *conserua ros. cum rhabarb.* data: *syrup.* item *r. s. solutius galli antiqui*, in quo *manna* dissol. sit. Potest & *cassia* vsurpari.

Ius galli antiqui sic paratur:

℞. *Gallum antiquum*, & in ventre eius ponantur sequentia. Ius Galli.

℞. *passul. mundat. part.* xx. *iuiub. sebesten.* an. N. x. *medulla sem. carthami*, ℥. vi. Coq. in aqu. ℔. vi. ad consumptionem tertiæ partis. Vtatur manè iusculo. Potest & *manna* ℥. i. vel ℥. ii. addi.

Vel ℞. *Decocti scabios. tussilag. sem. melonum. trium, fl. cordialium*, an. ℥. iv. In quibus dissolue, *mannæ*, ℥. i. ß. *syr. viol.* ℥. i. Misce. Vel ℞. *Flor. cassiæ*, ℥. j. *pulu. glycyrrh.* ℈. i. Cum *sacchare* Fiat bolus.

Vtiles sunt & Clysteres linientes, qui excrementa non solùm euacuare possunt, sed & corporis caliditatem, & siccitatem emendare. Validioribus verò purgantibus medicamentis hîc nullus locus est, vt & sanguinis missioni: cùm corpus extenuatum & consummatum, viresque deiectæ eam non admittant. Et licèt Hippocrat. *5. epidem.* & Galen. *6. epidem. comm. 3. t. 29.* tabidis seu extenuatis venam cum commodo aperuerint: phthisici tamen ii non fuerunt, sed graciles & extenuati, vel ob calorem sanguinis nimium, vel ob eiusdem euacuationem suppressam. Et licèt etiam nonnulli purgantibus fortioribus, vt pilulis cochiis & similibus vtantur: id tamen potius imminente, & præsertim ob catarrhum, phthisi,

quam iam præsente locum habet. Imprimis verò videndum an malum adhuc à catharro à capite destillante foueatur. Tum enim danda opera, vt is quamprimum sistatur & à pectore auertatur. Nam frustra in curatione vlceris pulmonis tempus teritur, nisi fluxio prius cohibita vel alio conuersa fuerit. Qua ratione autem hoc præstandum sit, ex doctrina de catarrho patet. Et si fluxio sit diuturna, nullo tutiore inter initia remedio materia aliò auertitur, quàm fonticulo in altero vel vtroque brachio aperto. In morbi vero progressu æger iam imbecillior frustra cauteriis vel fonticulis cruciatur.

Curatio mali à catarrho.

Deinde ipsum vlcus pulmonis quod attinet ad eius curationem duo medicamentorum genera requiruntur, abstergentia & consolidantia. Primo ergo adhibeantur ea, quæ vlceris detersioni inseruiunt, & quod detersum est, tussi & sputo leniter educere valent (expectorantia vocant) ne sordes in pulmone subsistant eumque amplius corrumpant. Huic vsui inseruiunt *aqu. saccharata* & *aqu. mulsa*. Nam mel crudum valdè abstergit, Fortiora sunt, *succus caulium, tussilago, capill. vener. hyssopus, scabiosa, marrubium, agrimonia, radix iridis, aristolochia, helenij, terebinthina* & ex his parata medicamenta.

Ipsius vlceris pulmonis curatio.

Vt ℞. *Marrubij* m. j. *hyssopi. scabiosæ* an. m. ß. Coq. in *aqu.* ℔. iii. ad tertiæ partis cōsumptionem, adde *mellis*, ℔. ß. Iterum ebulliant & despumetur.

Vel ℞. *Butyri recent. s. sale* ℥ ii. *terebinthinæ abietis pellucidæ* ℥.i. *mel. el.* ℥. iv. M. F. bolus.

Postquam vlcus detersum est, glutinationi incumbendum. Inter glutinantia autem medicamenta facilè primas obtinent *rosa, bolu. Armenus, terra sigillata.* Quibus addi possunt *lapis hæmatit. radix symphyti mai. consolida media, plantago, scabiosa, pulmonaria, Gallica tenuifolia Tabernę Montani, nonnullis herba costa dicta, quæ species hieracij est, veronica hedera terrestris, botrys, ros Solis, sanic. flores hyperici;* è quibus varia medicamenta parantur, quibus etiam *Pulmo vulpis*, & alia peculiariter pulmoni dicata admisceantur. Auicennas, *lib. 3. fen* 10. *tr. 5. c. 6.* miris modis commendat conseruam rosarum, refértque mulierem quandam phthisicam & morti destinatam eius vsu ita curatam fuisse, vt non solùm sana, sed & pinguis redderetur. Idem Mesueus, *c. de phthisi*, & alii medici testantur. Vis enim abstergendi & consolidandi rosis inest, saccharúmque etiam abstergit, simulque nutrit. Sunt tamen quædam conditiones in vsu conseruæ rosarum obseruandę. *Prima* est, vt Mes. *loc. alleg.* monet, vt abstergentia & mundificantia præmittantur, ac proinde initio conserua ros. recens, quæ plus succi, & proinde vim abstergendi maiorem habet adhibeatur. *Secunda*, vt magna quantitate exhibeatur, & quotidie, imò cum pane & cibo ac potu sumatur. *Tertia*, vt si ob eius vsum sputum retineatur, & difficilis respiratio reddatur, syrupus de hyssopo vel alia expectorantia per interualla exhibeantur. Vtilis est & conserua pilosellæ.

Conseruę rosarum & alia enumerata medicamenta commodè miscētur, vt *terra sigillat. bolus Armenus, syrupus vel puluis symphyti maj.*

Vt ℞. *Conseru. rosa.* ℥. iii. *pulu. rad. consolid.* ʒ. i. ß. *bol. arm. pulm. vulp.* an. ℈. ii. *cum syr. mirt.* F. electuarium.

Vel ℞. *Conf. rosar.* ℥. iv. *loch. de pulm. vulp.* ℥. i. *spec. diatr. frig.* ʒ. ii. *boli Armeni, terr. sigill. lap. hamat. rad. symphyt.* an. ʒ. i. *cum syr. myrtino.* F. Linctus.

Vel ℞. Radic. *tormentill.* M. i. Coq. in *vino* ad consumptionē tertiæ partis. Adde *conf. rof. antiq.* ℥. iii.

Vel ℞. *Millefol. vulgaris.* M. iv. *purpurei* M. ii. *herb. & radic. torment. pimpinell.* an. M. i. Contusis adde *conf. rof. antiq.* ℥. iv. Affunde *aq. symph. plantag.* an. ℥. xxxii. *tormentill. pimpinell.* an. ℥. xvi. Coq. in vase duplici Colentur.

Vel ℞. *Pulu. pulmonar. aurea* ℥. i. *conseru. rof. antiq.* ℥. iv. Cum *syr. myrtino.* F. Electuarium.

Langius aquam hederæ terrestris cum sacch. rof. ant. nouem diebus potam laudat.

Pertinent huc & aquæ, quæ ex pulmone & hepate vituli destillantur.

Vt ℞. *Veronica, hedera terrestris botryos, saluia, pulmonaria, aurea, pilosella*, an. M. i. *radic. tussilagin.* ℥. i. Infundantur in *aq. hedera terrestris, pimp. vini albi*, an. ℔. i. ß. horis 24. addito pulmone & hepate vituli conciso. Postea destillentur. Potest *&* *conf. rosar.* addi, vel in destillato dissolui.

Vel ℞. *Cancror.* N. xx. Coq. in *lacte caprino.* Postea ℞. *pulmones & hepar vituli*, similiter decoquantur in *lacte caprino* & probè contundantur, iisque adde *fol. saluia minor. passul. minor.* an. ad pōdus cancrorū & pulm. M. Postea ℞. *Glycyrrh.* ℔. ß. *fol. scabios. cum flor. quart.* i. *hyssopi* ℔. ß. Agitentur probè & destillentur per Alembicum. Aqua seruetur in vitro, cui iniice *Manus Christi perlata*, q. v. Dosis manè, in meridie & vesperi cochlear. ij. Mercatus hunc syrupum commendat.

℞. *Hordei torrefacti* ℥. iii. *cancrorum fluuiatilium bene lotorum & crasso modo contusorum* N. xii. *capill. Veneris, polyt.* an. M. ß. *parietaria, hyssopi, helen. verbena, verbasci, fol. urtic.* an. M. i. *baccar. lauri sem. papau. albi*, an. ℥. ß. *iuiubar. sebest. passular.* an. ℥. i. *carnis testudin. prius lota vino albo*, ℥. ii.

Bulliant omnia ad perfectam coctionem. Col. ℞. ℔. iii. *sacch. albi*, ℔. ii. F. syruptus, de quo æger sumat manè ℥. ii.

Insignem quoque Phthisicorum vlcera curandi vim habet *decoctum ligni Guaiaci*, & à plurimis doctissimis Medicis, Franc. Arcæo, *lib. de vulneribus & febribus cur.* Thoma Erasto, *in consiliis à Scholtzio collectis, consil.* 88. atque aliis commendatur. Est & vtile *decoctum rad. Chyna.* Quanquam enim ista decocta corpus exsiccare videantur: tamen commodum, quod ex vlcere pulmonis sanato prouenit, lōgè maius est. Cùm enim macies illa corporis ex vlcere pulmonis ortū habeat: decocta talia causam extenuationis corporis tollendo, vitiosos humores absumendo, & vlcus curando, faciunt, vt corpora extenuata iterum bene nutriantur, & pinguia reddantur: id quod ipsa experientia sæpè docuit. Febris tamen ratio habenda. Nam si hectica coniungatur, ab his abstinendum. Veteres valdè exsiccantibus vtebantur, quibus callus vlceri pulmonis induceretur, vt *theriaca, mitridatio.*

Galenus, 5. *meth. med. cap.* 6: ad sputum sanguinis ex erosione, vt materia purulenta in vlcere absumatur, vlcúsque claudatur *pastillis Pasionis*, *Andron. Polyidæ* vtitur. Dioscorides *sulphur vinum* exhibet. Hinc Chymici commendant contra phthisin è sulphure parata medicamenta, vt *sulphuris flores*, *balsamum*, & *lac*. E. gr.

℞. *Lactis sulphur.* ʒ. ß. *magister. corallor. perlar.* an. ℈. ß. *emulf. sem. melon. cum aq. tussilag. vel veronic. facta*, ℥. ii. *iuleb. rosar.* ʒ. vi. *aq. cinnamomi, manus. Chri. perl.* an. ʒ. ii. M.

Non solùm autem ad exsiccationem vlcerísque glutinationem interna medicamenta faciunt, sed & externa vtilia sunt, si scilicet eorum vapor & halitus per os, vel per nares inspiratione attrahitur. Quod vel aër docet, de quo infra in diæta dicetur. Per os vt attrahantur, medicamenta idonea in vino vel liquore conueniente coqui, & eorum vapor excipi atque attrahi potest, vel puluis conueniens ex *thure*, *masliche*, *rosis*, *myrrha*, *benzoe carbonibus*, aut ferro candenti inspergi, idémque fumus spiritu attrahi potest. Dioscorides etiam *suffitu sulphuris* vtitur.

Per nares quæ attrahuntur sunt suaueolentia, quorúmque vapor inspiratione attractus vlcus exsiccare potest. Talia describit Aëtius, *tetrab.* 4. *serm.* 4. *c.* 113. 114. & 115. ad quorum imitationem & alia componere licet ex *thur. myrrha*, *rosis*, *ladan. benzoe*, *santalis*, *cinam.* Recētiores commendant suffitum ex *nicotiana seu tabacho.* Habéntque hæc, quæ cum aëre attracto miscentur, suffumigia & odoramenta præ reliquis hanc prærogatiuam, quòd vlcus siccant, reliquum tamen corpus non ita afficiunt. Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *c.* 67. etiam topica applicat in phthisi. Initiò quidem, dum materia præparatur ad eductionem per tussim, cataplasma *ex althææ & sem. lini contusis & cum decoctione malu. & fœnigræci, & cum oleo & melle mixtis.* Dum tussi expurgandum est, epithema ex *terebinthina*, *oleo irino*, *butyro*; *medulla cerui*, *adipe tauri*, *farina iridis*, *œsipo*, *partibus aqualibus mixtis.* Dum cicatrix inducenda est, *oleo rosar. mirtino cum acacia*, *malicorio*, *hypocistide*, *alumine scissili*, *gallis*, *sumach*, additis, postulante vsu, quoque aliis, sicut apud ipsum videre licet. In concoquentibus tamen & tussi expurgantibus ea cautio adhibeatur, ne intempestiuo illorum vsu exulceratus pulmo magis offendatur. Tutiùs καταπλασμοῖς & ἐπιθέμασι suo tempore vtimur.

Corporis extenuationem & maciem ad febrem quod attinet, illi per ea, quæ ad corpus nostrum instaurandum faciunt, succurrendum; hæc per refrigerantia & humectantia tollenda. Ad corpus instaurandum faciunt, quæ alimentum boni & multi succi præbent, quæ ex pulpis carnium *gallinarum*, *caponum*, *phasianorum*, *perdicum*, *cancrorum*, *fluuiatilium vel nostrorum gammarorum* sumuntur, de quibus postea in diæta dicetur. Et commodissima hîc sunt iura instaurantia seu consummata dicta. Vtiles sunt & alij cibi, vt & medicamenta; quæ parantur ex *hordeo*, *amygdalis dulc. pineis*, *pistaciis*, *seminibus* 4. *frig. maj. excorticatis*, *amylo*, *tragacantha*, *gummi Arab. sacchare. penid.* Hinc exhiberi potest *cremor hordei vel auenæ*

cum emulsione amygdal. dulc. cui aliquid *pulueris Hali*, de quo postea, *cum conseru. rosar.* addi potest.

Commodissima autem hîc sunt medicamenta, quæ omnibus scopis satisfaciunt, vlcus nimirum consolidant, corpus emaciatum instaurant, calorémque febrilem mitigant. Inter quæ primas facilè lac tenet, & quo, vt Galen. 3. *de med. facult. cap. 16. de cibis boni & mali succi cap. 4. 5. meth. med. cap. 16. 7. 2. meth. med. c. 6.* docet, curandis phthisicis vix quid præstantius datur, vt postea de diæta dicetur. Et vt efficacius sit lac, viréśque medicamentosas, quæ expetuntur, acquirat, potest animal, cuius lac expetitur, in conuenientibus pascuis nutriri, qualem ad pascua locum describit Galenus, 5. *meth. med. cap. 12.* & 10. *meth. med. cap. 11.* vel capris plantæ phthisicis conuenientes loco pabuli præberi possunt. Vtile est hoc.

℞ *Oxygalæ, seu lactis, è quo butyrum sit separatum*, ℔. ß. Stet nocte vna sub dio, & postea fortiter agitetur, & spuma detrahatur. Postea adde *Conseru. rosar.* ℥. ß. *Boli Armeni*, ʒ. j. M.

Commendatur à plurimis etiam puluis Haly-Abbatis, *lib. 6. pract. c. 11.* descriptus,

℞. *Papau. alb.* ʒ. x. *gummi Arab. amyli*, an. ʒ. iii. *sem. port. maluæ. althææ* an. ʒ. v. *cucurb. cucum. citrull. cydonior.* an. ʒ. vii. *spody, glycyrrh. tragac.* an. ʒ. iii. F. puluis.

Valescus de Taranta addit sacchari penidij ad pondus omnium. Atque isto puluere & sequente electuario Valescus de Tarant. monachum phthisicum iam deploratum se curasse refert.

℞. *Corall. rubr. carabe, lycij, terræ sigill. hypocistid. amyli, spodij, glycyrrhiz. & succi eius, sem. 4. frigid. mai. min. gumm. Arabic. tragacanth. rosar. rubrar.* an. ʒ. j. *pinear. mundat. pistacior. amygd. dul.* an. ʒ. ii. Torrefienda torrefiant & F. puluis.

Pulueris huius ℞. ℥. i. ß. *sacch. q. s. conseru. capill. veneris, symphyt. testudin.* an. ℥. ß. Misce. F. electuarium.

Rondeletius puluerem istum hoc modo præstantiorem fore scribit.

℞. *Sem. papau. albi*, ʒ. ß. *gummi tragacanth. farinæ orobi*, an. ʒ. i. ß. *sem. althæa, portulaca, cucumer. melon. citrul. bombac.* an. ʒ. iii. ß. *cineris cancrorum fluuiatilium, corall. alb. prap. succ. glyc.* an. ʒ. i. ß. *sacch. rosæ tabul.* ad pondus omnium. F. puluis.

Dentur ʒ. ii. cum *syrupo de papauere, vel iniubino.* Est & sequens vtile.

℞. *Nuc. Indic. pistacior. sem. 4. frigid. maior. amygd. dulc.* an. ℥. i. *sacch. penid.* ℥. ß. *gummi Arabici*, ʒ. ii. *sem. malu. lactuc.* an. ʒ. ii. *tragac. sem. cydonior. macis, caryophyll.* an. ʒ. ß. *anisi*, ʒ. i. *glycyrrhizæ rasæ*, ʒ. i. ß. *cinam.* ʒ. ii. *carnis testudinis vel pulpæ phasiani aut caponis*, ℥. vi. *sacch. op.* ℔. iii. *aq. ros. opt. q. s.*

F. morsuli vel panis Martius. Plinius etiam *lib. 28. cap. 17.* medicamenta quædam ad phthisin habet.

Nonnulli etiam balnea aquæ dulcis tepida adhibent ad corpus humectandum. Verùm id potius hecticis simpliciter, quàm phthisicis conuenit. Et in phthisicis, etsi ad hecticam declinent, non habet locum, nisi vlcus ab omnibus sordibus repurgatum & consolidatum sit, corpúsque siccatum balneo ad alimentum rectiùs suscipiendum præparandũ sit.

Diæta.

Phthisici omnem aëris in calore &

frigore excessum nimium, subitásque eius mutationes, vt & aërem pluuiosumvitent. Siccus verò aër ad vlcera pulmonis sananda vtilissimus est, siue naturâ talis, siue arte comparatus. Antiqui hâc de causa suos phthisicos ad Tabios mittebant, monticulum inter Surrentũ & Neapolim, locum nonnihil calidum, & præcidue siccum ob Vesuuij montis, instar Æthnæ perpetuò flammam euomentis, vicinitatem, quem describit Galenus, 5. *meth. med. cap.* 12. Commodum quoque est hac de causa loca piceis & similibus arboribus abundantia incolere. De quo Plinius, *lib.* 24. *cap.* 6. *constat*, inquit, *illum cali aëra plus ita quàm nauigationem Ægyptiam proficere, plus quàm lactis herbidos per montium æstiua potus.*

Possent ergo etiam ligna hæc resinosa in conclaui haberi vel incendi. Et quantum aër siccus in phthisi curanda possit, testatur trita illa mulieris historia, quæ cùm annis aliquot ad furnum artem pistoriam exercens versaretur, sicco aëre inspiratione attracto, & vlcere ita exsiccato vitam diu protraxit.

Quod tamen intelligendum est, vbi spes aliqua sanitatis recuperandæ superest. Si enim de vlceris curatione desperatur, ægérque ad extremam maciem iam sit deductus, aër talis vlcus non sanabit, ægro verò mortem accelerabit. Celsus hac de causa nauigationes longas præcipit: iis quidem, qui tam robusti adhuc sunt, vt peregrinationem suscipere possint, cùm, vt Aretæus, *de curat. morb. diuturn. lib.* 1. *cap.* 8. scribit, *pulmonis vlceribus quidam siccum marina salsedo communicet.* Eadem de causa ex Italia in Ægyptum nauigare suadebant. Aliàs æger ab omnibus animi & corporis motibus vehementibus sibi temperet.

Cibi sint boni succi faciles coctu & multi nutrimenti, cuiusmodi parantur ex hordeo, auena, amygdalis, vt & alica, amylo & oryza. Et quidem in principio cibi abstergendi vim habeant, hinc glutinandi & consolidandi. Paretur igitur in principio ex *hordeo* hinc *alica, amylo, &* *oryza*. De alica tamen, amylo, oryza & eiusmodi cibis notandum, quod etsi mali succi non sunt, succum tamen præbent lentum & crassum, ideóque sola & sine præparatione non sunt exhibenda, sed aliis coctu facilibus admixtis, & quidem in forma orbili, & propterea cum iusculis bonarum carnium præparãda. Quomodo & reliquis cibis vim meliùs nutriendi imprimunt, & à calore debili faciliùs concoquuntur. Id quod Galenus, 7. *meth. med. cap.* 6. docet, dum scribit. *Nec planè, quod maximè nutriat, optimum est iis corporibus, quæ refici magis egent, vtpote quibus concoquendi facultas non est, neque etiam quod facillimum concoctu est, cùm scilicet ipsum nequeat esse maximè nutriens. Cùm igitur hæ duæ indicationes ex aduerso pugnent, committendum non est, vt dum alteri nimium sis intentus, alterius omninò obliuiscaris, sed vtriusque memor, quoad liceat, vtrumque misceas.* Cibus

Et quia phthisici multo nutrimento indigent, ob caloris verò natiui debilitatem multum cibum vnâ vice concoquere non possunt, ideò sæpè cibos, sed eius parùm vnâ vice præbendum.

Inter alimenta autem præcipuè, vt suprà etiam dictum, primum locum lac obtinet. Optimè enim corpus

nutrit, sanguini bonam materiam præbet, acrimoniam vitiosorum humorum temperat, parte serosa vlcus abstergit, caseosa consolidationi inseruit, butyracea humectat & corporis exsiccationi resistit. Imprimis autem laudatur lac muliebre, quod naturę corporis nostri maximè cognatũ est. Asininũ est tenuius & serosius & ad vlcus abstergendũ cõmodius. Inter hęc mediũ locũ habent caprinum & vaccinum. Ne autem lac in ventriculo coaguletur, aliquid sacchari vel mellis admisceatur. Dandum etiam vacuo ventriculo & mundato ventre: alioquin facilè acescit & corrumpitur. Ea etiam quantitate dandum, vt à ventriculo bene ferri, & concoqui possit. Ideóque à minori quãtitate ad maiorem ascendendum & primò quotidie semel, deinde bis de die dandum. Post lac sumptum æger non statim dormiat, nec alium cibum, præsertim vinum capiat, nec lac in ventriculo corrumpatur. Si tamen adsit febris manifestè affligens, dolor capitis, vasorum obstructiones, & flatus, à lacte abstinendum. Potest lac etiam hoc modo præparari.

℞. *Lactis caprini vel vaccini mensur.* iii. Adde *aqu. fontan. puræ mens.* i, *sacch. alb.* ℥. ß. Coq. lento igne ad aquæ consumptionem.

Lac hoc modo præparatum vel potandum datur, vel pani albo trito affundatur, & comedatur.

A plerisque maximè commendatur caro cancrorum & cochlearum, quæ scilicet propter substantiæ crassitiem vlcus consolidare possit. Verumenimvero hac de re dubitatur; cùm hæc animalia sint crassæ & terreæ substantiæ, & proinde non nisi crassum, terreum, & vitiosum succum generent, difficillimè coquantur & maximè excrementosa sint. Ideoque non nisi parce aliis cibis admiscenda, vt reliqui cibi cum iis permixti solidius alimentum præbeant. Aut potius ius eorum, quàm substantia, præbendum, & pars quædam in limacibus, quàm μήκωνα, id est, papauer, Aristoteles, 4. *de hist. animal. cap.* 4. nominat, quæ non difficulter coquitur. Ideóque nonnulli cancros & cochleas in lacte coquunt, & postea ius saccharo condiunt, vel etiam farinam hordei & lac amygdal. dulc. addunt. Vide infrà *quæst.* 2. Vel hoc modo præparetur.

℞. Cochleas, quæ separatis excrementis omnibus incidantur, & in vase vitreo optimè clauso coq. in balneo. Liquorem per setaceum traiice, traiectum lento igni expone, vt omnis pars aquosa resoluatur, & remaneant partes solidiores, sed in liquorem redactæ. Hic liquor pro cibo dari poterit, qui si alteretur cichoraceis vel similibus, euadit medicamentosus & refrigerabit & humectabit.

Potus, vbi abstergendum, sit *aqua mulsa bene diluta vel aqua hordei cum pauco melle.* Cum glutinandum, *aqua hordei, in qua saccharum rosar. dissolutum sit. Vino* tamen etiam locus est, sed sit illud debile ac modica quantitate exhibeatur. Commodum etiam potum præbent *cereuisia hordeacea & triticea.*

Peculiaria pulmonis vlcera, sphacelus, & cancer.

Facienda sub finem huius capitis & aliorum vlcerum, quæ phthisin tamen non introduxerunt, & sphaceli ac cancri pulmonis mentio. Peculiaria pulmonis vlcera.

Interdum enim apostemata in pul-

monibus reperiuntur, quæ nullam febrem coniunctam habent, nec tussim. Ita refert Nicolaus Massa, *in Introductorio anat. f.* 57. se anno 1533. quendam secuisse, & in substantia pulmonis in parte sinistra vlcus magnum concauum & putridum ad quantitatem multò maiorem, quàm sit dimidia pars corticis vnius oui gallinacei cum sua profunditate, in qua cauitate fuit sanies multa & praua, deprehendisse, cùm tamen iste, quem bene nouerat Massa, nunquã conquestus sit de aliquo dolore, neque tussiuerit. Sed procul dubio iste tuberculum habuit, quod tandem in pus mutatum est.

Sphacelus pulmonis. Post sanguinis sputum pulmonis partem quandam nigricantem & sphacelo correptam, & in ea profundum sinum, sine vllo pure & sanie inuentam fuisse refert Dodonæus, *obser. c.* 24.

Cancer pulmonis. Refert etiam Iacotius; *comm.* 1. *in lib.* 5. *sect.* 2, *aph.* 67. *Coac. Hippocr.* interdum partem superiorem pulmonis in cancrum abire, atque ad iuguli partem superiorem trahi, vt sub alis lateat, vnde compressa aspera arteria stertor quidam obauditur, non à puris multitudine, aut alterius humoris, sed ab angustia & interceptione meatus, in quo refractus & agitatus humor aliquis in gutture fuerit.

QVÆSTIO. I.

An vlcera pulmonis sint sanabilia.

An vlcera pulmonis sint sanabilia. Vlcera pulmonis satis periculosa esse, & paucissimos, quibus pulmones exulcerati fuerint, euadere, ipsa experientia testatur. Imò nonnulli in ea sententia sint, nullos planè è pulmonis vlceribus euadere, ea de causa, quòd pulmo in perpetuo motu sit, atque ita labra vlceris, vt & vulneris, coalescere non possint. Quam rationem etsi Galenus, 5. *meth. med. cap.* 8. reprehendit, & reuera motus ille pulmonis naturalis in respiratione tàm vehemens non sit, vt sanationem impediat, & vulnera pulmonis sanari posse experientia testetur: tamen aliam de causam, *loco allegato.* Galenus affert, nimirum tussim. Cùm enim vlcus nullum possit sanari; nisi à pure prius mundatum fuerit: pus verò è pulmone sine tussi euacuari non possit; facilè hinc patet, motu illo, qui in tussi est vehementior, vlceris labia iterum lacerari. Quibus accedit & hoc, quod idonea vlceri sanando medicamenta adhiberi non possint. Nam illud, quod rectà in pulmones ex ore destillat: exiguum est: quod verò in ventriculum descendit, non nisi per longas ambages & alteratum atque imminutum ad pulmonem peruenit. Hinc & Galenus, 5. *meth. med. c.* 12. omnes illos, qui sanguinem è pulmonibus expuentes primo die se curandos ei tradiderunt, quosdã etiam post duos aut tres dies se sanasse prædicat. Quotquot autem phlegmone sic occupauit, vt iam febricitarent, horum nullum in totum persanatum esse scribit.

Alij contrà vlcera pulmonis sanabilia esse statuunt, adducúntque primò authoritatem Hippocratis, qui 6. *aphor.* 8. væsicæ quidem, cerebri, cordis, diaphragmatis, intestinorum tenuiorum, ventriculi, hepatis vulnera mortem afferre docet pulmonum verò vulnerum non meminit. Franciscus Arcæus, *de febribus c.* 8. à vulneribus argumentum petit, &

cùm pulmones transfossi, quod sæpè fit, feliciter curentur, etiam vlcera pulmonis sanari posse putat, idque se felicissimè præstitisse affirmat, & quidem vsu decocti ligni guaiaci: quod & Philippus Ingrassius & Thomas Erastus se factitasse scribunt. Cõserua etiam seu saccharo rosarum phthisicos curatos referunt Auicennas, *lib.* 3. *fen* 10. *tract.* 5. *cap.* 5. Mesues, *capite de phthisi*, Valescus de Taranta, *lib.* 3. *cap.* 2. Valeriora, *lib.* 5. *obs.* 5. Crato, *in consil. Mont.* 152. P. Forest. *lib.* 16. *obs.* 58.

Et omninò cùm experientia rem definiat: disputatione multa opus non est. Rarò tamen hoc accidit, non quidem ob naturalem illum pulmonis motum, sed ob saniem, quæ pulmones corrumpit, & non nisi tussi, & vix tutò eiici potest, vnde pulmones lacerantur, & quòd medicamenta ad pulmones viribus integra vix perueniunt, vnde si quid præstare debent, continuanda & in magna copia medicamenta talia vsurpanda sunt, sicut Montanus retulit, phthisicum quendam Venetiis nihil ferè aliud comedisse, quàm saccharum rosarum, vt pharmacopolæ Veneti id amplius ipsi vendere nollent.

Quomodo vlcera pulmonis insanabilia dici possint. Notandum tamen hîc, etsi suo modo sanabilia pulmonis vlcera dici possint: suo modo tamẽ etiã rectè dicũtur insanabilia dũ insanabile sumitur pro eo, quod ad pristinũ statũ reduci nequit. Etsi enim callus quidam obducatur: tamen perfecta ea sanatio non est. De quo Galenus, 5. *meth. med. c.* 14. *Sed qui postea, inquit, sic per omnia præsidia ritè transierunt, vt siccaretur vlcus, ii tantùm saltem lucrifecerunt, vt illud nec vltra progrederetur, nec maius fieret, sed siccatum ac callo duratum longiore vita frui hominem liceret. Et* 4. *de loc. aff. cap.* 5. *Quæ verò in pulmone iam permanserunt, quamuis aliquando curentur: relinquitur tamen in eo res quædam callosa fistulosaque, quæ tractu temporis à leni occasione excoriatur.*

Deinde & hoc ij monendi sunt, qui sæpius se vlcera pulmonis & phthisicos sanasse dicunt, vt attendant, ne decipiantur, & pulmonem exulceratum putent, cùm tamen thorax saltem laborauerit; aut catarrhus & pituita in pulmonibus in similem puri substantiam illæsis pulmonibus mutatus sit.

QVÆSTIO II.

An in phthisi cocheæ vtiles sint.

An cochleæ phthisicis vtiles sint. Antiquiores equidem, qui de natura & facultatibus limacum scripserunt, Dioscorides, Galenus, Aëtius, P. Ægineta, Oribasius, non meminerunt, quod phthisicis prosint: Recentiores tamen, & superiorum sæculorum Medici eas phthisicis & hecticis commendarunt, adducti procul dubio authoritate Galeni, qui 3. *de aliment. facult. cap.* 3. limacum carnem potentissimè nutrire affirmat.

Verumenimverò, cùm, vt *ibidem* Galenus & res ipsa docet, caro cochlearum sit difficilis coctionis, & succum non adeò bonum præbeat, facilè hinc patet, cochlearum carnes phthisicis pro cibo non conuenire. Cùm enim phthisici febre lenta putrida laborent, & propterea vis naturalis in ventriculo, hepate, imò toto corpore sit debilis, cibum difficilis coctionis rectè concoquere non potest, atque hinc multa excrementa cùm alibi, tùm in pulmonibus

feb. lenta putrida laborent phthisici

etiam colligi necesse est; imprimis cùm ex se succum bonum non præbeant. Ideoque, quod in vulneribus accidit, quòd nimirum, si ægri cibis mali succi vtantur, copiosior sanies generatur: idem in pulmonis vlceribus euenire credibile. Cùm verò ob pus imprimis phthisici periclitentur, limacum etiam vsum iis potius nocere, quàm prodesse vero consentaneum est. Et quanquam iuscula ex iis parata, & pars illa, quam Aristoteles, *lib.* 4. *de histor. animal. cap.* 4. *μήκωνα*, id est, papauer appellauit, dentibus statim cedens, & caseosæ substantiæ paulò magis duratæ, siue factæ nuper è fauis ceræ non absimilis faciliùs concoquatur: tamen saltem respectu aliarum cochleæ partium est facilioris coctionis: absolutè verò & simpliciter facilis coctionis non est; succi verò, quàm aliæ cochlearum partes, est melioris, & crassum ac melancholicum nutrimentum præbens.

CAPVT XIII.

De Mediastini inflammatione.

Inflammatio Mediastini. Causæ.

Mediastinum seu septū, quod pulmonis lobos disiungit, & ipsam inflammationem interdum patitur, oritúrque ea præcipuè à sanguine, eóque plerumque bilioso. Ideóque causæ, quæ peripneumoniam & inflammationem pulmonum excitare solent, & hîc locum habent.

Signa diagnostica.

Signa.

Febris adest continua & ardens, cùm cor ob inflāmmationem vicinam valdè incalescat, quam magna inquietudo sitísque inexhausta comitatur. Respiratio est frequens & celeris, & in thorace maximum incendium, vnde calidum spiritum efflant ægri, & frigidi aëris inspirationem desiderant. Dolor est exiguus, & saltem molestia quædam in inspirando ad sternum percipitur. Etsi enim locus affectus sit pars mēbranosa, tamen dolor non est pungens, vt in pleuritide, quoniam non vt pleura ita in costis firmatur, sed in laxa parte thoracis consistit: ad sternum saltem dolor quidam percipitur, quoniam ibi alligatur hæc membrana. Tussis in principio in quibusdam est sicca, post humida, & rubra quædam ac flaua reiiciuntur, plurima tamen flaui coloris, paucissima rubri, verum non ad modum copiosa, quia inter duplicem quasi mēbranam materia colligitur, vnde non facilè nisi eâ erosâ euacuatur. Pulsus qualis pleuriticorum, durus & inæqualis, non tamen æquè manifesta inæqualitate, sed aliquanto maiore.

Si in pericardio affectio fuerit, aderit æstuatio, & phlogosis maior, ad syncopen laborans facilè & frequenter accedit. L. Mercat. *lib.* 2. *de morb. int. c.* 6. *p.* 158.

Prognosticum.

Plerique hoc malo correpti moriuntur. Estque hic morbus, quàm pleuritis vehementior, cùm locus affectus cordi sit vicinior. Et si protrahatur, ægri phthisi correpti tandem moriuntur. Prognosticum.

Curatio.

Curandi ratio eadem ferè est, quæ inflammationis pulmonis & pleuræ. Sanguis nimirum & humores ad mediastinum fluentes euacuandi, reuellendi, repellendi, & per spu- Curatio

tum euacuandi. Ideóque statim in principio vena aperienda, & sanguis satis copiosè euacuandus & venæ sectio, si vires ferant, vel eadem vel sequenti die repetenda, cùm venæ sectio non saltem euacuet, sed & reuellat & refrigeret.

Venæ sectione autem adhibita, eâ pectori applicanda, quæ feruorem humoris mitigant, sanguinémque aliquo modo reprimunt, medicamenta scilicet, quæ frigida quidem potentiâ sunt, sed astrictione carent, vt faciliùs penetrare possint. Quem in vsum commodissimè adhibetur oleum violaceum, quo tepido totum pectus inunctum, vel panni eo imbuti pectori imponantur.

Si tempus æstiuum sit, & inflammatio erysipelatodes, etiam actu frigidum adhiberi potest. Etsi enim frigida aliàs thoraci sint inimica, & in pleuritide frigida actu non adhibeantur: tamen quia hîc incendium magnum est, & inflammatio est in penitioribus thoracis partibus, frigida non facilè ad locum affectum penetrant. Oleo violaceo admisceri potest lac recens & aqua endiuię, vel paretur cataplasma ex farina hordei, cum succo endiuiæ, & lactuc. & oleo violarum.

Vbi incendium nonnihil remisit, ol. chamæmel. admisceatur, vt & mucilagines, sem. althææ, malu. fœnig. & similes.

Interim etiam propinentur ad materiam alterandam & expectorandam aqua vel decoctum hordei, violar. de iuiub. de glycyrrhiz. de tussilag. Syrupi tamen in minore quantitate admisceantur; cùm saccharum facilè bilescat.

Tandem etiam ad reliquias materiæ discutiendas extra applicetur cataplasma, *ex rad. althææ, violar. scabios. caricis.* Quibus coctis & contusis addatur, *farina sem. lini. fanigræc. pulu. flor. chamamel. & cum oleo chamæmelino & amygdal. dulc.* F. cataplasma.

Quod si materia hoc modo euacuari vel absumi non posset, non planè incommodum esset, perforato sterno materiam purulentam extrahere, quod etiam Columbus, *lib.* 11. *anat. cap.* 3. monuit.

Diætæ ratio sit eadem, quæ in peripneumonia & pleuritide. Diæta.

CAPVT XIV.

De Diaphragmatis tumoribus, & primò de inflammatione.

Diaphragma etiam interdum tumoribus corripitur, & quidem nunc calidis & inflammatoriis, nunc frigidis & diuturnis. Diaphragmatis inflammatio.

Inflammationem diaphragmatis attinet fit ea à sanguine calido & bilioso eo modo & iis de causis, vt aliarum partium inflammationes. Crassior enim in membranam densam sese non facilè penetrat.

Signa diagnostica.

Coniungitur autem cum hac inflammatione febris continua & acuta non solùm ratione humoris calidi, qui tumorem hunc excitat, sed ob vicinam cordis & connexionem cum eo per arteriam magnam. Adest dolor & respirandi difficultas, ac respiratio est parua & frequens, antequam delirium accedit, vt & pulsus, vt docet Galenus, *libr.* 5. Signa.

de loc. affect. cap. 3. Præcordia tendantur nullo tumore in hypochondriis apparente, ad locum diaphragmatis apparet interdum quædam palpitatio vel saltus quasi, vt docet Hippocrates, *3. prognost. t.* 91. Galenus *in comm. & 1. epid. comm.* 3. *t.* 18. Procedende malo, quia cerebrum à diaphragmate, quod membranosum est, in consensum trahitur, delirium continuum excitatur, qua de causa veteres etiam diaphragma φρένας, appellarunt, quod eius inflammatio mentem turbet, & delirium excitet. Respiratio est inæqualis, modò parua, modò magna, modò frequens, modò rara. Solent etiam nonnunquam accedere conuulsiones, vt Gal. 4. *de pulsibus, de pulsu inflammatorio* docet. Et tum pulsus fit durus, paruus, creber.

Prognosticum.

Prognosticum. Inflammatio hæc pleuritide adhuc periculosior est, & plerumque ægrum ad mortem deducit, ob connexionem & consensum, quem hæc pars habet cum corde, cerebro & hepate. Vnde acutissimus hic morbus est, & ægrum citò in summum vitæ discrimen adducit, curationémque reddit difficiliorem, quòd ægri delirant, nec facilè Medicis in sumendis medicamentis obtemperant.

Curatio.

Curatio Communes inflammationes curandi leges & hic locum habent, & ferè eadem huius inflammationis curandæ est ratio, quæ peripneumoniæ & mediastini inflammationis. Itaque statim in principio aluo clyster emolliens & refrigerans iniiciatur, & hinc vena brachii dextri apetiatur, ac si vires tollerēt, vel eodem, vel sequēti die, venæsectio repetatur.

Externa.

Externa. Externa thoraci ad locum diaphragmatis apponantur ea, quæ feruorem humoris mitigare, sanguinémque effluentem repellere possunt, potentia sunt frigida, actu verò subcalida. Igitur inungatur locus oleo rosaceo; vel fiant epithemata ex decocto herbarum refrigerātium, viol. end. lactuc. & similium. In progressu morbi addatur oleo ros. chamæm, & epithem. malu. alth. chamæm. melil. sem. lini, fœn. Ob delirium lotiones extremorum ex refrigerantibus herbis instituantur, quæ actuali caliditate reuellere à capite & potentiali frigiditate humores demulcere possunt. Syncipiti, temporibus & fronti etiam ea applicentur, que somnum conciliandi vim habēt, ex suprà *l.* 1. *p.* 1. propositis.

De tumoribus diaphragmatis frigidis.

Tumores diaphragmatis frigidi. Generantur hi tumores à materia cruda & tenui. Crassa enim & viscida non possunt in diaphragma ob eius densitatem penetrare. Dantque occasionem materię collectioni percussio vel compressio diaphragmatis, qualis etiam fieri potest, si quis inter scribendum vel legēdum mensæ sæpe pectore innitatur.

Signa Diagnostica.

Signa. Si tumor sit frigidus in diaphragmate, malum est diuturnius, adest tensio hypochondriorum, nullo apparente in his tumore ad tactum, & spirandi difficultas, pulsus est durus & paruus, dolor adest, sed non ita magnus, abest febris, aut si febris accidit, non est acuta, delirium etiam abest, & non nisi morte instante interdum accidit.

Prognostica.

Prognostica.

Prognostica

1. Si morbus sit recens & adhuc in fieri, ægri interdum sanari possunt.

2. Si verò malum sit diuturnius, ægrum ad tabem deducit.

Curatio.

Curatio.

Principio ne maior materiæ fiat affluxio, materia affluens debito modo præparanda & euacuanda, vt cùm materia ista sit pituita aquosa & serosa, medicamentis, quæ pituitosum & serosum humorem euacuant, agarico, mechoacanna, turbith & similibus vtendum. Et si quæ causa adsit, ob quam talis materia in visceribus generetur, ea tollenda, & viscerum debilitas, vel obstructio corrigenda.

Vniuersali corporis euacuatione præmissa materiam discutientia simúlque emollientia, (nam sensibiliter eam euacuentia hîc locum non habent) vsurpanda, vt butyrum recens, pinguedo gallinæ, anseris, medulla vitulina, ceruina omnes recentes. Progressu autem temporis validiora discutientia adhibenda, vt oleum chamæmel. anethin. vel sem. lini, fœnigræci, quibus aliquid terebinth. vel ammoniac. addi potest. Vtile est & emplastrum de meliloto. Vel ℞. *Maluę, althææ, betonic. origan.* ana. M. j. *sem. anisi, fœnicul. carui,* an. ʒ. j. *flor. chamæmel. verbasci,* ana M. ß. F. sacculi duo ex linteo albo, qui coquantur in vino, & expressi ac calidi, alternatim pectori imponantur.

Intrò exhiberi possunt digerentia & discutientia ex rad. tussilag. helen. capillo. ♀, marrubio, hyssopo, scabiosa, sem. vrticæ & simil. Vel exhibeatur decoctum sarsæ parillæ cum pectoralibus. Non tamen nimis tardè, vbi humor iam indurari cœperit. Ita enim tenue discuteretur, crassum verò magis induraretur. Sensibilis verò euacuatio, vt dictum, hîc sperari non potest: cùm diaphragma à parte superiore pleuræ à parte inferiore peritonæo cingatur & inuestiatur. Nisi forsan abscessu rupto in cauitatem thoracis effundatur, & inde per tussim eiiciatur. Quod si fiat, malum reliquum vt empyema curandum est.

Diæta.

Victus ratio sit attenuans, non tenuis; cùm morbus sit diuturnus. Cibus sit boni succi, facilis coctionis: aluus sit laxa, ac si subsistat, sæpe clysteres iniiciantur.

CAPVT XV.

De vulneribus Diaphragmatis.

Vulnera diaphragmatis.

CVm diaphragma vulneratum est, pôderis sensus eo loco molestus est, tussis & dolor eò loci percipitur, vt sæpe delirium accedat. Risus adest cum perturbatione; ilia sursum conuelluntur adeò, vt respirandi vehementia contingat. Aliquando ventriculus & intestina per vulnus in thoracis cauitatem rapi solent. Cuius rei historias duas recenset Ambrosius Paræus, *lib. 9. chirurg. cap. 30.* Memorabile & singulare huius rei exemplum etiam annotauit Dominus D. Andreas Schato p. m. Socer meus, quondam academiæ huius Professor. Est autem tale. Anno 1582. die 20. Septembris Studiosus quidam Henricus Buscherovius, Riualiensis

Historia diaphragmatis vulnerati.

Liuonus, cùm melancholia variiſque tentationibus vexatus eſſet, ante portam oppidi huius proprio gladio ſe confodit, vulnere intra quartam coſtam in thorace adacto, & ſub nona coſta in tergo gladio penetrante: quod vulnus tamen intra duos mẽſes ſanatũ fuit, vt æger ſatis bene ſibi habere videretur. Verùm accidit, vt poſt menſes aliquot iterum abſurdis cogitationibus vexaretur, & poſtea 28. Aprilis, Anno 1585. malè habere inciperet, & ſeqq. diebus menſe Maio nigra quater, eáque magnâ copiâ vomitu reijceret, cum ſudoribus frigidis & lipothymia, tandémque poſt vltimum vomitum expiraret. Corpore aperto deprehenſum eſt vulnus per diaphragma & pulmones penetraſſe, & quidem diaphragma transfoſſum fuit in ipſo nerueo circulo. Pulmonis ferè nihil repertum eſt in ſiniſtro latere confoſſo, cum proculdubio is correptus cum pure reiectus fuerit. Exigua ſaltem particula aderat coſtis adnata. Ventriculus totus aſcenderat in ſiniſtrum thoracis latus, & cor cum capſula ſua depulerat in dextrum latus, vbi & viuus ille poſt acceptum vulnus iubebat obſeruare pulſum cordis. Cor aridum & tabefactum erat, copioſa autem aqua in capſula cordis. Omentum & pancreas totum & ferè circa ventriculum computruerat.

Diaphragmatis vulnera quomodo ſint ſanabilia. Habentur autem diaphragmatis vulnera ſanabilia, ſi ſaltem pars carnoſa diaphragmatis ſauciata & perfoſſa fuit, etſi conglutinatio ſit difficilis ob perpetuum motum diaphragmatis. Si verò in neruoſâ eius parte vulnus ſit, inſalubre habetur. Verùm Galenus, *6. aphoriſm. 18.* docet etiam neruoſarum partium vulnera, ſi non ſint magna, quandoque ſanari poſſe, & proinde & diaphragmatis vulnus in parte neruoſa, ſi magnum non ſit, conſolidari aliquando poteſt.

Exemplum talis vulneris eſt apud Hippocratem. *5. epid.* Cùm enim Tychon in oppugnatione circa Datum catapulta vulnus in pectus accepiſſet, paulò pòſt paruus riſus ei aderat cum perturbatione. Videbatur autem Medicus, cum lignum eximeret, circa ſeptum tranſuerſum haſtilis partem aliquam reliquiſſe. Primam noctem implacidè egit, ſub diluculum meliùs habere viſus eſt. Prædictum eſt, conuulſione accedente celeriter periturum. Poſterâ die implacidus inſomnis egit, & ſub tertij diei exortum conuulſione tentatus tum temporis mortuus eſt.

Ratio curandi eadẽ eſt, quæ pulmonis & mediaſtini vulnerati.

CAPVT XVI.

De Pleuritide, ſeu inflammatione pleuræ & muſculorum thoracis.

INflammatur ſæpè & pleura ſeu membrana coſtas ſuccingens, muſculíque intercoſtales; quod malum Græcis pleuritis dicitur, & pleuritici, qui inflammatione pleuræ laborant. Pleuritis. Βλητοὶ, etiam antiquis dicuntur, qui ex lateris aut pulmonis inflammatione, repente difficultate ſpirandi ſuffocati latera liuida habent, tanquam plagâ percuſſi aut ſiderati. Hippocrates, *1. de ratione victus in acutis aphoriſm. 35.* & *in Coacis vltra dimidium.* In

pleuriticis enim, si subitò difficultate spirandi suffocentur, vt in peripneumonicis sanguine inflammationis in cutem diffuso liuor fit, totúmque latus, in quo fuit inflammatio, post mortem liuescit, eodem modo sicuti in apoplecticis & epilepticis idem interdum accidere videmus.

Est videlicet pleuritis, eáque vera & exquisita (nam dari & notham infrà de dolore lateris dicetur) inflammatio membranæ costas succingentis, quæ quandoque pulmoni communicatur, ex affluxu sanguinis per ramos seu venæ cauæ ascendentis, seu ἀζύγη, eò impulsi ortum habens, cum febre continuâ acuta, dolore lateris pungente, tussi, pulsu duro, celeri ac frequenti & difficultate spirandi. An verò pleuritis etiam fieri possit, sine notabili & manifesta inflammatione pleuræ, dicetur infrà *quæstione 1.* Sub pleuritide rectè etiam comprehenditur inflāmatio musculorum μεσοπλεύρων, præsertim internorum, ob pleuræ ex vicinia consensum.

Datur deinde & notha pleuritis alia quædam, quodammodo talis sed & ipsa vera inflammatio, ratione situs, & partis affectæ saltem notha, quando sanguis, per ramos venæ axillaris in extrema thoracis sparsus, in musculos illos externos, qui costis & musculis μεσοπλεύρου, extra incumbunt, illabitur, quæ ob communitatem propaginum venarum externarum & internarum, (cùm interiorum venarum extrema foràs emergant, & externarum ora intrò subeant) sæpè in pleuritidem veram permutatur.

Quæ pars afficiatur in pleuritide.

Quæ autem pars in pleuritide afficiatur, an sola scilicet pleura, an verò etiam pulmo, & antiqui & recentiores dubitarunt, dicetúr que de eo infrà, *quæstione secunda.* Vt rem hic breuibus complectamur statuimus, non quidem in omni pleuritide necessariò pulmonem affici semper tamen ferè hoc accidere, vbi superior pleuræ pars afficitur. Est enim pleuræ cum membrana pulmonis communio, & præcipuè versus collum, & circa exortum asperæ arteriæ per fibras multas cùm pleura pulmo cohæret, Imò, vt supra *cap. 10.* dictum, scribit Nicolaus Massa, *in sua introductione anatomiæ cap. 29.* se ferè semper inuenisse adhærentiam pulmonis cum pleura, & non sine difficultate partes superiores pulmonis à pleura separari. Itaque facilè fieri potest, vt si sanguis in pleuram præter naturam influat etiam simul in pulmonem effundatur. Atque tum sanguis & sputum, quod tussi reiicitur, non tam à pleura, quàm à pulmone simul affecto prouenit. Si verò inferiores pleuræ partes afficiantur, non necessarium est, pulmones simul affici, cùm ibi nulla pleuræ & pulmonum sit communio.

Causæ.

Causa proxima.

Est autem inflammationis pleuræ, vt omnium aliarum inflammationum, causa proxima sanguis, siue sincerus & purus sit, siue humores alios admixtos habeat, qui è vasis thoracis loca hæc nutrientibus, ex surculis scilicet & ramis venæ cauæ ascendentis, per ramum subalarem, venásque mammarias, quibus nutriuntur costæ quatuor superiores, vel ex ἀζύγη ramis, quibus reliquæ octo costę inferiores nu-

triuntur, eò effunditur. Refert tamen Vesalius, *lib.3. cap.7. de fabrica corp. humani*, se in quibusdam corporibus talem constitutionem venæ ἀζύγου reperisse, vt omnes thoracis costæ ab eius ramis nutrimentum accipere potuerint. Sed & pleuritidem nonnunquam à sanguine ex arteriis (quibus membranam hanc destitui non rectè sentit Mercatus) quæ venas hasce comitantur, in membranas effuso excitari posse à vero alienum non videtur. Frequentiùs tamen humores calidi, tenues, biliosi & acres sanguini permixti, pleuritidem pariunt, aut aliorum humorum sunt vehiculum; cùm vasa quæ membranam hanc pertingunt, sint parua ipsáque membrana densa. A sola verò bile, pituita vel melancholia pleuritis non generatur.

Bilis, pituita vel melãcholia sola pleuritidẽ non generat.

Est enim pleuritis inflammatio cuius causa proxima est sanguis, & proinde sine sanguine reliqui humores pleuritidem non excitant, etsi sanguini pleuritidem parienti admisceri possunt, vt ita sanguis inflammationem producens modò purus sit, modò bilem, vel pituitam, vel melancholiam admixtam habeat. Quanquam verò Galen. 3. *aph.* 33. scribit, pleuritidem aliam cum flauis & tussis sputis esse, eámque ex biliosis humoribus ortum habere; aliam cum spumeis, eámque ex pituitosis prouenire; aliam cum nigris, eamque ex melancholia, aliam cum cruentis, eámque ex sanguine: tamen id saltem accipiendum est de humore vitioso sanguini permixto, cuius signa ex sputo deprehenduntur. Postquam enim vbi pleuritis coqui incipit, non sanguis crudus, sed alteratus & in substantiam albam redactus reiicitur: Si sanguis is laudabilis sit, copiáque potiùs quàm qualitate peccet, in principio quidem sputum tenue rubrum reiicitur, paulò post verò album. Si verò alius humor admistus sit, quem natura vt mox dicetur, præcipuè expellere nititur, non planè album, sed flauum vel alterius coloris, pro humoris peccantis ratione.

Causa remota.

Causas remotas quod attinet, aliæ materiam suppeditant, aliæ eam vorent, vt ad pectus fluant, faciunt. Antecedens causa materiam suppeditans est cacochymia, vel plethora seu in toto, seu in parte aliqua.

Et quidem frequenter pleuritis generatur, cùm vitiosi humores in venis febres continuas accendunt, quorum pars ad thoracem effusa pleuritidem facit. Natura enim animalis saluti intenta non solùm perfectâ coctione humores vitiosos à corpore expellit, & perfectas crises instituit, sed quandoque etiam vel copia, vel prauitate humorum stimulata initio tales humores aggreditur.

Et quidem rectissimè agit, dum tales humores planè eiicit atque exterminat. Si tamen quacunque de causa id præstare nequeat, à conatu suo non statim desistit, sed vt vasa communia & cordi vicina, regiam quasi corporis sedem & vias publicas, ab humoribus vitiosis repurget, ad minores venas & partes priuatas ac remotiores eos depellit: quæ si sint ignobiliores, vt glandulæ sub cute & ipsa cutis, ea suum finem assequitur, & id in ægri commodum cedit. Si verò quacunque de causa in partem aliquam nobiliorem, aut quæ nobilem in con-

sensum trehere possit, materiam detrudat, fine suo frustratur, & febris inde non leuior, sed grauior ac periculosior redditur. Qua de re insignis est locus apud Hippocratem, *lib. 4. de morbis. Quicquid*, inquit, *in morbo copiâ abundat, dum turbatio in principiis contingit, ad locum fertur, in quo plurimum superat. In turbatione autem amplam capacitatem nactũ secretum voluitur, & corpus calefacit, aut in aliqua corporis parte adhærescens vnà cum alio humore, qui in alio loco est dolorem & calorem exhibet. Quod verò incalescit, reliquum etiã corpus calefacit, ex eóque febris contingit, feréque ex bile, pituita & sanguine ortis, quæ calidissima existunt. Et si quid horum in aliquam corporis partem incubuerit, plerumque inde morbus nominatur, & appellationem habet.*

Febres pleuriticorum quales. Itaque etsi antiqui febres, quæ pleuritidem, vt & anginam, peripneumoniam & similes partium internarum inflammationes coniunctas habent, pro symptomaticis agnouerint, vt symptomatum more inflammationi, vt morbo primario, succrescere crediderint, adeò quidem, vt referente, 4. *aph.* 73. eos, qui propter lateris aut pulmonis, aut alterius eiusmodi partis inflammationem febricitarent, iam non febricitantes appellauerint, sed pleuriticos aut peripneumonicos, aut similibus aliis nominibus nuncupauerint; tamen si quis rem diligenter perpendat, animaduertet, non febres ab hisce inflammationibus, sed potiùs inflammationes istas à febribus eo, quo dictum modo suam originem habere. Experientia enim testatur, quod pleuritis & eiusmodi aliæ inflammationes non præcedant febrem; sed febris inflammationem, aut certè febris simul cum inflammatione incipit, animaduertimúsque materiam, inflammationis causam, non in parte inflammata fixam consistere & calorem p. n. à se diffundendo febrem accendere, sed sæpè vagam & quasi turgentem hinc inde vagari: id quod ex morborum, qui febres hasce comitantur; commutationibus patet, quod ex pleuritide & peripneumonia angina fit, ex peripneumonia phrenitis, materia ex vna parte in aliam translata, vt ex 5. *aph.* 10. & 7. *aph.* 11. & 12. videre est. Atque hinc sæpè accidit: vt inflammationes tales aliarum febrium acutarum more per vniuersales euacuationes & crises soluantur, & coctionis humorũ signa in vrina conspiciantur.

Et tales pleuritides sunt plerumque eæ, quæ aliorum epidemiorum morborum more plurimos corripiunt, & cum malignitate coniunctæ sunt, & quæ à causis communibus & malignis ac contagio ortum habent. Vt enim venena alia aliis partibus infesta sunt: ita materia maligna, quæ morbos epidemios parit, nunc huic nunc illi parti magis infesta est, & nunc pleuritidẽ, nunc anginã, nunc phrenitidẽ, nunc dysenteriã, nunc alios morbos gignit.

Ad pleuritidem autem excitandã, facere possunt omnes causæ, quæ ad plethoram & cacochymiam generandam faciunt, vt suppressæ sanguinis consuetæ euacuationes per nares, menses, hæmorr. item humorum vitiosorum qui ad articulos depelli vel per vlcera inueterata euacuari solebant, retentio & alui fluxus intempestiua detentio, sicut ex dysenteria intempestiuè suppressâ pleuritidem excitatam fuisse sæ-

piùs obseruatũ est. Et in summa sex rerum non naturalium vsus immoderatus, qui plethoram & cacochymiam excitare valet, huc pertinet.

Vt autem seu sanguis abundans, seu vitiosi humores ad pectus fluãt, & actu ad pleuritidem excitent, facit pectoris debilitas ad materiã affluẽtẽ facilè suscipiendã apta, vel à primo ortu, vel à morbo aliquo contracta; calor aut dolor attrahens. Huc faciunt quæ sanguinis ad latũ affluxũ concitare valent, ictus, casus, contusio pectoris, vehemens exercitiũ, æstus humores fundens, frigus exprimens, vini meracioris ingurgitatio, potus frigidæ præcipuè post exercitia, flatus Aquilonij post Austrinos, 5. *aph.* 5. corporis post sudorem in aëre frigido denudatio.

Differentiæ.

Differentiæ. Pleuritidis differentiæ à nonnullis plures recensentur, præcipuę, & quæ ad curationem aliquid faciunt, sunt, quæ sumuntur à loco affecto & causis. A loco affecto & doloris situ ex 2. *de rat. victus in acut. t.* 10. & 11. diuiditur pleuritis in ascendentem, cùm dolor ad superiora & iugulum versus hypochondria vergit. Nonnunquam etiam versus dorsum magis tendit, cuius mentionem facit Hipp., *lib*, 3. *de morb.* nunc magis versus anteriora.

Ratione causæ secundùm sanguinis inflammationem patientis varietatem est differentia. Sanguis enim modò purus est, modò ei bilis, quod plerumque accidit; modò pituita, modò melancholia admiscetur.

Est tamen illa differentia notatu digna, quod pleuritis alia dicitur sicca, in qua nihil, vel parùm omninò & nullius momenti expuitur, non solùm in morbi principio, sed etiam in eius progressu; quod vel ob humoris cruditatem, vel eiusdem crassitiem & viscididatem, vel facultatis imbecillitatem, vel doloris vehementiam, vel propter bronchiorum obstructionem accidere potest: alia verò humida, in qua sputum mox circa principium apparere incipit, 1. *de vict. rat. in acut.* 21. & 23.

Signa diagnostica.

Signa pathognomonica, quæ in omni pleuritide animaduertuntur, ipsiúsque ideam complectuntur, & à Gal. 5. *de loc. aff. c.* 8. 1. *aph.* 12. & *de constit. art. med. c.* 15. recensentur, sunt 1. dolor lateris acutus, qualis membranis fieri solet, à sanguine in eam effuso ortus, qui & vicinas partes nunc versus iugulum, nunc versus hypochondria extenditur, quòd membrana hæc totam thoracis cauitatem inuestiat. Atque doloris ratione peripneumonia à pleuritide discernitur, & peripneumonia sola lateris dolor est exiguus vel nullus; quod tamen tùm solùm verum esse putat Platerus, cùm pulmonis interna magis quàm externa inflammantur. Si enim ad externa vsque extendatur inflammatio, non solùm fibris, quibus succingenti membranæ annectuntur pulmones, contractis, sed & inflammatione succingenti membranę communicata dolores in latere excitari existimat. Signa

2. Febris continua acuta, ex phlegmone in loco cordi vicino accensa, sæpè verò ex natura sua talis & ante phlegmonem orta, quæ tamen accedente pleuritide & inflammatione rursum ab ea incrementum sumit atque augetur. Atque febris

hæc plerunque tertianæ typum obseruat, quod frequentiſſimè pleuritides à ſanguine bilioſo ortum habeant.

3. Reſpiratio difficilis, frequens, parua, quia ob inflammationem & dolorem inſtrumenta reſpirandi ſatis diſtendi nequeunt. Itaque cùm vſui magnitudine ſatisfieri noc poſſit, defectum in magnitudine per celeritatem & frequentiam natura compenſare ſtudet. Et ob dolorem natura cogitur, vt ad ſecundum reſpirationem ſtatim pergat, cùm primâ, vtpote nimis parua, vſui ſatisfactum non ſit. Nam velocitas non ita dolorem parit, ſicut dilatationis magnitudo; cùm hæc motùs vehementia partem dolentem diſtēdat, illa breui tempore motum efficiens ad quietem feſtinet.

4. Pulſus eſt durus, paruus & frequens, ob tenſionem arteriæ & quia membrana dura & denſa, inflammata non permittit arterias ita diſtendi, quemadmodum calor & vſus id requirit. Ideóque pulſus fit celerior & frequentior, atque ea pulſus differentia oritur, quæ à Medicis ſerrina nominatur, eò quòd, dum pulſus tangitur, ſerræ dentes repræſentat, cùm alia pars attolli, alia non attolli videatur.

5. Tuſſis ægro valdè moleſta eſt: quę accidit tum ob tumorem, membranam, quæ coſtas ſuccingit, occupantem, qui cùm minus liberum ſpatium, in quod diſtendantur, ſpirandi organis permittat, natura ad expellendum id, quod impedimento eſt, inſurgit; tum quia portio aliqua materiæ pulmoni communicatur, quæ cum ſputo per tuſſim excernitur. Et quia initio à loco inflāmatio parum exit, plerumque initio tuſſis ſicca eſt, poſtea humida, materia copioſiore penetrante, ſputúmque coloratum & cruentum apparet. Quando autem pulmones ſimul inflammantur magna materiæ pars à pulmone prouenit. Quod autem ſputum à pleura in aſperam arteriam proueniat, & hinc per tuſſim excernatur, de eo dicetur infrà, *quæſt.* 3.

Atque qui hæc ſigna pathognomonica diligenter in conſpectu habet, facilè veram pleuritidem ab aliis affectibus omnibus, qui cum ea ſimilitudinem habere videntur, diſcernet. Neque enim vllo alio morbo omnia hæc ſimul reperiuntur. In notha quidem pleuritide, quæ fit ab inflammatione muſculorum intercoſtalium & externæ partis thoracis, febris vel nulla adeſt, vel non adeò acuta tuſſis, niſi forſan aliquid à capite deſtillet, eſt nulla, & nil, præſertim cruenti, excernitur. Pulſus non percipitur adeò tenſus & durus: dolor eſt mitior, iſque pulſans, non pungens, & neque ad iugulum, neque ad inferiora extenditur, locúſque manu preſſus dolet; nonnunquam & dolor foris apparet, qui ſuppuratus per cutem erumpit, teſte Galeno, *5. de loc. affect. cap.* 3. Quandoque tamen accidit, vt in vera pleuritide phlegmone verſus exteriore muſculos ob magnitudinem tendat, ac dolor etiam extrà percipiatur, atque ita pleuritidis nothæ ſpeciem præ ſe ferat: cùm tamen internæ inflammationis ſaltem incrementum ſit. Itaque ad alia ſigna, ne fallamur, ſimul reſpiciendum.

Veræ & nothæ pleuritidis differentiæ.

Si dolor à flatibus inter muſculos intercoſtales & membranam concluſus ortum habet, & ſi aliquis ſen-

sus punctionis adsit, nulla tamen adest febris, nulla tussis, nulla ferè respirandi difficulas, dolórque ferè est vagus, neque perpetuus, sed per interualla recurrens, sæpe de vna parte in aliam transit.

Pleuritidis & peripneumoniæ differentiæ.

Inflammatio verò pulmonis, seu peripneumonia valdè similis est pleuritidi nullus tamen, si solus pulmo inflammetur; dolor in eo percipitur, vel exiguus, & nullo modo pungens, isque non in lateribus, sed in medio potiùs thoracis; pulsus etiam non est durus, sed laxus & vndosus; difficultas spirandi maior, vt ægri sæpè rectâ ceruice spirare cogantur.

Inflammationis diaphragmatis & pleuritidis differentia.

Ab inflammatione diaphagmatis differt, quod dolor in latere non vrget, sed extrema costarum ad finem sterni dolent, ventrísque pars, vbi diaphragma est, turget, deliriumque adest.

In mediastini inflammatione dolor non ita in lateribus percipitur, neque est extensus.

Hepatis inflamationis à pleuritide differentiæ.

Inflammatio hepatis, quæ etiam habet quandam cum pleuritide similitudinem, ita vt Siculus Medicus, vt refert Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 3. dum eam experiretur, pleuriticum se factum existimaret, à pleuritide differt loco doloris, qui perpetuò est in dextro latere, & circa dextrum hypochondrium collectus, neque is pungens est, sed grauans, tumórque infra costas nothas percipitur; pulsus est vndosus, non tensus, tussis est minor & sicca, respirandi difficultas quoque minor; vrina est citrina, alui excrementa sanguinolenta.

Signa humorum pleuritidē parientiū.

Quis autem humor pleuritidem pariat, tum ex signis humorum vniuersalibus, tum ex iis, quæ pleuritidem comitantur, & præcipuè sputo cognoscitur, cum quo tussi reiicitur pars eius humoris, qui inflammationem excitat. Si videlicet sanguis purus pleuritidem pariat, adest repletio & tensio venarum, maximè circa tempora & frontem, cum sensu grauitatis circa oculorum cauitates, & capitis anteriora, rubor faciei, sputū est rubrum & malum mitius. Si bilis adsit, sputum est subflauum, dolor admodum pungens, febris est acuta & ardens quæ ferè typū tertianæ seruat, sitis est vehemētior, pulsus durior & velocior, vigiliæ & anxietudo maior, oris amaritudo, vrina citrina tenuior. Si pituita admisceatur, sputum albicat, viscidum & glutinosum est, febris est mitior & minus acuta, quæ ferè typum quotidianæ obseruat & circa vesperam exacerbatur. Si melancholicus, sputum ad nigrū & liuidum tendit, nisi insignis corruptionis & pleuritidis lethalis sit iudicium, quod accidit, si præcessit sputum rubicundum, & postea nigrum sequitur.

Si malignus humori sputum plerumque è malo coloratum, adest magna virium deiectio, pulsus est languidus, & alia febrium malignarum symptomata apparent.

Tempora pleuritidis.

Tempora morbi huius ex sputo præcipuè cognoscuntur, vt docet Galenus, *lib. de crif. cap.* 18. Si enim sputum sit nullum, vel paucum, vel crudum, & cum difficultate reiiciatur, morbus adhuc in principio est. Postea vbi sputum copiosius nonnihil & post tenue crassius exspuitur, idque faciliùs incrementum est. Quod si sputum iam coctum, id est, album, læue, æquale, consistentiæ mediocris, & quod facilè reiicitur, apparet, idque copiosius exspuitur, status est. Declinatio tandem, vbi

post

post copiosius sputum paucius reiicitur, & febris dolor, & omnia symptomata remittunt. Cùm verò febris, quæ pleuritidi coniuncta est, non raro sit primaria, non symptomatica, coctionem humorum etiam ex vrinis animaduertere licebit.

Differentia ratione subiecti.

Rondeletius etiam, *capite altero de pleuritide*, signa, quâ ratione pleuritis ratione subiecti differat, proponit, quæ lectori perpendenda relinquimus. *Pleuritis*, inquit, *duplex est; altera quæ extenditur per partem interiorem omnium costarum. Altera verò quæ costam vndiquaque inuestit, tanquam periostium costarum, & in vtraque membrana fit inflammatio. Distinguitur autem species ex decubitu. Nam si æger in partem affectam decumbere potest, & non in oppositam argumento est, affectum esse in membrana extensa, quæ hypoficota dicetur & hoc fit, quia cùm in oppositam partem decumbit æger, pondere materiæ collectæ illa memorana distenditur magis, & diuellitur à costis. Illa autem, quæ fit in periostio, contrario modo se habet. Nam in oppositam partem dormire possunt, in affectam verò minimè. Sed quia hæc nota communis est pleuritidi veræ & non veræ, ob id aliam notam adiungere oportet ad distinctionem harum. Nam, si affectus, fit in musculis externis, si digito premantur, dolorem sentiunt. Quod non accidit his, qui inflammationem in periostrio habent, nisi supra modum comprimatur costa. Fit etiam pleuritis in musculis intercostalibus, quæ species pulsatione deprehenditur. In multa enim inflammatione costarum arteria comprimitur, præterquam in inflammatione musculorum intercostalium. Hæc nota certissima deprehenditur, & in vtrunque latus dormire possunt. Conueniunt omnes in dolore punctorio, in pulsu duro, in difficultate anhelandi, febre verò & sputo distinguuntur. Nam omnes inflammationes internæ febrem habent, sed dolor lateris sine febre, à materia frigida vel flatulenta excitari solet. Nulla tussis, nulla exspuitio sequitur, quia materia in parte externa continetur. Omnibus aliis difficultas spirandi est maior, & dolor magis pungens, sputio magis sanguinolenta, vel flaua, vel spumosa. In inflammatione membranæ internæ semper adest pau a, aut multa in morbi processu. Nam in salubribus tantum mox apparet sputum. Verum in inflammatione musculorum intercostalium minor fit resudatio, ob id expuitio minor. In ea parte, quæ est in periostio, ferè nulla apparet, & resoluitur per insensibilem transpirationem & sudorem modò missio sanguinis prohibuerit incrementum. Nam talis inflammatio à pauca materia fit.*

Prognostica.

Prognostica.

1. Euentus pleuritidis triplex est: vel enim ad salutem, vel ad mortem terminatur, vel in alium morbum commutatur. Vt autem, quis euentus futurus sit sciamus, vires naturæ & morbi componere conuenit. Vires corporis ex actionibus corporis vitialibus, naturalibus & animalibus cognoscuntur. Quo enim ipsæ actiones rectiùs sese habent, eò maius naturæ robur significatur. Morbi conditiones autem etsi plurima signa ostendant; tamen inter ea in pleuritide signa coctionis & cruditatis sputi primas obtinent.

2. Hinc crudæ pleuritides morbi diuturnitatem vel mortem; coctæ breuitatem & salutem ostendunt. Salutem quidem ostendit coctio, quatenus coctio; breuitatem verò, quatenus hoc vel illo tempore ap-

paret. Nimirum in omni pleuritide ſalubri ſputum maturè coctionem recipere, & in calore ac ſubſtantia ſeſe bene habere, ac facilè & promptè excerni debet: & quò meliora coctionis ſigna adſunt, & quò citiùs ſputa apparent, eò citiùs morbus terminabitur. De quo Hippocr. 1. *aph.* 12. *In pleuritide ſi ſputum ſtatim appareat in initio intra tertium diem, breuem morbum indicat: ſin verò poſterius, longum.*

3. Periculoſiſſima verò pleuritis eſt, in qua nihil exſpuitur: (niſi tamen ita leuis ſit, vt inſenſibiliter vel per ſudorem diſcuti poſſit.) Secundum locum obtinet, atque ita leuior eſt, in qua ichores tenues ſaltem exſpuuntur: tertio loco eſt, in qua craſſiora apparent; quarto, in qua ſputum perfectè coctum apparet. Quod ſi circa tertium vel quartum diem contingat, morbus vltra ſeptimum non extendetur.

4. De ſputi conditione paſſim extant aphoriſmi apud Hippocratem. Flauam bilem ſputo admodum permixtam apparere intra initia, bonum eſt; ſi multò poſt apparet, malum: quia naturam nihil aduerſus morbum rebellem tentare ſignificatur, 2. *progn. t.* 44. & 45.

5. Sputum flauum ſincerum, aquoſitati multæ permixtum periculoſum eſt; album verò, glutinoſum ac rotundum inutile, 2. *prognoſt. aph.* 46. Et 1. *de rat. victus in acut. t.* 37. ſputum glutinoſum [illegible], pleuritidis ſignum habetur; cùm ex igneo calore materiam adurente lentor & viſciditas contrahatur: idque propterea alibi καταγλισχραινόμενον, ἀπέπτως, nominat, id eſt, admodum glutinoſum ſine coctione. Quod enim coquitur, modicè glutinoſum euadit, Hoc verò ſaltem ab aduſtione lentorem contrahit.

6. Malum quoque eſt χλωρὸν, id eſt, æruginoſum, vel admodum viride, & quod ſpumoſum excernitur, 2. *progn.* 47.

7. Sputum nigrum ſincerum peſſimum eſt, *progn.* 48. Indicat enim & humoris prauitatem, & caloris natiui extinctionem.

8. Nimirum quo humor mitior eſt, à quo pleuritis prouenit, eò & ipſa mitior eſt. Mitior eſt, quæ à ſanguine cum bile mixto excitatur. Contumax & diuturna eſt, quę à pituitoſo humore. Peſſima, quæ ab humore melancholico & maligno prouenit.

9. In pleuritide, vbi exſcreatio dolorem, tuſſim ac ſpirandi difficultatem non ſedat, malum. Copia enim vel malignitas materiæ, vel expultricis debilitas ſignificatur.

10. Qui pleuritide laborant, niſi intra 14. dies supernè per ſputum repurgentur, iis in empyema fit tranſmutatio, 5. *aphoriſm.* 8. Aretæus tamen hîc interdum vigeſimum diem terminum conſtituit: & Galen. in *comm.* non ſolùm empyema, ſed quālibet in pus mutationē intelligit.

11. Materiam autem ad ſuppurationem tendere dignoſcitur ex eo, quod ſputum parcius eiicitur, nec expectorādi finis eſt intra decimum quartum. Et cùm fit ſuppuratio, omnia ſymptomata ingraueſcunt, dolor, febris, linguæ ſiccitas, difficultas reſpirandi, ſæpe etiam accedunt deliria.

12. Qui verò ex pleuritide empyici fiunt, ſi in 40. diebus repurgentur à die, quo ruptio facta eſt, liberātur: alioquin in tabē tranſeunt, 5. *aph.* 12.

13. Pleuritis maxima ex parte die decimoquarto terminatur, aut ſi non hoc, ſaltem vigeſimo & quidē

si quarto die expuat æger album, læue, æquale, idque ter vel quater tussiendo, in septimo terminabitur. Si in septimo tale sputum primùm appareat concurrentibus aliis bonis signis, morbus vltra vndecimum & decimum quartum diem non extendetur.

14. Si tardiùs æger spuere cœperit, tardior etiã morbi solutio erit. Contrà quo citiùs signa mala apparent & ingrauescunt, eò citiùs æger moritur.

15. Præterea sunt & alia signa, quæ ad euentum huius morbi significandum faciunt. Maximum indiciũ exitialis pleuritidis est, si pulsus summoperè durus sit, & præterea etiam paruus, atque ob calorem frequentissimus. Pleuriticus enim cum tali pulsu nullus sanatus fuit, vt Galenus, 4. *de præsag. ex pulsu, cap.* 5. scribit.

16. Quicunque dolor circa thoracẽ & pulmonis sedem affligens neque sputi expurgatione, neque alui deiectione, neque sanguinis missione, neque medicamentis, neque victus ratione desinit, eum in empyema conuerti sciendum est, 2. *prognost.* 52. si tamen nulla signa lethalia, aparent; aliàs mors expectanda.

Pleuritidis salutaris terminatio.

17. Ad salutem enim terminatur pleuritis vel materiæ ἐκκρίσει, atque excretione per sputum, quę ratio frequentissima est & tutissima; vel διαφορήσει atque discussione, cõpertúmque est, pleuritidẽ biliosam septimo die iudicatam fuisse per icterum, vel euácuatione materiæ per hæmorrhagiam narium, vrinam, aluum, sudorem: vel permutationẽ in empyema; vel, quod rarissimum est, per μεταστάσει materiæ ad articulos & glandulas vel parotidas, *aph.* 38. *s.* 2. *l.* 5. *Coacar.*

18. Hinc fluxus sanguinis è naribus signum bonum est in pleuritide, vt & hæmorrhoidum & mensium fluxus. Et præcipuè si fluxus sanguinis in die critico fiat, & post signa coctionis accidat, bonũ præsagit, nec inhibendus, nisi vires ad extremum deiiceret. Si verò in principio cõtingat ex multitudine materiæ à natura gubernatæ & anhelit⁹ difficultas inde minuatur, & febris vehemẽtia cesset, vtilis quoque est. Si contrarium verò eueniat, & symptomata non alleuientur, contingit plerumq; ægrũ mori in quarto

19. Diarrhæam quidem, quando superuenit pleuritidi vel peripneumoniæ, malum esse, 6. *aph.* 16. scribit Hippocr. sed hoc intelligendum de pleuritide, in qua inflammatio tanta est, vt hepate & ventriculo in cõsensum tracto, nutrimentum non bene concoquatur. Si verò pleuritis non adeo grauis sit, nec hepar, nec ventriculus in consensum trahatur ob mali grauitatem, aliquando bonum signũ est, materia per aluum euacuata; maximè si coctionis signa adsint, nec fluxus ab alia causa existat, cuius rei historia habetur apud Valleriolam, *lib.* 1. *obseru.* 4.

20. Pleuridi si peripneumonia superueniat, malum, 7. *aph.* 11. Fit enim translatio materiæ ad membrũ nobile. Pulmonis tamen inflammationes, quæ ex morbo laterali permutationem accipiunt, iis, quæ ab initio fiunt, securiores esse, in *Coacis comm.* 1. *lib.* 5. *sect.* 2. *aph.* 43. *apud Hollerium* scribitur. Quod cur fiat, parum constare scribit Hollerius. Desiderius Iacotius verò locum hunc corruptum & pro γινομένων, legendum esse ἐπιγινομένων, putat. Forsan verò loco Hippocrates non instituit collationem pleuritidis cum peripneumonia, sed peripneumoniæ, quæ per se incipit, cum ea quæ pleuritidi

succedit. Etsi enim bonum non sit, pulmonem inflammari sanguine à latere ad eum delato: tamen adhuc periculosius est, si ἐξ ἀρχῆς, & per se peripneumonia incipiat. Tum enim toto impetu materia ad solos pulmones ruit. Si verò materia prius ad pectus feratur, in plures partes diffunditur, nec tanta inflãmatio inde excitatur. Quando verò transit pleuritis in peripneumoniam, dolor lateris cessat.

21. Si pleuriticus dolor ex sputis biliosis absq; ratione euanuerit, ægri in delirium incidunt, *3. prorrhet. t. 5.* Humor enim biliosus sursum in caput trahitur, & cum vrina tenuis atque alba redditur.

22. Quando pleuritis accidit prægnantibus, periculosum est, sicut & senibus, cùm in his ob virium imbecillitatem & caloris naturalis inopiam materia non concoquatur: vtrique verò phlebotomiam & victũ tenuem, quæ in pleuritide maximè necessaria sunt, non facilè ferant.

23. Pleuritis post alium morbum diuturnúmque plerumque lethalis est. Periculosa, quæ in corpus cacheɔticum incidit.

24. Densa & exercitationi dedita corpora citiùs ex morbo laterali & pulmonis inflammatione intereunt, quàm quæ sine exercitatione degunt. *in coacis.*

25. Quibus in morbo laterali plurimus ex sputo strepitus in pectore sonat, & vultus demissus est, oculúsque aurigine suffusus & caligine obductus, in his mors expectanda. *ibidem.*

26. Quibus in morbo laterali lingua circa initia biliosa est, hi intra septimum iudicantur: quibus verò tertio, aut quarto die, circa nonum.

27. Et vt signa reliqua etiam, quæ pleuritidi cum aliis morbis communia sunt, coniungamus, & quid de euentu pleuritidis sperandum sit, in summam quasi contrahamus, ęgrum conualiturum hæc significant. Leuiter & moderatè morbum perferre, corpus esse æqualiter calidum, ac molle, vrinas & alui deiectiones, somnúmque rectè sese habere, sitim esse moderatam, facilè respirare, dolorem esse sedatum, sputum facilè ac maturè excerni, idque in substantia & colore sese bene habere. Signa salutis.

28. Contra mortem significant, grauiter ac cum anxietate morbum perferre, corpus inæqualiter affici, vt si thorax & venter vratur, extrema frigeant, alui deiectiones, sudores non bene sese habere, non dormire, siti ardere, dolorem non sedari, nihil aut paucum & cum maximo conatu excerni. Delirium si accedat, cùm septo affecto hoc contingere soleat, mortale est signum. Si vrina tenuis & subtilis fuerit, nec habens aliam malitiam, indicat materiam raptam esse ad locum inflammatum, & plerumque mortem notat. Propria tamen signa maioris momenti sunt, & plus ad mortem significandam vnum proprium, quàm ad salutem plurima communia faciunt. Signa mortis.

Indicationes.

Cùm pleuritis si inflammatio, quę ex affluxu sanguinis fit, eæ quas inflammatio suppeditat, indicationes & hîc dantur. Humores videlicet affluxuri & affluentes reuellendi; fluentes intercipiendi, repellendi, deriuandi; quod denique affluxit, & in parte inflammata habet, discutiendum, aut quoquo modo è parte tollendum. Repellentibus tamen hîc & intercipientibus locus Indicationes.

non datur; cùm per ea materia ad interiora repelli & inflammatio augeri possit. Ideoque in pleuritide materia saltem affluxura & affluens reuellenda: & quæ quidem influxit, in venis tamen partis adhuc fluctuat nondùmque impacta est, deriuãda, & quod influxit discutiendum, aut si fieri non potest, maturandum concoquendum, & curandum, vt quàm primùm tussi ac sputo reiiciatur atque euacuetur.

Deinde dolor, si magnus sit, & ad sanguinis missionem non leniatur, mitigantia indicat.

Tertiò cùm febris, quæ pleuritidi coniungitur, sæpe sit primaria, ea nõ negligenda, sed ei necessaria remedia adhibenda. Tandem quod in omni morbo fieri debet, virium habenda est ratio, & conueniens victus præscribendus. Quæ omnia quomodo expedienda sint, iam dicendum.

Curatio.

Curatio. Atque à quo auxiliorum genere curatio inchoanda sit, an à fomentis discutientibus, an à purgatione, an à venæ sectione, inter authores non conuenit. Hippocr. quidem, 1. *de rat. victus in acut. t.* 1. scribit: *Lateris dolorem, si iis per exordia fuerit, siue postea obortus sit, tentare medicamentis dissoluere, non absurdum est.* Aliis tamen hoc tutum non videtur; cùm eiusmodi calefacientibus auxiliis facilè maior humorum affluxus concitari, atque ita inflammatio augeri possit. Verumenimverò non loquitur Hippocrates eo loci de pleuritide, seu inflammatione pleuræ in specie, sed in genere de lateris dolore, qui ab aliis etiam causis, & quæ fomentis discuti possunt, non solùm ab inflammatione pleuræ ortum habere potest, vt infrà, *part.* 3. *cap.* 6. dicetur.

Venæ sectio. Ideoque in vera pleuritide vix venæ sectio, si vires eam ferant, differenda, & fomenta præmittenda sunt. Nisi forsan planè, vt Galen. 6. *epid, comm.* 3. *text. vlt.* scribit, pleuritis exigua & leuis sit, neque à magno humorum affluxu oriatur, & fomẽta ad humorem discutiendum sufficere videantur. Tum enim leuia fomenta adhibere conuenit, præsertim si à causa externa, vt aëre frigido pectus lædente, dolor excitetur, absque sanguinis in reliquo corpore abũdantia. Fomenta.

Fomentorum duplex cõmodum. Non fomenta duo commoda habent, & per ea materiæ pars euacuatur, pars q; affecta propterea minùs distenta mitiùs dolet. Ita Galenus, *loco modò allegato*, cuidem pleuritide laboranti venam non aperuit. Atque his fomentis si dolor mitigetur, signum est, nullam adesse plethoram, aut pleuritidem potiùs notham esse, quæ à flatibus ortum habuerit. Itaque audacius tunc fomentis vt licebit, quibus hoc, quod inflammationem aut dolorem parit, discutitur. In fomentis tamen illis adhibendis cauendum, ne nimis calida & discutientia sint, sed planè lenia adhibenda. Vnde etiam Hippocrates aquam calidam & milium applicat. Et applicamus ista, vt & lac commodissimè in vesica, quæ pondere latus nõ grauat, vt vasa ænea. Videndum etiam, ne quæ calida admouerentur, refrigescant: vnde linteis calidis fouenda. Si verò dolor augeatur atque acerbior euadat, indicio est, plethoram subesse, quam ad se trahant partes calefactæ, aut omnino, si signa adsint certi sanguinis affluxus; tunc statim à fomentis desistendum, vel etiam fomenta planè omittenda, & aliqua euacuatio instituenda.

Vtra autem præmittenda sit ve-

Vtrũ præmittenda sit in pleuritide, venæ sectio, an purgatio.

Quæ præcipuè orta est ex loco Hippocrat. 2. *de rat. victus in acut. t.* 10. & 11. vbi ita scribit: *Si dolor ad claniculũ pertigerit, aut molestiã fit vel brachio, vel mãmæ, vel partibus septo trãsuerso superioribus grauitas, internam cubiti venam secare expedit. Si verò eæ, quæ sub septo transuerso sunt, partes dolor infestat, nullum ad clauiculam signum fecerit, ventrem vel nigro veratro vel peplio mollire oportet.* Præterea, vt alibi etiam dictum, pleuritidis & talium inflammationum causa principalis est plerumque cacochymia, quam natura in principio febrium talium è corpore depellit, aut certo ad exteriora protrudere conatur.

Verùm Galeno, *in comment.* cui & Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 33. Rhases & alij Medici assentiuntur, tutius videtur in vtroque casu sanguinem primò mittere. Est enim pleuritis inflammatio cum febre acuta, in qua secundùm Hippocr. 1. *aph.* 24. raro purgandum, & quidem in initio & cum ingenti præmeditatione; cum sine omni periculo sanguinem mittere liceat. Et sic, vt in pleuritide etiam purgatione opus sit; venæ sectio tamen præmittenda, vt Hippocrates, 4. *de rat. victus in acutis, t.* 21. & Galenus, 6. *epidem. comm.* 1. *t.* 6. docet. Venæ sectione verò peractâ tutiùs medicamentum purgans exhiberi potest, si cacochymia magna sit, & illa præsertim in prima corporis regione contineatur, aut eò vergat, quod ex vomitu, alui excrementis liquidis, anxietate & circa ventriculum grauitate cognoscitur. Et Hip. *loc. all.* non loqui videtur de pleuritide propriè dicta, sed vt modò dictum, de dolore lateris in genere, qui non solùm ab inflammatione pleuræ, sed & ab aliis causis ortum habet, quod etiam Rondeletius, *lib.* 2. *cap.* 15. animaduertit. Etenim dolor, qui sub septo transuerso est, non est in pleura, & intelligit proculdubiò Hippocrat. alium dolorem, qui prouenit ab affectu aliquo in ventre inferiore eius partis, quæ cum intestinis cõsensum habet. Qua de causa etiam purgantia exhibet. Et Hippocratem de flatulento aliquo affectu potiùs loqui, quàm de vera pleuritide, patet ex eo, quod daucum, seseli, cuminum & anisum veratro nigro, & peplio addit.

Venæ sectio tutissimum pleuritidis auxilium.

Tutissimum ergo & maximè necessarium pleuritidis auxilium est venæ sectio, quæ etiam summum ægro commodum affert: modò sanguis per venas affluat. Maximas enim, vt etiam Heurnius existimat, pleuritides etiam nasci sanguine ex arteria aorta affluente verò consentaneum est. Et tum non satis iuuat venæ sectio. Virium tamen habenda est ratio, & an illæ venæ sectionem ferant, videndum. Et cùm quædam sint, quæ vires robustas vel debiles indicant, quæri hîc solet, an pueris & senibus pleuritide laborantibus, vena aperienda sit? Item an grauidis pleuritide correptis venam aperire liceat? & an mulieri, si sub ipsum mensium fluxum pleuritide corripiatur, sanguis mittendus sit.

Ante annum 14. vena vix aperienda.

Et primò pueros quod attinet, etsi Averrois referat, quod Avenzoar, maximi apud Arabes nominis Medicus, filio suo primo venam aperuerit, aliísque idem sexto anno & octauo fecisse legantur; tamen non facilè id tentandum, & vix ante annum 14. vena aperienda, cùm vires ea ætate debiles sint, & ob mollitiem ac raritatem aliàs insignem dissolutio-

nem patiatur. De qua re etiam in Instit. *lib.* 5. *part.* 2. *s.* 1. *cap.* 17. & de febribus *lib.* 2. *cap.* 5. dictum. Si tamen morbus valdè vrgeat, & puer sit pleno corporis habitu, ac sanguine redundet, corpúsque non sit nimiùm molle, circa annum ætatis nonum vel decimum hirudines venis apponere licet. Ægyptiis hodiè crurum scarificationem in talibus etiam in pueris in vsu esse, in Instit. *lib.* 5. 1. *sect.* 2. *cap.* 7. ex Prospero Alpino dictum. Senibus autem, si adhuc validi sint, sanguinei, carnosíque venam aperire nihil impedit, cùm vires non annorum numero, sed robore ac corporis habitu æstimandæ sint.

An verò grauidis & sub ipsum mēsium fluxum fœminis pleuritide correptis venam aperire fas sit, de eo in Instit. *loc. prius all.* dictum.

Quæ autem vena & quo in latere aperienda sit, non ita planum est ob plurimas & grauissimas hac de re motas controuersias. Non enim solùm antiqui (putà Græci, & Arabes) non planè inter se consentire videntur, sed superiore etiam sæculo hac de quæstione variè disputatum, atque vt Thaddæus Dunus *lib.* 2. *de art. ren. cap.* 4. hac de re scribit, acerrimè in hac controuersia altercatum; ac doctiores quique Medici, Itali, Galli, Hispani (adde & Germani) plurimùm sunt commoti, ita vt ad magistratum ea res delata fuerit, quo Principis authoritate & gladio tumultuosæ istæ disputationes sedarentur, qua de re infra pluribus *quæst.* 4. dicetur, hîc saltem veriorem quam putamus, sententiam proponemus.

Quæ vena & quo in latere aperienda.

In pleuritide, vt in aliis inflammationibus, reuulsionem, quæ sanguinem affluxurum, aut etiam, qui iam affluit, à parte inflammata, quantùm fieri potest, longissimè auertat, atque ita incrementum inflammationis prohibeat, necessariam esse, tentandúmque eam mox esse in principio, dum fluxio humorum adhuc durat, & inflammationis incrementum metuitur, extra controuersiam est. Materiam autem, quæ ad vicinæ inflammationis loca iam influit, aut etiam in partem inflammatam iam influxit nondum tamen in ea impacta est, deriuationem requirere etiam extra dubium est, sicut & illud, reuulsionem ad contraria, deriuationem ad vicina, & vtrámque κατ' ἴξιν, seu secúdùm rectitudinem fieri debere. Hoc autem iam in controuersia est, an reuulsio, vena in latere affecto aperta, fieri, & an vna & eadem vena aperta, simul reuulsio & deriuatio fieri possit; & an rectitudo saltem secundùm latitudinem consideranda sit. Nihil horum concedimus, statuimúsque præsente plenitudine vena in eodem latere aperta sanguinē potiùs ad partem affectam attrahi, quàm ab eo reuelli, & quod reuulsio, vbi vtroque auxilio opus est tempore præcedere debeat deriuationem, neque vtrâque eâdem vena apertâ peragi possit, asserimus. Etsi hoc non negamus, quod plethora etiam in eodem latere vena aperta demi, atque ita morbus aliquando præcaueri possit. Veruntamen commodius est, si in latere opposito vena aperiatur, qua & sanguis minuitur, & à loco affecto reuellitur. Statuimus hinc τὸ κατ' ἴξιν, non solùm secundùm longitudinem corporis, sed etiam secundùm latitudinem considerari posse.

Primum quod attinet, cùm focus &

fons quaſi, è quo ſanguis affluit ad partem affectam in pleuritide, non ſint venæ brachij in latere affecto, ſed truncus venæ cauæ, à quo vtriuſque brachij venæ originem habent, & plus ſanguinis ſit inter latus oppoſitum & locum affectum, quã inter locum affectum & brachium loco affecto vicinum: ſi in principio, præſente adhuc plenitudine, vena in eodem & parti affectæ vicino brachio aperiatur, facilè fieri poteſt vt ſanguis, qui poſt venæ ſectionem ratione vacui ad brachium, in quo vena aperta eſt, fluere debet ad part. inflãmatam, vtpote debilem, dolentem & calentẽ præt. nat. ruat & trahitur, atque ita inflãmatio augeatur. Præcipuè ſi fluat ſanguis per ramum ſubclauium, aut mammarium, aut thoracicum. Tum enim vena in eodem latere ſecta non conciliatur motus contrarius, ſed augetur influxus.

Sit enim a a. ramus ſubclauius, b b. vena mammaria, c c. thoracica, d d. cephalica, e e. baſilica, f. truncus venæ cauæ. Secetur eiuſdem lateris cephalica vel baſilica, manifeſtum eſt, motum contrarium hoc modo non conciliari. Ex fonte enim f. ſeu trunco venæ cauæ, dum vena d. vel e. aperitur, ſimul fluit verſus a. b. c. Neque etiam, ſi per intercoſtalem venam ſanguis influat, tutò in eodem latere vena aperitur, cùm vt Hipp. *de oſſib.* docet, danda ſit opera, vt quàm maximè procul à locis, in quibus dolores fieri & ſanguis colligi ſolet, ſectiones faciamus.

Contrà verò ſi in oppoſitio brachio vena aperiatur, ſanguis, qui ad affecti lateris venas & per eas in partem affectam fluxurus erat in contrarium trahitur & ſine vllo periculo.

Et licet

Et licèt è venis eiuſdem lateris, vtpote quæ parte affectâ in pleuritide ſuperiores ſunt, ſanguis fluat; tamen venæ illæ reuera fons non ſunt, è quibus ſanguis fluit, cùm is ex internis & maioribus venæ cauæ ramis ad hos & per has ad partem affectam mittatur. Et quamuis eadem vicinitas eſt vtriuſque brachij cum vena caua, tamen, vt dictum, ſi venæ in latere affecto aperiantur, facilè fieri poſſet, vt cum maiore impetu ad locum vicinum affectum fluat. Et confirmat ipſa experientia, quod rectè fiat, ſi in oppoſito brachio vena aperiatur. Per tot enim annorum ſæcula, quibus Arabes & poſt hos Barbari, vt ob ſtylum nominantur, Medici in pleuritide in initio morbi in oppoſita parte venam aperuerunt, nihil incommodi ex eo Medici illi non imperiti perceperunt, nihilque damni ægris ex venæ ſectione hoc modo adminiſtrata inferri animaduerterũt. Imò Matth. Curt. vt poſtea *in q.* 4. dicetur, cùm ipſe pleuritide corriperetur, & à Medecis quos in conſilium vocauerat, rogaretur, an ſecundùm ſuum dogma in brachio lateris affecti, an verò in oppoſito ſucundùm Arabum doctrinam venam ſibi aperiri vellet: in oppoſito latere venam ſibi ſecari maluit, proculdubiò non ignarus, quod alijs etiam eadem fine incommodo, imò cum vtilitate aperta eſſet.

Vna vena aperta reuulſioni & deriuatio ni inſerui re non poteſt.

Neque ex vnâ venâ apertâ ſimul reuulſio & deriuatio fieri poteſt. Cùm enim reuulſio fiat ad remota & contraria, deriuatio ad vicina; vna & eadem pars remota ac vicina eſſe non poteſt, atque eodem tempore vtramque fieri non poſſe clarè docet Galenus, *de cur. rat. per ſang. miſſionẽ c.* 19. *Vt ſummatim dicam*, inquit, *incipientes inflammationes reuulſione curare oportet, quæ verò iam inueteratæ ſunt, ex ipſis ſi fieri poteſt, partibus. Quod ſi fieri nequeat, ſaltem ex vicinis.* Ideoque cum Hipp. & Gal. in eodẽ latere venam aperire præcipiunt, id non reuulſionis, ſed deriuationis gratiâ fecerunt, quod vel ex eo apparet, quod eò vſque ſang. miſſionem continuari voluerint, donec color maturetur, quæ ſanguin. è part. affect. iam affluentis ſignum eſt, reuulſio verò è parte affecta non euacuat.

Τὸ κατ' ἴξιν.

Τὸ κατ' ἴξιν, verò & rectitudinem quod attinet, quamuis in oppoſito latere vena aperiatur, nihilominus ſecundùm Hippoc. & Gal. præceptũ ſit κατ' ἴξιν καὶ εὐθυωρίαν, Neque enim τὸ κατ' ἴξιν, obſeruatur ſolùm ſecundùm longitudinem corporis, ſed & ſecũdùm latitudinem; id quod clarè docet Gal. *in comm. ad lib. Hipp. de fract. t.* 10. κατ' ἴξιν, inquit, *ſemper pro ex directo ponit; aliquando per longitudinem corporis, aliquando per latitudinem.* Et idem Galenus 2. *ad Glauconem capite* 2. vno crure laborante ex altero ſanguinem mittere iubet. Non enim requiritur, vt vena, quæ reuulſionis gratiâ aperitur, communionem cum parte affecta habeat, id quod in deriuatione eſt neceſſarium; ſed cum parte mittente communicare debet. Nam cùm deriuatio è parte affectá, aut certè vicinis euacuare debeat, neceſſe eſt, vt per venas, quæ cum parte affecta communionem habent, fiat & quidem vicinas. Cùm verò reuulſionis finis ſit, ſanguinem ad partẽ affluxurum, aut iam affluentem ab ea ad contrariũ auer-

tere, necessarium est: vt per eas venas fiat, quæ cum parte mittente communionem habent, à parte verò recipiente seu affecta remotæ sunt. Quod in pleuritide optimè fit in latere opposito. Cùm enim è trunco venæ cauæ sanguis ad latus affectum effundatur: vena in brachio opposito aperta habet cum venæ cauæ trunco, vt pote à quo oritur, communionem remotior verò est à loco affecto, quàm venæ eiusdem lateris.

Quæ cùm ita sese habeant, & medicinæ fundamentis consentanea sint, si Medicus mox in principio ad ægrum vocetur, & plenitudo corporis insignis adsit, & vehemens ad partem affectam affluxus, virésque venæsectionem ferant, in opposito brachio vena aperienda est, longinquioris reuulsionis gratiâ: & ne, corpore adhuc pleno & durante humorum affluxu, secta in eodem latere vena affluens humorum copia ad latus inflammatum moueatur. Postea verò in eodem latere deriuationis gratia vena aperiri potest. Et in primis id fieri debet in iis regionibus & hominibus qui largã & repetitam sanguinis missionem facilè ferunt.

Neque refert, quod vbi vena in opposito brachio aperitur, euidens auxilium non statim inde percipiatur. Enim nemo primo die vel moritur, vel sanatur, & satis est, si postea commodum ex ista venæ sectione percipitur, quod satis magnum est, dum à loco inflammato sanguis, qui inflammationem aucturus erat, auertitur, & ex deriuatiône plus postea commodi percipitur, si reuulsio præmissa fit.

Si verò, quod sæpè fieri solet, Medicus non statim in primo morbi principio vocetur, & sanguinis, qui morbi vehementia, febrili calore & inedia minui solet, non adeò magna sit abundantia, nec magnus etiam amplius affluxus, aut si pleuritis sit mitior, sanguinísque nec copia magna, nec magnus affluxus, & vires etiam iteratam sanguinis missionem laturę non sint, statim in loci affecti latere venam aperire licet: Nam si initio pleuritis, in qua magnus humorum affluxus non est, solùm fomentis curari potest, cur non etiam in tali miti pleuritide, aut in qua non est amplius magnus humorum affluxus, solùm eiusdem lateris venam aperire sufficiat.

Cæterùm & hoc in controuersia est, verum mulieribus mensium aut hæmorrhoidum suppressionem patientibus & pleuritide correptis vena in brachio an verò in poplite aut pede aperienda sit. Arabes quidem nonnulli etiam aliàs à vena in pede secta fecerunt initium, & sentiunt nonnulli, morbos à menstruorum in fœminis & hæmorrhoidum in viris & fœminis suppressione originem trahentes venarum in crure sectione tantùm sanandos esse, id quod in morbis diuturnis, & qui dant inducias, faciendum esse, libenter concedimus. In morbis verò acutis, qualis est pleuritis, non semper in poplite aut pede vena aperienda est sed distinctio adhibenda. Nam si in talibus euacuationibus, quæ statis temporibus fieri solent, repentè omninóque suppressis, sanguinis ad superiora motus & in latus affluxus manifestè deprehendatur à venæ poplitis, vel tali

Mulieribus mensium suppressione laborantibus quænam vena secanda in pleuritide.

sectione curatio omnino inchoanda est. Si verò oppressio iam antiqua sit, per quam paulatim plethora vel cacochymia aliqua & humorum abundantia in superioribus partibus cumulata sit, neque etiam tempus mensium instet, tum à venarum brachij sectione curatio inchoanda. Acutus enim morbus id requirit, nec moram fert, donec rursum vel menses, vel hæmorrhoides prouocentur fierique potest, vt, dum in mensibus vel hæmorrhoidibus prouocandis laboratur, æger vehementiâ morbi iuguletur. Mensium verò & hæmorrhoidum suppressio moram fert, eiúsque postea, cum acuti morbi periculo æger liberatus est, ratio haberi, & vt sanguis suppressus prouocetur, opera dari potest.

Nec hîc prætereundum, cùm pleuritis non rarò febrem & morbum primarium sequatur, vel comitetur, quæ sæpè malignitatem insignem coniunctam habet, id quod frequenter in pleuritide epidemia accidere solet, diligenter tum malignitatis esse habendam rationem, & an ea venæ sectionem ferat, attendendum esse. Mentionem facit Gesnerus, *libro primo epistolarum pagina* 19. cuiusdam epidemiæ malignæ, & contagiosæ pleuritidis, quâ multi perierunt, & in qua venæ sectio in brachio nihil profuit, sectio verò ad malleolos & in principio sudor ab antidoto aliquo plus opus tulit. Et omninò in talibus malignitas expugnanda, & hinc reliqua, quæ opus peragenda.

Quando secanda sit vena.

Tempus quod attinet, cùm sanguis vel reuulsionis vel deriuationis gratia mittatur, & reuulsio humori fluenti debeatur, fluxio autem fiat in principio, sanguis statim reuulsionis gratiâ in initio morbi quacunque diei hora mittendus, neque venæ sectio hic diu differenda, vt postea deriuatio fieri possit. Veteres, teste Galeno *3. epidem. comm. 3.* non mittebãt sanguinem post quartum diem. Verùm certus dierum numerus hîc definiri non potest, sed interdum post quartum diem sanguinem mittere nõ licet, quandoque & octauo licet. Nam si quarto die iam materia concoqui, & per sputum expelli cœpit, ne natura sua ab hoc suo opere auertatur, post quartum diem venam secare facilè non licet. Si tamen corpus sit valdè plethoricum, totius id facere licet, vt natura oneris parte leuata reliquum faciliùs concoquat. Si verò tale quid non obseruatur, etiam post quartũ diem venam secare fas est, quod & Hipp. *l. all.* fecit qui Anaxioni venam aperuit octauo die, vel quod citiùs non fuerat vocatus, vel quod in pleuritide crudissima, quæ vndecimo die vix coqui cœpit, morbus inducias tulit.

Quantum sanguinis mittendum.

Quantum sanguinis mittendum sit, ex eius copia & virium robore æstimandum est. Ita etiam vires docebunt, vtrum confertim & vna vice; an verò partitis vicibus sanguis mittendus sit. Hippocrates 2. *de ratione vict. in acut. tit.* 10. vacuationis modum statuit esse coloris in sanguine mutationem, si scilicet à crudo etiam aquoso rubicundus vel flauus fluat, aut à rubicundo vel flauo liuidus vel niger ob adustionem. Indicio enim est, sanguinem ex ipsa phlegmone, vel vicinis huic venis, alteratum, & transmutatum iam euacuari, qui ob calorem & adustionem ibi colorẽ mutauit. Verùm

id tantùm locum habet, cùm in eodem latere deriuationis gratiâ sanguis mittitur, non verò, cùm in opposito reuulsionis gratiâ.

Neque tamen, cùm in eodem latere vena aperitur, illam coloris mutationem semper expectare licet, sed prius cessandum est, cùm scilicet aut vires infirmæ sunt, ægérque habitu corporis molli tenerόque est, qui facilè resoluitur, aut tempus anni admodum calidum, aut inflammatio ita praua, vt de impacto ei sanguine nihil emittatur.

Antiqui etiam ad lypothymiam vsque sanguinem mittebant. Verùm corpora nostra talem venæ sectionē, præcipuè in pleuritide, non facilè ferunt, cùm propter dolorem, febrem, tussim, viribus opus sit, quæ constare nequeunt, si initiò statim sanguis tam copiosè euacuetur.

Cucurbitulæ. Vicariæ phlebotomiæ in corporibus infirmis & materiæ copia non magna sunt cucurbitulæ cum scarificatione infernis lumbis vel partibus inferioribus appositæ.

Purgatio.

Purgatio. Postquam sanguinis missione impetus eius aliquo modo conquieuit, & pars aliqua humoris inflammationem parientis euacuata est, si ex missi sanguinis colore & aliis signis cacochymiam in corpore subesse, quæ malum foueat, augeátque, Medicus coniiciat, ad purgationem accedendum est, in primis si eam ad primam capitis regionem vergere ex ventris murmure, vomitu, excrementis alui liquidioribus: anxietate circa ventriculum cognoscatur. Atqui id maturè faciendum. Author quidem, *lib. 4. de rat. vict. in acut. aphorism. 6.* diem quartum simpliciter purgationi determinat. Verùm rectè scribit Galenus, *in comm.* talia ægro secundùm numerum dierum suppliciter ingungi non posse; sed quod Hippocrates statuit, esse sequendum, ideóque statim initiò medicandum, vel postea, quando ad maturitatem perducti sunt humores: quam ob causam & prima interdum die, & secunda & quarta, & interdum quinta se purgans medicamentum dedisse scribit. Ideóque humores, qui in communibus ductibus redundant: & facilè ad partem affectam confluunt, initiò, quo tempore auctio maximè desideratur, purgandi; postea verò vbi morbus viget, & humores à natura concoquuntur, melius est quiescere.

Exhibenda vero talia medicamenta, qualia sunt apta ad euacuandum humorem, qui in corpore abundat, & in latus iam fluere cupit, vel saltem ad fluxionem paratus est, modò illa mitia sint & lenia, qualia sint tamarindi, manna, cassia, syrupus rosar. & violat. solut. & rhabarbari, mechoacannæ, fol. senæ, agarici, vel fortiorum aliquid addi potest, diaprunum, diacatholicum.

A fortioribus verò purgantibus medicamentis abstinēdum ne commoti ab his humores maiori impetu in partem affectam ruant.

E.g. *Decocti fl. & fruct.* ℥. iv. in quibus dissolu. *mann. el.* ʒ. vi. *cassiæ extr.* ℥. ß. *diaprun. simpl.* ʒ. iii. *extr. rhabarb.* ℈. j. *spir. vitriol.* g̃. v. M.

Nonnulli quocunque humore redundante exhibent oleum amygdal. dulc. recens, per quod facilè sine molestia aluus mouetur. Cui quidam aliquid visci querni vel dentis apri addunt. Conradus Gesnerus *locis alleg.* in pleuritide illa epide- Oleum lini in pleuritide epidemia aluum mouet.

mia oleum lini propinatum fuisse, & aluum copiosè mouisse scribit.

Alterantia. Alterantia quoque febris, & humoris peccantis caussâ exhibenda, humórque si nimis calidus, acris, aut contrà crassus sit, aptis medicamentis alterandus & corrigendus. Quæ tamen etiam commodè cum illis, quæ humorem iam in latere hærentem respiciunt, misceri possunt; vel ex alterantibus ea eligi, quæ simul peculiari proprietate causam morbificam respiciunt. Etsi; coniiciamus: febrem illam quæ pleuritidi coniungitur, esse malignam, qualis fermè semper in pleuritide epidemia, vtile, imò necessarium est, vt statim initiò etiam medicamenta sudorifera exhibeantur, qualia aliàs febribus malignis dicata sunt; quæ tamen ita parari debent, vt simul peculiari vi hunc morbum respiciant.

Duo medicamentorum genera in pleuritide. Vniuersalibus euacuationibus hoc modo præmissis, ad ipsam continentem causam, & humorum inflammationem excitantem curatio dirigenda est. Vbi duo imprimis medicamentorum genera requiruntur. Alia proprietate & vi peculiari pleuriticis vtilia; alia expectorantia & exspuitionem faciliorum reddentia, vel materiam insensibiliter discutientia.

Specifica. Priora quod attinet, etsi inflammatio morbus notus sit, & propterea medicamenta occultâ vi agentia requirere non videatur; tamẽ causis, quæ eam excitant, plerumque peculiaris malignitas inest, quæ propterea etiam medicamenta occultâ qualitate agentia requirunt. Talia sunt, flor. pap. uer. errat. seu rhæados siue per se sumpti, siue illorum succus siue aqua, siue syrupus. Nonnulli flores istos recentes in succo betulæ, inspersis aliquot guttulis spirit. sulphuris acidi per campanam facti, ad gratam concilian-dam acredinem, non secus quam rosas aut violas macerant, atque inde ter aut quater reaffuso recentibus floribus diluto cum saccharo serapium rubicundissimi coloris conficiunt, quo postmodum prospero successu in pleuritide suo tempore vtuntur. Nam non solùm impetum humoris tenuis affluentis refrænat, ardorémque & ebullitionem sanguinis compescit; verùm etiam acutæ febris præsens est auxilium. Huc referuntur carduus Mariæ & præcipuè semen, carduus bened. scab. radix lappæ maior. seu bard. rad. aristol. cortex anella. rubrar. oculi cancrorum, vel eorum magisterium, dens apri, castor. lign. visci querni, mandibulæ lucij cum dentibus, oculi item lucij & cruces in capite eius inuentæ, lapis carpionum, percarum, priapus tauri, cerui, talus leporis, capreoli, sperma ceti, corallia rubra, quorum ʒ. i. vel etiam plus cum aqua conuenienti prodest, millefolij item radix contusa, & cum aceto exhibita; succus pimpinellæ Italicæ, seu sanguisorbæ, aqua prunorum syluestrium, sal hyperici, quæ imprimis iuuant, si post eorum usum sudor excitetur. Ideóque Chymici & alia sudorifera exhibent, vt bezoardicum minerale, & diaphoreticum, & spiritum illum iuniperi compositũ. Peculiariter etiam è nonnullis cõmendatur ius pauonũ pingue.

De horum autem viribus, & quomodo pleuriticis prosint; alij aliter disputant. Nobis probabile videtur, ea imprimis ratione pleuriti-

cos iuuare, quod vim humores dissipandi & discutiendi habent, & ex iis etiam quædam malignos humores expellunt, ac cum pectore peculiarem cognationem habent. Vnde pleraque ex iis lapsis & contusis ad sanguinem concretum dissoluendum exhibentur, quædam in malignis febribus vsurpantur. Sicut nimirum venena alia aliis partibus nocent: ita & humores vitiosi alii ad alias partes à natura seu protruduntur, seu ruunt, & vt cancer, erysipelas, similésque tumores non in omnibus ęquè partibus excitantur, & humor qui dysenteriam excitat, intestinis peculiariter infensus est: Ita & humoris pleuritidem excitantis ea plerumque natura est, vt ad pleuram, non ad alia membra tendat. Hinc etiam sicut dysenteria, ita & pleuritis nonnunquam est epidemia. Medicamenta ergo, quæ peculiari vi pleuritidi prosunt, occultam illam humoris vitiosi qualitatem expugnant. Quapropter etiam commodissimè dantur initiò, vt scilicet malignum illud, quod naturam stimulat, & huius fluxionis causa est discutiatur.

Vt ℞. *Fl. pap. err.* m. j. Infunde in *aq. scab. card. Mar.* an. ℔. ß. Colentur, & cum *sacch. cand.* dulcorentur. F. iulebus.

Vel ℞. *Card. Mar.* ℈. ii. *flor. pap. errat. ocul. cancr.* an. ℈. i. F. puluis qui detur cum aqua endiuiæ.

Vel. ℞. *Vnicornu, C. C. præpar. margaritar. corallior. rub. ocul. cancr. mandibular. lucij, lapid. percar.* an. ʒ. j. F. puluis. Detur ʒ. ß. in *aqu. prunor. syluest.*

Vel. ℞. *Carduiben. cort. auelanar. rubr.* an. ℈. ii. *ocul. canc. mandibul. lucij, cor. alb.* an ʒ. i. F. puluis.

Vel ℞. *Rasuræ dentis apri.* ʒ. iii. ß. *ligni visci quern. rad. bardanæ,* an. ʒ. i. ß. F. pulu. tenuissimus.

Vel ℞. *Sem. cardui Mar.* ʒ. i. ß. *card. ben.* ʒ. ß. Cum *aq. card. Mar.* ℥. iv. *card. ben.* ℥. i. F. emulsio, cui adde *syr. viol. pap. errat.* an. ℥. ß. M.

Vel ℞. *Sem. melon.* ʒ. ii. *papau. albi.* ʒ. i. *cardui ben. cardui Mariæ* an. ʒ. i. ß. *aq. scabios. cardui ben.* an. ℥. iii. *hyssopi,* ℥. i. F. emulsio in qua dissolu. *mandib. luc. vstar. rasur. dentis apri* an. ℈. i. *cryst. præp.* ℈. ß. *syr. de althæa,* ʒ. iii. *manus Christ. perl. cum aq. rosar.* ℥. ß. M.

Vel ℞. *Succi sanguisorb. syr. papau. errat.* an. ℥. i. *aqu. card. Mariæ,* ℥. ii. vel iii. M.

Vel ℞. *Dent. apr.* ℈. i. *flor. papau. errat.* ℈. ii. *syr. papau. errat. capill. Vener.* an ℥. i. Misce.

Vel ℞. *Aq. scabios.* xvi. *pimpinell. sanguisorb.* ℥. viii. *flor. papau. errat. sicc.* m. i. *sacch. penid.* ℥. ii. Ebulliant in vase duplici clauso & colentur.

Vel ℞. *Aq. charefol. cardui Mariæ papau. errat.* an. ℥. ii. *ocul. lucij.* ʒ. ß. *matris perlar. præp. succini albi præp.* an. gr. xv. *extr. enulę,* gr. v. *syr. de hyssopo,* ℥. ß. *de succo violar.* ʒ. ii. *essent. papau. errat.* ʒ. j. M. de quo die noctúque per quatuor vices tria cochlearia calidè propinentur.

Vel ℞. *Aq. cardui ben. scabiosæ* an. ℥. i. ß. *papau. errat.* ℥. ii. *ocul. cancri præp. C. C. præp.* an. ℈. i. *syr. de succ. violar. de iuiubis,* an. ℥. ß. *de althea,* ʒ. ii. *spir. sulph. acidi,* ℈. ii. M.

Quod vero medicamenta, quæ ad materiæ per sputum sensibilem euacuationem faciunt attinet, pro humoris & temporis morbi ratione hæc nonnihil variant. Cùm enim humores ad exspuendum aptissimi sunt, vbi mediocritatem quandã ob-

tinent inter crassum & tenue: medicamenta ita comparata esse debent, vt eam humoribus inducant. Humores enim tenues, & qui pro tenuitate aëris tussi expulsi impetum effugiunt, ab initio incrassantibus ad mediocritatem reducendi, & ad exscreationem aptiores reddendi sunt. Crassos vero attenuare, viscidos incidere, adhærentes abstergere & abluere, simulque vias expulsioni aptas reddere conuenit.

Incrassant *rad. althææ, flor. violar. bugloss. iuiub. sebest. gummi tragac. amylum, papauer, syrup. violar. iuiubin. de papau. diacod. drapenid. diatragac. frig. loch. de psyllio, decoctum pectorale*, quod ex *hordeo, passul. iuiub. glycirrhyz. ac 4. sem. frigid. maior.* conficitur.

E. gr. ♃. *Sacch. penid.* ℥. i. *rotul. diaireos s. diatr. frig.* an. ʒ. iii. *passul. enucl.* ℥. ß. *sem. malu.* ʒ. i. *papu.* ʒ. ß. Cum s. q. *syrup. viol.* M. in formam linctus.

Vel ♃. *Syr. violar. de iuiubis capillorum Veneris, conseru. violar sacch. candi, amyli*, an. ℥. ß. M.

Vel ♃. *Amygd. dulc. contusar. pinear. in aqu. bordei infus. & cont.* an. ℥. i. *sem. melon. cucurb. excortic.* an. ℥. ii. *sacch. candi* ℥. ß. *syr. capill.* ♀. *iuiub.* an. q. s. F. lohoh.

In crassa verò materia conueniunt *hydrom. oxymel, hyssopus, capillus* ♀*ris, scabiosa, tussilago, syrupus capill. Veneris, de glycirrh. de farfar. de hyssopo, de prassio, de scabiosa, loch. de farfara, de pino, de prassio, de scilla, diatragac. calid. decoctum pectorale ex passul. sebest. iuiubis, dactyl. caricis, hord. glycirrhiz. capill. Veneris hyssopo paratum.*

Vt ♃. *Syr. capill. Vener. de glycirrhiza*, an. ℥. i. *de tussil. oxymel. s.* an. ʒ. vi. M.

Vel ♃. *Loboch de penid. de farfar.* ℥. ß. *spec. diaireos. s.* ʒ. i. Cum *syrupo de glycirrhiza* F. lohoh.

Vel ♃. *Ol. amygd. dulc. vel lini vel vtriusque oxymel. s.* ℥. ß. *sacch. penid. q. s.* F. lohoh.

Botonus Medicus Italus, sequenti eclegmate feliciter vsus est.

♃. *Ol. amygd. dulc.* ℥. ii. *oxmel. scillit. sacch. cand* an. ℥. i. *succi capp.* ʒ. i. M. de quo sæpius cochl. ß. propinetur.

Verùm medicamenta, quæ ad crassos humores temperandos adhibentur, non sine omni distinctione vsurpanda, cùm crassum sit varium. Crassum enim aliud naturâ suâ tale est, aliud ob coctionem. Primò conueniunt incidentia & attenuantia; crasso ex coctione, quæ abluunt & abstergunt; adustis ea quæ humectant. Si materia sit cruda & contumax, & febre remittente non cedat materiæ exscreatio, validioribus vtendum, vt loch de caulibus, de farfara, sano & experto & aliis, quæ pulmonem à pituita, & pure expurgare possunt. Atque medicamentis reliquis acetosi aliquid interdum addere licet, ad maiorem incisionem, & vt ad tussim æger nonnihil stimuletur. Aliàs bechicis non vtendum, nisi cùm facultas languida est, vt satis non expellat, cùm ipsa causa naturam satis ipsam tussim irritet. *Crassum duplici modo accipitur.*

Antiquis in omni vera pleuritide in magno vsu erat oxymel, sed dilutius, de quo Hippocrates 1. *de rat. vict. in acut. text.* 43. & 3. *de ration. vict. text.* 4. & *seq.* videatur. Dictum etiam de eo in Instit. *lib.* 5. *part.* 3. *s.* 3. *c.* 4.

Atque ex enumeratis hactenus plerumque parantur medicamenta,

quæ plures fines respiciunt. Nimirum quæ simul habent vim febri, cuius ferè soboles est pleuritis, vt & malignitati, si quæ adsit, resistendi, materiæ per sputum reiectionem adiuuandi & pleuritidi peculiariter resistendi.

Vt ℞. *Lohoh de farfar.* ℥. i. *spec. diair. s.* ℥. ß. *ocul. cancr.* ℈. ß. *Conser. violar.* ℥. ß. Cum *syrupo papauer. errat.* F. lohoh.

Vel ℞. *Rad. fænicul. tussilag.* an. ʒ. iii. *spec. decoct. pectoral.* ʒ. vi. Coq. *in suffic. quantit. aqua simpl.* Col. ℞. ℔. i. ß. Adde *syrup. acetos. s. pap. errat. violar.* an. ℥. i. M.

Vel ℞. *scabios.* P. i. *card. Mar.* M. ß. *intub.* ℥. ß. *rad. glycirrh. sem. melonum, cardui Mar.* an. ʒ. ii. Coq. *in s. q. aqu. hordei*, Colaturæ ℞. ℥. vii. *syrup. papau. errat.* ℥. i. *violar.* ʒ. vi. M.

Vel ℞. *Rad. glycirrh.* ʒ. vi. *flor. viol. pap. errat.* an. P. ii. *intub. sebesten.* an. N. vii. *passul.* ℥. i. *ficuum*, N. vi. *sem. card. Mar. melon.* an. ʒ. ii. Coq. in. *aq. hordei*, Col. ℞. ℔. ii. dulcoretur *sacch. cando.*

Vel ℞. *Fol. farfare*, M. ii. *fragor. violar.* an. M. i. *rad. helen.* ʒ. ii. *glycirrh.* ℥. i. *sem. fænicul.* ʒ. i. *caricar.* N. iv. *passul.* ℥. ii. Coq. in aq. hordei mensur. in ad tertiæ part. consumptionem. Detur manè & vesperi haustus.

Vel ℞. *sem. fænig.* ℥. i. *lini*, ℥. ß. *intubar.* N. vii. *dactyl. ficuum*, an. N. iv. *passul. exacin.* ℥. ß. *rad. glycirrh.* ʒ. iij. Coq. in aq. hordei s. pro ℥. viii. Quibus adde *puln. rad. bardanæ*, ℈. i. *spec. diatrag. frigid.* ʒ. ß. *liquor. visci, quern.* gr. xiij. *sal. cardnuben.* ℈. i. *syr. de intub. de al thæa*, ℥. ß. M.

Ad dolorem mitigandum, materiam euacuandum, inflammationem resoluendam, sudorem eliciendum, vt admirabile præsidium aq. è flor. chamæmeli destillata commendatur, cuius ℥. iv. cum sacchar. ℥. ß. vel ℥. i. exhibetur.

Neque solùm interna medicamenta post vniuersalia illa præmissa necessaria sunt, sed & externa quædam medicamenta adhibentur, quæ materiam insensibiliter resoluunt, simúlque dolorem leniunt, ad materiæ concoctionem faciunt, pectúsque vt ægri faciliùs exspuere queant, dilatare possunt. Quorum alia sunt mitiora, vt spongia, vel linteum madefactum in aqua dulci tepida, vel lacte, aut vesica his repleta: Item ol. dulc. viol. amygdal. dulc. mucilag. sem. alth. cydon. adeps suillus, gallin. butyr. omnia recentia, vnguen. dialth. Alia mediocria, quæ vim aliquam discutiendi & aperiendi habent, vt chamæmel. anethum, hyssopus, origan. melilot. sem. lini, fœnigr. flor. cheiri, & olea ex his composita. Alia fortiora, vt sal dictam. Cretic. ruta, galbanum, lepidium, sinapi. Et quidem mitiora in corporibus mollioribus, vt pueris & fœminis, locum habent, & initio morbi sufficiunt, vt dolorem leniant quo sedato influxus sistatur. Validiora viris & robustioribus admouēda; sicut & thorace à materia per expectorantia maximâ ex parte expurgato ad fortiora ascendendū. Atque ex his variæ medicamentorū formæ componuntur; fomenta, inunctiones, cataplasmata, emplastra, sacculi; sed sicca & arida veræ pleuritidi minùs quàm nothæ conueniunt. Atque in maiore dolore mollioribus; vt fomentis & illinitionibus vtendum. Vbi verò dolor non est adeò vehemens

Externa. Mitiora. Fortiora.

vehemens, caplasmata, cerata, emplastra adhibere licet.

Vt ℞. *Mucilag. sem. althææ, psyllij, cydon.* an. ʒ. iii. *ol. viol. amygd. dulc.* an. ℥. ß. *ceræ parum.* F. vnguentum.

Vel ℞. *Ol. amygd. dulc. chamam. lilior. albor. vnguent. dialth.* an. ʒ. iii. *pingued. gallin. butyri recent. non salsi*, an. ʒ. i. ß. *ceræ parum.* F. Linimentum. Vel ℞. *Vnguent. dialth.* ℥. ß. *pulu. rad. ireos*, ʒ. ß. *ol. amygd. dul. medull. crur. vituli* an. q. s. F. Lin. Vel ℞. *Rad. alth. ad molliit. coctar. & per setac. transm.* ℔. ß. *farin. fabar. sem. lin. fænig.* an. ℥. ß. *pulu. fl. chamem.* ʒ. iii. *pingued. gall. anserin.* an. ℥. ß. *vitell. ouor. duor. croci* ℈. i. M. F. Cataplasma.

Vel ℞. *Rad. lilior. al. alth.* an. ℥. i. *malu. violar. flor. hyperici, consolid. regal.* an. m. i. Coq. ad mollitiem, & per setaceum traiiciantur, deinde adde *farin. sem. lini. fænigræc. pulu. flor. chamæm.* an. ℥. i. *ol. amygd. dulc. vel butyri recentis sine sale* q. s. F. Cataplasma.

Aëtius *tetrab. 2. serm. 4. cap. 68.* post septimum diem, si dolor persistat cucurbitam lateri affigere & cutim scarificare iubet, manifestissimámque in pleuriticis vtilitatem ex cucurbitulæ appositione percipi scribit. Vulnusculis verò scarificati loci saltem aut nitrum inspergere, si sustinere queant, in aliis linteolum oleo madefactum, ac sale conspersum imponere præcipit; sequenti deinde à scarificatione die rursum cucurbitam affigere iubet, quâ sanguis saniosus ex vulnusculis extrahatur. Paul. Ægineta *lib. 3 cap. 33.* post quartum etiam diem vtitur cucurbitulis. Commendat Trallianus, *lib. 6. cap. 1.* hoc auxilium, vt quod cum admiratione dolorem licet vehementissimum leniat, vt neque fomentis, neque alio auxilio opus sit. Verumenim verò validum hoc est auxilium & quod vel insigne commodum vel damnum afferre, & à paucis tolerari potest, præsertim si ad Aëtij præscriptum adhibeatur. Quapropter vsurpandum cautè & cauendum, ne vel nimij dolores, vel noua fluxio concitetur, tum scilicet cùm affectus diuturnior causæ potiùs parti impactæ contumaciam, quàm multitudinem præ se fert, & cùm venæ sectione & purgatione adhibitâ dolor eodem modo intensus non ad septimum solùm diem, sed ad vndecimum etiam & decimum quartum perseuerat, & neque manifestè euacuantibus, neque resoluentibus cedit; nulla tamen plenitudinis & cacochymiæ in corpore relictæ suspicio reliqua est.

Vigiliæ si vrgeant, hisce subuenitur illis, quæ affectui quoque conuenire possunt, vt lacte amyd. cum emulsione sem. papauer. & croco dato, vel syrupo de papauere, &c. Tandem si materia non reiicitur, nec vllo modo à parte amoueri potest, sed phlegmone in pus mutatur, curandum, vt quamprimum maturetur, & abscessus rumpatur. Ad maturationem tale habet emplastrum Bened. Fauentinus, quod & Forestus commendat. *lib. 16. obseruat. 40. pag. 60.*

℞. *Fol. malu. cum radic. violar.* an. M. ii. *rad. alth. mund* ℥. ii. *lilior. alb.* ℥. i. *enulæ*, ℥. ß. *flor. chamæm. meliloti*, an. m. i. Bulliant omnia in s. q. aq. ad mediet. Colat. adde *farin. fænigrec. frumenti*, an. P. i. *fermenti* ʒ. ii. *pingued. porci*, *butyri.* an. ℥. ß. *ol. amygd. dulc. communis*, an. Maturantia.

q. s. ad impinguandum emplastrum, cui adde *croci* ʒ. ß.

Ruptio abscessus. Vt verò abscessus rumpatur, æger voce intensa loquatur, de latere in latus voluatur, tussi aut cum conatu. Rumpitur etiam abscessus, si vomitus aut sternutatio excitetur. Ad quod etiam faciunt bechica adhibita, commendantúrque scabiosa, prassium, carduus bened. & aquæ ac syrupi ex his compositi.

Vel ℞. R*adic. alth. heleny*, an. ℥. j. *intubar. sebesten.* an. N. xv. *glycyrrh. passul.* an. ℥. i. ß. *dactylorum, fic.* an. N. vi. Coq. in aq. ℔. ii. ad tertiæ partis consumptionem.

Colat. adde *sacch.* q. s. Fiat Iulebus. Vel ℞. *Fermenti tritici* quant. vol. Et Fiat puls cum *decocto ficuum*, & edatur.

Vel panis bene fermentatus in aqua mulsa maceretur.

Extrà cataplasmati adiicitur aliquid stercoris columbi, & galbani.

℞. *Radic. lilior. alb. contusar.* ℥. iv. *ficuum* N. x. *fimi columbini*, ℥. ii. *fermenti* ℥. iii. *axungiæ porci, butyri* an. ℥. ii. F. Cataplasma.

Quæ si non prosint, nonnulli partis apertionem suadent. Sed rarò tumor extrà vergit.

Abscessus ruptus detergendus hydromelite, decocto pectorali. Ad consolidandum, vtilis est conserua rosar. mediæ ætatis, thus, bolus, terra sigillata, Omnes verò intentiones complet lac chalybeatum, nisi febris eius vsum prohibeat.

Sectio. Cùm verò abscessus ad interiora ruptio in pleuritide periculum faciat, & suffocatio vel phthisis ex eo immineat, suadent nonnulli, vt extrà aperiatur abscessus. Neque abs re hoc fore videtur, modò locus, in quo vomica contineatur, certò & exactè cognosci possit. Neque enim eo loci, quo in empyemate & pure iam in thoracis cauitate collecto sectio fieri solet, de quo postea dicetur, sectio tum instituenda, sed ex pondere, dolore, & calore diligenter locus, in quo vomica hæret, inuestigandus, atque is intra duas costas aperiendus leniter & paulatim, donec pus exeat, cauendúmque ne simul tunica interior perforetur. Verùm nisi planè ac exactè locus perspectus habeatur, sed is incertus sit, aut vires debiles eam non ferant, sectio non instituenda.

Iacobus Fontanus *med. pract. lib.* 2. *cap.* 3. refert, interdum malignas & vulgares pleuritides grassari; qualem Anno 1598. vidit, quæ generabatur ex humore tenui virescente, & omnibus qui ea corripiebantur, ferè lethalis erat. In cadaueribus dissectis sub mammis reperiebatur vomica plena virescente liquido humore. Huic pleuritidi in sectione est vnicum remedium. Cùm enim in humore prauo nulla sit coctionis & mitigationis spes, materia sectione vt extrahatur, necesse est.

Si materia ad vias vrinæ vergat, diuretica exhibeantur. Diuretica.

Vt ℞. *Radic. aperientium in vino maceratar.* an. ℥. i. *glycyrrh.* ℥. i. *sem. 4. frig. maior.* an. ℥. ß. *adianthi* m. i. *cicer. rubr.* m. ß. Coq. in s. q. *aq. puræ*, ad dimidiæ partis consumptionem. Colatura saccharo dulcoretur.

Si ad intestina vergat, clysteres abstergentes & abluentes exhibeantur, & nè dysenteria excite- Clysteres.

tur etiam syrupi nonnihil astringentes propinentur.

Diæta.

Diæta. Cùm pleuritis ex acutorum morborum numero sit, victus rationem accuratam & qualis acutis conuenit, requirit; de qua pluribus Hippocrates 1. *de rat. vict. in acut.* vbi pleuritidem exempli loco tractat, & Galen. *in comm.* Itaque in principio ad dies 4. si ægri vires ferant tenuissimo victu vtendum. Veteres tenuem victum præscribebant ex melicrato primùm, postea ex cremore ptisanæ hordeaceæ vsque ad septimum vel nonum diem vbi integram ptisanam aut oua aut carnis aliquid exhibere licebat. Et omninò accurati erant antiqui in præscribendo pleuriticis victu; habetúrque, *ibid. t.* 32. & 33. dolorem in pleuriticis augeri, si ægro ptisana detur aluo retenta & non priùs aperta; imò ægrum ad mortem præcipitem agi, si dolore non remittente sputóque retento ptisana præbeatur, non præmissa euacuatione corporis, siue per venæ sectionem, siue per alui subductionem.

Veteres accurati in præscribendo victu pleuriticis.

Nostri tamen homines tenuissimę illi victus rationi non ita assueti sunt. Itaque ægris præberi possunt sorbitiones ex cremore ptisanæ primùm spontè colato, postea expresso. Ptisanę enim hordeaceę cremor in pleuritide præstantissimum alimentum est. Nam eius viscositas leuis, continua, iucunda, lubrica, & mediocriter humida sitim minimè infert. Et si quid ablui vel excerni debet, probè abluit, vt Hippocr. habet, 1. *de rat. vict. in acut. t.* 28 pituitam dissoluit & abstergit, atquę per superiora, quæcumque duci possunt, absque dolore educit, aluúmque facilem reddit, ad deglutiendum facilis est, dolorem & calorem mitigat, maturat & omnia emollit. Vtilis & emulsio amygd. dulc. cum aq. hordei facta, addito saccharo. Licet quoque amygdalas cremori ptisanæ miscere; biliosis tamen cremor ptisanæ commodiùs solus exhibetur. Addi etiam possunt ad refrigerationem sem. 4. frig. maiora. Morbo cedente panatella dari potest ex iure gallinæ cum oui luteo & iura carnium tenuia: Cibi item ex amygd. & pineis parati. Tandem ad oua, carnes coctas & assas pullorum ac gallinarum & pisces bonos transeundum.

Potus sit aq. hordei cum pauxillo cinamomi & passul. item glycyrrh. item oxymel aquosius vel decoctum pectorale ex iuiubis, passul, glycyrr. & hordeo.

Vel ℞. *Aq. coct.* ℔. ii. *mellis*, *aceti*, an. ℥. ß. *sacchari* ℥. ii. M.

Vino abstinendum, & quanquam æger auidissimè id appetat: tamen ei non est concedendum; cùm ante morbi declinationem pleuriticis instar veneni sit. Ideo ante 14. diem rarò vinum concedi potest. Potus, qui assumitur, non sit actu frigidus, ne sputum, & quod insensibiliter transpirare debet, retineatur. Vitentur in cibo & potu omnia acida, salsa, fauces exasperantia & astringentia. Compertum enim, nonnullos pleuriticos à lenticularũ cum aceto ac salsamentorum & piscium vsu, vt & à frigidæ liberali potu extinctos fuisse. Aër tẽperatus sit. Motus animi & corporis vehementes caueantur, ita vt æger quoque parum loquatur. Aluus lenientibus clysteribus aperta seruetur.

QVÆSTIO I.

An in omni pleuritide detur inflammatio pleuræ.

An in omni pleuritide detur inflammatio pleuræ.

Vt hîc dubitare quis possit, ansam præbuit Heurnius, qui *capite proprio* scribit hanc membranę ametriam & dyscrasiam oculis non semper in cadaueribus sectis patere; se secuisse pleuriticum immani delirio abreptum, cui nihil in meninge, nihil in cerebro, nihil in toto corpore παρὰ φύσιν, notari potuit.

Verùm distinguendum est inter pleuritidem seu inflãmationem pleuræ, & dolorē lateris seu pleurę. Neq; enim, vt infrà dicetur, omnis dolor lateris est ab inflammatione pleuræ, sed etiam ab aliis causis ortum habere potest. Et memini, in morbillis infantes quandoque acutissimos lateris dolores passos esse, antequam morbilli erumperent, à materia maligna & acri pleuram vellicante. Dolórque hic, vt rectè Heurnius, *ibid.* ait, à materia mole sæpè non magnâ ortum habere potest. Ac proinde ille, quem mortuum secuit Heurnius, non fuit propriè pleuriticus sed febre acutâ maligna laborauit, in qua pars materiæ malignæ & febris ad pleuram effusa dolorem ibi excitauit: pars in caput celata delirium procreauit.

Atque talis proculdubio fuit ille dolor pectoris, cuius Quercetanus meminit, quamquam falsò pro pleuritide eum habuit, qui à vermibus & malignis vaporibus ex iis ascendentibus ortum habuit, & tales dolores scabiosis etiam sæpè accidisse animaduerti. Talis est etiam, qui scorbuticis accidit, & proinde pleuritis vera non est. Si tamen talis dolor diutius duret, & affluxus humorum causa sit, pleuritis inde & quidem notha, sed vera excitari potest.

QVÆSTIO II.

An in pleuritide sola pleura, an verò simul pulmo inflammetur.

An sola pleura in pleuritide inflammetur.

De loco in pleuritide affecto & antiqui & recentiores dubitarunt, an scilicet in pleuritide sola pleura, aut musculi intercostales, an verò simul etiam pulmones afficiantur? Membranam equidem costas succingentem inflammari in pleuritide, vtpote quæ à parte affecta nomen habet, dubium nullum est. Cùm enim dolor sit adeo vehemens, vt ægri quasi terebrâ latus perforari conquerantur, neque costis, quæ omni sensu destituuntur, neque earum membranæ, quæ ob nimiam tenuitatem ac venarum paruitatem, atque exilitatem tantam inflammationem suscipere non potest, neque ipsis musculis, qui sensum adeò exquisitum non habent, nequa soli pulmoni, qui ipse non sentit, nisi parum ratione membranæ ambientis, is competere potest, sed in membrana costas succingente eum consistere necesse est. Hoc tamen negandum non est, interdum musculos intercostales simul in consensum trahi, cùm membrana costas succingens, & hi musculi adeò connexi sint, vt vnum sine altero affici vix possit.

De hoc verò quæstio maxima est, an solùm membrana costas succingens, an verò simul pulmones in pleuritide afficiantur. Nostro sæcu-

lo Felix Platerus, vir in re medica peritissimus, semper simul pulmones inflammari, ex sectione, pleuritide mortuorum se deprehendisse, scribit, Idem Ioh. Zechius, *in consult. Medic. cons. 26. in appendice*, sentit; dum scribit, semper se fuisse in ea sententia, quod lateris dolor magna ex parte ad pulmones pertingat, rarò autem ad membranam costas succingentem, cùm in pluribus corporibus post mortem dissectis ægrotantium, qui communiter ac certè pleuritide periisse iudicabantur, non membranam affectam fuisse, sed pulmones obseruauit cum sua membrana laceratos & corrosos. Deinde & experientiam & rationes pro sua statuenda sententia adducit Platerus. Neque enim sanguinem, quem tam citò exscreant, ab vnica succingente membrana inflammatâ, tam subitò præsertim, ad pulmones prouenire, eiúsque vasa ad exspuitionem permeare, nec suppuratione factâ pus ex eo loco transitum sibi per pulmones, illis non læsis & exulceratis, facere, & sic ad excretionem vsque peruenire minimè posse, sed potius, si inde emanaret, in thoracis cauitatem defluxuram materiam, & inde empyema facturam existimat. Et licèt concedat, succingentem tunicam quandoque solam inflammari: tamen talem pleuritidem inde fieri non concedit, in qua cruenta & purulenta exspuuntur; cùm succingens membrana sese eò exonerare non possit; sed si inflammatio suppuratur, extrinsecus potius quàm intrinsecus vergat, vel si intro rumpatur, pus in cauitatem pectoris potiùs, quàm in pulmones effundatur.

Verumenimuerò equidem negandum non est, sæpe cum pleura pulmones etiam inflammari, & vero valdè consentaneum videtur, tandem copiam sputi ac materiæ, quæ à pleuriticis sæpe tussi reiicitur, pulmonis saliuis vix eiici posse. Atque id accidit, cùm superior pars pleuræ afficitur. Cùm enim illa cum membrana costas succingente communionem habeat, & circa partem superiorem pulmones cum pleura connectantur, dum sanguis præter naturam in pleuram influit, facilè etiam simul in pulmones illabi potest. Contrà tamen etiam negandum non videtur, solam membram costas succingentem aliquando inflammari, & veram pleuritidem, quæ propterea à pleura nomen habet, inde generari posse; cùm membrana hæc inflammationis capax sit, vtpote quę duplex est, interior & exterior, inter quas venæ arteriæque præterlabuntur, ac sanguine præter naturam affluente ipsa adeò in tumorem nonnunquam attollitur, excrescitq; vt decuplo crassior, quàm cùm sana est, euadat, vt ipsemet Platerus obseruauit, & *lib. 2. de corp. hum. structura pag.* 168. annotauit. Atque id accidit, cùm inferior pars pleuræ inflammatur, quæ cum pulmonibus non connectitur. Neque planè impossibile est, sanguinem & pus è membrana succingente per superiora eiici: quamuis facilè concedam, id in tanta copia non exspui, ac cùm pulmones simul sunt affecti. Etsi enim antiqua dubitatio sit, vt ex 1. *de loc. affect. cap. 5.* videre est, quomodo sanguis & pus è thoracis partibus in pulmonem eiúsque asperas arterias penetrare, & tandem tussi reiici possit: tamen id fieri posse, plurima experimenta ostendunt. Si enim aqua mulsa in cauitatem thora-

cis, in vulneribus & vlceribus eo vsque penetrantibus, infundantur, tussiendo reiicitur, & æger aquæ mulsæ saporem deprehendit. Conglutinatis quoque extrà vulneribus, antequam intus perfectè sanantur, cruoris & saniei è vulnere in cauitatem thoracis effluentis notæ in sputo apparent. Et empyicos pus tussi reiicere notissimum est. Quandoque tamen suppuratam inflammationem pleuræ empyema sequitur, vt ex Hippocrat. 5. *aph.* 8. & 2. *de morb. p.* 9. *in codice Foësij* videre est. De qua re mox etiam, *in quæst.* 3. dicetur.

QVÆSTIO III.

Per quas vias materia in pleuritide ad asperam arteriam perueniat, & inde tussi eiiciatur.

Per quas vias materia in pleuritide ad asperam arteriã perueniat & inde tussi eiiciatur.

Per quas vias sputum in pleuriticis in asperam arteriam perueniat, & inde tussi eiiciatur, & excernatur, non ita planum est. Si pulmones simul afficiantur, res manifesta est. Si autem sola pleura afficiatur, res dubia est & obscura, de qua prolixè agit & contra Erasistratum disputat Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 3. qui hac de re videatur. Galenum plerique Medici sequuntur, & statuunt, per pleuram materiam transsudare, aut ea pertusa, erosa, vel quouis modo rarefacta in thoracis cauitatem peruenire, atque inde, tussi thorace compresso & pulmone dilatato, in asperas arterias, quarum orificia in pulmonis ambitum tenui tunica obducta desinunt, cogi, primò quidem in minores, hinc in maiores, donec tandem per canalem amplissimum tracheæ è faucibus tussi eiiciantur.

Verumenimverò etsi non negandum sit, tenuius quid, quale mulsa est, quam exempli loco affert Galenus ad probandum, humores in cauitate thoracis contentos in pulmonem penetrare, & si quid tenuius è pleura transsudat, & illud à pulmone imbibi posse: tamen non credibile est, materiæ tantam copiam, qualis sæpe à pleuriticis per tussim reiicitur, per pleuram transsudare (neque enim in principio vel augmento pertusa esse potest,) & quidem eam tam crassam sæpe per angustos illos meatus è thoracis cauitate in pulmonis substantiam penetrare posse. Neque etiam credibile est, mox in principio sanguinem purum, qualis sæpe à pleuriticis tussi eiicitur, è pleura in thoracis cauitatem effundi; cùm id in aliis inflammationibus fieri non videamus, neque densitas membranæ id facilè admittat. Atque hoc modo etiam omnes pleuritici fierent empyici. Ideoque vbi sputum magna copiâ tussi reiiciatur, pulmonem simul affici, credibile est. Et præcipuè verò non est consentaneum, sanguinem, qui in principio pleuritidis purus planè reiicitur, per pleuram transsudare in cauitatem thoracis, & à pulmonibus imbibitum fuisse, nullam tamen in iis alterationem accepisse: sed verò magis consentaneum est, è vasis, quæ asperæ arterię nutrimentum aduehunt, quæque parte superiore pulmones lateri annectunt, nutriunt, hiantibus ob copiam sanguinis in pleuram vicinam ruentis, effundi.

QVÆSTIO IV.

Quæ vena in pleuritidis principio aperienda sit.

Quæ vena in pleuritidis principio aperienda. Diuersæ Authorũ opiniones. Hippocrates. Archigenes.

De vena in pleuritidis principio aperienda magna verborum contentione superiore sæculo pugnatum est, aliique Græcos, alij Arabes secuti sunt; alij suas peculiares opiniones proposuerunt. Ideoque etiam hanc quæstionem pleniùs explicare, & totam huius certaminis historiam & præcipuorum Medicorum sententiam, secundùm ordinem temporis, quo vixerunt, proponere libet. Hippocrates, 2. *de ra. victus in acut. t.* 10. in pleuritide aperire iubet cubiti venam, verùm non addit, in vtro brachio: Id verò 4. *de tract. vict. in acut. t.* 13. declarat: vbi eo in latere venam aperire pręcipit, quo æger laborat.

Archigenes, vt ex Aëtio, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 68. videre est, ex opposito brachio sanguinem mittit: *In his*, inquit ex Archigene Aëtius, *qui acuto morbo infestantur, siquidem circa mammas aut clauiculam hæret dolor venam incidere oportet in brachio, non eo, quod rectà ab inflammato latere procedit, sed opposito.*

Galenus. Galenus cum Hippocrate consentit, scribitque, *lib. de curand. rat. per sang. miss. cap.* 16. *Pleuriticis, quæ è directo lateris laborantis adhibita fuit sanguinis missio, clarissimam sępè vtilitatem attulit, quæ verò ex brachio opposito, aut omnino obscuram, aut post temporis interuallum.*

Oribasius. Galeno assentitur Oribasius, dum, *lib.* 1. *synops. cap.* 10. & *lib.* 7. *collect. cap.* 5. Galeni modò allegata verba recitat. Aëtius etiam, *tetrab.* 1. *ser.* 3. *cap.* 12. in pleuriticis venam è directo lateris affecti secare iubet.

Cælius Aurelianus. Cælius Aurelianus ex alio latere, quod fuerit dolenti lateri contrarium, sanguinem mittere iubet.

Celsus. Celsus, *lib.* 2. *cap.* 30. vsu se docuisse scribit, ex longinqua & opposita sanguinem mittendum esse.

Serapion. Si ad Arabes veniamus, Serapion, qui antiquissimus inter eos habetur eos habetur, *tract.* 2. *cap.* 21. secat primò & materia fluente basilicam oppositi lateris, tum si adhuc materia fluat, in loco contrario ei ex dorso ad longitudinem, id est, saphenam eiusdem lateris, vt plerique interpretantur: quod si malum confirmatum est, & non ampliùs materia fluit, venam in brachio eiusdem lateris.

Rhases. Rhases non idem sentire videtur. Nam, 9. *ad Almans. cap.* 57. si dolor vsque ad clauiculam perueniat, sanguinem ex axillari lateri dolentis mittere iubet, ni forsan sanguis in toto abundet. Tum enim in opposito brachio venam aperire iubet. In opposito verò latere *lib. diuis. cap.* 54. venam aperire præcipit, postea tertio die ex latere dolente. 5. autem *contin.* initio ex brachio lateris oppositi, tum ex saphena lateris affecti, tandem ex brachio lateris dolentis sanguinem detrahit.

Auenzoar. Auenzoar etiam primò venam basilicam oppositi lateris aperuit.

Haly Abbas. Hali Abbas, qui cum Isaaco idem Author censetur *pract. lib.* 6. *cap.* 13. primò lateris oppositi basilicam, at si malum processerit, eiusdem lateris venam secare præcipit. Idem facit Alzaharauius

Alzaharauius. Auicennas. Auicennas, *lib.* 1 *fen* 10. *tr.* 5. *c.* 1. præcipit primò sectionem saphenæ oppositæ secundum longitudinem, id est eius lateris, non, vt

Capiuaccius interpretatur, oppositi; deinde nigram, id est, medianam oppositi brachij, aut hac non apparente cephalicam; tandem & post aliquot dies venam brachij in latere opposito aperit.

Auenrois. Mesues.

Auenrois, 7. *collect.* venam in parte opposita aperit.

Mesues idem facit. Si tamen magna sit plethora, saphenam lateris oppositi, exempli gratia, saphenam pedis sinistri, si dextrum latus afficiatur, primùm aperit.

Cum verò postea ab Arabibus ad Gallos & Italos cum aliis artibus, Medicina perueniret, & iis sæculis Græcorum de Medicina libri penè omnes in tenebris delitescerent, aut, quos habebant, ex Græco in Arabicum versos legerent, & hinc Latinos redderent, Medicinámque præcipuè ex Arabum libris discerent & docerent; Medici illi, qui post Arabes in Italia & Gallia de Medicina Latinè, seu potiùs Latinobarbarè scripserunt, plerique etiam Arabum opiniones secuti sunt. Atque ita post Arabum tempora ferè ad annum Christi M. D. Medici omnes, Gentilis, Arnold. de Villa noua, Gordonius & ipse Gallus, & apud Monspelienses Medicinæ Professor, Valescus de Taranta, Petrus Aponensis cognomento Conciliator dictus, Nicolaus Florentinus, Matthæus de gradibus Mediolanensis, Antonius Guainerius & Gattinaria, Ticinenses Medici, Alexand. Benedictus Veronensis, Iohan. Arculanus & plurimi alij, omnes initio pleuritidis aut saphenam aut basilicam oppositi lateris aperuerunt. Nemo autem inter omnes repertus, qui initio morbi in affecti lateris brachio venā aperire auderet. In morbi verò progressu venam eiusdem lateris aperuerunt.

Circa tamen annum Christi 1500. de vena initio pleuritidis secanda factio quædam inter hos ipsos medicos extitit, dum Veneti initio pleuritidis saphenam aperirent, Medici verò Bononienses ac Florentini basilicam oppositi lateris. Circa illa tempora bonæ literæ renasci cœperunt, & Græcorum libri vel Græci, vel in Latinum meliùs conuersi in manus Medicorum peruenerunt, vnde nonnulla Arabum dogmata, quos antea vnanimiter secuti fuerant Medici, à nonnullis in dubium vocata sunt. Atq; inter ea etiam sententia de venæ sectione in pleuritide.

Matth. Curtius.

Ita Matthæus Curtius, Ticinensis Medic. Professor, in pleuritidis initio venam cubiti eiusdem lateris aperiendam statuit. Ipse tamen pleuriticus factus contrarium in se fieri voluit, maluitque vitam sibi seruari, quàm libri sui, quem de venæ sectione in pleuritide scripserat, fidem.

Petrus Brissotus. Leonhardus Fuchsius, Martinus AcaKias. Andreas Thurinus. Leonhardus Iacchinus.

Eandem opinionem secutus est Petrus Brissotus, Medicus Parisiēsis. Eandem sententiam in Germania defendit Leonhardus Fuchsius, etsi non semper eodem modo. Petri Brissoti, vt mag stri sui, sententiam secutus est Martinus Acakias. Matthiæ Curtio & P. Brissoto sese opposuit Andreas Thurinus, Pisciensis, Medicus inter eos nobilis, qui tum temporis Arabum dogmata sequebatur epistola ad Brissotum an. 1526. & peculiari libello *de cur. pleur. per sanguinis missionem* scripto. Leonhardus Iacchinus, Emporiensis, etsi Medicinam Græcorum sectaretur, & tum temporis Græcorum scriptis

addictus esset, hîc tamen Arabibus assentiri voluit, & initio morbi saphenam, hinc lateri affecti venam aperire voluit. Iohan. Manardus an. 1531. Curtij aduersus Thurinum patrocinium suscepit. Benedictus Fauentinus, edito hac de re libro anno 1534. venæ sectionem in pleuritidis initio in eodem latere defendit. Arabum contrà sententiam & eorum, qui in opposito latere venam aperire in initio iussissent, defendit Iulius Cæsar Scaliger, *in comment. in lib. Hippocrat. de insom. an. 1539. edito.* Idem fecit Victor Trincauella, qui peculiari scripto Curtium ac Brissotum refutat, edito Venetiis anno 1539.

Iohannes Manardus. Benedictus Fauentinus. Iulius Cæsar Scaliger.

Vesalius. Andreas Vesalius, vir rei anatomicæ peritissimus, peculiarem hac de re opinionem defendit. Is enim, *in epist. ad Nicolaum Florenatē scripta*, siue dextrum siue sinistrum latus afficiatur, semper in dextro latere venam aperiendam censet, nisi costæ tres superiores sinistri lateris afficiantur. Tum enim in sinistro latere venam aperiendam censet, qui hoc modo τὸ κατ' ἴξιν, Hippocratis, & præterea etiam fibrarum rectitudinem obseruari statuit, idque adeò quòd vena ἄζυγος, à caua exorta prope cor per latus dextrum excurrens & dextri & sinistri lateris octo costas inferiores nutrit, ita vt etiamsi sinistrum latus laboret, vena in dextro brachio, ad quod magis pertinet vena ἀζύγος, aperta sanguis commodissimè trahi possit. Si tamen sinistri lateris costæ superiores inflammentur, cùm eæ non à ramis venæ ἀζύγου, sed à ramis, qui à caua statim exoriuntur, nutriantur, etiam in brachio sinistro venam aperiendam esse statuit atque ita Græcorum doctrinam sequi voluit. Hanc tamen suam sententiam non constanter defendit, dum *lib. 3. cap. 5. & 7. & lib. 5. cap. 9.* nihil interesse scribit, dextrine an sinistri cubiti vena secetur in laterali morbo.

Fernelius. Iohannes Fernelius, *lib. 2. therapeut. cap. 5.* reuulsionem esse tractum in contrarium concedit, non tamen dextra sinistris, sinistra dextris aut alio modo opposita contraria esse statuit, sed fibrarum hîc ductum præcipuè attendendum existimat, quarum recto cursu hîc opus sit. Ideoque etsi, cum vnum crus laborat, in altera venam, commodè aperiri posse statuit, quia communis & directa sit venarum ob fibras societas: tamen idem in pleuritide non fieri posse putat, quòd hîc fibrarum communio & venarum societas desit.

Iohan. Baptista Mōtanus. Diuersio duplex. Iohann. Baptista Montanus obscurè satis hac de re loquitur; vt *ex Commentario in fen 4. Canonis Auicennæ. edito Venetijs anno 1556. pag. 247. & comment. in aphorism. 21. lib. 1. Hippocratis ibidem anno 1555. edito* patet. Diuidit enim phlebotomiam diuersiuam vniuersalem in simplicem & compositam. Simplicem vocat, quam solùm impetus nobis indicat; compositam, quando simul cum impetu plethora consideratur. In diuersione simplici considerandos esse duos terminos docet, ad quem, seu locum affectum, & terminum à quo, seu fontem, vnde materia transmittitur. Terminum à quo esse nunc totum corpus, seu totum venosum genus, nunc partem aliquam corporis determinatam. Si igitur in dextram succingentem materia communicetur à capite,

ratione vnius diametri sanguis deorsum ruens sursum trahendus esset. Verùm quia supra caput nihil, & ita altera diameter, quæ scilicet inferna superioribus respondent, deest, mittendũ censet sanguinem ab opposito latere; quia saltem habemus vnam diametrum, quæ est inter dextrum & sinistrum. Ita si ab hepate communicetur materia, venam non in brachio aperiendam censet, (ita n. traheretur ad partẽ affectam) sed potiùs saphenam aperiendam, vt sanguis ad inferiora reuellatur. Si verò membrum mandans seu fons sit totus ambitus venarum, tantùm de termino ad quem sollicitum esse iubet, quia fluit à singulis materia, seruandúmque debitum spatium & rectitudinem, non tantùm respectu viarum, sed & quia sanguis commodè potest progredi; vnde tunc venam aperiendam in eodem, v. g. dextro latere. Nam hîc quanto magis seruamus ductum rectæ lineæ, tantò commodiùs sanguis euacuatur; quia in angulis sequitur impedimentum sanguinis. Si v. diuersio sit composita, i. e. cum impetu simul consideretur plenitudo, tunc semper ab opposito latere ducendus; quia si in eodem latere vena aperiretur, & quidem copiosè sanguis effluerct, & vsque ad syncopen, homo moreretur, vel fieret peripneumonia; si parum, æger suffocaretur. Vnde Auicennas primò aperit saphenam ad euacuandã multitudinem, deinde in opposito brachio, vltimò eodem latere.

Marcus Antonius Montisianus. Marcus Antonius Montisianus Gemmanensis conclusiones de sanguinis missione in morbo laterali conscripsit, & Florentiæ an. 1556. edidit, in quibus Curtium & Thurinum ambos sibi familiares, vt & Manardum & Brissotum hinc indẽ perstringit. Statuit autem incipientem in regione costarum phlegmonem, quam appellamus pleuritim, reuulsu primò curandam esse, nisi nos interpellet plenitudo, illa scilicet, quæ vasa respicit, 2. Reuulsionem nihil aliud esse, quàm humorum in partem aliquam influentium ad sibi oppositam maximéque distantem retractionem. 3. Opposita in corpore humano tria esse, superius scilicet, & inferius, dextrum & sinistrum, antè & retrò, siue intùs & extrà. 4. Omnem reuulsionem fieri aut à superioribus ad inferiora, aut contra fluentem (hoc est, vt ipse postea explicat, à sinistris ad dextras secundùm modò dictas oppositiones) materiam reuocando. 5. Licet longitudinis, latitudinis & altitudinis extrema reuulsionem respiciant, non pari tamen vtilitate in hac passione reuellere.

Vnde Auicennam quidem non damnat, quod incipiente phlegmone in opposito latere venam secuit: vrgere enim rationes: quia sinistro, nihil aliud opponitur, quàm dextrum, & contrà. Pari ratione non arguendum esse Galenum & Hippocratem, si in eodem latere venam secuerunt. Nam si materia superiora petit, ad inferna esse trahendam, quod optimè fiat secta vena in eodem brachio: maximoperè verò approbandam & præferendam hanc illi, quæ est in opposito latere; quia prior manifestum auxilium & statim affert, altera non nisi post interuallum. Quia igitur conueniant cum Græcis Arabes in oppositorum ratione, in reuulsione, & in exacta ferè lateris morbi curatione, so

la in oppositione altera dissidentes, non insudandum esse putat, inter Galenum & Auicennam hanc litem componere, vt Thurinus voluisse visus est. Irritum enim esse laborem, inter illos concordiam meditari, qui consultò volunt esse discordes.

Hollerius. Hollerius ex basilica eiusdem lateris sanguinem mittendum statuit, nisi suppressa sit aliqua, quæ per partes inferiores fieri solet, euacuatio, vel adsit insignis plenitudo, vel materia maligna, aut ea statim ad caput rapiatur. Tum enim in cruribus venam aperiendam esse cēset.

Rondeletius. Rondeletius basilicam vel medianam eiusdem lateris aperit, & inde sanguinem vsque ad eius mutationem & doloris mitigationem extrahit, aut si dolor non remittat, venæ sectionem iterat, idque ideò facit, non quòd fibrarum seu villorum rectitudinem obseruandam putet, sed quia naturam incitandam censet, quæ solet facere suas excretiones secundùm rectitudinem.

Thaddæus Dunus. Thaddæus Dunus, Medicus Tigurinus *libris 4. de arte reuellendi simplicitérque euacuandi per venæ sectionem scriptis, & epistolica cum Leonhardo Fuchsio concertatione*, ferè Vesalij sententiam sequitur, & in omni pleuritide, vt *lib. 3. cap. 7.* scribit, & laborantibus costis seu dextri, seu sinistri lateris, semper internam cubiti dextri venam aperiendam censet. Cùm enim à vena sine pari tam dextri quàm sinistri lateris partes nutrimētum accipiant, exceptis tribus costis superioribus: vena verò sine pari cum dextri cubiti venis maiorem consensum habeat: etiam in dextro cubito venam aperiendam. Venarum verò rectitudinem & consensum ideò spectandum esse docet, quod per rectas fibras, quæ in venis sunt, sanguis ab vna parte in aliam celeriter & copiosè trahatur, si venarum fibræ connexionem habeant, & ea vena, quæ secatur, & quæ membrum alit, fibris conueniant. Si tamen contingat id quod tamen vel rarò, vel nunquam fieri statuit: vt tres costæ superiores primaria affectione teneantur, sinistram axillarē secare concedit. Cùm enim à vena sine pari non nutriantur, sed ab alio ramo paulò suprà illius exortum enato ex sinistro magnæ venæ latere, cum axillari sinistra fibris suis multò magis proculdubio consentire, quàm cum dextra, imò cum hac nullum prorsus habere consensum statuit.

Atque hæ sunt præcipuæ præcipuorum medicorum de venæ sectione in pleuritidis initio sententiæ, quas postea alij Medici recentiores etiam secuti sunt, & omninò omnes sententiæ ad tres classes redigi posse videntur. Omnes hactenus propositæ sententiæ ad tres classes redigendæ.

Prima classis. Alij enim Græcorum opinionem sequuntur, qui κατ' ἴξιν, venam secandam, atque in eodem latere aperiendam censuerunt. Nonnulla hic tamen inter eos occurrit differentia, quòd alij simpliciter τὸ κατ' ἴξιν, seu εὐθυωρίαν, & rectitudinem, alij etiam fibrarum rectitudinem obseruandam censent. Et Mercatus hîc statuit, aliud esse in aliarum partium inflammatione sanguinem mittere reuulsionis gratia aliud in pleuritide & membrorum principalium inflammatione. Nam aliarum partium affectibus ob partis naturām & securitatem fieri posse reuulsionem ad partem oppositam citra vitæ periculum aut aliud

damnum statuit; pleuritidem verò periculosam esse, atque illud omninò, quod in parte affecta colligitur, etsi paucum sit, tantum tamen periculi minari, vt subitum auxilium postulet. Ideóque pleuritidis grauitatem omninò requirere, vt à parte affecta fiat sanguinis euacuatio, per quam à parte affecta & reuulsio & deriuatio fieri possit. Idem ferè Platerus sentit, qui in pleuritide, quia latus dolet, à brachio eiusdem lateris sanguinem detrahere, quàm ex opposito vtilius censet, non tam rectitudinis vasorum occasione, sed quod in pleuritide ob dolorem dolentis lateris venæ magis, quàm sani lateris venæ impleantur. Quo nomine si in dextro latere dolor sit, in dextro brachio venam aperire multas vtilitates afferre scribit, si in sinistro, propter affluxum sanguinis à dolore concitatum ab ea parte sanguinem reuellere conuenientius putat. Nonnulli tamen ex iis, qui in eodem latere venam aperiendam censent, aliquos casus excipiunt: vt si suppressa sit aliqua per inferiores euacuatio; si adsit insignis plenitudo; si materia sit maligna, vel ad caput tendat.

Secunda classis. Alij Arabes sequuntur, & quidem nonnulli primò saphenam, alij verò statim venam oppositi brachij reuulsionis gratia aperiendam censent, postea ad deriuationem eiusdem lateris.

Tertia classis. Alij tandem Vesalium secuti sunt, & semper in dextro latere in pleuritide venam secandam censent; cùm si fibrarum rectitudo spectetur, longè maior sit inter dextram axillarem, regionémque costarum quamcunque consensus, quàm inter eundem [locum affectum] & sinistram axillarem. Cùm enim vena sine pari à dextro cauæ latere enascatur, & axillaris dextræ similiter huius & illius fibræ quam plures, quæ secundùm longitudinem corporis ipsarum sunt porrectæ, inuicem consentiunt, rectóque tramite mutuò se respiciunt.

Decisio controuersiæ. Verùm si ista omnia diligenter perpendamus, & fundamenta supra proposita, vbi de venæ sectione egimus, diligenter attendamus, non ita difficulter ex hac obscura & tot annorum seculis agitata controuersia nos expedire poterimus. Primò rationes omnes eorum, qui statim venam in brachio lateris affecti secare iubent, siue id fiat ob fibrarum communionem siue saltem ob εὐθυωρίαν & rectitudinem, quam natura in suis euacuationibus obseruare solet, siue ob dolorem, qui valdè vrget, eò tendunt, vt monstrent commodiùs per venam, è directo lateris apertam è loco affecto materiam euacuari, quàm ex opposito brachio. Verùm cùm venæ sectio in pleuritide reuulsionis gratia instituatur: in reuulsione autem non requiratur è parte affecta euacuatio, sed deriuationis hoc sit: Reuulsio saltem prohibet, ne pars affecta amplius sanguine repleatur, & id agit, vt sanguinem eò vnde fluit, retrahat, eique contrarium ei, qui est ad partem affectam, motum versus fontem, à quo fluit, concilíet. Atque ideò commodissimè in latere opposito in principio venam aperiri censemus, vtpote quæ contrarium motum sanguini conciliat, & cum à parte affecta auertit, quod vena è directo lateris affecti aperta præ-

ſtare non poteſt. Et id rectè fieri primò experientia confirmat, cùm per aliquot annorum ſecula, quibus Arabum ſecta floruit, vena ſemper in oppoſito brachio aperta eſt; & ſi aliquid incommodi ex eo accidiſſet, id Medicos illos aliàs diligentes non latuiſſet. Ipſe etiam Iulius Cæſar Scaliger, hac de re ſuas obſeruationes annotauit, vt ex eius *commentario in librum Hippocratis de inſomniis* videre eſt. *Finem*, inquit, *in quem intendunus, hunc eſſe par eſt, prohibere ſanguinis copiam, ne ad malè affectum concurrat locum. Ergo ab oppoſita parte ſanguis detrahendus. Nam ſi dolor in latere ſiniſtro: aperta ibidem vena plus trahit à dextro in ſiniſtrum, quàm dextra inciſa in ſiniſtrum. Plus enim humoris eſt inter circumferentiam dextram, & doloris locum, quàm inter eundem locum & circumferentiam ſiniſtram. Vnum habent, quò profugiant, non prodeſſe, quoniam nulla ſit, vt appellant, colligentia. At nos dicimus non nunc agere, vt quod fluxit, detrahamus: neque enim magni momenti eſt: neque quiſquam prima ſtatim die mortuus eſt, ſed poſt multam affluxionem, quam tollit vena contraria remota: vena autem eiuſdem lateris non ſolùm non tollit, ſed etiam trahit ad locum malè affectum. Itaque toto poſt facto fluxu, ex eadem parte nos quoque detrahimus. Ac de ratione quidem hæc, de experientia quid dicamus, facilè in promptu eſt. Iam duodeuiginti annos, nonniſi vnum vidimus, ex eadem parte inciſa vena euaſiſſe. Et ſanè corpus erat athleticum, vt etiam magis miraremur. Verùm ſcimus multos etiam ſine phlebotomia ſanos factos. At plus octogint a redegimus in commentarium quinto abhinc anno, qui omnes eo curandi genere fiat extincti: cùm plus quingentis bis duodecim annis euaſiſſent, quibus in aduerſo cubito vena aperta fuerat.* Hæc Scaliger. Et ipſe Galenus, *lib. de cur. rat. per ſanguin. miſſion. cap. 16.* nullam in pleuriticis ex vena in latere oppoſito ſecta detrimentum, ſed vtilitatem prouenire ſtatuit, etſi obſcuram & poſt temporis interuallum.

Deinde rationes ſatis firmæ idem ſuadent. Nam licèt etiam venæ ſectio ſimpliciter euacuationis gratiâ inſtitui poſſit: tamen ea quacunque etiam vena aperta fieri poteſt. Neque de vena euacuationis gratia aperienda hic tantùm quæſtio eſt, ſed de vena ad reuellendum & deriuandum apta. Nam præter euacuationis ſcopum duabus de cauſis præterea, vt etiam in aliis inflammationibus ſanguis in pleuritide mittitur, reuulſionis ſcilicet & deriuationis gratia. Illa debetur ſanguini ad locum affectum affluenti vel affluxuro; hæc ſanguini, qui in venis parti affectæ vicinis continetur. Vtraque autem hæc euacuatio, reuulſio ſcilicet & deriuatio, ita inſtitui debet, vt partium conſenſus obſeruetur, vt vena vnius partis ſecta, altera & quæ cum illa conſenſũ habet, euacuetur, & conſequenter humor vel reuellatur, vel deriuetur. Cauſa miſſionis ſanguinis in pleuritide.

Aliter verò omnino ſe habet hic conſenſus in reuulſione, aliter in deriuatione. In reuulſione enim cùm id agatur, vt ſanguis, qui ad partem affluit, vel affluxus eſt, ad fluxionis initium & fontem reuocetur, vena, quæ reuulſionis gratia aperitur, cum fonte, vnde fluxionis initium, ſi vena eò loci aperiri

non possit, cum veris initio fluxionis vicinis consensum habere debet, ita vt vena hac aperta sanguis, qui ad partem affectam fluere cœpit, iam amplius eò fluere desinat, & in contrarium trahitur. In deriuatione verò ea vena aperiri debet, quæ cum parte affecta consensum habet, & ab ea vel locis vicinis euacuare possit. Igitur quò propiùs fonti & initio fluxionis vena aperitur, eò rectiùs & propriè magis reuelli dicitur; quò verò magis à fonte fluxionis recedimus, & vena affectæ parti propinquior aperitur, eò minùs propriè reuellere dicitur.

Notandum tamen hic, quod nonnullos turbauit, & eò adduxit, vt statuerent, non semper ad originem fluxionis esse reuellendum, per originem fluxionis non intelligendam esse causam fluxionis procatarcticam, puta calorem & dolorem, quæ sæpè ex parte affectâ, sed fontem & locum, à quo sanguis ad partem affectam fluit. Ad eum enim sanguis, quantum fieri potest, retrahendus. Interim non incommodum est, vt causa illa fluxionem irritans & sanguinem attrahens in parte affecta mitigetur vel tollatur. Locus verò, quo instituitur venæ sectio reuulsionis causâ, nunquam vicinus esse potest, sed remotus sit necesse est. Docet hoc clarè Galenus, 4. *meth. med. cap. 6. Si*, inquit, *perpetuum est quod ab eo didicimus, incipientem fluxionem ad contraria trahendam esse, verò iam in laborante particulâ vacuandam esse, vel ab ipsâ particula, quæ affligitur. vel à maximè vicina, in promptu nobis de sanguinis detractione colligere est, quod in principio hæc à longinquo, postea ab ipsis laborantibus partibus sit instituenda.* Quod & alibi passim docuit.

Itaque cùm in pleuritide fons & principium fluxionis non sint pedes, vel caput, vel brachia, vel venosum genus, seu venæ cauæ rami maiores, naturáque hoc obseruare soleat, vt partes principes, quantum fieri potest, tueatur, & publicam corporis regionem à prauis humoribus liberare, eósque propterea ad extremas partes protrudere soleat, at verò in principio pleuritidis non deriuare, sed reuellere animus sit: facilè hinc apparet, non venam loco affecto vicinam eligendam esse, cùm facilè fieri possit, vt in loco vicino venâ apertâ sanguis maiore cum impetu ad partem dolentem & calentem ruat, sed quæ à loco affecto remota sit, & cum parte mittente consensum habeat, sanguinísque ad partem affectam ruentis impetum sistere, cúmque ad contrarium reuocare possit, quod fit commodissimè venâ in brachio opposito apertâ. Neque enim datur vlla vena, quæ à parte affecta remotior sit, cum parte tamen mittente, seu hepate & venâ cauâ, maiorem consensum habeat. Neque est, vt quis cum Matth. Curtio, Manardo & aliis ad imaginariam quandam oppositionem confugiat, quæ etiam in brachio eiusdem lateris fieri possit, quando scribunt, dum inciditur vena eiusdem partis, primùm adesse oppositionem intus ad extra, quatenus sanguis extrà emittitur deinde oppositionem à dextra ad sinistram pro vario brachij situ; rursum oppositionem in longitudine; quatenus humor sursum trahitur, qui deorsum vergebat. Non enim sufficit hæc imaginaria oppositio,

sed talis requiritur, quæ ad fontem, vnde fluit sanguis, quantum fieri potest, eum retrahat. Hoc optimè præstat vena in latere opposito aperta, etsi id videre non potuerit Argēterius. Hæc enim vena ex axillari sanguinem primò euocat, hinc ex vena caua, atque ita sanguis non amplius tam copiosè confluit. Arabes quidem nonnulli, vt supra dictum, vt planè ad remota reuellerent, venam in pede primò aperuerunt, sed locus iste ab hepate nimis remotus est, neque facilè motus sanguinis, qui per venæ sectionem in pede concitatur, vsque ad sanguinem, ad latus affectum fluentē pertingere potest, quod vena in brachio apertâ optimè fieri potest. Etsi verò mensibus & hæmorrhoidibus suppressis plethora vel cacochymia cumulata sit; tamen si suppressio antiqua sit, nō sperandum vnica ista venę saphenæ sectione eos reuocari posse. Interim morbus acutus non fert moram, sed subitum auxilium requirit. Atque in hac sanguinis missione, quæ fit in brachio opposito, non opus est caloris mutationem expectare. Neque enim eum euacuare animus est, qui iam in parte affecta mutationem accepit, sed eum, qui ad locum affectum affluit.

Vesalij opinio examinatur.

Vesalij tandem opinionem, quia peculiaris est, vt seorsim perpendamus, si reuulsionis gratia in dextro brachio, sinistro latere affecto instituitur, commodū id sanè est. Verùm si dextrum latus laborat, in eo reuulsionis gratia vena aperiri non potest; cùm facilè hac occasione maior ad partem affectam affluxus fieri possit. Si verò, quod sentire videtur, deriuationis aut euacuationis gratia ex parte affecta venæ sectionem instituit, via illa nimis longa esset, si è latere præcipuè sinistro, sanguis in venam sine pari refluere atque in cauam venam & dextrum brachium retrahi deberet. Imò sunt qui nullo modo ex vena sine pari, ad venam cauam sanguinem refluere posse statuunt. Scribitque Hollerius, *libr. 1. de morb. intern. capit. 27. in schol.* venam sine pari sanguinem, quem à vena caua accepit, non amplius ad eam remittere posse; valuulas enim habere, sicut vesicam & cor idque eo probat, quod si quis venam cauam in parte superiore secet, & fistula immissa in inferiorem partem, sufflet, totam ipsam venam cauam in parte inferiore secemus, immissâque fistula ore ventum sursum impellamus, venam cauam non inflari, quod aër in vena sine pari contentus exire non possit; Vnde concludit, si aër à vena sine pari ad cauam non penetrat, multò minùs sanguis refluere poterit. Eadem penè omnia proponit Amatus Lusitatus, *centur. 2. curation. 52. in schol.*

Verùm istam de valuulis venæ sine pari doctrinam Gabriel Fallopius, *in obs. anat.* irridet, & Thaddæus Dunus risu & sibilis potiùs explodendum, quàm refutandam censet; cùm nemo peritissimorum etiam anatomicorum eas inuenire potuerit. Et quod experimentum illud de inflatione venæ cauæ attinet, id ita refutat Thaddæus Dunus. Venam cauem, inquit, prius secuit, vt ex ea ἄζυγον inflaret; postea ἄζυγον quoque secuit, vt inflaret cauam. Mirum autem non est, cauam non potuisse intumescere, siquidem dissecta erat. Neque enim spiritus non penetrauit ad eam; sed non continebatur ea reclusa. Vinculū igitur

iniiciendum erat venæ cauæ.

Atque hæc de valuulis venæ ἀζύγου controuersia ab Anatomicis variè agitata est, necdum tamen satis discussa, dum alij dari aiunt, alij negant, etsi eas diligentissimè inquisiuerint. Et qui eas dari affirmant, inter quos Riolanus *in Anthropographia* non tamen eodem modo quo Hollerius & Amatus Lusitanus dari statuunt, sed ità, sitas esse, non vt recurrenti sanguini obsisterent, sed potiùs, vt impetum affluentis sanguinis sustinerent. Neque vlla valuula est in venis, quæ totam cauitatem occludit, sed ferè saltem dimidiam partem occupat, vbicunque sunt, eóque fine factæ sunt, vt sanguinis fluxum & motum moderarentur.

Sint ergo valuulæ, vel non sint in vena sine pari, & si sint tales, vt sanguinis recursum impedire non possint: tamen non ideò vena dextri brachij semper aperienda est, deriuationis & euacuationis ex parte affectâ gratiâ. Via enim hæc nimis longa esset, & datur breuior, si vena lateris affecti aperiatur, vt iam dicetur.

Etsi ergò initiò pleuritidis vena in brachio lateris oppositi commodissimè reuulsionis gratiâ aperiatur; tamen cùm postea etiam deriuatio è loco vicino requiratur, post reuulsionem in latere opposito factã, vena etiam in latere eodem aperienda est; quod etiam faciendum, si tardiùs Medicus ad ægrum vocetur, morbúsque iam progressus sit, & tempus reuellendi, sanguine iam in loco inflammationis maximâ ex parte recepto, præterierit.

Etsi verò quod præcipuè Vesalium mouit, saltem superiores tres costæ ramis è vena axillari enatis nutriantur, reliquæ costæ inferiores ramis venæ ἀζύγου: tamen vena in brachio lateris affecti aperta sanguis è latere inflammato vbicunque etiam inflammatio consistat, satis commodè euacuari potest. Et de costis quidem superioribus tribus nullum dubium est. Annotauit tamen Gabriel Fallopius & alij etiam Anatomici diligentiores, consensum axillaris cum vena sine pari, docéntque ab axillari prodire venam, cuius tres, vel ad summũ quatuor rami aliquando iungantur cum tribus aut quatuor propaginibus venæ sine pari, videlicet inter tertiam & quartam, quartam & quintam, quintam & sextam, & inter sextam & septimam. Imò interdum etiam in sinistro latere truncus inuenitur. Et Columbus annotauit, peculiarem ramum qui à dextro trunco, dum reflecti incipit, exit, ascendénsque ramos mittit superioribus interuallis supremarum costarum alendis dicatos, neque solùm in dextris, sed etiam in sinistris.

Montani sententia examinatur.

Montani sententiam quod attinet, rectè ille quidem monet ad fontem respiciendum esse, vt ad sanguinis copiam, ne si sanguis sit valdè copiosus in latere affecto venam secemus, metu maioris affluxus ad partem affectam. At in eo fallitur quod vbi venosum genus (quod vt plurimum si non semper accidit) fons est, ex eodem brachio detrahit. Nam in opposito latere seruatur recta linea respectu venæ cauæ. Est enim eadem latitudo. Si verò rectitudinem respectu partis affectæ intelligit, confundit deriuationem, seu euacuationem potius & reuulsionem.

Marcus

Marci Anton. Montisiani opinio examinatur.

errore est; dum per venam in eodem latere reuulsionem instituit; cùm mera sit euacuatio, vt supra dictum. Magis adhuc errat, quod sectâ venâ in eodem brachio ad inferna trahi scribit.

Atque hæc euacuatio, cùm etiam à loco affecto sit nonnihil remota, à Galeno quandoque etiam reuulsio appellatur, sed minùs propriè, vt ex *2. de rat. vict. in acut. t. 10.* & præcipuè *6. epidem. com. 2. t. 32.* patet, vbi diuersionem, quæ ab oculis ad palatum fit, reuulsionem appellat.

Atque vt hæc tandem concludamus, hanc venam secandi rationem in pleuritide obseruarunt, vt dictum, Hippocrat. & Galen. Quanquam enim de mente Hippocr. & Galen. nonnulli variè disputent, & iis quæ *lib. de rat. vict. in acut.* habentur, vni in eodem latere venam secare iubent, alia ex Galen. loca opponant, vbi in principio inflammationum in parte opposita venam aperire præcipit: tamen, quod Mercato & aliis etiam placere diximus, Hippocrates & Galenus in aliis quidem inflammationibus, in quibus in mora nullum periculum, in opposito primò latere venam aperiunt; in pleuritide verò, vbi dolor valde vrget, statim in directo lateris affecti venam aperiunt, ac vnicam venæ sectionem instituunt; quod & nos, si tardiùs, & post morbi principium ad ægrum vocemur, imitari possumus. Sanguinem autem largius, & ad coloris mutationem miserunt; & vnâ venæ sectione tantum sanguinis detraxerunt, quantum Arabes geminâ. Verùm cùm non solùm tutius sit sanguinem bis euacuare, quàm semel copiosa sanguinis missione vires deiicere, sed etiam aliæ quas suprà proposuimus, rationes suadeant, commodissimum esse in principio sanguinem in loco à parte affecta remoto euacuare, rectissimè primò in brachio opposito instituitur venæ sectio: ita tamen, vt post etiam in eodem brachio deriuationis gratiâ vena aperiatur.

Qui de difficili hac intricata quæstione plura scire cupiet, legat *Petri Brissoti Doctoris Medici Parisiẽsis præstantissimi, disceptationem apologeticam*, in qua docetur per quæ loca sanguis mitti debeat in viscerum inflammationibus, præsertim in pleuritide; vnà *cum dialexi de missione sanguinis in pleuritide*, vbi demonstratur ex qua corporis parte detractus ille fuerit à duobus annorum millibus, ex omnium penè Medicorum Græcorum, Latinorum, Arabum, Barbarorum exacta enumeratione, iuxta temporum quibus floruere seriem instituta, quam edidit & superiori *Brissoti* apologiæ subiunxit vir eruditissimus *M. Renatus Moreau*, Doctor Medicus Parisiensis, *anno* 1622.

QVÆSTIO V.

Per quas vias è thorace materia ad aluum & vesicam peruenire, & hinc euacuari possit.

Per quas vias è thorace materia ad aluum & vesicam peruenire & hinc euacuari possit.

Sanguinem, vt & pus, non solùm per tussim, sed & per vesicam cum vrina ex thorace quandoque excerni, Galen. *6. de loc. affect. c. 4* docet, & se vidisse testatur, quod & alij Medici plures, Græci, Arabes & Latini obseruârunt. Scripsit etiam nuper ad me amicus quidam, quendam in sinistro latere thoracis vulneratum fuisse gladio, super costas no-

thas sursum adacto, ita vt vulnus vnius & dimidij digiti longitudinem æquaret. Vulneratus etsi de dolore nullo conquereretur, tussi non affligeretur, nihilque sanguinis exspueret, vt inde colligi potuerit, tantùm externos thoracis musculos fuisse vulneratos: tamen accidit, vt sequenti nocte difficultate meiendi corriperetur, post quatriduum verò copiosum sanguinem emingeret, partim grumosum, partim floridum, quæ sanguinis mictio ad duas septimanas durauit, donec æger conualuit.

Per quam autem viam istæ euacuationes fiant, non ita planum est. Et cùm materia in thoracis locis cōsistere possit in pulmone, in lateribus seu musculis thoracis, & in cauitate thoracis, de singulis seorsim inquirendum, & per quas vias materia è pulmone, è lateribus, è cauitate thoracis cùm per vrinam, tum per aluum euacuari possit, explicandum. Pulmones primò quod attinet, Galen. *6. meth. med. cap. 4.* leuem arteriam pulmonis, quantùm puris ex ruptâ vomicâ suscepit, id ad sinistrum cordis sinum deferre statuit, quod inde in magnam ipsius arteriam incidens per renes transeat ad vesicam. Verùm viam hanc alij reiiciunt, & inter eos Andreas Matthiol. qui *lib. 1.1. Epistol. ad Iulian. Alexand.* scribit, credibile non esse, vt pus, quod fœdus & corruptus sanguis est, non solùm transeat per arterias, in quibus vitales spiritus continentur, sed & sinistrum ventriculum cordis vbi vita humana & sanguis ille purissimus cum spiritu vitali continetur, qui in grauissima symptomata adeóq; ipsam mortem inferat; quod pluribus ibi probat. Ipse verò putat, transmitti pus ad venam sine pari, vel ad alias fortasse, quæ circa pulmones vel thoracem habentur, & inde in cauam, in renes & vesicam.

Iulius Alexandrinus *in epistol. respons.* Galenum tueri conatus, scribitque aliud longè esse, si quid naturaliter fit, atque quod præternaturaliter; cùm à facultate quadam, atque cùm ab affectu; cùm pars valet atque imbecillis est; cùm expellitur noxa, atque cùm recipitur. Ideoque licet in syncope, tremore cordis, pestilente aëre attracto cor valde afficiatur: tamen si valida expultrice facultate vtatur; longè vehementem noxam repellere. Idque tum etiam facere naturam, cùm pulmonis abscessus ruptus est. Tum temporis enim robore suo constat cor, spiritibúsque præditum validis cum aliis vnà insurgere ad rei noxiæ celerrimam quandam expulsionem. Deinde Matthioli sententiam improbat, statuitque longè faciliorem è pulmonibus esse materiæ transitum in asperas, leuésque arterias, quàm vt primùm in pectoris cauitatem è pulmone effundatur, & hinc venæ sine pari exiguis osculis sese insinuet, quod omninò fieri debet, si materia è pulmone à vena sine pari recipi debet.

Verumenimverò sit sanè cor validum, & quamprimùm affluentem, à pulmone materiam à se repellere conatur, tamen id sine grauibus symptomatibus, palpitatione cordis, lipothymia & similibus fieri non posset, cùm videamus saltem flatus ex hypochondriis ascendentes talia symptomata excitare, licet cor aliàs saluum, & validum sit. Nisi forsan quis hoc pus non confertim,

sed sensim ad cor deferri, neque id adeò malignum, sed à natura satis elaboratum esse statuat. Ideoq; non quidem planè nego per hanc viam naturam pus quandóque euacuare: cùm constet, eam interdum mitas vias quærere, & Nicol. Massa anno 1535 vt *in introduct. anat. l. 56 & 57.* refert, obseruauit abscessum in cuiusdam dextro ventriculo cordis & auriculam sinistram vlceratam totam cum sanie manifesta, qui tamen sanus visus fuit, & Beniuen. *obs. 89.* reperit abscessum in sinistro cordis ventriculo pituita redundantem in quodam, qui egregius fur fuerat. Veruntamen non puto naturam facilè viam hanc affectare; cùm tutiores habeat, vt mox dicetur.

Nonnulli ad vias quidem nobis occultas & ignotas, naturæ tamen cognitas, & illam Hippocr. *in l. de alimentis* ... & ... confugiunt. Verùm non est opus ad occultas vias confugere, cùm manifestæ dentur.

Viam autem manifestam vt dictum Matthiol. & alij statuunt esse per venam ἄζυγον. Verùm non videtur de nihilo quod Matthiolo obiicit Iul. Alexandrinus, difficilem satis esse transitum, si materia primùm è pulmone in pectoris cauitatem deberet effundi, atque ibi empyema efficere, deinde demum sese exiguis venæ sine pari ramis insinuare. & quidem per membranam adeò densam, quæ thoracem intus succingit.

Itaque aliæ manifestæ viæ quærendæ, per quas etiam ex ipsis pulmonibus materia ad renes & vesicam peruenire possit. Viarum autem istarum prima est arteria venosa vt Bauhinus, *l. 2. theat. Anat. c. 26.* docet, quę per pulmonem distribuitur, si per eam: ad ventriculi sinistri principiū, non vero in ipsum sinistrum ventriculū cordis deferatur, & deinde per eius ramum peculiarem & insignem quem *c. 22.* describit ad emulgentes, indéque ad renes, & vesicam deferatur. Altera via in quibusdam est vena pulmonaria, quæ à venæ cauæ trunco non procul ab exortu venarū diaphragmaticarum ad pulmonem in nonnullis corporibus mittitur. Obseruauit hanc venā superioribus annis Nicolaus Sanmichelius Nouocomensis, vir suo tempore in dissecandis corporibus exercitatissimus, qui in cadaueribus quibusdā venam magnam, vbi diaphragma excessisset priusquam in cor se insinuat, ramulum quendam rectà ad pulmones misisse obseruauit, vt refert Iohan. Costæus, *in annot. in Auic. l. 3. fen 10. t. 4.*

Obseruatio Nicolai Sanmichelij de ramulo venæ cauæ.

Si autem in latere contineatur materia, quod in pleuritide accidere solet, viæ manifestæ ad renes sunt, primò vena ἄζυγος, per quam sanguis, vel pus in venam cauam effunditur & hinc in renes ac vesicam porrò transmittitur. & cum vrina euacuatur, obseruatúmque est à recentioribus Anatomicis, à sinistro ramo venæ ἀζύγου, interdum ramulum ad venam emulgentem rectà ferri. Deinde materia è thorace peruenire potest ad renes & vesicam ex intercostalibus arteriis ad arteriā magnam deducta, & hinc ad renes transmissa. Tertiò etiam materia per phrenicum venæ cauæ & ductum arteriæ à Bauhino descriptum ad venæ vias peruenire potest. Atque per has vias materia cùm è pulmone, tum è lateribus cum vrina euacuari potest.

Per aluum autem puris euacuationem quod attinet, plerique hîc ad occultas vias, quas ibi natura quęrit

confugiunt: sed & hic manifestæ dantur. Et primò quidem vias è pulmone ad aluum quod attinet, potest è pulmone materia euacuari per aluum, primò per ramum illum arteriæ venosæ, modò dictum, & à Bauhino descriptum, siue delata in arteriæ magnæ ramum cœliacum, qui in ventriculum effunditur, & ab hoc in intestina, siue feratur per arteriæ magnæ ramū alterum mesentericum dictum, qui supra emulgentes ad mesenterium & intestina mittitur.

Alij volunt, quòd materia per venam arteriosam in dextrum ventriculum cordis, & ex hoc in truncum venæ cauæ, & inde per hepar ad ramos venæ portæ transmittatur, tandémque per ramum mesentericum in intestina perueniat. Verùm etsi per hanc viam euacuationem fieri non impossibile sit, longa tamen est, & per ambages.

Tertiò si vena illa pulmonaria à Nicolao Sanmichelio obseruata adsit, per illam etiam è pulmone ad aluum mediante vena portæ peruenire potest.

Puris autem in pleuritide & lateribus affectis per aluum euacuationis via manifesta est, primò per venam sine pari, per quam in venam cauam & hinc in portam transire potest. Deinde per truncum arteriæ magnæ transire potest, si scilicet materia ex ramis intercostalibus in aortam, & hinc siue per ramum cœliacum, siue per mesentericum ad intestina mittatur. Neque impossibile per arterias materiam, præcipuè natura id agente, euacuari posse, cùm aliàs etiam arteriæ in morbis ab humoribus vitiosis non semper planè immunes videantur.

Si verò materia in thoracis cauitate contineatur, verisimile est, eam potiùs in pulmones, quorum membrana rarior est, penetrare, & hinc seu per vrinam, seu per aluum, per vias modò dictas euacuari, quàm per membranam densam in latus sese insinuare. Et obseruatum est, materiam interdum satis crassam è cauitate thoracis in pulmonem receptam & hinc per tussim reiectam fuisse; sicuti historia habetur apud Guillelm. Fabricium, *cent.* 1. *obs.* 46. de quodam, qui cùm in pectore vulneratus esset, duas turundas, quæ ex incuria per vulnus in cauitatem thoracis illapsæ erant, tussi reiecit.

CAPVT XVII.

De Thoracis vulneribus.

Thoracis vulnera alia sunt non penetrantia, in quibus scilicet membrana succingens adhuc integra est; alia penetrantia, in quibus non solùm musculi thoracis, sed & pleura perforatur: vt ita vulnus in ipsam thoracis cauitatem penetret. Penetrātia rursum sunt vel sine partium in thorace contentarum læsione, vel cum earum læsione, putà pulmonis, mediastini, pericardij, cordis, venæ cauæ, arteriæ aortæ, asperæ arteriæ, gulæ. *Thoracis vulnera.*

Vulnera thoracis non penetrantia.

Si thoracis vulnera sunt simplicia, neque in cauitatem eius penetrent, & nullus alius affectus coniungatur, eandem, quam alia vulnera, indicationem habent. Itaque 1. sanguis sistendus, si opus sit, modo in aliis vulneribus vsitato, vulnúsq; fascia ligandum, quæ talis sit, vt tutò contineat, *Vulnera thoracis non penetrantia.*

nec tamen tam alta, vt premendo dolorem excitet. Et si vulnus paruum sit, breui temporis spatio sanari solet. Quod si amplius sit, digestiuum aliquod vnguentum imponendum, quem in vsum terebinthina clara odorata præcipuè vtilis est. Partes vicinæ oleo chamæm. rof. inungendę. Tandem vbi in vulnere coctio apparet, emplastrum aliquod conueniens, vt barbarum, Basilicon Mesue; aut diapalma imponatur.

Vulnera penetrantia.

Vulnera penetrantia.

Signa Diagnostica.

Signa.

Vbi verò vulnus profundius est, primò diligenter inquirendum, an penetret vsque ad cauitatem thoracis, an non. Cognoscitur autem hoc visu in magnis vulneribus; in aliis tactu, specillo scilicet, seu stylo exploratorio, vel candelâ cereâ immissâ, item auditu, dum aër per vulnus cum strepitu exit. Aëris tamen per vulnus exitus, qui penetrationis signum est: aliis etiam modis explorari potest: Si nimirum penna, vel lanæ floccus vulneri imponatur, vel candela accensa admoueatur & retento aëre inspirato atque ore & naribus clausis æger efflare conetur. Tunc enim exeunte aëre lana moueri, & flamma ventilari ac moueri solet: Hæc autem per aërem egredientem exploratio fallere potest, si vulnus obliquum aut tortuosum sit, aut costa aliqua fracta vel depressa, aut musculi intercostales situ hominis ab eo, quem habebat, dum vulnus acciperet, euarient, vulnúsque tegant, vel pars externa vulneris, quod turunda non immissa sit, conglutinata sit. Tum enim aër egredi non potest, imò nec specillum vel stylus adigi. Ideoque ægrum, dum vulnus explorare volumus eo situ collocari debemus, quo erat cùm vulnus acciperet. Ex instrumento quoque, quo vulnus inflictum est, aliquo modo profunditas vulneris agnosci potest. Angustiora enim instrumenta penetrationis suspicionem præbent, præsertim si vulnus extra nonnihil latum fit. In penetrantibus quoque & amplis thoracis vulneribus respiratio interdum læditur, & voce æger priuatur patente vulnere: vulnere verò clauso respiratio & vox redit. Postea & alia signa accedunt, dum sanguis aut pus in pectore cumulantur. Tussis est molesta, sputum fit cruentum vel purulentum, lateris dolor grauitas ac pondus circa costas nothas percipitur. Febris sæpè accidit, & vbi æger se in ægrum latus conuertit, fluctuatio in thorace percipitur, si sanies eo continetur.

De pulmonis & mediastini vulneribus iam dictum; de cordis & œsophagi vulneribus suo loco dicetur.

Si vena caua in thorace vulnerata sit, magna sanguinis crassi copia effluit, viresque validè deiiciuntur, facies pallet, & paulò post mors sequitur.

Si arteria magna vulnerata sit, sanguis clarus & tenuis, copiosus ac cum saltu exit, si ei via pateat. Pulsus tremulus adest, vires collabuntur, syncope accedit, & paulò post mors.

Si aspera arteria sit vulnerata, parũ sanguinis effluit, dolor in dorso percipitur, vox fit rauca, & tussis acris.

Prognostica.

Prognostica.

1. Vulnera hæc, quàm non pene-

trantia, longè sunt periculosiora; etiam vbi viscera interna non sunt læsa, quia aër externus per vulnus non alteratus ingreditur, internásque partes o fendit, & aëre i terno & calore exspirante virtus debilitatur. Et cùm vulnus penetrare non possit; nisi pleura perforetur, illa verò densa, sensu exquisito prædita sit: ac reliquis thoracis partibus communis, dolores, tussis inflammationes; febres hinc excitantur.

2. Præterea nisi vulnera hæc diligenter curantur, facilè in empyema & fistulas degenerant. Quod vbi accidit, sæpè pus fœtidum redditur, tandémque ægro mors attrahitur.

3. Interdum accidit, vt licet externum vulnus conglutinetur & cõsolidetur, in sputo tamen adhuc notæ sanguinis appareant, quod accidit, quia partes internæ non sunt consolidatæ, è quibus cruoris aliquid & saniei in cauitatem thoracis emanat, vnde empyema generari potest.

4. Si simul quidem tum interna tum externa parte sanescat, cicatrix autem intus debilis, aspera & liuida existat, quandoque refricatur, eóque modo purulentus euadit. Iterum verò etiam exulceratur, si quis plus iusto laborarit & extenuatus fuerit, pituitáque & bilis ad cicatricem affligatur, & si morbo alio detentus extenuatus fuerit. Hippocrates, *lib. 1 de morb.*

5. Vulnera hæc in dorso periculosiora sunt, quàm in parte anteriore, quia ibi plures & maiores nerui ac tendines sunt, ibíque transit vena caua, arteria magna, aspera arteria, gula, & omnia spiritualia organa dorso alligantur. Cauæ autem venæ & aortæ arteriæ vulnera lethalia sunt, ex sanguinis, qui vitæ thesaurus est, profusione, qui eò loci sisti non potest solent, sine varia praua symptomata superuenire.

6. Si autem praua symptomata non superueniant, sanitatis recuperandæ spes est. Vnde de thoracis vulneribus Albucasis scripsit; Si prætereat dies tertia vulneris, & non accedat infirmo spasmus vel tremor cordis malus, vel structura anhelitus, & vides eius dispositiones bonas, tùm scias vulnus esse sanum, & virtutem fortem, cui nihil impossibile.

Curatio.

Indicationes quidem vulneris, quatenus tale, eædem sunt, quæ vulneris non penetrantis: quia verò sanguis in cauitatem thoracis effundi solet, & humores vitiosi è corpore reliquo ad vulnus affluere danda opera vt sanguis sistatur, humorum ad vulnus affluxus prohibeatur & sanguis, qui in thoracem effusus est, saniesque, qui ibi colligitur, euacuetur. Curatio.

Itaque 1. vt sanguis sistatur, turunda oui albumine & aliis medicamentis sanguinem sistentibus illita immittenda. Quod si non efficiat, etiam per os medicamenta sanguinem sistentia exhibenda, vt conserua rosarum, bolus armenus, terra sigillata; succus portulacæ, trochisci de carabe, terra sigillata & similia: de quibus in sputo sanguinis dicetur.

Deinde. si grauia symptomata metuenda sunt, & sanguis non valde affluxerit, sanguis è latere opposito vacuandus, aut corpus si cacochymicum euacuandum.

Tertiò, vbi magna vasa non sunt

vulnerata, sanguísque in pectus non multus effusus, vulnus statim consolidandū, ne ab aëre externo in vulnus sese insinuante, pulmones lædantur. Aliàs etiam obseruandum, vt vulnus quoties opus est, celeriter obligetur, ne aër per vulnus patens in thoracem trāseat. Si verò de sanguine in thoracem copiosè effuso suspicio sit (quod cognoscitur, si Medicus anatomiæ peritus ex loco vulneris perspiciat, an magnæ vel paruæ venæ vel arteriæ vulneratæ sint) vulnus turundis apertum seruandum, dandáq; opera vt sanguis quamprimùm effluat, ne intus corrumpatur. Vbi notandum, vt turundæ filo alligentur satis longo, ne in cauitatem thoracis decidant, sicut in obseruat. Guill. Fabricij, *cent.1. obs.46.* habetur, quidam duas turundas in pectus delapsas; ac post tres menses tussi reiectas fuisse. Est & adhuc obseruādum, ne turundæ nimis sint longæ, ne pulmones lædant. Vt etiam faciliùs sanguis effluat, iaceat æger super latere vulnerato. Et si sanguis in thoracem effusus non sponte effluat, extrahendus instrumento, quod Græci *πυουλκὸν* nominant. Et si vulnus nimis angustum sit, aut obliquum, paululum dilatandum cute sectâ, aut si æger sectionem admittere nolit, turunda ampliandum. Si accepto vulnere nullus sanguis effluat, isque in pectore detineatur æger granum vnum moschi sub lingua teneat. Ita enim statim sanguis fluere incipit, quod nonnulli pro secreto habent.

Si etiam ob materiæ copiam in thorace contentam æger malè habeat, vt materia continuò effluat, nec ibi putrescens, febrem, anhelitus difficultatem & tussim excitet, cānulam plumbeam vel argenteam pluribus in locis perforatam, extra verò alis munitam, immittere decet quæ digestiuo medicamento prius illinenda est.

Si sanguis sit concretus, vt exire nō possit, attenuandus & incidendus liquore conueniente in cauitatem pectoris infuso. In quem vsum cōmodum est melicratum, quod ex vna parte mellis & duabus partibus aquę ad tertiæ partis consumptionem coctis, vel mulsum, vel mel rosatum, in aqua hordei aut consolidæ, aut veronicæ vel agrimoniæ dissolutum. Et si materia sit viscida & tenax, aliquid oxymelitis addere vtile est. Liquor autem hîc tepidus iniiciendus; vt & topica omnia medicamenta, hîc calida vsurpanda, cùm frigus sit pectori inimicum.

Extra verò applicentur medicamenta vulneri idonea, exsiccandi vi prædita; humectantia verò & oleosa vitanda. Valde in hisce vulneribus commendatur sequens vnguentum.

℞. *Resinæ pini rec. claræ & odor.* ℥. xii. *ol. lauri puri, terebint.* an. ℥. ii. *gummi elemi puri*, ℥. iii.

Resina & gummi super igne liquescant, deinde addantur olea & terebinthina, parum bulliant, donec vnguenti crassitiem acquirant, tandem colentur.

Et ne partes vicinæ in consensum trahantur, & odore afficiantur, loca vicina æstate oleo rosaceo, hyeme chamæmelino inungenda sunt. Interna etiam medicamenta vsurpentur thoraci dicata, quę materiam exsiccāt, eius corruptionem prohibent, & si ad pulmones quid perueniat, quæ ad eius expectorationem prosunt, vt syrupus è iuiubis, capil. Veneris, de glycyrrh. scab. cum aqua scab. tussilag. veronic. capill. Vener.

Tandem etiam medicamenta, quæ intus conglutinationem adiuuant, vſurpanda, vt ſyrupus myrtinus, conſerua roſarum, mel roſarum, conſolida, plantago, bolus Armenus & ſimilia. In tota verò curatione omnia metallica hic omittenda, cùm valdè noceant.

Sæpè verò accidit, vt vulnus extra conglutinetur, antequam intus planè exſiccatum & conſolidatum ſit. De quo Hippocrates, *in Coac. lib. 6. ſect. 2. comm. 1. aphoriſm. 5. ſecundum Hollerii diſtinct. Quicunque vulnerati in thorace externa vulneris parte ſanati, interna verò non periclitantur, ne empyici fiant; ac quibus interna parte infirma cicatrix obducta, vulnus ea parte refricatur, rupta cicatrice.* Ideo quod ſupra etiam dictum, danda opera vt vulnus probè mundetur, & intus inſuper conſolidetur, antequam extra fiat conſolidatio. Si verò tale quid accidat, ægri vt empyici curantur. Si per vrinas materia & pus euacuetur, adiuuanda vrinam mouentibus.

Diæta.

Diæta. Aër ſit temperatus & potius ad calidum, quàm frigidum declinet. Victus ſit initiò tenuis: donec inflammationis terminus præterierit. Cibi in principio aſtringentes vitentur, ne ſanguis concretus in cauitate thoracis detineatur. Conueniunt in cibis, amygdalæ, paſſulæ, hordeum. Æger quieſcat, nec moueatur, vel multum loquatur; caueat quoque iram, & alios affectus nimios.

CAPVT XVIII.

De Fiſtulis thoracis.

Nonnunquam poſt tumores aut vulnera thoracis malè curata fiſtulæ in pectore excitari ſolent, quæ difficilis ſunt curationis, præſertim ſi oſſa, ſternum, ſpina dorſi, aut coſtæ ſimul afficiantur. Fiſtula thoracis.

Differentiæ.

Differentiæ. Sunt autem fiſtulæ, aliæ penetrantes, aliæ non penetrantes.

Signa diagnoſtica.

Cognoſcuntur facilè, & oculis patent, & ſi penetrent, ſtylo vel aëris egreſſu cognoſcuntur. Signa.

Prognoſtica.

1. Fiſtulæ hæ curatu ſunt difficiles; cùm partes hæ non ſolùm perpetuò moueantur, ſed etiam, præcipuè ſi penetrent, multæ ſuperfluitates in iis colligi ſoleant. Prognoſtica.

2. Quæ in dorſo ſunt fiſtulæ, periculoſiores ſunt, ob maiorum neruorum copiam & ſpinalem medullam vicinam, ac rarò curantur. Quæ in muſculis ſunt circa magna vaſa, non ſatis tutò curantur.

Curatio.

Ideoque Medicus certus ſit, quæ vaſa circa fiſtulam ducantur; ne curatione venas, arterias, neruos lædat, ægróque noceat. Ac proinde vbi dilatatio fiſtulæ requiritur, turundis illa tutiùs, quàm ferro peragitur. Curatio

Cæterùm medicamenta quod attinet externa, quæ in fiſtulam iniiciuntur, parantur ex hydromelite, vel mulſo, decocto. *rad. caryophyllat. gentianæ. ireos, ariſtolochiæ, veronicæ, valerianæ, ſaluiæ, millefolii hyperici:* Externa.

hyperici,rosf.caudæ equinæ,pilosel. Quę in vino coquantur & colaturæ mel clarum addatur. Potest & thus ac myrrha addi.

Vt ℞. *Hyperic. flor. rosar. rubr. caudæ equinæ. centaur. min.* an. M. j. *rad. caryophyllatæ, aristoloch. ireos,* an. ℥. i. Coq. in vino. Colaturæ ℞. ℔. j. *mell. opt.* ℥. iii. Dissolue *thuris, myrrh.* an. ʒ. i. ß.

Decoctum hoc vel simile toties in vlcus iniiciatur, donec mundum fuerit.

Post iniectiones tales, tale vel simile medicamentum cum turunda immitti potest.

℞. *Terebinth.* ℥. j. *farin. lupinor.* ℥. ß. *fabar.* ʒ. ii. *succi apÿ, agrimon. plantag.* an. ℥. j. *mellis* ℥. j. ß. *myrrh. mastich. thuris,* ana ʒ. ii. Misce super igne. F. vnguentum.

Vlcere mundato, iniectiones & vnguenta exsiccãtia & conglutinantia, vt in aliis vlceribus, adhibenda ex rosis, radicibus consolidæ, balaustiis, sumach, myrrha, thure, mastiche, aloë, radice ireos, terebinthina & similibus.

Interna. Dum verò externa adhibentur, intus etiam vsurpentur medicamenta ex ijs, è quibus potiones vulnerariæ parari solent, nimirum ex *agrimonia, plantagine, veronica, scabiosa, hyperico, betonica, sanguisorba, hedera terrestri, saluia, rosis.* Vt ℞. *Fol. scabios.* M. ij. *agrimon. caryophyllatæ, sanculæ, veronicæ,* ana M. i. *tussilag. pulmonar. linguę ceruinæ,* ana M. ß. *rad. caryophyllatæ,* ℥. j. *vincetoxici,* ℥. ß. Coqu. in *vini albi & aqu. fontanę,* an. ℔. i. in vase duplici. Colatura *saccharo* dulcoretur.

CAPVT XIX.

De Empyemate.

Pleuritidem, peripneumoniam, & alios thoracis affectus non rarò sequi solet malum, quod Græcis ἐμπύημα, appellatur, quo qui laborant, ἔμπυοι, & ἐμπυικοί, suppurati & purulenti, dicuntur. Etsi enim, si nominis proprietatem spectes ἐμπύημα, omnem suppurationem & puris collectionem significat: vsus tamen obtinuit, vt in specie id suppurationi seu purulentiæ in thorace tribuatur. Empyema.

Est ergò ἐμπύημα, puris in cauitate thoracis collectio. Solent quidem nonnulli empyema appellare, cùm non solùm in cauitate pectoris, verùm etiam inter pleuram vel costas, aut in pulmone pus colligitur: verùm magis propriè & specialissimè solet empyema nominari, cum tantùm in cauitate thoracis fit puris collectio.

Causa.

Colligitur autem pus in cauitate thoracis ex præcedentę aliqua, & in abscessum mutata ac rupta partium vicinarum inflammatione, vt pleuritide, peripneumonia, angina interdum & rupto tuberculo ad spinæ partem interiorem. De quo Hippo. *5. aphor. 10. Quibus ex angina in pulmonem mali fit conuersio, ij intra septē dies moriuntur. Si verò hos effugiunt, purulenti fiunt.* Causæ.

Nonnunquam etiam sine inflammatione pus in pectore colligitur, quod fit, quando sanguis è vasis suis in cauitatem thoracis effusus, ibique detentus putrescit, & in pus

mutatur. Et quidem si post venam in pulmone ruptam vlcus sequatur, quod continuo saniem in thoracem effundat, verum fit empyema. Si verò sanguis copiosus effusus in loco alieno corrumpitur, materia illa pus minus propriè dicitur. Plerique addunt destillationem è capite, de qua Hippocrates, 7. *aphorism.* 38. *Destillatio in ventrem superiorem ad suppurationem peruenit intra dies viginti.* Nonnulli tamen pituitam in pectore immutatam minus propriè pus appellari censent. Est enim hæc purulenta materia non merum pus. Nam hæc est ex humore excrementitio; cum merum pus ex nutritia materia fiat.

Omnes autem modos, quibus pus in thoracem effundi potest, prolixa oratione descripsit Hippocrat. *lib.* 1. *de morb.* qui hac de re videatur. Cuius summa hæc esse potest: Empyema verum esse, quando in ipsa thoracis cauitate pus continetur, idque quatuor modis fieri. 1. Ex pleuritide non satis expurgata. 2. A pituita ad cauitatem thoracis à pectore defluēte. 3. Ex vena in thorace rupta. 4. Ex vena in pectore aperta. Non verum autem empyema esse, cum non in cauitate pectoris, sed in pulmone materia hæreat, idque etiam quatuor modis fieri. 1. In peripneumonia suppurata & non expurgata. 2. ex pituita è capite descendente & in pulmone putrescente. 3. ex vena rupta in pulmone. 4. ex varice in pulmone generato & rupto.

Differentia.

Differentia. 1. Pus interdum totam thoracis cauitatem occupat, interdum eius alteram partem, dextram vel sinistrā.

2. Ex differentia materiæ datur empyematis differentia, quæ nunc benigna est, nunc acris & fœtida.

Signa Diagnostica.

Signa quod attinet, quæ inflammationem aliquam in thorace in abscessum, è quo post empyema futurū est: mutari significant, si pleuritis & peripneumonia, vel alia in pectore inflammatio, remediis idoneis adhibitis non cessat, ac præterea rigores & febres subsequuntur & grauitas: morbum in empyema mutari indicio est. Si enim materia intra dies quatuordecim non expurgatur, in pus mutatur. Rumpitur verò vomica circa diem vigesimum, interdum trigesimum aut quadragesimum. Hippocrates, 2. *prognost. aphorism.* 48. Rigor verò fit, dum à pure genito vicina membranosa corpora vellicantur. Ponderis verò & grauitatis sensus in thorace pro dolore percipitur, quod humor, qui ante in partem inflammatam dispersus erat, in vnum locum iam totus colligitur. Signa

Signa verò iam facti ex vomica rupta empyematis proponit Hippocrates, 2. *prognost.* 60. & 61. Et quidem recentis ac nuper facti empyematis signa sunt eadem, quæ inflāmationis suppuratæ modò esse diximus, quibus difficilior respiratio accedit. Quamuis enim rupto abscessu dolor ledetur, & hinc diaphragma & musculi thoracis liberiùs moueri possint: tamen quia pulmo à circumfuso pure grauatur, vt liberè moueri non possit, & præterea aliqua puris pars à rara pulmonis substantia imbibitur, & hinc pulmo humidior & grauior redditur, bronchiáque eius à pure imbibito obstruuntur, respiratio redditur difficilior. Galenus, 4. *de loc.*

affect. cap. 9. addit fluctuationem. Nam, inquit, vbi quis subitò à decubitu transmutatur, idque maximè si ab vno latere in aliud se conuertens defluere aliquid sentiat, puris multitudinem ibi contineri haud dubia coniectura est. Quin etiam in his fluctuatio sæpenumerò haud obscurè auditur. Nisi forsan puris crassities aut copia, quæ omnem penè thoracis capacitatem semper, impediat fluctuationem illam audire.

Diuturnioris autem empyematis signa sunt, quod febris quidem mitior redditur, sed lentè, partim putrida, partim hectica perpetuóque infestat, quæ de die quidem mitior, sed circa vesperam exasperatur, & noctu vehementior est. Tussis est perpetua, sputúmque tandem fit purulentum, adest anxietas & cibi fastidium ex vapore putrido orta, sudores multi superueniunt, sed inutiles & non copiosi, sed frequentes ob virium imbecillitatem. Eæ enim debiles alimentum etiam non in nimia quantitate sumptum superare & rectè apponere non valent. Tandem oculi fiunt caui, maxillæ ruborem contrahunt, ob vapores puris acres calidósque faciem ipsam calefacientes, pustulæ circa pectus erumpunt, subtiliore ac acriore puris parte ad extremam cutem penetrante pedes intumescunt.

Signa differentiarum quod attinet primò locum, in quo pus continetur, ita nosse docet Hippocrates, 2. *prognost. aphorism.* 50. Si empyema in altera parte tātùm existat, hos conuertere & discernere oportet, doleántne in latere, & an alterum altero calidius sit, atque cubantem supra latus sanum interrogare, an sibi videatur onus aliquod desuper suspendi. Si enim ita est, in quodcumque latus pondus insit, in altero suppuratio existit. Quemadmodum si vtrinque calor & pondus sentiatur, in tota thoracis cauitate pus continetur. Auicennas, hoc, quod habet ex Hippocrate, *lib. 3. de morbis*, addit: Applicetur, inquit, linteum madidum thoraci secundùm vtramque partem dextram & sinistram: citius enim exsiccatur illud, quod supra partem pus continentem appositum est.

Puris verò conditio, si reiiciatur ex fœtore & aliis qualitatibus cognoscitur.

Prognostica.

Prognostica empyematis recensuit Hippocrat. 2. *prognost.* 63. Prognostica.

1. Si cùm abscessus ruptus est, febris eadem die dimiserit (id est, ita mitis reddita fuerit, vt si præcedenti vehementiæ conferatur, propemodum pro nulla habeatur. nam planè non cessat) æger cibum appetat, siti careat, (nam vapores fœtidi ac tetri à thorace ascendentes ad linguam ac palatum ob communem tunicam simul orificium ventriculi afficiunt, & hinc appetitus deiicitur, sitisque excitatur. Quapropter si breui tempore post eruptionem hæc symptomata remittant, puris ex qua quantitas, idque benigniùs significatur. Si verò hæc symptomata non remittant, puris ingentem copiam & prauitatem significant) venter exigua & consistentia deiiciat, pus leue, album sit & æquale, & pituita vacans, absque dolore, & valida tussi expurgetur, ægrum euasurum spes est.

2. Si verò contrarium accidat, & horrores post puris eruptiones

maneant, febris non desinat, aut cùm videtur desinere, recrudescat, ægerque sitiat, nec cibum appetat, aluus sit humida, sputum sit prauæ substantiæ, vt & coloris mali, flauum, viride, nigrum, fœtidum, pituitosum, inæqualis substantiæ pereunt, quibus hæc omnia adsunt. At quibus alia adsunt, alia non, horum quidam moriuntur, quidam in multo tempore euadunt.

3. Plerumque verò epyema in phthysin transit, & tum collum ac tempora valde extenuantur, pedes intumescunt, vngues curuantur. Etenim qui seruãtur, vbi pleuritis vel peripneumonia in empyema transit, intra dies quadraginta pus per sputum eiici debet, quod si non fiat in phthisin transit, 5. *aphorism.* 15. Non quidem opus est, vt quadragesimo die æger planè ab omni pure liberatus sit, sed sufficit, si eo tempore tanta eius copia reiecta sit, vt reliquiæ exiguæ, quæ supersunt, facilè postea euacuari possint, cuius euacuationis non ita certus terminus definiri potest. Nam vltra diem quadragesimum mollis & rara pulmonis substantia, pus sine damno vix sustinere potest. Ideoque opus est, vt intra eũm terminum maxima eius pars reiiciatur.

4. Quibus in magna puris copia intra thoracem & pulmonem collecta totus thorax in respiratione attollitur, celerrimè suffocantur, Galenus, *de loc. affect. cap.* 7.

5. Malum periculosius est, si pus totam cauitatem thoracis occupet, quàm si in altero solùm latere contineatur.

6. Empyema tamen, quod vnum saltem latus occupat, periculosius est, si sinistrum latus occupat, quàm quod dextrum; quia sinister cordis ventriculus, vt nobilior, tùm magis afficitur.

7. Quicunque empyi vruntur aut secantur, si album pus effluat, euadunt, si verò subcruentum & fœtidum, pereunt, 7. *aph.* 44.

8. Quandocunque empyi vruntur aut secantur, si pus aut aqua vniuersum effluxerit, certò moriuntur. Hippocrat. 6. *aphor.* 27.

9. Purulentos moderatius habentes si sputa graueolentia consequuntur, recidiua interimit. *in Coacis.*

10. Quibus specillum à pure velut ab igne coloratur, ij ferè moriuntur. *in Coacis.*

11. Ex suppurationibus, quas pulmonum morbi excitarunt, ferè senes moriuntur, ex cæteris verò iuuenes. *ibid.*

12. Inflammatio lateris aut pulmonis in suppuratione versa, quandoque sursum rumpitur, id quod periculosius est. Si enim pus quàm citissimè per sputum non reiiciatur, tabidi fiunt. Quandoque verò per aluum & vesicam euacuatur id, quod cum minore periculo coniunctum est, Paulus Ægineta & Aëtius. Cùm enim vt æger citò à pure liberetur euacuatio per tussim ac sputum non sufficiat; siquidem per eam sensim & lentè pus euacuatur, & interea temporis à pure in thorace & pulmone moram trahente substantia pulmonis facilè corrumpatur, commodior est, & minore cum periculo coniuncta, per aluum vel vrinam puris euacuatio.

Curatio.

Si prohiberi à Medico nequit suppuratio, adiuuatur moderatè calidis & humidis cataplasmatis & emplastris impositis, de quibus in Curatio.

pleuritide dictum. Maturato abscessu vt mature rumpatur, opera danda, ne pus partem amplius corrumpat, forti locutione, sternutatione irritata.

Rupto abscessu, vt is abstergatur & consolidetur, materia vero euacuetur, danda opera. Euacuatur autem materia vel sensibiliter, vel insensibiliter. Sensibiliter rectius & commodius euacuatur, & quidē frequentius ac tutius per sputum vel thoracis perforationem, vel per aluum, vel per vrinam. Itaque considerandum, quò materia vergat.

Si tussis vrgeat, vt per sputum expurgetur, detergunt aqua saccharata, hordei, hydromel & ptisana cum melle, quæ vt alimentum medicamentosum, & medicamentum familiare in omni empyematis genere ac quouis tempore conuenit. Radix iridis cum mulsa, hyssopus, decoctum glycyrrh. syrup de prass. capill. ♀. Imprimis efficax est aqua mulsa, in qua lota sit terebinthina, vel cremor terebinthinæ. Vel ℞. *Succi hederæ terrestris* ℥. iv. *prassij* ℥. ii. *thuris. myrrh.* an. ʒ. i. *diapemd.* ʒ. ß. F. Lohoh. Vel ℞. *Ruberrima recentis brassicæ folia concisa.* Coqu. in Balneo vase clauso. Liquor saccharo dulcoretur, & manè ac vesperi bibatur.

Medicamentorū delectus.

Materiæ tamen expectorandæ in delectu medicamentorum habeatur ratio. Si enim pus fuerit biliosum, acre & erodens, eligenda & vsurpanda, quæ acrimoniam eius mitigant & leniunt, vt *hordeum, iuiubæ, passullæ, sebest. glycyrrh. amydal. dulc. pineæ, violar. capillus* ♀, *semen maluæ syrup. violar. capillorum* ♀. *rotulæ diatragacant. frigid. draueos simpl.* Si verò pus non acre, sed crassius sit, attenuantia, incidentia & abstergentia vsurpanda, *vt hyssopus, tussilago, radix helen. semen carthami, anisi, fœniculi, cariex, syrup. de hyssop. de glycyrrh. de tussilag. loh. sanum & expertum.*

Si verò pus nimium crassum sit & pituitosum, validius incidentia & attenuantia vsurpanda, sed moderatè & cum arteriacis ac thoracis lenientibus miscenda; quo modo & pus crassum incidetur & attenuabitur, & humectatione diluetur, & ad exspuitionem aptius reddetur.

Si verò ad vias vrinæ vergat, ea, quæ extergendo vrinæ meatus purgant, vel quæ serosam humiditatem suppeditant, medicamenta exhibeantur, vt decoct. ex rad. aperientibus, gran. Alkekengi, ciceribus, rubris, capill. Veneris, sem. 4. frig. maior. Vt ℞. *Radic. aperientium maceratarum in vino albo, glycyrrh.* an. ℥. i. *sem. 4. frigid. maj.* ana ℥. i. ß. *adiant.* M. i. *cicerum rubrorum* M. ß.

Coq. ad dimidias. Aromatisentur cum radic. ireos ʒ. ii. & dulcorentur saccharo.

Si verò ad intestina feratur exhibeatur ius galli decrepiti, decoct. betæ, caulium graminis, prass. cassiæ, quæ thoracem lenire & aluum mouere possunt, vt & terebinthina: vel clysteres abstergentes iniiciantur. Tandem syrupus aliquis abstergens & adstringens nonnihil adhibeatur, quæ intestinorum exulcerationem prohibeat, vt syrup. de rosis simpl. de rosis siccis cum decocto plantaginis. Vel etiam ad prohibendam intestinorum exulcerationem clysteres ex lacte, furfuribus & semine psyllij iniiciantur.

Si verò tanta puris copia in thorace collecta sit, vt neque tussi, neque per aluum aut vrinam expurgari possit, vel etiam natura eas euacuationes non tentet, aut suffocationis periculum immineat, vt maxima adsit difficultas respirandi, thorax aperiendus. Id quod fit non solùm sectione, sed & vstione, vt ex Hippocrate, *6. aphor.* 27. patet. Per vstionem autem hîc ab Hippocrate non talem intelligi putat Mercatus, quæ ad pus vsque penetret, sed solùm efficiat exterius vlcuscula manantia, per quæ pus sensim exspiret. Verùm aliud ipse textus Hippocratis docet, qui ita habet. *Quicunque empyici aut hydropici vrũtur aut secantur, si pus aut aqua vniuersim effluxerit, omninò moriuntur.* Si enim vstione saltem talia vlcuscula parari deberent, per quæ pus sensim exspiraret, nullo modo semel confertim euacuari & inde mortis periculum attrahi posset. Accusat verò hic Rondeletius, *lib. 2. cap. 15.* timiditatem Medicorum assistentium & ægrotorum, scribitque, se vstione liberasse iuuenem, qui per annum pus in thorace collectum post pleuritin gestarit, & multos alios, quorum nomina supprimit. Verùm sectio non solùm tutior est, sed & minore cum dolore & ægri consternatione coniuncta.

Cautio in sectione instituenda.

Verùm in hac re cautione opus est, vt primò attendatur, an vires ægri istam operationem sustinere possint; deinde an aliquod commodi æger ex sectione illa percepturus sit. Etenim si pulmo respirationisque organa ita corrupta sint, vt nulla conualescentiæ spes adsit, frustrà æger sectione cruciatur. Itaque maturè & ante diem 40. & priusquam pulmones à pure corrumpantur, sectio instituenda. Qua ratione autem ea fieri debeat, dictum in Instit. *lib. 5. part. 1. s. 2. cap. 7. de sectione thoracis*, & dicetur etiam de eo in fine huius capitis, *quæst.* 2.

Columbus, *lib.* 11. *c.* 3. etiam inter mediastinum, id est, duplicem pleuram, thoracem in duo secantem materiam aliquam colligi posse statuit, quæ perforato sterno tutò satis extrahi possit, à diligenti chirurgo, resque Anatomicæ peritissimo.

Pus sensim euacuandũ.

Thorace aperto pus non confertim, sed sensim euacuandum; cùm si confertim euacuetur, æger moriatur, vt modò ex Hippocrate dictum. Etsi sufficit, si primò lb. i. ß. extrahatur, postea singulis diebus paulò minus.

Si denique neque per tussim, neque per vrinam, neque per aluum materia euacuetur; neque etiam æger sectionem admittat, vel tolerare possit vix euadet, sed phthisi morietur. Nonnulli tamen suadent, vt materia insensibiliter discutiatur & absumatur decocto ligni guaiaci, sarsæparillæ, chinæ & similium, extra verò impositis emplastris & fomentis discutientibus: Et tentari potest illa curatio, sed vix ægrum liberabit. Si tamen experiri libeat, potest fieri tale fomentum.

Insensibiliter discutientia.

℞. R*ad. aristol. rotund. ireos*, an. ℥. i. *acori veri, althææ*, an. ʒ. vi. *hyssop. origan. prass. scabios.* an. M. i. *flor. melil. chamæm.* an. M. ß. *agaric.* ʒ. ii. Coqu. & decocto spongia imbuatur & thoraci imponatur. Post fomentationem pectoris regio inungatur oleo nardino, irino, anethino: Vel imponatur hoc emplastrum.

℞. *Empl. diachyl. magni de melilot.* an. ℥. i. ß. *ol. irini*, ʒ. vi. *pulu. rad.*

ireos, spicę, puleg. an. ℥. i. *ceræ* q. s. F. emplastrum. Vel ℞. *Cortic. radic. vlmi; radic. lilio. albor.* an. ℥. iii. *malu. violar. hyperici, chamæmeli* an. M. i. Coq. & contundantur. Adde *fermenti ex atro pane* ℥. iii. *farin. sem. lini, fœnigræci*, an. ℥. i. ß. *ol. amygd. dulc. vel butyri s. sale, ol. violar.* an. ℥. ii. F. Cataplasma.

Diæta.

Diæta. Curationem non parùm diæta adiuuat. Sit nimirum victus ratio siccans, attenuans, & abstergens. Ideoque cibi condiendi hyssopo, fœniculo. Vtiles sunt amygdalę, pineæ: optima est ptisana cum melle, si ad aluum vergat materia. Vtilis est & beta & brassica cum butyro cocta. Si ad renes, ius cicerum cum petroselino. Abstineat æger à leguminibus, fructibus. Potus conueniens est hydromel, præcipuè hyssopo conditum. Vinum oligophorum etiam concedi potest, nisi febris sit magna.

QVÆSTIO I.

Qualisnam sit febris, quæ empyemati coniungitur.

Qualisnam sit febris quę empyemati coniungitur. Febrem empyemati coniungi certum est. Vapores enim putridi ex pure cordi vicino communicantur, quod inde incalescit, calorémque p. n. in totum corpus diffundit. Verùm qualisnam sit febris illa, non eadem videtur esse omnium sententia. Nos suprà diximus esse illam lentam putridam, quæ interdiu mitior est, circa vesperam exasperatur, & noctu est acerbior, tandémque hecticam inducere potest; quod iam porrò explicandum.

Nonnulli quidem febrem istam saltem hecticam planè esse putant. Verùm putridæ notæ satis adsunt, & inter reliquas etiam circa noctem exacerbatio. Galenus equidem, 1. *differ. febr. cap.* 9. empyicorum febrem etiam ad hecticas refert; quod verò interdiu minus, noctu magis infestat, ad alimentum assumptum & vaporem ex eo ad solida membra calentia distributum refert, 2. *prognost. t.* 60. Verùm etsi non negemus, si febris empyicorum hecticam tandem cibi adsciscat, post sumptum cibum ob causam modò dictam exacerbari posse, tamen si illud hac saltem de causa fieret, non solùm vesperi post cœnam, sed etiã de die post prandium, & ita bis, non verò præcipuè sub noctem, exacerbari debet.

Alij hęc fieri dicunt, quia pus propius ad sanguinem pituitosum (pituita autem circa vesperam mouetur) quam alium quemuis humorem accedat. Verùm pus ad naturam pituitæ non accedit, sed potiùs à calore p. n. fiat, & in thorace detentum incalescit. Ideoque aliqui id ob humores adustos & melancholicos accidere existimant, qui cùm vesperi & noctu moueri soleant, non mirum esse putant etiam febris empyicorum exacerbationem vesperi incipere & noctu durare. Quod cuilibet perpendendum relinquimus; cùm & alij morbi, qui non sunt melancholici, noctu exacerbari soleant, scribítque Hippocrates, *lib.* 3. *de morbis: In omnibus lateris morbis dolores ferè interdiu, quàm noctu, leuiores sunt.* Cuius rei causa, saluo cuiusque iudicio, & hæc esse posse videtur, quòd nocturno tempore pus magis elaboratur, secundùm Hippocr. 2. *aph.* 47. *Dum pus fit, dolores ac febres magis fiunt, quàm confecto.* Cùm enim nocturno

tempore calor & spiritus ad interiora vergant, natura eo tempore ad concoquendam materiam magis apta videtur. Etsi verò in empyemate pus iam confectum sit: tamen quia natura nunquam est otiosa, ea materiam purulentam, quamdiu in corpore hæret, magis magisque elaborare nititur.

QVÆSTIO II.

Quo in loco sectio thoracis in empyicis instituenda sit?

Quo in loco sectio thoracis instituẽda.

Quo in loco sectio thoracis in hoc morbo sit instituenda, non omnes idem docent. In Instit. *l.* 1. *p.* 1. *sect.* 2. *cap.* 7. inter 5. & 6. costam sectionem faciendam esse diximus, fecimúsque id authoritate Pauli Æginetæ, *lib.* 6. *cap.* 4. & Hieron. Fabric. ab Aquapend. *de operationibus chirurgicis, cap. de thoracis sectionibus*, qui pluribus ibi hac de re agit, & consuli potest. Alij tamen aliud sentire videntur. Hippocrates, 2. *de morbis*, de suppuratione ex peripneumonia agens, si vtroque in latere pus sit, sinistrum latus eligit, quòd eò loci minùs lethalis sit operatio, propterea procul dubio, quod hepar gibba sui parte diaphragma sursum eleuat, & vt locus magis tumidus est & dolet, sectionem instituit, sed locum determinatum seu costam ibi non definit. Alibi verò, *in lib. de inter. affectionibus*, cutem & carnem vsque ad tertiam costam ab vltima secat, & postea terebrâ cauâ costam perforat.

Guido de Cauliaco, *Chirurg. suæ doct.* 2. *cap.* 5. apertionem thoracis fieri iubet inter 3. & 4. costam; securiùs tamen inter 4. & 5. Amatus Lusitanus, *cent.* 5. *curat.* 61. etiam inter 3. & 4. costam sectionem feliciter institui docet, idque in Anatomia Ferrariæ se deprehendisse scribit. Imò etiam si intra 2. & 3. costam sectio instituatur, id sine læsione septi transuersi fieri posse, alióśque, qui loco altiore sectionem instituunt, reprehendit Henricus Semetius Miscellau. *lib.* 7. *p.* 355. & *lib.* 10. *p.* 533. sectionem inter 10. & 11. costam notham, seu proximè & contiguè vndecimæ, hoc est, inter penultimam & ante penultimam costam à iugulo deorsum numerando, seu inter secundam & tertiam sursum ab vltima costa notha numerando sectionem feliciter, & cum ægri commodo ac salute instituisse refert.

Ex hoc dubio vt nos expediamus, sciendum, duo in loci electione attendenda esse: primùm vt operatio tutò instituatur, id est, nihil in thorace, vnde ægro aliquod periculum imminere possit, violetur, pericardium scilicet, pulmones, diaphragma, venæ item & arteriæ insignes ac nerui: secundò, vt per locum, in quo sectio instituitur, pus commodè euacuari possit. Ne ergo pericardium violetur, thorax neque in anteriore, neque in posteriore parte perforandus est, sed in latere. Ne autem violetur diaphragma, sectio in loco non nimis humili peragenda est, ne diaphragma, quod pleuræ annectitur, & quod in respirando eleuatur, vulneretur. De quibus prolixiùs agit Hieronymus Fabricius, *loc. alleg.* Vt autem pus commodè effluere possit, sectio loco non nimis alto instituenda, è quo pus non facilè effluere possit.

Duo in loci lectione obseruanda.

Decisio quæstionis.

Ex quibus decisio huius quæstionis facilè patet. Ij enim qui inter 5. &

& 6. costam, aut certè inter 4. & 5. sectionem instituunt, tutissimum locum eligunt. Aliàs enim si loco humiliore instituatur sectio, metus est, ne simul diaphragma lædatur, quod non fit sine periculo, cùm pars sit neruosa. Quod ipsum etiam præcaueri iussit Hippocrates, 3. *de morbis*: *Quod si*, inquit, *præ crassitudine humor non fluctuet, vix spiritum frequenter trahat, & pedes intumescant, & tussicula aliqua adsit, ne te decipiant hæc, sed thoracem pure plenum esse probè noris, proinde in terra Erytriade liquida, vel trita ac tepida linteum tenue tingito, eóque thoracem circum circa integito, & quâ parte primùm resiccatum fuerit, eâ secato aut vrito quàm proximè ad septum transuersum, cauendo tamen, ne hoc ipsum lædas.* Qui verò inter 3. & 4. inter 2. & 3. costam sectionem instituunt, locum ad puris euacuationem commodissimum eligunt. Quo enim foramen propius est diaphragmati pus faciliùs effluit, sicut videmus, ex dolio liquorem omnem faciliùs effluere, si versus fundum proximè foramen fiat. Itaque vt hæc concludamus, consultissimum est, Hippocratis consilium, *in 3. de morbis*, sequi, & explorare, quo loco pus maximè hæreat, & in eo sectionem instituere, quàm proximè ad septum transuersum, cauendo tamen, ne id lædatur. Et credibile est diaphragma à puris copia deprimi, vt non tantum eleuetur, quantum in homine sano; & proinde loco etiam humiliore sectio sine periculo & læsione diaphragmatis institui possit. Si verò de hoc dubitetur, & proinde quis tutò omninò agere velit, & Paulum Æginetam ac Fabricium ab Aquapendente sequi, is ægrum postea ita locare debet, vt pus commodè effluere possit.

De thoracis etiam in empyemate sectione videatur Vesalius, in *opusculo hac de re edito*, quod allegat Schenckius *lib. 2. obs. 131.*

CAPVT XX.

De Hydrope Pectoris.

Empyemati cognatus affectus est, quem ὕδερον & hydropem pulmonis ac pectoris nominant. Vt enim in empyemate pus in thoracis cauitate colligitur: ita in hydrope pectoris aqua & serosi humores in cauitate thoracis colliguntur; quibus & ipse pulmo sæpè repletur. De quo Hippocrates, 2. *de morbis*, quem locum suprà, *cap. 9.* adscripsimus. Et aliquot morbi huius historias ex varijs authoribus collegit Schenckius, *lib. 2. obseru. 52. & seqq.* Vnum etiam exemplum habet Dn. D. Gregor. Horstius, *in epist. Medic. sect. 11. p. 44.* annotauítque etiam similem obseruationẽ Dn. D. Doringius, *lib. 2. de febr. c. 12.*

Cùm autem affectus hic, etsi forsan satis frequens; cognitu sæpè satis sit difficilis, ac plerumque mali causa in obstructa pulmonis vasa solùm referatur, vnam atque alteram eius historiam è Caroli Pisonis, *lib. de morb. ex illuuie serosa*, addere libet. Primò refert nobilem virum annos octoginta iam excedentem sensim graui difficultate spirandi opprimi cœpisse, & ea quidem, quæ de nocte potissimùm ei negotium exhiberet sub primum somnum. Tum enim suffocationis

periculum subitò somnum interrupisse, vt è lecto surgere & ad fenestras liberiorem aërem captare cogeretur, & spiritum altum traheret, nullibíque locorum consistere placidè posset: Quæ angustia sensim die prouueniente remittebat, & sub noctem iterum vrgebat. In mortui cadauere repertus pulmo & præcordia in plurima aqua septis thoracis interclusa innatantia.

Alius nobilis cùm inueterata orthopnœâ multis annis ac febre laborasset, morbi vi tandem subitò iugulatus est. In eius cadauere, præter inflammatorium in hepate tumorē, repertus hydrops thoracis, sed in vno dumtaxat latere, & pulmo vesicis humore consistente, lentóque, ac pellucido instar albuminis oui prægnantibus refertus.

Causa.

Causæ. Statuunt quidem nonnulli, etiam à cerebro per asperam arteriam serosam illam materiam descendere. Verùm probabile non est, tantam copiam à cerebro defluere; & si id fieret, in pulmones destillaret, & diuturna tussis præcessisset, de qua tamen, qui hoc malum incurrunt, sæpè conqueri non solent. Credibile magis est, humorem serosum vel colligi primario pulmonis vitio, dum is frigidus est & debilis; & alimentum suum non bene concoquit, sed in aquosum humorem mutat, vel in toto corpore, vel, ac præcipuè circa hepar & lienem in abdomine colligi, atque inde aut cum ipso sanguine ad pulmonem mitti, aut abdominis cauitate cæcis ductibus in thoracem penetrare, quod in hydropicis sæpè animaduersum. Hinc accidit vt malum quandoque in thorace initiú sumat, & tandem in hydropem degeneret: & contra sæpè euenit, vt in hydropicis humor serosus ex abdomine in cauitatem pectoris penetret. Per quas vias autem humor serosus in cauitatem thoracis penetret, non adeò planum, & potest id forsan varijs modis accidere. Nam vel vaporis specie humor in cauitatē thoracis penetrare potest, ibíque rursus condensari; quod facilè fieri potest, cùm membrana thoracem intus succingens satis densa sit: vel etiam serum sub propria forma è vasis thoracis, in quibus abundat; vt in ventre inferiore in abdomen: & vt Hippocrates, 6. *epid.* loquitur, ἀνευρίσκει φύσις αὐτὴ ἑαυτῇ τὰς ἐφόδους οὐκ ἐκ διανοίας, *Inuenit natura etiam sine ratione sibi ipsi vias.*

Et plerumque in ventre inferiore causa mali hæret, ac nutritionis viscera scirrhosa, aut vesicis aqua plenis referta deprehenduntur: vnde etiam pedes intumescunt, facies pallet, & cachexiæ signa adsunt. Accidit autem hoc malum præcipuè iis, quibus thorax, ac pulmo vel à primo ortu, vel ab occasione aliqua debilis est, & ad recipiendos superfluos humores aptus. An verò etiam à corde vel pericardio humor hic prouenire possit, considerandum lectori relinquo. Semper enim humor aliquis in pericardio reperitur, qui præter naturam etiam augeri potest, cùm sanguis arteriosus admodum serosus fit, & hinc ad thoracem penetrare. Videatur etiam Columbus, *lib. 5. anatom.* de hydropica, in qua hepar & lien salųus inuentus fuit, abscessus verò & putredo in corde. Et Dodonæus *in anatomia capite trigesimo quinto obser.* *Beniuen.*

Differentia.

Differentia. Differentia præcipua est, quòd aliquando aqua in toto thorace continetur, aliquando in altera saltem eius parte.

Signa Diagnostica.

Signa. Percipitur in thorace dolor grauans ob materiæ aquosæ abundantiam, & plerumque sonitus aquæ fluctuantis, dum æger corpus mouet, deprehenditur. Tussis est sicca. Etsi enim materia multa in pectore abundat: tamen natura eam nec coquere, nec ob tenuitatem expellere potest. Respiratio est difficilis, frequens & parua, ægérque quasi suffocari videtur, ob organorum respirationis angustiam, & diaphragmatis à materia incumbente compressionem; & in primis illa in respirandos difficultas, & crebritas somni primo tempore ægrum subitò inuadit. Sitis est molesta ob pulmonem exsiccatum. Etsi enim aqua in thorace abundat, ea tamen salsa est. Appetitus deiicitur: accidunt interdum animi deliquia & palpitatio cordis, color faciei pallidus est, & palpebræ ac pedes intumescunt: latus intrinsecus acetum olet, non tamen semper, si scilicet materia in thorace moram trahat & corrumpatur. Accedit interdum etiã febris, cuius quoque Hippocrates, *alleg. loc.* meminit. Materia enim ista serosa in thorace moram trahens acrimoniam acquirit, tandémque putrescit & febrem accendit.

Prognosticum.

Prognosticum. Malum est curatu difficile, & rarò sanatur. Vt hydrops ex caloris natiui viscerúmque debilitate prouenit, ita & hîc ex eadem causa ortum habet. Et licèt quandoque morbus sponte solui videtur, erumpente ad aluum aquâ: tamen paulò post malum, & quidem grauius, recrudescit, & incrementum paulatim sumit, tandémque in hydropem vertitur, ægérque suffocatur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes, & curatio. Materia aquosa pectus & pulmones replens euacuanda, eiúsque generatio, vndecunque etiam proueniat, præcauenda. Et quia humor hic coctionem nullam recipit, eam etiam expectare opus non est, sed statim eum euacuare conuenit iis medicamentis, quæ aquas è corpore educere solent. Vt viæ tamen, per quas effluere debet, aperiantur, commodum fuerit. Hinc etiam Author libri, *de morbis, loco suprà cap. 9. alleg.* scribit, si materia ad aluum erumpit, ægrum statim sanum & à morbo liberatum videri. Et obseruatum, morbum hunc permutatum fuisse in herniam aquosam, simúlque per aluum effluxisse aquam, & sic euasisse ægrum, & integrè restitutum fuisse. Id quod accidit vbi non ex toto materia ad pectus fertur, nec viscera naturalia, nec pulmones insigniter læsi sunt. Secus enim si res se habeat, temporis progressu aluus incendetur, eadémque illa, vel adhuc amplius patietur æger, vt idem author ibidem loquitur.

Vtilia autem hîc sunt in primis mechoacanna, radix gialapa, gummi gotta, succus radicum sambuchi ad ℥. j. vel ℥. j. ß. sumptus, succus radicum ireos, elaterium ad gr. iij. exhibitum. Educenda est autem materia paulatim & medicamenta purgantia repetenda sunt; Hippoc. & antiqui etiam sectionem thoracis instituebãt, de quâ capite præcedente dictum. Verũ cùm ea præsentem solùm materiam exhauriat, futuræ

mutatur. Et quidem si post venam in pulmone ruptam vlcus sequatur, quod continuo saniem in thoracem effundat, verum fit empyema. Si verò sanguis copiosus effusus in loco alieno corrumpitur, materia illa pus minus propriè dicitur. Plerique addunt destillationem è capite, de qua Hippocrates, 7. *aphorism.* 38. *Destillatio in ventrem superiorem ad suppurationem peruenit intra dies viginti.* Nonnulli tamen pituitam in pectore immutatam minus propriè pus appellari censent. Est enim hæc purulenta materia non merum pus. Nam hæc est ex humore excrementitio; cum merum pus ex nutrititia materia fiat.

Omnes autem modos, quibus pus in thoracem effundi potest, prolixa oratione descripsit Hippocrat. *lib.* 1. *de morb.* qui hac de re videatur. Cuius summa hæc esse potest: Empyema verum esse, quando in ipsa thoracis cauitate pus continetur, idque quatuor modis fieri. 1. Ex pleuritide non satis expurgata. 2. A pituita ad cauitatem thoracis à pectore defluẽte. 3. Ex vena in thorace rupta. 4. Ex vena in pectore aperta. Non verum autem empyema esse, cum non in cauitate pectoris, sed in pulmone materia hæreat, idque etiam quatuor modis fieri. 1. In peripneumonia suppurata & non expurgata. 2. ex pituita è capite descendente & in pulmone putrescente. 3. ex vena rupta in pulmone. 4. ex varice in pulmone generato & rupto.

Differentia.

Differentia. 1. Pus interdum totam thoracis cauitatem occupat, interdum eius alteram partem, dextram vel sinistrã.

2. Ex differentia materiæ datur empyematis differentia, quæ nunc benigna est, nunc acris & fœtida.

Signa Diagnostica.

Signa. Signa quod attinet, quæ inflammationem aliquam in thorace in abscessum, è quo post empyema futurũ est: mutari significant, si pleuritis & peripneumonia, vel alia in pectore inflammatio, remediis idoneis adhibitis non cessat, ac præterea rigores & febres subsequuntur & grauitas: morbum in empyema mutari indicio est. Si enim materia intra dies quatuordecim non expurgatur, in pus mutatur. Rumpitur verò vomica circa diem vigesimum, interdum trigesimum aut quadragesimum. Hippocrates, 2. *prognost. aphoris.* 48. Rigor verò fit, dum à pure genito vicina membranosa corpora vellicantur. Ponderis verò & grauitatis sensus in thorace pro dolore percipitur, quod humor, qui ante in partem inflammatam dispersus erat, in vnum locum iam totus colligitur.

Signa verò iam facti ex vomica rupta empyematis proponit Hippocrates, 2. *prognost.* 60. & 61. Et quidem recentis ac nuper facti empyematis signa sunt eadem, quæ inflãmationis suppuratæ modò esse diximus, quibus difficilior respiratio accedit. Quamuis enim rupto abscessu dolor sedetur, & hinc diaphragma & musculi thoracis liberiùs moueri possint: tamen quia pulmo à circumfuso pure grauatur, vt liberè moueri non possit, & præterea aliqua puris pars à rara pulmonis substantia imbibitur, & hinc pulmo humidior & grauior redditur, bronchiáque eius à pure imbibito obstruuntur, respiratio redditur difficilior. Galenus, 4. *de loc.*

affect. cap. 9. addit fluctuationem. Nam, inquit, vbi quis subitò à decubitu transmutatur, idque maximè si ab vno latere in aliud se conuertens defluere aliquid sentiat, puris multitudinem ibi contineri haud dubia coniectura est. Quin etiam in his fluctuatio sæpenumerò haud obscurè auditur. Nisi forsan puris crassities aut copia, quæ omnem penè thoracis capacitatem semper, impediat fluctuationem illam audire.

Diuturnioris autem empyematis signa sunt, quod febris quidem mitior redditur; sed lentè, partim putrida, partim hectica perpetuóque infestat, quæ de die quidem mitior, sed circa vesperam exasperatur, & noctu vehementior est. Tussis est perpetua, sputúmque tandem fit purulentum, adest anxietas & cibi fastidium ex vapore putrido orta, sudores multi superueniunt, sed inutiles & non copiosi, sed frequentes ob virium imbecillitatem. Eæ enim debiles alimentum etiam non in nimia quantitate sumptum superare & rectè apponere non valent. Tandem oculi fiunt caui, maxillæ ruborem contrahunt, ob vapores puris acres calidósque faciem ipsam calefacientes, pustulæ circa pectus erumpunt, subtiliore ac acriore puris parte ad extremam cutem penetrante pedes intumescunt.

Signa differentiarum quod attinet primò locum, in quo pus continetur, ita nosse docet Hippocrates, 2. *prognost. aphorism.* 50. Si empyema in altera parte tātùm existat, hos conuertere & discernere oportet, doleántne in latere, & an alterum altero calidius sit, atque cubantem supra latus sanum interrogare, an sibi videatur onus aliquod desuper suspendi. Si enim ita est, in quodcumque latus pondus insit, in altero suppuratio existit. Quemadmodum si vtrinque calor & pondus sentiatur, in tota thoracis cauitate pus continetur. Auicennas, hoc, quod habet ex Hippocrate, *lib. 3. de morbis*, addit: Applicetur, inquit, linteum madidum thoraci secundùm vtramque partem dextram & sinistram: citius enim exsiccatur illud, quod supra partem pus continentem appositum est.

Puris verò conditio, si reiiciatur ex fœtore & aliis qualitatibus cognoscitur.

Prognostica.

Prognostica empyematis recensuit Hippocrat. 2. *prognost.* 63. Prognostica.

1. Si cùm abscessus ruptus est, febris eadem die dimiserit (id est, ita mitis reddita fuerit, vt si præcedenti vehementiæ conferatur, propemodum pro nulla habeatur: nam planè non cessat) æger cibum appetat, siti careat, (nam vapores fœtidi ac tetri à thorace ascendentes ad linguam ac palatum ob communem tunicam simul orificium ventriculi afficiunt, & hinc appetitus deiicitur, sitisque excitatur. Quapropter si breui tempore post eruptionem hæc symptomata remittant, puris ex qua quantitas, idque benigniùs significatur. Si verò hæc symptomata non remittant, puris ingentem copiam & prauitatem significant) venter exigua & consistentia deiiciat, pus leue, album sit & æquale, & pituita vacans, absque dolore, & valida tussi expurgetur, ægrum euasurum spes est.

2. Si verò contrarium accidat, & horrores post puris eruptiones

maneant, febris non desinat, aut cùm videtur desinere, recrudescat, ægerque sitiat, nec cibum appetat, aluus sit humida, sputum sit prauæ substantiæ, vt & coloris mali, flauum, viride, nigrum, fœtidum, pituitosum, inæqualis substantiæ pereunt, quibus hæc omnia adsunt. At quibus alia adsunt, alia non, horum quidam moriuntur, quidam in multo tempore euadunt.

3. Plerumque verò epyema in phthysin transit, & tum collum ac tempora valde extenuantur, pedes intumescunt, vngues curuantur. Etenim qui seruatur, vbi pleuritis vel peripneumonia in empyema transit, intra dies quadraginta pus per sputum eiici debet, quod si non fiat in phthisin transit, 5. *aphorism.* 15. Non quidem opus est, vt quadragesimo die æger planè ab omni pure liberatus sit, sed sufficit, si eo tempore tanta eius copia reiecta sit, vt reliquiæ exiguæ, quæ supersunt, facilè postea euacuari possint, cuius euacuationis non ita certus terminus definiri potest. Nam vltra diem quadragesimum mollis & rara pulmonis substantia, pus sine damno vix sustinere potest. Ideoque opus est, vt intra eûm terminum maxima eius pars reiiciatur.

4. Quibus in magna puris copia intra thoracem & pulmonem collecta totus thorax in respiratione attollitur, celerrimè suffocantur, Galenus, *de loc. affect. cap.* 7.

5. Malum periculosius est, si pus totam cauitatem thoracis occupet, quàm si in altero solùm latere contineatur.

6. Empyema tamen, quod vnum saltem latus occupat, periculosius est, si sinistrum latus occupat, quàm quod dextrum; quia sinister cordis ventriculus, vt nobilior, tùm magis afficitur.

7. Quicunque empyi vruntur aut secantur, si album pus effluat, euadunt, si verò subcruentum & fœtidum, pereunt, 7. *aph.* 44.

8. Quandocunque empyi vruntur aut secantur, si pus aut aqua vniuersum effluxerit, certò moriuntur. Hippocrat. *6. aphor.* 27.

9. Purulentos moderatius habentes si sputa graueolentia consequuntur, recidiua interimit. *in Coacis.*

10. Quibus specillum à pure velut ab igne coloratur, ij ferè moriuntur. *in Coacis.*

11. Ex suppurationibus, quas pulmonum morbi excitarunt, ferè senes moriuntur, ex cæteris verò iuuenes. *ibid.*

12. Inflammatio lateris aut pulmonis in suppuratione versa, quandoque sursum rumpitur, id quod periculosius est. Si enim pus quàm citissimè per sputum non reiiciatur, tabidi fiunt. Quandoque verò per aluum & vesicam euacuatur id, quod cum minore periculo coniunctum est, Paulus Ægineta & Aëtius. Cùm enim vt æger citò à pure liberetur euacuatio per tussim ac sputum non sufficiat; siquidem per eam sensim & lentè pus euacuatur, & interea temporis à pure in thorace & pulmone moram trahente substantia pulmonis facilè corrumpatur, commodior est, & minore cum periculo coniuncta, per aluum vel vrinam puris euacuatio.

Curatio.

Si prohiberi à Medico nequit suppuratio, adiuuatur moderatè calidis & humidis cataplasmatis & emplastris impositis, de quibus in Curatio.

pleuritide dictum. Maturato abscessu vt maturè rumpatur, opera danda, ne pus partem ampliùs corrumpat, forti locutione, sternutatione irritata.

Rupto abscessu, vt is abstergatur & consolidetur, materia verò euacuetur, danda opera. Euacuatur autem materia vel sensibiliter, vel insensibiliter. Sensibiliter rectius & commodius euacuatur, & quidē frequentius ac tutius per sputum vel thoracis perforationem, vel per aluum, vel per vrinam. Itaque considerandum, quò materia vergat.

Si tussis vrgeat, vt per sputum expurgetur, detergunt aqua saccharata, hordei, hydromel & ptisana cum melle, quæ vt alimentum medicamentosum, & medicamentum familiare in omni empyematis genere ac quouis tempore conuenit. Radix iridis cum mulsa, hyssopus, decoctum glycyrrh. syrup de prass. capill. ♀. Imprimis efficax est aqua mulsa, in qua lota sit terebinthina, vel cremor terebinthinæ. Vel ♃. *Succi hederæ terrestris* ℥. iv. *prasiÿ* ℥. ii. *thuris. myrrh.* an. ʒ. i. *diapemd.* ʒ. ß. F. Lohoh. Vel ♃. *Ruberrima recentis brasicæ folia concisa.* Coqu. in Balneo vase clauso. Liquor saccharo dulcoretur, & manè ac vesperi bibatur.

Medicamentorū delectus. Materiæ tamen expectorandæ in delectu medicamentorum habeatur ratio. Si enim pus fuerit biliosum, acre & erodens, eligenda & vsurpanda, quæ acrimoniam eius mitigant & leniunt, vt *hordeum, iniuba, passulle, sebest. glycyrrh. amydal. dulc. pinea, violar. capillus* ♀, *semen maluæ syrup. violar. capillorum* ♀. *rotula diatragacant. frigid. diaireos simpl.* Si verò pus non acre, sed crassius sit, attenuantia, incidentia & abstergentia vsurpanda, *vt hyssopus, tussilago, radix belen. semen carthami, anisi, fœniculi, caricæ, syrup. de hyssop. de glycyrrh. de tussilag. loh. sanum & expertum.*

Si verò pus nimium crassum sit & pituitosum, validius incidentia & attenuantia vsurpanda, sed moderatè & cum arteriacis ac thoracis lenientibus miscenda; quo modo & pus crassum incidetur & attenuabitur, & humectatione diluetur, & ad exspuitionem aptius reddetur.

Si verò ad vias vrinæ vergat, ea, quæ extergendo vrinæ meatus purgant, vel quæ serosam humiditatem suppeditant, medicamenta exhibeantur, vt decoct. ex rad. aperientibus, gran. Alkekengi, ciceribus, rubris, capill. Veneris, sem. 4. frig. maior. Vt ♃. *Radic. aperientium maceratarum in vino albo, glycyrrh.* an. ℥. i. *sem. 4. frigid. maj.* ana ℥. i. ß. *adiant.* M. i. *cicerum rubror.* M. ß.

Coq. ad dimidias. Aromatisentur cum radic. ireos ʒ. ii. & dulcorentur saccharo.

Si verò ad intestina feratur exhibeatur ius galli decrepiti, decoct. betæ, caulium graminis, prass. cassiæ, quæ thoracem lenire & aluum mouere possunt, vt & terebinthina: vel clysteres abstergentes iniiciantur. Tandem syrupus aliquis abstergens & adstringens nonnihil adhibeatur, quæ intestinorum exulcerationem prohibeat, vt syrup. de rosis simpl. de rosis siccis cum decocto plantaginis. Vel etiam ad prohibendam intestinorum exulcerationem clysteres ex lacte, furfuribus & semine psyllij iniiciantur.

Si verò tanta puris copia in thorace collecta sit, vt neque tussi, neque per aluum aut vrinam expurgari possit, vel etiam natura eas euacuationes non tentet, aut suffocationis periculum immineat, vt maxima adsit difficultas respirandi, thorax aperiendus. Id quod fit non solùm sectione, sed & vstione, vt ex Hippocrate, *6. aphor. 27.* patet. Per vstionem autem hîc ab Hippocrate non talem intelligi putat Mercatus, quæ ad pus vsque penetret, sed solùm efficiat exterius vlcuscula manantia, per quæ pus sensim exspiret. Verùm aliud ipse textus Hippocratis docet, qui ita habet. *Quicunque empyici aut hydropici vrũtur aut secantur, si pus aut aqua vniuersim effluxerit, omninò moriuntur.* Si enim vstione saltem talia vlcuscula parari deberent, per quæ pus sensim exspiraret, nullo modo semel confertim euacuari & inde mortis periculum attrahi posset. Accusat verò hic Rondeletius, *lib. 2. cap. 15.* timiditatem Medicorum assistentium & ægrotorum, scribitque, se vstione liberasse iuuenem, qui per annum pus in thorace collectum post pleuritin gestarit, & multos alios, quorum nomina supprimit. Verùm sectio non solùm tutior est, sed & minore cum dolore & ægri consternatione coniuncta.

Cautio in sectione instituenda. Verùm in hac re cautione opus est, vt primò attendatur, an vires ægri istam operationem sustinere possint; deinde an aliquod commodi æger ex sectione illa percepturus sit. Etenim si pulmo respirationisque organa ita corrupta sint, vt nulla conualescentiæ spes adsit, frustrà æger sectione cruciatur. Itaque maturè & ante diem 40. & priusquam pulmones à pure corrumpantur, sectio instituenda. Qua ratione autem ea fieri debeat, dictum in Instit. *lib. 5. part. 1. s. 2. cap. 7. de sectione thoracis*, & dicetur etiam de eo in fine huius capitis, *quæst. 2.*

Columbus, *lib. 11. c. 3.* etiam inter mediastinum, id est, duplicem pleuram, thoracem in duo secantem materiam aliquam colligi posse statuit, quæ perforato sterno tutò satis extrahi possit, à diligenti chirurgo, resque Anatomicæ peritissimo.

Pus sensim euacuandũ. Thorace aperto pus non confertim, sed sensim euacuandum; cùm si confertim euacuetur, æger moriatur, vt modò ex Hippocrate dictum. Etsi sufficit, si primò ℔. i. ß. extrahatur, postea singulis diebus paulò minus.

Si denique neque per tussim, neque per vrinam, neque per aluum materia euacuetur; neque etiam æger sectionem admittat, vel tolerare possit vix euadet, sed phthisi moriетur. Nonnulli tamen suadent, vt materia insensibiliter discutiatur & absumatur decocto ligni guaiaci, sarsæparillæ, chinæ & similium, extra verò impositis emplastris & fomentis discutientibus: Et tentari potest illa curatio, sed vix ægrum liberabit. Si tamen experiri libeat, potest fieri tale fomentum. Insensibiliter discutientia.

℞. *Rad. aristol. rotund. ireos*, an. ℥. i. *acori veri, althææ*, an. ʒ. vi. *hyssop. origan. prass. scabios.* an. M. i. *flor. melil. chamæm.* an. M. ß. *agaric.* ʒ. ii. Coqu. & decocto spongia imbuatur & thoraci imponatur. Post fomentationem pectoris regio inungatur oleo nardino, irino, anethino: Vel imponatur hoc emplastrum.

℞. *Empl. diachyl. magni de melilot.* an. ℥. i. ß. *ol. irini*, ʒ. vi. *puluer. rad.*

ireos, spicę, puleg. an. ℥. i. *ceræ* q. s. F. emplastrum. Vel ℞. *Cortic. radic. vlmi; radic. lilio. albor.* an. ℥. iii. *malu. violar. hyperici, chamæmeli* an. M. i. Coq. & contundantur. Adde *fermenti ex atro pane* ℥. iii. *farin. sem. lini, fœnigræci*, an. ℥. i. ß. *ol. amygd. dulc. vel butyri s. sale, ol. violar.* an. ℥. ii. F. Cataplasma.

Diæta.

Diæta. Curationem non parùm diæta adiuuat. Sit nimirum victus ratio siccans, attenuans, & abstergens. Ideoque cibi condiendi hyssopo, fœniculo. Vtiles sunt amygdalę, pineæ: optima est ptisana cum melle, si ad aluum vergat materia. Vtilis est & beta & brassica cum butyro cocta. Si ad renes, ius cicerum cum petroselino. Abstineat æger à leguminibus, fructibus. Potus conueniens est hydromel, præcipuè hyssopo conditum. Vinum oligophórum etiam concedi potest, nisi febris sit magna.

QVÆSTIO I.

Qualisnam sit febris, quæ empyemati coniungitur.

Qualisnam sit febris quę empyemati coniungitur. Febrem empyemati coniungi certum est. Vapores enim putridi ex pure cordi vicino communicantur, quod inde incalescit, calorémque p. n. in totum corpus diffundit. Verùm qualisnam sit febris illa, non eadem videtur esse omnium sententia. Nos suprà diximus esse illam lentam putridam, quæ interdiu mitior est, circa vesperam exasperatur, & noctu est acerbior, tandémque hecticam inducere potest; quod iam porrò explicandum.

Nonnulli quidem febrem istam saltem hecticam planè esse putant. Verùm putridæ notæ satis adsunt, & inter reliquas etiam circa noctem exacerbatio. Galenus equidem, 1. *differ. febr. cap.* 9. empyicorum febrem etiam ad hecticas refert; quod verò interdiu minus, noctu magis infestat, ad alimentum assumptum & vaporem ex eo ad solida membra calentia distributum refert, 2. *prognost. t.* 60. Verùm etsi non negemus, si febris empyicorum hecticam tandem cibi adsciscat, post sumptum cibum ob causam modò dictam exacerbari posse, tamen si illud hac saltem de causa fieret, non solùm vesperi post cœnam, sed etiã de die post prandium, & ita bis, non verò præcipuè sub noctem, exacerbari debet.

Alij hęc fieri dicunt, quia pus propius ad sanguinem pituitosum (pituita autem circa vesperam mouetur) quam alium quemuis humorem accedat. Verùm pus ad naturam pituitæ non accedit, sed potiùs à calore p. n. fiat, & in thorace detentum incalescit. Ideoque aliqui id ob humores adustos & melancholicos accidere existimant, qui cùm vesperi & noctu moueri soleant, non mirum esse putant etiam febris empyicorum exacerbationem vesperi incipere & noctu durare. Quod cuilibet perpendendum relinquimus; cùm & alij morbi, qui non sunt melancholici, noctu exacerbari soleant, scribítque Hippocrates, *lib.* 3. *de morbis: In omnibus lateris morbis dolores ferè interdiu, quàm noctu, leuiores sunt.* Cuius rei causa, saluo cuiusque iudicio, & hæc esse posse videtur, quòd nocturno tempore pus magis elaboratur, secundùm Hippocr. 2. *aph.* 47. *Dum pus fit, dolores ac febres magis fiunt, quàm confecto.* Cùm enim nocturno

tempore calor & spiritus ad interiora vergant, natura eo tempore ad concoquendam materiam magis apta videtur. Etsi verò in empyemate pus iam confectum sit: tamen quia natura nunquam est otiosa, ea materiam purulentam, quamdiu in corpore hæret, magis magisque elaborare nititur.

QVÆSTIO II.

Quo in loco sectio thoracis in empyicis instituenda sit?

Quo in loco sectio thoracis instituēda.

Quo in loco sectio thoracis in hoc morbo sit instituenda, non omnes idem docent. In Instit. *l.* 1. *p.* 1. *sect.* 2. *cap.* 7. inter 5. & 6. costam sectionem faciendam esse diximus, fecimusque id authoritate Pauli Æginetæ, *lib.* 6. *cap.* 4. & Hieron. Fabric. ab Aquapend. *de operationibus chirurgicis, cap. de thoracis sectionibus*, qui pluribus ibi hac de re agit, & consuli potest. Alij tamen aliud sentire videntur. Hippocrates, 2. *de morbis*, de suppuratione ex peripneumonia agens, si vtroque in latere pus sit, sinistrum latus eligit, quòd eò loci minùs lethalis sit operatio, propterea procul dubio, quod hepar gibba sui parte diaphragma sursum eleuat, & vt locus magis tumidus est & dolet, sectionem instituit, sed locum determinatum seu costam ibi non definit. Alibi verò, *in lib. de inter. affectionibus*, cutem & carnem vsque ad tertiam costam ab vltima secat, & postea terebrâ cauâ costam perforat.

Guido de Cauliaco, *Chirurg. sua doct.* 2. *cap.* 5. apertionem thoracis fieri iubet inter 3. & 4. costam; securiùs tamen inter 4. & 5. Amatus Lusitanus, *cent.* 5. *curat.* 61. etiam inter 3. & 4. costam sectionem feliciter institui docet, idque in Anatomia Ferrariæ se deprehendisse scribit. Imò etiam si intra 2. & 3. costam sectio instituatur, id sine læsione septi transuersi fieri posse, aliosque, qui loco altiore sectionem instituunt, reprehendit Henricus Semetius Miscellan. *lib.* 7. *p.* 355. & *lib.* 10. *p.* 533. sectionem inter 10. & 11. costam notham, seu proximè & contiguè vndecimæ, hoc est, inter penultimam & ante penultimam costam à iugulo deorsum numerando, seu inter secundam & tertiam sursum ab vltima costa notha numerando sectionem feliciter, & cum ægri commodo ac salute instituisse refert.

Duo in loci electione obseruanda.

Ex hoc dubio vt nos expediamus, sciendum, duo in loci electione attendenda esse: primùm vt operatio tutò instituatur, id est, nihil in thorace, vnde ægro aliquod periculum imminere possit, violetur, pericardium scilicet, pulmones, diaphragma, venæ item & arteriæ insignes ac nerui: secundò, vt per locum, in quo sectio instituitur, pus commodè euacuari possit. Ne ergo pericardium violetur, thorax neque in anteriore, neque in posteriore parte perforandus est, sed in latere. Ne autem violetur diaphragma, sectio in loco non nimis humili peragenda est, ne diaphragma, quod pleuræ annectitur, & quod in respirando eleuatur, vulneretur. De quibus prolixiùs agit Hieronymus Fabricius, *loc. alleg.* Vt autem pus commodè effluere possit, sectio loco non nimis alto instituenda, è quo pus non facilè effluere possit.

Decisio quæstionis.

Ex quibus decisio huius quæstionis facilè patet. Ij enim qui inter 5. &

& 6. costam, aut certè inter 4. & 5. sectionem instituunt, tutissimum locum eligunt. Aliàs enim si loco humiliore instituatur sectio, metus est, ne simul diaphragma lædatur, quod non fit sine periculo, cùm pars sit neruosa. Quod ipsum etiam præcaueri iussit Hippocrates, 3. *de morbis*: *Quod si*, inquit, *præ crassitudine humor non fluctuet*, *vix spiritum frequenter trahat*, *& pedes intumescant*, *& tussicula aliqua adsit*, *ne te decipiant hæc*, *sed thoracem pure plenum esse probè noris*, *proinde in terra Erytriade liquida*, *vel trita ac tepida linteum tenue tingito*, *eóque thoracem circum circa integito*, *& quâ parte primùm resiccatum fuerit*, *eâ secato aut vrito quàm proximè ad septum transuersum*, *cauendo tamen*, *ne hoc ipsum lædas*. Qui verò inter 3. & 4. inter 2. & 3. costam sectionem instituunt, locum ad puris euacuationem commodissimum eligunt. Quo enim foramen propius est diaphragmati pus faciliùs effluit, sicut videmus, ex dolio liquorem omnem faciliùs effluere, si versus fundum proximè foramen fiat. Itaque vt hæc concludamus, consultissimum est, Hippocratis consilium, *in* 3. *de morbis*, sequi, & explorare, quo loco pus maximè hæreat, & in eo sectionem instituere, quàm proximè ad septum transuersum, cauendo tamen, ne id lædatur. Et credibile est diaphragma à puris copia deprimi, vt non tantum eleuetur, quantum in homine sano; & proinde loco etiam humiliore sectio sine periculo & læsione diaphragmatis institui possit. Si verò de hoc dubitetur, & proinde quis tutò omninò agere velit, & Paulum Æginetam ac Fabricium ab Aquapendente sequi, is ægrum postea ita locare debet, vt pus commodè effluere possit.

De thoracis etiam in empyemate sectione videatur Vesalius, in *opusculo hac de re edito*, quod allegat Schenckius *lib.* 2. *obs.* 131.

CAPVT XX.

De Hydrope Pectoris.

Empyemati cognatus affectus est, quem ὕδρωπα & hydropem pulmonis ac pectoris nominant. Vt enim in empyemate pus in thoracis cauitate colligitur: ita in hydrope pectoris aqua & serosi humores in cauitate thoracis colliguntur; quibus & ipse pulmo sæpè repletur. De quo Hippocrates, 2. *de morbis*, quem locum suprà, *cap.* 9. adscripsimus. Et aliquot morbi huius historias ex varijs authoribus collegit Schenckius, *lib.* 2. *obseru.* 52. *& seqq.* Vnum etiam exemplum habet Dn. D. Gregor. Horstius, *in epist. Medic. sect.* 11. *p.* 44. annotauitque etiam similem obseruationẽ Dn. D. Doringius, *lib.* 2. *de febr. c.* 12.

Cùm autem affectus hic, etsi forsan satis frequens; cognitu sæpè satis sit difficilis, ac plerumque mali causa in obstructa pulmonis vasa solùm referatur, vnam atque alteram eius histariam è Caroli Pisonis, *lib. de morb. ex illuuie serosa*, addere libet. Primò refert nobilem virum annos octoginta iam excedentem sensim graui difficultate spirandi opprimi cœpisse, & ea quidem, quæ de nocte potissimùm ei negotium exhiberet sub primum somnum. Tum enim suffocationis

periculum subitò somnum interrupisse, vt è lecto surgere & ad fenestras liberiorem aërem captare cogeretur, & spiritum altum traheret, nullibiq; ie locorum consistere placidè posset: Quæ angustia sensim die prouenientе remittebat, & sub noctem iterum vrgebat. In mortui cadauere repertus pulmo & præcordia in plurima aqua septis thoracis interclusa innatantia.

Alius nobilis cùm inueterata orthopnœâ multis annis ac febre laborasset, morbi vi tandem subitò iugulatus est. In eius cadauere, præter inflammatorium in hepate tumorē, repertus hydrops thoracis, sed in vno dumtaxat latere, & pulmò vesicis humore consistente, lentóque, ac pellucido instar albuminis oui prægnantibus refertus.

Causæ.

Causæ. Statuunt quidem nonnulli, etiam à cerebro per asperam arteriam serosam illam materiam descendere. Verùm probabile non est, tantam copiam à cerebro defluere; & si id fieret, in pulmones destillaret, & diuturna tussis præcessisset, de qua tamen, qui hoc malum incurrunt, sæpè conqueri non solent. Credibile magis est, humorem serosum vel colligi primario pulmonis vitio, dum is frigidus est & debilis; & alimentum suum non bene concoquit, sed in aquosum humorem mutat, vel in toto corpore, vel, ac præcipuè circa hepar & lienem in abdomine colligi, atque inde aut cum ipso sanguine ad pulmonem mitti, aut abdominis cauitate cæcis ductibus in thoracem penetrare, quod in hydropicis sæpè animaduersum. Hinc accidit vt malum quandoque in thorace initiũ sumat, & tandem in hydropem degeneret: & contra sæpè euenit, vt in hydropicis humor serosus ex abdomine in cauitatem pectoris penetret. Per quas vias autem humor serosus in cauitatem thoracis penetret, non adeò planum, & potest id forsan varijs modis accidere. Nam vel vaporis specie humor in cauitatē thoracis penetrare potest, ibíque rursus condensari; quod facilè fieri potest, cùm membrana thoracem intus succingens satis densa sit: vel etiam serum sub propria forma è vasis thoracis, in quibus abundat; vt in ventre inferiore in abdomen: & vt Hippocrates, *6. epid.* loquitur, ἀνυρίσκει φύσις αὐτὴ ἑωυτῇ τὰς ἐφόδους οὐκ ἐκ διανοίας, *Inuenit natura etiam sine ratione sibi ipsi vias.*

Et plerumque in ventre inferiore causa mali hæret, ac nutritionis viscera scirrhosa, aut vesicis aqua plenis referta deprehenduntur: vnde etiam pedes intumescunt, facies pallet, & cachexiæ signa adsunt. Accidit autem hoc malum præcipuè iis, quibus thorax, ac pulmo vel à primo ortu, vel ab occasione aliqua debilis est, & ad recipiendos superfluos humores aptus. An verò etiam à corde vel pericardio humor hic prouenire possit, considerandum lectori relinquo. Semper enim humor aliquis in pericardio reperitur, qui præter naturam etiam augeri potest, cùm sanguis arteriosus admodum serosus fit, & hinc ad thoracem penetrare. Videatur etiam Columbus, *lib. 5. anatom.* de hydropica, in qua hepar & lien saluus inuentus fuit, abscessus verò & putredo in corde. Et Dodonæus *in anatomia capite trigesimo quinto obser.* Benuen.

Differentiæ.

Differentia. Differentia præcipua est, quòd aliquando aqua in toto thorace continetur, aliquando in altera saltem eius parte.

Signa Diagnostica.

Signa. Percipitur in thorace dolor grauans ob materiæ aquosæ abundantiam, & plerumque sonitus aquæ fluctuantis, dum æger corpus mouet, deprehenditur. Tussis est sicca. Etsi enim materia multa in pectore abundat: tamen natura eam nec coquere, nec ob tenuitatem expellere potest. Respiratio est difficilis, frequens & parua, ægérque quasi suffocari videtur, ob organorum respirationis angustiam, & diaphragmatis à materia incumbente compressionem; & in primis illa in respirandos difficultas, & crebritas somni primo tempore ægrum subitò inuadit. Sitis est molesta ob pulmonem exsiccatum. Etsi enim aqua in thorace abundat, ea tamen salsa est. Appetitus deiicitur: accidunt interdum animi deliquia & palpitatio cordis, color faciei pallidus est, & palpebræ ac pedes intumescunt: latus intrinsecus acetum olet, non tamen semper, si scilicet materia in thorace moram trahat & corrum patur. Accedit interdum etiã febris, cuius quoque Hippocrates, *alleg. loc.* meminit. Materia enim ista serosa in thorace moram trahens acrimoniam acquirit, tandémque putrescit & febrem accendit.

Prognosticum.

Prognosticum. Malum est curatu difficile, & rarò sanatur. Vt hydrops ex caloris natiui viscerúmque debilitate prouenit, ita & hîc ex eadem causa ortum habet. Et licèt quandoque morbus sponte solui videtur, erumpente ad aluum aquâ: tamen paulò post malum, & quidem grauius, recrudescit, & incrementum paulatim sumit, tandémque in hydropem vertitur, ægérque suffocatur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes, & curatio. Materia aquosa pectus & pulmones replens euacuanda, eiúsque generatio, vndecunque etiam proueniat, præcauenda. Et quia humor hic coctionem nullam recipit, eam etiam expectare opus non est, sed statim eum euacuare conuenit iis medicamentis, quæ aquas è corpore educere solent. Vt viæ tamen, per quas effluere debet, aperiantur, commodum fuerit. Hinc etiam Author libri, *de morbis, loco suprà cap. 9. alleg.* scribit, si materia ad aluum erumpit, ægrum statim sanum & à morbo liberatum videri. Et obseruatum, morbum hunc permutatum fuisse in herniam aquosam, simúlque per aluum effluxisse aquam, & sic euasisse ægrum, & integrè restitutum fuisse. Id quod accidit vbi non ex toto materia ad pectus fertur, nec viscera naturalia, nec pulmones insigniter læsi sunt. Secus enim si res se habeat, temporis progressu aluus incendetur, eadémque illa, vel adhuc amplius patietur æger, vt idem author ibidem loquitur.

Vtilia autem hîc sunt in primis mechoacanna, radix gialapa, gummi gotta, succus radicum sambuchi ad ℥. j. vel ℥. j. ß. sumptus, succus radicum ireos, elaterium ad gr. iij. exhibitum. Educenda est autem materia paulatim & medicamenta purgantia repetenda sunt; Hippoc. & antiqui etiam sectionem thoracis instituebãt, de quâ capite præcedente dictum. Verũ cùm ea præsentem solùm materiam exhauriat, futuræ

autem regenerationem neutiquam prohibeat, si pulmones vel viscera sint corrupta, omninò inutilis est, & Medico ignominiam parit.

Diuretica vtilia sût. Potest tamen etiam serum per vrinam euacuari. Atque ab hoc auxilio Cæsar Maximilianus II. plurimum commodi sensit, qui cùm pectoris hydrope cum cordis palpitatione ad annos viginti laborasset, vno interdum die ad sex libras minxit, cùmque motus ille materiæ impeditus esset, suffocatus est, vt refert ipsius Medicus, Iohan. Crato *in epistol. à Scoltzio collect. epist.* 137. Diuretica autem talia proponentur *de hydrope.*

Aqua D. Doringij. Est etiam vtilis aqua hæc D. Doringij.

℞. *Rad. calam. aromat. raphani marini* an. ℥. iij. *rusci*, ʒ. j. *cortic. & sem. ebuli*, an. ʒ. ß. *agrimon*: M. j. Incisa & commixta cum *hepate & pulmone vituli*, infundantur hor. 24. in *aq. apij*, *cotulæ fœtidæ*, an. ℔. iij. *vini Rhenani* ℔. ij. Fiat s. a. destillatio suspensâ in alembico *Cortic. citri siccor. in nodulo ligat.* ℥. ß.

Curatio. Verùm etsi modis his omnibus materia quandoque euacuari possit: tamen id semper tentare adeò tuum non est; cùm à calore medicamentorum est agitata materia difficilem respirationem, suffocationémque excitare possit. Ideoque tutissimum videtur, vt materia sensibiliter euacuetur aperto thorace. Et quidem maturè id faciendum secũdùm præceptum Hippocratis, 6. *epid. sect.* 7. ὑδατώδεας θᾶττον τέμνειν, ne ab aqua pulmones corrumpantur. Materiâ euacuatâ danda opera, vt eius generatio prohibeatur, viscerúmque morbi, intemperies, obstructio, scirrhus medicamentis, de quibus in doctrina de hydrope dicetur, emendetur. Et cum materia serosa facilè rursum generetur, eius purgatio per interualla repetenda.

Cauteria. Cauteria quoque in cruribus præcipuè, & fonticuli excitandi, per quos semper materiæ aliquid euacuetur.

Diæta. Victus ratio sit, qualis hydropicis scribitur.

CAPVT XXI.

De vertebrarũ dorsi luxatione, & gibbositate.

Vertebrarum dorsi luxatio. Spina dorsi è multis vertebris componitur, quæ peculiari articulatione inter se cohærent & connectuntur vt ad inflectendum, in anteriora præsertim, apta sint, in quo motu ne sedibus suis excidant, vertebræ multis & variis ligamentis firmatæ sunt. Quandoque tamen causarum præternaturalium violentia è sede sua exturbantur, & quidem nunc totæ, quæ luxatio est, nunc ex parte saltem, quæ subluxatio nominatur.

Prima vertebræ luxatio. Et quidem primæ vertebræ caput insidet, è qua tamen quandoque versus posteriora etiam excidit, quo fit, vt spinalis medulla comprimatur, mentúmque ad pectus flectatur, vnde & eloquendi & spirandi potentia tollitur, homóque subitò iugulatur.

Ceruicis vertebrarum luxatio. Ceruicis verò vertebræ & luxantur & subluxantur. Et si integrè luxantur celeriter homo interit. Etenim spinalis medulla in prima origine & nerui ab ea oriundi comprimuntur, vnde spiritus animales, in

Subluxatio.

membra inferiora influere non possunt, & ipsa respiratio tollitur. Subluxatio verò fit in partē anteriorem, & tum collum distorquetur, caput moueri nequit, facies liuet, locus affectus dolet, & spirandi ac loquendi difficultas adest. Malum tamen minus periculosum est, quàm luxatio. Statim verò iis occurrendum. Quod fit, si æger in humili sella sedeat, Chirurgi verò minister toto corpore scapulis & humeris ægri incumbat, Chirurgus autem caput vtrimque ad aures comprehensum concutiat, & in omnem partem moueat, donec vertebra suo loco restituatur. Quod vbi factum, dolor statim remittit, capútque iterum moueri potest.

Gibbositas.

Eius species.

Frequentissimi verò luxatio dorsi est, quæ in genere Gibbositas nominatur, & qui ea laborant, Gibbi dicuntur. Luxatio autem ista non est eiusdem generis. Luxantur enim vertebræ vel extra vel intrò, vel ad latus alterutrum. Et quidem ad latera id fit frequenter, extra frequentissi nè; intrò rarissimè, eâ de causa, quia in spinæ parte, quæ cauitatem thoracis spectát, inter vertebras est cartilago multa & crassa, que prohibet, ne spina facilè versus anteriora luxari possit, in reliquis verò positionibus nullum adest impedimentum.

Κύφωσις, seu gibbositas. Λόρδωσις, seu repanditas. σκολίωσις seu obliquatio.

Cùm versus exteriora vertebræ luxantur, & sedibus suis excidunt tumor in dorso apparet, mlúmque hoc proprè Græcis κύφωσις, κύβωσις & ὕβωσις, Latinis Gibbositas nominatur. Si verò versus anteriora fiat luxatio, cauitas in dorso apparet, tumor verò ante & circa sternum, & tum λόρδωσις appellatur, quod verterunt repanditatem, recuruitatem & gibbositatem ad interna. Si autem in latus alterutrum fiat luxatio, dicitur σκολίωσις, obliquatio & tortuositas.

Σεισμὸς, seu quassatio vertebrarum.

Galenus 3. *de artic. text.* 2. & 6. *aphor.* 46. quartum adhuc vitium vertebrarum spinæ dorsi adiungit, quod σεισμὸν, id est, quassationem nominat, quando vertebrarum iunctura & compages dimouetur, vertebræ tamen in sede sua manent. Quod malum aut certè huic cognatum, forsan est illud malū, quod Germani *das Verheben* appellant, & quod nonnulli frequenter pati dicuntur. Conqueruntur hoc morbo affecti de dolore dorsi & circa ventriculum, appetitus deucitur, nonnulli vomunt, caput dolet, nonnullos etiam & præcipuè infantes calor quasi febrilis corripit, imò sæpè febris satis magna, quæ ob symptomata coniuncta malignam quandoque simulat. Atque hoc sibi accidere dicunt, cùm graue onus aliquod sustulerunt, vel alio modo vehementer & inordinatè spinam dorsi mouerunt aut inflexerunt.

Curatio.

Curandi rationem hanc habet. In infantibus candelam ceream accensam vmbilico applicant, & ollulam imponunt, eamque instar cucurbitæ affigunt & adhærere permittunt, donec spontè decidat. In adultioribus verò quasi luxationem hoc malum curant, atque alij aliter. Plerique brachia decussatim pectori iniiciunt, manibus interdum reflexis, quas alius à tergo sedens & genua sua dorso applicans apprehendit, ægrúmque hoc modo concutit, donec quidam strepitus audiatur. Tum enim vertebris suam compagem restitutam esse dicunt. Exhibetur etiam cum commodo *vnguentum*

rubrum potabile, oculi cancrorum & similia, quæ lapsis & percussis exhiberi solent medicamenta. Mulierculas etiam sæpè falsò ad hoc malum præcipuè in infantibus recurrere scio, & licèt infantes febribus laborent, id huic malo imputant. Si quid tamen tale seu infantibus, seu adultis reuera accidit, causa est *αἴτια*, seu quassatio vertebrarum ex causa aliqua violenta, & quidem vndecimæ, vel vicinæ alicuius vertebræ, vbi orificium ventriculi dorso alligatur, è cuius membranarum id dorso annectentium extensione præter naturam ista symptomata oriri credibile est.

Curuitas decrepitorum.

Nonnulli adhuc quintum genus addunt curuitatem scilicet, quæ decrepitis accidit, quod tamen potius incuruitas, vt dixi, quàm gibbositas nominandum; cum iis, qui corpore sunt procero, in decrepita ætate corpus in anteriora incuruetur, vertebris quidem non laxatis, sed totâ spinâ incuruatâ.

Differentiæ.

Differentiæ.

E quibus, quæ luxationis vertebrarum sint differentiæ, patet. Addo & hoc, quod aliquando ea accidit in thorace, aliquando sub diaphragmate.

Causa.

Causa externa.

Causæ à quibus vertebra loco suo dimouetur, sunt vel externæ, vel internæ. Externæ sunt casus, percussio, inflexio nimia & similes causæ violentæ. Quò pertinet etiam nutricum impudentia, quæ infantes fasciis nimis arctè aut inæqualiter constringunt, aut in brachiis gestant, antequam spina tam firmata est, vt erecti sedere possint, aut si, dum infantes è clunis eleuant, dorsum manu alterâ non fulciunt. Huc referenda est & vestium nimia constrictio, ob quam causam puellæ gibbosæ interdum fiunt dum mares, vt eas iuncas reddant, thoracem arctius & violenter constringunt. Consuetudo etiam frequenter corpus in partem anteriorem vel latera flectendi malo huic materiam præbere potest.

Nutricū incuria in infantibus fasciis constringendis.

Interna.

Causæ internæ sunt, primò natiua & vitiosa in vtero conformatio, vnde etiam sæpè hæreditarium malum est. Deinde humores vitiosi, qui ligamenta spinalis medullæ laxiora reddunt, siue aliunde affluant, sicut id à capite factum esse annotauit Guillelmus Fabricius, *cent. 1. obser. 45.* siue circa spinam à natiua vel adscititia earum partium imbecillitate colligantur. Quo facit maximè ligamenti neruosi, quo vertebræ connectuntur omnes, debilitas. Id enim cum tenaci & glutinoso humore commoditatem circumfusum sit, ei nonnunquam alius frigidus crassus humor per catarrhos commiscetur, vnde ligamentum hoc & nexus vertebrarum laxior redditur, vel tumor excitatur. Tertiò tumor intus ad spinalem medullam natus, de quo Hippocrates *6. aphor. 46.* Talia enim tubercula, vt & musculi adiacentes, si intumescant, vertebras loco suo dimouent. Trahuntur autem & dimouentur à talibus tumoribus vertebræ nunc intrò, nunc extra, pro situ tumoris. Si enim tumores duo obsideant ligamenta interna duarum aut plurium vertebrarum, inter quas vna, duæ vel plures interiectæ sunt vertebræ nullo tumore occupatæ, tum vertebræ à suis ligamentis tumentibus trahuntur, compellûntque vertebras, quæ sunt intermediæ, à suo loco dimoueri,

& fit κύφωσις, perinde ac ramus viridis, si eius duo extrema in se contrahantur, in medio curuatur. Si verò vnus, vel duo, vel plures tumores, inter quos nulla interiecta est vertebra adsint, ligamenta, quæ occupant, ad se trahunt in partem interiorem; & sic simul vertebra intrò trahitur & fit λόρδωσις.

Signa Diagnostica.

Signa. Malum hoc visui & tactui patet. Et quod vertebræ suo loco motæ sint, quo in loco visu & tactu explorari potest. An etiam vertebræ versus interiora, vel exteriora, vel ad latera luxatæ sint, visu dignoscitur. Symptomata tamen etiam prouenientia mali eius qualitatem edocent. In κυφώσει vertebrarum thoracis spiritus difficulter & cum sono trahitur, sternum fit strictiùs. In λορδώσει maxima adest spirandi difficultas, mouendíque in partibus inferioribus impotentia. In σκολιώσει plerumque excitatur paralysis in parte luxata, & conuulsio in opposita. Quibus spina ad lumbos gibba est, renum & vesicæ vitia superueniunt, & plerumque sunt infœcundi. Ad paralysin tamen partibus inducendam in primis, modus luxationis multùm potest. Si enim luxatio fiat repentè & sit magna, compressa spinali medulla & neruis inde oriundis accidit paralysis. Si verò sensim vertebræ luxentur, interim spinalis medulla, quæ mollis est, extendi potest, vnde nihil mali patiuntur. Qua de re videatur Galenus, 4. *de loc. aff. cap.* 3. Symptomata, quæ ex luxatione duarum vertebrarum lumborum ex lapsu ab arbore superueniunt, recenset Guilielmus Fabricius, *cent.* 5. *obs.* 65. Post casum, inquit, superuenit dolor acerbissimus, qui longum tempus durauit, cibum indigestum euomuit, nihilque cibi & potus per aliquot dies retinere potuit. Febris quoque ardentissima, sitis inexhausta, vigiliæ, inquietudo ariditas linguæ, tandémque delirium superuenit. Statímque post casum inferiores partes corporis ab vmbilico paralysi correptæ fuerunt; quapropter nec excrementa alui, nec vrinam continere potuit. Gibbis plerumque anhelitus fœtet; quia vt Aristoteles docet, thorax est angustior, quàm vt pulmones satis dilatari possint, vnde humores & vapores in eo corrumpuntur.

Prognostica.

1. Morbus hic est curatu difficilis, præsertim si malum ampliùs non sit recens, & sæpè est incurabilis. Prognostica.

2. Hæreditaria, & quæ à primo ortu, & conformatione obtingit, gibbositas incurabilis est.

3. Quæ à causa externa fit gibbositas sæpè est sanabilis, at quæ ab interna, vix vnquam sanatur.

4. Si plures vertebræ ordine sese consequentes simul luxentur, minus periculosum malum est, quàm si vna saltem luxetur. Vna enim vertebra si saltem luxetur, cùm in acutum angulum desinat, spinalem medullam comprimit, & eam valde lædit. Si verò plures vertebræ simul luxentur, & obtusum angulum efficiant, minus spinalem medullam comprimunt.

5. Luxatio integra longè periculosior est, quàm subluxatio; quia grauiora symptomata infert.

6. Luxatio introrsùm facta ferè habetur pro incurabili ab Hippocrate *libr. de art.* Paulo Ægineta, *lib.* 6. *c.* 117. Auicenna *lib.* 4. *fen* 5. *tract.*

2. *cap.* 11. Quomodo enim quis ab anteriore parte per ventrem coctionem facere possit? Guillelmus Fabricius tamen *cent.* 5. *obs.* 69. id non planè pro impossibili habet, & modum curandi ibi proponit, vt infrà dicetur; sed videtur difficilis, modò non sit planè impossibilis.

7. Quicunque Gibbi ex asthmate vel tussi fiunt, ante pubertatem moriuntur. Hippocrates, 6. *aphorism.* 46. Calor enim circa annos pubertatis auctior maiorem & liberam respirationem requirit: Ipsa quoque viscera in thoracis cauitate, cor & pulmo augentur. Quia verò tuberculum in maiorem molem excrescit, & ipse thorax non fit amplior, impedita spiratione calor innatus paulatim languescit, tandémque suffocatur. Et cùm ob ipsam asthmaticam dispositionem difficilis fiat respiratio, malum duplicatur, gibbositate accedente, vt non sit mirum, hominem in adolescentia mori.

8. Qui verò Gibbi fiunt ex aliis causis, quàm humoribus frigidis, vt tussi, ictu, humorum defluxu non necessariò tam breuis vitæ sunt, sæpè diu viuunt.

9. Qui verò Gibbi fiunt post pubertatem, cùm in iis thorax iam naturalem magnitudinem habeat, non tam citò moriuntur.

10. Quicumque ab infantia statim Gibbosi sunt, iis costæ vel parùm vel nihil latum crescunt, sed foràs antrorsum porriguntur, vnde pectori sua latitudo decedit, atque inde fiunt asthmatici, pulmonibus compressis. Quin etiam ceruicem ad magnam vertebram in anteriorem partem recuruatam habere coguntur, vt & iis caput pronum fit. Id igitur magnam faucibus angustiam exhibet, cùm intrò vergat.

Curtio.

Indicatio hic vnica est, vertebram sua sede, è qua prolapsa est, restituere, id quod in tenellis corporibus fieri potest, in luxatione extrorsum facta, si spina dorsi, quæ ad extra gibba est, quotidie ab axillis ad os sacrum versus leniter manibus intrò comprimatur. Iisdem corporibus adhiberi possunt thoraces, ferrei, quibus vertebræ ad sua loca intrò comprimuntur & compelluntur, qualem depinxit Ambrosius Paræus *lib.* 22. *cap.* 48. vel saltem lamina ferra thoraci insuitur, & emplastra & inunctiones ex medicamentis neruos roborantibus & consolidantibus adhibentur, de qua vide Guillelmum Fabricium, *cent.* 5. *obseruat.* 67. Curatio

In adultis verò gibbositas non nisi Chirurgiæ opera, & plerumque per peculiaria instrumenta, quæ depingere faciliùs, describere, curantur. Qua de re videatur Hippocates, 3. *de articul.* & Galenus, *in comm.* Oribas. *de machinis c.* 35. Paulus Ægineta *lib.* 6. *c.* 117. Cornel. Cels. *lib.* 8. *c.* 14. Paręus *lib.* 5. *c.* 15. & 16.

Luxatio verò spinæ dorsi ad interiora ab omnibus penè habita est pro impossibili. In corporibus tamen tenellis, si malum sit recens, emplastra fortiter adhærentia applicari possunt, quibus auulsis spina versus exteriora retrahi potest, de quibus dictum, *lib.* 1. *p.* 1. *cap. de cranii depressione*, & etiam *cap. seq.* dicetur.

In adultis verò etiam aliquid tentandum censet Guillelmus Fabricius, *cent.* 5. *obs.* 69. primò quidem extensione, & spinæ eiusdem nunc in dextrum,

in dextrum, nunc in sinistrum latus concussione, & ventris in altum eleuatione, per instrumenta ab Oribasio & Parço, *locis allegat.* depicta. Deinde dorsi incisione, vsque ad vertebram luxatam, & vertebræ, quæ post incisionem tenaculis aptis in appendice deprehendenda est, in altum eleuatione. Verùm modus hic tutus vix videtur, & pauci tam ancipiti curatione sese subiiciunt.

CAPVT XXII.

De fractura spinæ & vulneribus spinalis Medullæ.

Fractura spinæ. INterdum etiam accidit, à causis externis & violẽtis vt spina & eius vertebræ frangantur, & contundantur. Fractura plerumque lethale malum est, ob spinalis medullæ & neruorum læsionem. In contusione hoc vsurpetur cataplasma.

Contusio spinæ. ℞. *Farin. hordei, fabar.* an. ℥. i. *semin. fœnugrae.* ℥. ß. *pulu. flor. chamæmel. absinth. cumini*, an. ʒ. ii. *croci* ℈. ß. *rad. consolid. maior. minoris*, an. ℥. i. ß.

Radices ad mollitiem coquantur & per setaceum traiiciantur, postea adde reliqua, & fiat s. a. Cataplasma.

Vulnera spinalis medullæ. Si spinalis medulla vulnerata sit, cùm ex ea partes inferiores neruos accipiant, inferiores partes omnes vel resoluuntur, vel conuelluntur, malúmque est periculosum, quia cerebrum in consensum trahitur, ac dolor & febris excitatur, raróque ægri, præsertim si vulnus sit magnum, conualescunt. De quo etiam Hippocrates, 2. *prædict. Si spinalis medulla aut ex casu, aut alia quapiam causa externa, aut sua sponte laborarit, & crurum impotentiam facit, vt ne tactum quidem percipiat æger, & ventris & vesicæ, adeò vt primis quidem diebus stercus aut vrina nisi coactè reddatur. Quod si morbus inualuerit, & stercus & vrina ægro insciò prodit, tandémque non longo post interuallo perit.*

Cùm autem spinalis medulla quasi cerebrum oblongatum sit, eadem etiam medicamenta ei, quæ suprà, *lib.* 1. *p.* 1. *cap.* 24. *de vulner. cereb.* proposuimus adhibenda.

CAPVT XXIII.

De tabe Dorsali.

FAcit etiam Hippocrates, *lib.* 2. *de morbis*, mentionem tabis dorsalis. *Dorsalis tabes* inquit, *ex spinali medulla oritur, præcipuè verò recentes sponsos, & libidinosos corripit. Febris sunt expertes, bene comedunt & colliquantur. Quod si ita affectum perconteris, asseret, sibi videri ex superioribus partibus à capite velut formicas in spinam demitti, cúmque vrinam aut stercus reddit, semen genitale copiosum & liquidum ei prodit, neque generatio fit, & inter dormiendum, cum vxore dormiat, nec ne, Veneris ludibria patitur. Cúmque alias tum præcipuè per locum arduum iter fecerit aut cucurrerit, anhelosus & imbecillus euadit, caput grauatur, & aures sonant. Hic temporis progressu vehementibus febribus correptus perit ex lipyria febre.* Tabes dorsalis.

Quatuor autem, vt *in commentario* addit Petrus Salius Diuersus, tabis dorsalis apud Hippocratem occurrunt differentiæ. Prima est ex nimia Differentiæ.

Venere; altera, ex sanguine copiosiore in spinalem medullam irruente; tertia, ex eiusdem resiccatione; quarta, ex praua destillatione in eandem incumbente.

Prima. Primam differentiam quod attinet, potest illa confirmari historiâ Satyri, *6. epid. sect. 8. text.* 42. qui cognomento Grypalopax vocatus, annos 25. natus non solùm sæpius per somnum genitale semen excreuit, sed & per diem illi multoties promanauit. Cùm autem iam annum trigesimum attigisset, tabe correptus mortuus est.

Causa eius. Hippocrates morbi huius causam proculdubiò hanc esse statuit, quod semen ex cerebro per spinalem medullam ad membra genitalia proueniat, vt *ex lib. de aere, aquis & locis, lib. de genitura & natura pueri*, videre est, quâ de re hîc non disputo. Hoc tamẽ certum est, & totũ corpus ex nimio seminis profluuio contabescere, & cerebrum insigniter lædi, & proculdubiò, etiam spinalem medullam, quæ cerebrum oblongatum quasi est; vnde succedit tanta corporis impotentia, vt ex omni motu validiore, vt cursu vel in locum accliuem adscensu difficultas spirandi sequatur. Etsi verò in principio nulla adsit febris: temporis tamen progressu, & facultatibus omnibus debilitatis febris tandem putrida succedit, quæ plerumque est è malignarum genere in quibus interiora vruntur, exteriora frigent. Vniuersalibus autẽ præmissis Hippocrates lac asininum deinde bubulam per 40. dies præbet, & postea cibis mollibus ipsum reficit.

Secunda. Secunda tabis dorsalis differentia est, cùm calor spinalis medullæ intitus à copiosiore sanguine obruitur & ferè extinguitur.

Tertia. Tertia, cùm occlusis meatibus per quas nutrimentum ad eam defertur, exsiccatur.

Quarta. Quarta, cùm praua destillatio in eam decumbit, cuius exemplum habetur apud Guilielmum Fabricium. *cent.* 1. *obs.* 45.

De ista tabe dorsali pluribus agit Balduinus Ronsseus, *epistol.* 32. quæ etiam *tract. de scorb. epid.* 4. habetur quam hîc opponere libet: *Morbus, quem Græci νόσφυν, Latini lumbaginem appellant, est Hollandis tum propter rationem victus, tum loci ipsius qualitatem vliginosam, prorsus familiaris planè, ac propemodum indigena, quanquam & aliis locis illos soleat inuadere, qui immoderatiore vtuntur Venere. Nam sicuti* lib. 2. de morbis, *author est Hippocrates, corripit maximè sponsos, atque Veneri deditos, proditque ipsis genitale semen multum ac liquidum, & genitura in vtero non manet, & in somnis semen profundunt, siue dormiant cum vxore, siue non. Verùm hanc tabis dorsalis speciem, sicuti puto, non est quod metuamus: quando verisimile magis sit, morbum tum originem traxisse à materia pituitosa, sanguini, aut flatibus, aut melancholia mixta, per modum catarrhi, capite per venas in spinalem medullam defluente, siquidem cùm septem sint catarrhumatum, aut defluxionum species, vt author est*, libro de glandulis, *Hippocrates, quibus cerebrum sese exonerare solet, per nares dico, per aures, per oculos, per palatum in guttur ac gulam, ac reliqua per venas in spinalem medullam & sanguinem; necessum est, locum, in quem defluxio incumbit, variè affici pro materia ipsius tum*

Lumbago.

Catarrhorum septem species.

qualitate, tum quantitate. Nam si excrementa aut sordes, quæ à cerebro in aliam partem defluunt, non prorsus malignæ sint, ac quantitate paucæ, dolor ipse & affectus talis erit, qui à natura facilè euinci ac discuti possit: sin excrementa tum qualitate tum quantitate peccant, credendum est, eadem grauissimorum symptomatum occasionem præbitura. Ac proinde quoniam reliquis sex omissis, de ea tantùm defluxionis specie, quæ à capite per venas in spinalem medullam decumbit, nobis sermo est: sciendum est quod quoties frigidi ac lenti humores in spinam defluunt, vicinas partes primùm occupare, atque afficere; quæ nisi ita robustæ sint, vt conceptam materiam statim euincere, ac dissipare possint, easdem ad subiectas, ac maximè vicinas partes vicissim transmittant, quæ dum neruosum genus distendit, grauissimis doloribus totum hoc corpusculum lancinat, incipiendo à scapulis, & sensim serpendo ad lumbos, atque interdum etiam ad ipsum os coxendicum. Atque ita affecti vix progredi, aut sese loco mouere possunt, quam affectionem propriè lumbaginem aut νόσδυαν vocamus. Si quis tamen Neotericorum Guttam dicere malit, quod tanquam gutta à cerebro defluat humor, rectiùs fecerit, quàm ij, qui generaliter ad omnes articulorum dolores guttæ nomen accommodare voluerunt. Habet autem hoc cum quartana commune, quod omnibus anni temporibus inuadat, æstate tamen sit breuior, autumno longior, maximéque si hyemem attingat. Cæterùm si acrior simul, & tenacior sit humor, qui à cerebro defluit, atque maiore cum impetu feratur, iam non solùm in subiectam spinam decumbit, verùm etiam in acetabula ossis coxendicis, ac tum demùm tabem dorsalem, aut spinalem, aut ossis sacri dicti Hippocrati, conciliat, malum tale, in quo vitam cum morte cõmutare pro solatio est, quando semper magis ac magis ingruentibus doloribus requiei tempus nullum conceditur, siquidem, vt libro de glandulis Hippocrates ait, oritur morbus ex defluxione capitis per venas in spinalem medullam, inde autem in os sacrum impetum facit, quò medulla ipsa fluxionem producit, & in coxendicum acetabula seu iuncturas deponit, & si tabem fecerit, homo marcescit, atque hoc modo contabescit, & viuere non expetit. Statim enim scapulæ dolent, ambósque pedes & crura consequenter, & semper tandem pereunt multo tempore curati, atque sic deflorescit homo & moritur. Habet præter cætera cum reliquis tabidis commune, quod autumnus ei magna ex parte exitialis, ver autem ad pharmaciam opportunissimum. Porrò quod spinalis medulla arescat, atque marcescat, in causa est obstructio orificiorum ac venarum, atque vasorum à cerebro ad spinam sanguinem atque spiritum deferentium, quo fit, vt curandi methodus in eo consistat, vt reseratis poris materia peccans enacuetur. Quod si plethoricum quoque corpus sit, primùm tundenda erit vena, aut humeraria brachij dextri, aut media sinistri, aut etiam si vsus exigat, è poplite, & si fortè tumeant ora illa venarum quas hæmorrhoïdas Græci appellant, consultum erit easdem, aut admotis sanguisugis, aut alio quouis modo adaperire. Solet enim, vt ante diximus, lumbaginis causa esse humor melancholicus, qui quamuis crassior esse videatur, quàm vt commodè ad spinam transmitti possit: quotidiana tamen experientia fieri posse docet, quando lienosis lum-

baginem in dies superuenire conspiciamus, quemadmodum in sceletyrbe nostra annotauimus. Et Galenus commento tertio in primum prorrheticon Hippocratis, *idem apertè demonstrat dum dicit, lumbis dolentibus expectandam euacuationem per hæmorrhoides, quod propter earundem retentionem non rarò doleant lumbi, magisque si eius temperatura, qui ita afficitur melancholica sit, aut si abscedentes, vt sic loquar, præcedentis morbi reliquiæ, ad ora illa venarum delatæ exitum non habeant.*

Curatio Lumbaginis.

Post sanguinis igitur missionem decoctis res tentanda est, quæ materiam fluidam reddant; deinde medicamenta purgantia pro humoris peccantis ratione propinanda erunt, incipiendo à clementioribus, habita semper ratione capitis, tanquam partis primariò affectæ. Deinde si res exiget, fortioribus etiam vtendum erit, in quem vsum elaterium suum Hippocrates summè commendatum habet. Ego magis probarim globulos ex agarico, cum turpethi portione aliqua maceratos, idque aut in decocto foliorum senæ, cui nonnihil seminis anisi aut fœnic. additum sit, aut alio quouis, prout res exigere videbitur. Post purgatum corpus, consultum erit somẽtationibus, frictionibus, inunctionibúsque, vti, quæ simul & euocent materiam, & dolorem mitigent, & robur addant affectæ particulæ. Poterit etiam in eundem vsum, si locus, tempus & ægri consuetudo admittant, præparari balneum, aut aquæ dulcis, aut quod artificiosè confectum sit, ex verbena, rosis, saluia, libanotide, chamæmelo, meliloto, atque aliis idgenus aquæ incoctis. Quod si per se non satis fluxa sit aluus, suadet Hippocrates, vt eandem, iniecto lacte, eluamus. At si fortè humor tenaciùs in hæserit, atque altiùs, quodam modo impactus fuerit, ac flatus vtcunque fuerit particeps: non solum iam dictis hypothesibus exequendum erit negotium, verùm etiam medicamentosas illas cucurbitulas in vsum vocare par erit, vt videlicet humor ille, earundem attractione, foràs euocetur, cautione interim habita, ne copiosior sit materia, quàm vt cõmodè per easdem educi possit, siquidem alioqui periculum esset, ne noui quidã fomes morbo suppeditaretur. Victus ratio incidens, atque attenuans, & quæ non omnino tenuis sit iniungenda est. Protenditur enim malum hoc, vt reliqui articulares morbi, ad minimum, in vigesimum diem; vt plurimum in quadragesimum: quanquam non rarò metas has excedat. Potus sit interim vinum, ὀλιγόφορον, quod nos villum dicimus, vel cereuisia tenuis, diligenter cocta. Somnus sit temperatus, & qui concoctioni ciborum sufficiat. Nimius enim catarrhis obnoxiũ reddit cerebrũ. Exercitium moderatum esto pro virium robore, ac tolerantiæ ratione citra defatigationem. Hæc Ronssæus.

CAP. XXIV.

De vermibus dorsi.

VT vermes in aliis corporis partibus plurib. ita quandoq; etiã in dorso generantur in infantibus, nonnunquam etiam in brachiis, imò quandoque & in aliis externis partibus (cùm autem in dorso præcipuè nascantur de iis hoc loco agere libet) quos nonnulli Crinones nominant, alii Dracunculos, ob similitudinem cum Dracunculis, qui Ægyptiis & Indis sunt familiares, & vt Aëtius, *tetrab. 4. ser. 2. c. 8.* & Paulus *l. 4. c.*

Vermes dorsi.

Dracunculi.

59. testantur, in musculosis corporis partibus, brachiis, cruribus, lumbricorum formâ sese exerunt; quorum capita apprehensa si trahantur, vehementem dolorem excitant. De quo affectu Auicennas, *l. 4. p. 3. tr. 3. c. 21. & 22.* Guido de Cauliaco, Paræus *l. 7. chirurg. c. 25.* Scholtzius, *in epist. med. epist. 27.* Reusnerus Vvierus, *in tract. Germ. de Dracunculis.* Forestus, *l. 20. in fine obseru. mediæ.* Germani *Miteßer*, nominant, quod alimentum infantium absumant, nominant. Qui enim hoc morbo laborant infantes, contabescunt ferè, & licèt satis comedant, & aliàs bene valeant, non nutriuntur, & pruritum molestissimum in dorso percipiunt.

Miteßer.

Generātur autem hi vermes ex materia viscosa in venis capillaribus, præcipuè in dorso, conclusâ subter cutem, & ob cohibitam transpirationem in hoc vermium genus transmutata.

Causæ illorum.

Cognoscuntur autem hi vermes & sui suspicionem præbent, dum infantes quidem comedunt, sed non rectè nutriuntur, & ferè contabescunt, & sunt inquieti, ac pruritum sentiunt molestissimum, & sæpè lancinatione indesinente admodum diuexantur, ac quasi spinularum aculeis punguntur, ita, vt huc illuc sese iactantes quieti manere non possint. Quæ res, vt certius cognoscatur, infantes in balneum & sudatorium inferendi, & manibus fortiter fricandi. (Potest etiam panis cum melle pro frictione adhiberi.) Ita enim quasi capilli quidam cineritij aut nigricantes è cute prorepunt.

Signa.

Curationem quod attinet, refert Andreas Dudithius, *in epistol. med. à Scholtzio collect. epist. 27.* in Polonia in labrum aquæ calidæ, in quo pueri lauant, iniici panis in micas friati manipulum, cineris item parum, lotis infantibus aquam percolari, & panem illum in massam compingi, quæ vbi in diuersas partes manibus distrahitur, magnam subtilissimorum pilorum vim oculis offerat primo die, posterioribus diebus pauciores, postquam conualescunt infantes, planè nullos.

Curatio.

Nostris vsitatum est, dorsum vt & brachia, si opus sit, linimento ex farina triticea & melle confecto inungere, & partes illas bene fricare.

Alii ℞. *Radic. bryoniæ* ℥. ii. Coq. in *lixiuio è cineribus quernis parato* in formam pulticulæ, quâ pueros illinunt.

Vbi vermiculi illi capitella sua instar pilorum vel seminis papaueris è poris cutis exerunt, nouacula acuta statim detruncanda sunt, ne iterum retracta sese abscondant. Alij stercus gallinaceum sacculo inclusum in lixiuio per noctem macerant, & postero die infantem vsque ad collum eò immergunt, ac peracta sudatione melle inungunt, tandémque nouaculam adhibent, infanti semen nasturtij præbent, ter illud repetendo. Atque id aliquoties interiectis aliquot diebus repetendum est, deinde frictione illa nihil amplius eliciatur. Mulierculæ certos dies & dierum interuallum eligunt, sed superstitiosè.

Accidunt & alij morbi interdum spinæ ac dorso. Ita Columbus, *lib. 15. anat.* vertebram primam occipiti planè adhærentem obseruauit. Ex abscessu in dorso pediculos erupisse refert Forestus. Fabro cuidam lignario In abscessu quinquaginta oua

Vertebra prima capiti adnata.

Pediculi in dorso.

Oua in dorso. Cornua. (seu vesiculæ) tenuissima membranula obducta, intus limpidissima aqua plena reperta fuisse, refert ex relatione Laurentii Scholtzii Schenckius *lib. 5. obseruatione* 46. Cornua quoque in dorso innata fuisse obseruatum est cuius rei exempla annotauit idem Schenckius *loc. all. obs.* 50.

CAPVT XXV.

De Luxatione & fractura costarum.

Luxatio.

Costarum luxatio. COSTÆ etiam interdum à percussione vel lapsu luxantur, nunc suprà, nunc infrà, nunc intrò. Si suprà, vel infrà, vel si in latus luxatio fit costæ, inæqualitas visu & tactu deprehenditur, & hinc cauitas, illinc extuberantia apparet. Si intrò luxata sit saltem cauitas apparet.

Eius symptomata. Sequuntur autem varia luxata costas symptomata, difficultas spirandi, thoracem mouendi, & corpus erigendi dolor pleuritidem referens, musculosæ carnis, quæ costæ superiacet, inflammatio.

Curatio. Costa autem vt quamprimùm sedi suæ restituatur danda opera. Si luxatio fit in latus superius, æger rectus suspensus ex ianuæ vel fenestræ alicuius parte superiore brachiis statuatur, & costæ capitulum eminens comprimatur, donec in locum suum redeat. Si verò versus inferiora luxata sit costa, æger pronus incuruetur manibus supra genua innixus, & costa quæ eminet comprimatur, ac in locum suum compellatur. Si verò intrò facta sit luxatio, manus opera nihil præstare potest, sed emplastrum aliquod attrahens apponendum, qualia suprà *lib. 1. p. 1. c. de cranii depressione* sunt proposita. Et talia emplastra non semel, sed sæpius applicanda & auellenda sunt.

Si inflammatio carnis superiacentis adsit, cataplasma aliquod conueniens imponatur, quale etiam est, quod capite præcedente propositũ, vel Diachylum ireatum. Vide Paræum, *lib. 10. c. 6.*

Fractura costarum.

Fractura costarum. Franguntur quoque interdum costæ itidem ex causis violentis, casu, vel percussione.

Signa eius rei sunt, quod quædam inæqualitas & cauitas tum visu, tum tactu deprehenditur, strepitus quoque quidam auditur. Quibus accedunt & alia symptomata. Adest dolor grauis, & præcipuè si internæ costæ pars fracta sit, isque pleuriticorum dolorem æmulans, respiratio est difficilis, tussis molesta, & nonnunquam etiam sanguinis sputum superuenit, dum ex vasis ruptis sanguinem effluentem pulmo imbibit. Præcipuè verò duo mala fracturam costarum comitari solent. Primum est carnis superiacentis costæ inflatio, quæ & tactu & visu deprehenditur: & si manu locus comprimatur, aëris cedentis strepitus auditur. Cui nisi succurratur maturè, inflammatio & febris, atque abscessus succedere solet. Cuius rei causa est carnis ab osse separatio, & imbecillitas partis ictu inducta, quæ alimentum, quod doloris ratione attractum copiosiùs affluit, satis concoquere nequit, quod partim crudum ideò remanet, partim in vapores & flatus resoluitur. Malum

hoc interdum & costarum corruptio sequi solet. Cùm enim caro ab osse abscedit, succedit in locum aër, cuius contactu os offenditur & corrumpitur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Equidem per se vacat periculo costarum fractura; verùm quoniam grauia, quæ diximus, symptomata contusioni carnis circa costas accidunt, ea de causa periculo non vacat imò quandoque lethalis est.

2. Quò pauciora symptomata praua adsunt, eò malum mitius est, quod fit, vbi costa solùm fracta, non verò intrò compressa est. Solet autem costa per callum die vigesimo coalescere & ferruminari.

Curatio.

Curatio. Costa fracta primò rectè componenda & coniungenda est: secundò eius per callum vnitio procuranda: tertiò symptomata, & præcipuè carnis inflatio, auertenda.

Primò quidem videndum, an tussi & spiritus retentione, an verò manuum opera fracta costa in locum suum restitui possit. Quod nisi succedat, emplastrum aliquod attrahens & quod adhæret, qualia supra, *lib. 1. part. 1. c.* 20. sunt proposita, imponendum, & cum impetu auferendum, vt costa in locum suum reducatur. Conueniens huic vsui etiam est hoc emplastrum.

℞. *Farinæ volatilis*, ℥. ii: *tragac. thuris pulu.* an. ʒ. v. *visci querni* (*glutinis scil.* (ʒ. vi. *icthyocol.* ʒ. i. ß. *album. ouorum* ℥. ij. aq. *rosarum* ſ. q. M.

Vel emplastrum ex terebinthina, resina, pice nigra, farina hordei vel fabarum, mastiche, aloë compositum. Et talia emplastra sæpius applicanda & auellenda sunt, donec æger meliùs spiret. Et memini me ante aliquot annos vietori, cui in latere dextro à pertica, quam pro dolii vinculo parando flectere volebat, reciprocante, costa fracta & depressa erat, ita vt difficulter respiraret, tussiret nec se erigere valeret, tali emplastro imposito costam in suum locum reduxisse.

Nonnulli quidem cucurbitulis costas fractas in locum suum reducere conantur: verùm improbant id plerique Medici: cùm metus sit, ne plus humoris attrahatur, & aliàs caro supra costas inflari soleat. Si verò fragmentum costæ membranam pungat, atque inde acerbissimi dolores & alia praua symptomata oriantur, atque ipsa mors metuenda sit, pars, qua costa fracta est, incidenda, vt fragmenta pungentia vel eximere, vel præcidere liceat. Si etiam contusio adsit, vena secanda, ne inflammatio accedat.

Costis in locum suum reductis natura quidem spontè callum generat: cui, vt subueniatur, emplastrum aliquod ad fracturam ossiũ conueniens imponendum, inter quæ & hoc valdè celebratur.

℞. *Pulu. myrtill. rosar. rubr.* an. ℥. i. *farin. hordei, orobi, lentium, fabarum, mastich.* an. ʒ. ii. *cupul. glandium, nucum cupressi, cortic. granat. balaust.* an. ℥. ß. *hypocistid. acaciæ, cortic. thuris sang. draconis, terræ Lemniæ, aloës, myrrh.* an. ʒ. ii. *olei myrt. rosac. omphacini*, an. ℥. ix. *Ceræ & terebinth. claræ*, an. ℔. ß. F. Emplastrum.

Nonnulli in morbi progressu fascias aqua rorismarini imbuunt, quam efficacissimam in ossium fractura esse scribunt.

runt imposita nomina. Nam Græci, Xyphoidem appellant, eò quod ensis imaginem referat, vt testatur Galenus, 7. *de vsu partium.* Alij mucronatam cartilaginem, quod ad gladij mucronis formam accedat, & Iuniores clypealem, gladialem & ensiformem nuncupant. Quidam & malum Punicum, eò quod balaustij formam gerere videatur. Et nonnulli epiglottalem, ab imagine operculi laryngis, huic cartilagini specie non admodum absimili, vocare voluerunt, sed quod ad formam gladij seu ensis, si rem vt est considerare velimus, multa melius ac verius totum pectoris os pugionis Hispani speciem præ se ferre apparet. Nam primum os, seu prima ossis pars, rotundæ pugionis parti respondet, quā minimus digitus apprehensione tangit, & vulgò dicitur ensis pomum. Secundum vel secunda ossis pars respondet illi parti, quam tota manus complectitur, & capulum seu manubrium nuncupatur. Tertium os, vel tertia ossis pars vnà cum ipsa cartilagine reliquæ parti pugionis assimilatur, & ideò vniuersam hanc ossium struem nonnulli xyphoidem ab ensis imagine vocarunt. Amatus Lusitanus *cent.* 3. *in schol. cur.* 93. refert in dissectione corporum cognouisse cartilaginem hanc à natura perforatam esse, quod tamen alij Anatomici silentio prætereunt.

Cùm autem nulla pars sit in homine, quæ non sit ob aliquem vsum à natura facta; aliter enim superuacanea esset, & potius abscindenda, quàm optanda, teste Galeno, *lib.* 17. *de vsib. part. c.* 11. Ideò exquirendum, quem vsum, quamve actionē habeat in corpore hæc cartilago. Galenus, *lib.* 6. *de vs. part. cap.* 3. & *lib.* 7. *cap.* 21. ait, hanc cartilaginem esse factam, vt sit propugnaculum oris ventriculi, & partis septi transuersi, quæ illic est, vt & cordis similiter. Quam tamen sententiam Realdus Columbus, *lib. anat. c.* 21. refellit, eo quod pars hæc in sinistro latere à ventriculi regione plurimū distet. Et ipse existimat hanc membranam esse progenitam, vt cordi præsit, & septum transuersum muniat. Iohannes Valuerda, *lib.* 1. *suæ anat. cap.* 16. aliam habuit sententiam, hanc videlicet partem esse munimen anterioris partis iecoris, ac ventriculi. Quidam celebris ac doctissimus nostræ ætatis Anatomicus arbitratur, xyphoidem iecori tantùm superstare, & à ventriculi orificio superiore longissimè distare. Vesalius scribit, hanc cartilaginem subditarum illi partium esse propugnaculum, quæ verò partes ei subijciantur, non explicat. Videre tamen se non posse scribit, cur cartilago hæc à loco suo dimoueri, ac situm mutare nō possit. Nam quamuis dura sit, alijs partibus collata, est tamen mollis præ ossibus, ita vt flecti, ac sedem suam valeat mutare, quamuis non sine aliquo labore, vt animaduertit Columbus: Et sicut epiglottis, quæ tota est cartilaginea; curuatur & inflectitur cum esculenta ac potulenta deglutiuntur, & illis cedit in ventriculum demissis: ita huic parti, cùm sit eiusdem naturæ ac substantiæ non repugnat, vt ipsa quoque possit flecti, ac deprimi. Imo fuit sententia Nicoli, *in serm.* 7. & Piccolominei, hanc cartilaginem à summo rerum omnium opifice in humano corpore factam esse, non solùm ad

corporis viuentis. Si priori modo consideretur, hi viri peritissimi vera fatentur: Si secundo facilè hallucinari potuerunt. Nam cùm partes vita & motu priuatæ concidant, & contrahantur, & illæ præcipuè, quæ in viuente turgere solent, idque eueniat potissimum in hominum cadaueribus, qui vel ex longo morbo extincti sunt, vel post mille tormenta & ærumnas in carceribus toleratas morte violenta perimuntur, ibi non est mirum, si eorum ventriculi tùm Anatomicis videantur valde distare à mucronata cartilagine: qui tamen cùm in sanis ac viuentibus crassi sint, & cibo vt plurimum repleti turgeant, superius elati adhærent, vel propinqui sunt mucronatæ cartilagini. Quare fuit rectè scriptum à præclarissimis illis viris, hanc cartilaginem nō solùm ob munimen ventriculi, verùm etiam ob motum illius procreatam esse, vt scilicet cederet motui ac dilatationi ventriculi ex alimenti copia turgentis. His adde illud: Quo ablato & alterum aufertur, & eo posito alterum existit, illius quidem causam esse fateri debemus: Sed est obseruatum nonnulla symptomata ventriculi, potissimum cùm deprimitur ista cartilago, fieri, ac nullo remediorum genere posse profligari, & restituta cartilagine quamprimùm aboleri: quis ergo negare audeat, horū causam esse huius cartilaginis procidentiam? Addit porro: Neque verò ex imperitia vel auaritia aliquorum hominum statuere debemus, esse hunc morbum fictitium, & inuentū dumtaxat pro extorquendis hominum pecuniis, sed potius horum imperitiam ac auaritiam redarguere, & DEVM omnium bonorum largitorem laudare, summáque gratiarum actione prosequi, qui dignatus sit, hunc fortasse antiquum, sed cognitum morbum nobis patefacere. Ipse quidem non solùm concedit, aliquando accidisse, & accidere etiā posse, vt ex nequitia, vel imperitia aliquorum; qui violenter, vel quando opus non est, illam partem contrectant, vbi morbi nōn sunt, morbi fiant, & vbi sunt, augeantur, potissimúmque si ab alia causa ortū habeant. Verùm etiam hanc rationem ab Excellentissimo quodam viro adductam suam firmare potiùs opinionem existimat. Nam si hæc cartilago, cùm sit sensus expers dolore affici non potest, & ea malè ab istis tractata, vel ob vicinitatem iecoris, vel diaphragmatis, aut diaphragma & iecur, vel etiam os ventriculi, consensus ratione afficitur, & varia subsequantur symptomata, cum ea fieri non possint, nisi partes eæ vim huic cartilagini factā recipiant, & illi vicinæ sint, videre se non posse scribit, cur ab aliqua externa causa, vel interna allata huic parti læsione, ac vi pariter earumdem partium symptomata varia non subsequantur.

Error nonnullorum.

Symptomata ac signa.

Symptomata ac signa.

Symptomata verò quæ sequuntur prolapsum huius cartilaginis, plura recitat. Primùm enim vbi cibus receptus, præsertim durioris substantiæ & non admodum dentibus fractus ad os ventriculi peruenit, ob peruersiónem cartilaginis angustius factum aliqualem dolorem parit, & ægrè ad ventriculum pertransit, sæpiúsque euomi consueuit. Virtus enim expultrix percipiens læsionem cartilaginis irritata insurgit, vt noxium expellat, in quo conatu fre-

quẽter alimentũ ipsum reiici, deinde laborantes pondus quoddam circa ventriculi regionem percipiunt, potissimùm post assumptum cibum. Præterea cùm appetentia sit oris ventriculi propria functio, ex Galeno, 2. *aphor. comm.* 20. & 1. *de rat. vict. in acut. comm.* 18. si hæc pars à cartilagine mucronata prematur, ac lædatur, fit, vt appetitus ipse imminuatur vel ferè aboleatur: & quoniam cartilago hæc reclinata aliquã etiam vim infert diaphragmati, hinc insurgit aliqua spirandi difficultas, quâ ægrotantes potissimùm laborant, cùm mouentur, vel altiora loca vt scalas & montes ascendunt. Quemadmodũ etiam septum transuersum à ventriculo & iecore, vt etiam liene, cum maximo tumore laborant, premi potest, & difficilem respirationem excitare, vt scriptum reliquit Galenus, *lib. 2. de different. respiration. c.* 10. ita etiam illo à mucronata cartilagine presso idem symptoma oriri sine dubio potest, quamuis id non à Galeno nec alio quopiam fuerit animaduersum. Quod si cartilago hæc iecur ipsum cõprimat, cùm ex hac compresſione & coarctatione non possit biliosus succus ad propria loca transmitti, per vniuersum corpus diffunditur, ac regium morbum excitat: & cùm sæpenumero ex morbis morbi fiant, si inappetentia, vomitus & regius morbus diu perseuerauerit, in atrophiam vel cachexiam incidunt, in illam ratione priuationis alimenti, in hanc verò causa vitiosi alimenti. Præter enarrata mala, si laborantes sursum brachia extendant, vel in lectulo supini iaceant, ingenti vel maiore dolore circa præcordia afficiuntur, in reliquis sunt anxij, ac loco stare nesciunt, vigiliisque valde molestantur. Non est autem necessarium, vt omnia commemorata symptomata in singulis hisce ægrotantibus reperiantur, sed alia in aliis, modò intensiora, modò leuiora, pro maiori vel minori cartilaginis depressione ac læsione illata.

Prognostica.

Prognostica.

Cartilago mucronata, sicut & cæteræ cartilagines, si præscindatur, non recrudescit: & si rumpatur nunquam reparatur vel solidescit, auctore Aristotele, *lib. 3. histor. animal. cap. 8. & lib. 2. de partib. animalium cap. 19.*

Mulieres consueuerunt magis hoc morbo laborare, quàm viri; cùm in iis in mucronata cartilago sit minus dura, habitúque sint humidiore, & excrementis potissimùm frigidis abundent.

Hæc cartilago depressa à principio facili negotio ad propriam sedem restituitur: Sin autem depresſio negligatur, ac diu perseueret ratione duritiei partis maxima cum difficultate ad situm reduci potest.

Curatio.

Curatio.

Varij cartilaginem reponẽdi modi. 1.

Ideò operæ pretium est, quamprimum operam dare, vt ad naturalem situm extollatur, quod pluribus rationibus effici poterit. Nam si adesset in corpore humorum abundantia, vel humores ad partem affectam fluerent, antequam manus intrò adhibeantur, plenitudo auferri vel saltem imminui, & fluxio aliò deflecti ac inhiberi debet. Igitur peritus artifex ventrem fascia sursum versus deuinciat, & ab vtroque hypochondrio subtus costas inchoando partes illas manibus comprimat, vt impulsu turgentium partium cartilago depressa ad locum

proprium redeat, à qua tamen curatione abstinendum in mulieribus grauidis. Nam sine manifesto abortus discrimine minimè adhiberi potest, vt contigit annis elapsis vxori cuiusdam Equisonis prægnanti, quę cum febre tertiana inuadente cum quibusdam ventriculi perturbationibus afficeretur, à quodam pro restituenda cartilagine ad locum suum post habita omni fœtus custodia, supra ventrem arctissimè vincta altero die partum abegit, & sequenti nocte ipsa obiit: & ipse accersitus, vt opem huic mulieri ad interitum properanti afferret, audiens ex viri huius audacia & inscitia fœtum mortuum excussum esse, & videns miserrimam illam fœminam iam interemptam esse, non potuit non maxima animi sui molestia hanc dementissimam temeritatem detestari, & simul cogitare & perquirere, an verum esset, cartilaginem hanc pręter naturam deorsum prolabi posse, & si procidat, quæ symptomata ac mala excitare posset, & tandem, quænam esset germana ac tuta huius procidentiæ cura, quam pluribus modis fieri posse postea cognouit, quorum vnus iam explicatus.

Cui succedit alter, quem ægrotus ipse propria industriâ assequi poterit, si videlicet rem aliquam grauem ac ponderosam, quantum ferre valet manibus strenuè capiat, tantúmque extollat, vt à terra magis distet, quàm capitis ipsius summitas, & sic eam sublimem summa vi tenens se hinc inde aliquantisper, modò ad dextram, modò ad sinistram vertat.

Cum tamen non omnes, & potissimùm mulieres, ob virium imbecillitatem id efficere possint, succedat tertia ratio curandi, & est, vt artifices manibus cartilaginem lapsam leniter contrectando eleuent, & ad naturalem sedem reducant, ad quod præstandum inueniuntur plures mulieres peritæ, quàm viri: cuius rei hanc esse causam ait excellentissimus Massinus, (quem inuenit in tanto Medicorum numero, qui hanc fieri depressionem ac morbum asseuerit) quoniam mulieres crebriùs ab hac ægritudine capiuntur, & ob verecundiam & honestatem libentiùs mulierum, quàm virorum manibus se committunt. Hinc vsu euenit, vt mulieres ob magis frequentem operationem & vsum peritiores, & magis idoneæ fiant.

Quod si tribus expositis modis cartilago non possit ad naturalem situm restitui, fortasse non erit sine fructu supra regionem huius partis apponere cucurbitulam superius perforatam cum leui tamen flamma. Nam cùm ventosa habeat insignem vim sursum trahendi, rationi consonum est, vt hanc delapsam partem sursum eleuet, ac trahat: cùm tamen aliquantisper cucurbita manserit, non vt auferatur, sed aperto foramine permittant, vt per se remoueatur. Antequam verò ministri huius cartilaginis restitutionem aggrediantur, vt faciliùs id consequi possint, cùm ea pars, vt sæpe dictum, sit duriuscula, regionem totam superioris partis ventriculi illinere solent vel butyro solo, vel butyro & oleo amygdalarum dulcium, quibus aliqui parum croci adjiciunt, quod faciendum ipse magis probat, cùm prolapsus est factus ab aliqua causa externa, quàm cùm ab interna, in quo casu magis exsiccatione egemus, quàm humecta-

tione. Si tamen id fiat, vt faciliorem aditum manui præbeat, vt videlicet cutis musculi huic cartilagini suppositi à linimento laxati manus contrectationi magis cedant, id se non improbare asserit, dummodò parcè fiat. Quod si prolapsus sit antiquus, & qui spatio temporis callo ferè obduruit, adhibenda sunt, quæ molliant, laxent, & partem extensioni aptam efficiant, vt est fotus cum decocto maluæ, althææ, fœnigræci, atque id genus aliorum, atque siue fiat spongiâ, siue aliquo instituto molli parum refert.

Cartilagine in propriam sedem repositâ insurgit alia indicatio ipsam firmandi & roborandi, ne amplius prolabatur, sed in sua sede constanter firmitérque consistat, quod facili negotio perfici poterit, si locus affectus aliquibus vicibus foueatur spongia aliave re simili madefacta in vino nigro parum austero, in quo mastix, thus, absinthium, balaustia, rosæ rubræ, nuces, cupressi, & id genus alia eballierint, & postea admoneatur sequens Ceratum.

℞. *Mastich.* ℥ ii. *ladan.* ℥. i. *rad. bistort. nuc. cupress. medull. interioris thur. ros. rubr. balaust.* an. ℥. ß. *corall. rubr.* ℈. i. Misce, & cum *pice nauali ac terebinth.* q. s. f. l. a, Ceratum, quod per 6. vel 8. dies parti adhæreat. Nec laudandos censet illos, qui Cerati vice albumen oui apponunt, quoniam nimis refrigerat, quod in parte adeò frigida vitari debet.

Atque ista è Iohan. Baptista Codrochio proponere libuit, quæ Lectori perpendenda & cum experientia conferenda relinquimus, atque hoc etiam considerandum damus, an non affectus, quem Germani *das Vrebethun* nominant, cuius suprà *de luxat. verteb. dorsi*, mentionem fecimus, quandoque etiam ad hanc causam referri possit.

LIBRI SECVNDI PARS TERTIA

DE

SIMPTOMATIBVS QVÆ PVLMONIBVS ET THORACI ACCIDVNT.

Proœmium.

POSTQVAM *præcedente parte huius libri absoluimus morbos, qui pulmones & thoracem infestare solent; restat, vt iam symptomata, quæ iisdem accidunt, subiungamus. Et quidem primò actiones læsas quod attinet, cùm pulmones cum aspera arteria & thorace respirationis organa sint, simúlque voci & sermoni in homine formando inseruiant, dicendum, 1. De respiratione læsa; quò portinet Asthma, & suffocatio ac strangulatio; 2. de vocis & locutionis vitiis; 3. de tussi,*

item conuulsione diaphragmatis, quæ ad motus sympto-mata pertinet; 4. de dolore lateris & pectoris qui etiam insigne est in pectore in sensu tactus symptomata.

Qualitatis mutatæ quæ in sensus incurrant, sympto-mata hîc non dantur. In excretis verò est sputum & pu-ris ac sanguinis, grandinis, calculorum ac vermiculorum è pectore eiectio; de quibus ordine dicemus.

CAPVT

CAPVT PRIMVM

DE RESPIRATIONE in genere.

Respiratio læsa in genere.

RESPIRATIO, Græcis ἀναπνοὴ, motus est pectoris & thoracis, quo aër attrahitur in pulmones & expellitur. Et quidem pulmones naturali vi, vbi aëris attrahendi vel expellendarum fuliginum necessitas percipitur, dilatantur & contrahuntur: quod vt commodè præstare possint, & locum, in quo moueantur, inueniant, facultas animalis simul cùm pulmone thoracem dilatat, & contrahit, pulmonísque & thoracis motus in vnum finem conspirant. Ideoque etiam hic motus non planè liber est, & voluntarius, sed παθηματικῶς, & necessitatibus corporis subiectus, & thoracis motus naturę vrgenti cedit. Qui enim motus voluntarius & planè liber est, is nullum tempus, nullam mensuram præscriptam habet. Cohibitum autem spiritum ducere iterum cogimur; cùm suffocatio vrgeat, quam natura reformidat.

Suffocatio serui barbari.

Peculare enim quiddam fuit, quod de seruo Barbaro refert Galenus, *2. de mo u muscul. cap. 6.* qui cohibito sponte spiritu seipsum suffocauit; cùm alioquin natura superior tandem ad respirandum impellat.

Respiratio autem duobus motibus perficitur, inspirationis scilicet & exspirationis. In inspiratione pulmo & pectus dilatatur & aër attrahitur. In exspiratione pulmo & thorax cōtrahitur, & aër fuliginosus expellitur. Inter hos duos motus, duæ intercidunt quietes, sicut in pulsu inter systolem & diastolen. Differentia tamen hîc quædam est pulsum & respirationem. Quia enim pulsus planè naturalis est, motus ille est continuus & non interruptus, nisi quod duæ quietes inter systolen & diastolen intercedunt: quia verò ad respirationem etiam facultas animalis concurrit, nonnihil pro arbitrio nostro hic motus regi, & interdum aliquandiu differri potest.

Differentia inter pulsum & respirationem.

Tria autem ad respirationem naturalem concurrunt. 1. Facultas mouens. 2. Organa respirationi inseruientia, quæ sunt pulmones, diaphragma, thorax variis musculis instructus & agitatus, trachea, quæ via est, per quam aër ingreditur & egreditur, quò pertinent & nares, ac os, & fauces, quo ipsi etiam aëri

transitum permittunt. 3. Vsus, qui est caloris in corde temperatio, spirituumque generatio. Ideò enim fit respiratio, vt cordis calor ventiletur, & in statu naturali conseruetur, cordisque actiones rectè perficiantur.

Quibus fortasse quartum addere licet, ipsum aërem, qui inspiratur. Is enim ita dispositus sit necesse est, vt calorem cordis ventilare & refrigerare possit; si verò is sit crassus, fuliginosus, qualis est in quibusdam cauernis, aut si nimis æstuosus, ad refrigerandum ineptus est, & quandoque suffocationem inducit.

Ratione autem organorum respirationis quædam differentia est, & ἑκουσία alia est ἀβίαστος, cuius instrumentum est diaphragma; alia βίαιος, quæ à musculo fit in summis scapulis sito, & ab interna intercostalium parte. Sic ἐσωτερικῆς ἀβιάστου instrumenta sunt musculi circa abdomen; βιαίας autem externa intercostalium pars. Nerui, qui ad diaphragma pertingunt, inter 4. & 5. vertebram ceruicis prodeunt, qui ad intercostales musculos & thoracis vertebras progrediuntur. Atque hæc ad naturalem inspirationem necessaria sunt, quæ si lædantur, respirationem lædi necesse est.

Est nimirùm respiratio læsa pulmonis ac thoracis motus à naturali statu deflectens, propter vitium aliquod in facultate mouente, organi respirationis vsu mutato, vel etiam in aëre, qui attrahitur, consistens.

Respiratio quomodo lædatur.

Læditur autem respiratio, vel quia planè aufertur, quæ ἄπνοια dicitur, vel deprauatur, quæ δύσπνοια appellatur. Platerus tamen, nec incommodè, dyspnœam omnem ad respirationis defectum seu diminutionem refert; Deprauatam autem solùm respirationem appellat; quãdo non rectè fit respiratio, vt dum est frequens, cita, vel interrupta; quo etiam suspirium refert.

Causæ.

Causa.

Respiratio læditur. 1. læsa facultate, idque fit, vel cùm facultas motrix per se læditur, vel per accidens, vbi eâ saluâ ac spiritu animali præsente aliunde in motu impeditur. Cùm autem vis mouendi seu respirationem efficiendi & in pulmone & thorace consistat, vtriusque facultatis læsio perpendenda.

Pulmonis præcipui respirationis organi motus peculiari eius vi perficitur, qua eius facultas tam diu salua esse dicitur, quamdiu eius temperies & calidum innatum saluum est. Ideoque læsa pulmonis facultas per se tantùm dici potest, cùm eius temperamentum vitiatur, & calidum innatum deficit, id quod in phthisicis & moribundis sæpè accidit. Impeditur verò facultas pulmonis motrix, licèt salua sit, & ita per accidens læditur, & in operatione sua impeditur, dum spatium, in quo liberè moueatur, non habet; id quod fit in pectoris angustia quacunque de causa profecta, vt in gibbositate, empyemate, hydrope pectoris, aut dum ab abdomine diaphragma comprimitur, & sursum pellitur.

Thoracis verò motus ab animali facultate pendet, quæ per se equidem lædi propriè dici non potest; per se tamen lædi à Medicis dicitur, cùm spiritus animalis, qui ad motum animalem necessarius est, deest, & cùm spiritus animalis ad thoracis

musculos & diaphragma non influit. Fit autem hoc, vel quia non transmittitur, vel quia non recipitur ipsiúsque influxus prohibetur. Non transmittitur, vel quia spiritus animalis deficit, vt in moribundis, & in nimiis euacuationibus & aliis causis spiritum dissipantibus; vel eius influxus à cerebro non fit, vt in apoplexia & soporosis affectibus. Non verò recipitur influens spiritus animalis propter vitium neruorum spiritum animalem ad musculos thoracis & diaphragma deferentium. Etsi verò etiam ex sexta & septima coniugatione thorax neruos accipiat: tamen quia septum transuersum, cuius motus ad mediocrem respirationem sufficit, neruos etiam à dorsali medulla insignes vtrinque accipit, rarò respiratio sola & seorsim, citra aliarum actionum læsionem, neruorum sextæ & septimæ coniugationis vitio læditur, sed dorsali medulla & coniugationibus dictis simul læsis, quod non nisi circa exortum in cerebro fieri potest, vt in apoplexia, respiratio læditur. Nerui autem maiores à dorsali medulla progressi, si seorsim afficiantur, id quod in catarrhis eò decumbentibus vt & intemperie frigida, vulneribus, tumoribus fit, respiratio seorsim læditur. Quo etiam referri potest spinalis medullæ ob luxationem vulnera, vel alias causas, vitium.

Per accidens verò læditur facultas & motus thoracis, in primis eius dilatatio, dum facultate integra, & spiritibus præsentibus motus impeditur, vel ob dolorem lateris & diaphragmatis, colli, abdominis, intestinorum, hepatis, ventriculi, aut harum partium vulnera, aut dum ob aquam vel pus, vel sanguinem in cauitate thoracis contentum is liberè moueri non potest, & diaphragma comprimitur, vt liberè distendi nequeat; ab hepate vel liene tumente, aut flatibus & vaporibus in intestinis contentis. Vapores etiam vel flatus in abdomine collecti, & circa diaphragma subsistentes illius liberum motum impediunt, & nunc respirationem difficilem, nunc suffocationis metũ inducunt, quibus sæpè & cerebri ac cordis alia mala accedunt, ob insignem cum cerebro, & corde diaphragmatis consensum, præsertim si materiæ magna sit copia. Vapores autem hi à venis mesaraicis & hypochondriis, ventriculo, intestinis, interdum & vtero attolli solent. Viscera quoque in abdomine circa septum transuersum appensa, si obstruantur valde, vel intumescant, pondere suo diaphragma infra trahendo illud liberè moueri non permittunt, id quod fit in hepatis obstructionibus & tumoribus, quæ difficilis respiratio sæpè diu hydropem præcedere solet. Ventriculus quoque cibo repletus eodem modo difficilem respirationem efficere solet; quod & ab ingestorum ciborum qualitate interdum euenit. Quod & in grauidis accidit ab vtero, qui distentus diaphragma comprimit, & difficilem respirationem reddit.

II. Ratione organorum læditur respiratio, dum aliquod in iis est vitium. Organa autem respirationis alia ad motum faciunt, vt pulmo, diaphragma, musculi, thoracis & abdominis, alia aëri ingressum permittunt, vt nares, os, & fauces, larynx, aspera arteria; eiusque rami per pulmonẽ dispersi, quique ad pulmonis substantiã pertinẽt,

Pulmonis ergo vitio respiratio impeditur, dum pulmonis asperæ arteriæ angustiores, quàm par est, fiunt, nec satis dilatari possunt, dum scilicet obstruuntur à catarrhis eò defluentibus, quasi confertim & ἀθρόως ruunt. Suffocatiui nominantur, & pituitoso humore in iis collecto, à sanguine in eo effuso, vt & pure, vel in pulmone collecto, vel aliunde effuso, grandinibus item, calculis & vermiculis aut comprimuntur à pituita in læuibus arteriis & pulmonis substantia, vel tuberculis, vel aqua in pulmone collecta. Connexus etiam pulmonis cum concauo thoracis strictior pulmonis motum liberum impedit, respirationémq; difficilem reddit, quod nonnullis à primo ortu, aliis post casum aut pleuritidem accidit. Si enim pulmo à prima origine fit maior, quàm par est; aliquod respirationi impedimentum affert. Faciunt etiã huc pulmonis vulnera & vlcera.

Diaphragmatis verò & musculorum respirationi inseruientium vitio fit respiratio læsa, dum diaphragma vel inflammatur, vel vulneratur, aut dum catarrhus qui in musculos intercostales lapsus est ad diaphragma vsque etiam penetrat, aut dum musculi contunduntur, inflammantur, vulnerantur, vel exulcerantur, vt & musculi abdominis, respirationi inseruientes, aut si catarrhus in eosdem musculos decumbat.

Pertinet huc & costarum & vertebrarum vitium, dum vel franguntur, vel luxantur, ac thoracis motui obsunt.

Tandem inter thoracis vitia est hoc, si cartilagines thoracis, quæ ad motum faciliorem edendum pectoris circunferentiam constituunt, in osseam substantiam indurantur. Nam & tunc thorax satis dilatari nequit.

Partium autem per quas aër transire debet, vitio putà narium, oris & faucium vt & tracheæ angustia, difficilis respiratio, imò suffocatio interdum induci potest. Quod fit si nares vel à pituita, vel à tumore aliquo obstruantur & obturentur, si tumor aliquis fit in musculis faucium, laryngis, in tonsillis, vel columella delapsa sit, vel si vertebræ ceruicis luxatæ viam hanc intercludant. In primis verò si aspera arteria, & præcipuè eius caput seu laryngis rimula, vel obstruatur, vel astringatur & coarctetur, vel à quacunque causa angustior reddatur. Quò pertinent & asperæ arteriæ vulnera.

III. Ob vsum respirationis seu finem mutatum, atque ita cordis vitio respiratio læditur. Si enim ille non vrget, nulla aut quàm exigua fit respiratio; & quàmdiu motus cordis cessat, tamdiu etiam cessat respiratio; quod fit in syncope & suffocatione vterina. Si verò vsus vrget, respiratio fit magna vel frequẽs & celer, id quod in febribus ardentibus accidit, & plurimæ respirationis læsæ differentiæ ab vsu & fine mutato proueniunt.

IV. Tandem etiam aëris, quem spirando attrahimus, vitio, respiratio lædi potest. Si enim is crassus, caliginosus, & fuliginosus sit, qualis est in quibusdam cauernis, qualémque faciunt fumi, qui è carbonibus accensis exhalant, vt & vapores è musto & cereuisia feruente, vsui non satisfit, adeò vt etiam à tali aëre nõnullos suffocatos fuisse, compertum sit. Ita in Cypro è venis calcanthi fumus attollitur, qui homi-

nem suffocat, teste Galeno, 9. *de simpl. med. facult. tit. de calantho.*

Respirationis læsæ. Has causas omnes vt in numerum redigamus, sit respiratio læsa.

Causa. 1. 1. Ab insigni intemperie & pulmonis corruptione.

2. 2. A pectoris angustia, quacunq; de causa profecta ob quam pulmo & diaphragma liberè moueri & dilatari non potest.

3. 3. Ob defectum spiritus animalis, in moribundis, in apoplexia, & frigidis affectibus.

4. 4. Ob neruorum insignium ad thoracis musculos & diaphragma tendentium læsionem quamcunque spiritus animalis influxum prohibere potest.

5. 5. Ob dolorem in musculis thoracis & aliis partibus vicinis, quæ respirationi quocunque modo inseruiunt.

6. 6. A diaphragmatis motu impedito, ab aqua, pure, vel sang. in thoracis cauitate contento, vel à vaporibus & flatibus ab inferioribus ascendentibus, & circa diaphragma subsistentibus, seu viscerum in abdomine obstructione, distensione & tumore.

7. 7. Pulmonis vitio, dum scilicet eius arteriæ vel obstruunt quacunq; de causa, vel comprimuntur, aut dum pulmo pectori agglutinatur aut vulneratur.

8. 8. Diaphragmatis vitio, dum illud vulneratur, inflammatur, vel dum catarrhus in id decumbit.

9. 9. Musculorum thoracem mouentium vitio, dum illi contunduntur, inflammantur, exulcerantur, aut dum catarrhus in eos decubit.

10. 10. A costarum & vertebrarum dorsi luxatione & fractura, vt & cartilaginum pectoris induratione

11. A musculorum abdominis morbis, ob quos liberè moueri non possunt. 11.

12. A narium, oris, faucium angustiâ. 12.

13. A laryngis & asperæ arteriæ obstructione, compressione, vulneribus. 13.

14. Ab vsu mutato, qui varius est. 14.

15. Aëris, quem inspiramus, vitio si is calori refrigerando & ventilando non sit idoneus. 15.

Atque tot quidem respirationis læsæ causæ. Verumenimverò plurimæ à morbis, quos iam explicauimus, vt & apoplexia, febribus, & similibus dependent, atque ita de respirationis læsæ curatione vno in loco tractari non potest: Ideoque alios Medicos secuti, hîc saltem de ea respirationis læsę curatione dicemus, quæ vulgò Asthma, vel orthopnœa dicitur, deinde de suffocatione, & strangulatione, quæ peculiares respirationis læsæ differentiæ sunt.

CAPVT II.

De Asthmate & Orthopnœa.

Asthma. ASthma; Latinis Anhelatio, etsi interdum in genere & amplo vocis significatu pro quacunque respiratione difficili & anhelosa quacunque de causa profecta, siue cum febre, vel sine febre accipiatur: Strictâ tamen vocis significatione Hippocrati est [illegible], hoc est, frequens, seu densa & difficilis respiratio sine febri, qualis est eorum, qui ex cursu & celeri exercitatione subsistunt, & quidem cum sono, vt Celsus addit, à spiritu humorem in pulmone con-

sono, vt Celsus addit, à spiritu humorem in pulmone contentum dissoluente. Quando verò malum eò vsque creuit, vt æger erecto corpore propter suffocationis metum respirare cogatur, ὀρθόπνοια appellatur. Imò vt Galenus, *6. aphor. 46.* scribit, qui Hippocratem ætate secuti sunt, affectionem quandam diuturnam nonnulli asthma simpliciter nonnulli quoque ὀρθόπνοιαν nominant, cùm sine febre æger continenter difficilem habet respirationem.

Vnde etiam Asthma definitur læsa respiratio, eáque densa & frequens ferè, vt æger sine anhelatione respirare nequeat, sine febre plerumque ab angustia bronchiorum pulmonis proueniens. Quando malum (differt enim asthma & orthopnœa saltem magnitudine) ita incrementum sumpsit, vt æger non nisi erecta ceruice spirare possit, orthopnœa nominatur.

Locus affectus est pulmo, & quidem secundùm bronchia, id est, asperæ arteriæ cartilaginosas propagines per pulmones dispersas, quæ spiritus via sunt. Quanquam enim thorax & pulmo etiam suo modo satis dilatentur: tamen propter harum viarum angustiam satis aëris inspirando attrahi non potest, vnde, vt quod magnitudini & sufficientiæ deest, compensetur frequentia & velocitate, frequens ac velox spiratio oritur.

Causæ.

Causæ. Etsi verò, vt dictum, respirationis difficilis plurimæ causæ sint: Asthmatis tamen in specie dicti duas tantùm ponit causas Galenus, humores scilicet crassos ac pituitosos, & crudum tuberculum, quibus tamen adhuc vna, atque altera addi potest.

Est nimirum proxima asthmatis causa, angustia bronchiorum pulmonis, seu vsus auctus propter angustiam bronchiorum pulmonis. Angustia autem illa oritur, non à quacunque causâ, cùm, vt dictum, asthma sit respiratio difficilis non quævis, sed anhelosa & diuturna ac curatu difficilis sine febri, ab obstructione, vel compressione pertinaci. Vtrumque enim, obstructionem & compressionem scilicet, efficiunt primò humores sæpè crassi & visci-di, nonnunquam & tenues ac serosi, sed copiosi, deinde crudum tuberculum, vel grando & calculi in pulmonibus hærentes. Quibus nonnulli & flatum crassum addunt. Hæc enim siue intus bronchia pulmonum obstruant, siue in substantia pulmonis, venis eius & læuibus arteriis hærentes ea comprimant, angustiam efficiunt, & ita respirationi obsunt, vt postea, *quæst. 1.* dicetur,

Materia autem bronchia pulmonum seu obstruens, seu comprimens, nunc in pulmonibus sensim colligitur, ob debilitatem & cachexiam illius visceris, vt docet Auicennas, *3. can. fen 14. tract. 4. cap. 3.* & bronchia obstruit, quæ interdum etiam in calculum & grandinem induratur: nunc verò aliunde affluit. Fit hoc interdum à capite, cùm catarrhi à capite lapsi in pulmonibus subsistunt, id quod vulgò frequentissimè fieri putatur. Verùm ego id rarius accidere puto, vt postea, *quæst. 1.* dicetur, & frequentissimam asthmatis causam esse puto materiæ per venam arteriosam in pulmones effusionem, dum scilicet circa hepar in venoso genere crudi Frequentissimæ asthmatis causæ.

humores colliguntur, & per venam arteriosam in pulmones effunduntur & bronchia pulmonis comprimentes respirationis difficilis & asthmatis propriè dicti, mali scilicet diuturni & contumacis illius causa sunt. Etsi enim in hydropicis humor serosus ad thoracem penetrans respirationem difficilem efficere possit: tamen ea respiratio difficilis propriè asthma non est, sed ab hydrope, morbo primario, dependet. Et quidem ille humor, qui è venis per venam arteriosam in pulmones confluit, non semper crassus est, sed sæpè tenuis & serosus, qui in venis & arteriis collectus nunc motu corporis, nunc irâ, sæpè verò ad aëris & tempestatis mutationes, agitatus in pulmones irruit, vnde paroxysmus sæpè secundùm Lunæ motum & quarto ferè die exacerbatur. Non impossibile tamen videtur, vt humor etiam talis (cum arteriæ multo sero abundent) per arteriam venosam *in pulmones infundatur*. Eodem modo à crudo tuberculo oriri potest asthma, non solùm in asperis arteriis consistente, sed & extra eas constituto, eásque comprimente. Et quidem si crudum tale tuberculum consistat solùm in aspera arteria, vel circa eam, tantùm asthma parit; sin etiam circa læues, cor in consensum trahitur, & pulsus inæqualis efficitur, id quod in Antipatro factum refert Galenus, 4. *de loc. affect. cap. vlt.* Sin vtrasque pulmonis arterias obsideat, & asthma, & inæqualitas pulsus inducitur.

Possunt quidem & alij tumores qui suppurantur, respirationem difficilem efficere, vt non solùm Galenus, 4. *de loc. affect. c.* 8. & Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 37. docet, sed & res ipsa loquitur; cùm tum etiam bronchia pulmonis comprimantur: tamen si strictè vocabulum asthmatis accipimus, ea læsa respiratio ásthma non est, sed cocto ac rupto abscessu ac pure per sputum reiecto cessat; asthma verò propriè dictum, saltem ab humore crasso & crudo tuberculo oriri docet Galenus.

Hisce causis nonnulli addunt etiam vapores ex vtero ascendentes & flatus crassos. Verùm etsi negandum non sit, ab hisce causis interdum respirationem planè difficilem fieri: tamen quia illa subitò inuadit, & citò cessat, asthma propriè dictum non constituit. Ille flatus potius ad asthma pertinet, qui se materiæ asthmatis causæ iungit, paroxysmíque author est; cùm scilicet humor crassus à motu nimio vel alia causa in flatum resoluitur.

Quod autem flatui tribuitur, sæpius rectius humori seroso, vt modò dictum, tribuendum esset, cum is in ramis venæ cauæ maioribus quacumque de causa feruens & motus ἀθρόως & confertim per dextrum ventriculum cordis in pulmones irruit, & asperas arterias comprimit; quæ non infrequens paroxysmi asthmatici causa est, ob quam æger difficili respiratione, sæpè nulla causa manifesta præcedente, sed imminente aëris aliqua mutatione & tempestate corripitur.

Affinis etiam est asthmati illa difficilis respiratio, quæ à siccitate nimia pulmonis prouenit, ob quam pulmones satis dilatari ad aërem hauriendum non possunt; quam siccitatem in primis metallici vapores inducunt, & propterea iis, qui metalla & mineralia tractant, familiaris

est. Ita refert Heurnius, *de morb. cap.* 4. typographo cuidam adeò siccatos fuisse pulmones, vt aridum pomum retulerint.

Differentiæ.

Differentiæ. Asthma aliud est recens, aliud inueteratum, aliud est periodicum, quod per interualla redit, vbi scilicet materia interiecto quodam temporis interuallo vel confluit ἀθρόως, id quod potissimum per venas fieri puto, vel paulatim antea in pulmonibus collecta moueri & agitari incipit. Hinc fit, vt præter causas proximas antea enumeratas, etiam remotiores cognoscendæ sint, vt vitentur. Tales sunt cibi flatulenti, aër crassus aëris caliditas aut frigiditas nimia, corporis & animi motus nimius.

Deinde asthma aliud est grauius, aliud mitius. Si enim æger quidem difficulter respiret & anhelosus sit, simpliciter asthma appellatur. Si verò ita incrementum sumat difficilis respiratio, vt æger non nisi erecta ceruice respirare possit, orthopnœa nominatur, vt antea etiam dictum.

Tertiò asthma aliquando est etiam hereditaria, habéntque nonnulli congenitam ad asthma propensionem, quæ sita est in pulmonum laxitate quadam & debilitate ad recipiendum affluentes aliunde humores, vel etiam eos cumulandos apta.

Signa diagnostica.

Signa. Imminentis asthmatis signa ita tradit Aretæus, *lib.* 1. *de sign. & caus. morb. diuturnor. c.* 11. Morbi incipientis, seu impendentis notæ sunt huiusmodi: grauitas pectoris, tarditas ad solidum opus, & aliud quodlibet agendum, in cursu, & in accliui itinere difficilis & ægra spiratio, raucescunt & tussiunt, flatus in præcordiis atque eructationes præter rationem excitantur, vigilant, noctu parum, & obscurè incalescunt, nares acutas ad spirationem paratas habent.

Malum autem præsens facilè signis suis pathognomicis cognoscitur. Ægri nimirum plerumque sine febri, de qua postea, *q.* 3. dicetur, & alia euidente causa, quæ respirationem difficilem inducere potest, frequenter, vt ii, qui cursu velociore, aut motu alio vehementi sunt defatigati, & si malum sit vehemens, etiam erectâ ceruice respirare coguntur. Et fit hæc respiratio læsa quandoque cum stertore, & sonitu, quandoque sine eo, ideò quod materia quandoque sine eo, ideò quod materia quandóque hæret in bronchiis & asperis arteriis, quæ dum spiritu disploditur, sonitus excitatur, aliquandóque extra asperas arterias. Scribit tamen Iohannes Zechius, *consultat.* 18. hoc quidem vt plurimum fieri, se tamen in quàm plurimis obseruasse, respirationem accessionis præsertim tempore, raram & admodum tardam, longéque difficiliorem inspirationem exspiratione ipsa esse. Atque ipse causam huius rei hanc reddit, quod cùm duo sint respirationi inseruientium instrumentorum genera, quorum alia aërem suscipiunt, vt arteria cum pulmone, alia mouent. vt ipse etiam pulmo cum thoracis musculis: si accidat, vt non solùm bronchia pulmonum, sed & ipsa pulmonis substantia, cum suis venis & leuibus arteriis, afficiatur, facultá que thoracem mouendi languida sit, accidere, vt nec pulmones

pulmones humore grauati, nec thorax facilè moueri, & distendi possit. Quapropter cùm natura non sine labore & conatu maximo ac longiore temporis interuallo inspirationem moliri potest, vnde etiam partes pectoris supernæ mouentur, quam inspirationem sublimem Hippocrates appellare solet, in qua obeunda, vt vires deiectas interposita quiete aliqua natura nonnihil reparare possit, inspirationem alteram non admodum maturat, & accelerat; & ipsa exspiratio expeditior est inspiratione, quoniam huius operis instrumenta sine multo labore mouentur, & ferè sponte sua concidunt. Idem tamen, *consultat.* 53. addit, respirationem hanc simul magnam esse. Cùm enim rara respiratio vsui non satisfaciat, ab vrgente postea necessitate coacta natura magnam pro viribus respirationem efficit; ita vt non solùm septum transuersum cum musculis intercostalibus manifestè moueantur, sed etiam musculi superiores omnes, ita vt sublimis fiat appellata respiratio.

Quomodo autem asthma à difficili respiratione, à virium imbecillitate, & calore magno in corde discernenda sit, docet Galenus. 4. *de loc. affect. capit.* 7. *Subiiciamus*, inquit, *aliquem omnes simul mouere musculos, vt pectus vnà cum scapulis manifestè subleuetur. In hoc opere ex tribus vnum aliquod conijcere necesse est, aut virium imbecillitatem, aut viarũ spiritus angustiam, aut vehementem in corde, & pulmone calorem. Quamuis interdum duæ, ac nonnunquam (licèt rarò) tres quoque ex iam dictis causis concurrere possint. Igitur vbi vires duntaxat fuerint infimæ, ad tria mouentium musculorum genera venire, eósque omnes ad motionem excitare solent: vno genere vehementer pectus mouere nequeunt, & propterea nõ solùm diaphragma, sed vniuersi thoracis musculi mouentur: motum tamen & sensum efficiunt, & propterea neque frequens omninò, neque rarò omnino eorum actio existit. At praeterea thoracis dilatatio haud quaquam magna erit, nulláque ex ore fiet exsufflatio & spiritus ex solis naribus emitti solent. Quod si per inspirationem narium pinnæ manifestè trahi videantur, id prostrati roboris efficax indicium erit. Aucto verò in corde & pulmone calore, omnibus quidem thoracis musculis peragitur quoque respiratio, sed magna, velox, frequens, veheménsque percipitur, & praeterea calidus exsufflando spiritus emittitur. Tandem qui ob viarum spiritus angustiam difficulter anhelóséque respirat, totum quidem thoracem magna ex parte & celeriter & frequenter dilatant, sed neque exsufflare, neque calidum spiritum emittere consueuerunt. Id enim acuti caloris est indicium.*

Cùm verò angustia ista bronchiorum pulmonis, quæ proxima est asthmatis causa, à pluribus, vt dictum causis, prouenire possit, & eæ discernendæ sunt. Vt verò de causis, quæ respirationem difficilem in genere excitare valent, nihil dicamus, vt de pure vel sanguine in spiritus vias illapsis, & aliis quæ ex suis locis patent. Si à crassis humoribus fiat asthma, & iis quidem in pulmone collectis, sensim difficulter respirare incipit æger, éstque difficultas spirandi continua. Si verò aliunde affluat materia, respiratio difficilis eodem modo continua non est, sed per interualla infestat vel exacerbatur. Est enim asthma; quod ob ma- Signa causarum.

teriam in pulmone collectam excitatur, ob iram, aërem austrinum & similes causas exacerbari etiam possit: tamen in asthmate, quod fit à materia aliunde affluente, exacerbatio illa longè manifestior est.

Exacerbatur autem hoc malum magis tempore autumnali, & hyberno & noctu. Cùm enim, vt Galenus, *6. epid. sect. 1. text. 15.* docet, dies toti anno proportione respondeant, vt matutino tempori ver sit simile; meridiei ęstas, vesperi autumnus, nocti hyems; pituita verò noctu moueri soleat: non etiam est mirum, asthma, quod est morbus pituitosus, noctu magis exacerbari. Siue enim humor aliunde affluat ad pulmonem, noctu is magis moueri solet, siue in pulmonibus congestus contineatur, nihilominus ibi agitatur, & proprias qualitates intendens, vel ad maius spatium sese extendit, vel vapores de se emittit, & omninò euidentia sui exhibet indicia. Et quidem si materia à cerebro delapsa sit, catarrhi signa adsunt: quod si catarrhus absit, per venas materiam affluere indicio est, hepatisque affecti signum tandem exhibet tumor pedum, & cachexia. Ac si humor ille crassus obstructionem efficiat in bronchiis pulmonis, difficilis est respiratio cum sonitu & tussi, malum quandoque etiam cessat, vel remittit pituitâ excretâ; Si verò pituita & humor in venis & pulmone hæreat, abest sonitus & tussis; & rarò aliquid excernitur, ac malum pertinaciùs, & diutius hominem exercet.

Quod si à crudo tuberculo sit Asthma, æger ab initio, dum bene adhuc habere videtur, paulatim incipit difficulter spirare, accrescitque deinceps quotidiè anhelatio circa stertorem ac strepitum. Quod si huiusmodi tuberculum temporis diuturnitate calefactum, & tãdem quandam coctionem recipiens in abscessum mutetur, febris accedit, deinde rupto tuberculo pus, vel puri simile quid excreatur, ac pure euacuato, fit respiratio leuior.

Grandinis, & calculorum signa anteà sunt proposita.

Si à siccitate pulmonis proueniat asthma, præcesserunt causæ, quæ talem siccitatem inducere potuerũt, sputum deficit, & macies totius corporis adest.

Prognostica.

1. Asthma etsi sit morbus diuturnus, tamen paroxysmos habet acutos, ob loci affecti nobilitatem qui organum respirationis est, quo grauiter affecto homo diu viuere nequit, compertúmque est, nonnullos in platea ambulantes, hoc malo subitò extinctos fuisse. Prognostica.

2. Iuuenes hoc malo difficulter liberantur, senes verò nunquam, sed eos asthma ferè comitatur vsque ad mortem, *2. aph. 40.* Infantes autem suffocat, nisi maturis auxiliis sistatur & auertatur.

3. Asthma hæreditarium vix vnquam curatur.

4. Qui gibbosi ex asthmate aut tussi fiunt ante pubertatem, ij statim moriuntur, *6. aphor. 46.* Galenus *in comment.* causam refert in angustiam pectoris & tubercula spinæ intus adnata, quæ si cruda & coctu difficilia sint, hominem asthmaticum diu viuere non sinunt. Sin humida, quæ tandem suppurantur, tussi aliquando vexatos citò tandem suffocant & interimunt. Et quamuis aliàs calor circa pubertatem in-

crementum sumens multos morbos curare soleat: tamen calor hic gibbositatem tollere non potest: & quia adhuc pulmones incrementum sumere solent; spina verò in gibbis amplius non crescit, atque ita pulmoni crescenti in angusto pectore satis loci non datur, is non satis ventilari potest, calorémque natiuum suffocari necesse est.

5. Periculosum valde est asthma in febri acuta. Nam materia & causa asthmatis à calore febrili valde exsiccatur, & ad eiiciendum ineptior redditur. Multâ quoque inspiratione in febre ob calorem vehementem opus est, quæ ob angustiam pectoris, quæ est in asthmate fieri nequit. Materia præterea calore febrili agitata asthma grauius reddit, & simul ob eam febris inualescit.

6. Asthmate laborantibus cum tussi, si tussis cessat, difficultate respirationis aut perseuerante, aut increscente, periculosum est. Contumaciam enim materiæ, & virtutis expultricis debilitatem significat.

7. Ad asthma inueteratum si noua repentè accesserit influxio, quæ pulmones obruat, vt in catarrho suffocatiuo fit, lethale est.

8. Asthmatici ij maximè periclitantur, qui viribus sunt infirmi. Citò enim suffocantur, & in syncopen incidunt; cùm autem pulsus inæqualis admodum redditur; ægrũ morti vicinum esse indicio est, & multò magis, si intermittat.

9. Postquam etiam asthmatici difficulter respirant, vt omnes musculi intercostales superiores scapularum, & ipsæ scapulæ attollantur, periculosum asthma est. Virium enim imbecillitas, calor vehemens & angustia partium respirationi inseruientium adest. Ne tamen in præsagitione ex pulsu & respiratione medicus decipiatur, videndum. Sæpissimè enim, qui bonum pulsum habere videntur, subitò moriuntur & suffocantur: & contrà, qui pulsum prauum habent, auxilio aliquo adhibito, aut flatu, vel seroso humore discusso, subitò restituuntur. Ideoque ad causam morbi, eius magnitudinem, aliásque functiones attendere decet, non ad solam respirationem, & pulsum respicere.

10. Asthma nonnunquam in peripneumoniam mutatur, ídque febre superueniente cognoscitur, nonnunquam in hydropem & cachexiam degenerat.

Indicationes.

Materia, quæ angustiæ bronchiorum causa est, tollenda; quod fit euacuando eam: ídque vt commodius fieri possit, eius crassities, si adsit, attenuanda, viscìditas detergenda. Partes etiam materiam in pectus mittentes euacuandæ & roborandæ, & materia ad pectus ruens ab eo auertenda. Flatus si coniungantur, discutiendi: crudum tuberculum attenuantibus & exsiccantibus absumendum, pulmonis siccitas humectantibus emendanda. Indicationes.

Quæ tempore paroxysmi facienda?

Et quidem tempore accessionis omnis danda opera, vt æger à præsenti periculo liberetur, nec suffocari permittatur. Hoc enim maximè Quid tempore paroxysmi faciẽdum? vrget, & propterea ad hoc maximè respiciendũ. Cùm verò paroxysmus è tribus causis oriri possit, nimirũ vel ex cõmota materia, quæ in pulmone quieta consistebat, vel ex noua in pulmones affluxione, quam & flatus, & vapor aliunde transmissus,

tertiò augere potest: materiam verò moueat corporis atque animi motus nimius, mora sub radiis Solaribus, ad ignem; suppeditet autem & augeat ebrietas & crapula, vsus ciborum crassiorum & flatulētorum. Initiò perpendendūm est, à qua causa paroxysmus ortum habeat. Nam si à causa ortum habeat, quæ præsentem antea materiam agitare soleat, non ita opus est frictionibus, ligaturis, cucurbitulis & aliis reuulsionibus, sed quiete potius, & iis, quæ materiam motam discutere possint. Si verò aliunde materia ad thoracem affluat, seu ex toto, seu ex aliqua parte, omni studio laborandum, vt materia à pectore auerti & distrahi possit. Ergo tum æger corpore erecto, vt spiritui via & dilatato pulmoni spatium maius detur, nullo modo supinus, ne considente ad dorsum thorace angustia augeatur, collocetur pectore nudo, aut certè leuibus saltem vestibus tecto, non verò onerato aut coarctato, in aëre temperato, & ad frigidum declinante collocetur, & inutilium adstantium importuna turba arceatur. Hinc magnæ frictiones, vt & ligaturæ, in partibus inferioribus instituantur, quæ humores ad superiora ruentes reuellunt, eos verò, qui in pectore sunt, non agitant. Si verò pectus & dorsum etiam fricare libeat, fiat id sanè leniter, vt meatibus saltem dilatatis facilior fiat transpiratio, quæ respirationis defectum aliquo modo compensare possit. Suppositoria quoque hic indantur.

Clysteres. Clysteres verò non admittit Ludouicus Septalius, cùm viribus prostratis, & suffocationis periculo incumbente commodè inici non possint. Sed tamen vires non semper ità prostratæ sunt; vt clysterem non admittant, qui à pectore satis commodè reuellit.

Si sanguis in corpore abundet, & virtus valida sit, vena basilica secetur, vel mediana, & tantum sanguinis detrahatur, quantum vires & morbus ferunt. Si verò menses, vel hæmorrhoides substiterint, saphena aperienda. Possunt & cucurbitulæ, cum & sine scarificatione scapulis & cruribus applicari, reuulsionis & auersionis gratia. Venæ sectio.

Si humor sit crassus, equidem non satis commodè purgantia exhibentur. Verùm si humor sit tenuior & mobilis, ad periculum suffocationis vitandum satis commodè purgantia exhibentur, de quo *quæst.* 4. dicetur. Purgantia.

Ad materiam verò discutiendam pectori applicanda Topica laxantia, discutientia, ex oleo amygdalarum dulcium, chamæmelino, liliorum alborum, irino, pinguedine gallinæ & similibus. Vt: Topica discutientia.

℞. *Puln. rad. althaæ, iridis*, an. ℥. j. ß. *farin. sem. lini, fænugrac.* an. ʒ. ij. *ol. amyd. dulc. irini, chamamel.* an. ℥. ß. *pinguedin. gallinar.* ʒ. ij. *ammoniaci vino dissoluti* ʒ. ß. *cera* q. s. F. Linimentum.

Vel ℞. *Mucilag. sem. lini fænug. cydonior. cum aqua scabiosæ vel tussil. extract.* an. ʒ. vj. *puln. rad. ireos, hyssopi*, an. ʒ. ß. *croci*, ℈. j. *ol. lilior. alborum, amygdalarum dulcium, amararum*, an. ℥. j. ß. Cum *cera* F. Linimentum.

Si tamen flatus coniungantur, cauendum, ne subitò & confertim calefacientia medicamenta extra adhibeantur. Si enim flatus à materia foueantur, metuendum est, ne his

calidis medicamentis ea attenuetur & fundatur, flatúsque augeantur, atque ita respiratio difficilior reddatur.

Lenientia & attenuantia. Exhibeantur medicamenta interna lenientia, attenuantia, detergentia & expectorantia, qualia sunt, *amygdal. dulc. & amaræ, ficus, passulæ, scabios. capill. Ven. marrubium, hyssopus, radix aristoloch. rotundæ, ireos, ari, helenij, gentianæ, scilla, sperma ceti, crocus, mosch. ammon. sulphur, benzoë.* & medicamenta ex his parata, vt.

℞. *Rad. ari* ℥. ß. Coqu. *in vino albo* & cum *lob de pino vel syrup. de hyssopo.* Misce & Eclegmatis forma exhibeatur. Vel ℞. *Aqu. cinamom.* ℥. ii. *oxymel. scillitic.* ℥. i. M. aliquid sensim sorbeatur. Vel ℞. *Ammoniac.* Scrup. ß. *flor.* Sulph. *vel lactis eiusdem, croci an.* ℊ. v. *Moschi,* ℊ. j. *oxymel. s.* Drach. ii. *vini albi* ℥. iii. M. Vel ℞. *Ammoniac.* ʒ. i. ß. adde *pulu. glycyrrh. & sacch. penidij q. s.* Formentur Pilul. xxv. quarum 4. vel 5. exhibeantur.

Brunnerus, *consil.* 34. vt expertam & vsu probatam sequentem potiunculam commendat.

℞. *Ammoniac.* Drach. i. ß. *aqu. hyssop.* ℥. iiii. *vini Rhenani.* ℥. ii. Misce.

Maior tamen videtur Ammoniaci quantitas, quàm quæ pro vna dosi exhibenda. Theriaca etiam vel mithridatium in ore teneri potest, & sensim aliquid deglutiri.

Commendatur & pomum excauatum, & ʒ. i. thuris repletum & assatum.

Vel ℞. *Flor.* Sulph. ʒ. i. ß. *Benzoes* ℊ. v. *ammon.* ℊ. iii. *croci* ℊ. ii. *margaritar. præpar.* Scrup. i. *moschi* Scrup. ß.

F. Puluis, cuius quantum cuspide cultelli capi potest, cum iure pulli aut oxymelite aut aqua scabiosæ sumatur.

Auicennas cuminum cum aceto, vel semen sinapis albi cum æquali portione mellis ad formam Electuarij mixtum exhibet.

Vel ℞. *Oxymel. s.* ℥. i. *scillitic. aq. cinam.* an. ℥. ß. *ammoniaci* Scrup. i. *croci* ℊ. iii. Misce.

Vel ℞. *Croci* Scrup. i. *moschi* ℊ. i. *flor. benzoës* ℊ. ii. *succi ocymi depurati* ʒ. i. *vini albi calefacti* ℥. iiii. M.

Commendatur & tanquam vsu probata aqua è floribus raporum destillata, & cum croco ac pauxillo moschi mixta.

Vtiles etiam sunt, *aquæ pectorales dictæ* (*Lufftvuasser.*) Item aqua saluiæ, anisi, roris marini.

Aqua pectoralis temperata D. Andr. Dœreri.

℞. *Rad. glycyrrh. ras. polypod. q. mund.* an. ℥. i. ß. *tussilag.* ℥. i. *helenij borrag.* an. ʒ. ii. *dactylor. r. enucl. cubebar. rec. exacin.* an. ℥. iii. *conser. viol purp.* ℥. i. ß. *rosar. incarn. rec.* ℥. ß. *nuc. mosch. croci oriental. Carioph. arom. cinamom. elect.* an. ℥. i. ß.

Incidantur & contundantur, postea affundantur, *Seri lactis caprill. rec. & puriss.* ℔. ii. ß. *aq. scab.* ℔. i. *veronic. prunell.* an. ℔. ß.

Relinquantur in infus. in loco calido vel B. per nouendium, destillentur deinde per organa vitrea.

Collecti liquoris ℔. iii. adde *sacch. candi albiss.* ʒ. vi.

Alia aqua pectoralis à me præscripta.

℞. *Herb. veronic. scabios.* an. M. ii. *capill. Vener. hyssopi, saluiæ, marrubij*, an. M. i. *rad. ireos Florentin. glycyrrh. eryngij, helenij, fœnig.* an. ℥.

℞. *Cinam. opt. granor. iunip* an. ʒ. iii.

Affund. spir. vini opt. q. s. Stent in infus. dies xiiii. postea destillentur; Destillatum funde super *dactylos* N. x. *iuiub. sebesten.* an. N. xxx. *ficuum* N. x. *passular. minor. maior. exacinat.* an. ℥. ii. *croci* ʒ. ß. Digerantur & filtrentur. Neque enim è dactylis, iuiubis, sebesten: ficubus, passulis multum per alembicum eleuatur.

Commendantur & millepedæ vel aselli, qui sub vasis aquariis stabulantur, si scilicet panno lineo excepti in vino macerentur & vinum sine expressione propinetur.

Quando paroxysmus vltra quartum diem protrahitur, vesicatoria in dorso, è regione pulmonis, applicentur. Nonnulli sinapismos in anteriore parte thoracis applicant, & vesiculas diu apertas seruant.

Victus interea sit tenuissimus, atque vtilis est ptisana cum croco & saccharo, cibique croco condiantur; cùm is vtilissimum sit in asthmate remedium.

Quomodo extra paroxysmum æger curandus sit.

Quid extra Paroxysmum faciendũ.

Quando æger à paroxysmo vehementiore & suffocationis periculo liberatus est, laborandum omnis generis præsidiis, ne malum reuertatur. Ideoque si plenitudinis signa adsunt, & vires permittant, vena aperienda basilica, præsertim vbi vaporum calidiorum copia magna in corde & pulmone vrget. Et vbi à mensium & hæmorrhoidum fluxu suppresso malum originem habet, vel augetur, vena tali vel malleoli aperiatur. Cucurbitulæ quoque in eundem finem femoribus & cruribus adhiberi possunt.

Postea præparetur materia & euacuetur. Præperetur autem attenuantibus, incidentibus, & abstergentibus iis, quæ thoraci dicata sunt. Vbi tamen videndum, ne nimis calida & exsiccantia exhibeantur, quæ partes tenues materiæ absumere, reliquúmque incrassare, & ita malum curatu difficilius reddere possunt. Quapropter commodè glycyrrhiza, passulæ, & similia medicamenta humectantia simul admiscentur.

Vtilia & hæc medicamenta sunt; *hyssopus, scabiosa, capilli Vener. prassium, passulæ, calamintha, fœniculum, scillæ, iuiubæ, ficus*: & ex his cõposita, *syrup. capill. Vener. de glycyrrhiza, de iuiubis, de scabiosa, de hyssopo, de calamintha, de prassio, oxymel. simpl. compos. & scilliti.*

Vt ℞. *Capill. vener. hyssopi, scabios. prassii*, an. M. ß. *rad. helen. ireos*, an. ʒ. ii. *sem. anisi, fænicul.* an. ʒ. i. *passul. gycyrrh. rasa*, an. ℥. ß. *ficuum* N. vi. Coqu. in aqua simpl. Colat.

℞. ℥. vi. adde *syrup. capill. Vener. hyssopi, oxymel. scillit.* ℥. ß. Misc. pro duabus dosibus, an. ℥. ß. & potus hic bis reiteretur.

Vel ℞. *Rad. ireos, glycyrrhiz. helenii, fænicul.* an. ℥. ß. *hyssopi, capill. Vener. tussilag. scabios. satureia, calaminth.* an. M. ß. *iuiub. seb.* an. N. x. *caric.* N. vi. *passul.* ℥. ß. *sem. anisi, fæniculi, maluæ*, an. ʒ. i. Coqu. *in aqu. s.* Colat. ℞. ℔. i. *Oxymel. scillit. syrup. de prassio, de glycyrrhiz.* an. ℥. i. ß. *aqu. cinamom.* ʒ. i. M. pro 4. dosibus.

Vel ℞. *Aqua veronica, scabiosa*, an. ℥. iii. *syrup. de prassio, capil. Ven.* an. ℥. i. ß. *fl.* Sulph. ℈. ß. M.

Vel ℞. *Syrup. de prassio, de hyssop.*

de glycyrr. an. ℥. i. ß. *flor. Sulph.* ℈. i. *succi glycyrrh. inspiss.* ʒ. i. ß. vel potius, *extract. glycyrr.* ʒ. ß. *aqu. veron. tussilag.* an. ℥. iii. M.

Sumat æger manè & ante cœnam cochlearia 2. vel. 3.

Purgãtia. Præparata materia euacuanda est, & primò per purgantia. Etsi enim materia, quæ in thorace continetur, ita facilè per aluum euacuari non possit: dum tamen materiam ex vniuerso corpore purgantia euacuant, eadem à pulmone reuellunt. Imò aliquid retrahi posse non impossibile est. Præterea cùm antea dictum sit, & postea, *quæst.* 2. dicetur, materiam, quæ paroxysmos asthmaticos concitat, non semper totam in pulmone consistere, sed ex hepate & venis affluere, commodissimè per purgantia ea tollitur.

Antiqui etiam fortioribus purgantibus vtebantur, vt ex Aëtio, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 37. Paulo Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 39. Oribas. *lib.* 9. *cap.* 5. imò ipso Galeno, 7. *decompos. med. sec. loc. cap.* 6. videre est.

Verùm tutius est, à mitioribus inchoare, atque ea sæpè repetere, & ita per ἐπίκρασιν materiam euacuare. Cùm enim materia crassa, viscida & contumax sit, & sæpè satis copiosa, vna vice expurgari non potest; ideoque per interualla eam præparare & euacuare decet, medicamentis mediocribus, qualia sunt agaricus, mechoacanna, & similia, quibus tamen stimuli loco fortiora quædam in minore quantitate addere vtile est. Quoniam verò purgantia medicamenta diutius continuanda, ne natura iis assuescat, earúmque vires ob longam consuetudinem contemnat, ea mutare vtile est.

Purgãtia mutanda sunt.

Itaque in *decocto præparante supra proposito* infundantur. *agaric. trochisc.* ℥. i. *sem. carthami.* ʒ. vi. Colentur & exhibeantur. ℥. iiii. Vel ℞. *Pilul. de agaric.* ℈. ii. *assaiereth. cochiar.* an. ℈. ß. *extract. panchymag.* g̃. vi. *cum oxymel. scillit.* F. pilul. Vel ℞. *Agaric.* ʒ. i. ß. *turbith.* ʒ. i. *semin. fænicul. zingib.* an. ℈. i. Infundantur in *oxymel. s.* ℥. i. *vini albi*, *aqu. hyssopi*, an. ℥. ii. Colat. adde *mannæ* ʒ. vi. Iterum colentur. F. Haustus.

℞. *Rad. ireos*, ʒ. ii. *tussilag.* ʒ. i. ß. *pulmonar.* M. ß. *ligni guaiaci.* ʒ. i. *rad. helenii*, *hellebor. nigri*, an. ʒ. i. ß. *fol. sen.* ℥. ii. *zingib. galangæ*, an. ʒ. i. Coq. *in s. q. decocti pectoralis.* In colat. infundantur *agar. troch.* ℥. ß. *rhabarb.* ʒ. i. *cinam.* ʒ. ß. *cum s. q. facch.* F. syrupus liquidior, cuius ℥. iiii. mane exhibeantur.

Nonnulli frequenter ad purgandum in asthmate *trochiscis de violis* vtuntur, à Mesue, *cap. de asthmate* descriptis, quos tamen reiicit Alexander Massarias, quod compositio minus sit artificiosa, & diagrydium non benè correctum. Verùm diagrydium facilè correctius reddi potest.

Vel ℞. *Polypod. q.* ℥. ß. *mechoacan. opt.* ℥. i *agaric. albiss.* ℥. ß. *glyc.* ℥. ß. *fol. sen.* ʒ. vi. *zinziber. galangæ*, an. ʒ. ii. *passular.* ℥. i. *sem. anisi.*, *fænicul.* an. ℥. ii. *fol. tussilag. capillor.* ♀. an. M. i. Infundantur *in vini mensura vna*, detur manè haustus.

Oxymel de Nicotiana purgans anhelosis vtile describit Quercetanus, *pharmacop. capite.* 10. & syrup. de Nicotiana, *ibidem capite* 12.

Ius galli decrepiti.

Imprimis vulgò commendatur ius-galli decrepiti purgans, quod tamen à Ludou. Septalio planè reiicitur.

vt postea, *quæst.* 5, dicetur. Paratur autem hoc modo.

℞. *Gallum decrepitum euisceratum, ventrémque eius sequenti puluere reple.*

℞. *Pulmon: vulpis.* ℥. i. *passular. ficuum*, an. ℥. i. ß. *glycyrrh.* ℥. i. *hyssop. satureiæ, thymi*, an. ℥. ß. *semin. fœnicul.* ℥. i. *cartham.* ℥. ß. *turbith. elect.* ʒ. ii. *agaric. trochis.* ℥. ß. *zinzib.* ʒ. i. Postea coq. *in aqua pura.*

De iure detur manè haustus, qui si non satis purget, dissoluatur in eo aliquid *manna.*

Oxymel helleboratum Gesneri.

Vix verò quicquam commodius est ad pulmones expurgandos quàm oxymel cum agarico. Efficax quoque est oxymel helleboratum Gesneri. Sed omitti potest helleborus albus & augeri pondus agarici.

Corpore toto euacuato danda opera, vt causa continens seu proxima è pulmonibus tollatur, idque medicamentis internis, tum externis effectum dandum. Ad crassam & viscidam materiam attenuantia, incidentia & detergentia adhibenda, citra tamen insignem caliditatem, ne humores exsiccati magis crassi & lenti reddantur. Hinc Auicennas etiam diuretica fortiora improbauit, quòd subtile extrahant crassiore relicto. Ideoque vtile est attenuantibus & incidentibus humectantia permiscere, vt glycyrrhiz. passulas, caricas, pineas, mel, saccharum, maluam, althæam. Atque talia medicamenta suprà inter præparantia proposita sunt. Valde etiam laudatur terebinthina, quæ non solùm pulmones abstergit, sed & hepar, lienem, renes, simúlque aluum citra noxam soluit.

Attenuantia, incidentia & detergentia.

Humectantia.

E supra enumeratis varia componuntur medicamenta. In vulgari vsu sunt, *Loch. de caulibus, de tussil. de pino, de passulis, de pulmone vulpis, scilla, & quod ad asthma dicitur, species diaireos s. diareos Salomon, diatragacanth. calid. diapenid. diahyssop. diaprassii, conditum, rad. helenij, extract. helenij, ireos, ol. anisi, fœniculi, oxymel. scillit. flores Sulphuris, lac & balsamum eiusdem, flores benzoes.* Galenus, 7. *de comp. med. sec. loc. in fine cap.* 6. ex veterum scriptis aliqua recenset, inter quæ & hæc.

℞. *Succi scillæ crudæ, mellis part. æqu.* Coqu. lento igne. Dosis ʒ. ii. circiter, ante & longè post cibum.

Vel ℞. *Sulphur. vini, sem. rutæ sylu.* an. ʒ. i. *aristoloch. absinth. cinamom. abrotan.* an. ℥. ß. Terantur cum aceto & F. Trochisci, magnitudine fabæ, quorum ʒ. i. manè & vesperi exhibeatur cum ℥. iii. oxymelitis. Vtile est & hoc.

℞. *Am. aceto dissol.* ℈. i. *essent. zedoar.* ℈. ii. *aq. cinamomi* ℥ ß. *ver.* ℥. ii. *fl. chamæmel.* ℥. iii. Misce pro 2. dosibus.

Cùm autem malum sit diuturnum & contumax, vsus medicamentorum continuandus, & medicamenta sæpè repetenda, simúlque permutanda, ne materia vni assuescat. Per interualla quoque theriacæ ʒ. ß. vel ℈. ii. exhibeantur. Vtiles quoque sunt millepedæ seu aselli, vt etiam suprà dictum, quorum & Galenus, 7. *de comp. med. s. l. in fine* mentionem facit; ferúntq; ὀνίσκων, & vulgatum Græcæ plebeculæ hodie esse medicamentum ad pulmones infarctos à crassis humoribus liberandos.

Medicamenta sæpius repetenda & mutanda.

Vel ℞. *Hyssopi, veronicæ, scabiosæ, marrub. origan. pulegii, cardui benedicti*, an. M. 1. *rad. ireos* ʒ. vi. *zinzi.* ʒ. i. ß.

ʒ. j. ß. *agaric. albiss.* ℥. ß. Infunde *in aceti vini* ℔. j. ß. *aqu. veronicæ, cardui bened.* an. ℔. ß.

Stent in vase vitreo obturato loco calido per triduum, deinde lento igne coquantur & exprimantur.

Colat. ℞. ℔. j. ß. *mell. opt.* ℔. ß.

Coqu. lento igne ad syrupi formam, qui aromatisetur *cinamomo, caryophillis & calamo aromatico* in petia ligatis. Dantur manè 2. vel 3. cochlearia. Crato, *consil.* 29.

Syrupus Augenij de helenio.

℞. *Rad. helenij, polypod. q. in vino albo macer.* an. ℥. ij. *passul. corint.* ℥. ß. *sebesten* N. xv. *farfaræ, pulmonariæ, fol. satureiæ, calaminth.* an. M. j. *fol. tabaci vnum magnum. glycyrrh.* ℥. ii. *sem. vrticæ, bombacis,* an. ʒ. j. ß.

Coqu. in mulsa ad remanentiam ℔. j. ß. & cum pari quantitate sacchari F. syrupus, cui *oleum sulphuris* addi potest.

Vel. ℞. *Rad. gentian. helen.* ʒ. vi. *ireos, galangæ,* an. ʒ. iii. *agaric. spicæ,* an. ʒ. j. ß. *sacch. albi* ℥. ij. F. Puluis.

Vel ℞. *Hyssopi sicci, semin. anisi,* an. ℥. j. *glycyrrh.* ℥. ß. *sem. fœnicul. cinamom.* an. ʒ. ii. *cardamomi* ℈. ii. *ireos Florent.* ʒ. v. *sacch. ad pondus omnium.* F. Tragea vel cum melle electuarium.

Diabutyrum Ben. Victor. Fauentini. Laudatur & diabutyrum Benedicti Victor. Fauentini.

℞. *Butyri recent. bene loti* ℥. iiii. *caricar. nucleor. pini, dactylor. amygd. amar.* an. ℥. ii. *succi glycyrrh. tragacanth.* an. ℥. i. *hyssop. ireos, thymi, satureiæ, prassij, pulegij, sem. vrtic.* an. ℥. ß. *cinamom. zingib. pyrethri,* an. ʒ. iii. *caryophill. galang. piperis nigri, sem. anisi, carui, cardamomi,* an. ʒ. ii. *ligni aloës, nucis moschat.* an. ʒ. i. *aqu. mellis* ℔. iiii.

Caricas, passulas, dactylos bene contusos in *aqua mellis* triduo infunde, postea lento igne coque, & succum fortiter exprime, cui succo adde *butyrum & præterea mellis despumati* ℔. vii. & iterum lento igne vnica ebullitione ebulliant, iterúmque colentur. Colaturæ adde *nucleos pini & amygdalas bene contusas,* & in mortario omnia diligenter misce: quibus reliqua omnia subtiliter puluerisata, vt & *pulmonis vulpis subtiliter puluerisat.* ℥. ii. insperge, & super igne miscendo F. Electuariũ, de quo ℥. ß. manè, meridiè & vesperi exhibeatur.

Vel ℞. *Conseru. betonic. botryos,* an. ℥. ii. *violar. loch de pino,* an. ℥. i. *pulmon. vulpis prapar.* ʒ. i. ß. *extract. glycirrh. ireos,* an. ℈. i.

Cum syrupo de hyssop. vel capill. Vener. F. Electuarium. Dos. Drach. ß. Et commodum fuerit, si superbibatur haustus iuris galli decrepiti cum herbis pectoral. & ligno guaiaco facti. Vel ℞. *Pinear. mundat.* ʒ. ii. *radic. ireos. glycirrh.* an. ℈. ii. *trag.* ʒ. ß. *sem. anisi, fœnic. vrticæ,* an. ℈. ß. *rad. angel.* ʒ. ß. *cin.* ℈. iv. *styrac. calam.* ℈. ß. *sacch. penid. candi* an. q. s.

Cum *aq. scabiosæ & fœniculi,* F. rotulæ vel morsuli.

Vtile est & sequens medicamentum.

℞. *Radic. irid. Florent. helenij,* an. ℥. ß. *pulpæ dactylor. & passular. mundatar.* an. ʒ. iii. *cortic. aurantior. siccor. citri siccor.* an. ʒ. ii. *benzoës,* ʒ. j. *croci,* ʒ. ß.

Infunde bidui spatio in spiritu vini optimè rectificato. Postea liquor per inclinationem separetur, cui adde *sacch. candi pulu. q. s. spiritum vini* accende, & liquorem continuò agita, donec flamma sponte extin-

ctâ liquor olei ferè consistentiam acquirat, cui adde *ol. sulphuris* q. s. ad gratam aciditatem.

Externa. Cum internis medicamentis externa coniungenda. Illinendum nimirum pectus oleo amygdal. dulcium, chamæmel. anethino, cheirino, liliorum alborum, rutaceo additis mucilaginibus & pinguedinibus emollientibus & discutientibus.

Vt ℞. *Ol. amygd. dulc. lilior. alb. rutac.* an. ʒ. vi. *adipis gallinæ, anseris,* an. ℥. ß. *mucilag. sem. fœnugræc. cum aqua tussilagin. extractæ* ʒ. iii. *Pulu. rad. ireos, helenij, croci,* an. ℈. i. *Ceræ parum.* M.

Vel ℞. *Sem. carui,* ʒ. iii. *anisi, summit. absinth.* an. ℥. ii. pulverisatis adde *micæ panis similaginei* ℥. iii. *mel. crudi,* ℥. iv. *terebinth.* ℥. ii. Coqu. in vino ad consumptionem vini. F. emplastrum, applicetur calidè pectori & dorso.

In topicorum tamen horum vsu obseruandum, ne cutis pori occludantur: ideòque emollientibus commodè medicamenta attenuantia ac poros aperientia, & nitri aliquid admisceatur.

Cauteria actualia. Nonnulli etiam in malo inueterato & quod nullis aliis mediis cedit, cauteria actualia adhibent, secundùm collum, pectus & dorsum, circa medium vertebrarum & costarum, de qua vstione videatur Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 2. *cap.* 57.

Si à catarrho malum sit vel foueatur, eius ratio habenda, &, vt suprà *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 34. *de catarrhi curatione* diximus, in brachiis fonticulos excitare vtile est.

Exsiccantia. Pectore expurgato, danda opera, vt per exsiccantia & absorbentia reliquiæ in pulmone absumantur: in quem vsum pleraque medicamenta humorem crassum è pectore expurgantia adhibentur, è quibus tamen hîc fortiora & magis siccantia eligenda. Cùm enim, vt antea dictum in principio & præparantia & expectorantia validius siccantia non sint satis commoda, quia tenui parte absumpta crassior relinquitur & induratur: vbi materia per incidentia & attenuantia præparata, vt & per expectorantia conuenientia euacuata fuerit, reliquum postea tutius per validius siccantia absumere licet. Qualia sunt, *helenium, arum, scilla, Nicotiana, ammoniacum, sulphur, benzoë, theriaca, mithridatium.*

Vt ℞. *Rad. ireos,* ℥. ii. *helenii, ari,* an. ℥. i. *scillæ, angelicæ,* an. ℥. ß. *glycirrh.* ℥. i. *hyssop. saturciæ, pulegij, marrubii, calaminth.* an. M. i. *seminis fœniculi, anisi,* an. ʒ. ii. *vrtic. erucæ, cartham.* an. ʒ. ß. Coquantur, & cum melle, vel saccharo. F. Syrupus. Sub finem adde *croci,* ʒ. ß. Vtilis est & syrupus de Nicotiana.

Syrupus de Nicotiana. ℞. *Nicotianæ siccæ,* M. iii. *hyssop. marrubij, calaminth.* an. M. ß. *capill. Ven. scabios.* an. M. i. *caricar. dactil.* an. N. x. *rad. angel. fœnicul.* an. ℥. ß. *sem. fœnic. anisi,* an. ʒ. iii. *vrtic.* ʒ. ß. *rad. ireos,* ʒ. x. Coq. *in aqu.* ℔. iv. Et addito melle & saccharo fiat syrupus.

Laudatur & ros Solis, si ei cum semine botryos, glycyrrhiza & marrubio S. V. affundatur. Vel fiat hoc eclegma:

℞. *Ammoniaci, aceti scillit. dissoluti,* ʒ. ii. *sem. nasturtij, vrtic.* an. ʒ. i. *flor. sulphur.* ʒ. ß. *croci,* ℈. i. *pulmon. vulpis præpar.* ʒ. ii. *cum oximel. scillitic.* F. Electuarium. Vel hic puluis.

℞. *Rad. ireos, glycirr. helenij,* an. ʒ. i. *ari,* ℈. ii. *cinamom.* ʒ. ii. *sem.*

vrtic. nasturt. an. ʒ. j. *pulmon. vulp. præpar.* ʒ. ii. *croci*, ℈. i. *flor. sulphur.* ʒ. i. *benzoës*, ℈. ß. *facch. cand.* ʒ. vi. F. Puluis.

Vel ℞. *Flor. sulphur. vel lactis sulph.* ʒ. ß. *benzoës*, ℈. ß. *fœnicul. ari*, ʒ. ß. *rad. ireos*, ʒ. i. *croci*, ℈. i. *facch. candi.* ʒ. vi. F. Puluis.

Vel ℞. *Ammoniaci*, ʒ. i. ß. *croci*, ℈. ß. *flor. benzoës* g. v. *extract. glycyrr. q. s.* Fiant pilulæ xxx. dentur manè 5. 6. 7.

Vel ℞. *Flor. sulphur.* ʒ. i. *extract. helen.* ℈. i. *facch. albiss. in aqu. tussil. dissol.* ℥. iii. *ol. anisi*, g. iv. F. rotulæ.

Vel ℞. *Spec. diaireos simpl.* ʒ. i. *diatrag. calid.* ʒ. ß. *balsam. sulph.* ℈. ß. *facch. in acu. scabios. dissol.* ℥. v. *ol. anisi*, g. v. Fiant rotulæ.

Vel ℞. *Lact. sulphur. flor. benzoës*, g. vi. *ammoniaci*, g. iii. *croci*, ℈. ß. *margarit. præpar.* ℈. i. *magist. oculor.* ♋. *moschi*, an. ℈. ß. *facchar. candi* ʒ. ii. Fiat pulmis, de quo quantum cuspide cultelli bis capi potest, detur in ouo sorbili, vel aqua scabiosæ.

Est & efficax decoctum ligni guaiaci, sassafras, sarsæ parillæ, si pectoralia addantur, non quidem ad sudores ciendos, sed ad reliquias materiæ in pectore absumendas.

Vt ℞. *Ligni guaiaci*, ℥. iv. *sarsæ parillæ, vel ligni sassafras* ℥. i. ß. Infundantur horis 20. in *aq.* ℔. iii. Deinde adde *conseru. violar. botryos*, an. ℥. ii. *dactylor.* N. x. Coq. in balneo vase clauso. Colatura exhibeatur.

Ad easdem reliquias absumendas vtiles etiam sunt suffitus ex thure, myrrha mastice, styrace, benzöë, gummi iuniperi, nicotiana, cinamomo & similibus. Nonnulli etiam arsenicum suffumigiis istis admiscendum censent, sed malè, vt posteà *quæst.* 4. dicetur.

Hæc tamen omnia ferè humorem crassum & viscidum spectant. Si verò ab humore tenui & seroso sit asthma, sæpius is euacuandus. postea etiam per sudorifera discutiendus. — *Curatio asthmatis à tuberculo, grandine vel calculo.*

Si à tuberculo, vel grandine, aut calculo in pulmonibus genito, aut siccitate pulmonis hoc malum proueniat, qua ratione curatio instituenda sit, ex iis, quæ suprà, *part.* 2. de morbis pectoris dicta sunt, patet. Nam si tuberculum sit sanguineum, citò suppuratur & rumpitur etiam sine medicamentorum ope, idque ex puris excreatione, febris & anhelationis remissione cognoscitur, & tum hydromelite, aliisque medicamentis, quæ in pleuritide sunt proposita, ad extersionem vtendum, ne vlcus relinquatur. Si verò tuberculum crudum sit, & coctu difficile, medicamenta calefacientia, attenuantia, & absumentia, quæ suprà sunt proposita, etiam hic locum habent. Quod si tandem in abscessum mutetur tuberculum, abstergentia requiruntur. Hinc Galenus, 4. *de loc. aff. cap. vlt.* ad absumenda talia tubercula vtitur Athanasia, theriaca & similib. valdè exsiccantibus medicamentis. Vix tamen aliquis talium ægrorum sanitati restituitur.

Diæta.

Quia asthma plerumque à causa frigida & crassa ortum habet, victus ratio sit calefaciens & attenuās, de quo postea *quæst.* 7. dicetur. Aër nimirum, quem inspirat æger, sit calidus, siccus, attenuans, liber & perflatilis. Ideò etiam in cubiculo, in quo æger degit, suffumigia frequenter fiant ex styrace, thure, — *Diæta.*

myrrha, benzoë, moscho, ambra. Vitetur verò aër frigidus, & humidus, & crassus. Cibus easdem qualitates habeat, ita tamen calefacientia & attenuantia moderanda, vt humectantia quædam admisceantur, vt materia faciliùs expectoretur. Nam si cibus & potus exhibeatur, qui solùm calefaciat, attenuet, & simul siccet: facilè fieri potest, vt humor maiorem crassitiem acquirat, & tenacius asperis pulmonis arteriis adhærescat. Ideóque cibi condiantur saluiâ, satureiâ, thymo, hyssopo, fœniculo, baccis iuniperi, & cinamomo, & in primis croco. Vtiles quoque sunt passulæ, amygdalæ dulces, pineæ, pistacia, & imprimis commodum est ius galli decrepiti cum hyssopo & croco, atque aliis pectoralibus. Melliti quoque cibi adstringentes omnes & crassi succi, vt pisces, legumina, caro suilla, lac & caseus.

Potus sit vinum tenue, subdulce, vel mulcratum, in quo thoracica medicamenta cocta sint. Possunt etiam cereuisiæ fieri cum saluia, hyssopo roremarino & similibus. Vtilis etiam potus est decoctum ligni Guajaci. Æger sitim non ferat, sed largius bibat; quia humectatione indiget autem quæ iam incisa & detersa sit in pectore, materiam tussi eiiciendam, vt docet Galenus, 7 *de loc. affect. c. 6.* vnica tamen vice, & cum cibo potus copiosus non assumatur: cum repletus potu nimio ventriculus difficultatem spirãdi parere soleat, sed si opus: cibo iam concocto potus aliquid sumatur. Somnus sit nocturnus moderatus. In paroxysmo somno, quantum potest, æger abstineat, aut si vires imbecillæ somnum requirant, breuis sit & interruptus. Dormiat æger capite & pectore nonnihil eleuato. Vtilis est & ambulatio ante cibum, & frictio partium extremarum. Vehementia autem exercitia, quod humores commoueant, omnino intermittendæ. Vitentur animi perturbationes, ira, & omnis nimius animi, ac corporis motus: cùm humores commouere & paroxysmum accersere soleant. A venere etiam abstinendum ægro.

QVÆSTIO I.

An humor asthmatis causa hæreat etiam quandoque extra bronchia pulmonum?

Alexander Massarias Auicennam reprehendit, quod statuat, humorem asthmatis causam contineri, quandoque etiam extra bronchia pulmonum in ramis læuium arteriarum, quarum propagines multæ per pulmonem distribuuntur, statuítque, si in pulmonibus obstruantur propagines læuium arteriarum, non asperæ arteriæ, cor laborare, pulsúsque fieri inæquales, miniméque asthma excitari, nisi bronchia pulmonum simul obstruantur. An humor asthmatis causa hæreat quandoque extra bronchia pulmonũ.

Verumenimuero materiam asthmatis causam quandoque etiam extra bronchia pulmonum in aliis pulmonis vasis, imo in ipsa pulmonis substantia consistere, multæ Medicorum obseruationes docent. Ita Hollerius in quodam pulmonem tanquam spongiam imbutum multo humore pituitoso inuentũ esse scribit. Et patet id ex eo, quod qui asthmate laborant, non continuò cum stertore, & sonitu [illegible] neque etiam semper [illegible] tussiunt, tussis tamen sicca [illegible], quod minimè fieri deberet, si materia [illegible] in asperis

pulmonum arteriis semper consisteret. Nam aër materiam transiens & displodens sonitum & stertorem excitat, & quicquid in aspera arteria, eiúsque ramis existit, tussim excitare solet, vt postea, *in cap. de tussi*, dicetur. Et licèt verum sit, læuibus arteriis affectis mutationem in pulsu fieri: tamen & respiratio tunc quoque affici potest, si obstructio illa tam magna sit, humorisque tanta copia, vt & asperas arterias comprimat, angustiorésque reddat, docéntque hoc satis paroxysmi asthmatici, qui per interualla materiâ agitatâ in vasis excitantur. Ideoque si materia in læuibus arteriis consistat, & asperas comprimat, siue in vtroque arteriarum genere consistat, simul & Asthma, & pulsus inæqualitatem parit. Et ipsa origo asthmatis, de qua quæstione sequenti dicetur, satis docet, causam asthmatis potius in venis & pulmonis substantia, quàm asperis arteriis contineri.

QVÆSTIO II.

An asthma frequentiùs à catarrho, an verò ab humore crudo è venis in pulmones effuso excitetur.

An asthma frequentius à catarrho, an verò ab humore crudo è venis in pulmones effuso excitetur.

Vulgata opinio est, frequentissimè à cerebro frigido & humido atque excrementis abundante materiam pituitosam ad pulmones descendere, atque ibi hærentem asthma parere. Verùm etsi non nego, quandoque post catarrhos aliquid pituitæ in pulmone restare, eiusque bronchia obstruere, & asthma excitare posse: tamen rarius hoc fieri existimo, sed frequentissimè asthma generari puto ab humoribus crudis circa hepar, imò in vniuerso venoso genere collectis, & per venam arteriosam in pulmones effusis. Iterum si materia è cerebro descendens causa asthmatis esse debet, necessariò catarrhus asthma præcedere debet, atque tussim adesse necesse est; quod tamen non semper obseruatum. Etenim, si vel leuiter saltem asperæ arteriæ afficiuntur, tussis excitatur, vt postea, ex capite de tussi, patebit. Nonnulli quidem, vt Zecchius, *consult.* 12. aliam huius rei causam reddere conantur, statuúntque tussim in asthmate quandoq; non excitari ob partium spiritualium æqualem intemperiem, quæ cùm tristem sensum non inducat, etiam tussim non excitet. Cùm enim spirandi organa ex longa patiendi cõsuetudine in morbosum quendam habitum commutata ferè sint, æqualique intemperie cum humore per omnem partem æqualiter disperso afficiantur, nouum dolorem seu molestiam non sentire, atque ita tussim non excitari, nisi quando noua accedit materia, vel prior certo loco collecta & commota vias exasperando, & aëris ingressum & egressum præpediendo nouam affert molestiam.

Verùm cùm idem Zecchius, *cons.* 58. causam cur asthma non semper cum stertore & sonitu fiat, hanc reddat, quod materia non semper in asperis, sed quandoque in læuibus pulmonis arteriis consistat; causam eandem hic etiam multo rectius afferre potuisset, quàm istam æqualem intemperiem. Neque enim quæ tussim excitant, saltem ob intemperiem, quam inducunt, id [illegible], sed etiam quia aëris ingressum prohibent, quod ipse confitetur: id quod materia asthmatis, si in bronchiis

pulmonis hæreret, perpetuo faceret, & ita perpetuo tussim excitaret, eodem modo vt grandines tussiculam perpetuam excitant, neque longa patiendi assuetudine vllus talis habitus induci potest. Sunt & alia, quæ idem probant. Refert idem Zecchius *conf.* 18. Cardinalem Paliottum, asthmaticum simul vrinæ ardore, & difficultate laboraste, & ita quidem, vt cùm vrinæ ardor, & difficultas vrgeret, spirandi difficultas interim euidenter imminueretur, & rursum cum maiore impetu, stranguria cessante, repeteret. Quod certè indicio fuit à communi causa hæc duo mala prouenisse, vitiosos & crudos humores, qui antea è venis ad pulmones ruentes asthma faciebant, postea ad renes, & vesicam transmissos difficultatem vrinæ excitasse. Et licèt non omnibus asthmaticis vrinæ difficultas & ardor adsit: tamen durante accessione ægri vrinas crassas, & turbidas mingunt; quia scilicet humorum crassorum & crudorum in venis agitatorum pars etiam ad renes, & vesicam ruit. Arguit idem & hoc, quod asthmatici plerumque sunt cachectici, vt de eodem Cardinale Paliotto, refert Zecchius, pedésque tandem asthmaticis pene omnibus intumescunt; quod indicio est, causam asthmatis circa hepar potius contineri, siue ibi ob hepatis imbecillitatem generetur, siue ab vtero in fœminis, quibus menses suppressi sunt, sanguis eò mittatur. Neque id ideò fit, quod pulmones hepar refrigerent, cùm si diligenter signa omnia perpendamus, crudorum humorum in venis cumulatorum signa adsint. Insuper idem & hoc probat, quod asthma interdum citra tussim desinit, nec materia excreatur & è pectore eiicitur, dum scilicet ea, vel per halitum digeritur, vel per vrinæ vias expurgatur, aut in venas recurrit. Sicut & hoc id persuadet, quod suppressis mensibus & hæmorrhoidibus ac aliis consuetis euacuationibus, asthma nullo præcedente catarrho, succedit. Quod tandem & hoc confirmat, quod Aretæus inter signa imminentis asthmatis flatus in præcordiis, & eructationes præter rationẽ recenset; quæ proculdubio à materia cruda in hypocõdriis agitata proueniunt. Neque enim, vt nonnulli volunt, flatus hi proueniunt, quod ventriculus ob pulmonis consensum afficiatur. Nam Aretæus eos non inter signa asthmatis, quod diu durauit, & in quo pulmonis temperies valdè labefactata sit, sed incipientis asthmatis signa recenset, vbi pulmones non ita labefactatos esse credibile est, vt ventriculum refrigerare possint. Materiam autem hãc quæ è venis in pulmones effunditur, non semper crudam & pituitosam, sed quandoque etiam serosam esse, nõ sine ratione statuit Carolus Piso.

QVÆSTIO III.

An Asthma semper sit sine febre.

Vulgata est opinio asthma sine febre esse, & differre asthma à respiratione illa læsa, quæ fit in febribus, quod illa sit ob vsum auctum, hæc verò saltẽ ob vasorum angustiã. Suspectam tamen habet hanc doctrinam Carolus Piso, *de morbis à colluuie serosa*, *pag.* 210. cum febris in nonnullis etiam sensui sese prodat etsi calor non sit siccus, & acer, (An asthma semper sit sine febre.)

sed halituosus plerumque, humidúsque & blandus. Etsi verò vrinæ sæpè sint copiosæ in asthmate, ac tenues & instar aquæ perspicuæ, atque ideò dissimiles vrinis familiaribus, & propriis febriũ putridarum, suspicionẽ absentiæ febris præbeãt, tamen id familiare febribus, quę ab humoris serosi feruore fiunt, esse putat, idémque in arthritide, aliisque à fluxione & feruore humoris serosi morbis accidere potest. Idque etiam historiis aliquot adductis comprobat.

Et omninò non est de nihilo hæc Caroli Pisonis sententia. Etsi sæpè febris absit, cùm humor est crassior, aut tuberculum aliquot adest: tamen vbi à seroso humore asthma originem habet, quale plerumque circa insignes temporum mutationes in quibusdam & obnoxiis excitatur, tùm febrem aliquam simul adesse, experientia testatur: sed est ea blanda & halituosa, qualis etiam alios morbos à feruore & motu serosi humoris ortos, vt arthritidem, catarrhos, & huiusmodi fluxiones alias comitatur.

Qvæstio V.

An purgantia in paroxysmo asthmatico conueniant.

An purgantia in paroxysmo asthmatico conueniant.

Dissuadent id nonnulli ea primùm de causa, quod humor, qui asthma excitat, crassus sit, viscidus, neque euacuari facilè possit, nisi prius præparetur, & postea sensim ac per vices euacuetur, id quod etiam in aliis morbis pituitosis faciendum.

Deinde ob suffocationis periculum, quod maximè viget; cùm metuendum sit, ne si medicamenta purgantia exhibeantur, materia à medicamento agitata non ad ventrem inferiorem, sed potius ad locum affectum confluat, atque ita suffocationis periculum augeatur.

Contra verò Carolus Piso statim post sanguinis detractionem purgationem auertendi gratia instituendam censet: cùm non nisi cum periculo suffocationis purgatio protrahi possit, & humor ipse per se satis sit fluidus, neque magno apparatu indigeat.

Verùm distinctione hîc opus est, & humoris natura consideranda. Si enim humor sit crassus & viscidus, sine fructu initiò statim instituitur purgatio, isque potius agitatur, quàm educitur atque hinc paroxysmus augetur. Si verò humor sit tenuis & serosus atque è venis in pulmones effundatur, quod præsupponit Piso, commodissimè mox initiò instituitur purgatio.

Qvæstio V.

An ius galli decrepiti asthmaticis conueniat.

An ius galli decrepiti asthmaticis conueniat.

Ius galli decrepiti non solùm cum pectoralibus coctum ad alterandam & expectorandam in asthmate materiam, sed etiam cum purgantibus ad purgandum in omnibus fere medicorum, post Arabum tempora, libris præscribitur. Vnus, quod sciam, Ludouicus Septalius, *animaduers. medicar. lib. 6. num. 137.* id, tanquam noxium reiicit, vtpote quod experientiæ non respondeat, & rationi aduersetur:

scribitque, se Mediolani, vbi frequenter exhibetur à Medicis, præsertim secundùm descriptionem Benedicti Victorij Fauentini *in Empirica*, id aliquoties initiò successu exhibuisse. Obesse autē potius, quàm prodesse, hisce de causis putat. In longa, inquit, ebullitione nitrosæ illæ partes, quibus maximè prodesse ius galli veteris creditur, tanquam terrestres subsident, atque in percolatione reiiciuntur, viscidæ ac glutinosæ, crassæ, tum & præpingues ex cute, pedibus, alarum extremis, musculosis denique & neruosis partibus, prouenientes, maximè remanent. Qua de causa non solùm non adiuuare materiæ ex pectore excretionem, sed crassiore & viscidiore materia & antecedente & coniuncta causa addita humorem contumaciorem magisque rebellem ad excernendum reddere. Neque etiam quæ cum gallo coquuntur, aliquid prodesse putat. Quæ enim pro soluenda aluo adduntur, agaricus, sena, sem. carthami, cum paucissimam admittant ebullitionem, vim omnium purgandi perdere ex longa coctione; alterantia etiam, vt capil. Vener. & alia, cùm vires suas in superficie positas habeant, ex longa coctione eas admittere; alia, vt origanum, botry. ex longa coctione putrilaginosa euadere.

Verumenimverò hæc, quæ ex Ludouico Septalio protuli, non tanta videntur, vt ideo à communi opinione sit recedendum. Etenim à multis hactenus Medicis obseruatum, ius galli decrepiti in asthmate profuisse. Neque refert, quod Septalius id aliquoties irrito conatu exhibuit. Incidit enim forsan in asthmaticos desperatos, quibus omnia, etiam efficacissima remedia, frustra adhibentur. Rationes verò, quæ ab ipso afferuntur, etiam quod debent, non persuadent. Quæ vt rectiùs intelligantur, ius galli decrepiti Bened. Victor. Fauentini, quod allegat, priùs proponendum. Ita autem habet eius descriptio.

℞. *Gallum antiquum* ad minimum trium annorum, quem flagellato & multùm defatigato, decollato, & sine aqua deplumato, ac visceribus mundato, & vino forti eluito, parúmque salito: Deinde.

℞. *seminis carthami, anisi, anethi*, an. ʒ. ii. *rad. helenii, iridis, fol. hyssop. prass.* an. ℥. ß. *glycurr. passul. enucleat.* an. ʒ. vi. *tartari albi*, ℥. i. *pulmon. vulpis puluerisati* ʒ. ii.

Omnibus hisce crasso modo contusis venter galli repleatur, gallúsque in *aqua* ℔. xxx. coquatur, donec caro ab ossibus separetur. Deinde factâ colaturâ cum forti expressione, colatura in frigido loco relinquatur, vt quod fæculentum est, subsideat, pars verò clara separetur & vsui reseruetur.

Primò ergo verum quidem est, quod vis iuris galli decrepiti in partibus quibusdam nitrosis & abstergendi vi præditis consistat. Hoc autem falsum, quod Septalius opinatur, illas partes nitrosas subsidere, & postea, tanquam fæculentas, abiici. Etenim terrestres quidem, crassæ, viscosæ ac fæculentæ subsident; nitrosæ autem propriè terrestres nō sunt, sed salsæ suo modo, iis quæ claro liquori permiscentur salis more, non verò subsident. Deinde etsi verum sit, coctione nimia vim tàm purgantem quàm alterantem dissipari: tamen hoc facilè præcaueri potest, si in vase clauso & duplici in balneo

balneo feruenti fiat decoctio, & tum minus aquæ, cùm nihil absumatur, affundendum. Aut si hac coctione vim omnem ex gallo extrahi non posse, sed coctione in vase aperto opus esse quis existimet, gallus primò solus coquatur, deinde in decocto in vase clauso infundantur vel ebulliantur medicamenta purgantia & alterantia. Pinguedo etiam facilè separari potest.

QVÆSTIO VI.

An Arsenicum suffumigijs in asthmaticis curandis rectè admisceatur.

An Arsenicum suffumigiis in asthmaticis curandis sit admiscendũ.

Plerique Medici post Arabes inter suffumigia, quæ ad exsiccandas & absumendas reliquias materiæ in asthmaticis adhibent, etiam Arsenicum admiscere iubent: sed quàm rectè, non video. Notum enim est, Arsenicum esse summè venenosum. Sunt quidem nonnulli, inter quos etiam Vassæus, qui id excusare eo modò volunt, quod in exigua quantitate admisceatur, aliisque medicamentis castigetur, & suffitu eius facultas elicita non adeò corrodens, malignáque existat; cùm venenosæ qualitates non in partibus tenuibus, igne resolutis, sed in crassioribus ac terrestribus insint.

Verumenimuerò hoc modo se non expediunt. Primò enim Medici non in parua quantitate arsenici puluerem admiscent, sed ad pondus omnium. Imò etiam in parua quantitate nocere potest. Deinde thus, myrrha & similia, quæ admiscentur, venenosam arsenici vim corrigere non valent. Præterea notissimum est Chymicis, etiam fumos arsenici, dum calcinatur, esse summè noxios; nec partes heterogeneæ sunt in arsenico, vt aliæ sint terrestres & crassæ, aliæ volatiles. Nam dum arsenicum calcinatur, in fumos, vtpote totum volatile, resoluitur, qui summè venenosi & noxij sunt. Ergo arsenicum omninò in eiusmodi suffumigiis omittendum.

Error verò inde manauit, quod vocabula Sandarax Arabum, & Sandaracha Græcorum, malè confusa sunt. Sandarax enim Arabum, vulgò vernix, gummi iuniperi est, vi eximia siccandi præditum; vnde Arabes in suffitibus illis, qui ad reliquias humorum in pulmone in asthmaticis absumendas adhibẽtur, illud rectè præscripserunt. Sandaracha verò Græcorum, arsenicum rubrum est. Cùm ergo, qui in Arabum scripta inciderunt, sandaracen Arabum, & sandaracham Græcorum idem esse putarent, malè pro gummi iuniperi, quod Arabum sandarax, est arsenicum, seu sandaracham Græcorum, quæ arsenici species est. Scio equidem nonnullos id probandum suscipere, ipsos etiam Græcos sua sandaracha, id est, arsenicò in suffumigiis hisce vsos fuisse: & fit, vt obtineant, tamen quibus maligna arsenici qualitas non ignota est, non facilè eos imitabuntur.

QVÆSTIO VII.

An victus attenuans simúlque tenuis asthmaticis conueniat?

An victus attenuans simulque tenuis asthmaticis conueniat.

Mouent nonnulli quæstionem, an victus attenuans asthmaticis conueniat, & in ea soluenda multum la-

borant. Nam etsi Galenus, *in principio libri de attenuante victu*, scripserit, solâ victus ratione attenuante, sine vllis medicamentis, difficiles respirationes, arthritides, epilepsias & alios morbos diuturnos se sanasse: tamen in contrarium adducunt Hippocratem, qui, 1. *aphor.* 4. scribit: in morbis longis victum tenuem & exquisitum semper parùm tutum esse.

Verùm res plana est. Aliud enim λεπτὴ δίαιτα, victus tenuis est, de qua Hippocrates, *aphor. allegato*: aliud λεπτύνουσα καὶ λεπτυντικὴ, victus attenuans, vel attenuandi vim habens. Nam, λεπτὴ δίαιτα, victus tenuis, solam victus formam ac quantitatem respicit cum scilicet ægro cibus coctu facilis, & quidem in exigua quantitate, & minus ferè, quàm possit concoquere, offertur: cui opponitur diæta ἁδροτέρα, plenior victus, qui scilicet maiore copia exhibetur: diæta verò λεπτυντικὴ, solam qualitatem respicit, & victus attenuans est, qui viscidos & crassos humores in corpore extenuat, cui incrassans victus opponitur, qui crassos humores in corpore nostro gignit, vt docet Galenus, *loco allegato*. Et agunt de tenui diæta cùm alibi tùm *lib. de victus rat. in acut.* Hippocrates & Galenus. De victu verò attenuante agit Galenus peculiari libello, de eo conscripto, describitque ibi Galenus cibos attenuantes, quod sensus mordeant & acres sint, cibosque illos, *lib. allegat.* Galenus enumerat & describit. Et tales cibos asthmaticis vtiles esse nullũ dubiũ est; an verò victus tenuis conueniat, valde dubium est; cum, vt *aph. alleg.* Hippocr. docet, in morbis longis parum tutus sit.

Vascus equidem hanc, quam ipsa linguæ Græcæ proprietas suggerit, solutionem non probat, victumque attenuantem & tenuem re ipsa non differre statuit; ideò, quod victum attenuantem constituentia alimenta, cùm tenuia & debilia sint, alimentum copiosum victúmque plenum præbere non possint, aut si adeò magna quantitate exhibeantur, vt copiosum nutrimentum æquare valeant, à facultate concoqui non possint.

Verumenimuerò diuersa planè victus ratio est, tenuis & attenuans: cùm, vt dictum, tenuis victus saltem formam & quantitatem, attenuans qualitatem respiciat. Et diuerso planè fine diæta tenuis & attenuans instituuntur. Finis diætæ tenuis est, vt natura à coctione morbi ad coctionem cibi non auocetur, ideóque paulò minùs cibi exhibetur, etiamsi cum aliqua virium iacturâ id fieri videatur. Attenuantis verò victus finis est, vt cibi qualitate humores crassi attenuentur, atque ita, quod forsan medicamentis fieri non poterit, quotidiano cibi vsu præstetur. Interim nullo modo in victu attenuante requiritur, vt de consuetâ quantitate aliquid subtrahatur. Etsi hoc etiam attendendum sit, vt æger eiusmodi cibi copiâ sese non oneret, & plus assumat, quàm concoquere possit. Et omninò victus attenuans non semper tenuis est, & cibi, qui victum attenuantem constituunt, etiam diætam plenam præbere possunt, sicut hoc ex allegato Galeni libro de victu attenuante patet, vbi c. 8. aues montanas, pisces saxatiles, carnem gallinarum, perdicum car-

nes, quæ victum plenum præbere possunt, in attenuante victu admittit. Ideoque si asthmaticis auiculæ montanæ, perdices, gallinæ ac similes cibi, qui victum incrassantem non præbent, præcipuè cum hyssopo, satureia, thymo & similibus dentur, victus erit is attenuans, non tenuis.

CAPVT III.

De suffocatione seu strangulatione.

Suffocatio seu strangulatio. AD læsam seu potiùs abolitam & interceptam respirationem pertinet suffocatio, cuius species est strangulatio, de qua aliquid in specie dicendum.

Causa. Suffocatur autem homo, cùm aër ventilando calori cordis necessarius non attrahitur, fuliginésque calidæ exspiratione non emittuntur.

Fit hoc 1. cùm viæ aëris attrahendo dicatæ occluduntur; quod fit interdum ore occluso seu obstructo, simúlque naribus muco obturatis, vnde interdum Apoplecticis & Epilepticis periculum suffocationis imminet.

2. Si fauces, præsertim circa laryngem, occluduntur, id quod fit in tumoribus musculorum faucium, laryngis, glandularum, columellæ, sicut & in luxatione vertebrarum ceruicis.

3. Si asperæ arteriæ caput, seu rimula illa, per quam aër ingreditur, à re quacunque obstruatur. Etsi enim hoc facilè non fiat, sed natura ob imminens summum periculum per tussim magno conatu omnia talia excutere conetur: tamen si res ita pertinaciter & fixè rimulæ illi inhæreant, suffocationem inducunt. Ita Hadrianum Pontificem à musca in fauces inuolante suffocatum esse, historiæ referunt: aliósque vuæ acinis, infantes quosdam nummis seu alijs rebus deglutitis suffocatos esse, ex historijs patet. Potest referri huc & suffocatio ab aqua. Quanquam Platerus ob defectum aëris eam fieri putet.

4. Ipse quidem asperæ arteriæ ductus non facilè obstruitur, cùm sit satis patens: à vi tamen externâ collo constricto, vt fit in strangulatione, via omnis spiritu intercipi potest. Et notabilis est hîc historia, quam in viro quodam docto obseruaui. Is enim cùm cerasa comederet, accidit, vt cerasi nucleus in asperam arteriam incideret, & in pulmonem ipsum delaberetur, atque ibi etiam quandam grauitatem pectoris excitaret; post aliquod verò tempus accidit, vt nucleum illum pituita tenaci inuolutum cum vehementi tussi reiiceret. Præterea fungorum quorundam esus, vt & alia venena strangulare solent; quod proculdubio fit cùm ob membranam, quam æsophagus habet cum aspera arteria & larynge communem, laryngis rima & contrahitur & coarctatur. Ita ex medicamento sursum ac deorsum purgante ferè suffocatus Vector apud Harpalidem, *libro septimo epidemion.*

Accidit etiam in apoplexia suffocatio, cum motu thoracis omni & membrorum respirationi inseruientium læso nulla fit respiratio.

Tandem etiam in catarrho subitò & confertim ad pulmones ruente suffocatio fieri potest, qui catarrhus ideirco Suffocatiuus appellatur, de quo, *lib. 1. part. 2. in fine* dictum.

Pertinet huc & aër, qui attrahitur, ventilando calori ineptus & suffocans, qualis est ille, qui è carbonibus accensis exhalat, vt & qui ex cloacis, sentinis & puteis exhalat, cuius rei exēpla duo habet Cristoph. à Vega *Artis med. lib. 3. s. 5. cap. 8.* & aliquot etiā Marcellus Donatus, *de hist. med. mirab. lib. 2. cap. 6.* Disputatur quidem hac de re inter Medicos, vt etiam, *lib. 1. part. 1. cap. 7.* dictum est, an magis cerebrum, an verò magis pulmones & cor afficiantur. Et quidem Marcellus Donatus, *loco alleg.* cerebrum præcipuè affici statuit. Et negari non potest, cerebrum & spiritus animales affici, vt exempla ab eodem allegata testantur. Quidam enim postea resoluti sunt, quidam delirarūt. Verùm nec hoc negandum, organa respirationi dicata simul affici. Aër enim istis fumis infectus calori cordis ventilando ineptus est: cuius rei indicium est, quod nonnulli periculo suffocationis cessante febri correpti sunt.

Pertinet huc & illa suffocatio, cuius Aretæus, *lib. 1. c. 7. & l. 7. c. 7.* mentionem facit, cuius etiam suprà, *part. 1. c. 24. de angina* mentionem fecimus, quæ fiat spiritus praua conuersione ad calidissimum & siccissimum, nulla corporis parte inflammatione laborante. Etsi verò alij aliter hac de re disputent, & in loco illo Aretæi explicando multùm laborent: tamen commodissimè mihi explicari videtur, si dicamus, spiritum sæpè ita esse inflammatum, calidum & siccum, vt ei refrigerando aër externus, qui spiritu attrahitur, non sufficiat. Cui hoc addi potest, quod spiritus ille habere potest prauam qualitatem, & insignem exsiccandi, & constringendi vim, ob quam organa spirationis constringuntur & coarctantur, vt respiratio libera fieri non possit. Similem huic affectum describit Hippocrates, *4. de rat. vict. in acut. text. 31. ad 35.* cum qua tamen catarrhus fuit coniunctus.

Prognosticum.

Strangulati aut suffocati, non tamen mortui, ad se non redeunt, quorum circa os collecta spuma apparet, *2. aph. 43.* Non tamen hoc vniuersaliter verum est, vt Galenus, *in comm.* addit: nonnulli, quibus strangulatis spuma circa os apparuit, sibi sunt restituti, vt etiam duo exempla obseruauit Christoph. à Vega, *loco alleg.* quamuis id rarò accidat. Prognosticum.

Curatio.

Cùm verò morbi plerique, à quibus istæ suffocationes pendent, suprà cum curatione explicati sint, saltem hîc quomodo strangulatis, & aquâ & fumo suffocatis succurrendum sit, dicemus. Curatio.

Qui laqueo penè strangulati sunt, iis laqueo soluto acetum cum pipere, aut pulegium tritum, vel semen vrticæ cum vino aut mulso, vel aromata cum vino propinanda sunt, & collum lanâ oleo irino calente madidâ, inuoluendū. Possunt etiam commodè exhiberi aquæ epilepticæ, vitæ, cinamomi, & reliqua, quæ ad manum sæpè sunt: Laqueo strangulati quomodo curandi.

Ex vaporibus seu fumis suffocati.

Eadem etiam iis, qui ex vapore cloacarum, puteorum, seu fumis carbonum suffocantur, exhibenda, vt & ea, quæ supra, *lib. 1. part. 1. c. 17.* sunt proposita.

Ex submersione in aquã.

Si verò ex submersione in aquam quis suffocationis periculum incurrat, is aquâ ereptus moueri debet, & capite deorsum inclinato ac pedibus eleuatis, ac pennâ oleo intinctâ, vel digito ori immisso vomitus prouocandus; vel exhibeatur decoctum hordei, ficuum, glycyrrhizæ, adiecto butyro & saccharo; vel decoctum florum chamæmeli cum cereuisia. Postea verò vinum meracius vel mulsa exhibenda, & etiam aliquæ aquæ vitæ. Simul æger in calido conclaui seruandus, & suffumigia instituenda, sorbitiones quoque decocto farinæ ciccrum exhibeantur.

A fungis venenatis.

Si suffocatio à fungis venenatis immineat, vomitus statim concitandus decocto raphani cum oxymelite vel salis vitrioli ℥. ß. cum oxymelitis ℥. iii. propinanda. Postea absinthium & melissa in vino infundatur, & vinum exhibeatur.

Cùm Pausaniæ puellam, *lib. 7. epid.* suffocatio ex fungi esu apprehendisset, ei profuit mulsa calida epota & vomitio, balneúmque calidum. In balneo fungum vomitione reiecit, & cùm cessatura essent symptomata, sudore detenta est.

CAPVT IV.

De vitiis vocis & sermonis.

Vitia vocis, & sermonis.

CVm in homine aër, quem spirando attrahimus, & efflamus, non solùm ventilando cordis calori, sed & voci & sermoni formando inseruiat, ordo postulare videtur, vt post respirationis vitia etiam de vitiis vocis & sermonis dicamus.

Non omnis sermo vox est.

Non verò omnis sermo vox est, sed qui solùm ab animalibus prouenit; & quidem, vt Iulius Cæsar Scaliger, *de causis ling. lat. cap. 4.* definit, est vox *sonus ex ore animalis*: Sermo verò *dispositio vocum articulatarum, ad interpretandum animum.* Et omnis vox, vt *ibidem*, Scaliger docet, est ab animi affectu.

Vox animalibus cur data.

Est enim data animalibus ad expressionem voluntatis. Neque tamen omnis vox articulata est, sed multæ voces ab affectu proficiscuntur, quæ sunt inarticulatæ, vt gemitus & sibilus venatorum.

Vox articulata.

Est autem vox articulata, quæ scripto excipi atque exprimi valet: inarticulata, quæ non. Et articulatas voces à brutis non excludit Scaliger; cùm ouium voces adeò claré scribi possint, vt ab ipsis vocabulum apud nos sumptum, balare. Et fit, vt pleræque brutorum voces non sint articulatæ: ad animi tamen affectum significandum compositæ sunt, de quo Lucretius, *lib. 5.*

An etiam sit brutorum.

----------- quod secla ferarum
Dissimiles soleant voces variásque ciere,
Cùm metus, aut dolor est, & cùm iam gaudia gliscunt,
Quippe etenim licèt è rebus cognoscere apertis.
Irritata canum cùm primum magna molossum
Mollia ricta fremunt, duros nudantia dentes,
Longè alio sonitu rabie districta minantur:
Et cùm iam latrant, & vocibus omnia complent.

At catulos blandè cum lingua lambere tentant,
Aut vbi eos iactant pedibus morsuque petentes,
Suspensos teneros nituntur dentibus haustus,
Longè alio pacto gannitu vocis adulant,
Et cum deserti baubantur in ædibus, aut cum
Plorantes fugiunt submissi corpore plagas.

Verùm de humana voce hîc agere nobis propositum est. Etsi verò vox ex aëris è pectore efflatione fiat: tamen non quælibet efflatio vocem parit. Si enim sit illa lenis, saltem fit exspiratio sine voce, vt verò vox fiat, vehementiore efflatione opus est. Neque tamen omnis vehemens efflatio vox est: neque tussis propriè vox nominatur, sed quæ fit anima & voluntate dirigente ad sensus animi patefaciendos.

Materia vocis. Materia autem vocis ast aër, seu spiritus, qui exspirando emittitur & ad organa vocis allidıtur.

Organa vocis. Organa verò vocis & sermonis formandi quod attinet, equidem ad aërem efflandum etiam requiritur pulmo, & musculi thoracis, vt & arteria aspera, quæ aëri transitum præbet: Verùm propria instrumenta vocis edendæ non sunt.

Quod primò ex eo patet, quod si infra caput arteria incidatur, exspiratio quidem fit, sed non vox editur quæ non fit, nisi aëre per asperæ arteriæ caput seu laryngem, & quidem per eius rimulam, emittatur. Atque ita larynx propr ium, & primarium vocis formandæ organum est. Atque ideò etiam rerum opifex laryngi varios musculos tribuit, vt pro libitu eius rimula dilatari & constringi possit. De cuius constitutione artificiosissima videantur Anat. & inter eos præcipuè Hieron. Fabr. ab Aquap. *l. de laryng. & vocis organ.* Etsi verò vocis organum primarium sit rimula illa laryngis, seu γλωττίς tamen ad vocem articulatam & in primis sermonem formandum non sufficit illa aëris è pulmone per rimulam laryngis efflatio, sed præterea requiritur gargulio, qui inde plectrũ vocis nominatur, lingua, palatum seu oris cælum, quod appellant, dẽtes. Vnde videmus, si harum partium aliqua desit, vel vitiata sit, vt gargulio præsectus, seu erosus, lingua præcisa, seu alio modo vitiata, si palatum vlcere perforatum, si dentes elisi sint, seu inciderint, ex his omnibus vitiis vocem vitiari.

Differentiæ.

Differentiæ. Sunt autem variæ vocis differentiæ. Aliæ quidem naturales voces, vt sunt magna, seu grandis & parua, lenis, aspera, acuta, grauis, de quibus non nostri instituti, sed Physici est agere: Aliæ voces præternaturales, cuius etiam differentiæ multæ ab authoribus recensentur, & ab aliis aliter. Verùm commodissimè voces p.n. secundum differentias actionum læsarũ distinguantur, quod scilicet vox vel aufertur, vel imminuitur, vel deprauatur. Vocis defectus ἀφωνία appellatur, cùm scilicet homo planè vocẽ edere non potest: qui verò loqui non potest, mutus dicitur: qui difficulter verò loquuntur, μογιλάλοι nominantur. Deprauata verò vox est, rauca, obscura, tremula, abrupta, clangosa, de quibus postea in causis dicetur. Pertinet huc & Balbuties, & omne illud vitiũ, cùm homo sermonem non facilè, & non ni-

ſi cum magno conatu, ac crebra hæſitatione inchoare poteſt.

Cauſæ

Cauſæ.

Cùm autem ad vocem & ſermonem formandum concurrant larynx eius muſculi, & qui iis inſeruntur nerui recurrentes, aſpera arteria; & ad aëris efflationem; pulmò, & thorax cum ſuis muſculis, præterea lingua, columella, palatum, dentes neceſſarij ſint: vocis & ſermonis læſi cauſæ in his quærendæ ſunt.

Primò ergo vocem abolitam & interceptam ac imminutam quod attinet, tollitur, ſeu imminuitur vox, vel principio neruorum affectio, vel vocalibus inſtrumentis, vel deficiente vocis materia. Vox & ſermo aboletur ob cerebrum, neruorum principium; affectum in apoplexia, epilepſia, cerebri concuſſione & commotione; vt & in ſyncope, & vteri ſuffocatione ac ſimilibus affectibus, ob quos ſpiritus aut animalis influxus prohibetur. In primis verò in affectu illo, qui κατ' ἐξοχὴν ἀφωνία appellatur, & neque ad apoplexiam, neque ad epilepſiam commodè referri poteſt, ſed inter eos quidam affectus medius videtur. Quem etſi in praxi ſæpè obſeruauerim, vt ex hiſtoriis annotatis, quas ſuo loco proponam, patebit, deſcriptum tamen inuenire hactenus apud Authores non potui, niſi nuper apud Adrianum Spigelium, *lib.* 2. *de ſemitert. cap.* 16. his verbis: *Eſt morbus in Germania & Pannonia frequens, quem Auſtriaci, Morani, & Styri Timorem appellant, inter apoplexiam, & epilepſiam quodammodo ambigens. Cadunt enim velut apoplectici ſine ſenſu, non autem motu priuantur, neque tamen conuelluntur, vt epileptici: aliquando ſternunt, nec tamen diſcuſſo morbo paralyſin alicuius membri incurrunt.* Si tamen cauſæ magna ſit vehementia, in apoplexiam vel epilepſiam degenerare poteſt, tandémque aliquos hoc modo affectos ſubitò vt apoplecticos mortuos vidi. Talis ἀφωνία etiam proculdubiò eſt, quæ fit ex ebrietate de qua Hippocrates, 5. *aphor.* 5. Oritur autem ferè à conſenſu partium infernarum, & vapore narcotico ſpiritus animales in cerebro ſopiente, ſeu perturbante, & propterea commodiſſimè inter affectus cerebri refertur.

Inſtrumentorum verò vocalium cauſa vox & ſermo aboletur, ſeu imminuitur, cùm laryngis membrana madefit, & humectatur ab humoribus à capite defluentibus.

Deinde ſi laryngis rimula anguſtior redditur ſeu occluditur à tumore, & compreſſione, vt in angina, & luxatione vertebrarum ceruicis fieri ſolet.

Tertiò, cum muſculi laryngem mouentes, ſeu reſoluuntur, ſeu vulnerantur, ſeu contunduntur.

Quartò, vbi nerui vocales, & quicunque voci edendæ inſeruientes inciduntur, diuelluntur, intercipiuntur, refrigerantur, aut quocunque modo læduntur. Ita refert Galenus, 1. *de loc. affect. cap.* 6. cecidiſſe quendam ab alto in terram, ita vt dorſi initium affligeretur, eúmque tertio die exiguam admodum vocem edidiſſe; quarto die omninò obmutuiſſe, reſolutáque ſimul fuiſſe crura manibus illæſis, ſed neq; ſpirationem amiſiſſe, neq; difficulter ſpiraſſe. Cùm enim tota ſub ceruice ſpinalis medulla eſſet reſoluta, accidit thoraci, vt per ſeptũ tranſuerſũ & muſculos ſupernos

numero quidē sex moueretur: quippe nerui ex spinali medulla, quæ in ceruice est, ipsis adueniunt. At intercostalium musculorum nerui per quos exsufflationem fieri diximus, omnes affecti erant. Cùm itaque frustra Medici negotium subirent circa crura quidem vtpote resoluta, circa guttur verò propter vocis affectum equidem, id interdixit, atque affecto duntaxat loco curationem adhibuit, proinde finita tandem spinalis medullæ inflammatione à septima die vox restituta est iuueni, & crura motionis facultatem recuperauerunt. *Ibidem* refert fuisse quendam, qui cùm ex ceruice strumas in profundo exscinderet, ac inter secandum, membranas non specillo diuideret, ne vas aliquod dissecaret, sed vnguibus euelleret, imprudens ob ignorantiam simul neruos recurrentes distraxit, atq; hoc pacto quidem puerum liberauit à strumis, sed mutum reddidit. Aliū pariter in puero strumas secantem læso altero neruo recurrente, ipsum semimutum fecisse. Similem historiam recitat Amat. Lusit. *cent.* 2. *cur.* 70. Mulier Illyrica, inquit, quæ ad caput montis habitat, cùm strumam à Gallica scabie originem ducentem in collo haberet, mendicum quidem officio Medici fungentem pro sua valetudine accersiuit, qui indiscretè cùm pro ea propulsanda multis vsus esset medicamentis, ita sublimatum, vt eius resecaret radices loco indidit, à quo alter neruorum ex pectore recurrentium, qui vocem efingunt, inibi corrosus est, vnde ips paulatim raucefacta vocem ferè in totum amisit.

Quintò, si aspera arteria incidatur, etiam vox & sermo perit; cùm spiritus voci & sermoni formando necessarius desit: quod etiam fit, si aspera arteria comprimatur, quod fit in strangulatione.

Tandem ob defectum materię vox perit, vel imminuitur, vel vt modò dictum, cùm aspera arteria vulneratur, aut compressa spiritui transitum non concedit, seu ob thoracis musculos resolutos. Eius rei exemplum habet Galenus, 3. *de loc. affect.* *cap.* 1. de quodam, qui nullo in vocalibus instrumentis vitio existente, sed musculis intercostalibus ob casum ex alto resolutis, vocem amisit.

Idem fieri potest: si iisdem musculi & membranę costas succingens vulneretur & perforetur. Cùm enim tum thorax contrahi non possit, vocis etiam materia, spiritus qui efflatur, deest. Non tamen semper ob musculorum intercostolium læsionem vox tota perit, sed solùm cùm læsio illa magna est. Aliàs enim pro læsionis magnitudine vox saltem ex parte amittitur. Præterea pulmonis vitio idem euenit, qui si sanie vel humore repletus sit, aut aliàs debilis, vt fit in catarrhis suffocatiuis & tabe, vel valdè imminuitur.

Accidit idem cùm pauca fit efflatio, & spiritus deficit, vt in deliquio, syncope, veteri suffocatione. Quia verò ad sermonem formandum etiā lingua facit, sermo etiam ob linguæ motum impeditum læditur, de quo supra *lib.* 1 *part.* 3. *s.* 5. *c.* 7. dictum. Vnde etiam citra vocis læsionem locutio interdum aboletur; id quod fit in mutis, in priuata resolutione linguæ, qui tamen vocem quandā inarticulatam edere possunt, & in hoc ob nerui, qui ad tertiam coniugationem

tionem tendit, vitium. Quod si magnum sit, præcipuè si vitium sit à prima conformatione, auditus tum ferè simul, ob illius cum dicto neruo communicationem, læditur, vnde, plerique qui sunt muti à natiuitate, simul surdi sunt. Idem accidit si defluxio aliqua & humor in musculos linguam ac laryngem mouētes decumbat. Reliqua videantur *loc. alleg.* de motu linguæ impedito.

Causas vocis deprauatæ quod attinet, sunt nonnullæ congenitæ, & à natura quibusdam est vox aspera, quæ cùm propterea à nonnullis interna quibusdam est vox aspera, quæ cùm propterea à nonnullis inter naturales vocis differentias numeretur, saltem de iis vocum differentiis p. n. agemus, quæ à causis p. n. proueniunt.

Vox rauca. Et quidem frequentissimè accidit vox rauca, quæ fit à membrana, quæ laryngem & asperam arteriam inuestit, p. n. affecta, exasperata, & inæquali reddita. Cùm enim aspera arteria læuis facta sit, & si ea bene sese habeat, vox lenis & moderata edatur. Si illa naturalis læuitas & æqualitas tollatur, inæqualiter etiam aër allisus repercutitur, atque inde vox rauca efficitur.

Eius causæ internæ. Accidit hoc primò à nimia humiditate vocis hoc organum irrigante, id quod frequentissimè à catarrho à cerebro delabente, & in organa vocalia irruente accidit, quæ in specie branchus appellatur, de quo Hippocrates, 3. *aphor.* 13. *Aestate sicca & aquilonia, autumno verò pluuioso & australi vehementes capitis dolores in hyemem incidunt, & tusses, & branchi seu raucedines, & grauedo, nonnullis etiā tabes expectanda.* Deinde idem accidit à tussi vehementi, qua arteria ob crebram materiæ reiectionem exasperatur: id quod in phthisicis & thoracis suppuratione accidere solet. Idem præstant humores & vlcera vocalium instrumentorum. Vnde lue venerea laborantes vocem raucam habent. Atque hæ causę internæ sunt.

Externæ. Externę causæ sunt clamor nimius & vociferatio, quæ similem affectionem membranæ laryngis & asperæ arteriæ inducunt lassitudini inflammatoriæ in musculis. Aër quoque frigidus inspiratione attractus, vt & siccus, venenatus, & vaporibus, fumis, & puluere inquinatus arteriam exasperandi vim habet. Idem præstat potus aquæ frigidæ, vini vel austeri, vel meracioris, nimius cibus & potus salsi, & acres.

Vox obtusa. Vox obtusa seu tenebricosa & turbida, vt nonnullis appellatur, fit à pituita crassa & viscida, quæ organis vocis adhæreſcit, vel abscissione columellæ.

Tremula Vox tremula fit ex virtutis imbecillitate, cùm ob defectum spirituum natura organa respirationis æqualiter mouere non potest: id quod in quibusdam febribus accidit. Interdum idem euenit, vbi in musculos laryngis, seu linguæ & neruos his inseruiētes humor aliquis decumbit, partésque illas relaxat quasi id quod ebriis accidere solet. Fit idem etiam ex timore, cum calore & spiritibus ad cor recurrentibus, tum aliæ partes, tum etiam respirationi & voci edendæ inseruientes iis destitutæ officio suo rectè fungi non possunt: Vnde & qui valde timent, pedibus & manibus tremunt.

Abrupta Abruptæ vocis etiam Hippocr. 4. *de rat. vic. in acutis*, *text.* 33. mentionem facit, quam *in lib. de Coacis*

pranotionibus, effractam nominat. Habet autem ea ortum ex imbecillitate facultatis mouentis & organorum, qui spiritus efflationi inseruiūt. Vt enim si is, qui folles, quibus organa musica inflant, mouet, si debilis, nec æqualiter moueat, sed aliquādiu quiescat, sonus interrumpitur: ita si musculi: qui aëri, qui vocis materia est efflando inseruiunt, ob imbecillitatem à mouendo aliquādiu cessent, fit vox interrupta.

Tarda. Vox tarda fit cùm humor in spinalem medullam & neruos musculis thoracis inseruiētes effunditur. Tum enim facultas supprimitur, vt liberè thoracem mouere non possit.

Clangosa. Vox clangosa est subrauca, sed acuta ferè & sonora, qualem pleraque animalia, quæ collum habent oblongum, vt grues, edunt. Habet ortum hæc vox, vt Galenus, 7. *de vsu part. c. 7. 1. prorrhet. comm. 1. text. 3. & 17.* docet à siccitate nimia laryngis & asperæ arteriæ, & defectu humiditatis, qua naturaliter arteria irrigatur, & quasi læuigatur, id quod fit in febribus ardentibus, & phrenitide.

Lupi conspectus vitiatæ vocis causa. Tandem referunt etiam inter causas raucedinis, & vocis vitiatæ lupi conspectum, si is hominem obuium prior aspiciat: quam vulgi opinionem etiam Virgilius secutus est, dum scribit:

——— Vox quoque Mœrin
Iam fugit ipsa: lupi Mœrin videre priores.

Vnde etiam habet ortum prouerbium: *Lupus in fabula*, quo vtimur, cùm is, de quo sermo, superuenit, & ita in præsentiâ suâ sermonem interrumpit: de quo varij variè disputant, & alij aliam huius affectus causam reddere conantur. Verùm prius hic τὸ ὅτι, & an sese res ita se habeat, quam τὸ διότι inquirendum censeo.

Causæ sermonis vitiati. Easdem ferè ob causas sermo & locutio vitiatur:

1. Quidem ob instrumentorum vocalium & laryngis præcipuè vitium. Nam si vox sese non bene habet, nec sermo bene se habet, de cuius causis modò dictum.

2. Propter motum linguæ impeditum, de quo suprà, *p. 1. huius libri cap. 9.* diximus.

3. Ob labiorum, dentium, palati vitium.

Balbuties. De balbutie & blæsitate eiúsque causis agit Gal. & alij authores, *ad aphor. 32. sect. 6.* & docet Geleuus, quod ψελλίζειν & τραυλίζειν non vocis, sed linguæ vitium sit, cùm scilicet lingua eas voces, quę per T & R scribuntur, articulatè proferre non potest. Idque accidere, quia lingua sit molliore ac humidiore temperaturâ ac constitutione: quam ob causam pueri balbutiunt; cùm musculi molliores & infirmiores linguā satis stabilire non possunt, eo modo, vt in ambulando titubant. Inde etiā ebrij balbutiunt.

Signa Diagnostica.

Signa vocis & sermonis vitiati. Vox & sermo ac locutio læsa, & quodnam vitium sit, facilè ab audientibus cognoscitur. Causæ verò signis cognoscendæ. Et quidem externæ facilè ex relatione ægri atque adstantium cognoscuntur. Internæ etiam suis signis patefiunt. Si raucedo sit à catarrho, is adfuit, vel adhuc adest, qui facilè patet. Si à phthisi seu pure & sanie in pectore contenta, & tussi crebrius reiecta raucedo oriatur, etiam signa eius aderunt.

Ita etiam aliarum causarum, à quibus vox seu aboletur, vel imminuitur, seu deprauatur, signa in morbis, à quibus illa pendent, explicantur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Raucedo orta à causis externis seu euidentibus faciliùs curatur, quàm quæ à causis internis fit.

2. Branchi & coryzæ in valde senibus coctionem non admittunt, *2. aph.* 40.

3. Vocis vitium, quod fit à columellâ abscisâ vel erosâ, lingua mutilatâ, dentibus elisis vel elapsis, nisi factitij substituantur, non curatur.

4. Ita & motus linguæ inhibitus à ruptione vel contusione nerui non sanatur.

5. Raucedo per annum vel duos confirmata, vix sanatur.

6. Impeditus motus linguæ in pueris superueniente adolescentiâ & iuuentute interdum cessat, absumptis & exsiccatis superfluis humiditatibus.

7. Balbi alui profluuio maximè corripiuntur, *6. aph.* 32.

8. Raucedines, quæ ob suppurationem vel tabem fiunt, ferè mortem futuram indicant.

9. Cum voce tremula alui præter rationem solutio in morbo acuto lethalis. Cùm enim vox tremula fiat ex insigni debilitate virium, si alui profluuium accedat, vires magis deiicit.

10. Voces clangosæ malæ, & vacillatio mentis cum voce clangosa, linguæque conuulsiones cum tremore, & voces ipsæ obtumescentes mentis alienationem significant. *In Coacis.*

11. Vox effracta ex hypercatharsi ob musculorum thoracis conuulsionem periculum portendit.

12. Ἀφωνίαι cum singultu pessimæ, *1. prorrhet. comm. 1. text.* 23.

Plura ex voce vitiata in febribus prognostica videantur apud Hippocratem, *in Coacis prænot. & libris prorrhetic.*

Curatio raucedinis.

Cum vocis & abolitæ & diminutę ac deprauatæ variæ causæ sint, etiam curatio varia pro causarum varietate instituenda. Cùm autem morbi illi, à quibus vocis & sermonis vitia pendent, iam ante explicati sint, pauca hîc dicenda restant. Curatio raucedinis.

Etenim si cerebri vitio malum hoc accidat, curatio ex iis, quæ *lib. 1.* de apoplexia & paralysi explicata sunt, patet.

Cæterùm quoque suprà, *lib. 1. cap. 9.* de linguæ motu impedito, eiúsque causa & curatione actum. Dictum *ibidem* de faucium & dentium morbis: *parte* verò *secunda*, de asperæ arteriæ, pulmonis & thoracis morbis. Quos qui curauerit, simul & vocis & sermonis vitia, quæ ex iis morbis pendent, tollet. Ideoque saltem quædam de raucedinis curatione hîc adiiciemus, cùm vox obtusa & similes eandem ferè curationem habeant. Vox verò clangosa, cum febribus acutis coniungatur, ab earum curatione & huius mali curatio dependet.

Primò ergo si raucedo à catarrho dependeat, irrigante & inæqualia reddente vocis organa, primò danda opera, vt catarrhus remoueatur, quo præsente vix raucedo tolli potest. Qua ratione autem catarrhus curari debeat, dictum, *lib. 1. par. 2. cap.* 34. A catarrho.

Deinde danda opera, vt asperitas

& inæqualitas à catarrho inducta tollatur, & præcaueatur, ne, si catarrhus adhuc fluat, ab eo amplius vocis organa exasperentur: quod præstant medicamenta Arteriaca ab vsu dicta.

Si ergo catarrhus sit frigidus & tenuis, medicamentis calefacientibus, siccantibus & lenientibus opus est, vt diatragacantho calido, melle rosato cum syrupo myrtino mixto, succo glycyrrhiz. amygdal. dulcibus.

Si verò materia sit crassa & viscida, incidentia, abstergentia, simúlque lenientia & vocis instrumenta læuigantia requiruntur: quæ parantur ex caricis, vuis passis, melle, hyssopo, glycyrrhiza, succo brassicæ cum melle mixto, thure, myrrha, croco, terebinthina, sacchαro penidio, cubebis cum passulis tritis mixtis. Et si pituita sit viscida, etiam oxymel scilliticum admisceri potest. Conuenit etiam hîc lohoh sanum & expertum, de althæa, de pino, de caulibus, syrup. de glycirr. de hyssopo pilulæ seu trochisci de benzoë.

Vtile etiã est & sequens eclegma.

℞. *Succi prassij bene depurati* ℥.ij. *sacch. penid.* ℥.j. *oxymel. s. vel* si maiori incisione opus sit, *scillit. q. s.* F. lambile.

Vel ℞. pomum, & seminibus exemptis repleatur myrrha, croco, thure, & assetur, ac manè & vesperi comedatur.

Vel ℞. *Succ. glycirrh.* ℥. ß. *croci,* ʒ. j. *myrrh. thuris*, an. ʒ. j. ß. *gummi tragacanth. Arab.* an. ʒ. iij. *carnis trium dactylorum, vini dulcis q. s.*

F. pilulæ sub lingua tenendæ.

Syrup de erysimo. Matthias Lobelius syrupum de erysimo, quod laudatissimum arteriacum nominat, commendat, scribitque se eius vsu iuuenculam, decennali raucedine laborantem curasse, & alios diuturna & prope inuicta raucedine laborantes erysimi vsu restitutos fuisse.

℞. *Erysimi totius recentis* M. vj. *rad. heleny, tussilag. succo adhuc pregnantium, glycirrh.* an. ℥ ii. *borrag. cichor. capill. Ven.* an. M. i. ß. *flor. cordial. anthos, stœch. vel beton.* an. M. ß. *sem. anisi,* ʒ. vi. *passul. mundat.* ℥. ii. Coqu. in s. q. *aq. hordei, & hydrom. & succi erysimi,* ℥ vi. ad ℔. ii. vel iii.

Colaturæ adde sacchari q. s. Fiat syrupus.

Vel ℞. *Rad. glycirr. althææ*, an. ℥. iii. *ireos, fol. erysimi*, M. iii. *tussilag. prassij recentium*, an. M. ij. *sem. psyllij. cydonior.* an. ℥. ß. *iuiub.* N. xii. *passul. enucleat.* ℥. ii. *cubebar.* ʒ. i. ß.

Coquantur, & cum s. q. sacchari. Fiat syrupus.

Quod si catarrhus sit calidus & tenuis, frigida incrassantia & lenientia requiruntur, vt diatrãgacanth. frigid. conserua rosar. viola. diacodium, syrup. & lohoh de papauere, syrup. rosar. violar. de iuiubis myrtinus.

A pure. Si à pure in pulmone contento raucedo ortum habeat, ad morbum quidem præcipuè cura dirigenda; simul tamen lenientiã & læuigantia asperam arteriam modò enumerata vsurpanda.

A caussis externis. A causis externis fit raucedo, iisque siccantibus & calefacientibus. Leuiter itaque refrigetantia & lenientia vsurpanda, vt diatragacanth. frigid. conserua rosar. viol. syrup. & lohoh de papauer. de iuiub. & & similia.

Si ab aëre, potu vel aliã causã frigida, calefaciẽtia, modò in raucedine

à pituita proposita, vsurpanda.

Tandem si à nimia vociferatione, clamore & vocis intensione sit excitata raucedo, conueniunt hîc medicamenta Arteriaca dicta, quòd scilicet peculiariter asperæ arteriæ & laryngis affectibus conueniunt. Parantur autem ex amylo, tragacantha, gummi Arabico, glycyr. sacch. cando & penidio, passulis, dactylis, iuiubis, sebesten, amygdal. dulc. mucilag. althææ: vnde fiunt syrupi, iuiubinus, capill. ♀. de althæa, de glycyr. & similia.

Vel ℞. *Mucilag. sem. alth.* ℥. i. ß. *conseru. viol.* ℥. iii. *amyli*, ʒ. ii. *sacchar. in aqua rosar. solut. q. s.* F. Lohoh.

Vel ℞. *Tragacanth. gummi Arab.* an. ʒ. i. *syrup. iuiub. viol.* an. q. s. *mucilag. sem. alth.* ʒ. ii. F. Lohoh.

Atque hæc in primis in principio conueniunt. Vbi raucedo iam imminuitur, vt humiditas in parte relicta absumatur, exsiccantibus, discutientibus & extergentibus, sed sine acrimonia, opus est. Qualia parantur ex terebinth. melle, amygdalis amaris, iride, styrace, croco, myrrha.

Vt ℞. *Gummi iuniper. tragacanth.* an. ʒ. ii. *sacch. penid.* ℥. i. *succi glycyr.* ʒ. ii. *thuris*, ʒ. i. ß. *styracis calamitæ*, ʒ. i. *croci*, ϶. i. *cum melle*. F. eclegma.

Vtile etiam est eclegma de succo brassicæ antea propositum.

Vel ℞. *Hord. excort. pass. enucl.* an. ℥. i. *glycyrrh.* ʒ. ii. *caricar. pingu.* N. vi. *capill. Veneris, hyssop.* an. M. i. *sem. brassic.* ʒ. i. *pinearum non rancidarum*, ℥. ß.

Coquantur in s. q. aquæ puræ.

Colaturæ pro qualibet libra adde *mellis despumati, sacch. albi*, an. ʒ. vi. Misce, de quo sæpius aliquid bibendum.

Plura videantur apud Galenum, 7. *de compos. medic. sec. loc. cap.* 1. Aëtium, *tetrabl.* 2. *sermon.* 4. *capite.* 51. & 52.

CAPVT V.

De Tussi.

Tussis.

AD deprauatos organum vocis respirationis motus tussis quoque pertinet, atque inter eos motus est tussis, qui quidem à naturâ fiunt, irritatâ tamen & coactâ, atque à causa morbificâ stimulata ad expellendum id quod molestum est, cuiusmodi motus habetur oscitatio, pandiculatio, sternutatio, singultus, vt docet Galenus, *lib.* 2. *de causis sympt.*

Definitio. Est nimirum tussis motus deprauatus seu vehemens efflatio, à veloci pulmonis & thoracis contractione edita, vt id, quod spirandi organis molestum est, excutiatur. Seu vt Auicennas definit: *Tussis est motus Naturæ, quo conatur expellere, quicquid lædit, è partibus pulmonis, & partibus proximis pulmonum.* Sicut enim in sternutatione cerebrum, in singultu & vomitu ventriculus: ita in tussi thorax insurgit, & plurimo spiritu in pulmonem immissio, forásque iterum celerrimè exploso, atque impetu quodam id, quod molestum est, expellere conatur. Etenim aspera arteria, & eius ramuli per pulmonem sparsi tunicâ intus obducti sunt, cui exquisita vis inest sentiendi ea, quæ molestiam pulmoni creant, ita vt minimum quodque in asperam arteriã illapsum statim sen-

tiat. Atque ita tussim nihil excitat, nisi quod hanc membranam, quæ intus asperam arteriam, eiúsque ramos inuestit, afficit. Sic igitur irritatus pulmo non solùm ipse mouetur, sed & in auxilium musculos thoracis & diaphragma sibi adsciscit, & quod sibi molestum est, expellere nititur.

Causæ.

Causæ. Atque ita causa proxima tussis est, quicquid pulmones, asperamque arteriam, & quidem membranam, qua intus inuestiuntur, afficere potest. Quæ autem id præstant, causæ sunt variæ, vt mox dicemus. Ad duo tamen genera referri possunt. Vel enim hoc præstant, quia angustiam in respirationis organis pariunt, vel quia mordicant, asperitatémque inducunt, atque adeò quocunque modo molesta sunt.

Causas verò omnes tussis, seu angustiam pariendo, seu irritando quocunque modo id præstent, in classes quasdam digeremus, & ordine enumerabimus.

Et 1. inter causas tussis est intemperies, & quidem sola ac sine materia etiam tussim excitare potest, sed leuiorem, quàm quæ est cum materia. Et frequentissimè quidem & maiorem tussim parit intemperies frigida, vtpote quæ pectori maximè inimica est, quæ excitatur ab aëre frigido, de quo Hippocrates, 3. *aphor.* 23. *Hyeme morbi laterales, pulmonis inflammationes, raucedines, tusses fiunt; & ibidem, aphor. 5. Aquilo tusses mouet*: potu aquæ frigidæ, & præcipuè ex niue solutâ, medicamentis frigidis seu assumptis, seu thoraci applicatis. Excitat etiam tussim intemperies calida, sed minorem, qualis est, quæ febribus ardentibus superuenit, quæque, vt est apud Hippocratem, *6. epidem. sect. 2. text.* 24. est arida & parum irritans, & quæ non fit, nisi quando loquitur aut hiat.

Quando autem non loquuntur neque hiant, non tussiunt. Siccitas autem præcipuè cum frigiditate coniuncta exasperando & irritando tracheam tussim excitat. Hinc, vt Hippocrates, 3. *aphor.* 5. scribit, Aquilo tusses mouet fauces exasperando, & vt Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 28. docet, in Aquilonaribus constitutionibus non paucæ, neque cōtemnendæ tusses fiunt. Humiditas autem, vt qualitas minimè omnium actiua, & quæ potius lenit, quàm exasperat, vix tussim inducit, nisi forsan inæqualiter primùm inducatur, vbi breuiter leuiusculam quandam tussiculam excitare potest, quod tamen rarum. Et dictum est supra de causis, quæ intemperiem pulmonis inducere possunt.

Deinde tussim excitat materia quæcunque in pulmonem & asperam arteriam incidit, aut in ea præter naturam continetur. Materia autem hæc varia est, catarrhus nimirum à capite defluens, atque ita omnes causæ, quas suprà, *lib.* 1. catarrhum excitare posse diximus, etiam tussim excitare valent: vt & humor aliquis in cerebro collectus, qui per accessiones febrium mouetur, & à calore febrili funditur, de quo Hippocrates, *in Coacis*: *Qui circa accessiones tussiunt, & leuiter resudant, malignè habent. Et, ibidem, ex insania in raucedinem cum tussi fit abscessus.* Sicut & materia parotides excitans: de quo idem Hippocrates,

eodem libro, *& in prorrhet. Abscessus ad aures soluunt tussiculæ cum sputationibus.* Idem efficit sanguis è vase in pulmone rupto fluens, vel è vicina aliqua parte vulneratâ vel erosâ in pulmonem irruens. Item humor in pulmone collectus in phthisi, peripneumonia, & vomica pulmonis, vel aliis vicinis partibus communicatus, vt in pleuritide & hydrope pectoris fieri solet. Pertinent huc & grandines, calculi, ac vermiculi in pulmone geniti. Idem præstant etiam res externæ in trachæam illapsæ.

Cùm enim spiritu, quem trahimus, diu carere non possimus, organa, per quæ ille admittitur, vacua esse decet. Ideoque ne aliqua substantia præter aërem in asperam arteriam eiúsque ramos per pulmones dispersos ingrediatur, caput asperę arteriæ epiglottide, seu operculo quodam Creator sapientissimus muniuit, vt sic quidam aëri ingressus pateat, à cibi verò potúsque pondere depressum esculentis & poculentis aditum deneget, vt Galenus, 4. *de vsu part. cap.* 3. docet. Quod tamen si fortuitò fiat, vt interdum inter loquendum & ridendum, & infantibus inter lac sugendum accidere solet; periculum suffocationis inde imminet, à quo vt natura sese liberet, vehementissimam tussim excitare, nec prius desistere solet, quàm omne id, quod molestum est, excusserit.

Tertiò inter causas tussis est soluta vnitas vasorum in pulmone, siue illa sit vulnus, siue vlcus & erosio.

Quartò excitatur tussis, dum in pleuritide materiæ aliquid ad pulmones mittitur, vel ob membranarum consensum pulmones irritantur. Pertinet huc diaphragmatis inflammatio & tubercula in spina enata, quod gibbis familiare est, teste Galeno, 6. *aph.* 46. Imò ipsa luxatio vertebrarum dorsi.

Ex quibus omnibus colligitur, tussim propemodum omnium thoracis & pulmonis morborum symptoma inseparabile esse, vt pleuritidis, peripneumoniæ, vomicæ pulmonis, sputi sanguinis, phthisis, & similium.

Causæ verò extra pulmonem & thoracem consistentes, & quę ita per συμπάθειαν tussim efficiunt, etiam variæ sunt.

Quintò nimirum tussis excitatur hepate, liene, ventriculo intumescente aut inflammato, vt & in hydrope, siue id fiat, quod pulmo comprimitur, siue quod obstruitur, aut molestatur à materia ad pulmonem redundante, siue quod partium vicinarum membranæ affectę membranas organorum respirationis in consensum trahunt & vellicant, siue quod vapores aliqui ad organa respirationis transmittuntur, eáque siue obstruunt, siue mordicant, id quod etiam interdum in febribus accidere solet.

Externæ tandem causę variæ sunt.

Sextò enim præter aëris intemperiem, vt & potus ac medicamentorum qualitatem, quæ asperæ arteriæ intemperiem inducunt, tussim excitare valent causæ aliæ quoque externæ, irritando & exasperando nimirum asperam arteriam, vt fumus, puluis, & vt Auenrhois, 3. *coll. capite proprio* monet, præcipuè puluis ex lino, dum pectinatur, & ex veteri tritico, dum cribro excutitur. Puluis item & vapor calcis, & metallorũ ac mineraliũ. Quò perti- Externæ

nent austera, acida, astringentia, pinguia & rancida præcipuè, vt nuces & oleum rancidum. Vocis item intensio nimia. Referendi huc & lumbrici ac vermes in intestinis & ventriculo geniti, qui ipsi etiam tussim excitant, vapores, vt nonnullis placet, putridos & malignos ad pulmones mittendo, vel, quod probabilius est, membranam œsophagi vellicando, quæ membranam asperam arteriam inuestientem in consensum trahit. Profundior etiam styli purgatorij in aures immissio tussim excitat, communicatâ scilicet hac irritatione tracheæ per neruulum quinti paris vtrique parti communem.

Differentiæ.

Differentiæ. Primò est tussis differentia secundùm magnitudinem. Nam datur tussis quædam planè exigua, aut potius ad tussiendum quidam impetus, & tussiendi initium, quod Græcis κέρχνος dicitur. Vt enim vomitum nausea præcedit, ita tussim κέρχνος, vt docet Galenus, *de differ. sympt. c.* 4.

Deinde tussis alia est arida & sicca, quæ ἀπτύστως facit, nec pituitam citat, vt Celsus, *lib.* 4. *cap.* 4. habet: alia verò humida. Sicca seu arida est, in qua nihil exspuitur, atque fit hoc, vel quia causa, quæ tussim excitat, non in organis respirationis hæret, vel licèt ibi hæreat, inepta est ad excretionem. Prius accidit, cum aspera arteria vel intemperie afficitur, vel exasperatur, vel membrana asperam arteriam & eius ramos inuestiēs vellicatur à vaporibus ab inferioribus ascendentibus, siue comprimitur, aut à vicinis membris affectis in consensum trahitur, vel tenuis paucúsque humor à capite destillat, aut aliunde transsudat, vt Galenus, 4. *aph.* 57. docet.

Posterius verò accidit, vbi in respirationis instrumentis humor hæret, qui eiici non potest, vel quia ob lentorem & crassitiem bronchiis pulmonis nimis tenaciter adhæret, vel quia ob tenuitatem inter eiiciendum disploditur à spiritu, vt & in pulmonem relabatur, vt Galenus, 1. *epid. comm.* 1. *text.* 12. docet. Humida tussis est, quando humor aliquis tussiendo eiicitur, atque oritur ab aliqua mediocris consistentiæ materia pulmones & tracheam irritante, quæ cum spiritu tandem expellitur.

Tertiò tussis aliqua vehemens est, quæ supprimi nequit; alia mitis. Vehemens Hippocrati, 2. *aphor.* 17. & 24. σφοδρὸς nominatur, atque oritur ab humore magna vi destillante, vel vlcere organa respirationum obsidente, vel ab abscessu genito ibidem, vel ab empyemate.

Mitis fit ab intemperie organum respirationis; vel ab asperitate faucium & tracheæ, vel à puluere, & aliis exasperantibus, vt & ab ambiente aëre, vt docet Galenus, 6. *epid. comm.* 2. *aphor.* 24.

Quartò tussis quædam molestat: & ferè continuò ægrum affligit, quædam per certa interualla corripit, prout causa tussim excitans nunc semper præsens est, nunc per interualla colligitur & recurrit.

Verùm præcipuè & ad curationem maximè cognitu necessariæ sunt differentiæ, quæ à causis desumuntur. Ideoque secundùm causarum differentiam posteà etiam curationem in certa quædam capita distinguemus.

Signa Diagnostica.

Signa. Tussis ipsa adeò euidens symptoma est, vt signis ad eius cognitionem opus non sit. Verùm cùm causæ, à quibus excitatur, variæ sint, omnino signis opus est, quibus illæ cognoscantur, ne Empiricorum more cum ægri damno cuilibet tussi quoduis remediũ applicetur. Signa ergo causarum, vt supra eas recensuimus, explicabimus.

Ab intemperie nuda primò si sit tussis, abest catarrhus, aliique morbi, qui materiam tussis causam suppeditant, vel etiam in consensum pulmonem trahere possunt: contra præcesserunt causæ, quæ intemperiem aliquam pulmonis inducere potuerunt, quæ ipsæ etiam, *hoc capite*, & suprà, *part.* 1. *huius libri*, de intemperie pulmonis enumeratæ sunt. Adest difficultas spirandi, tussis ipsa est sicca, nec ita vehemens & pertinax, facilè quoque supprimitur.

Qualis autem intemperies sit, causæ imprimis, quæ præcesserunt, vel adsunt, indicabunt, iuuantia item & nocentia. Etenim si à frigiditate solâ sit tussis, cohibito spiritu non solùm reprimitur, sed & sanatur. Auctus enim tum in organis respirationis calor intemperiem illam corrigit, ægrotique aliis etiam calidis, vt potu & cibo, iuuantur, frigido offenduntur. Ideoque ægri calidum aërem amant, & linteolo manibus, & ori admoto, spiritum trahunt, ne mox frigido aëris impulsu tussis irritetur, vt hac de scribit Galenus 6. *epid.* 2. *com.t.* 24. Sitis etiam abest in hac intemperie.

Contrà si tussis sit ab intemperie calida, sitis molesta est, quæ potius aëris frigidi inspiratione, quàm potu frigido sedatur, vt docet Galenus *art. med. cap.* 64.

A catarrho tussis proueniens, è signis catarrhi suprà, *lib.* 1. propositis, patet, tussisque est vehementior & perseuerans. Si verò absque catarrho à materia in pectore contenta tussis concitetur, aderunt morbi tales, vt pleuritis, peripneumonia, empyema, phthisis, grandines, calculi, vermes, hydrops pulmonis, & similes morbi, in quibus materia tussim excitans colligitur, qui suprà, *part.* 1. huius libri explicati sunt.

Quæ tussis quibusdam interuallis, vt bis térve anno affligit, ex irruente destillatione proficiscitur: quæ verò continenter, aut minimâ intermissione fatigat, aut vitiosam pulmonum affectionem, aut obstructionem veterem, aut aliam stabilem intus causam habet.

Si verò asperitas à causis externis inducta sit, vt à fumo, pulueribus, cibis vel medicamentis exasperantibus, illæ per se patent. Si tandem morbi extra thoracem, pulmones in consensum trahendo quocumque modo tussis causa sunt, vt hydrops, ventriculi, hepatis, lienis tumores & inflammationes, affectus illi ex suis signis patent.

Prognostica.

1. Tussis frequens & diuturna plerumque ad sanguinis sputum perducit, teste Auicenna, propter vehementem thoracis motum, à quo ruptura vasorum pulmonis metuenda est; ac præsertim in adultis, quorum membra duriora concussionis violentiæ non ita cedunt. Quod si materia tussi non eiiciatur, intus putrescens vel febrem putridam aut hecticam gignit, vel vlcus Prognostica.

excitat. In prægnantibus talis tussis abortum ciere solet.

2. Tussis vehemens interdum suffocat, non tam re aliqua obstruente, quàm iteratâ sine intermissione validâ efflatione, & quod aër inspiratus prius quàm ad cor perueniat, è pulmone mox iterum eliditur.

3. Tussis valida pectoris pulmonisque partes calefacit, ideoque febrem accendit, & sitim auget. Quæ verò exiguæ tusses sunt, ac per longiora interualla excitantur, tantisper membra illa concutiunt, donec ab ea humiditas aliqua irruens deferatur, quo fit, vt ægri intus siticulosi reddantur. Galenus, *6. epid. text.* 24.

4. Tussis caput nihil iuuat, Galenus, *2. de sympt. causis cap.* 4. ac si violenta fuerit, ipsum replet, *6. epid. f. 3. text.* 18. Neque enim vt sternutatio motum cerebri in expellendo iuuat, sed ipsi potius nocet.

5. Tussis ex intemperie organorum respirationis periculosa equidem non est. Negligi tamen non debet, sicut exemplo docet Galenus adolescentis, qui ex tussi à causa frigida dimidiam heminam sanguinis reiecit, *5. meth. med. cap.* 13.

6. Tussis ex catarrho periculosior est, quàm ab intemperie nuda, & si frequens ac diuturna sit, ad sanguinis sputum sæpè deducit, teste Auicenna: imò experientiâ, propter vehementiorem thoracis motum, à quo ruptura vasorum pulmonis metuenda est, præsertim in adultis, quorum membra duriora motui violento non cedunt, aut si materia tussi non reiiciatur, intus putrescens vel febrem, vel vlcus, & hinc phthisin generat. Periculosa etiam est tussis, si materia è capite destillans tenuis & acris est. Nam siue retineatur in pulmone, intus putrescens pulmonem erodit & exulcerat, siue eiciatur, tussis violenta metum affert, ne vas aliquod rumpatur. Galenus, *6. epid. com.* 3. *text.* 18. Ideoque diligenter est laborandum, vt destillationes tales acres à pectore auertantur, ne hominem in tabem deducant.

7. Tusses etiam à catarrhis in senibus periculosæ sunt; quoniam in iis non maturantur. *2. aph.* 40. & vt Galenus inde rectè colligit, eos vsque ad mortem comitantur.

8. Hydropi si tussis superueniat, malũ *2. aph.* 35. Serosa enim humiditas ita tum augetur, vt contineri tota in abdomine nequeat, sed pars quædam in thoracem, & asperas pulmonis arterias transponatur.

9. Tussis, quæ ex vicinarum partium consensu oritur, per se periculosa non est, sed sublatis illis morbis earúmque causis, tollitur.

10. Tussis à fumo, vel alia causa asperæ arteriæ inæqualitatem & asperitatem inducente absque periculo est, & ferè causa ablatâ cessat.

11. Tusses infantium diuturnæ & vehementes deterrimæ; quoniam respirationem & somnum impediũt. Sæpè etiam ex multâ agitatione febres acutas & epilepsiam excitant. Non rarò denique herniam.

12. Qui gibbi ex asthmate & tussi ante pubertatem fiunt, ij statim moriuntur, *6. aph.* 46.

13. Tusses in febribus abscessus futuros sæpè prænunciant, non quod ipsa materia ex pectore ad articulos decumbat, sed potiùs quod febres, quæ tales tusses habent comites, in abscessus terminantur;

de quo vide Hippocratem, 2. *epid. f* 2. & Galenum, *in com.* vbi verba enarrat: *Qui tussi parùm & nihil notabile reiiciebat, ei manus dextra & crus sinistrum resoluta sunt.*

14. Tusses id febribus cum destillatione coniunctis quando exacerbantur, febriles accessiones instare indicant, & aliquando malum significant, vt Hippocrates docet, *in Coacis*, dum scribit: *Qui circa accessiones tussiunt, ac leuiter desudant, malignè habent*; ij scilicet, qui vehementer tussiunt, ita, vt tussi vehementi vires deiiciantur, sõnúsque turbetur, ex fatigatione magna circa collum & frontem sudare incipiant.

15. Febres cum tussi si soluantur, tussis verò remaneat, recidiuæ periculum minantur.

Indicationes.

Indicationes. Ad duo in omnis tussis curatione attendendum, primò ad causam, quæ tussim excitat, secundò ad ipsam tussim. Causæ tussim excitantes cùm variæ sint, vt ex iis, quæ de causis dicta sunt, patet, quælibet etiam peculiarem Indicationem suppeditat. Intemperies nimirum per contraria alteranda; si à catarrho sit tussis, curatio catarrhi modo, *lib.* 1. descripto instituenda. Si à materia citra catarrhum in pectore hærente, vt pure, grandine, vel vermibus fiat tussis, materia illa eiicienda. Si à causa externâ exasperante tussis proueniat, causa illa amouenda, & aspera arteria læuiganda. Si à partium vicinarum morbis, & pulmonis seu compressione, seu irritatione fiat tussis, morbi illi conueniente modo curandi.

Ipsam verò tussim quod attinet, etsi, vt alia symptomata, etiam commodissimè tollatur causa sublata, & propterea similis sit tussis, ipsa neglecta à causæ ablatione curationis initium faciendum sit: tamen sæpe tussis tam vehemens est, vt omnẽ curationem Medicique consilium ad se trahat, & postposita causa, ipsi statim succurrendum sit: id quod sæpe accidit, cùm tussis tam vehemens est, vt ne vasa rumpantur, metuendum sit, aut ne à continuis vigiliis febris accendatur, aut timendum sit, ne in grauida abortus, aut in infante ruptura accidat. Tum igitur danda opera, vt tussis sedetur.

Tussis, quatenus talis, curatio.

Cùm verò tussis illa vehemens sit ab asperitate aliqua in aspera arteria, eiúsque ramis, & irritatione organorum respirationis, quæ naturam ad expulsionem stimulat, duobus omnino modis tussis mitigari potest; vel asperitatem leniendo & læuigando, vel sensus acrimoniam obtundendo, & quasi sopiendo. Prius præstant paregorica, aut lenientia dicta medicamenta, quæ lentore quodam viarum respirationis asperitatem æqualem reddunt, qualia sunt, lactis omne genus, amylum, ptisana, oleum amygdalarum dulcium, tragacantha, gummi Arabic. mucilag. sem. cydon, psyllij, syrupus de iuiubis. Curatio tussis, quatenus talis.

Sensus verò acrimoniam retundunt & tollunt papauer, & medicamenta ex papauere parata vt syrup. de papau. & diacodion; vt & ex opio confecta, quæ somnũ inducunt, & sensus acrimoniã abtundunt

qualia sunt, theriaca recens, Philonium Roman. pilulæ de cynoglosso, trochisci de carabe, laudanum opiatum.

Curatio tussis ab intemperie.

Curatio tussis ab intemperie. Qua ratione intemperies tracheæ & pulmonis curanda sit supra *part.* 1. *huius libri cap.* 1. *&* 2. dictum, quæ omnia etiam in hac tussis specie curanda locum habent. In tussi nimirum ab intemperie frigida aër, in quo versatur æger, sit calidus, spiritus retineatur, vt ab eo pulmones incalescant, cibus & potus sint calidi, atque in primis vtile est vinum generosum subdulce. Exhibeatur succus de glycyrrh. & de hyssopo. Topica pectori applicentur, pectúsque inungatur oleo chamem. lilior. albor. & similibus Eodem modo intemperies reliquæ curentur, vt loco allegato dictum.

Curatio tussis à Catarrho.

An catarrho. Qua ratione catarrhus seu materia ad pectus ruens euacuanda, auertenda, deriuanda, intercipienda sit, suprà, *lib.* 1. *de curatione catarrhi*, dictum. Frustrà enim in tussi curandâ laboramus, nisi catarrhus eius causa prius sistatur & tollatur. Hîc ergo nihil aliud restat, nisi vt dicamus, quid materia, quæ in pectus illapsa est requirat.

Cùm autem materia illa sui euacuationem indicet, compertum quidem est, materiam è pectore etiam per vrinam & aluum euacuari posse: verùm id rarissimè & in aliis potius pectoris affectibus, quàm tussi accidit. Ideoque nullus alius commodior modus est, quàm vt materia in pectus illapsa per tussim reiiciatur.

Medicamenta autem quæ hoc præstant, inæqualitatem & asperitatem leniunt & humectant, & humores ad expulsionem aptos reddunt, viásque disponunt, vt minore cum dolore reiiciãtur; sopitam item & imbecillem facultatem ad eiiciendum per tussim, materiam stimulant, quæ medicamenta ἀναπτυκτικὰ & βηχικὰ nominantur, quæ tamen pro diuersitate materiæ habent aliquam varietatem.

Syrupus catarrhalis vel pectoralis D. Casp. Kegleri.

Syrupus catarrhalis D. Casp. Kegleri. ℞. *Rad polypod.* ℥. i. ß. *glycyrrh. rasę, farfaræ*, an. ʒ. vi *herb. saluiæ, hyssop. betonic.* an. M. ii. *prassij*, M. i. ß. *sem. 4. frigid. mai. excort. cõquass.* ℥. ß. *bombac.* ʒ. iii. *passular. enuel.* ℥. i. ß. *sebesten*, ℥. ii. *iuiubar.* ℥. i. *caricar.* N. vii.

Bulliant l.a. *in aq. hord.* ad tertias, Circa finem, add. *fol. senæ Alex. s. st.* ℥. ii. *zingib.* ℈. ß. *agar. rec.* ʒ. iii. *turbith gumm.* ʒ. ii.

Huius *colaturæ claræ* ℞. ℔. iii. postea add. *sacch. candi*, ℔. i. *croci*, ℈. i.

Denuo coq. parum ad syr. consistentiam.

Vltimò depuretur per resident. & clarificetur.

Aqua catarrhalis.

℞. *Herb. veronic. scabios.* an. M. i. *Capill. Veneris, hyssopi, adianth. nig. fragar. meliss.* an. M. iii. *rad. ireos, angelic. eryng. glycyrrh.* an. ℥. i. *myrrhæ*, ʒ. ii. *croci integr.* ℈. ii. *piperis alb.* ʒ. i. *caricar.* N. viii. *scillæ prap.* ʒ. ii. *passular. min.* ℥. iiii. *sem. lini, fænigræci*, an. ʒ. iiii.

Infund. cum *spir. vini puriss.* ℔. vij. *aq. fragor. scabios.* an. ℔. i. *aceti vini*, ℥. i. Distillentur per M. B.

Curatio tussis à materia calida, tenui & acri.

Si ergo materia sit calida, tenuis & acris, post vniuersalia illa

A materia calida, tenui & acri.

præsidia euacuantia, reuellentia, intercipientia, & catarrhum sistentia, vtendum est medicamentis refrigerantibus, humorem incrassantibus, acrimoniam eius obtundentibus, atque omnino eum concoquentibus, & ad mediocrem quandam crassitiem redigentibus, & ad exclusionem præparantibus, arteriámque asperam lenientibus. Cùm enim, vt Galenus, 3. *de rat. vict. in acut. t.* 2. ait aër tanquam manus sit, quæ sursum humores è pulmonibus effert, sputum, vt non nimis crassum & viscidum esse decet, quodque visci instar, organis respirationis adhærescat, ita nec nimis tenue esse oportet. Tenuis enim humor inter tussiendum ab aëre disploditur, & non eiicitur, sed in pulmones relabitur Galenus, 2. *de caus. sympt. c.* 4. 6. *epid. s.* 3. *t.* 4. *de loc. affect. cap.* 4. 2. *de cris. cap.* 10. Talia medicamenta sunt *syrup. de iniub. de violis, de papau. diacodion Montani, mucilago sem. psyllii, cydon. succus glycyr. cum amylo, conseru. rosar, & violar. cum bolo Armeno, Emulsio seminis papau. albi.*

Syrupi.

♃. *Hord.* M. ß. *sem.* 4. *frig. maior.* an. ʒ. i. *papau. albi* ʒ. ii. *glycyr.* ʒ. i. ß. *iniub.* N. x. Coq. *in s. q. aquæ s.*

Colat. ♃. ℥ x. Add. *syr. viol. de iniub. de pap.* an. ℥. ii. M. pro 4. dosibus

Vel ♃. *Iniub. seb.* an. N. xv. *passul.* ℥. ß. *glyc. sem. alt.* an. ʒ. ii. *cyd.* ʒ. i. *rad. alt.* ʒ. ii. Coq *in aq. hord. s.*

Colaturæ ♃. ℔. i. *syr. viol. de iniub.* an. ℥. ii. M.

Alius syrupus contra tussim.

♃. *Rad. tussil. glyc. rasa*, an. ʒ. v. *helen. alt. ireos Florent.* an. ʒ. iii. *fol. malu. cum radic. capill.* ♀. *tussil.* an. m. i. *viol. ver. scab.* an. m. ß. *hord. mund.* m. i. Ebulliant aliquoties, add. *hyss.* m. i. *sem. malu. cydon.* an. ʒ. i. *fœn.* ʒ. i. ß. *ficuum pingu. dactyl.* an. N. iii. *iniub. seb.* an. N. v. *vuar. pass.* ..b *arillis mund.* ℥. i. Decoquuntur omnia cum *aq. s.* ad ℔. i.

Facta colatura cum forti express. add. *syr. de glyc. de iniub.*, an. ℥. i. *capill. Ven.* ℥. ß. *sac. candi albi*, ℥. i. *penid. q. s.* Ebulliant ad consistentiam syrupi. Alius.

♃. *Rad. glyc.* ℥. ß. *tussil.* ʒ. iii. *althææ, helen.* an. ʒ. i. ß. *herb. capill. Ven. endiu. scabios.* an. M. j. *fol. tussilag. betonic. hyssopi, veronic.* an. M. ß. *hordei mund.* M. j. *ficuum, dactylor.* an. N. iii. *iniub. sebest.* an. N. v. *passul. sine arill. flor. violar. borrag. cichorii, malua*, an. P. i. *sem. cydon. malua, cucumer.* an. ʒ. i. Coq. *in aqu. scab. & tussilag.* an. *q. s.*

Colaturæ ♃. ℔. i. & ℥. ii. Add. *syr. de iniub. de glyc.* an. ℥. ß. *capill. Ven.* ℥. i. *sacch. cand. penid.* an. ℥. i. Coq. ad formam syrupi.

Rotulæ & trochisci sublinguales.

Trochisci sublinguales.

Sub lingua teneantur rotulę diatragacanth. frigid. diapen. trochisci bechici albi.

Vel ♃. *Boli Armeni prap. veri, amyli*, ʒ. i. *gummi Arab. tragac.* an. ʒ. ß *sacc. cand. penid*, an. ʒ. ii. Cum *mucil sem. psyll. aq. ros. extr.* F. trochisci sub lingua tenendi.

Vel ♃. *Conf. diac. Mesue cum sacc. parat. spec. diatrag frig. sacch. penid.* an. ʒ. ii. *boli Armen.* ʒ. ß. Cum *syr. myrt. aut mucil. trag.* F. trochisci sub lingua tenendi.

Vel ♃. *Spec. diatrag. frig.* ʒ. ii. *bol.*

Arm. ℈. ß. *facch. in aq. os. solut.* ℥. iii. F. rotulæ.

Pastilli, vel trochisci contra tussim.

℞. *Pulu. glyc. el.* ℥. ii. ß. *sem.* 4. *frig. mai.* an. ℈. ii. *anisi, fæn.* an. ʒ. ß. *spec. diapen. diair.* an. ℈. j. *sacc. pen.* ℥. i. cum infus. *trag.* cum *aqu. hyss.* F. trochisci.

Eclegmata.

Eclegmata.

℞. *Conserv. viol. nymph.* an. ℥. ß. *spec. diatrag. frig. diapen. s. spec.* an. ʒ. ß. *succi glyc.* ʒ. i. *tragac.* ʒ. ß. cum *syr. iuiub.* F. Lohoh.

Vel ℞. *Conf. ros. viol.* an. ℥. i. ß. *spec. diatrag. frig.* ʒ. i. ß. *bol. Arm. præp.* ʒ. i. Cum *syrup. de papauer.* F. Lohoh.

Vel ℞. *Mucil. sem. alth.* ʒ. vj. *sem. psyllij.* ʒ. iii. *amygd. dulc. pincar. mund.* an. ℥. ß. *facc. pen. amyli*, an. ʒ. ii. *spec. diatrag. frigid.* ʒ. i. *gummi Arab. succ. glyc.* an. ʒ. ß. *sem.* 4. *frig. maior.* an. ℈. ii. *papau. alb. lactuc.* an. ℈. iv. *cydon.* ʒ. ß. *cum syr. viol.* F. Lohoh.

Narcoticis non vtendum, nisi quando metus est, ne vel vas rumpatur in pectore ex vehementi illo, & continuò affligente tussi, vel vigiliis continuis febris accersatur, viresque denicientur. Tum enim pilul. de cynog. theriac. rec. Phil. Rom. laudan. opiato vti licet.

Extra etiam inungatur thorax hoc vel simili linimento.

℞. *Ol. viol. amygd. dulc.* an. ℥. ii. *mucil. sem. psyl. cum aqu. ros. extr.* an. ℥. ß. *ceræ albæ, q. s.* F. linimentum.

Vbi materia in pectore hærens satis inspissata est, ab huiusmodi remediis cessandum; ne nimio earum vsu crassa reddatur, & ad excernendum ineptior, sed cum ad detergentia accedendum, vt syrup. de glycyrr. capill. Veneris & similia.

Curatio tussis ab humore pituitoso.

Abhumore pituitoso.

Si à materia frigida & lenta sit tussis, post vniuersalia illa supra *lib.* 1. *de catarr.* proposita, vtendum est calidis attenuantibus, incidentibus & abstergentibus, vt *capillorum Ven. hyss. fæn. scab. helen.* & aliis pectoralibus calidis, & ex iis compositis *syr. de capill. Ven. de hyss. de glyc. de prass. oximel. simpl. compos. scill. cum aqu. hyssopi, capillorum Veneris prassii scab.*

Vt ℞. *Ficuum*, N. x. *glyc. rasæ, pass.* an. ℥. ß. *sem anisi, fæn.* an. ʒ. ii. *capil. Ven. hiss.* an. m. i. Coq. in aq. pura.

Decoctum melle vel saccharo dulcoretur. Vtile etiam est lohoh. sanum & expertum, & de pulmone vulpis.

Ad inueteratā tussim Aëtius commendat *mell. butyri*, an ʒ. iv. *cumini pulu.* ʒ. i. Melle despumato butyrum admisceatur, simúlque calefactis cuminum inspergatur, & ægro deligedum cochlear præbeatur.

Vel. ℞. *Cumini, piper. sem. vrtic.* an. ℥ i Trita subigantur cum mell. despumati sextario, & parumper feruefacto, reponantur ad vsum & cochl. deligendum offeratur. Laudatur & hoc.

℞. *Pulegii, piper. hys. calam.* an ℥. ii. *petr.* ℥. i. Mellis despumati sextarium. M.

Aqua pectoralis calida Dornereilii.

Aqua pectoralis calida Dorncreilii.

℞. *Rad. Enulæ*, ℥. i. ß. *polypod. q. mund. pimpin.* an. ℥. i. *alth. myrr.* an. ℥. ß. *arist. rot.* ʒ. iii. *pæonia mascul. decrescente Luna in sign. piscium coll. ireos Illyr.* an. ʒ. ii. ß. *zin.* ʒ. i. *asparagi, apii*; an. ʒ. ii. *herb. cap. Ven. hys. cardui benedict. veronica pulmonariæ*

maculos. an. M. iii. *sem. fœnugr. sesel.* an. ʒ. ii. *anisi*, ʒ. iii. *quatuor frigid. maior. excort.* an. ϶. iv. *carthami*, ʒ. iii. ß. *lini*, ʒ. ii. *flor. cordial.* an. M. ß. *ficuum pingu. recens.* N. vii. *passul. maior. enucleat.* ℥. ii. *dactylor. pingu. enucleat.* N. xii. *iuiubar. sebesten.* an. *paria* ix. *succi glycyrrh. s. q. aqu. scordij dissolutis* ℥. i.

Puluerisanda puluerisentur subtilissimè, reliqua verò incidantur & contundantur minutim & infundantur in *aq. scab. marrub.* an. ℔. iv. *fœniculi, beton ic. tussilag. cardui Mariæ, Nicotianæ* an. ℔. i. Stent in infusione in loco calido per octiduū, vase aliquoties singulis diebus agitato, deinde adde *mellis passul. Corinthiac.* ℔. ß. *croci Oriental.* ʒ. ß. M. & destillentur igne lentissimo in B. M.

Pro vsu quotidiano in tussi idem Aëtius ficus siccas, pingues in vino dulci meraco madefactas vnà cum vino exhibet. Alij ficus ad ignem parum tostas sub noctem deuorare iubent. Vtile est & hoc.

℞. *Succi tussilag.* ℔. ß. *mucil. sem. vel rad. alth. extract. cum aqu. hordei* ℥. ii. *sacch. penid.* F. lohoh.

Vtilis est & radix tussilaginis melle condita.

Plura eius generis vide etiam, *part. 2. huius lib. cap. 4. de arteriarum asperarum pulm.* & apud Galenum, *7. de compos. med. sec loc. c. 3. & in lib. euporist.*

Vt efficacissimum in materia crassissima sequens electuarium commendat Mercatus.

℞ *Succi tussilag.* ℥. iii. *rad. pulegij*, ℥. i. *apij virid* M. i. Infundantur in ℔. i. *mellis optimi, aceti* ℔. ß. Coq. lento igne & facta expressione adde *prædictum succum & fœnugraci sapius antea lotis & cocti im pond.* ℥. x. *Mithridat. aut theriacæ.* ʒ. i. ß.

Porrige summo manè & ante cœnam *cochl.* ii. quibus admiscere potes *syr. de pass. de hyssop. lohoh de pino.*

Rotula contra tussim pro pueris.

℞. *Spec. diaireos s. diatrag. frid.* an. ʒ. i. ß *extr. glycyrrh.* ʒ. ß. *cunilæ*, ϶. ß. *sacch. candi, alb.* ʒ. iii. *in aqua scabios. dissolue* ℥. vi. F. conf. in rotulis.

Extrà pectus inungatur hoc vel simili vnguento.

℞. *Mucilag. sem. alth. fœnugræc.* an. ℥. ß. *butyr. recent. axung gall.* an. ℥. i. *bdellij, styracis*, an. ʒ. ß. *croc.* ϶. ß. *ol. lilior albor. amygdal. dulc.* an. ℥. ii. *ceræ* q. s. F. Linimentum.

Tandem reliquæ exsiccantibus & detergentibus absumendæ, vt etiam suprà dictum.

Detergentia tamen & exsiccantia non sint nimis calida, nec acria, ne dissipata parte humoris tenuiore crassior remaneat. Ideoq; Auicēnas monet, vt vbi ob pituitę crassitiem nihil exspuitur, humectātia addātur.

Celsus ouum sorbile præbet cum pauco sulphure. Extat etiam descriptio antidoti diasulphuris apud Serapionem, *de antidot. cap.* 8. quod ad tussim, sputum sanguinis & asthma commendat; Et apud Mesuen *de confection. cap.* 3 Recentiores flores sulphuris, lac sulphuris & balsam. sulphuris exhibent, cui & benzoën, & eius flores addunt. Exempli gratia.

℞. *Flor. sulphur.* ʒ. ii. *spec. diatrag. fr.* ʒ. i. ß. *diaireos*, ʒ. i. *croc.* ϶. i *ol. anisi*, gutt. xii. *facc. in aq. tussil. & scab. diss.* ℥. vi. F. l. a. rot.

Vel ℞. *Rad. ireos Florent. belen. tussilag* an. ʒ. ß. *benzoës*, ʒ. ß *flo. sulphur.* ʒ. i. *croci* g. vii. *cort. aurātior* ϶.

ß. *facch. albiß. in aq. tussilag. solut.* ℥. iii. & ʒ. ii. Fiat confect. in rotulis, instillando *spir. terebinth.* Puluis pectoralis, seu pulmoniacus.

℞. *Glycyrrh. rasæ*, ʒ. iii. *sem. anisi, fœnic.* an. ʒ. i. ß. *spec. diatrag. fr.* ʒ. i. *diaireos*, ʒ. ß. *flor. sulph.* ℈. ii. *pulm. vulp. prapar.* ℈. ii. ß. *facch. cand. alb.* ℥. i. ß. F. puluis.

Ad tussim & pectus roborandum commendantur pulmones animalium, præcipuè vulpis, vnde & lohoh paratur, quod in officinis prostat. Item ex pulmone vulpis, addita saluia, hyssop. capill. Vener. & similib. thoracicis, aqua destillatur, atque sacchar. dulcorata propinatur. Laudatur & pulmo ceruinus, si cum gula sua exsiccatus in furno & puluerisatus cum melle exhibeatur.

Curatio tussis à reliquis causis

A reliquis causis. Si verò absque catarrho à materia in pectore contenta tussis excitetur, id quod in pleuritide, peripneumonia, phthisi, calculis pulmonis fieri solet, curatio è suis locis, atque ex iis, quæ suprà de his affectibus dicta sunt, petenda. Ita & reliquæ tussis differentiæ, quæ ab asperitate & inæqualitate arteriæ, vel consensu diaphragmatis, aut irritatione pulmonis in morbis vicinorum viscerum excitantur, qua ratione curandi sint, ex iis, quæ suprà de iis dicta sunt, & suo loco dicentur, patet.

Diæta.

Diæta. Si tussis sit ab intemperie frigida, æger degat in aëre calido, seu naturâ tali, seu arte parato. Vtendum cibis calidis & pectoralibus calidis, ac aromaticis conditis. Potus sit vinum generosum, dulce, vel mulsum. Inter bellaria vtiles sunt pineæ & pistacia. Si ab intemperie sicca sit tussis, humectante diæta vtendum, butyro, oleo amygdal. dulc. cum sacch. malua, borrag. Galenus; 7. *de loc. affect. capit.* 3. commendat aquę dulcis tepidę balneum scribitque se tragœdis, guttur & asperam arteriam cantu & vocis intensione resiccatam habentes, hoc modo humectasse & curasse. In catarrho cibi sint dulces, lenientes, & pectus dilatantes; vitentur omnia amara, acria, salsa, acida, acerba. In causa calida conuenit ptisana hordeacea, malua, emulsio amygdal. dulc. & sem. 4. frigid. maior. Lac caprinum, & vaccinum, si febris absit. Potus sit aqua sacchrata. In frigida causa vtatur æger calidis vel temperatis. Panis sit benè fermentatus, semine fœniculi ac anisi conditus. Potus sit hydromel. Æger temperanter viuat, vitet somnum mox à cibo, & diurnum.

QVÆSTIO I.

An tussis sit solùm ab angustia tracheæ arteriæ, & eius ramorum.

An tussis sit solùm ab angustia tracheæ arteriæ & eius ramorum. Plures esse tussis causas ex superioribus patet. Verumtamen in eo omnes conueniunt, quod aliquam pulmonibus molestiam creant.

Verùm quo modo, non omnes idem sentiunt. Nonnulli quidem omnes illas causas tussim excitare statuunt, quod angustiam aliquam in asperis arteriis pulmonum creent. Verùm si causas, quas suprà proposuimus, consideremus, manifestum euadet, non solùm angustiam pulmonum, sed etiam dolorem aliquem & molestiæ sensum in organis respirationis tussim parere, quo modo partes membranosæ vicinę affectæ, ob consensum quē habent cum membrana asperam arteriam

arteriam intus inuestiente, tussim excitare solent. Cùm enim membrana hæc sit exquisitissimo sensu prædita, si vicina aliqua membrana distendatur, vellicetur vel quocunque modo molestè afficiatur, membrana hæc in consensum tracta & ipsa obiectum ingratum & dolorificum percipiens, illud excutere nititur, tussimque excitat. Atque id manifestè in tussi ab intemperie nuda patet, vbi nulla angustia adest, sed sensus saltem molestus in aspera arteria. Idem etiam ex eo manifestum fit, quod vt suprà dictum, stylus purgatorius auri profundius immissus tussim siccam excitat, non angustiam pariendo, sed saltem ob membranam communem asperam arteriam irritando. Idem etiam clarum euadit ex similitudine, quam habet tussis cum sternutatione, & singultu, quæ symptómata excitantur solummodo vellicando & molestiam pariendo partibus. Idque Galenus etiam multis in locis docet, vt 2. *de symptomat. causis*, *capit*. 4. *de different. morbo. capit*. 7. Et præcipuè de *simpl. medic. facult. capit*. 13. vbi tussim excitare posse docet omne, quod asperæ arteriæ molestum est.

QVÆSTIO II.

An aliquid in pulmonem ex ore delabatur.

An aliquid in pulmonē ex ore delabatur.

Solet & hoc loco hæc controuersia moueri, an aliquid ex ore in asperam arteriam illabatur? Nam negare id videtur Hippocrates, 4. *de morb.* & Galenus 4. *de vsu partium*, *capit*. 8. vbi docet; ne aliqua substantia præter aërem in tracheam ingrediatur, laryngis caput & rimulam epiglottide, seu operculo quodam tegi, vt sit obturatum, sed non omninò aëri saltem viam concedens, ab ingredientis cibi, potúsque pondere depressum ligula ipsa magis conclusum esculentæ, potulentæque substantiæ aditum non præbeat. Hinc etiam si mica panis, vel potus portiuncula inter mandendum, vel loquendum, bibendúmve ad arteriam asperam deferatur, tussis continua excitatur donec èxcutitur.

Contrà verò in pulmones aliquid effluere ipsa experientia docere videtur. Testatur enim Hippocrates, *in libello de corde*, si quis sui, vel alteri pecudi aquam cæruleo colore tinctam sitienti bibendam dederit, deinde statim laryngem eius secuerit, colore eo infectum guttur inueniet. Quod idem Galenus, 8. *de placit. in fine*, docet. Et videtur antiqua hæc fuisse sententia, vnde illud Alcæi τέγγε πνεύμονας οἴνῳ· τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται. *Riga pulmones vino, nam caniculæ astrum exoritur.* Deinde nisi aliquid in pulmonem descenderet, frustra eclegmata syrupi, trochisci, & rotulæ sublinguales à Medicis in thoracis affectibus præscriberentur. Tandem videmus sæpè multa excrementa in pulmonibus subsistere, quæ tamen per asperam arteriam, vt & interdum magna sanguinis copia, sine suffocationis periculo per asperam arteriam reiiciuntur.

Verùm sciendum, etsi rimula laryngis epiglottide claudatur, quia tamen non exactè clauditur, aut nonnihil laxatur, vbi ea, quæ vtilia sunt, admitti debent, impossibile non est, portionem aliquam potus & medicamentorum in eam fluere; quod si sensim & lentè eat, etiam tussim non excitat. Neque

enim respirationis viæ tum angustiores redduntur, vt Galenus 8. *de plac. Hippocr. & Plat. in fine*, & 2. *de simpl. medic. fac. c.* 17. Si quid verò in ipsam cauitatem, & quidem confertim irruit, tussim, & si magnum sit, etiam suffocationis periculum tum maximè suboritur, cùm laryngis rimula occluditur. Vbi verò res in asperæ arteriæ cauitatē illapsa est, non ita suffocationis periculum timendum; cùm canalis ille satis amplus sit, tussis tamen inde excitatur. Et vt modò dictum, si calculi, si pituita crassa, si pus, si sanguis, & quidem sæpè magnâ copiâ è pulmone per asperam arteriam reiici potest sine suffocatione: etiam sine eiusdem periculo aliquid in illam labi potest. Notabilis huius rei historia est, cuius etiam suprà, *c.* 3. *huius partis*, facta mentio. Anno 1620. vir quidam doctus, cum cerasa arbore dercepta in horto comederet, atque subitò in strangulationis & suffocationis periculum cum maxima tussi coniiceretur, nucleum cerasi in guttur illapsum, & tussis & strangulationis causam esse existimans, chirurgum qui illum eximeret, accersiuit: verùm cùm chirurgus nullum nucleum deprehenderet, & suffocationis periculum cessaret, tussis verò nihilominus perseueraret, in eam opinionem venit, nucleū nullum in guttur illapsum fuisse, sed hoc symptoma ex catarrho subito & vehementi prouenisse. Deambulauerat verò in horto tempestate pluuiosa, & aliàs catarrhis valde obnoxius erat. Durauit ista tussis per tres septimanas, & per interualla quædam ægrum valdè afflixit, quo tempore etiam dolorem quendam grauatiuū in dextra thoracis parte deprehendebat. Tandem cum noctu vehementer integram horam tussiuisset, nucleum illum pituitæ crassæ adhærescentem tussi reiecit, atque ita tussi liberatus est.

Conuulsio diaphragmatis.

Ad motus deprauatos organorum respirationis pertinet & conuulsio diaphragmatis, quæ plorantibus infantibus accidere solet, cùm scilicet ex nimio animi affectu spiritus in lacrymando eò effunduntur, & cum spiritibus aliquid materiæ, quæ neruos ad diaphragma tendentes irritat. Verùm cùm causâ illa euidenti sublatâ sponte hoc symptoma cessare soleat, de eo nihil amplius hîc addimus. Cōuulsiō diaphra. gmatis.

CAPVT VI.

De dolore pectoris.

DE pleuritide equidem, quæ membranæ costas succingentis inflammatio est, doloremque insignem coniunctum habet, diximus suprà. Verùm cùm alij adhuc dolores pectoris dentur, de iis in genere hoc loco agendum, qui tamen in genere sæpe pleuritidis nomine veniunt. Cùm enim membrana costas succingens densissima sit, & exquisito sensu prædita, non solùm ipsa primariò afficitur, verùm etiam cum vicinorum musculorum membranæ vellicantur & afficiuntur, ipsa facilè in consensum trahitur, & inde dolor excitatur: imò membranis etiam musculorum externorum affectis dolor oritur, vnde pleuritidis vocabulum hoc modo & in genere pro omni dolore lateris accipitur, & pleuritis Dolor pectoris.

alia vera, alia notha est. Pleuritis vera ex Inflammatione membranæ costas succingentis oritur, de qua suprà diximus. Notha verò varias causas habet.

Pleuritis triplex.

Pleuritis notha.

Primò excitatur cùm sanguis per ramos venæ axillaris in externa thoracis spatia, & in externos musculos thoracis illabitur; quæ tamen inflammatio ob continuitatem propaginum venarum externarum & internarum sæpè in veram pleuritidem permutatur.

Secundò, dum materia à capite per ceruicem & omoplatas in musculos externos laterum decumbit.

Tertiò, cùm spiritus flatulentus membranas costarum & musculorum thoracis distendit. Atque accidit hoc faciliùs, si vociferatione & labore, tussi, vel aliis motibus musculi pectoris distendantur, ac flatus eò commoueantur, & si pectus refrigeretur. Vnde sæpe contingit, vt si pectus post validos motus denudetur, & frigori exponatur, subitò tales dolores excitentur, qui quiete & calore mitigantur.

Quartò, quando membranæ pectoris in morbis hepatis & lienis mediante diaphragmate deorsum cum dolore trahuntur. Aëtius, *tetrab. 2. s. 4. c. vlt.* affectione cuiusdam meminit, quæ pleuritis non sit; specie tamen pleuritidis fallat, quæ ex victu crudo & crasso oriatur, cùm cumulatus in corpore humor crudus & lentus, subitò in vacuum thoracis spatium, aut pulmonem ruat, membranisque adhærens, dolorem distendendo inferat cum magna spirandi difficultate. Verùm credibilius est, in musculorum membranas humores tales, & præcipuè serosos & acres effundi quàm in ipsam cauitatem thoracis. Sæpè enim accidere solet, vt serosi, interdum etiam maligni humores ex venis in externos lateris musculos effundatur, & grauissimos sæpe dolores, non tamen diuturnos efficiant, & quidem sine inflammatione. Ita memini infantes aliquot grauissimos dolores in pectore perpessos esse antequam morbilli erumperent, qui morbillis erumpentibus postea cessarunt. Ita aliquoties obseruaui, ex scabie intempestiuè curata pectoris dolores & nothas pleuritides ex salsis & serosis humoribus sine inflammatione excitatas fuisse, sed qui non fuerunt diuturni. Idem accidit sæpe in febribus malignis, vt & in scorbuto. Nec solùm humores, sed & vapores hos dolores excitant, vti à vermibus putrescentibus eleuati.

Signa Diagnostica.

Dolor ipse pectoris per se notus est, & ex ægrorum querelis patefit. Cùm verò dolores pectoris à variis causis ortum habere possint, signis ea discernenda sunt. Quæ pleuritidis veræ signa sint, suprà de pleuritide dictum. Reliqui verò dolores pectoris & nothæ pleuritides à verà non difficulter discernuntur.

Nam in vera pleuritide signa omnia patognomonica, quæ suprà recensuimus, adesse necesse est, quorum si vnum absit, ea pleuritis notha est, non vera. Deinde in notha pleuritide signa omnia, que adsunt, sunt ferè mitiora. In notha enim pleuritide febris vel nulla adest, vel mitior adest. Respiratio equidem, si dolor sit vehementior, parua est & frequens; cùm per validam respirationem dolor irritetur: Non tamen tam parua & frequens

est, vt in vera pleuritide. Tussis nulla adest; nisi forsan aliquid à capite destillet: & nihil, cruenti, præsertim tussi, excernitur. Pulsus neque tensionem habet, neque duritiem; dolor neque ad iugulum, neque ad hypochondria sese extendit. Locus manu pressus dolet, inflammatis intercostalibus musculis externis, vel musculis costis incumbentibus. Nonnunquam & tumor apparet, qui suppuratus per cutem erumpit, teste Galeno, 5. *de loc. affect. cap.* 3. Si à flatu dolor est, neque perpetuus, sed per interualla recurrens.

Si à catarrho dolor est, in ceruice & scapulis primùm percipitur, postea in latus descendit, vbi tactu exacerbatur, & versus inferiora descendit, nec in vno loco subsistit. Dolores ab humore seroso plerumque paulò acutiores sunt, sed febris ferè abest, súntque, vagi, & scabies, vel similes morbi præcesserunt, vel adsunt. Si à maligna materia est dolor, febris malignæ signa adsunt. Si à scorbuto, & eius signa aderunt.

Prognosticum.

Prognostica. Quid in vera pleuritide præsagiendum sit, suprà de pleuritide dictum est. Reliqui dolores pectoris minus periculosi sunt, & faciliùs curantur.

Curatio.

Curatio. Et quidem vt aliarum partium dolores commodissimè curantur causa sublata; ita & pectoris dolores. Verùm quia nullum symptoma est, quod plus ægrum afficit, quàm dolor in omni etiam pectoris dolore, si is vehemens sit, danda opera, vt dolor mitigetur, quod præstant Anodyna. Hinc Hippocrates, 2. *de rat. vict. in acut.* in pleuritide fomentis statim in initio vtitur, aquâ nimirum tepidâ aut sale & milio torrefactis & sacculo conclusis. Hodie plura alia adhuc in vsu sunt, vt:

℞. *Fol. maluæ, parietar. branc. vrs.* an. M. j. *sem. lini, fænugr.* an. ℥. ii. *flor. chamæm. sambuc.* an. P. j.

Coquantur in aqua.

Colatura calida vel spongiâ, vel linteolo triplicato lateri dolenti applicetur.

Vulgatum est hodie decoctum florum chamæmeli cum lacte in vesica pectori applicatum.

Vel ℞. *Parietariam*, coqu. in *oleo chamæmelino*, & loco dolenti applicetur, quod efficacissimum est remedium. Vtilis est & sacculus furfure plenus, si in decocto florum chamæmeli prius ebullierit.

Et omnino dolorem sedare vtile. Nam dolore sedato non tantus fit humorum affluxus; cùm dolor fluxioni occasionem præbeat, vt Galenus, 13. *meth. med. cap.* 3. docet. Ideoque vbi vel pleuritis est parua, aut etiam si sit paulò maior, si corpus sit purum, & externa potius causa morbo originem dederit, vel si signum aliquod deficiat, medicúmque dubium reddat, an sit vera pleuritis, an verò febris aliqua, cui dolor pectoris ex humore seroso & acri, vel flatu coniungatur, fomentis statim vti licet.

Quibus de causis Hippocrates proculdubio, *loco allegato*, fomentis vti præcepit, & re ipsa tentauit, 3. *epid. sect.* 2. in historia Anaxionis, quod & Galenus, *ibidem*, confirmat. Nam vt solùm explorare

fomentis, an dolor fuerit à flatu, non est credibile. Nam dolorem pectoris à flatu prouenire, ex febris absentia, pulsu & exscreatione nulla agnoscere non difficile est. Si verò certum sit, pleuritidem esse veram, ægríque corpus sanguine abundare, aut vitiosis humoribus refertum esse ante venæ sectionem & purgationem fomenta tuto non adhibentur. Nam, vt Galenus, *6. aphor.* 1. docet, fomenta quidem dolorem leniunt nonnihil, aliam tamen fluxionem excitant.

Quod verò causas doloris pectoris attinet, dolor, qui à vera pleuritide venit, qua ratione curandus sit, etiam suprà dictum.

Si verò pleuritis sit notha ab inflammatione in musculis intercostalibus externis, aut iis etiam, qui costis incumbunt, vena primò etiam secatur, si cætera consentiunt. Postea fotus fiat ex violaria, parietaria, malua, florum chamæmel. melilot. summit. anethi, rosis rubris. Vel vsurpetur tale vnguentum.

℞. *Pingu. gallin. butyri recent.* an. ℥. i. *pulu. cham.* ʒ. i. *ol. rof. amygdal. dulc.* ℥. ß. *ceræ* q. s. M.

Vel ℞. *Ol. amygd. dulc. violar. lilior. albor.* an. ℥. ij. *butyri rec.* ℥. j. *pingued. gallinæ* ʒ. vi. *ceræ nouæ* q. s.

F. vnguentum.

Interdum inflammatio in cutem erumpit, teste Galeno, *5. de loc. af. cap. 7. in fine*, vbi danda opera, vt tumor suppuretur, & suppuratio adiuuanda emplastro diachylo s. & aliis conuenientibus medicamentis, & nisi tumor spontè rumpatur, aperiendus est.

Qui ex destillatione è capite per ceruicem in pectus dolor ortum habet, is catarrho sublato tollitur.

A flatu frigido & crasso si sit dolor venæ sectio omittatur, ne materia crudior, dolórque maior reddatur, si signa simul plethoræ adsint. Fomentis verò ille discutiatur è floribus chamæmeli, fol. rutæ, semin. cumini.

℞. *Flor. chamæm. sambuc.* an. p. i. *summ. anethi vnà cum semine*, an. ℥. ß. *sem. fan. cumin. rutæ* an. ℥. i.

F. Sacculus intersutus, qui vino irroretur.

Efficaciora sunt calamintha, pulegium, thymus, rosmarinus, folia lauri, saniculæ, alchymillæ, bacc. iuniperi, sem. nigellæ.

Extenuatis ita flatibus, tempestiuum erit, quatuor, aut sex digitis sub loco dolente cucurbitulam magnam sine scarificatione ac cum multa flãma bis aut ter affigere, vt extractus spiritus flatulentus dissipetur.

Interim vniuersalia præsidia non omittenda. In dolore ab humore seroso & præcipuè maligno ea, quæ suprà à proprietate pleuritidi prodesse diximus, hîc locum habent, vt *sem. card. Mariæ, card. bened. oculi cancri, aqua cardui Mariæ, card. ben. aqua & syrupus papaueris erratici.*

CAPVT VII.

De sputo sanguinis.

Atque hæc sunt symptomata actionum læsarum, quæ organis respirationis accidunt. Symptomata in excretis quod attinet, inter ea primum est sputum sanguinis. Etsi verò in genere sputum sanguinis Græcis αἱμόπτυσις omnem sanguinis pereos reiectionem significat, atque ita eam etiam, quâ sanguis à capite, Sputum sanguinis.

gingiuis, palato, & faucibus, œsophago, ventriculo, liene & locis vicinis per os reiicitur: tamen propriè αἱμόπτυσις seu sanguinis sputum, de quo hîc agimus, *est sanguinis cum tussi, ex partibus respirationi dicatis, reiectio.* Et quanquam etiam, quæ in pleuritide, & peripneumonia fit sanguinis reiectio hoc nomine appellari possit: tamen in specie ea solùm sanguinis cum tussi reiectio, quæ citra harum partium inflammationem accidit, sanguinis sputum seu αἱμόπτυσις appellari solet. Est nimirum sputum cruentum symptoma è genere excretorum, quæ toto genere sunt præter naturam, è pulmone & vasis eius. Quanquam enim naturaliter in feminis per vterum, & in quibusdam cùm feminis, tum viris sanguis per hæmorrhoidas euacuari soleat: tamen naturaliter è pulmone euacuari non solet.

Causa.

Cùm sanguis præter naturam reiici non possit nisi vas aliquod præter naturam patefiat, hic etiam nisi vas aliquod in pectore aperiatur, sanguinis sputum excitari non potest. Morbi autem, ob quos vasa aperiantur, sunt ἀναστόμωσις & διαίρεσις & quidem ῥῆξις, s. ruptio præcipuè, ad quam etiam referri potest contusio, vt & vulneratio seu incisio venarum Διάβρωσιν enim, erosionem, seu exesionem ab humoribus acribus quod attinet, à Platero, *tomo 3. pract, lib. 2. c. 8.* hæc non recipitur. Nam cùm exesis pulmonum vasis & pulmonum substantia simul erodatur, sensimque hoc fiat, móxque vlcus inde sordidum potius, quàm sanguine madens prodeat, phthisis potius quàm hæmoptoica passio exoritur: qui tamen, vti in aliis vlceribus sanguinem interdum, cum impelluntur exsudantibus, cruenta exspuitio aliquando iungi potest. Αἱμόπτυσις verò vix sputum sanguinis inducit. Hi autem morbi à quibus causis oriantur suprà *hoc libro, parte 2. caput. 6. de apertione vasorum pulmonis* dictum, vt ea hîc repetere opus non sit.

Hoc saltem hîc addimus, non semper pulmonibus primariò affectis, sed sæpe secundariò quasi, sputum sanguinis excitari, sicut idem sanguis & per vomitum hoc modo reiicitur, transmissus scilicet ab hepate, & vena caua, à liene, ab hæmorrhoidibus, vtero, per nares effluere consuetus, vt ex Galeno, *de venæsect. aduers. Erasistratum c. 5. & 7.* Aretæo, *l. 2. de caus. & sign. ac. morb. c. 2.* Celso, *l. 4.* Auicenna, *l. 3. fen 10. tr. 3. c. 5.* Aëtio, *tetrab. 2. serm. 4. c. 59.* videre est, & ipsa experientia testatur. Et quidem obseruatum est, interdum per interualla quædam sanguinem è pectore quasi criticè sine omni incommodo reiici, & à retentorum menstruorum malis atque aliis, quæ ex sanguinis copia proueniunt, incommodis liberare. Ita refert Plinius, *l. 11. c. 38.* Volusium Saturninum omnibus annis stato tempore sanguinem exspuisse, & nihilominus ad annum 90. vixisse. Et noui virum nobilem plethoricum in vicino Anhaldinatu, qui per interualla sæpe è pulmone sanguinem copiosum sine omni incommodo reiiciebat, in senectute verò per eandem viam quotidie magnam pituitæ copiam sine omni damno reiiciebat, qui nihilominus ad summam senectutem peruenit.

Differentiæ.

Differentiæ. Differentiæ sputi sanguinis sumuntur.

1. Ab excreto. Potest is sanguis esse sincerus, vel cum aliis humoribus mixtus putridus vel non, alióque colore, sapore, consistentia prædicitus, copiosior vel paucior.

2. A parte, vnde prodit, à vena scilicet vel arteria, eáque vel pulmonis vel pectoris, vt vulgò docetur. Quod tamen à venarum in conuexo pectoris reseruationibus aut læsionibus sputum sanguinis oriri possit, Cl. Platerus, *loco allegato*, non concedit, sed sanguinem illic subsistentem corrũpi, & vel phthisin, vel empyema tandem inducere scribit. Qua de re quid sentiendum sit, suprà, *de inflammatione pleuræ*, dictum.

3. A causa efficiente, quæ est vasorum vel anastomosis vel diæresis.

Signa diagnostica.

Signa. Signa sputi sanguinis etiam suprà, *part. 2. cap. 6.* sunt proposita. Hoc loco ergo saltem explicanda restant, quibus sanguinis ex aliis partibus effusi per os reiectio à thorace aut pulmone exeuntis sputo distinguitur, ne in prognostico vel curatione fallatur Medicus. Principio ergo modus reiectionis attendendus, an scilicet cum tussi, vel sine tussi reiiciatur; præterea eius copia consideranda. Etsi enim sanguis, qui à thorace prodit, omnis tussi reiicitur: tamen non omnis, qui cum tussi reiicitur, è pectore prodit. Nam si sanguis confertim è capite & naribus in fauces & gutturis partes dilabatur, etiam tussim excitat. Ideoque si sanguis paucus cum tussi reiiciatur, signum quidem est, à thorace prouenire. Si verò multus cum tussi reiiciatur, cùm tum æquè à capite & thorace prouenire possit, signis id discernendum est, quæ sanguinem è capite fluentem indicant; quæ sunt, si sanguis simul è naribus fluat, vel nuper fluxerit, si ægro hæmorrhagia narium consueta sit eáque iam suppressa, si ex ore & naribus simul sanguis reiiciatur, (dummodò & alia signa adsint: Nam aliquando & sanguis è pulmonibus erumpens adscendit in fauces, & per os ac nares reiicitur) si rubor, calor & dolor capitis adsit, si tussis in principio sit vehementior, dum scilicet sanguis per asperæ arteriæ caput transit, quàm dum aliquid confluxit. Si sanguis sit nigrior, crassior & copiosior, ac qui primò excernitur, spumâ omni careat, reliquus verò parum spumosus sit, qui scilicet arteriam ingressus nigrescit, & egressus agitatur, si adsit palati titillatio; si sanguinis sputum percipitur ante tussim, si crebra adest spuitio, & omnino thoracis affecti signa adsint.

Si verò hæc signa adsint, aut post casum, percussionem, clamorem magnum, tussim vehementem, similésque causas sputum sanguinis sequatur, è pectore prouenire indicio est. Si verò sine tussi sanguis vomitu, vel screatu solo reiiciatur, certum est, eum à thorace non prouenire, à quocunque etiam loco prodeat, quod definire huius loci non est. Videatur Gal. 4. *de loc. affect. c. 5.*

Porrò si è partibus respirationi dicatis reiiciatur tussi sanguis, duo amplius inquirenda sunt, 1. à qua parte determinata sanguis proueniat; cùm partes respirationi dicatæ sint plures; 2. à qua causa

Ergo si leuissima tussi & screatu potius, quàm tussi, sanguis reiicia-tur, isque paucus, & parùm spumo-sus, & cum obscuro aliquo doloris sensu, ab aspera arteria prodire indi-cio est. Si verò maiori cum tussi, maiore quantitate, & cum maiore spumæ copia sanguis reiiciatur, à pulmone prouenire argumento est; cùm aliter in asperam arteriam è substantia pulmonis prouenire non possit. De quo Hippocrates, 1. *aph.* 13. *Quicunque spumosum sanguinem exspuunt, iis è pulmone eductio.* Quan-quam verò ex aliis partibus sanguis profluens ex viscidæ & aëreæ sub-stantiæ permistione spumosus fieri possit: tamen ex toto spumosum esse solius sanguinis, qui ex pulmone pro-uenit, proprium est. Et quidem cùm plurimum spumat è pulmo-nis bronchiis erumpit; cùm ve-rò totus ferè spuma est, secun-dùm partes internas & externas, non tantùm in superficie spumas habens, è pulmonis substantia pro-uenit. Qui verò è pectore sanguis reiicitur, liuidus est ac nigricans, ac multum alteratus, cùm à loco longinquo proueniat, & extra vasa diutius immoratus sit. Dolor etiam in aliqua parte thoracis percipitur. Contra sanguis, qui è pulmone exit, est tenuis, floridus, spumosus, vt dictum; & citò reiicitur, ac sine dolore. Qui è membranis exit, paucus est, sputo permixtus, & cum tussi molesta, ac dolore pe-ctoris.

Causarum verò signa quod atti-net, dictum est de iis suprà, *p.* 2. *c.* 7. Videatur etiam Galenus, 4. *de loc. affect. c.* 2. Aret. *lib.* 5. *de caus. & sign. acut. morb. c.* 2.

Hoc saltem addendum, diligen-ter inquirendum esse num priuato pulmonis vitio, sanguis reiiciatur, an verò aliunde, ab hepate scilicet, liene, quod vel consueta aliqua san-guinis per vterum hæmorrhoides, hæmorrhagiam narium, euacua-tio suppressa sit, & is ad pulmones transmittatur. Neque enim ea, quæ hactenus proposita sunt, & ab authoribus proponi solent, id satis determinant. Nullum autem hîc habetur signum, pathognomicum, sed στοχασμῷ artificioso opus est, exercitatúmque id Medicum re-quirit, qui ex antea obseruatis id colligere possit, & præcipuè per negationem & remotionem alio-rū. Si enim signa & indicia, quæ pe-ctus primariò affici indicant, abfue-rint, vel omnia, vel multa, atque alterius partis in corpore affectæ, quas modo enumerauimus, signa adsint, probabile est, sanguinem qui sputo reiicitur, non ob priua-tum pulmonis vitium reiici, sed aliunde ad pulmonem transmitti. Quod magis confirmatur, si ante-quam sanguis erumpere incipiat dolor aliqua in parte in ventre infe-riore, circa hepar scilicet, lienem vterum, vel alibi percipiatur.

Addendum tamen & hoc, si ab aliis partibus sanguis ad pulmones mittatur, non solùm per pulmo-nem eum reiici, sed obseruatum est, sputum & vomitum sanguinis vno tempore accidisse, natura su-perfluum sanguinem partim ad pulmones, partim ad ventriculum propellente.

Prognostica.

1. Vt sanguis ex quacunque parte profusus mortem afferre: ita etiam si è pectore multus effundatur, ho-minem interimere potest. Si tamen sedetur Prognostica.

sedetur sputum sanguinis sæpè in tabem transit.

2. Etsi verò omne sanguinis sputum periculo planè non vacat. tamen aliud alio periculosius est. Primò quidem ratione causæ, de quo suprà *loc. modò alleg. prognost.* 1. 2. 3. 4. dictum.

3. Deinde loci affecti ratione. Nā sputum sanguinis, quod ex pectore prouenit, minus periculosum est, quàm quod ex pulmone. Et ex pectore sanguinis reiectio triplex beneficium habet præ ea, quæ fit in pulmone. 1. Quia vasa pectoris minora sunt. 2. Sanies in spatium & cauitatē pectoris effunditur. 3. Quia pectus magis carnosum est, quàm pulmo, ideoque vlcera pectoris faciliùs carne replentur.

4. Sanguinis sputum principale magis periculosum est, quàm non principale, quale est in pleuritide: quia non principale rupturam apostemat. significat, ac pus euacuari denotat.

5. Sanguinis è pulmone reiectio, quæ infra tres dies non curatur, superueniente phlegmone, incurabilis redditur. Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 8.

6. A sanguinis sputo puris sputum malum, 7. *aphor.* 15. quod scilicet ab inflāmato & eroso pulmone prouenit. Id enim rarò aut nunquam curatur; cùm phthisis inde & tandem mors sequatur, teste Hipppoc. *ibid. aph.* 16.

Indicationes.

Indicationes. In sputo sanguinis indicatio præcipua est, sanguinem sistere; quod fit, si sanguis ad partem non cōfluat, vel vas, è quo sanguis erumpit, claudatur, vel vtrūque præstetur. Ideoque si vitium sit à causa interna, ea tollenda; sanguis nimirum copiosus, & ad partem affluens reuellendus; calidus & acris refrigerandus & mitigandus; humores biliosi & acres euacuandi; ipsum verò vas, è quo fluit sanguis, occludendum. Et quidem si ab anastomosi sit sputum, vas obturandum & adstringendum. Si verò vas sit ruptum, vnire atque agglutinare oportet. Sin erosum, sarcoticis simul opus est, quod deperditum regeneretur. Si à *διαπηδήσει* prouenit, densare & incrassare conuenit. Concretus etiam sanguis in pulmone, si quis adsit, dissoluendus, & detergendus.

Curatio.

Ideoque ad duo omnes curatio hîc dirigenda, vt sanguis fluens sistatur, & vas, quod sanguinem effundit, occludatur. Quæ quomodo præstanda sint, suprà, *loco alleg. de apert. vasor. pulm.* explicatum, quæ hîc non repetimus. Pauca, saltem addemus. Curatio.

Et primò quidem generales quasdam regulas in sputo sanguinis curando obseruandas.

1. Reuulsio sanguinis fluentis fit per phlebotomiam, frictiones, ligaturas, & cucurbitulas. Et quidem venæ sectio plerūque fit in brachio: aliquandoque tamen in talo, in mensium suppressione, de quo infra, *in quæst.* dicetur.

2. Mala sanguinis qualitas corrigatur & temperetur. Si tamen ab acri sanguine, & bilioso humore referto fit vasis erosi, vel apertio, purgandus est ab initio statim biliosus humor, ne dum eum alterare & temperare studemus, malum augeat & grauius reddat. Purgantia tamen non sint calida & fortia, ne acrimoniam humorum augeant, eosque

valdè commoueant. Qua de causa aloë & scammonium non vsurpanda.

3. Inflammatio in ea parte, vbi sanguis exit, omni ingenio prohibeatur.

4. Grumi sanguinis dissoluantur. ad quod etsi acetum vtile sit: solo tamen & sincero eo non vtendum, cùm partes exasperet, tussimque excitet, & fluxionem augeat. Ideoque vel melle, aut saccharo dulcorandum, vel aliis diluendum.

5. Vitentur, quæ sistunt, aut nimium adstringunt, ante auertentium vsum. Nam sanguinem intrò in pulmones impellunt, vnde eius putrefactio pulmonísque vlcera sequuntur. Ideoque remedia ex adstringentibus & agglutinantibus mista sint; ita quidem, vt in aperto per anastomosin vase adstringentia, in rupto glutinantia, & citra mordacitatem siccantia superent.

6. Topica frigida valde esse non debent. Frigida enim non solùm pectori inimica sunt, sed & sanguinem intrò pellunt, atque fluxionem augent.

Opiata. Deinde hoc monendum, si reliqua, *loc. allegato*, proposita sunt medicamenta ad sanguinem sistendum non sufficiant, ad opiata accedendum, & Philonium Romanum, requies Nicolai, pilul. de cynogloss. aut laudanum opiatum exhibendum cum aqua portul. vel plantag. aut horum syrupis, quorum vsu sanguis ad motum torpidior redditur, somnúsque concitatur, ne perpetua tussi pulmones vehemẽter concutiantur. Galenus prima mox die medicamentum diaspermatũ dictum ante somnum exhibuit, aut theriacam recentem quatuor mensium. Referri huc potest aqua contra sputum sanguinis Dorncreilij, *in dispens.* quæ non tantùm sanguinem, qui in pulmones, aut in capacitatem thoracis se effundit, sistere, sed etiam iam effusum, & concretum tutò dissoluere, & blandè ac leniter expurgare perhibetur, si ℥. iii. dosi cum *syrup. de symphyto*, Fernelii, *vel syrup. myrtini compositi*, ℥. ß. sumatur. Est autem talis.

℞. *Rad. symphyt. maioris*, ℥. ii. *plantaginis*, ʒ. ii. *tormentillæ*, ʒ. vi. *pimpinellæ*, ʒ. i. *herb. bursæ pastoris*, *prunellæ*, *polygoni*, *consolidæ mediæ*, *saniculæ cum radic.* an. M. i. ß. *flor. rosar. rubr.* M. i. *trochisc. de terra sigillata* ʒ. i.

Puluerisanda puluerisentur subtilissimè: Herbæ verò & flores minutim incidantur & contundantur, ac infundãtur in *aqua symphyti maior. plantag. bursæ pastor.* an. ℔. ii. *pectoral. frigid.* ℔. i. ß. *scabios. marrub.* an. ℔. ß. *oxymelitis compos.* ʒ. iii.

Misce, & stent in infusione in loco calido per octiduum vase quotidie aliquoties moto; deinde destillentur in alembico vitreo per M. B. igne lentissimo.

Possent fortasse & ea hîc vsurpari, quæ occultâ proprietate sanguinem sistere dicuntur, quæ suprà *lib. 1. part. 3. sect. 4. c. 7.* de hæmorrhagia narium proposuimus. & inter ea radix nigellæ, de qua in Practica Kentmanni M. S. hoc habetur.

℞. Rad. nigellæ, & si quis habet fluxum sanguinis narium, da ei ad masticandum, & postquam masticauerit, impone naribus, restinguit sanguinem; hoc similiter facere poteris in vulnere, sed magis appropriatum naso.

Historiam curatæ à se mulieris

Historia mulieris curatæ à Galeno.

nobilis habet Galenus, 5. *meth. med.* *cap.* 13. quæ ex catarrho, & hinc sequenti tussi vehemēti sanguinis sputo laborare cœperat, proculdubio ob catarrhum & tussim vehementem vase rupto: quæ exemplum nobis præbere potest curandi sputum sanguinis ex catarrho simplici sine pulmonū erosione. Mulieris huius, cùm statim prima die Galenum consuluisset, capiti, post vsum clysteris acris, frictionum & vinculorum, applicauit medicamentum calidum è stercore columbino. Post horas tres medicamento illo amoto ægram in balneum deduxit, quia cùm illa iam priùs per inediam euacuata esset, timendum non erat de fluxione noua concitanda, & caput balneo incalescens ipsum quoque à pectore reuellebat. Postea fructum autumnalem austerum dedit, post sorbitionem, qua cibata fuit. Tandem dormituræ theriacam quatuor mensium exhibuit, vt fluxura per noctem ad pectus materia interciperetur & sisteretur. Sequentibus diebus eadem penè administrauit, nisi quod tertia die mel coctum exhibuit, quo materia in pulmone ad expectorationem sensim præpararetur, & pro sorbitione cremorem ptisanæ concessit. Quarto die, cæteris non mutatis, theriacam vigentis ætatis dedit, cùm fluxio iam cessasset. Quinto autem die, postquam ægrum præcedēti tempore in quiete continuisset, pectus per tussim expurgare cœpit; dehinc rursum capiti emplastrum calefaciens & siccans apposuit, vt materia catarrhi planè exhauriretur.

Meminit, *ibidem*, adolescentis, qui non è catarrho ex capite, sed ex refrigeratis spiritus instrumentis, tussi cum sanguinis reiectione laborauit. Et primo mox die sanguinem misit, cum fricari & ligari iussit, medicamentum diaspermaton ad vesperam exhibuit, & pro cibo sorbitionem. Secundo die iterum bis sanguinem detraxit, ceratum è thapsia pectori toti admouit, vesperi id auferens, diaspermaton quoque & sorbitionem dedit. Tertio die, postquam ceratum è thapsia per tres horas apposuisset, hominem lauit, cremore ptisanæ ac pleniore aliquo cibo nutriuit, sed vesperi diaspermaton dedit. Quarto denique die instrumentis respirationis ad temperiem iterū redactis, & vacuato toto corpore pectus tussi expurgare aggressus est: theriacam exhibuit vigentis ætatis, & ægrum tandem ad Thabias, pro bibendo ibi lacte, misit. Vide Galenum, 5. *meth. med. c.* 22.

Diæta.

Diætæ ratio etiam suprà exposita est; hoc saltem addimus. Cælius Aurelianus & Author libri *de subfiguratione empirica*, & alij, prohibent aspectum rerum rubrarum, ne, imaginatione commota, sanguinis fluxus concitetur. Neque enim de nihilo est, imaginationem & spiritus ab aspectu rerum externarum moueri. Nimirum & tenebræ & color niger timorem incutit, ac tristitiam excitat; contrà color albus & lucidus exhilarat; vnde etiam color rubeus, cuius natura in fulgore quodam consistit, spiritus non parùm commouet, notúmque est, elephantos, tauros, gallos Indicos rerum rubrarum aspectu ad iram concitari. Animi pathemata, præsertim ira, quæ sanguinem & spiritus commouet, studiosè vitentur.

QVÆSTIO.

An in sputo cruento sanguis semper è brachio, an verò etiam è talo & cruribus, præcipuè in feminis mittendus sit.

Vnde in sputo cruento sanguis præcipuè mittēdus? Galenus equidem, 5. *meth. med. cap.* 8. in sputo sanguinis internam cubiti venam secat, eámque sequenti die repetit. Alexander tamē Trallianus *lib.* 73. *cap.* 1. etiam vena in talo secta se sanguinem misisse, & multo magis profuisse, quàm in cubito scribit: cùm sanguinem ad longinquas partes auocantia fortiorem multo reuulsionem efficiant. Mesues & Auicennas distinctione vti videntur, & in præseruatione rectius ad inferiores partes sanguinem retrahi, in curatione verò è cubito mitti censent. Nonnulli tamen sunt, è quibus Valesc. de Tarant. & Hieron. Căpiuacc. qui etiam in curatione saphenam secundam existimant. Videtúrque Ius fauere Hip. 5. *aph.* 32. dum scribit: *Mulieri sanguinem euomenti menstruis erumpentibus solutionem fieri.*

Verumenimuerò rectissimè hic sentire videtur Mesues & Auicenna, dictúmque est suprà, de pleuritide, non semper licere ad remotissima reuellere, sed vbi in morbis pectoris præsentaneo auxilio opus est, venam in brachio esse aperiendam. Ideoque cùm vel nondum ad pectus sanguis decubuit, sed fluxurus metuitur, aut parum omninò affluxit, prouidētiæ & præseruationis gratia, ad remotissima sanguinem reuellere, & venam in talo aperire licet. Vbi verò materia iam affluxit, & adhuc copiosè affluit, vt inflammationis metus sit, vena in talo secta nimis tardum auxilium affert: sed tum in cubito vena aperienda, vt de pleuritide dictum.

In mulieribus verò mensium habenda est ratio; vtpote quorum fluxus eas à morbis multis præseruat & liberat. Distinctione tamen opus est. Cùm enim menses stato tempore fluentes mulieribus prosint, alio verò tempore, facilè concitari non possint: si mulieri sputo sanguinis, seu ex suppressione mensium, seu absque ea laboranti menses iam instent, vena in talo aperienda est. Ita enim Medicus socias naturæ operas præstat, atque in sanguinis ad vterum reuulsione natura Medico se coniungit. Atque hoc sensu accipiendus est allegatus aphoris. Hippocr. Si verò fluxus mensium nondum instet, distinctione iterum vtendum. Nam si sanguinem in feminis circa vterum cumulatū esse constet, nondum verò magnus eius sit ad pectus fluxus, tum æquè in feminis ac in viris è talo sanguis mittendus. Si verò ad pulmones magnus eius sit impetus, magna tamen ex suppressione mensium etiam in vteri venis sit eius copia, ex vtrisque venis quidem sanguis mittendus, veruntamen si mensium fluxus nondum instet, in cubito primùm vena aperienda, cùm præsentaneum & subitum, quod vena in talo aperta præstare non potest, auxilium requiratur.

LIBRI SECVNDI PARS QVARTA

DE MORBIS AC SYMPTOMATIBVS CORDIS.

CAPVT I.

De morbis Pericardij.

RESTANT tandem in hoc secundo libro morbi & symptomata Cordis. Cũ autem cor sit vitæ principium, caloris natiui fons, primum viuens, & vltimum moriens, ac cæteræ corporis partes ex eo sanguinem, spiritus, ac calorem vitalem accipiant, atque actiones suas exercere non posint, nisi calore & spiritu à corde sint perfusæ; omnino cordis actiones ad vitam summopere sunt necessariæ. Ideóque etiam natura cor maximè ab omnibus iniuriis tuetur, & cor vitali calore copioso præditum maximè omnibus iniuriis resistit, & noxia à se repellit, & hinc rarius, quàm aliæ corporis partes, morbis afficitur. Súntque etiam morbi cordis difficiles cognitu atque plerumque nonnisi in mortuis anatome deprehenduntur. Et si cor paulò grauius præter naturam afficiatur, mortem id homini accersere solet. Est nihilominus cor etiam multis morbis obnoxium. Et cùm cor membrum tam nobile ac necessarium sit, peculiari capsula tegitur, quæ pericardium vocatur. Ideoque

morbi alii ipsius cordis, alij pericarcij, de quibus seorsim dicendum. Symptomata vero præcipua sunt palpitatio cordis, virium imbecillitas, ac lipothymia & syncope.

De aqua in pericardio aucta & deficiente.

Aqua in pericardio aucta. Aqua quædam secundùm naturam vt in aliis animalibus, ita in homine reperitur in pericardio; id quod non solùm docuit Hippocrates, *in libello de corde*, sed & ex viuorum animalium sectione patet.

Hanc tamen aquam interdum præter naturam augeri, vt cor non liberè moueri, & ita palpitationis cordis causa esse possit, docet Galenus, *5. de loc. affect. cap.* 2.

Deficiēs. Contra si ista aqua præter naturam deficiat, causa marasmi esse solet.

De vermibus in pericardio.

Vermes in pericardio. Vermes aliquando in capsula cordis seu pericardio genitos fuisse obseruatum est, annotauitque aliquot eius rei historias Schenckius.

Signa. Difficulter autem cognoscuntur, & rarò exactè, nisi post mortem. Solet autem tales ægros infestare cordis tremor, anxietas, animi deliquium & syncope, ac plerumque tandem ægri subita morte extinguūtur. Si ergo talia symptomata adsint, & medicamenta cordialia exhibita nihil proficiant, vermem talem adesse suspicari licet.

Lunatica passio. Nonnulli Lunaticæ cuiusdam passionis mentionem faciunt: quæ ex vermibus in pericardio ortis pueris & infantibus accidat, vnde ij sæpè semimortui appareant. Verùm mihi probabilius videtur, hoc quicquid est symptomatis, quod infantibus accidit, ex vermibus prouenire in intestinis genitis, & in ventriculum ascendentibus & orificium ventriculi molestantibus, quod etiam καρδία appellatur.

Contra vermes autem in corde commendatur allium, obseruatúmque est, vermes, qui in mortuis in capsula cordis reperti sunt, necatos fuisse succo allij, dum in circulum ex allij succo in mensa figuratum concluderentur: Vtile est & hoc.

℞. *Succum allii, raphani, & nasturtii*, & exhibeatur.

Ad Lunaticam verò illam passionem, quæ ex vermibus in capsula cordis ex nonnullorum opinione, aut potius ex vermibus orificium ventriculi, seu cardiam molestantibus oritur, commendatur tanacetum. Ramuli eius tenues in vmbra siccentur & addantur sequentis pulueris, ʒ. ii.

℞. *Rad. gentianæ, pæoniæ*, an. ʒ. ii. *myrrhæ*, ʒ. i.

Fiat puluis.

Puluis hic aquâ humectetur, & ori infantis inungatur.

Defectus Pericardii.

Aliquando planè deest pericardium. Id quod obseruauit Columbus, qui *lib. 15. anat.* refert, se discipulum in Romana Academia secuisse, cui pericardium deerat: itaque subinde in syncopen incidebat, & mortuo similis conspiciebatur, quo genere morbi etiam exanimatus est. Defectus Pericardii.

Tumores Pericardii.

Tumores etiam in pericardio deprehensi sunt. Galenus, *5 de loc. aff. cap.* 2. scribit, se simiam quandam quæ indies emaciebatur, post mortem secuisse, & cæteris omnibus partibus saluis, inuenisse in pericar- Tumores Pericardii.

dio tumorem præter naturam, qui humorem in se, qualem hydatides emittere solent, continuerit. Atque in gallo quodam se vidisse aliquando cordis tunicam scirrhoso tumore affectam, perinde ac si plures membranæ crassæ inuolutæ altera alteri fuissent. Vnde coniecturam sumit, homines similibus affectibus obnoxios esse posse. Quem secutus Petrus Salius Diuersus, *de morb. rariorib. cap.* 4. colligit, idem in homine accidere posse. Nam si quis emacietur, nulla præstante destillatione, nec sputo vel cruento vel purulento, nullaque naturalium partium ita læsa videatur, vt hinc macies & atrophia subsequi posset, suspicari licet, posse hoc accidere ex pericardio malè affecto. Etsi enim membrum per se non sit nobile: tamen quia cordi proximum est, id in consensum trahit & afficit. Affectus autem hic vt difficulter cognoscitur, & non nisi coniecturâ, ita curatu est impossibilis, scribitque Petrus Salius Diuersus, *loc. alleg.* se, etsi multa tentarit, nihil profecisse, omnesque tandem tabe consumptos & emaciatos, vltimò quadam accedente leui febricula, cui syncope coniungebatur, interiisse.

Vulnera, putredo, & corruptio pericardii.

Vulneratur etiam interdum pericardium, interdum exulceratur & putrescit. Galenus, 7. *de administ. anatom. cap.* 13. refert, se in puero quodam in palæstra icto, & inflammationem in pectore passo, regione pectoris detecta & osse exciso, nudum cor inuenisse, vtpote cuius inuolucrum putruerat. Ita ex Francisco Rota *de torm. vulner. cap.* 3. refert Schenckius in suppurato quodã totum ferè pericardium corruptum deprehensum fuisse.

Beniuenius, *de abdit. morb. caus. cap.* 5. narrat, quendam in pericardio vulneratum sua cura conualuisse. Et Cardanus, *in comm. ad* 8. *aph. l.* 6. *Hippocrat.* refert, se partem pericardij vidisse ablatam, ægrúmque tamen sanatum, sed suspiria alta duxisse, nec multis annis superuixisse.

Notabile est & hoc, quod ex obseruat. Iohan. Bauhini refert Schenckius, in cadauere quodam dissecto pulmonem repertũ fuisse planè consumptum, thoracis cauitatem plenam putrido & concreto sanguine, in pericardio verò plusquam mensuram puris albi contentam fuisse, totâ cordis superficie absumptâ & extenuatâ. Symptomata, quæ passus est, erant tussis, febricula, dolor in thorace, & in anteriore ventris parte, difficilis respiratio, paucis diebus ante mortem deliquium animi, mens costabat. Verùm quia Medici opera in his parùm præstare potest, plura de iis non addimus. *Historia pulmonis planè cõsumpti.*

CAPVT II.

De cordis intemperiebus.

Intemperies Cordis calida.

Frequentissimè cor intẽperiem calidam patitur, & quidem à causis externis & internis: & omnes causæ, quæ febrem excitare solent, etiam intemperiem calidam cordis excitant; cùm nulla febris excitari possit, nisi cor prius incalescat. Causæ tamen, quæ intemperiem calidam cordis excitant, non verò in toto, mitiores sunt; & *Intemperies cordis calida.*

quamuis cor per animi affectus & alias causas etiam per se incalescere possit: tamen per consensum aliarum partium sæpissimè intēperiem calidam contrahit; & præcipuè à partibus inferioribus incalescit, è quibus vapor calidus cordi communicatur. Ideoque de causis intemperiei calidæ cordis multa hîc addere opus non est, cùm satis de iis in doctrina de febribus dictum sit.

Signa. Cognoscitur intemperies calida cordis præcipuè ex actionibus eius mutatis; respiratio fit magna, celer, frequens, pulsus similiter est celer, frequens, magnus, si vires sufficiunt; adest propensio ad iram, calor adest præter naturam, & in totum corpus diffunditur, halitus, qui ore egreditur, calidus est, vt ferè palatum, linguam & labia exsiccet. Præcesserunt causæ cor calefacientes; iuuant frigida, nocent calida.

Prgnostica. Quo maior autem excessus est caloris, eò morbus periculosior est, patetque id maximè ex effectus, & virium robore vel deiectione, de quo de febribus dictum.

Curatio. Curationem quod attinet, calida intemperies refrigerantia indicat. Vbi primò in genere monendum, extremè frigida vel nimis cor alterantia non vsurpanda esse. Cùm enim cor caloris natiui Fons sit, & maiorem calorem, quàm nulla pars alia corporis, obtineat, & ab eo vita hominis pendeat, calor is studiosè fouendus, nec quicquam adhibendum, quod ipsum extinguere possit, vtpote quo extincto mors sequitur. Deinde quia cor spiritus vitales generat, sua violentia cordi maximè vtilia sunt.

Medicamenta autem cor refrigerantia sunt, *acetosa, flor. rosar. violar. nymphea, flor. borrag. bugloss. succus citri, amomum, granat. cerasor: poma odorata acidiuscula, fructus ribes, berber. rubi Idai, C. C. terra sigillata, bolus Armenus, corallia margarita,*

Ex his parantur alia Medicamenta.

Interna.

Aquæ, *Rosar. violar. nymph. acetosa, borrag. bugloss. fragor.*

Syrupi *Acetosi, citri, granator. acetos. acetosell. de succo ribes, berberis, belen. nymph. borrag. cerasorum, corallorum.*

Conseruæ, *Rosar. borrag. nymph. viol. acetos. acetosell. flor. aurantior. citri.*

Condita, *caro citri, cerasa, ribes, berberis.*

Species *diamargarit. frigid.*

Rotulæ, *& morsuli manus Christi perlat. diamarg. frigid. de succo citri, ribes, berberis.*

Aqua Cordialis.

℞. *Conseru. flor. bugloss. borrag. violar. rosar. nymph. cort. citri*, an. ℥. ii. *spec. el. diamarg. frigid. de gemm.* an. ʒ. ii. *diambr.* ʒ. i. *croci* ʒ. i. ß. *sem. citri, oxalid. cydonior.* an. ʒ. iii. 4. *frigid. mai. scariola*, an. ℈. i. *lactuca*, ʒ. ß. *berb. lactucę, oxalid. portulac. endiu.* an. M. ß.

Addendo.

Caponem exenteratum, purgatum & incisum, vt decet. succi acetosell. citri, granator. an. ℥. i. ß. *aqu. rosar. borrag. bugloss. meliss.* an. ℔. i.

Incidantur & contundantur, ac misceantur in mortario lapideo, & postea lento B. M. calore destillentur.

Externa.

Eadem pleraque extra applicari possunt. Externa.

possunt. Vnde fiunt.

Epithemata, *ex aqua rosar. nymph. aceto rosar. santalo, margarit. corallis,* quibus aliquid *camphoræ* additur.

Sacculi, *ex herbis, floribus, & folijs* antea enumeratis cũ serico rubro vel albo, & floccis pãni coccinei.

Olea, *rosar. violar. nymphee.*

Vnguenta, *rosar. santalinum.*

Talia autem Topica commodissimè ad sinistram partem applicantur. Etsi enim cor in medio pectoris sit situm: quia tamen thorax in medio planè osseus est, commodè ibi non possunt penetrare. Circa papillam verò sinistram, quò pars inferior cordis vergit, faciliùs penetrant.

Victus ratio medicamentis respondeat.

Si verò cum materia calor coniungatur, & quidem si sanguis abundet, is euacuandus: si bilis, expurganda syrupo rosar. solut. & viol. sol. pulp. tamarind. manna, triphera Persica.

Intemperies cordis frigida.

Intemperies cordis frigida. Rarius verò cor intẽperie frigida laborat. Cùm enim sit calidũ membrum, causis frigidis fortiter resistit. Aliquando tamen etiam frigida intemperie corripitur, quam induci retentio excrementorum frigidorum & vapores frigidi ex aliis partibus ad cor ascendentes. Animi perturbationes, præcipuè mœror & timor, quibus calor cordis torpidior redditur, & penè suffocatur, immodica exercitia, otium nimium, ob quod spiritus torpent, & calor remittitur. Cibi & potus vt & medicamenta frigida, aër ambiens frigidus, siue inspiratione attractus, siue ob vestium defectum pectore nudo extra ad cor penetrans, vt & nimia pluuiarum ad pectus appulsio. Et omnino omnes morbi, qui interitum homini afferunt, cor tandẽ refrigerant: cùm mors ab extinctione calidi innati cordis proueniat.

Signa. Cognoscitur intemperies cordis frigida ex cordis pulsu paruo, tardo, raro, & respiratione simili, aërque, qui expiratur, frigidus percipitur. Et si sit excessus frigoris magnus, & calor cordis iam penè extinctus, corpus vniuersum frigidius sentitur. Præcesserunt causæ cor refrigerantes: iuuant calefacientia cor, nocent refrigerantia.

Curatio. Curatur autem intemperies cordis frigida calefacientibus. Sunt autem medicamenta cor calefacientia simplicia: *Melissa, ocymum, rosmarinus, card. benedict. calamintha, rad. helen. angelic. flor. rorismarini, tunicis, lauendul. lilij conuall. sem. citri, grana alcherm. lignum aloës. Aromata pleraque, cinamom. caryophyll. zedoar. macis, nux moschat. ambra, moschus.*

Atque ex his varia componuntur.

Interna.

Interna. Aquæ & spiritus *meliss. rorismar. flor. citri, aurantior. cinamom.*

Conseru. *anthos, meliss. tunicis, lauendulæ, lilior. conuall.*

Syrupi, *tunicis, meliss. lauendulæ, cinamomi, cortic. citri.*

Condita, *cortices citri, aurantior. rad. helen. nuc. iugland.*

Olea destillata, *citri, meliss. cinam. caryophyll. macis.*

Species & confectiones aromaticæ, *diamargarit. calid. confect. de hyacinth. species cordiales, diamosch. diambr. diaxylo, aloës, aromat. caryophillat. & præcipuè confect. Alcherm. theriaca itidem & Mithridatium.*

Externa.

Externa. Eadémque pleraque etiam extra applicantur, vt postea dicetur.

Ex his porro varia composita fiunt:

Aquæ vitæ omnis generis, quæ passim extant, *aqua virtutum, aqua carbunculi dicta, elixir vitæ Matthioli.* Videantur Inst. *l. 5. p. 3. sect. 3. c. 5.*

Vel paretur talis aqua:

℞. *Meliss.* M. ii. *ocymi* M. j. *flor. anthos, cordial. tunic.* an. M. ß. *cortic. citri* ℥. ß. *sem. citri* ʒ. ii. *caryophil.* ʒ. iii. *cinamom.* ℥. i. *ligni aloës, macis, zedoariæ,* an. ʒ. j. *croci* ʒ. ß. *moschi, ambr.* an. ℈. ß.

Affundatur *vini Maluatici* q. s.

Digerantur aliquandiu, postea destillentur. Detur ab ℥. ß. ad ℥. i.

Rondeletij aqua & Iulebus.

Rōdeletij aqua. ℞. *Cord. porci* N. ii. *cerui vel bouis* N. iii. *caryophyllor. galangæ mai. & min. sem. basilici.* an. ʒ. iv. *flor. buglos. borrag.* an. P. ii. *anthos* P. iii.

Macerentur in *vino malnat.* & destillentur in vitro. Aqua seruetur vsui.

Iulebus eiusdem. ℞. *Aquæ prædict.* ℥. iii. *sacch. parum.* F. Iulebus.

Aqua virtutis.

Aqua virtutis. ℞. *Rad. buglosſ. Ital.* ℥. iv. *flor. borrag. buglosſ.* an. ℥. ii. *rorismar, croci* an. ʒ. i. *succi cydonior. malor. Borsdorff. citri cum cortic. incis.* an. ℥. i. ß. *vini Rhenani albi* ℔. iii. *aqu. meliss. borrag. buglosſ.* an. ℔. ß.

M. Stent in infusione per dies 10. in loco calido, postea fiat destillatio.

Aqua cardiaca D. Georgij Leuschneri.

℞. *Fol. basilic. c. floribus meliss.* an. M. i. ß. *pulegij, menthæ, flor. rosarum rubr.* an. M. i. *borrag. buglosſ. tunic. peoniæ, violarum, betonicæ,* an. M. ß. *sem. meliss. basilici, cubebar.* an. ʒ. i. *caryophillor.* ʒ. ii. *zedoar. galangæ, enulæ, doronici,* an. ʒ. i. ß. *macis* ℈. ii. *santali citrini, albi,* an. ʒ. i. ß. *ligni aloes* ʒ. i. *cortic. citri exsiccat. aurantior.* an. ʒ. ii. ß. *cinamom. acutissimi* ℥. i. Hisce contus. & conquasſ. superinfund.

Vini Rhenani puri ℔. v.

Stent infusa hor. xxxvi. ad cineres calidos, postea destillentur s. a. in B. adiiciantúrque tandem *Fol. auri* N. v. (æstate sumantur recentia & viridia, & medietas tantùm vini.)

Aqua virtutis alia.

℞. *Galang. zinzib. caryoph. granor. Paradisi* an. ʒ. iii. *cubebar. piperis longi,* an. ʒ. i. ß. *macis, nuc. mosch.* an. ʒ. ii. ß. *ligni aloës,* ʒ. iii. *cinam. el. cortic. citri,* an. ℥. ß. *calam. arom.* ʒ. i. ß. *rorismarini, saluia,* an. ℥. i. *flor. lauend.* ʒ. vi. *rutæ,* ʒ. ii. *rosar. rubr. borragin.* an. ℥. ß *fol. lauri,* ʒ. ß. Contund. & infund. in *vini boni mens.* iii. Destillentur s. a.

Alia.

℞. *Rorismarini, meliss. basilici, pulegij, serpilli,* an. M. i. *cortic. citri extern.* ℥. i. *ligni aloes, santali citrini, rhodij rasp.* an. ʒ. i. ß. *caryoph.* ʒ. ii. *croci,* ℈. i. *spicæ Celticæ, Indic.* an. ℈. i. *nuc. mosch.* ʒ. i. ß. *cortic. cydon. recent.* ℥. i.

Concisa infund. per dies 3. ad Solem: vel in loco calido in *aqu. rosar. spir. vini opt.* an. ℔. i. ß. *acet. ros.* ℔. i.

Destillentur postea in M. B. In destillato liquore dissolue, *mosch. q. s. ad gratisſ. odorem.*

Vel suspendatur moschus in alembici rostro.

Alia.

℞. *Flor. lilij conuall.* M. ii. *lauend.*

cichor. an. M. i. *cardamomi vir. galang. cyperi rotund. macis, nuc. mosch. ligni aloës, piperis longi, nigri, mastich. zingib.* an. ʒ. i. ß. *cinamomi* ℥. ii. *vini sublimati* ℔. ix.

Infundantur per aliquot dies, postea destillentur.

Elixir vitæ.

℞. *Cinamom. elect.* ℥. vi. *caryophillor. cardamomi, ligni aloës optim.* an. ʒ. i. ß. *santali citrini*, ʒ. ii. *nuc. mosch. macis*, an. ʒ. i. Puluerisatis mediocriter omnibus, adde *spirit. vini puriss.* ℔. vii.

Et permistis omnibus in vitreo vase clauso orificio ita reseruentur per mensem, singulis diebus ter quatérve agitando & commiscendo. Postremo die, vbi perfectè resederint, percolentur, & colaturæ bene claræ add. *syrupi & corticis, citri* ℔. i. ß. *moschi, ambræ*, an. ℈. ß. Reseruetur in vitro benè obturato.

Aliud.

℞. *Cinamom. elect.* ℥. ii. *zingib.* ʒ. vi. *caryophyllor. nuc. mosch.* an. ʒ. ii. *gran. paradisi*, ℈. ii. *cal. aromat.* ℥. ß. *galang.* ʒ. i. *flor. rosar.* ℥. i. *rorism.* ʒ. iii. *cortic. citri*, ℥. i. ß. *maioran. meliss.* an. M. i. *ligni Rhodij* ʒ. iii. *santali citrin.* ʒ. ii. *rubr.* ℥. i. *vini sublimati* ℔. xii.

Infund. per mensem, deinde colentur & colaturæ claræ add. *syr. de cort. citri, cydoniorum* an. ℔. j. ß. M.

Electuaria.

℞. *Conf. borrag. bugloss. anthos, tunic.* an. ℥. i. *ros.* ℥. ß. *cortic. citri condit.* ʒ. vi. *nucis mosch. condita*, ʒ. i. *pulu. caryophyll.* ℈. ß. Cum *syr. tunic.* F. Elect.

Rotulæ & morsuli.

℞. *Spec. diambr. diaxyloaloës*, an. ʒ. i. *ol. cinamom. citri*, an. gutt. iii. *confect. Alcherm.* ℈. i. *sacch. in aqua rosar. solut.* ℥. iii. F. Rotul. Illinant. *ambr. in aqua rosar. dissol.* g. iii.

Vel ℞. *Spec. diambr. aromat. caryophyll. diamosch. dulc.* an. ℈. ii. *lapid. bezoar.* ℈. ß. *cortic. citri condit:* ℥. ii. *sacch. alb. in aqua rosar. dissol.* ℥. iii. F. Morsuli.

Vel ℞. *Amygdal. dulc. pistacior.* an. ℥. i. *pinear.* ʒ. vi. *carn. citri cond.* ʒ. i. *nuc. mosch. in India cond.* ʒ. vi. *cort. citr. cond.* ʒ. iii. *zing. in Ind. cond.* ℥. ß. *macis*, ʒ. i. *cinam.* ʒ. i. ß. Fructus macerentur per noctem vnam in *aqua rosar.* & aromata cum eis incidantur & frangantur mediocriter. Add. *sacch. albiss.* ℥. xx. *in aqua rosar. dissol.* In fine admisce, *mosch. opt.* g̃. ix. *ol. cinamomi* g̃. vi. F. l. a. morsuli deaurandi.

Externa. Ex medicamentis hactenus enumeratis etiam externa varia componuntur.

Epithemata.

℞. *Aq. fl. aurant. meliss. anthos*, an. ℥. ii. *carbunculi, virtut.* an. ℥. i. *spir. rosar.* ʒ. i. *conf. Alch.* ʒ. ß. *cort. citri sicc.* ℈. ii. *croci*, ℈. ß. M.

Balsama & linimenta.

℞. *Ambr. liquidę, olei nuc. mosch. expr. confect. Alcherm.* an. ʒ. ß. *olei destill. citri, meliss.* an. ℈. ß. F. Linimentum.

Sacculus.

℞. *Flor. anthos, cordial. meliss. lauendul.* an. M. ß. *corticum citri siccorum, caryophyllorum, macis*, an. ʒ. i. Cum syndone rubro. F. sacculus.

Intemperies Cordis humida.

Intemperies cordis humida fit à causis, quæ aliàs totum corpus humectare possunt: verùm non facilè eam recipit, cùm sit valdè — Intemperies cordis. h.

calidum & ſiccum. Præcipuè verò aër humectandi vim habet, vtpote qui per pulmones ad cor penetrat, nebuloſus ſcilicet, craſſus & humidus. Humectat etiam totius corporis intemperies humida, qualis eſt in anaſarca.

Cognoſcitur ex talibus cauſis, quæ præceſſerunt: ex effectis item, vt pulſu molli, & toto corpore humidiore.

Curatur ſiccantibus medicamentis hæc intemperies, qualia ſunt omnia calida modò propoſita. Omnia enim talia ſiccandi vim habent.

Exſiccant præterea cor humidum, quæ frigida ſiue temperata ſunt, *margaritæ, corallia, C. C. os de corde cerui, bolus Armenus, terra ſigillata, lapides pretioſi.*

Diæta medicamentis reſpondeat.

Intemperies cordis ſicca.

Intemperies cordis ſicca. Cor ſiccant corporis atque animi motus nimij, curæ, mœror & ſollicitudines, vigiliæ nimiæ, vnde quibuſdam ex hiſce cauſis mortuis cor tanquam pyrum toſtum inuentum fuiſſe hiſtoriæ teſtantur, aër calidus & ſiccus, qualis eſt in locis montanis, & ſæpè etiam maritimis, cibi & potus ſiccandi vi præditi, in primis vini potentis vſus, medicamenta eiuſdem generis, febres bilioſæ, tumores pericardij, & aliæ cauſæ, quæ febrem hecticam inducere valent.

Cognoſcitur ſiccitas cordis è cauſis his, ſi præceſſerint: ſequitur verò totius corporis, & in primis pectoris extenuatio, pulſus eſt durus.

Curatur verò humectantibus, *borrag. bugloſſ. violis, ſemin. frigid. maior. paſſulis, amygdalis.* Prodeſt etiam balneum aquæ dulcis tepidum, in quo malua, althæa fœnugræc, cocta ſint. Fomenta etiam pectoris ex iiſdem parantur, poſt quæ pectus inungatur ol. amygdal. dulc. viol. mucil. ſemin. althææ, maluæ.

Diæta etiam ſit humectans, & omnino curatio & diæta talis inſtituenda, qualis hecticis conuenit.

Morbi totius ſubſtantiæ.

In primis verò & frequenter cor à morbis totius ſubſtantiæ, ſeu formæ, vt appellant, vel qualitatum occultarũ infeſtatur. Morbi totius ſubſtãtiæ. Pleraque enim venena, quocunque modo in corpus ſeſe inſinuent, cor hoc modo afficiendi vim habent, de quibus loco dicetur, & etiam, *libro 2. inſtitut. part. 2. cap. 23. & de Peſte* dictum.

Cognoſcuntur autem hi morbi è cauſis, quæ præceſſerunt, ad tales morbos producendos idoneis. Et ſi de cauſis eiuſmodi non conſtet, ex effectis deprehenduntur, quæ ſupra vires cauſarum manifeſtarum ſunt grauiora, vt anxietas & inquietudo, ſubita & ſumma virium deiectio, animi deliquium, & ſyncope, pulſus ſumma imbecillitas, & inæqualitas. Maculæ hinc inde in corpore erumpentes, & ſimilia ſymptomata: quæ peſtilentibus ac venenatis morbis ſunt propria.

Morbi autem hi longè ſunt periculoſiſſimi, & hominem inopinatò ſæpè iugulant.

Curantur autem hi morbi alexipharmacis. Et quidem cuilibet veneno ſuum alexipharmacum opponendum, de quibus Inſtitut. *lib. 5. pag. 1. ſ. 1. cap. 21. & de Peſte* dictum, ac ſuo loco, *de venenis* dicetur. In genere & præcipuè ſi de natura veneni non conſtet, antea enumerata vſurpanda, & inter compoſita theriaca & Mithridatium.

Elect. Bertrucij.

Elect. Bertrucii confortans cor in omni causa.

℞. Smarag. hyacinth. sapphir. an. ʒ. ß. *auri & argenti puri foliati*, an. ʒ. i. *margarit. perforat. & non perforat.* ʒ. i. ß. *bugloss. meliss. borrag. ocymi, zedoar. been. alb. & rub. caryophyllor. ligni aloes, zingiberis, cinamomi, elect.* an. ℨ. ß. *serici contusi, non combusti, cubeb. cardamom. calami arom. spicæ, galang. moscb. camphor. os de C. C. ambr.* an. ʒ. i. *corall. alb. rub. santal. rosar. spodii, myrobalan. belliric. terr. sigill. coriandr.* an. ʒ. ii. ß.

Terantur omnia subtiliter; & pro qualibet *uncia specierum* sumatur *sac. albiss.* ℔ i. F. elect. Deauretur.

Cùm etiam ad calidum natiuum & naturalem corporis constitutionem conseruandam spiritus vitales pertineant, atque hi etiam varia vitia pati possint, etiam de iis hoc loco dicendum esset. Verùm de iis postea de lypothymia & syncope dicetur.

CAPVT III.

De reliquis Cordis morbis.

Reliqui morbi cordis.

PRæter morbos intemperiei & totius substantiæ, qui cor frequentissimè infestant, adhuc alij morbi cordis dantur, qui, quia rariores & rarò curabiles, eos vno hoc capite coniungemus.

Sinistri cordis ventriculi defectus.

Sinistri cordis ventriculi defectus.

Cordis ventriculum sinistrum in quibusdam defuisse, vel, planè exiguum fuisse, obseruauit Columbus, *anatom. lib.* 15. vt & septum, quo ventriculi cordis distinguuntur, cartilagineum.

Cor hirsutum.

Cor hirsutum.

Quosdam cor hirsutum habuisse annotauit Plinius *lib.* 11. *nat. hist. c.* 25. Valer. Max. *lib.* 1. *cap.* 6. Benedict. Fauentinus, *de abditor. morbor. & curation. caus. c.* 85. Antonius Muretus, *lib.* 11. *variar. lection. cap.* 10. Amatus Lusitanus, *cent.* 5. *curat.* 65. Omnes autem hi, qui cor hirsutum habuerunt, fuerunt audacissimi & famosi latrones.

Vermes, calculi & alia præter naturam in corde reperta.

Vermes, calculi &c. in corde reperti.

Vermes aliquando in pestilentibus in vētriculis cordis fuisse genitos, audiuisse se ab hominibus fide dignis, qui huiusmodi ægrotantia, corpora secuerint, refert Vidus Vidius, *cap. de morbis cordis.* Idem etiam scribit, quod lapides in corde fuerint geniti, se neque audiuisse, neque legisse. Referunt tamen id alij quamplurimi. Hollerius *comm.* 1. *in lib.* 6. *aph.* 4. *Coac. prædict. Hippocr.* Scholiographus in Hollerium, *ad cap.* 29. *&* 50. *lib.* 1. Iacotius, *comm.* 1. *lib.* 6. *sect.* 2. *aph.* 4. *Coac. Hippocr. Et comm.* 1. *ad aph.* 52. *lib.* 3. *sect.* 2. *Coac. Hipp.* Et in Maximiliani II. Imperatoris corde inuenti sunt tres lapides, vt refert Vvierus; *de præstig. dæmon. lib.* 4. *cap.* 6. Et Erastus, *in consil. & ep. à Scholtzio, collectis.* Atque horum alij palpitationem cordis frequenter passi sunt, alij vrinam purulentam per multos dies, imò menses, saluis renibus & vesicâ, minxerunt.

Carnosas quoque excrescentias in cordis dextro ventriculo vel sinistro repertas fuisse in iis, qui dolorem cordis, & syncopen passi fuerunt, & pulsum intermittentem habuerunt, refert Vesalius, *lib.* 2. *cap.* 5. *de hum. corp. Fabrica* Beniuenius, *de abdit.*

morb. & curat. cauf. cap. 15.

Cordis tabes.

Cordis tabes. Cor quoque in quibusdam contabuisse & exsiccatum fuisse, obseruatum est. Idque etiam ex tumore pericardij accidisse, anteà, *cap. 1. dictum.* Ad cordis verò tabem prodesse succum raphani ex Ægiptiorum traditione refert Plinius, *hist. nat. lib. 19. cap. 5.*

Situs cordis mutatus.

Situs cordis mutatur. Cor etiam situm quandoque mutasse obseruatum est, vt in Liuono illo Vvitebergæ, cuius suprà, *libr. 2. part. 2. capite 15.* mentio facta est.

Vulnera cordis.

Vulnera cordis. Cor etiam interdum vulneratur, & quidem vt Galenus, *5. de loc. aff. cap. 1.* scribit, si ad ventrem cordis vulnus penatret, protinus magno cum sanguinis fluore hominem mori necesse est. Idque præcipuè si sinister ventriculus cordis fuerit vulneratus. Si verò non ad ventrem vsque pertingit, sed in cordis substantia constiterit, viuere ita affectus non solùm ea die, sed etiam sequenti nocte potest.

Apostemata, & vlcera.

Apostemata & vlcera. Imò cor apostemata & vlcera pati potest, quæ tandem hominem subitò per syncopen tollunt. Quia tamen breui tempore cõtrahi non potuerunt, inde etiam ægri tales frequentissimè lipothymia fuère obnoxij; collegítque huius rei exempla Schenck. *in obsern. Med.* Refert quoq, Heinricus Smetius, Miscell. *lib. 10.* se vidisse in mercatoris cuiusdam dissecto corpore dextrum cordis sinum interiore sui parte durum, exasperatum vndique, & quodammodo squamosum, quo in loco continebatur frustum condensati humoris pituitosi, lenti, albicantis, longitudine medij digiti, crassitie pollicis, sanguine mixtum. Verùm quia talia non nisi post mortem demum deprehenduntur, nec curationem recipiunt, plura de iis non addimus.

CAPVT IV.

De Cordis palpitatione.

Atque hi sunt morbi, quos cor patitur. Restat vt de symptomatibus, qui in eius actione accidere solent, dicamus, palpitatione scilicet, & animi deliquio, syncope. Cordis palpitatio. Palpitatio, Græcis παλμὸς, vocabulo generaliter accepto, est κίνησις p. n. in quacunque corporis parte, quæ distendi & dilatari, iterúmque concidere potest, cuiusmodi sunt partes molles, vt cutis, & subiecti huic musculi; quarum hi non obscuras cauitates habent; inter cutem autem & musculos etiam spatia quædam interiecta sunt, in quibus materia palpitationem efficiens colligi, & contineri potest. Causa enim palpitationis ita generaliter acceptæ est halitus crassus, qui in parte collectus cùm exitum non reperiat, partem attollit, quæ suâ grauitate iterum concidit. Atque ita ad hunc motum, seu palpitationem generaliter dictã natura præter expulsionem materiæ nihil confert, neque palpitatio hæc voluntariæ virtutis & organorum huius actio est, aut motus ex voluntario & naturali mixtus, qualis in tremore, sed simpliciter παρὰ φύσιν, & ἀπὸ αἰτίας [illegible], à sola causa morbifica partem dilatante & attollente, De quo videatur Galenus, *in libr.*

de tremore, palpit. & conuul. c. 4. & 5.

Deinde tribuitur etiam eadem appellatio motui cordis præter naturam, qui παλμὸς, & palpitatio cordis nominatur. Nonnulli etiam, teste Galeno, 4. *aph.* 65. per καρδιωγμὸν cordis ipsius motionem crebram & celerem palpitationi similem intellexerunt, quam alteram καρδιωγμοῦ, speciem Erotianus, alij notham palpitationem faciunt. Verùm propriè καρδιωγμὸς & καρδιαλγία oris ventriculi affectiones sunt, ortæ ab humore acri; & mordaci, quam partem antiqui, καρδίαν dixerunt. Παλμὸς, & palpitatio cordis à nonnullis etiam tremor cordis & saltus cordis appellatur. Distinguunt nonnulli, inter quos Mercatus, inter tremorem cordis & palpitationem cordis, quod palpitatio à solo morbo fiat, tremor verò à morbo & facultate; Deinde quod palpitatio in ipsius partibus proueniat, quæ dilatari possunt, tremor verò in iis tantùm, quæ voluntariè moueri possunt. Verùm errandi causa pluribus ista fuit, quod palpitationis vt & tremoris vocabulum vniuocè cordi & aliis partibus competere existimant; quod tamen falsum. Nam sunt plurimi in ea sententia, cordi quoque tale quid accidere posse, quale in cute & musculis fit, à spiritu & flatu frigido & crasso, à quo impletum iterùmque euacuatum cor moueatur, instar vtrium, in quibus tale aliquid à liquore violenter infuso, vel spiritu inflato & rursum compresso contingit. Verùm magna palpitationis in partibus externis, & palpitationis cordis est diuersitas. Cutis enim & partes externæ nullo modo sponte se dilatant, sed solùm à causis morbificis in altum eleuantur & attolluntur. Cor verò cùm facultatem insitam, qua dilatetur & contrahatur habeat, palpitatio cordis sine motu eius fieri non potest. Neque enim credibile est, cor, cuius motus proprius ad vitam summè necessarius est, & quo cessante, vires omnes collabuntur, instar vtris, vel vesicæ, à flatibus distendi posse. Hoc enim si fieret, cordis naturalem motum cessare necesse esset. Et frustra à nonnullis hìc multa loca à Galeno congeruntur, quibus probare conantur, palpitationem cordis fieri non à natura, sed à morbo, aut potius causa morbifica. Galenus enim in iis locis omnibus tantùm de palpitatione in cute & partibus externis, non verò de palpitatione cordis, quæ alterius naturæ est, loquitur. Et ipse Galen. 2. *de sympt. caus. c.* 2. palpitationem cordis & arteriarum ab aliarum partium palpitatione discernit. Atque hinc etiam accidit vt authores alij aliter de cordis palpitatione, vel tremore sentiant, nonnulli etiam planè falsa dogmata habeant. Alij enim in specie eum saltem cordis motum, qui fit à causa cor molestante, seu ab expultrice cordis stimulata ad expellendum id, quod cordi molestum est, palpitationem cordis appellant. Imo nonnulli specialissimè cordis palpitationem ad eum saltem motum deprauatum restringunt, qui fit à materia crassa & flatulenta cor grauante, & quidem nonnulli, vt dictum, eodem planè modo, vt in cute, in corde à flatu palpitationem fieri docent.

Alij verò omnes motus cordis deprauatos nomine palpitationis cordis comprehendunt, siue sint parui & tremuli, siue magni

& cum saltu quodam. Hinc nonnulli palpitationem cordis aliam faciunt legitimam & veram, aliam notham; & legitimam eam saltem nominant, quæ fit à vapore crasso, ab aliis autem causis ortam notham appellant. Sed sufficiens causa nulla est, cur non & illa palpitatio, quam ex vulnere ortam describit Forestus, quæ tam vehemens ac violenta fuit, vt etiam extra domum, in qua æger decumbebat à transeunte, si fenestræ aures admoueret, exaudiretur, & illa, quam Fernelius thoracis vicinas costas effregisse, vel de sua sede depulisse scribit, aut quas Hollerius recenset, legitimę & veræ cordis palpitationes nominari non debeant.

Ideoq; definimus, *palpitationem cordis, motũ deprauatum pulsantis cordis facultatis, stimulatæ & irritatæ à re molesta, & vsu eius actionis aucto.* Quãquam enim in febribus in æstu vehementiore & aliis causis nonnunquam etiam cor vehementius mouetur, tamen nisi motus ille insignis sit & deprauatus, palpitatio cordis non dicitur.

Causæ.

Irritatur autem facultas motrix tribus de causis, nimirum à re aliena & molesta, quam cor expellere nititur spirituum vitalium defectu, & caliditate præter naturam.

Prima ergo palpitationis causa est alienum & molestum quid cordi occurrens, quod à se amouere cupit. Et quia hæc causa frequentissimè facit, vt cor ita moueatur, vt eius motus deprauatus appellari possit, reliquæ verò duæ sæpiùs vehementem aliquem motum potius quàm deprauatum efficiant, nonnulli, vt dictũ, palpitationem cordis in specie appellant, quæ fit à causa cor grauante, siue ab expultrice cordis stimulata ad expellendum id, quod cordi molestum occurrit. Dum enim cor grauatur & in motu impeditur, fit, vt pulsans vis, dum valida est ad expellendum id, quod molestum est, concitetur, & subito ad motum instigetur, vel resarciat motus impeditos, vt maiore pulsu, vel vtraque de causa motum vehementiorem efficiat, aut si vis imbecilla sit, pulsus paruos & crebros faciat. Neque mirum est, quod à corde tam vehementes motus proficiscuntur. Cùm enim cor principium vitæ sit, vim etiam expultricem, quam vlla alia pars, robustiorem habet, quæ nihil, quod cordi damnum inferre possit, tolerat. Ideoq; e quotiescunque ipsi aliquid molesti occurrit, contra illud vehementissimè insurgit, & hinc edit motus vehementissimos.

Sunt autem causæ, quæ cor molestare, & expultricem eius stimulare possunt, variæ. Primò vapores & flatus non solùm copia, sed & quantitate manifesta, vel occulta, vel vtroque modo cor mol. stantes, cordis palpitationem excitant. Vnde à venenis, vt & in febribus malignis & pestilentibus, ab humorum putredine & corruptione palpitatio cordis excitatur. Hinc quoque euenit, vt fœminis mensium suppressione laborantibus, & qui melancholiâ hypochondriaca laborant, cordis palpitationes familiares sint. Per arterias enim mesaraicas, & quæ multæ per lienem diffunduntur, itémque ex vtero praui vapores cor subeunt, cuius vis irritata vehementiore palpitatione nititur, quod noxium est, expellere. Hinc etiam euenit, vt in corporis motu nimio, ira, metu, tristitia, æstu, balneis, venere, nimio

Causæ cor molestantes.

nimio vini potentioris potu, incedia, palpitatio cordis præcipuè in dispositis excitetur. Ita enim, gaudium, timor, non solùm sanguinem & spiritus, sed & humores ac vapores quietos commouent; quod idem & corporis exercitia præstant, & leue exercitium in iis, qui huic malo obnoxij sunt, palpitationem cordis excitat.

Deinde humores putridi, acres, calidi, vel etiam copiosi cor molestare & grauare possunt. Qualem sanguinem in arteriis ex summo calore, veluti retorridum bilique atræ cognatum, se deprehendisse testatur Fernelius. De qua etiam re videatur Platerus, *lib. 1. Pract. p. 569.* qui prolixè hac de re agit, & palpitationem cordis, quæ virginibus menstruorum suppressione laborantibus familiaris est, ad hanc causam refert. Malim tamen in prauos & fœtidos vapores causam referre palpitationis cordis in virginibus causa suppressorum menstruorum malum habitum acquirentibus, quàm cum Platero in copiam sanguinis feruidi & biliosi, qui cum cachexia, ac malo corporis habitu vix consistere potest. Aliàs non negarem, retorridam ac inflammatam in hypochondriis, & in arterias effusam bilem atram cordi communicari posse, cuius malignitate & acrimonia cor irritatum vehementiorem hunc motum edat. Idem tamen à prauis vaporibus ex eodem humore eleuatis fieri potest.

Fiunt & cordis palpitationes, dum humiditas illa in pericardio incrementum sumit, vt cor premat & grauet. Huc pertinet sanguis, qui interdum in vulneribus ad cor effunditur, quod accidit proculdubio iuueni illi apud Forestum, *lib. 17. obseru. 1.* de quo antea dictum. Molestant & cor tumores in pericardio excitati, siue illi sint scirrhosi, & humoris expertes, siue humorem in se contineant. Refert Platerus in quodam, diuturniore cordis tremore è medio sublato, osseum quiddam & cartilagineum in corde deprehensum fuisse. Et Schenckius, *lib. 22. obseru.* refert, in sacerdote quodam, qui à teneris vnguiculis vsque ad annum 42. quo mortuus est, palpitatione cordis laborauerat, in cordis basi carnis excrescentiam repertam fuisse, quæ sex drachmas ponderaret & alterum corculum repræsentaret. Refert quoque Dodonæus, *in annot. ad cap. 35. obseru. Beniuenij*, se callum in arteria magna loco cordi proximo obseruasse. Vnde palpitatio orta est per multos annos durans. Huc etiam referendi vermes, quos in capsula cordis genitos causam palpitationis cordis fuisse referunt. Nonnunquam etiam externum quid cordi occurrere potest, quod illud pungat, rodat & rumpat.

Secundò, si ob inediam, vel morbos vehementes spiritus subitò aut nimium dissipentur, vel per animi affectus, iram, gaudium, metum, pudorem, spiritus subitò hinc inde propellantur ac dissipentur, nec vt par est, in totum corpus distribuantur, vt huic defectui cor occurrat, & quod sui officij est, omnibus partibus spiritus necessarios suppeditet, eius motum intendi, vehementiorémque reddi necesse est. Hinc quibus aliàs spiritus desunt, & qui debiles ac huic morbo obnoxij sunt, iis vel leue exercitium cordis palpitationem accersere potest.

Tertiò si calor præter naturam in corde augeatur, non solùm spiritus intus absumuntur & dissipantur, sed & accenduntur, ac propterea motus cordis & arteriarum augetur, vt quod absumitur, restituatur & calor refrigeretur. Fit autem hoc à causis tum internis, tum externis, irâ, motu. Ita obseruauit Platerus, iuuenem quendam admodum calentem, cùm in exercitio pilæ ira corriperetur, atque ita duæ causæ coniungerentur, ita palpitatione cordis affectum fuisse, vt cum recolligere se non posset, nec hi motus remitterent, subitò extingueretur.

Hæc duo tamen causarum genera posteriora valdè excedere oportet, si cordis palpitationem excitare debent. Aliàs enim saltem vehementiorem aliquem, non verò deprauatum, arteriarum & cordis motum excitant. Ideoque nonnulli, vt dictum, primum solùm causarum genus admittunt, vtpote quod frequentissimè palpitationem cordis excitare solet.

Et omnino frequentior est palpitatio cordis, quæ fit per consensum aliarum partium, quàm quæ per primarium cordis affectum oritur. Habet enim cor cum pluribus partibus corporis consensum, & ab iis vapores ac flatus & humores recipere potest. Ab vtero quidem per arterias cùm spermaticas, tum hypogastricas, quæ à corde ad vterum descendunt; à liene, per arterias, frequentiores per lienem dispersas, id quod scorbuticis non rarò accidit; ab hepate, per arterias ad hepar tendentes, & venam insignem dextro ventriculo cordis insertam; à pulmone etiam per communia vasa.

Differentiæ.

Differentiæ ex hactenus dictis serè patent, & à causarum varietate præcipuè petuntur. Patet ex iisdem affici cor vel per idiopathiam, cùm causa morbi in ipso corde aut eius vasis consistit, vel κατὰ συμπάθειαν, cùm aliunde communicatur ex vtero, liene & aliis partibus. Differentiæ.

Signa Diagnostica.

Malum hoc etiam ab ipso ægroto proditur & cognoscitur, manúque suprà cordis regionem appositâ deprehenditur. Estque hic motus in corde aliàs debilior, aliàs validior, & nonnunquam tam validus & vehemens deprehensus fuit, vt ab adstantibus audiretur, vt refert Christ. à Vega, *art. Medic. lib.* 3. *cap.* 8. & quidem etiam ex interuallo, vt ex Foresto dictum, aut vt costas vicinas cordi effringeret, vel sua sede dimoueret, aut in arteria ἀνεύρυσμα pomi magnitudine efficeret. Quiete hoc malum remittit; exasperatur motu, æstu, balneo, ira, crapula, vsu vini potentioris, venere. Causarum autem varietatem discernere non ita facile est. Si à vapore & flatu originem ducat cordis palpitatio, repentina fit accessio, & à leui corporis motu excitatur, ac facilius quoque discutitur; respiratio est difficilis, sæpè accedunt tremor ingenuis, oculorum tenebræ, sonitus aurium, & non rarò circa aliquam partem dolor, qui sponte statim cessat, percipitur. Qualis autem flatus sit vel vapor, ex humorum signis cognoscitur, cùm vapor humoris, è quo eleuatur, naturam referat & retineat. Si verò humor sit causa palpitationis, non ita subitò Signa.

humor inuadit & diutius durat, quàm cùm à vapore palpitatio ortum habet. Qualis autem humor sit, ex signis humorum abundantium facilè innotescit. Et omnino siue humor, siue vapor ab aliis partibus cōmunicetur, ex partium illarum affectarum signis cognoscitur, & imprimis affectio hypochondriaca & mensium suppressio in fœminis latere non possunt. Difficilius aqua in pericardio abundans cognoscitur. Malum tamen etiam est continuum & ægri conqueruntur, cor in aqua quasi detineri & suffocari, tandémque emaciantur, vt hecticâ correpti. Si humores sint praui, corrupti, maligni, venenati, magna varietas in pulsu apparet, præcipuè in magnitudine & paruitate. Magna enim est naturæ pugna. Accedit lipothymia, atque alia signa humorum venenatorum & malignorum adsunt. Si ab alia substantia cor grauante & premente est palpitatio, tùm motus valde est præternaturalis, & inæqualiter ac præter naturam cor quasi exsilit, vt vel propulset, quod molestum est, vel ibidem motu diastolin maiori resarciat. Atque tales causæ facilè è suis signis patent. Si tumor sit causa palpitationis, notabilis in cordis pulsu apparet varietas, motus valdè à naturali statu recedit; ferè inæqualis, ac inordinatus est. Et si tumor sit calidus, maxima in corpore erit inflammatio, sitis magna, difficilis respiratio, accedit lipothymia, & tandem mors sequitur. Si autem tumor durus sit in pericardio, motus est continuus, & æger sensim sine manifesta causa & euidenti contabescit. Si caro, vel simile quid cordi à primo ortu adnascatur, palpitatio quoque à primo ortu ad mortem vsque hominem comitatur.

Si verò ex spirituum defectu palpitatio cordis excitetur, patefit hoc non solùm ex causis, quæ præcesserunt, spiritúsque dissipauerunt & absumpserunt, verùm etiam ex eo, quod pulsus crebrior est, & interdum celer, simúlque paruus, ob virium imbecillitatem.

Tandem si ob caliditatem nimiam præter naturam palpitatio cordis accidat, cognoscitur id ex signis febris aliísque causis calefacientibus: & præter frequentiam & celeritatem in pulsu magnitudo adest, dum vires constant. Præterea motus hic paulatim deprauatur, & maior ac vehementior in diastole, quàm systole.

Prognostica.

1. Palpitatio cordis omnis periculosum & non contemnendum malum est, ob læsum cordis motum, quo vita conseruari debet, & quæ frequenter ad syncopen deducit, tandémque hominem è medio tollit. Docetque Galenus, 2. *aph.* 41. & 5. *de loc affect. cap.* 2. omnes, qui iuuenes, aut in declinante ætate sani subitò sine vllo manifesto symptomate, palpitatione cordis correpti sunt, omnes ante senectutem mortuos esse, alios per febres acutas, alios cùm sani degerent subitò syncope correptos, alios etiã citra syncopen apoplectico motu. Frequens enim palpitatio signum erat, cor & partes vicinas debiles fuisse. Prognostica.

2. Palpitatio per idiopathiam cordis periculosior est, quàm quæ fit per sympathiam: quæ item ab interna causa, quàm quæ ab externa; nisi

magna sit externæ causæ vehementia, vt veneni & ictus violentia.

3. Malum hoc sæpius recurrens tandem hominem iugulat, & quidem si à pericardio affectu proueniat, hominem lentè enecat, & ad tabem deducit.

4. Si proueniat à soluta venitate vel tumore cordis, malum desperatum & insanabile est.

5. Periculosum quoque est si à causa venenata & maligna originem ducat, ægríque tales rarò euadunt, sed citò moriuntur.

Indicationes.

Indicationes. Curatio autem, vbi morbi curam suscipit, ad duo in primis dirigenda. Primum est, vt causa quælibet, prout natura eius postulat & indicat, tollatur. Alterum, vt cor familiaribus & calorem eius innatum fouentibus roboretur. Nonnulli censent, & quidem ex Galeni, vt opiniatur, sententia, omnes palpitatione cordis laborantes adiuuari sanguinis missione. Verùm & ipsa hæc sententia à veritate aliena est, falsum Galenum hoc scripsisse. Non enim Galenus, 5. *de loc. aff. c.* 2. omnes palpitatione cordis laborantes adiutos phlebotomia scribit, sed omnes, qui iuuenes aut in declinante ætate constituti sani repente cordis palpitatione correpti sunt, eos scilicet, qui palpitatione cordis laborabant ex sanguine vitioso cor opprimente, aut ex flatu crasso vel frigido, vel cum plethora pura aut impura quæ adiuuat impetum huius flatus ad cor aut eius generationem per oppressionem diminuto calore, aut etiam impediebat sua præsentia vsum remediorum sanantium calidorum. Si verò palpitatio cordis sit ex frigidis, pituitosis, crudisque humoribus, sanguinis missio non conuenit; cùm humores illi sanguine detracto crudiores reddantur: sic & in aliis causis, quas non tollit venæ sectio, sanguinem mittere inutile est.

Curatio palpitationis cordis à flatu & vapore.

Curatio palpitationis cordis à flatu & vapore. Sed vt de hisce in specie secundùm causarum varietatem dicamus, Primò si à flatu & vapore cor molestante sit palpitatio, sanguísque simul redundet, vena aperienda est. Venæ sectio. Alioquin enim calidis flatus discutientibus commodè vti non possumus, quin potiùs calidiorum vsu materiæ affluxus ad cor augeretur. Aperiatur autem vena vel in dextro vel sinistro brachio, prout pulsus in hoc vel illo brachio magis inquietus est, & pro redundantia eius ac virũ robore sanguinis emittatur. Vtile quoque foret, crurum venas aperire, vt materia deorsum retrahatur, præsertim in fœminis, quibus à mensibus suppressis malum originem habet. Licet & cucurbitulas cruribus affigere.

Hæmorrhoides. Hæmorrhoïdes, si prouocari possint, magnum in hoc malo auxilium afferunt; cùm vix commodiore via sanguinem euacuare tum liceat.

Humorũ euacuatio. Reliqua quod attinet, cùm flatus & vapores ab humore sui generis foueantur, humores vitiosi tollendi medicamentis non violentis, sed lenibus sæpè repetitis, vt materia per ἐπίκρασιν tollatur. Et cùm malum hoc multorum morborum, imprimis melancholiæ hypochondriacæ & mensium suppressorum, vtrique morborũ comes sit, curatio

ad illos morbos dirigenda, cordialibus semper additis.

Vapores discutientia & corroborantia.

Postea vapores discutientia & corroborantia exhibeantur, & ex iis nunc calidiora, nunc frigidiora, vt causa morbi requirit. Monétque Auicennas in omnibus morbis cordis fugienda esse vehementer calefacientia, quæ vires cordis dissoluunt; vehementer refrigerantia, quæ calorem labefactant, & spirationem difficilem reddunt; vehementer adstringentia, quæ fuligines & excrementa retinent. Quæ autem cor calefaciunt, quæ item refrigerant, suprà de intemperie cordis sunt proposita. Temperata sunt, *aurum, margarita, corallia, os de C. C. lapides pretiosi. bezoar. bolus armenus, terra sigillata.*

Oleum citri in hoc malo Efficax.

Oleum citri quoque cum conserua aliqua vel alio modo exhibita valde efficax est ad flatus crassos discutiendos & corroborandum. Insignem quoque vim habet rhaponticum verum ℈ ii. pondere exhibitum cum vino, aut vinum, in qua eadem radix macerata est.

Electuarii us.

Vel ℞. *Conseru. melis. anthos. buglos.* an. ℥. i. *cortic. citri condit. rad. condit. scorzonera*, an. ℥. ß. *spec. diamosc. dulc. diambræ*, an. ℈. i. *confect. Alcherm.* ʒ. i. *Cum syrupo tunic.* F. electuarium. Aliud.

℞. *Conseru. borrag. tunic.* an. ℥. ii. *confect. Alcherm. theriac.* an. ʒ. i. *spec. elect. de gemm. arom. ros. lætitiæ Galeni* an. ℈. i. Cum *syrupo buglos. & de cortic. citri.* F. Electuarium.

Electuarium Langii.

Elect. Langii.

℞. *Conf. ros.* ℥. vi. *fl. tunic.* ℥. i. *melis.* ℥. ß. *spec. diamarg. frig.* ℈. iv. *galangæ*, ℈. i. *cinam. interior.* ℈. vi. *caryophyllor.* ℈. ii. *doronic.* ℈. i. *succin. alb.* ʒ. ß. *nuc. moschata condit.* ʒ. ii. *zinzib. condit.* ℥. ß. *cortic. citri. pinear. præp.* an. ʒ. ii. *seminis melonũ.* ʒ. i. *manus Christi cum perlis*, ℥. ß. *marg. præp.* g̃. v. *fol. auri*, N. x. *cum syr. acetos. citri.* F. Elect.

Syrupi & potiones.

Vel ℞. *Confect. Alcherm.* ʒ. ii. *lapid. bezoar. margarit. præpar.* an. ℈. ß. *ol. citri*, gutt. iii. M.

Detur ℈. ß. vel vnus, cum aqua vel syr. borrag.

Vel ℞. *Aq. flor. borrag. in balneo destillat.* ℥. vi. *flor. citri*, ℥. ii. *syrup. flor. borrag. tunic.* an. ℥. i. *spiritus ros.* ʒ. ii. *aqu. cinamomi* ℥. ß. *carbuncul.* ʒ. ii. *magister. perlar.* ℈. i. *confect. Alcherm.* ʒ. ß. M.

Dentur cochlearia duo, vel tria.

Extra quoque applicentur sacculi è *melis. flor. lauend. rorism. borrag. buglos.* & aliis suprà enumeratis cordialibus parati, ac vino albo & aq. ros. irrorati.

Vt ℞. *flor. ros. rorismar.* an. ʒ. ii. *lauend.* ʒ. i. *sem. angel. cortic. citri, caryoph. cinamom. macis*, an. ʒ. ß. *croci*, ℈ j. *mosci, ambr.* an. g̃. vi. Cum syndone rubro, fiat sacculus.

Aut applicetur epithema, *ex aqu. rosar. melis. lauendul. borrag. card. benedict. cin. carbuncul.* vel melissa viridis contrita & aqu. ros. ac maluatico irrorata super latere ignito calefacta cordi applicetur. Inungi etiam potest cordis regio, *oleo citri, meliss. cariophyll. macis, cinam.* vel solis, vel cum vnguento rosaceo mistis.

℞. *Vnguent. ros.* ℥. ß. *ol. citri*, ℈. ß. *cinamom. cariophyll.* an. gutt. vi. *mosch. ambr.* an g̃. iii. M. fiat linimentum.

Vel ℞. *Ladani puri*, ℥. ß. *sty. calaminthæ, therebinthinæ, mastichę* an. ʒ. ii. *olei citri, cariophyllæ cinamomi.* an. gutt. vi. *mosch. ambr.* an. g̃. iii.

Subigantur in mortario pistillo calido, addendo sub finem, *ol. nuc. moschatæ express.* ℈. ii. Fiat emplastrum.

Vid. Vidius *lib. 7. de cur. membr. pag. 292.* cucurbitulas sine scarificatione applicare iubet, iisque magnam in discutiendis ac digerendis flatuosis spiritibus, qui in partibus internis inclusi continentur, inesse scribit.

Sunt & odoramenta valde vtilia: cùm via non longa ad cor tendant, viresque valde reficiant.

℞. *Fol. meliss. ocymi, caryophillati*, an. ʒ. ij. *cortic. citri, sant. citrini, caryoph.* an. ʒ. j. *croci*, ℈. ß. *ambr.* gr. vj. *mosch.* gr. iv.

Ligentur in nodulo, & irrorentur aq. cinam. & rosar. Vel balsama ex enumeratis modo oleis olfacienda naribus illinantur.

Tandem in hac palpitationis cordis specie, quæ à flatibus prouenit, opera danda, vt materia flatuum distrahatur, & propterea clysteres purgantes & resoluentes flatus sæpius iniiciantur.

Curatio palpitationis cordis ab humore.

Curatio palpitationis cordis ab humore.

Si palpitatio cordis ab aqua in pericardio contenta originem habeat, ea euacuanda & absumenda, ac cor roborandum est.

Nonnulli hic etiam venæsectionem præcipiunt, sed malè. Tantum enim abest, vt venę sectio eam euacuet, vt potius ad augendam faciat, calore debilitato.

Venæsectio.

Purgentia humores serosos.

Quidam purgantibus humores aquosos vtuntur, verùm causam antecedentem & humores serosos in corpore, quæ aquam augere pos-sunt, talia euacuant: ipsam verò aquam in capsula cordis contentam euacuare non valent. Itaque efficacissima hîc sunt medicamenta aquam illam absumentia & discutientia tam interna, quàm externa.

Aquam in pericardio discutientia interna.

Inter interna vtilia sunt *confect. Alchermes, spec. diambræ, diamoschi, aromat. rosati, theriaca, Mitridat. & alia cordialia calidiora*, vt; *decoct. ligni guaiaci, sarsæparill. sassafras cum corticibus citri.*

Externa.

Extra verò vtile est, panem calentem à furno regioni cordis applicare, item spongiam vel linteum triplicatum decocto vel aqua aliqua cordiali discutiendi & exsiccandi vim habente madidum.

℞. *Spec. arom. ros. diam.* an. ʒ. ii. *pulu. mac. cariophi. cortic. citri* an. ʒ. i. *fl. bugloss. citri*, an. ℥. ß. F. Sacculus ex syndone rubro, qui *vino albo* irroretur, & cordis regioni applicetur. Simul odorata medicamenta cordialia, naribus admoueantur, & cibi admisceantur.

Vesicatoria.

Nonnulli vesicatoria cordis regioni applicant, quæ quo modo è cordis capsula per spatium thoracis in cauitatem, in musculos & cutem aquam attrahere possint, non video.

Curatio palpitationis cordis ex humoribus aliunde transmissis.

Quæ verò ex humoribus è ventre inferiore transmissis oritur cordis palpitatio, eandem ferè curationem habet, quam ea, quæ ex flatibus prouenit. Et omnino si palpitatio cordis per consensum fiat, præcipua curationis ratio est, vt pars affecta, quæ eam communicat, diligenter curetur.

Purgatio.

Itaque primò vniuersales corporis purgationes instituendæ, & vel vena aperienda, vel humores vitiosi expurgandi, vel vtrumque agendũ pro

humoris peccantis & membri materiam suppeditantis naturâ & ratione. Humores etiam ad cor ruentes reuellendi. Hercules Saxonia hoc Elect. commandat, ad humorem tam pituitosum, quàm melancholicum in hypochondriaca affectione. & cordis palpitatione.

℞. *Meliss. ocymi, buglos. borrag. betonic. agrimon. puleg.* an. M. i. *cortic. citri*. ℥. ß. *sem. citri*, ℥. i. *caryophill. cinnamom. ligni aloes, macis*, an. ʒ. i. *fol. sen. elect.* ℥. vi. *epithymi, polypod. q.* an ℥ iv. *mirobolan. chebul. citrin.* an. ℥. i. *passul. enucleat* ℔. i.

Aromata ligentur in nodulo, & omnia bulliant, in s. q. aquæ ad dimidiæ partis consumptionem, vel quod commodius est, dimidium saltem aquæ, quæ aliàs ad coquendum sumi solet, affundatur, & in vase clauso in Balneo per triduum macerentur, exprimantur & clarificentur.

Hinc adde *pulp. prun.* ℔. i. *cinnam. el.* ℥. ß. *facch. alb. q. s.*

Coquantur ad iustam consistentiam, vel potius saccharum sufficienter inspissatum addatur.

Cauteria & vesicatoria. Ad materiam reuellendam in diuturnis & frequentibus cordis palpitationibus cauteria & vesicatoria, vel brachiis; si materia à capite defluat, vel cruribus, si palpitatio cordis sit per essentiam, aut à partibus inferioribus ad cor transmittatur, vtilia sunt.

Cautela. De vesicatoriis tamen hoc mouet Mercurialis, ne cantharides vsurpêtur; cùm vim malignam & cordi aduersã habeant, sed potiùs ranunculus, flãmula Iouis, sinapi, & similia.

Corroborandũ. Hinc cor roborandum medicamentis modò enumeratis, & inter ea in primis lapide Bezoar, margaritis, lapidib. pretiosis. Et quidem in materia frigida, theriacam præsertim extra adhibitam, valde commẽdat Mercurialis, narrátque Maximilianum Imperatorem, cui palpitatio cordis familiaris erat, sibi retulisse, se nullum remedium theriaca melius inuenisse.

Nonnulli quadrupedum & auium corda, vt cerui, bouis, porci, turturis commendant, & præsertim assa peculiari proprietate prodesse docent. Hinc hæc aqua additis medicamentis cordialibus destillari potest.

℞. *Cor cerui vel bouis*, N. i. *meliss.* M. i. *flor. cordial.* M. ß. *cortic. citri*, ℥. ß. *sem. ocymi* ʒ. ii. *caryoph. cinam. sant. curin.* an. ʒ. i. *croci*, ʒ. ß.

Affundatur *vini, q. s.* ac destillentur. Aliæ duæ descriptæ *exstant in Institut. lib. 5. part. 3. sect. 3. c. 5. p. 1352.*

Efficaciores fiunt aquæ, si *moschi, ambræ*, an. ℈. ß. in alembico suspendantur.

Mercatus hanc commendat.

℞. *Corda turturum* N. ii. *ceruorum, vel bouis* N. iii. *caryophyll. galangæ*, an. ʒ. ii. ß. *macis. flor. bugloss. borrag.* an. p. i. *rorismar.* p. ii.

Affundatur vini q. s. Stent per noctem, postea destillentur.

Efficax est & elixir cordiale in Instituit. *loc. all. p. 1359.* propositum, Vt & hæc aqua:

℞. *Flor. borrag. rorismar. rad. buglos.* an. ℥. iv. *croci*, ʒ. i. *succ. cydonior.* ℔. ß.

Vini q. s. Stent in infusione per dies 14. postea destillentur. Dosis ab ℥. ß. ad ℥. i cum ℥. ii. vini albi gener. vel maluatici in causa frigida; in causa calida, cum aqua borraginis. Vel propinetur hoc vinum,

℞. *Rad. helen. angelic. zedoar. galangæ, scorzon.* an. ʒ. ii. *cortic. citri,* ℥. i. *caryoph. cinamom.* an. ʒ ii. *sem. coriandr. præp.* ℥. ß. *fl. anthos* ʒ. ii. *melis.* M. i.

Affundantur *vini alb.* ℔. xviii. Plura talia vide apud Rondelet. *l. 2. c. 17.* Iohan. Lang. *lib. 3. epist.*

Curatio palpitationis cordis. à reliquis causis.

Curatio palpitationis cordis à reliquis causis, à vermibus à spirituũ defectu, à calore nimio febris.

Si à vermibus in capsula eius palpitatio cordis fiat, vermes interficiendi, vt suprà de vermibus in capsula cordis genitis dictum. Ad eosdem autem enecandos, & lapis Bezoar adhibetur.

Si à spirituum defectu fit palpitatio, curatur spiritus reficientibus & corroborantibus, inter quæ in primis, si morbus id patitur, vtile est vinum odoratum, & aquæ ac spiritus cordiales; quorum hactenus facta est mentio.

Quæ ex calore nimio & in febribus accidit cordis palpitatio, tollitur medicamentis calorem febrilem temperantibus, & iis, quæ supra de intemperie, cordis calida proposita sunt.

Diæta.

Diæta.

Victus ratio à medicamentis non discrepet. Aër sit purus & alteretur cordialibus compositis, prout causæ ratio id postulat. Eodem modo cibus & potus sese habeat, qui causæ aduersetur, cor verò roboret. Si causa sit frigida, flatus crassi, materia melancholica, cibo attenuante, & calefaciente opus est & propterea cibi condiantur aromatibus, & aliis cordialibus calidis. Vinum sit tenue, odoratum, & ad dulcedinem vergens, vel cereuisia clara & defecata; qui potus herbis & aromatibus conuenienti-bus condiri possunt. In causa calida cibi condiantur acetosis cordialibus, vt succo citri, limonũ, aurantiorum, granatorum, acetosæ, ribes.

Potus sit aqua hordei cum succis iisdem & eorum syrupis, aut cereuisia tenuis. In spirituum defectu nihil vtilius vino odorato, quod subitò spiritus reficit. Animi & corporis motus nimij, vigiliæ, exercitia nimia, Venus præcipuè, ira, tristitia, aliæque animi perturbationes vitentur.

CAPVT V.

De virium imbecillitate.

Virium imbecillitas.

VT in palpitatione cordis eius pulsatio deprauatur: ita quandoque accidit, vt eodem modo eius & arteriarum motus imminuatur: quod malum vulgò virium imbecillitas; Germanis *Schvvachheit*, appellatur. Etsi enim virium nomine etiam aliæ functiones intelligantur: tamen præcipuè vitales actiones per eas accipiuntur; & propterea hoc loco de ea agere placet. Itaque virium defectus & imbecillitas dicitur, cùm vires vitales atque cordis & arteriarũ præcipuè læduntur. Adest quidem & tum motus impotentia, sed differt ea ab ea motus impotentia, quæ, *libr. 1. part. 2. cap. 26.* fuit explicata, quod illa, viribus, & actionibus cordis saluis, neruoso genere in primis affecto, accidit; hæc verò potissimum corde læso & spiritibus deficientibus ortum habet, vnde labes illa etiam animali facultati communicatur, dum spiritus vitiales, animalium

malium materia, non sufficienter generatur, nec calidum natiuum omnium partium influente calore, & spirituum vitalium influxu satis fouetur. Hinc in hac virium imbecillitate vniuersum corpus actiones suas difficulter perficit, & ægrè etiam mouetur, partibus non resolutis, vt in motus impotentia, sed languidis, & conquassatis. Arteriarum quoque modus, seu pulsatio tūc etiam imminuitur, nec eæ, vt solent, & debent dilatantur, fitque pulsus, vel paruus, vel languidus, vel tardus, vel rarus, vel intermittens, vel obscurus, aut miurus, aut formicans, aut vermiculans, prout imbecillitas hæc maior, vel minor est. Eodem modo, vt arteriarum motus, ita & cordis motus sese habet. Estque hæc virium imbecillitas maxima paulò ante mortem in agone sic dicto.

Causæ.

Causæ. Imbecillitas autem hęc ortum habet, à spirituum & calidi innati, seu substantiæ spirituosæ, à quo vita & robur partium dependet, defectu. Spiritus autem hîc insitus cùm foueatur à spiritu vitali, in sinistro cordis ventriculo genito, & per arterias in vniuersum corpus diffuso, qui inde influens spiritus dicitur; si primò spiritus ille vitalis non satis copiosè, & rectè à corde in partes omnes influat, insitum etiam, atque hinc omnes totius corporis vires debilitari necesse est. Qua ratione autem & quibus de causis spiritus vitales deficere possint, *capite sequenti* dicetur: scilicet, quod vel non generantur, vel quod generati dissipantur, aut suffocantur. Quæ causæ omnes etiam hîc locum habere possunt, nisi quod in lipothymia & syncope spiritus vitales penè toti & subitò deficiunt: in virium verò imbecillitate pauciores, quàm debebant, partibus communicantur.

Deinde cùm spiritus insitus non influente foueri debeat, sed etiam humido primigenio, quod appellatur, cui insideat, tanquam pabulo indigeat, si humidum istud deficiat & imminuatur, etiam spiritum insitum debilitari, & vires labefactari necesse est.

Tertiò si etiam ipsa spirituosa partium substantia, seu spiritus insitus, vel calor innatus dictus imminuitur in toto virium corpore imbecillitas sequitur. Accidit autem hoc ab iisdem causis, quæ spiritum influentem dissipare, vel suffocare possunt, quæ *capite sequenti* proponentur. Fit nimirum cùm humidi primigenii, tum caloris insiti, seu, vt vtrumque vno nomine complectamur, calidi insiti imminutio à nimia Venere, sanguine, & aliis euacuationibus, quæ spiritus dissipant, dolore nimio; animi affectibus, & præcipuè timore, & mœstitia diuturna: morbis acutis & longis, in primis febribus, quæ & cordis & omnium corporis partium humidum primigenium exhauriunt, & calidum natiuum dissipant: calore, & æstu externo: labore & exercitio nimio: frigore nimio, vt & otio, quo calor natiuus quasi suffocatur & torpidus redditur: humoribus vitiosis, qui per totum corpus diffunduntur, & calidum natiuum opprimunt, vnde insolita virium debilitas imminētium morborum signum esse solet: venenis tandem & venenatis qualitatibus, quæ cordi & calido natiuo tota substantia aduersa sunt.

Signa. *Signa Diagnostica.*

Ipſum malum per ſe patet, ægrique de virium omnium debilitate conqueruntur. Cauſæ verò ex iis quæ præceſſerunt, vel adſunt, cognoſcuntur, & *cap.ſeq.* etiam explicabuntur.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Quid autem periculi portendat, id omne ex cauſarum grauitate, vel leuitate æſtimandum. Prout enim cauſa, quæ virium debilitatem inducit, grauior, vel leuior eſt: ita etiam, virium imbecillitas plus vel minus periculi portendit.

Indicationes.

Indicationes. Curatio in duobus conſiſtit, primò vt cauſæ, ſi adhuc adſint, tollantur, nimirum ſi euacuatio aliqua nimia ſit, ſupprimatur: ſi à dolore ſpiritus diſſipentur, vt is leniatur, & mitigetur: ſi ab animi affectu nimio, vt ei modus adhibeatur: ſi morbus vel febris adſit, curetur: ſi immineat, humores vitioſi expurgentur: ſi ex otio calor torpeat, corpus exerceatur: ſi à qualitate maligna calor deſtruatur, ea expugnetur: Secundò vt calidum inſitum & ſpiritus vitales influctes conſeruentur.

Curatio.

Curatio. Qua ratione autem cauſæ iſtæ tollendæ ſint, aliunde & ex ſequenti quoque capite patet. Quapropter ſaltem hîc, qua ratione calidum inſitum & ſpiritus influentes conſeruari, inſtaurari & augeri poſſint, dicemus: etſi etiam ſuprà, *de intemperiebus & morbis cordis*, hac de re dictum ſit, quod ibi videri, & huc transferri poteſt. In medicamentis tamen exhibendis ad cauſas ſimul reſpiciendum, ne dum ſpiritus reficere volumus, cauſam augeamus. Ideoque in imbecillitate virium à febre acuta, vel hectica calefacientia, & exſiccantia non conueniunt, ſed temperata exhibenda.

Vtilia autem hîc ſunt in primis medicamenta cordialia ſupra propoſita, è quibus pro cauſæ ratione conuenientia eligantur. Ideoque hîc compoſita quædam ſaltem proponemus: è quibus cuilibet morbo commoda eligi poterunt. In primis verò gratum odorem ſpirantia ſpiritus reficiunt, ac roborant: atque hinc vinum odore plenum ſpiritus valdè recreat: præcipuè ſi aliorum odoratorum vi impprægnetur, qualia ſunt *moſchus*, *ambra*, *cinamomum*, *caryophylli*, *macis*, *crocus*, *zedoaria*, *cortices citri*, *lignum aloës*, *ſantalum*, *ſtyrax*, *ladanum*, *roſę*, *violæ*, *lauendula*, *roſmarinus*, *ſpica nardi*, *meliſſa*, *ruta*, *ſaluia*, *&c.* Vtile etiam eſt acetum, præcipuè ex maluatico, & in primis roſis, fl. lilior. conuallum, ruta, pulegio, ſucco rubi Idæi impprægnatum. Odorata ſpiritus reficiunt.

Aqua odorifera cordialis, pro naturis calidioribus.

℞. *Caponem*, abſcinde caput & pedes, exenteretur, ac pinguedo remoueatur. Incidatur minutim & affundatur. *Aq. bugloſſæ*, *cortic. citri*, *borrag. cichory*, *acetoſæ*, *roſ.* an. *cantharo ſ. flor. ſtœchad. Arabic. chamæmel. Roriſmar. borrag. bugloſſæ*, an. M. i. *ſpec. aromat. roſati*, *diatrionſantal. cinamom. acut.* an. ℥. ß. *ſantali citrini odoriſ.* ℥. i. *pomor. citri recent.* N. iv. Aqua cordialis pro calidis.

Incidantur incidenda minutim, fiatque deſtillatio ſecundùm artem: Detur ad placitum ſumentis ab *vncia ſemis ad vnicam vnam.*

Aquam inſtaurans dicta.

℞. *Iuris capi & cordis bonis vel etiam ſimul perfectè cocti, menſ.* i. *vini* Aqua inſtaurans.

maluatici, pomum arantium vel limonium, vel aliud, vt dictum, dissectum in partes vnum vel duo, rad. galangæ, fol. melissæ an. ℥. i. *cinamomi* ℥. ß. *caryophill.* ʒ. ii. *sem. coriandri, ocymi, flor. rosar. rubr. scabiosæ, bugloss. vtriusque* an. ʒ. i. *croci* ℈. i. *rasuræ C. C. eboris* an. ʒ. i.
Misce; eliciatur aqua.

Quæ per se datur, vel cæteris commixta.

Aqua odorifera preciosa.

Aqua odorifera pretiosa. ℞. *Flor. lilior. conuall.* M. ii. *rosar. rubr. opt.* M. vi. *lauendulæ.* M. j. *borr. bugloss.* an. M. ii *fol. saluiæ, maioranæ, hissopi, rorismarini*, an. M. iii. *melissæ, menthæ crispæ*, an. M. i. *cinamom. acutiss. cubebar. styrac. calamintæ*, an. ℥. i. *macis, piperis long. cardamomi minor. nuc. mosch. caryoph.* an. ℥. ß.

Tusis & incisis minutim, ac repositis in cantharũ magnum, affunde *vini maluatici* & *aq. rosar. opt. an. cantb.* ii. digerantur ad triduum, quotidiè ter agitando: dehinc fiat destillatio igne lentiss. & in capitello vel rostro ponatur *ambr. moschi* ana ʒ. ß. cum syndone rubr. detur imbecillo vel natura vel vi morbi cochleare vnum sæpe, & humectentur in hoc destillato lintea pura, quę admoueantur cordi, temporibus, pulsibus ac naribus.

Aqua vitæ odorifera pro naturis frigidioribus & adultis.

Aqua odorifera pretiosa alia. ℞. *Spiritus vini rectificati* ℔. ii. *croci, caryophill. granor. paradisi, nuc. mosch. macis, cinam. masticbes, cardamom. zedoariæ, cubeb. rosar. rubr.* an. ʒ. i.

Puluerisentur crasso modo, fiátque infusio ad octiduum, dehinc fiat colatura citra expressionem, & adde *mivæ cydonior.* ℥. vi. Misce, datur pro vice cochleare vnum: roborat stomachum, hepar, splenem, & cor, renibus etiam in expellenda serositate vires addit: potest mane, ac serò sumi ante somnum.

Alia aqua odorifera.

℞. *Flor rosar. opt. recent.* ℥. vi. *spicæ nardi vulgar. rec. herb. rorism. maioran.* an. ℥. i. *basilici, thymi, satureiæ*, an. ℥. ß. *cortic. citri recent.* ℥. ii. *ligni aloes odoriferi, cinam. elect.* an. ℥. i. *caryophill.* ℥. ß. *rad. ireos Florent.* ʒ. vi. *styrac. calam. asæ dulcis*, an. ℥. ß. *vini maluatici, aquæ rosar.* ana ℔. iv. *lauendul. meliss.* an. ℔. i.

Viridia incidantur, arida verò in puluerem redigantur. Solíque exponantur per 7. vel 9. dies: Deinde destillentur lento igne in vase duplici. Præparanda est hæc aqua tempore æstiuo: datur intra corpus ℥. ß. extra eâ pulsus & nares humectentur: potest etiam manibus irrorandis ac lauandis adhiberi.

Julebi & potiones.

℞. *Confect. Alkermes*, ℈. i. *pulu. diamarg. frig.* ʒ. ß. *syr. de acetos. citri*, ℥. ß. *de papauere*, ʒ. iii. Cum *aq. rosar. bugloss. & cinamomi*, Fiat potio.

Hæc & in doloribus hominem prosternentibus vtilis, auctâ præsertim *syr. papauerini quantitate.*

Alia, quæ & in veneno sumpto conueniet.

℞. *Confect. de hyacinth.* ʒ. ß. *syr. acetos. citri*, ℥. i. *aqu. scabios. meliss.* an. q. s. Fiat potio.

Rotulæ, manus Christi, & diamargariti frigidi sint in frequenti vsu, vel rotulæ & morsuli suprà, *partis huius c. 2.* propositi. Vel paretur talis mistura.

℞. *Pulu. sacch. optim. q. v.*

Humectetur probè cum *aqua cinamomi optima*, quo nonnihil fluidũ

reddatur saccharum, cui adde *aliquot guttas spiritus vitrioli* pro acetositate manifesta; vlterius admisce *ol. cinamomi, gut. iv. caryophyllorum, gutt. ii. macis, nucis mos. h. destillat. anisi,* an gut. iii.

Probè inuicem miscendo detur cum cochleari argenteo ad placitum.

Electuarium confortans.

℞. *Conf. rosar. rubr. borrag. bugloss. tunicis, melissæ,* an. ℥. i. *spec. elect. resumptiui,* ℥. ß. *cortic. citri condit.* ʒ. vi. *rad. condit. eryngij, satyrij,* an. ℥. ß. *confect. Alkermes,* ʒ. ii. *spir. rosar. essentiæ citri,* an. ʒ. ß. *ol. cinamom.* gutt. vi. Cum *syr. fl. borra.* Fiat elect.

Externa quoque antea proposita pulsibus, cordi & naribus applicentur.

Diæta.

Æger nutriatur alimentis, quæ bonum & multum siccum præbent, ac facilè concoquuntur eàque in quantitate parua, sed sæpe exhibeantur, potissimum senibus, & qui è morbo conualescunt, aut ex magnis euacuationibus vires perdiderunt. Et si vis coquendi sit debilior, vt crassiores cibos concoquere non possit, dentur iura instaurantia in Institut. *lib. 5 part. 1. sect. 3. c. 2. proposita.* Præcipuè vinum odoratum, quale est Rhenanum & Necaricum, & panis albi mica eo madida vires valde instaurat, cui pro morbo exigente succus citri, vel granatorum, vel simile quid addi potest.

CAP. VI.

De lipothymia & syncope.

QVandoque verò accidit, vt arteriarum motus ferè tollatur: Quod malum, prout varios gradus minoris & maioris ratione differentes habet, ita etiam varijs nominibus exprimitur. Lipothymia & syncope.

Ἔκλυσις leue est animi deliquium, λειποθυμία, & λειποψυχία & ἀποψυχία grauius; συγκοπὴ grauissimũ. Quæ si eò vsque deueniat, vt in toto corpore pulsatio aboleatur, ἀσφυξία nominatur, quæ proximus ad mortem gradus est. Ἔκλυσις à λειποθυμία & λειποψυχία differt. Differre autem ἔκλυσιν à λειποθυμία vel λειποψυχία, patet ex eo, quod Hippocrates, 7. *aphor.* 8. scribit: *A tuberculi introrsum eruptione* ἔκλυσις καὶ λειποψυχία oritur. Et Ægineta, *lib. 3. cap. 34.* inter syncopes signa ἔκλυσιν & λειποψυχίαν nominat. Apud Hippocratem quidem & antiquos Græcos vox συγκοπὴ vsitata non fuit, qui affectum hunc λειποθυμίαν & λειποψυχίαν & ἀσφυξίαν appellarunt: Syncopes vox Hippocrati non in vsu fuit. Paulò tamen ante Galeni tempora hæc vox inuenta, & in specie tribuitur grauiori malo, quàm est λειποθυμία & λειποψυχία. Hæc enim inter has voces genuina est differentia. Nam, vt docet Galenus, *ad Glauconem libr. capite decimo quarto,* λειποθυμία est syncope imperfecta, & præterea syncopen semper præcedit, atque in λειποθυμία sensus nondum planè aboletur; & in ipso paroxysmo ægri vident, audiunt & intelligunt, quæ audiunt, licet non possint nutu aut signo demonstrare cogitationes. Prætereà vt

Aëtius, *tetrab. 2. serm. 2. cap. 3.* docet, in λειποθυμίᾳ ægri non sudant, in syncope verò sudationes accidunt, quæ ideò etiam syncopticæ dicuntur. Cùm enim in syncope vires magnopere prosternantur, & calor ad interiora refugiat; humidum partium solidarum rectore destitutum ad exteriora defluit. Ac frigidi sunt ij sudores, quia calor naturalis regẽs partes solidas in syncope vel extinguitur, vel extinctioni proximus est; quod à partibus illis profluit. In lipothymia verò sudores non exeũt; quia vires in hac non ita collabuntur. Quidam tamen hanc Aëtij sententiam & differentiam non simpliciter admittunt, putántque, etiam in lipothymia aliquando aliquem sudorem accidere posse, & in syncope corpus ita dispositum esse posse, vt vix aliquis sudor erumpat.

Lipothymia & syncope an solùm gradibus differant.

Sunt quidem nonnulli, qui lipothymiã & syncopen non solùm maioris & minoris ratione discrepare putant, & longè maiorem esse differentiam existimat Mercatus, atque lipothymiam esse affectum cerebri, & in ea solùm & primariò cerebrum offendi, seu esse casum subitum animalis potentiæ, qui fiat retrocedentibus spiritibus animalibus ad cerebrum ipsum, quo accidat, vt instrumenta sensuum & motus spiritibus destituantur, atque ita actiones suas exequi non possint. Syncopen verò esse proprium cordis affectum, & in eo cor primum pati, & hinc ob dependentiam, quam cum corde habent, alias actiones omnes lædi. Verùm falsa & tanto viro indigna est hæc opinio, & in lipothymia non tam spiritus animales, quàm vitales læduntur, id quod symptomata, quæ in lipothymia adsunt, & causæ, quæ eam excitant, ac cor, non cerebrum afficiunt, solúmque à causis syncopes magnitudine differunt, satis docent. Ideoque in omni lipothymia pulsus (quamquam Mercatus sine ratione contra experientiam id negat) aliquo modo læditur, nec planè saluus est. Quod verò simul facultas animalis afficitur, ideò fit, quia spiritus animales salui esse non possunt, si vitales rectè sese non habent, cùm illi ex his generentur. Quapropter lipothymia non cerebri, sed cordis affectus est, in quo sensus & motus ideò læduntur, quod spiritus vitales cerebro non communicantur.

Cælius Aurelianus & Aretæus, *in inscriptione cap. 3. lib. 2. de morbis acutis*, cardiacam in genere appellat. Quia tamen καρδία non solùm cor, sed & orificium ventriculi significat, in specie nõnulli eam syncopen, quæ oris ventriculi consensu fit, cardiacam appellant. Alij verò & magis propriè eam syncopen simpliciter cardiacam vocari debere cẽsent, quæ primario cordis affectu fit, eam verò, quæ ex oris ventriculi fit consensu, stomachicam, vt docet esse nominandam Galen. *5. de loc. affect. c. 2. 12. meth. med. c. 5. 3. de vict. ratione in acutis text. 59.*

Definitio.

Definitio.

Est ergo animi deliquium, vt Galenus, *12. meth. med. cap. 5.* definit, præceps virium lapsus, id est, subita actionum vitalium & consequenter animalium imminutio, sicut syncope penè earũ abolitio, ob spirituum vitalium vitium, & denegatum in alias partes influxum.

Causæ.

Causæ.

Itaque pars primariò affecta est Cor. Causa proxima est spirituum

vitalium, sine quibus cor, nec vlla alia pars in corpore suas actiones edere potest, subitus defectus; id quod subita huius mali inuasio satis testatur. Spiritus autem vitales ad alias partes non influunt, vel quia non generantur, vel quia generati dissipantur & dissoluuntur, aut suffocantur. Non generantur, vel defectu materiæ, vel generatrice eorum facultate sese non rectè habente. Deficit materia in nimia sanguinis euacuatione. Quanquam & tum spiritus simul dissipentur. Quò etiam facere potest calor intensus & perseuerans, qui non solùm spiritus dissipat, sed & eorum materiam absumere potest. Spiritus enim vitales ex tenuissima sanguinis parte generantur, quæ à calore magno & diuturno absumitur, idque in iis faciliùs accidit, qui humores tenues, & corpus ad διαφόρησιν aptum habent, de quo Galenus, 12. *meth. med. cap. 6*. Facultatis autem generatricis causa spiritus non generantur, cùm ipsa cordis substantia, quæ spiritus generat, sese rectè non habet; quod fit in morbis, qui temperiem cordis valdè immutant, calidúmque eius natiuum absumunt, quales sunt febres syncopticæ, malignæ, pestilentes, colliquantes, hecticæ, μαρασμώδεις, item morbi compositionis, & solutæ vnitatis, qui si sint paulò grauiores, à syncope ad vitam nullus datur regressus, sed hominem iugulat.

Spiritus verò generati absumuntur & dissipantur ac corrumpuntur variis de causis. Primò spiritus corrumpuntur, aut certè insigniter mutantur & afficiuntur à maligna ac venenata cordis ac spiritibus vitalibus peculiariter aduersa materia, siue illa in corpore generetur, id quod accidit in febribus malignis, aut cùm vermes in aliquo loco stabulantur, vel sanguis menstruus, aut alius humor corruptus alicubi in corpore delitescens putres ac malignos vapores ad cor mittit; siue extra adueniat, id quod fit, cùm aër malignus & venenatus, vel venenum admotum, vel morsu aut ictu animalium venenatorum corpori communicatur. Quò pertinent & peculiares antipathiæ, cum quidam rerum, aliis non ingratarum odorem, conspectum, vel præsentiam ferre non possunt, sed ea de causa animo deficiunt. Deinde à corde auertuntur, resoluuntur & dissipantur spiritus vitales variis de causis. Nimirum calor insignis spiritus ad exteriora euocat & dissipat. Quò pertinent febres ardētes, æstus aëris, balnei, corporis motus nimius, perturbationes animi nimiæ, ira, ἐπιχαίρεσια seu effusum gaudium, quos alios syncope correptos, alios mortuos esse legimus, vigiliæ, fames & inedia diuturna: Venus nimia, dolores colici, oculorum, dentium, oris, ventriculi & aliarum partium, in primis earum, quæ magnum cum corde cōsensum habent, euacuationes nimiæ, vel sanguinis per nares, vterum, hæmorrhoides, vulnus, phlebotomiā, vel humorum excrementitiorū, per vomitum, aluum, vrinam, sudores; quæ excretiones, in primis si cū dolore coniungantur, id quod fit in dysenteria, vires valde prosternunt; aut si abscessus subitò rumpatur, de quo Hippocrat. 3. *aphor*. 8. *à tuberculi intus ruptione exsolutio, vomitus & animi deliquium accidit*, aut si hydropicorum aquæ, aut empyicorum pus subitò euacuatur. Et vt spiritus faciliùs dissipentur,

facit corporum & humorum natura in iis, qui tenues succos habent, vt faciliùs exhalent, & διαφόρησιν patiantur, de quibus Galenus, 12. *meth. med. cap.* 16.

Tertiò suffocantur & obruuntur spiritus vitales, vel cùm spiritus & sanguis subitò ad cor confluit, quod fit in febre syncopali, ex humore crudo cum oris ventriculi offensione, de quo Gal. 12. *meth. med. c.* 3. & consternatione nimia & repentina, quàm Græci ἔκπληξιν, nominant, Galen. 12. *meth. med. c.* 5. vel cum vapores crassi à ventre inferiore attolluntur, & humores crassi ac frigidi arterias replent, vt spiritus liberè moueri non possint, vel cùm circa cor & mēbra vicina copiosè fuligines cumulantur, & læsa respiratione non expelluntur.

Hisce causis hactenus enumeratis addit adhuc aliam Carolus Piso, *de morbis ab illuuie serosa, cap. de morbis thoracis*, statuitque, etsi causæ hactenus enumeratæ omnes absint, tamen accidere posse syncopen, quæ hominem in momento ferè jugulet, ab interceptione seu obstructione nerui sexti paris cordi implantati, ab humore seroso è cerebro repentè in eum defluente. Docet enim cor accepto à cerebro motus principio moueri, ideoque si ætate florente vel consistente & in corporibus calidis & humidis & ἰχώρωσι serosa in capite colluuies abundet, & in principium neruorum irruat, ac vel guttula saltem eius in neruum cordi insertum aberret, spiritu animali non denegato, cordis motum subitò intercipi, hominémque inopinatò mori. Quod ante ipsum etiam docuit Piccolomineus, qui statuit, neruullos illos exiles, qui à sexta coniugatione cordi inseruntur, ei vim motoriam præter sensum tribuere.

Verùm in hac opinione illud magnum paradoxum est, motum cordis pendere à facultate animali, & non sui generis ac peculiarem esse, qui vitalis dicitur. Et si ab hoc neruulo obstructo fieret nō solùm syncope, sed & mors accidere item deberet, vbi in apoplexia totum neruorum principium affectum. At videmus in Apoplecticis nihilominus cor moueri & pulsum durare. Et experientia etiā se didicisse scribit Spigelius, falsam esse Piccolominei sententiam, cùm plurimum animalium corda exēpta è corpore abscisso penitus neruo aliquandiu mota fuisse obseruarit. Ideoque cuilibet perpendendum relinquo, annon illi, quorum, vt syncope subitò extinctorum, allegat historias Carolus Piso, apoplexia forti exstincti fuerint; & memini aliquos iis similes, quos Piso describit, habitu scilicet corporis carnoso, ætate consistente, subitò concidisse, & nullum verbum protulisse, ac post horas non multas mortuos fuisse, qui tamen reuera fuerunt apoplectici, cùm motus cordis & pulsus in iis permanserit aliquandiu, facultatis verò animalis affectæ signa euidentia adfuerint.

Differentia.

Differentia illa, quæ secundùm maius & minus est, non ita magni momenti est, cùm curationem non ita variet. Magis illa attendenda, quæ à causarum diuersitate sumitur, & quod alia sit per primarium cordis affectum, alia per consensum vteri & lienis. Nimirùm quinque, quæ curationem variant, differentiæ sunt attendendæ, quarum Differentiæ.

tamen singulæ rursus aliquas particulares differentias habent.

Prima est, cùm materia spiritibus generandis subtrahitur quocunque modo; quod præcipuè accidit in corpore raro, & quod humores tenues habet, qui facilè dissoluuntur.

Secunda, cùm ob morbum aliquem cordis œconomia eius & spirituum generatio læditur.

Tertia, cùm maligna & venenata materia spiritus corrumpit, vel insigniter mutat, seu in corpore genita, in febribus malignis, seu extra communicata, quo pertinet & opiatorum vsus.

Quarta, cùm spiritus dissipantur & absumuntur à calore nimio, motu corporis & animi, vigiliis, inedia & euacuationibus immodicis, abscessuum eruptione, & aquarum sub cute euacuatione confertim facta, doloribus.

Quinta cùm suffocantur, vel ab humore crudo in febri syncopali, aut animi consternatione, aut à vaporibus, seu intra genitis, seu extra cōmunicatis.

Signa Diagnostica.

Signa. In lipothymia, quæ syncopen antecedit, pulsus est languidus, paruus, inæqualis; facies pallore suffunditur, ex recursu spirituum & sanguinis ad interiora: qua de causa & extrema frigent, oculis tenebræ suffunduntur, aut viride, vel flauum quid iis obseruari videtur. Sudor sæpè diaphoreticus apparet, præcipuè circa frontem; quoniam partes calore destitutæ humiditatem continere nequeunt, & cerebrum aliqua ea parte compatitur: frigidúsque erumpit; quia per cutim ob reuocationem caloris ad interna refrigeratam transit. Quæ signa omnia diligenter attendenda sunt; cum vtilissimum sit, imò summè necessarium, imminentem syncopen præuidere, vt quantum fieri potest, precaueri possit. Nam sicut Menon, filius Zoar, ait, vt refert Rabbi Moses, *6. aph.* qui syncopē non præuidit, aut præuisam annunciauerit, hominis mortui homicida est.

In syncope verò symptomata hæc omnia vehementiora sunt, pulsus quo ad sensum cessat, mentis actiones, & motus sensúsque corporis, ac vox quoque perit.

Quod ad signa causarum, humorum tenuitas, & corporis constitutio ad *ἀραίωσιν*, apta suis signis cognoscitur; & tales, præcipuè syncope corripiuntur, si febris accedat, vel ambientis æstus, atque in his celeriter facies Hippoc. apparet, vt docet Galenus, 12. *meth. med. cap. 6.* Humores maligni in corpore geniti, aut venena extra quocunque modo cōmunicata è suis signis patent. Causæ resoluentes à suffocantibus non ita difficulter discerni possunt. Si enim corpus extenuatum sit, & causæ etiam spiritus dissipantes præcesserint, ex spirituum resolutione & dissipatione malum ortum esse indicatur. Si verò cohibita sit aliqua euacuatio, homo plus iusto edat aut bibat, frigidorum, ac crudorum humorum signa adsint, aut phlegmone vel obstructio, vel dolor circa cor adsit, aut *μετάστασις*, materiæ subita ad partes illas facta sit, aut repentino timore aut terrore homo consternatus sit, suffocari spiritus argumento est.

Ex cuius autem partis vitio cor afficiatur, ex cuiusque propriis accidentibus, quæ syncopen necessariò antecedunt, cognoscitur. Ex. vtero

v. g. si syncope prodeat, vteri affecti signa sunt. Ex affecto ventriculo si proueniat, præcesserunt oris ventriculi dolor & morsus, & nausea, vomitus, & eius generis signa alia. Et quidem si ob flauam bilem os ventriculi molestantem accidat, cognoscitur ex maiore oris ventriculi dolore, ex vellicatione, anxietate, oris amarore, siccitate & siti. Idem de alijs partibus esto iudicium.

Si verò nullum alicuius partis affectæ est indicium, nullúsque alius affectus, nec febris, nec inflammatio, nec alicuius partis affectæ signa adsunt; ex primario cordis affectu lipothymiam prouenire indicio est.

Quid autem mali cor patiatur, cognoscitur ex ægri facie, modo, quo in syncope incidit, & ex his, quæ præcesserunt. Ex spirituum corruptione, aut venenatâ aut maligna alteratione si fit syncope, liuida & valde frigida apparent extrema, facies pallida & plumbea est, nec tamen collapsa, respiratio non ita est immutata, licèt sit frigida, cessit subitus ægri lapsus, & si venenū sumpserit, vel ab animali venenato morsus vel ictus sit æger, nec id latère potest.

Ex spirituum dissipatione syncopem prouenire, vt dictum, cognoscitur ex iis, quæ præcesserunt, labore & exercitio nimio dolore, vehemente, vigilijs, & similibus causis.

Ex spirituum suffocatione fieri cognoscitur si causæ istæ non præcesserunt, æger plurimis & crassis humoribus abundet, adsit ventriculi anxietas, & nausea, cum præcordiorum tensione aċ dolore.

Ex quibus omnibus syncopen à cognatis affectibus discernere facile est. Distinguitur syncope ab epilepsia, quod licèt interdum animi deliquium, aut potius quædam animi seu sensuum perturbatio epilepsiam præcedere soleat, nulla tamen adest in syncope conuulsio, sicut in epilepsia. Ab apoplexia verò differt, quod in apoplexia pulsus insigniter non mutatur, nisi morte instante. Ab vteri strangulatu, quod in ea aufertur respiratio, sed non pulsus, cùm contra in syncope pulsus ad sensum penitus auferatur, respirationis autem difficultas tanta non adsit. Interdum tamen cum suffocatione vteri syncope coniungitur, atque tum pulsus interdum non percipitur. *Syncopes à cognatis affectibus differentia.*

Prognostica.

1. Qui sæpè & sine manifesta causa animo linquuntur, ij repentè moriuntur. Hip. 2. *aph.* 41. *Prognostica.*

2. Omnis syncope mala; sed pessima, quæ fit in corpore debili, quæ vetusta, quæ confirmata. Cognoscitur autem syncopen esse cōfirmatam & consummatam, quod color faciei viridis apparet, & collum, vt in strangulatis inuertitur. Auicenn. 3. *canon. fen* 11. *tract.* 2. *c.* 6.

3. Syncope, à qua homo non restituitur, post irrorationem faciei cum aqua rosarum. Post vini exhibitionem, post ptarmica etiam, lethalis est.

4. Cor primariâ affectione laborās auxilium non admittit, purà phlegmone, erysip. dyscrasia vehementi, per febres acutissimas, vulnera præsertim sinistri ventriculi. Per consensum verò affectum à cerebro, hepate, ore ventriculi, à subita &

vehementi animi perturbatione, curationem recipit, nisi vires planè deiectæ sint. Paul. Ægin. *lib.* 3. *c.* 34.

5. Syncope ex cordis intemperie simplici mitior est, quàm quæ ex instrumentariis eius morbis, aut soluta vnitate oritur. Simplex etiam spirituum animalium alteratio minus offendit, quàm eorumdem suffocatio, aut resolutio & euacuatio.

6. Syncope, quæ fit ab intemperie cordis frigida vehemēti, ægerrimè curatur. Nam à nulla alia corporis parte calor naturalis cordi communicatur, sicut cor, quod est caloris principium, calorem aliis communicat.

7. Qui ob magnam humorum crudorum copiam febricitantes in syncopen incidunt, si ventriculus & hepar in his inflammatum fuerit, desperata salus est. Similiter qui ob humores tenues omnino concidunt per febres, & ventriculum aut hepar inflammatum habent, viribúsque languent, in his celeriter lethalis constitutio in facie apparet. Galenus, 12. *meth. medic. cap.* 3. & *6*.

8. Non statim salus promittenda, cùm quis à syncope sibi redditur. Nam si pulsus non redit, nec calor viuidus, & ęger frigidus semper manet, mox in syncopen relabitur.

9. Syncope, quæ ex immodicis euacuationibus, timore, tristitia, aut alia euidenti causa prouenit, minus periculosa est, quàm quæ ab interna orta est.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & curatio. Curatio autem syncopes in duo tempora diuiditur, vnum paroxysmi, alterū intermissionis. In paroxysmo vt æger excitetur, & reuiuiscat quasi, primò spiritus conseruandi, fouendi & instaurandi sunt, secundò facultas animalis atque vitalis excitanda; tertiò causæ, quæ spiritus lædunt, tollendæ sunt, pro quarum diuersitate diuersa præsidia requiruntur. Si spiritus non generentur ob nutrimenti defectum, corpus quamprimum nutrimento reficiendum: si non generentur ob cordis aliquem morbum, ei quantùm possibile, occurrendum: si spiritus corrumpantur, vel causa maligna alterentur, illæ causæ per contraria tollendæ: si dissipentur & resoluantur, non solùm per odoramenta & alimenta spiritus instaurandi & fouendi, sed & causæ illæ, quæ spiritus resoluunt, tollendæ, pori corporis, ne nimia fiat resolutio, claudendi, euacuationes immodicæ sistendæ, dolores leniendi, & reliquis etiam causis, occurrendum: si à spirituum suffocatione fiat syncope materia ad cor affluens reuellenda; si copiosa sit, euacuanda; si cruda & crassa, alteranda.

Primùm ergo quod attinet, spiritus conseruentur, roborentur, foueantur, & ad naturalem statum reducantur cum internis, tum externis auxiliis. Nimirum aqua rosacea, vinum, acetum, aqua cinamomi, carfunculi, moschus, ambra & similia alia cordialia admouenda, iisque facies irroranda & tempora illinenda. In paroxysmo tamen obseruandum, 1. vt in morbis calidis frigida vsurpentur, rosę, & earum aqua, violæ, flores citri, santalum, acetum. In frigidis autem morbis calida. Licet tamen in frigidis aliquid de calidis admiscere ob spiritus subitò reficiendos. 2. In feminis odoramemta suauia naribus non ad-

moueantur, sed potius graueolentia, vt castoreum, ruta, ne vteri suffocatio concitetur, atque ita periculosius malum reddatur. Cordis quoque regioni epithemata, fomenta, sacculi, inunctiones ex cordialibus, theriaca, Mithridatio, oleo citri, spiritu aliquo, vel aqua cordiali admouenda. Atque hic etiam valdè vtilis est melissa vino odorato, vel maluatico conspersa, & in latere calente calefacta, atque cordis regioni imposita. Exhibendum simul vinum generosum vetus, aut panis eo madidus. Vix enim aliquid magis & citius vires, quàm vinum reficit. Quanquam verè aliàs & extra paroxysmum iis, qui inflammatione viscerum aliqua laborant, aut capite dolent, vel simili malo infestantur, vinum non conueniat: tamen in ipsa syncope; in qua vniuersum corpus refrigeratur, plus vrgent spiritus reficiendi, quàm illæ causæ prohibere possint. De delectu autem vini in syncope videatur Galenus, 12. *meth. med. cap.* 4. Si verò sit causa frigida, non solùm vinum conuenit, sed & moschus, ambra & aromata, confectio Alkermes, syrupus de corticibus citri, confectio diambræ, diamoschi vsurpari potest, & in primis ad spiritus subitò reficiendos plurimum possunt aquæ & spiritus cordiales passim descripti, quales etiam suprà, *& cap. praeced.* fuerunt propositę. Inter eas autem facilè primum locum obtinet aqua vitæ alba Dresdensis, quæ quia nimis operosa visa fuit, ad istum modum à D. Andrea Donrero corręcta, & contracta est.

℞. *Spirituum bonorum seqq. lento igne seorsim paratorum ex vino. Spirit. vini moschatellini, Maluatici, rub. maturi & veteris*, an. Canthar. vi. *beton. meliss. rorismar. veron. card. bened. menth. crisp. absinth. vulg. hyssopi, saluia minor. artemisiæ rub. è ligno tamarisci, è cerasis, fruct. prunor. sylvestr. vuarum passarum, flo. sambuci, è bacci iunipori, cortic. aurant. citri*, an. Canth. iii. *euphrasię, scolop. rut.* an. Canth. i.

Hisce spiritibus commistis adde *radic. enula, pimpinell. polypodij*, an. ℥. iv. *min. valeriana*, an. ℥. 1. ß. *fol. saluia, min* ℥. i. *scolopendr. menth. crisp. pulegij, matricaria*, an. ʒ. vi. *nuc. persic. s. a. prap.* ℥. ii.

Relinque in infusione per triduũ. Colat. adde *panes triticeos, perfectè coctos, & è farina optima paratos*, N. x. ita, vt singuli pugnum æquent humanum, frangantur è clibano extracti feruentes adhuc minutim, relinquantur iterum in infusione per triduum. Fiat postea destillatio in arena, moderato igne, ita vt tantùm, quod spirituosum est separetur & colligatur. Reseruetur diligentissimè hoc destillatum ne exhalet.

℞. Præterea *caponem annosum, corpulentum, ac suspendio enecatum* N. i. *cum perdicibus duabus bonis, aut phasiano bono*, N. i. deplumentur sine aqua, exenterentur, in frusta diuidantur, remota pinguedine omni ac vino Rhenano bono abluantur. Præparatis hoc modo adde. Aqua vitæ alba Dresdensis.

Cinamom. elect. caryophyll. galang. zingiber. macis, an. ʒ. vi. *nuc. moschα* N. v. *gran. parad. piper. long. cardam: cubebar.* an. ʒ. iii. *croci* ℈. ii. *sem. & rad. paon.* an. ʒ. vi. *fol. maior.* ʒ. ii. *amygdal. dulc. excort.* ℥. ii. *passul. Corinth.* ℥. iii. *zyngiber.* ℥ i. ß. *sacch. cand.* ℥. ii. *zedoar.* ℥. ß. *manna*, ʒ. x.

Affunde postea *vini malvat.* & *Alacanth. opt. q. s.* ad perfectã coctionem in duplici vase instituendam. Vbi sponte post coctionem sufficientem refrixerit decoctum, incidantur minutissimè carnes caponis & phasiani, & contundantur probè. Fiat deinde destillatio lenta in arena.

Cui destillationi porrò commisce *destillatum de panibus triticeis*, adde insuper *spirit. Vini moschatellin. opt.* Canth. iii. Adde præterea sequentes species in duplo: *caryophill.* ℥. i. *nuc. mosch. macis, piper. long. nigr.* an. ʒ. vi. *rad. aristol. long. calam. aromat. dictam. alb. caryoph. torment. angelic. bistortæ, levistici, rhabarbar. per noctem prius seorsim infus. in vini Rhen. q. s. zingib.* an. ℥. ß. *styrac. calam. in gran.* ʒ. vi. *sant. alb. rub. citrin.* an. ʒ. vi. *croci*, ʒ. ii. *sem. anisi, fenic. coriand. præp. aquileg. carui*, an. ℥. ß. *ligni aloës, carpobalsi.* an. ℥. i. ß. *cinam* ℥. ii. *ligni rosac.* ʒ. x. *oss. de cord. ceru.* N. vi. *pomum citrium recens*, N. i. *mar. perlar. præp.* ℥. i. ß. *fl. stœc. Arab.* ʒ. x. *primul. veris* ℥. ii. *borr. bulg.* an. ʒ. vi. *lil. conu. rec. nt.* ℥. i. ß. *pæoniæ, anthos, tunic. plen. violar. rosar. rubr. incarn. spic. flor. lauend. nymph. alb. cent. minor.* an. ℥. i.

Adde porrò *spec. arom. caryoph. Mesue, diarrhodon. abb. cum mosch. & camph. diamarg. frig. calid. lætit. Gal. dianthos diacinam.* an. ʒ. ii.

Stent in infusione per 9. dies. Fiat deinde per organa vitrea destillatio accurata, & postrema in M. B. ita vt tantùm, quod spirituosum est, colligatur.

Tertia pars sine moscho & ambra conficienda & reseruanda.

Reliquis duabus partibus adde *mosch. opt. aq. rosf. bona prius solut.* ℥. ß. *amb. pars modo prius solut.* ʒ. vi.

Et sic perfectum est opus, reseruetur & custodiatur diligentissimè in organis vitreis bene munitis.

Secundò, spiritus excitantur & ad exteriora reuocãtur extremorum frictionibus, corporis concussione, acclamatione, nomine ægri inprimis expresso, frictionibus linguæ, & palati ore diducto cum theriaca & aqua cinamomi & similibus. Si tamen à spirituum dissipatione, fit syncope, frictiones & ligaturæ non conueniunt, sed æger, quiescat.

Tertiò, quod causarum diuersitatem attinet, de qua Gal. 1. *ad Glauc. c.* 14 Si spiritus non generentur ob nutrimenti defectum, corpus quamprimum reficiendum; quod commodissimè fit vino & pane vino madido exhibito, quo simul spiritus reficiantur, vt diximus.

Si syncope accidat, quod humores tenues adsint, qui facilè exhalant, corporísque habitus rarus sit, odoramentis & cibis boni succi fit instauratio corporis. Corporis præterea summa cutis densanda est oleo rosaceo, myrtino, mastichino, cydoniorum; aërque corpus ambiens refrigerandus. Cibi sint qui non facilè difflantur, vt sorbitiones ex alica & similibus, de quo videatur. Gal. 4. *meth. med. c.* 16.

Si ob morbum aliquem cordis accidat syncope, morbo contraria, vt suprà dictum, & cordi amica medicamenta exhibenda.

Si ex spirituum alteratione & corruptione fiat syncope, & quidem qualitas vel aura venenata ab vtero communicetur, inferiora fricentur, cucurbitæ ad coxas, & pubem ponantur, pessi subdantur, & alia, quæ in suffocatione vteri fieri solent, peragantur. Si fiat à materia maligna, &

venenata, vt in vomitu æruginoso ea exhibeantur, quæ materiam illam eluant, & humores temperent, postea cordialia medicamēta hactenus proposita exhibeātur. Si venenū haustum sit, alexipharmaca conuenientia exiheātur. Si à morsu animalis venenati accidat, itidem alexiteria vsurpentur, & parti læsæ cucurbitulæ scarificatæ, atque alia venenum euocantia apponantur. Eodem modo & aliis causis malignis resistendum.

Si à spirituum resolutione syncope fiat, cùm id rursum variis de causis, vt dictum, accidere possit, singularum habenda ratio & modus, quo causa agit, considerandus, atque aduersus illum pugnandum. Etsi enim omnes euacuationes nimiæ spiritus dissipant: alio tamen modo compescenda euacuatio, si per sudorem nimium fiat; alio, si ab alui fluxu alio, si à vomitu; alio, si è sanguinis profusione. Calor ergo si sit nimius, per contraria temperandus & alterandus. Si ab immodica euacuatione accidat syncope, euacuatio sistenda, ægérque odoribus, cibo, potu, somnóque ac quiete reficiendus: Cohibetur euacuatio frictionibus, ligaturis, cucurbitulis in aduersum administratis; vt in hæmorrhagia narium fricentur, & ligentur inferiora, cucurbitulæ sine scarificatione apponantur, furis & hypochondrio dextro, si à nare dextra, in sinistro, si in sinistra fluat sanguis, & administrentur alia, quæ hæmorrhagiam narium sistere solent. Ita mensium profluuium debito modo sistatur. In hypercatharsi dentur cibi & medicamenta astringentia, theriacæ non admodum vetustæ, ʒ. ß. vel ʒ. i. cum aqua plantaginis. Concilietur somnus, qui omnes euacuationes sistit, excepto sudore. In syncope autem quæ fit æuacuationibus nimiis, corpus frigidis non conspergendum, neque alia frigida & cutim astringentia adhibenda, cùm talia humores intro pellendo fluxiones augeant.

In sudore largo neque frictiones, neque ligaturæ locum habent, sed ea, quæ cutim astringunt. Facies igitur irroretur aqua rosarum; collum, thorax, axillæ, inguina inungantur oleo rosaceo, myrtino, cydoniorum: æger quiescat, olfaciat frigida, assumatur syrupus granatorum, citri, limonum, ribes, acetosellæ. In ruptione subita apostematis instauratio fiat cibis, odoribus, quiete. Si à vehementi dolore syncope accidat, qui & per se spiritus resoluit, & per accidens vigiliis immissis, remoueatur ille anodynis, & causa doloris tollatur; quod nausea indicat, atque æger facilè natura sua vomat, vomitus proderit. De quibus Galen. 12. *meth. med. capite 4. 5. 7. & 8.*

Si tandem ex suffocatione spirituū fiat syncope ad ambitum corporis spiritus reuocandi, frictionibus, ligaturis, cucurbitulis & aliis externis partibus adhibitis. Et quidem si ex plenitudine fiat syncope venæsectio primùm instituenda, vt suffocationis periculum auertatur, cùm sanguinem euacuando, tum reuellendo, præsertim si sanguis cum impetu ad vitales partes feratur. Quando enim in hoc casu mittitur sanguis, perinde fit, ac si quis exiguo igni, qui sub strue lignorum suffocatur, aliquid de lignis subtrahat, vt ignis reuiuiscat; qua similitudine Galen.

vtitur, 4. *de rat. in acut. aphor.* Aperiatur autem basilica, vt à fonte sanguis educatur; nisi à mensibus suppressis morbus sit, vbi vena tali aperienda, modò malum det inducias. Sanguis autem iteratis vicibus mittetur, ne vires vna vice nimium labefactentur.

Ex crudorum succorum copia genita syncope, vti os ventriculi simul affectum est, & habitus ac color, qualis ferè hydropicorum est, apparet, nec phlebotomiam, nec purgationem sustinet æger, sed vacuatio conuenit per frictiones deorsum factas: primò crurum, deinde brachiorum & spinæ dorsi, quotidie aliquoties iteratas, quæ & calefaciũt & discutiunt. Post frictione inunctio fiat cum oleo aliquo laxante, quale est chamæmelinum & anethinum. Mulsa primis diebus detur aut oxymel cum decocto hyssopi, origani, & similium. A cibo alio abstineat æger, si vires ferant, vt per inediam humores crudi coquantur. Quòd si tamen pulsus subitò ad imbecillitatem mutatur, panis ex vino exhibeatur ad vitandum præsens periculum: postea ad abstinentiam redeat æger. Aër neque calidus nimium sit, ne liquati humores ad cor confluant, neque nimis frigidus, ne concoctio, & discussio materiæ impediatur, epithematis cordis non vtendum, nisi materia prius concocta & discussa fuerit. Videatur etiam Galen. 13. *meth. med. cap.* 3.

Si à repentino terrore & metu syncope oriatur, ne ex affluxu sanguinis obstructio aliqua in vasis, aut inflammatio excitetur, euacuatio debita instituatur ad periculum illud prohibendum.

Extra paroxysmum curam quod attinet, danda opera, vt auferantur illæ causæ, quæ iterum possent syncopen excitare, vitésque debilitatæ reficiantur, & cor roboretur. Ideoque in syncope, quæ ex veneno, nimiis euacuationibus, aëre calido, sudore prouenit: illa ipsa, quæ in paroxysmo requiruntur, etiam extra illum locum habent, neque aliquid noui ferè agendum. Si autem ex dolore fit syncope, dolores leniendi & causæ dolorem excitantes tollendæ. Stupefacientibus tamen cautius & parcius vtendum; eodem modo etiam purgantibus, si ea ob causæ rationem necessaria sunt, virium semper habenda ratio, & in omnibus medicamentis quamcunque etiam causam respiciant, admiscenda sunt cordialia. Si ex inflammatione oriatur, extra paroxysmum seu syncopen ipsam, vinum non est dandum. Si acris, tenuísque materia ventriculũ lacesset, aloë & pilulis alephanginis euacuari potest, vel decocto tamarindorum cum manna & syrupo rosarum laxatiuo. Sic enim & causa morbi tollitur, & ventriculus roboratur. Ita & aliis causis omnibus debito modo occurrendum per conuenientia medicamenta.

Diæta.

Aër ab omnibus inquinamentis purus sit, atque alteratus cordialibus pro causarum diuersitate. In paroxysmo vel imminente hoc, aër frigidus sit, vbi malum est à causa resoluente: moderatè sit etiam frigidus, vbi à causa suffocante, ob refrigerandi corpus necessitatem, ne calor extinguatur. Cibus quoque secundùm causarum diuersitatem conueniens ordinandus. Vinum extra paroxysmum non conuenit, Vbi plethora adest; aut calor vehementior, & fe-

bris ardens, aut inflammatio interna alicuius visceris, aut delirium, aut dolor grauis. Galenus in syncope & crudorum humorum copia, vel ex flaua bile vel ex succis tenuibus & facilè exhalantibus vinum concedit tenue, boni odoris, & quod celeriter mutatum in corpus distribuatur, sed nec tum insigniter eum febricitare ægrũ oportet, nec phælegmone interna affligi.

In syncope verò à resolutione probatur vinum odoratum, vt & iuscula carnium, consumptana, gelatinæ, & contusa, qualia in Institut. *libro 5. part. 3. sect. 3. cap. 2.* sunt proposita.

In syncope à spirituum corruptione & alteratione in febri pestilenti, aut causa aliqua venenata vinum vel iuscula condiantur succõ citri, acetosæ, melissâ, terrâ sigillatâ, margaritis & similibus.

Somnus in syncope ex resolutione & euacuatione periculosus est; quia debilis calor intrò reuocatus syncopen auget. Et proinde per somnum æger ab assidentibus diligenter obseruandus est, nec statim post syncopes solutionem ad somnum est admittendus. Nocet quoque vbi syncope est ex materia venenata rapiendo venenum ad cor. Vtilis est in syncope ex materia cruda, eam coquendo, quam vigiliæ temperatæ postea discutiunt.

FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM.

A.

ANGINA. 85.
Angina exquisita, 86 *eius causa. ibid. differ.* 88. *signa*, 90. *prognostica*, 92. *Indicationes*, 95. *curatio*, *ibid. Diæta*. 109.
Angina notha 109. *eius signa & curatio.* 110.
Anginæ epidemiæ. 87.
Anginæ *ex vertebrarum colli luxatione curatio.* 109.
Angina à melancholia. 111.
Aphthæ, *vide oris vlcera*. 60. & *seq.*
Aqua *catarrhalis.* 312.
Aquæ cordiales, *cõposita varia.* 351.
Aqua D. Doringij *ad hydropem pectoris.* 254.
Aquæ pectorales 151. 296. *in illarum compositione quid obseruandum.* 151.
Aqua pectoralis *calida Dorner.* 314
Aqua vitæ *alba Dresdensis.* *ibid.*
Arteriaca medicamenta. 126.
Asperæ arteriæ angustia, 127. *eius causa, signa, prognostica, ibid. curatio.* 128.
Asperæ arteriæ asperitas, 126. *eius signa, curatio,* *ibid.*
Asperæ arteriæ intemperies. 125.
Asperæ arteriæ *vulnea & vlcera,* 128. *causa, signa, prognostica, curatio.* 129.
Asperarum arteriarum *angustia* 146. *causa, signa, ibid. &* 147. *prognostica ibid. indicationes* 148. *curatio secundum causarum diuersitatem varia,* 148. *& seqq. Diæta.* 152.
Asthma 275. *eius causa* 276. *differentia ibid. signa ibid. causarum signa* 279. *prognost.* 289. *indicationes* 281. *curatio tempore paroxysmi* 281. *extra paroxysmum* 284. *diæta.* 289.
Asthmatis *à tuberculo, calculo vel grandine curatio.* *ibid.*

B.

BAlbuties. 302. 303.
Bronchocele 121. 122. *eius curatio.* *ibid.*

C.

CAlculi *in pulmone geniti* 165. *eorum causæ* 166. *Signa, prognostica & curatio.* *ibid.*

Calculi

Calculi *in corde reperti.* 166.
Caruncula *in pulmonibus genita.* 166. *earumdem curatio.* 167.
Catarrhorum *septem differentia*, 256.
Catarrhi *cum sputo sanguinis curatio.* 325.
Cordis intemperies calida. 331. *eius causa, signa, prognostica, & curatio.* 332. *diata.* 333.
Cordis intemperies frigida. 333. *eius causa*, *ibid. signa & curatio. ibid.*
Cordis intemperies humida: 335. *eius causa, signa & curatio. ibid.*
Cordis motus *an pendeat à facultate animali.* 353.
Cordis palpitatio. 338. *eius definitio.* 340. *causa, differentia, signa. ibid. &* 341. *prognostica, indicationes.* 343. *diata.* 348.
Cordis palpitationis *à flatu & vapore curatio.* 344.
Cordis palpitationis *ab humore curatio.* 346.
Cordis palpitationis *ab humoribus aliunde transmissis curatio. ibid.*
Cordis palpitatio *à vermibus.* 348. *à spirituum defectu, ibid. calore nimio febrili. ibid.*
Cordis substantiæ *morbi.* 336.
Cordis tabes. 338.
situs mutatus. ibid.
vulnera. ibid.
apostemata & vlcera. ibid.
Cordis ventriculi *sinistri defectus.* 337.
Cor *hirsutum. ibid.*
Cor *molestantes causa.* 340.
Cor *calefacientia medicamenta.* 333. 334. *interna, simplicia.* 333. *composita. ibid. & seqq. externa simplicia.* 334. *composita. ibid.*
Cor *refrigerantia medicamenta.* 332. *interna. ibid. externa.* 335.
Cornua *in dorso.* 260.
Costarum *luxatio. ibid. eius symptomata, & curatio. ibid.*
Costarum *fractura, eius signa.* 260. *prognostica, curatio.* 261. *diata.* 262.
Costarum *numerus vitiatus. ibid. tumor. ibid.*

D.

Dens *aureus pueri Silesij.* 51.
Dens *quomodo ad extractionem praeparandus.* 46.
Dentes *canini elapsi non renascuntur.* 27. *molares nunquam excidunt. ibid.*
Dentes *in palato enati.* 28.
Dentes *non extrahendi nisi vacillent.* 23.
Dentes *sine violentiâ euellendi ratio. ibid. in extractione dentium quædam obseruanda. ibid.*
Dentes *sordidi*, 49. *causa*, *ibid. curatio. ibid.*
Dentes *soli ex ossibus extra alueolos prominent. ibid.*
Dentium *casus* 28. *eius causa, signa, prognostica, curatio.* 27. 28.
Dentium *connexio inter se.* 29. *cum maxilla. ibid.*
Dentium *corrosio & caries.* 20. *eius causa. ibid. curatio. ibid.*
Dentium *dolor.* 29. *eius causa, signa, prognostica.* 30. 31. *indicationes & curatio.* 42. 43. *diata.* 46.
Dentium *dolorem à proprietate sistentia. ibid.*
Dentium *elongatio.* 24.
Dentium *fistula.* 21.
Dentium *imminutio.* 24.
Dentium *mobilitas & vacillatio, ibid. eius causa interna, ibid. externa & violenta.* 25. *curatio. ibid.*
Dentium *numerus auctus.* 28.
Dentium *situs vitiatus. ibid.*

Dentium *fordes ac tophi.* 129.
Dentium *Stridor* 48. *eius causa, prognostica, curatio.* 49.
Dentium *structura fucata.* 27.
Dentium *stupor* 47. *eius causa ibid. curatio.* 48.
Dentium *vsus.* 20.
Dentium *vltra* 63. *annum aetatis renatorum historia.* ibid.
Diabutyrum *Bened. Victor. Fauentini.* 287.
Diaphragmatis *conuulsio.* 318.
Diaphragmatis *inflammatio* 193. *eius signa, prognostica, & curatio, ibid. &* 224.
Diaphragmatis *tumores frigidi, ibid. signa, prognostica & curatio ibid. &* 195. *dieta.* ibid.
Diaphragmatis *vulnera* 195. *an sint sanabilia.* 196.
Diaphragmatis *vulnerati in studioso Liuono Vuitteberga historia* 298. 296.
Diuretica *in hydrope pectoris vtilia sunt.* 264.
Dolor *infantium dentientium.* 46.
Dracunculi 258. *eorum causa* 259. *signa, curatio.* ibid.

E.

Ἔκλυσις *differt à* λειποθυμία *&* ἀποψυχία 352.
Electuarium *Bertrucij confortans cor in omni causa.* 337.
Empyema 243. *eius causa ibid. differ. signa* 244. *prognost.* 245. *curatio,* 246. *diata.* 249.
Excrescentiae *carnosa in corde reperta.* 337.

F.

Fucus *ex hydrargyro corrumpit dentes.* 21.

G.

Gibbositas 254. *eius species* 255.
Gingiuae *carne denudata.* 54.
Gingiuae *excrescentes & laxae.* 52.
Gingiuarum *epulis.* 57.
Gingiuarum *imminutio mobilitatis dentium causa.* 26.
Gingiuarum *inflammatio* 55. *eius signa prognostica. ibid. curatio. ibid.*
Grandines *in pulmone geniti* 165. *illorum causa* 166. *signa, prognostica, curatio.* ibid.
Grumos sanguinis *in pectore resoluentia medicamenta* 160. *quo tempore sint exhibenda.* 161.
Gurgulionis *inflammatio & exulceratio* 73. *eius causa, signa prognostica* 73. *curatio* 74. *diata.* 77.
Gurgulionis *laxatio* 70. *eius curatio.* 71.
Gutturi *illapsa vt eximenda.* 82.

H.

H*Asenfcbare.* 8.
Hirundinum *puluis contra anginam.* 110.
Humorum *pleuritidem parientium signa.* 197. 198.
Hydrops *pectoris* 351. *eius causa,* 252. *differentia, signa,* 253. *prognost. curatio ibid. diata.* 254.
Hydrops pulmonis. 17.

I.

Ius galli *decrepiti purgans.* 149. 183. 285. 293.
Iuuenibus *cur phthisis familiaris.* 156.

K.

Κατ᾽ ἔξιν *quid?* 212.

L.

Labia curta 8. *curandi ratio duplex.* *ibid.*
Labia leporina, *ibid. illorum curatio. ibid.*
Labia liuida. 10.
Labiorum fissuræ 4. *eorum causa* 5. *differentia ibid. signa, prognostica, indicationes, ibid. curatio.* 6.
Labiorum *inflammatio* 4. *cancer, ibid. & eius curandi ratio peculiaris.* 8.
Labiorum *perniesio* 9. *eius causa.* 10.
Labiorum *tremor.* 9.
Labiorum *tumor* 4. *natiuus* 3. *à veneris* 4. *durus.* *ibid.*
Labiorum *tumores aridi.* *ibid.*
Labiorum *vlcera* 6. *causæ, signa, prognostica & curatio, ibid. diæta.* 7.
Labiorum *vsus.* 3.
Labiorum *vulnera.* 8.
Læuium pulmonis arteriarum *angustia* 153. *eius causa, signa,* 154. *prognostica, indicationes & curatio,* 155.
Λαρυγγόσομία. 108.
Linguæ *vitia.* 19.
Lipothymia *vide Syncope.* 351.
Lipothymia & *syncope quomodo differant.* *ibid.*
Lipothymia *an sit affectus cerebri,* 357. *an in ea spiritus animales potissimum afficiantur?* *ibid.*
Lumbago 256. *eius curatio.* 258.
Lunatica passio *ex vermibus in pericardio orta.* 330.
Lupi *conspectus vitiata vocis causa.* 302.

M.

Maxilla *inferior capiti adnata.* 58.
Maxillæ *cum capite connexio.* 58.
Maxillæ *fractura.* 59.
Maxillæ *fractura oris tortura causa.* 14.
Maxillæ *inferioris immobilitas* 60. *signa & curatio eius.* 15.
Maxillæ *inferioris iunctura soluta,* 58. *eius prognostica, & curatio. ibid.*
Maxillarum *fungi.* 57.
Maxillarum *luxatio* 58. *eius signa, prognostica, & curatio. ibid. &* 59.
Maxillarum *syderatio.* 57.
Mediastini *inflammatio* 192. *eius cau. signa. ibid. prognost. & curatio ibid. diæta.* 192.
Miteffer 259.
Mucronatæ cartilaginis prolapsus, 262. *eius causa manifesta* 264. *obscura ibid. symptomata ac signa* 265. *prognostica & curatio.* 266.
Mucronatæ cartilaginis prolapsus *an sit morbus fictitius?* 262. *qualis sit morbus?* 264. *huius morbi nomen & natura* 262. *quæ partes in morbo afficiantur?* 264.

N.

Nigellæ radix *fluxum sanguinis sistit.* 326.
Nutricum incuria *in infantibus fasciis constringendis.* 250.

O.

Ὀδονταγωγὸς *seu forceps dentarius plumbeus in templo Apollinis suspensus.* 23.
Odorata *spiritus reficiunt.* 350.
Oleum citri *in palpitatione cordis valde vtile.* 345.
Oleum lini *in pleuritide epidemia aluum mouit.* 214.
Oris apertio *læsa* 14. *eius causa, signa & curatio.* *ibid.*
Oris distortio 12. *causa ib. remota* 13.

signa. 14. *prognostica & curatio.* 15. *Diæta.* 16.
Oris fœtor 68. *eius causa ibid, signa, prognostica, curatio.* 69.
Oris hiatus 10. *eius causæ, prognostica & curatio.* 11.
Oris inflammatio 68. *eius signa & curatio.* *ibid.*
Oris peruersio *ex resolutione neruorum.* 141.
Oris vlcera & ἄφθαι. 61. 68. 56. *eorum causæ* 61. *differentiæ* 62. *signa prognostica* 67. *indicationes* 64. *curatio in infantibus* 64. *in adultis* 65. *Diæta.* 67.
Orthopnœa. 257.
Oscitatio 11. *eius signa, prognostica, ibid. curatio.* *ibid.*
Ossa *in pulmonibus genita.* 165.
Ossis *palati corruptio.* 67.
Oua *in dorso.* 260.
Oxymel *belleboratum Gesneri.* 286.

P.

PAstinacæ marinæ radius *dentes excidere facit.* 46. 45.
Paralysis & *conuulsio in tortura oris interdum iunguntur.* 13.
Paralysis *in inflammatione pulmonis.* 139.
Pectoris *dolor* 318. *eius signa* 319. *prognost. & curatio.* 320.
Pediculi *in dorso.* 259.
Pericardij *aqua aucta vel deficiens.* 330.
Pericardij *corruptio.* 331.
Pericardij *defectus.* 330.
Pericardij *putredo.* 331. *tumores* 330. *vulnera* 331.
Phthisis *definitio* 176. *eius subiectum. causa, ibid. differentia* 179. *signa incipientis ibid. perfectæ ibid. prognostica* 181. *indicationes* 182. *curatio* 183. *diæta.* 187.
Pleuritis 196. *eius causa proxima* 197. *remota* 198. *differentiæ* 200. *signa ibid. tempora* 202. *signa differentiarum* 202. *prognost.* 203. *indicationes* 207. *curatio ibid. Diæta.* 221.
Pleuritidis *veræ & notha differentia.* 200. 201.
Pleuritidis & *peripneumoniæ differentia.* 202.
Pleuritidis *à diaphragmatis inflammatione discrimen.* *ibid.*
Pleuritidis *ab hepatis inflammatione differentiæ.* *ibid.*
Pleuritidis *salutaris terminatio.* 205. *signa salutis in pleuritide* 200. *signa mortis.* *ibid.*
in Pleuritide *ante annum* 24. *vena non secanda.* 209.
Pleuriticorum *victus à veteribus accuratè præscriptus.* 221.
Ptyalismus 16. *eius causæ* 18. *signa, prognost. ibid. curatio.* 19.
Pulmonis vasorum *apertio quot modis fiat* 150. *eius signa, prognostica* 157. *indicationes* 159. *curatio ibid. diæta.* 164.
Pulmo *quomodo euacuetur?* 131.
Pulmo *repletus.* 146.
Pulmonis *cancer.* 190.
Pulmonis *hydatides.* 190. 191.
Pulmonis *inflammatio* 134. *eius causæ, ibid. differentiæ* 136. *signa* 137. *prognost.* 140. *indic. & curatio* 143. *diæta.* 144.
Pulmonis *intemperies* 130. *eius causæ, signa* 131. *prognostica* 152. *indicationes & curatio* 132. 133. *diæta. ibid.*
Pulmonis *morbi in numero deficiente.* 167.
Pulmonis *sphacelus.* 190.
Pulmonis *tubercula* 167. *cruda & suppurata ibid. causa ibid. signa* 168. *prognostica & curatio* 169.

Pulmonis *vulneris causa proxima* 176. *mediata* 177. *signa.* 199. *prognostica* 181. *curatio* 182. *Diata.* 187.
Pulmonum *vlcera peculiaria.* 189.
Pulmonum *cum latere coalitus* 170. *eius causę, signa* 171. *prognostica, curatio.* ibid.
Pulmones *refrigerantia* 177. *calefacientia ibid. siccantia* 134. *humectantia.* ibid.
Pulmonum *vulnera* 172. *signa vasorum pulmonis vulnerat. ibid. signa carnis pulmon. vulnerata, ibid. prognost.* 173. *indicatio & curatio. ibid. diata.* 175.
Pulmonis *vulnerati historia.* 172.
Pulmonis *planè consumpti historia.* 331.
Pulsus & *respirationis differentia.* 271.
Purgantia *si diutius continuantur, mutanda sunt.* 285.
Pus *in empyemate sensim euacuandum.* 248.

R.

Paγάδες. 5.
Raucedo, *vide vocis vicia.* 297.
Raucedinis *è catarrho curatio* 303. *à pure* 304. *à causis externis.* ibid.
Rectitudo *quid.* 211.
Regum Galliæ *in curandis strumis vis.* 121.
Respiratio *quomodo lædatur.* 272.
Respiratio læsa *in genere* 275. *causa. ibid.* & 376.

S.

Saliuæ defectus 19. *signa, prognostica & curatio.* ibid.
Saliuæ & *sputi differentia.* 16.
Saliuæ *generatio* 19. *vsus.* 17.
Sanguinis fluxus *è dentibus.* 51.
Labiis. 14. *Gingiuis.* 54.
Schorbuch qualis sit morbus. 348.
Sermonis vitia, *vide vocis vitia, an omnis sermo vox fit?* 297.
Sermonis vitiati *causa.* 299.
Spasmus Cynicus. 12.
Spasmus Cynicus *ex abscisso furunculo ortus.* 13.
Spinæ dorsi *contusio.* 255.
fractura. ibid.
vulnera. ibid.
Sputum sanguinis 321. *causę,* 322. *differentia,* 323. *signa ibid. prognostica, indicationes & curatio* 325. *diata.* 327.
Sputi sanguinis *in muliere à Galen. curati historia.* 327.
Strangulatio 295. *eius causæ, ibid. prognostica, curatio.* 296.
Strangulati *laqueo quomodo curandi. ibid.*
Strumæ in gutture 115. *causa* 116. *signa, prognostica, curatio.* 117.
Suffocatio *vide strangulatio.* 295.
Suffocatio spontanea *serui Barbari.* 271.
Suffocati *ex vaporibus seu fumis vt curandi* 296. 297. *ex submersione in aquam, ibid. à fungis venenatis. ibid.*
Syncopes *vox an Hippocrati in vsu fuerit.* 352.
Syncopes *definitio* 353. *causa, ibid. differentia,* 355. *signa* 350. *prognostica* 357. *indicationes & curatio.* 358.
Syncopes *à cognatis affectibus differentia.* 357.
Syrupus *de belenio Angenii.* 287.
Syrupus *de erysimo Lobelli.* 304.
Syrupus *catarrhalis Kegleri.* 305.

T.

Tabes dorsalis. 255. eius differentia. ibid.
Thoracis fistulæ 242. illarum differentia, ibid. signa, prognostica & curatio. ibid.
Thoracis vulnera 238. duplicia, ibid.
Thoracis vulnerum penetrantium signa, 239. prognostica, ibid. curatio 240. diæta. 242.
Tonsillarum inflammatio & vlcera 77. causa, signa, prognostica, 78. curatio 79. diæta. 82.
Tussis definitio 305. causæ 306. differentiæ 308. signa 309. prognostica ibid. indicationes 311. diæta. 316.
Tussis quatenus talis curatio. 311.
Tussis ab intemperie curatio. 312.
Tussis à catarrho curatio ibid. à materia calida tenui & acri, 313. ab humore pituitoso 314. à reliquis causis. 316.

V.

Venæ cauæ ramulus à Nicolao Sanmichelio obseruatus. 237.
Venæ sectio tutissimum pleuritidis auxilium. 208. 209.
an purgationi in pleuritide sit præferenda. 208.
Vermes in pulmonibus geniti 165. causa 166. curatio. ibid.
Vermes dorsi. 258.
Vermes in pericardio 224. signa & curatio. ibid.
Vermes in ipso corde reperti. 337.
Verrucæ in gutture & lingua 68.
Vertebræ primæ luxatio, 254.
Vertebrarum ceruicis luxatio ibid. earundem subluxatio. 255.
Vertebrarum dorsi luxatio 254. eius differentia 256. causæ externæ ibid. internæ ibid. signa 257. prognostica ibid. curatio. 258.
Vertebrarum quassatio. 255. eius curatio. ibid.
Vesiculæ in pulmonis genitæ 176. earum curatio. ibid.
Virium imbecillitas 216. eius causa 345. signa, prognostica, indicationes & curatio 208. diæta. 352.
Vocis organa 298.
Vocis vitia 297. differentiæ illorum, 298. causæ 299. signa 302. prognostica 303. curatio. ibid.
Vox animalibus cur data. 297.
Vox articulata ibid. an etiam sit brutorum. ibid.
Vox obtusa. 301.
Vox rauca 303. eius causa 302. curatio vide raucedo.
Vox tremula 302. abrupta ibid. clangosa 302. tarda. ibid.

FINIS.

